Az

ERDÉLYI RÓM. KATH. PÜSPÖKI MEGYE

AUTONOMIÁJA,

VAGY IS

az 1711-től 1892-ig tartott erdélyi római katholikus

STATUSGYÜLÉSEK

NEVEZETESEBB TÁRGYALÁSAINAK, HATÁROZATAINAK
JESZTÉSEINEK ÉS MÁS EZEKRE VONATKOZÓ OKM

GYÜJTEMÉN

(Az „Erdélyi egyháztörténelmi ad

MELY

VESZE

czimzetes prépost, horb

Az

ERDÉLYI RÓM. KATH. PÜSPÖKI MEGYE

AUTONOMIÁJA,

VAGY IS

az 1711-től 1892-ig tartott erdélyi római katholikus

STATUSGYÜLÉSEK

ÚJABB TÁRGYALÁSAINAK, HATÁROZATAINAK, FELTERJESZTÉSEINEK ÉS MÁS EZEKRE VONATKOZÓ OKMÁNYOKNAK

GYÜJTEMÉNYE,

(Az „Erdélyi egyháztörténelmi adatok" II. kötete.)

MELYET

VESZELY KÁROLY

tiszteletbeli prépost, borbándi plébános és státusgyülési egyházi jegyző
összeállított.

GYULAFEHÉRVÁRTT.
NY. PAPP GYÖRGYNÉL A PÜSP. LYC. KÖNYVNYOMDÁBAN.
1893.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő

Lönhart Ferencz

Erdélyi Püspök urnak,

Ő császári és apostoli királyi Felsége Belső Titkos Tanácsosának,

Az erdélyrészi római kath. Státus és Igazgató Tanács elnökének stb. stb.

legmélyebb hálás tisztelete jeléül

És

Az

Erdélyrészi Római Katholikus

Status és Igazgató Tanács

MÉLYENTISZTELT

Tagjainak

HÁLÁS EMLÉKÜL AJÁNLJA

a szerkesztő.

Előszó.

Az erdélyi római katholikus autonomiának négy korszakát különböztethetni meg, amelyeknek mindig ellenzéki jellege volt; mert az erdélyi katholikusoknak folyton küzdeniök kellett, olykor még vallásuk létezési jogaiért is.

Az első korszak akkor kezdődött, a mikor az 1556. évi sz. Katalin napján Kolozsvártt tartott országgyülésen a püspökség, a káptalanok, prépostságok, konventek és más intézetek javadalmainak elkobzását elhatározták, és Tordán tiz évvel később azt végezték, hogy „az afféle egyházi személyek, kik a pápai tudományhoz és emberi szerzésekhez ragaszkodnak és abból megtérni nem akarnak, az országból kiigazitassanak"; és tartott — a Báthori István által inaugurált kedvezőbb helyzettől eltekintve — a recepták egyenjogusságát megállapitó törvények keletkezéseig és — minthogy e törvények sok tekintetben a katholikusokra nézve irott malasztnak maradtak — 1659-ig, a midőn a marosvásárhelyi országgyülésen nyilván elismerték annak szükségességét, hogy „a katholikus renden lévő becsületes atyafiak religiojokban való bántódása orvosoltassék." Ez időszak alatt a csiki havasok és a katholikus országnagyok kastélyainak határai közé, tehát szük helyre szorult erdélyi katholicizmus ügyeit az egyházközségek és az emlitett országnagyok kezdték a többi felekezetek eljárásának saját hitelveik szellemében kövétésében elintézni.

A második korszak azon innen III. Károlyig tartott, amely idő alatt az országgyülések katholikus tagjai a főtisztelendő Vikariussal együtt már rendes gyüléseket tartottak, s az azo-

kon — a receptákról hozott törvényekre való hivatkozással — hozott határozataik és kelt feliratai az Erdély reincorporatiójáról folytatott tárgyalásokban nevezetes tényezőt képeztek; ők maguk pedig katholikus statusnak, gyüléseik katholikus statusgyüléseknek neveztettek el a mai napig. III. Károly alatt az autonomiai mozgalmak a katholikus vallásra nézve beállott kedvezőbb állapot folytán gyérebbek voltak, sőt b. e. Mária Terézia alatt egy egészen uj intézmény felállitása által lőnek helyettesitve. Ez intézmény a katholikus Commissio vala, mely — miként ez jelen munkánk I. része 116. és következő lapjain bővebben fejtegetjük — autonomiánkból sokat megtarthatott.

Érvényben maradt ugyanis statusunk püspökjelölési joga, meg az, hogy a Commissionak tagjai a főkormányszéknek csak kath. tanácsosai és titkárai lehettek, elnökének katholikusnak kellett lennie, és a kath. egyház ügyeit a főkormányszéktől függetlenül intézte el. Tanusitja ezt a nagyemlékü királynő az erdélyi főkormányszékhez Bécsből 1774. jul. 6-án intézett leirata, melyben — minthogy a megüresedett gubernatori állomás helyettesitésére ideiglenes kir. biztosul a lutheranus Bruckenthalt nevezte ki — a commissio elnökségét Bethlen Miklós grófra, az országos kincstárosra bizta, meghagyván ennek, hogy a commissiot a kegyes alapitványokra nézve és az árvaház igazgatására delegált bíróságot függetlenül dirigálja, a gyülések jegyzőkönyveit és a jelentéseket közvetlenül Hozzá terjessze fel*); tanusitja továbbá az 1775. april 20-án kelt leirata, melyben a commisio személyzetét megszaporitván gróf Bethlen Miklós elnöklete alatt a gubenrium kebeléből két consiliariust t. i. Kemény Farkas és Teleki Károly grófokat, Miske József titkárt és Lendvai Imre fogalmazót kinevezvén, a commissio mellé csupán az okmányok lajstromozására és a fogalmazványok letisztázására három irnokot rendelt.**)

*) Lásd a magyar kir. országos levéltárban az 1774. évi 792-ik számot.

**) Lásd u. o. az 1775. évi 478. számot.

II. József alatt kezdődött a harmadik időszak és tartott — az 179½-iki élénkebb autonomiai mozgalmak kivételével — 1867-ig, mely idő alatt Erdély katholikusai a bürokratikus szellemü és az egyházunkból, mely sz. István óta 1848-ig hazánk uralkodó vallása volt, hivatalos állami egyházat csinálni akaró Józefinismus, majd az 1848-ki átalakulások folytán mindig azt sürgették, hogy a többi felekezetek által szakadatlanul gyakorolt, s honi törvényeinkben a katholikusok számára biztositott önkormányzás az ők részükre is restituáltassék.

Végre 1867-ben földerült autonomiánk jelen vagy is negyedik korszaka, midőn apostoli főpátronusunk, cs. és királyi ő felsége, kit az Úr Isten oly sokáig éltessen, hogy atyai bölcs uralkodásának gyémánt jubileumát is megtarthassa, autonomi ánkat a jelen kerékvágásába hozni méltóztatott, melynek folyamáról és küzdelmeiről e munka második része szól.

Katholikus autonomiánk e legujabb időszakban sem fogyott ki a küzdelmekből, melyeket nemcsak a felsőbb intézőkkel, hanem eleve még a saját hitfelek azon részével is kellett folytatnia, mely azt a püspöktől is függetleniteni kivántá. Ezeket a belső küzdelmeket azonban, tekintettel a Mária Terézia azon eljárására, miszerint mint az apostoli főpatronatusság jogait gyakorló magyar királynő a Catholica Commissiohoz intézett leiratainak egyikéből sem hagyá ki azon rendelkezést, hogy minden ügynek elintézésében a püspökkel egyetértőleg járjon el, és a kath. egyházi kormányzat korrekt felfogásának a statusgyülési összes tagok közti érvényesülése óta szerencsésen legyőzte.

Éltet a remény, hogy jelen munkámból, mely autonomiánknak nem szabatos történelme, hanem csak a jogosultságát feltüntető történelmi adatok gyüjteménye akart lenni, látni fogja a tisztelt olvasó, hogy autonomiánk valamint minden intézmény életének nagy hasonlatossága van a fának életével. Magul hintetik el az eszme, majd fejlődni kezd, izmosodik és teljes virágzásnak indul. Ha

olykor viharok támadnak is rája, melyek ágait letördelik, de ha gyökereivel mélyen hatott be a földbe, uj életre kel ismét és oly tényezővé válik, melylyel az illetőknek számolni kell.

Nagy balsors érte volt Erdélyben a katholicizmust. Szétromboltatott volt, de gyökerei megmaradtak, ápoltatván kis számra olvadott, de tántoritathatlanul hü vallói által. Ujból föléledt és az autonomia védelme alatt felvirágozhatván, kivált ha a magasabb intézőknek méltányosb felfogásban fog részesülni, javára lesz a hazának, a nemzetnek „a többi hitvallásokon lévő becsületes atyafiak“ és honfitársaink autonomiájának is javára: mert a kinek sikerülne minket autonomiánktól megfosztani, bizonyára nem kimélné az övéket sem.

Irám Borbánd-on 1892. nov. 4-én.

V. K.

✝

In Honorem Sacro-Sanctae et Individuae Trinitatis, ac Beatissimae Virginis Omniumque Sanctorum Patrocinium dicatus

LIBER

Actorum, Tractatuum et Expeditionum

Status Catholici Transylvaniae

Inchoatus

Anno 1711.

In Festo S. Joannis Baptistae in Civitate Megyesiensi.

✝

Anno 1711 die 18. Januarii in Congregatione inclyti Status Catholici conclusa Megyesini.

I. De Sigillo apud Praesidem quondam Illustrissimum D. Baronem Stephanum Haller existente juxta mentem Caesareo-Regiam penes Catholicos conservando instantia est necessaria, de altero Sigillo opinio Excellentissimi D. Generalis Comendantis Comitis a Stainville sollicitanda, cui? hujus competat custodia. Siquidem Sigillum Comitatuum sit primarium et praetensio Catholicorum in hoc quoque genere antecedat; ideo hujus Sigilli conservationem a Caesarea Regia Majestate supplicare est necessarium.

II. Similiter et de Referendario Catholico consilium praefati E. D. Generalis sollicitent.

III. De Secretario Catholico Provinciali scribendum erit D. Baroni Cancellario Aulico ad resciendum quaenam sit Aulae intentio in hoc. Et si omnino voluntas haec sit, ut Secretarii eligantur, sine mora candidatio fieri debet.

IV. Illi, quos Status Catholicus cum his punctis ad D. Excellentissimum Generalem expedivit v. g. Dominum Comitem Sárpataki et D. Joannem Kászoni, instantiam facere debebunt nomine Status Catholici, ut ad puncta illa, quae praeterita aestate Deputationi porrexerant, resolutionem non differant, a quo enim praesentata sunt, post repetitas etiam instantias resolutionem accipere haud potuerunt.

QUAESTIO AC DISPUTATIO

de Sigillis nationalibus inter Statum Catholicum et Reformatum exorta Excellentiae suae humillime praesentata.

Quod Sigilla duarum Nationum attinet, cum occasione motuum devenerint in manus pie defuncti Baronis Stephani Haller, per cujus mortem iterum devenerunt in manus Confratris nostri D. B. Georgii Haller, quae ut prae manibus Catholicorum maneant, summe necessarium judicamus ex rationibus:

1. Quod quia omnes Candidati in locis illis, ubi illa Sigilla manere solent, sunt Acatholici et tertium praeterea apud Acatholicum Lutheranum asservari solet. Et si Acatholici aliquid contra Religionem Catholicam machinabuntur, sub nomine trium Nationum eorundem Sigillis munitam dabunt informationem sine omni praescitu, et consensu Catholicorum.

2. Si porro illa Sigilla manserint in Conservatorio Deputationis et sic prima ratio militare potest, simulque contingere poterit, ut duo tresve congregati sub nomine nationum aeque privata sua quaerere poterunt et sic etiam Catholicis nihil scientibus contra Religionem nostram facient, quod ipsis libuerit. Unde aequissimum dignissimumque judicaremus, si ad duo officia nempe pro Comite Supremo Comitatus Albensis, et pro Supremo Capitaneo Sedis Udvarhely Catholica subjecta, eaque idonea confirmarentur, apud quos duo Sigilla duarum Nationum stare quirent, ut sic negotia Catholicorum feliciori progressu procederent.

Cum praeterea sub dato in castro Ebersdorf die 5-a Sept. 1702 etiam clementissimo Decreto Suae Majestatis sancitum est, uti unum ex tribus Transylvaniae Sigillis custodiae Catholicorum tradatur.

Inclyta Regia Deputatio!

Domini et Fratres Colendissimi, confidentissimi!

Cum debito respectu et fraterna charitate inclytae Deputationi significandum duximus, querulosam Borbándensium requisitionem et instantiam nobis factam, quatenus ante aliquas hebdomadas D. Vice-Comes inclyti Comitatus Albensis Processus Inferioris Georgius Györkei voluisset apud illos quandam Inquisitionem celebrare, quia vero, ut juridico termino appellatur, nec utrum vel questio rei, de qua Inquisitio celebrari voluisset, illis demonstrata est, simulque ne contra eos illa inquisitio fieri deberet, formidantes jusque et authoritatem privilegii sui defendere satagentes in fassiones se praecipitare noluerint. Propter autem non obtemperationem mandati ordinarii executionem quandam eis infligi voluerit, ac ob ejus inhibitionem pro ratione reddenda ad inclytam Deputationem citati essent; ex juribus autem patriis primum et ante omnia Utrum seu quaestio rei proponenda esset, nemine contra se fateri debente multo magis et antiquis eorum privilegiis quorumlibet malefactorum punitio sibimet ipsis competeret.

Significatum est nobis et hoc, quod illa inquisitio propter suspicionem adulterii ante decem et sex annos commissi fieri debuisset, cum tamen illis temporibus nec umbra quidem suspicionis illius ibidem apparuisset, iam vero dum Romanam Catholicam Fidem amplecterentur, ista quaestio a D. Vice-Comite praedicti Comitatus moveretur, non immerito talis opinio sequeretur, quasi non ita ob ultionem criminum, quam religionis indignationem et odium hanc vexam Borbándienses paterentur.

Significatur et hoc, quatenus illae quasi de praeallegato commisso crimine suspectae personae ad forum et sedem judiciariam praeallegati D. Vice-Comitis non

solum citati, verum etiam ob non comparitionem ad mortem condemnati fuissent. Subauditur et hoc, quod ubi intra territorium Borbándiense deprehenderentur per saepefatum Vice-Comitem ultimo suplicio afficerentur; cum tamen secundum Borbándiensium privilegia talium maleficiorum tam inquisitio, quam executio ductori Borbándiensium incumberet. Sed si etiam nullis privilegiis potirentur, dictantibus patriis legibus criminales causae et persecutio nobilis personae nullatenas foro et sedi Judiciali Dominorum Vice-Comitum subjaceret. — Si vero D. Vice-Comes aliquid sceleris inter Borbándienses praesensisset, dictante aequitate et privilegio eorum de prosecutione illius sceleris praefatum Ductorem eorundem admonere debuisset, quibus neglectis ex post suam authoritatem exercere potuisset

Lamentantur praefati Borbándienses etiam super hoc, quatenus in praeterito hybernio tam improportionali et super eorum vires facta contributionis impositione aggravati fuissent, ut vix amplius subsistere possent, ita quidem, ut oppida Igen et Sárd quantitate et facultatum qualitate duplo triploque eis praestantes in praefata hybernali contributione eis assimilata essent, in qua improportionali contributione non solum odium religionis quodam modo appareret, verum etiam contra servitium suae Majestatis hoc ipsum factum fuisse discerneretur.

Rogamus itaque Inclytam Deputationem cum debito respectu et fraterna charitate, quatenus in his omnibus tali moderatione uti non gravetur, ut secundum leges patrias cum punitione scelerum et aequitas conservetur et privilegium Borbándiensium observetur.

Simulque aliqua religionis apprehensio modo praevio non subsequatur.

Noverit et hoc Inclyta Deputatio Suae Sacratissimae Majestatis super negotium resolutionis quinque punctorum ab Inclyta Deputatione jam pridem notorum in Anno 1699 die 5-a 7bris resolutorum et iterum in Anno 1700 20 Aprilis, demum in Anno 1702 13-a Februarii renovatorum clementissimam mentem et man datum, quibus annexum est, ut in omnibus expeditionibus unus ex Catholicis semper subscribat, eatenus ut Secundum Suae Smae Caesareae Regiaeque Majestatis clementissimam resolutionem et reiteratam confirmationem omnia et singula in praefatis 5 punctis contenta, ut effectui sine ulteriori protelatione mancipentur, Inclytam Deputationem cum debito respectu et fraterna charitate rogamus.

Nec supremorum quorumdam officiorum, et in inclyta Deputatione duorum Catholicorum vacantia Deputationem minime latet. Proinde ut Secundum clementissimas Suae Majestatis resolutiones ad praefata vacantia munia idoneae et capaces personae a Deputatione candidentur et Sacratissimae Majestati humillime repraesententur, fraterne rogamus.

Huc accedit et catholici Secretarii vacantia, qui a nobis electus et inclytae Deputationi repraesentatus ut sine omni dilatione ad suam functionem admittatur, fraterne petimus.

Nec hoc diffiteri possumus, quatenus in anno proxime elapso circa supremorum officiorum negotium factae fuissent nonnullae candidationes nobis injuriosae ac resolutionibus Suae Majestatis praejudiciosae, contra quas et omnes alias simili modo factas solemniter protestamur et contradicimus.

NB. Haec instantia anno 1710 fuit in Julio.

Cibinii Deputationi a Statibus porrecta.

Illustrissimus D. Vice-Cancellarius Aulico-Transylvanicus L. B. Sigismundus Kornis de Gönczi Ruszka pervenit Viennam 1710 die 3. Septembris. — ——Et venit iterum In Provinciam ex Licentia Aulae 1711 mense Junio praesentavitque bina Augustissimae Imperatricis viduae decreta Deputationi 25 Junii Megyesini in Confluxu Deputationis simul et Sigillum novum Imperatricis nomine insculptum porrexit. — —

Illustrissime Domine Bäro Vice Cancellarie Aulice Domine et Frater nobis colendissime!

Significandum duximus Dominationi Vestrae Illustrissimae, quod nos juxta contentum decreti Suae Smae Majestatis candidaverimus penes Dominum Kozma duos adhuc Catholicos, nimirum: D. Josephum Boer et D. Nicolaum Kereszturi, quando quidem D. Joannes Kászoni nullo modo se ad hoc munus Referendarii resolvere velit. Qualia autem obstacula moverint acatholici Domini, poterit D. V. I. ex Deputationis litteris Cancellariae missis revidere, nosquoque quid? responsi loco dederimus, illud quo-que videre licebit.

Si autem possibile foret, siquidem binis jam vicibus juxta intimationem R. P. Hevenesi commendaveramus Dominum Kozma, esset in despectum nostrum semel datam penes eum opinionem revocare. Ideoque etiam nunc candidationem hanc nostram repetimus et D. V. I. rogamus quantum possibile erit manutenere, nihilominus prudenti committimus judicio et arbitrio. Nos etiam hic in Deputatione magnopere indigeremus Secretario, sed hic effectuare vix poterimus, nisi veniat desuper Decretum. Putamus hoc Officium Secretarii a Dno Kászoni hic in Provincia assumendum. Nunc est tempus ut D. V. I. Religionis nostrae rebus assistat,

prout fiducialiter rogamus, et Deus etiam benedicet. Qualia puncta mittet eo Deputatio ex illis omnia dignosci possunt. Recommendamus simul negotium D. Baronis Gabrielis Josika, quoad Praefecturam Comitatus Hunyadiensis. Si plane D. Kozma non acceptabitur, recommendamus D. Josephum Boer, quem capacem fore censemus. De reliquo nos in fraternam D. V. I. favorem transcribendo manemus.

Illmae Dmis Vrae

Servi obligatissimi et Fratres
Status Catholicus Transylvaniae.

Ad inclytum Statum Romano-Catholicum ratione executionis quinque punctorum a Sacratissima Caesarea Majestate clementissime resolutorum Consistorii Confessionis Augustanae et simul nationis Saxonicae humilis et respectuosa resolutio.

Dum materiae praesentis, ad quam nos accingimus. pondus et magnitudo vel inde pateat, quod religiosa sit, unicuique autem constet vel saltem appellatione religionis coram illis, qui Christianismum simulare nesciunt, plus quam pupillam oculi nominare; praeterea etiam diffitendum non sit, quam difficile et grave sit in negotio saeculorum aliquot praesidia stabilire vel de aliqua alteratione cogitare, multo magis aliquid simile aggredi et tractare dum etiam in judiciorum diversitate a talibus, qui penitus rem non capiunt, scandala sumi possint, e re vero Augustissimi Imperatoris et Patriae publicae in tali religionum diversitate non immerito studiosissime caveri debeant: nos in tanta re fidelium obsequentissimorumque subditorum partes ad amussim adimplere satagentes, nihil umquam altius nihilque antiquius arbitrati, quam ut Augustissimi nostri Imperatoris et Domini Domini clementissimi Resolutionibus et

Decretis pro homagiali nostra obligatione satisfaciamus, omnique tempore magis obsequii gloriam a nobis aestimatam, quam morosæ alicujus renitentiae praedicato nos obnoxios reddere velimus, in apertam horum contestationem junctis in morigeram nostri accomodationem cordibus unanimia consilia combinabimus.

Non immerito quidem circa Executionis Decretorum Caesareorum modalitatem ab initio haeseramus, distrahentibus adeo sensa nostra tot diversis interpretationibus, divinationibus, et geniorum quorundam hariolationibus, ut quid proprie vi illorum Decretorum intenderetur vel postularetur, plene et plane intelligere non potuerimus, et quantumvis nostra erga Augustissimi Imperatoris decantatissimam benignitatem fiducia a majoribus nostris cum Sangvine haereditario accepta nihil duri formidare potuerit, infirmiores tamen Spiritus ex ambiguitate resolutionum multis imaginationibus perterriti trepidare ceperint.

Dum vero Dei Optimi Maximi gratia anno 1702 die 23 Junii Inclytus Status Romano-Catholicus in suorum desideriorum conformitate sua nobis de modalitatibus variis animi sensa adaperuit, et fusius exposuit, qualiter quoad 5 puncta:

1-mo. Cum in fundo Saxonico Decimarum quarta cedat Fisco aut ejus jure Donatariis, tres vero quartae erga annualem recognitionem depositionis Census Cathedratici sub avito in eo stabilimento Pastoribus Saxonicis, nullamque apud nos praetendant innovationem, sed solum ut in locis, ubi Decimarum quarta per Catholicos Acatholicis dari consvevit, signanter Claudiopoli et Albae-Juliae etc. vigore primi puncti Decimarum earundem quarta catholicis sacerdotibus pendatur, quoad

2-um. Praetendat ut in illis officiorum candidationibus

quae per Gubernium et Status fiunt, unus sit semper catholicus; quo ad

3-ium. Praetendat, ne ideo quod aliquis Saxonum indigentium et residentiatorum factus sit catholicus pro incapace ad gerenda munera publica habeatur, ubi per libera suffragia ad munus aliquod electus fuerit Catholicus, munere illo fungi possit, atque Evangelicus.

Insuper ne ex passione per malam eligendi libertatis usurpationem idonei catholici semper praetereantur, sed vigore puncti tertii idonei eligi non solum possint sed et debeant; quo ad

4-um. Cum Saxones et Evangelici nulla talia Statuta et leges aequalem Dominorum catholicorum libertatem violantia formaverint, nullam hoc in passu adversus eos habet gravamen, explicataque est libertas, ut Dominis Catholicis ubi Religionis suae exercitium habent, signanter ex gratia Cibinii Campanas erigere, tenere, et processiones secundum Ritum suum instituere sit liberum.

In quinto puncto nulla sit difficultas, nulla ambiguitas, praeterea Decreti Caesareo-Regii de dato 13. Febr. Anno 1702 executionem a nobis, quantum per nos stat, expectet et praetendat.

Proinde nos consideratione obsequii erga Augustissimum Imperatorem, complacendique Inclyto Statui Romano-Catholico studio animati modalitates praerecensitas sequenti modo pertractatas eidem inclyto Statui omni respectu offerimus.

Quo ad primum. Cum in fundo Saxonico decimae secundum avitum stabilimentum aut ex integro, aut certe earum partes juxta usum in praesentem diem observatum et consvetum Capitulorumque diversitatem Pastoribus Evangelicis, alia vero pars Fisco Regio aut ejus Jure Donatariis competant; et inclytus Religionis Catholicae

Status nullam apud Evangelicos vel Saxones innovationem, sed id solum praetendat, ut in locis ubi decimarum quarta per Catholicos Acatholicis dari consvevit, signanter Claudiopoli et Albae-Julia etc. vigore primi Resolutionis Caesareae puncti decimarum illarum quarta Catholicis Sacerdotibus pendatur, idcirco eatenus huic modalitati talimodo rationabiliter dilucidatae nos accommodaturos profitemur.

Quo ad 2-dum. In illis officiorum praeprimis cardinalium candidationibus, quae per Gubernium et Status fiunt, nos semper unum catholicum candidaturos. Id tamen nobis humillimis coram Augustissimi Imperatoris benignissima facie precibus reservantes, quatenus per clementiam Caesareo-Regiam functiones et officia publica Evangelicam velut unam receptarum Religionum pari libertatis praerogativa praeditam concernentia Evangelicis clementissime non denegentur, et in illis, quae possident, per continuam successionem conserventur, qua in re non solum inclyti Status Catholici non renitentiam, sed et favorabilem cooperationem speramus.

Quo ad tertium. Quemadmodum non tantum maxima, sed et inexcusabilis erga optimum Regem esset ingratitudo, argumentum incapacitatis ad obeunda munera publica quibuscunque in Societatibus Transylvanicis in Religionis catholicae professione quaerere et radicare: ita nemo unqam ideo, quod sit catholicus, dummodo secus idoneus bonaeque notae homo sit et communem electionem liberam Augusti Diplomatis Art. 8. benignissime roboratam mereatur, pro muneribus publicis obeundis inhabilis habebitur, quin potius, ubi Catholicus capacitate et in rempublicam domesticam meritis Evangelicum superaverit, tali casu jure Catholicus Evangelico praeponetur.

Quo ad 4-tum Sicuti nos Saxones sive Evangelici

vel ex ipsa inclyti Status Catholici confessione Dominos Catholicos nulla unquam aggravatione contristaverimus, neque ex hoc puncto Dni Catholici adversus nos conqueri potuerint, ita ex dictamine universalis justitiae, quae libertatis jura aequali jure inter receptos distribuit, omnia statuta Statibus quibuslibet, eorumque libertati ac paritati praejudiciosa a Sma Sua Majestate clementissime ejusdem Caesareo — Regiae cassationis vigore abolita humillime intelligimus, proque abolitis et cassatis reputamus. Imo quamvis nostrati populo vix quid-quam experiri gratius processionibus publicis obtingere possit, nos tamen occasione illarum omni cum circumspectione plebem nostratem ad honestam modestamque sui in eo casu accomodationem, Dominos veroCibinienses ad Campanarum per Dominos catholicos erigendarum et tenendarum usum non difficultandum disponere allaborabimus.

Quo ad 5-tum. Cum Archiva publica sint omnium Statuum Universale promptuarium. nos et huic Mandato Caesareo — Regio humillime morem gerimus.

Denique executioni Augustissimi Decreti sub dato 13 Febr. 1702 emanati applaudimus a Sma Majestate similem tractationem e fundamento justitiae parem nobis libertatem et jus dictantis ab Augusto Justi Imperatoris throno humillime rogaturi et impetraturi, sicut autem praemissis clementissimis Caesareo — Regiis mandatis humillime satisfacturi omni cum promptitudine agimus et plane persuasi sumus: Smam Caesaream Regiamque Mtem Dominum nostrum clementissimum obsequii nostri alacritatem clementissimis oculis aspecturum, inclytum pariter Statum Catholicum integram nostram synceritatem reciproca bonitate recogniturum, positisque istis fundamentis constantem concordiam no-

biscum stabiliturum, hac denique nostra promptitudine et actis semper contentum futurum. Ita firma nobis fiducia, qua erga eundem inclytum Statum ducimur, in maximum nostrum et posterorum nostrorum solatium promittit, Eundem precibus, quas ad Suae Majestatis Smae pedes ut nobis etiam paribus libertatibus ac justitiis uti fruique liceat, deposuerimus, non solum gratiose et fraterne suffragaturum, sed etiam fructuosissima pro nobis intercessione optatissimas resolutiones pro aeviterna consolatione ac mutui nostras inter Religiones amoris perpetuitate comprocuraturum. Succedente (quod Deus faxit et de quo nulli dubitamus) soliti hujus tractatus complemento Instrumenta Authentica perpetuae obligationis instar valitura pro Sempiterna sanctaque observatione invicem permutare non detrectabimus, in perpetuo humilis ac fraterni respectus studio permanentes.

Inclyti Status Catholici

humillimi addictissimique respective
Servi, Amici et Fratres
Status Nationis Saxonicae Simulque
Religionis Evangelicae Consistorium.

EPISTOLAE EMINENTISSIMI CARDINALIS DE SAXONIA PARIA.

Illustrissimi, Reverendissimi, Spectabiles ac Magnifici, Perillustres ac Generosi Domini!

Litteras praetitulatarum Dominationum Vestrarum sub 21-a elapsi Mensis Maji currentis ad nos pro parte et in favorem RR. PP. Franciscanorum ad nos exaratas bene habuimus, laudabilemque Earundem Zelum in promovendo Catholicae Religionis et Cultus divini incremento ex iisdem perlubenter intelleximus. Et sicuti nos pro archiepiscopali nostra sollicitudine eo omne Studium

et operam nostram omni promptitudine sedulo impendimus. ut quae majorem Dei Gloriam, cultus divini et Catholicae Religionis incrementum concernunt, effectum suum sortiantur et promoveantur, ita nos quoque non intermittimus, praedictorum RR. PP. Franciscanorum laudabilem instantiam Sacræ Cæsareæ Regiæque Suæ Majestati efficaciter proponere ac recommendare, cujus desiderati effectus dum Praetitulatas Dominationes Vestras participes futuras speramus, omni bono erga Easdem bene propendemus manentes Posonii die 21 Julii 1710.

Prætitulatarum D. V.

affectionatissimus parens
Cardinalis de Saxonia
Archiepiscopus Strygoniensis.

Ad Secretiores negotiorum rem Catholicam tangentium conferentias deputati Domini Catholici Megyesini die 22 Junii 1711.

I. D. B. Gabriel Jósika,	Rmus D. Vicarius.
I. D. B. Georgius Haller,	R. P. Superior Residentiae
I. D. B. Stephanus Kornis,	Societatis Jesu Claud.
I. D. Ladislaus Mikola,	R. P. Custos Franciscanorum Reverendorum Patrum.

Item:

I. D. Comes Martinus Sárpataki, D. Joannes Kászoni, D. Nicolaus Torma, D. Franciscus Boér, etc.

Praetitulatus Dnus Ladislaus Mikola Notarium aget.

Dum autem isti Domini Sæculares et Reverendi Patres omnes et singuli semper simul esse non poterunt, nihilominus secundum occurentias illi, qui adesse poterunt, rebus promovendis incumbere conabuntur communicatione cum invicem non intermissa.

†

Dum (Auxiliante Deo) Inscriptio rerum in hunc Librum Anno et Die in fronte ejus annotato inchoaretur,

nomina pariter Catholicorum Magnatum, Praenobilium ac Nobilium pro nunc superviventium serietim hic consignata existunt.

Moderni Quatuor Deputati, idest: I. D. *Gabriel Josika* L. B., — I. D. *Georgius Haller* L. B., — I. D. *Stephanus Kornis* L. B. — I. D. *Ladislaus Mikola.*

Item: I. D. *Sigismundus Kornis* L. B. Vice-Cancellarius Aulico-Transylvanicus.

Item: Illmus D. *Comes Michael Mikes*, I. D. C. *Stephanus Csáky*, I. D. C. *David Petky*, I. D. C. *Martinus Sárpataky*, I. D. *Gabriel Haller* L. B., I. D. *Joannes Haller* L. B. I. D. *Michael Száva* L. B., Domini Baronis *Josika* Filii Barones: *Sigismundus* et *Gabriel.*

Primae Nobilitatis Domini et Praenobiles: D. *Stephanus Thoroczkai* cum Filiis *Joanne*, *Georgio* et *Stephano.* D. *Clemens Béldi.* D. *Franciscus Lázár.* D. *Simon Boér.* D. *Nicolaus Torma*, D. *Petrus Apor.* D. *Joannes Kászoni.* D. *Ladislaus Gyulai*, D. *Georgius Bálintith.* D. *Franciscus Boer.* D. *Georgius Nápolyi.* D. *Blasius* et *Josephus Maksay.* D. *Petrus Szeredai.* D. *Josephus Boér.* D. *Joannes Macskásy.* D. *Josephus Kontz.* D. *Gabriel Kontz.* D. *Ladislaus Torma.* D. *Michael Olosz.* D. *Samuel* et *Stephanus Torma.* D. *Nicolaus Kereszturi.* D. *Michael Kereszturi.* D. *Michael Baranyai.* D. *Alexius Orbán.* D. *Simon Orbán.* D. *Sigismundus Kun.* D. *Joannes Domokos.* D. *Samuel Szereday.* D. *Josephus Geréb.* D. *Paulus Béldi.* D. *Joannes Béldi.* D. *Wolfgangus Apor.* D. *Lazarus Apor.* D. *Josephus Maksay.* D. *Georgius Torma.* D. *Ladislaus Kun.*

Nobilitas Possessionata: D. *Ladislaus Boér.* D. *Petrus Kornis.* D. *Michael Kornis.* D. *Joannes Balogh.* D. *Ladislaus Horváth.* D. *Josephus Thorday de Csapó.* D. *Paulus Szegedi de Mikeszásza.* *Fratres Miksa de Diód.* D. *Gabriel Boér.* D *Stephanus Boér.* D. *Samuel Boér.* D. *Georgius Tholdalaghi.*

AUGUSTISSIMA IMPERATRIX.

Domina, Domina nostra clementissima.

Quemadmodum inopina Sacratissimi et Potentissimi Imperatoris Josephi I-i Ungariae et Bohemiae Regis Domini nostri clementissimi (divina ita jubente voluntate) mors justo nobis dolori materiam praebuit, ita Augustissimae Maiestatis Vestrae pro tempore suscepta Austriacæ Domus Regnorum Provinciarumque cura, ac simul Serenissimi et Potentissimi Hispaniarum Regis Caroli III. Domini nostri clementissimi tot omnium fidelium votis desiderata a Superis affutura successio solatium ingens nobis suppeditavit nosque in spem novam erexit, quatenus benignissimis Gloriosorum quondam Imperatorum Leopoldi et Josephi resolutionibus ac Decretis Religioni catholicæ commoda dictantibus novi rursus cumulatioresque reflorescant favores. Eum in finem Augustissimæ Majestati Vestrae humillimam praesentamus supplicationem, ut negotia nostræ catholicæ Religionis incrementum respicientia in nobis minimis personis clementer respicere dignetur, et pro sua innata in Ecclesiam Dei et Religionem pietate de ulteriori Catholicorum propagatione ac Stabilimento gratiose prospicere, ac brevi, ut speramus, adventuro Serenissimo Regi Carolo Domino nostro clementissimo recommendare non dedignetur. Plurimum enim conducet ad Servitia Suarum Majestatum Augustissimarum publicus erga Catholicam Ecclesiam fidelesque hic catholicos favor et protectio. Quam Majestatis Vestrae gratiam perpetua sinceraque

fidelitatis ac subjectionis nostræ demonstratione reveriti vitam longævam et omnem felicitatem ex animo vovemus

Augustissimae Majestatis Vestrae

Megyesini 6 Julii 1711.

Fideles subditi et Servi Subjectissimi
Catholici Proceres Provinciae Transylvaniae.

EMINENTISSIME AC SERENISSIME PRINCEPS.
Domine Domine Patrone benignissime!

Experti non semel Eminentiae Vestræ erga nos favores iterato humillimam facimus instantiam, dum sensibiliter quotidie cognoscimus nos Catholicos Transylvanos non solum inæquales, sed longe inferiores Adversariis Religionis nostræ hic esse, quod ipsum et ex officiorum administratione manifeste declaratur. In moderna porro Deputatione Praefecturisque Comitatuum primatum obtinent Acatholici, quandoquidem vix aliqui ex Catholicis praesunt Comitatibus, Secretarium loco olim hoc officio fungentis habemus nullum, inque Mandatorum Subscriptionibus manus nostra emanet. In civitate Claudiopolitana post obtentam privilegiorum suorum ab Augustissimo Josepho defuncto confirmationem hoc fieri igemiscimus, quod ibidem nec in Magistratum nec ad ulla distributiva officia ullus admittatur Catholicus. Praeterea quod sublato, dum adhuc D. Gubernator Bánfy vivebat, Capitaneatu Claudiopolitano, nunc de novo ab illis consultari inaudimus, ut seu titulo Judicis seu titulo Capitanei aliquem sibi ex Proceribus Calvinistis illic pro capite impetrent. Hoc si effecerint, magis magisque catholicos suppr iment, nec spem habebimus, ut aliquid ad consolationem nobis accedat. Nos nunc ex Proceribus nostris habemus aptissimos et circa Clau-

diopolim possessionatos, quibus hoc officium potiori conveniret jure. Instamus itaque apud E. V. humillime, ut Paternum in nos affectum continuare dignetur, nosque apud Augustissimas Majestates omni possibilitate juvare non gravetur; Plurimum enim obsequio Dei ac Ecclesiae et fidelitati Suae Majestatis conducet erga Catholicos hic adauctus favor et protectio. Quam E. V. gratiam plena cum fiducia exspectantes omnem a Deo felicitatem animitus precamur et manemus.

Eminentiae Vestrae

Megyesini 11 Julii 1711.

Servi humillimi
Proceres Catholici Transylvaniae.

Eminentissimo Ac Serenissimo Cardinali De Saxonia Archi-Episcopo Strygoniensi Et Cetera.

Celsissime ac Reverendissime Princeps.

Domine Domine, ac Patrone Gratiosissime!

Dum inter nostras communitatisque catholicae calamitates diversis de aliquo solatio impetrando tenebamur cogitationibus, tandem in animum induxinus, ut Celsitudinem Vestram, cujus ardens pro Ecclesia Dei Zelus, fortisque pro tuenda justitia animus optime nobis perspectus est, humillima accederemus instantia; nos enim mediis destituti Ministrorum Suae Sacratissimae Majestatis favores nobis allicere haud possumus; Adversarii vero nostri opibus potentiores omnem movent lapidem, ut magnorum Dominorum gratias quo-quo modo demereri valeant Ob hoc lamentamur quidem, sed omnis nostra lamentatio inanis est, resque nostrae, et si justissimis praetensionibus suffultae, quasi irresuscitabiles haerent.

Ea propter Celsitudini Vestrae humillime supplicamus, ut ex innata sua pietate et Zelo, quo non in Suam duntaxat, verum etiam universas Religionis Romanae catholicae ecclesias fertur, dignetur viam nobis indigitare, qua seu Augustissimae Domus favores, seu Ministrorum benevolas aures, nobis quoque propitias reddere liceat; insufficientiamque nostram (quo ad media) suppleat aequitas causae, nec non Antecessorum nostrorum de Religione et Rege probatissima merita compensationem in exauditione postulatorum sortiantur.

Est autem inter prima nostra postulata: ne Adversarii Fidei Catholicae plures, quam Catholici, ad honoratiora et opulentiora Transylvaniae munia promoveantur, nam honor corum et opulentia opprimit ubivis rem catholicam cum noxio Augustissimi Nostri Catholici capitis praejudicio, quasi minus cordi sibi sumeret rem catholicam in Transylvania, quam Calviniani Principes ab anno 1605 usque ad annum 1690 continuo regnantes, qui inter alia publica negotia tam ferventer et adeo efficaciter negotia religionis accurabant et cum detrimento catholicae Fidei per addita Privilegia confirmabant, ut mirum sit statum Catholicorum (Sublatis etiam clero dignitatibus) in Transylvania per illos annos non penitus interiisse.

Super quam demissam instantiam plena cum fiducia benignam Celsitudinis Vestrae resolutionem praestolantes vitam eidem a Deo felicem ex animo praecamur manemusque Megyesini 22-a Julii 1711.

Celsitudinis Vestrae

humillimi Servi
Proceres Catholici Transylvaniae.

Celsissimo Ac Rmo S. R. I. Principi Francisco De Ruml Episcopo Kenensi Etcet.

Excellentissime Domine Baro.

Domine Domine, ac Patrone gratiose!

Quod jam dudum animo deliberabamus, ut in effectum perducamus, Excellentiam vestram demissa instantia nostra accedimus. Si enim Excellentiae Vestrae ita cognitae essent calamitates nostráe, prout nos jugiter experimur, non dubitamus, quin gratioso suo favore nos juvare non indignum fore censeret.

Sumus enim inter Adversarios hic nostros non solum inaequales, sed iis fere in omnibus longe inferiores; nam ex eorum numero muniis publicis fruuntur, tum in moderna Deputatione, tum in Praefecturis Comitatuum, ex Catholicis autem vix aliqui hactenus ad Praefecturas Comitatuum et ejusmodi munia assumpti sunt, neque loco secretarii olim hic catholici successorem videmus. Sed neque inter subscribentes Deputatos, qui Mandata subscribere solent, catholicus adhibetur calamus; brevi Arianis adhuc semel (uti olim) praevalituris.

In Civitate porro Claudiopolitana, quae obtenta confirmatione Privilegiorum suorum plus catholicis obesse, quam prodesse conatur, hoc esse observamus valde praejudiciosum, quod nec in Magistratu, nec in tribubus, nec in ullis aliis distributivis officiis vel unicus admittatur catholicus, hoc autem fit ex contractu sub Principibus Calvinistis inter se in praejudicium nostrum inito. Nunc vero dum vident Capitaneatum Clandiopolitanae Civitatis (vivente adhuc D. Gubernatore Comite Georgio Bánffi sublatum) emanere, jam de officio Judicis mutua inter se consilia tractant. Subolfacimus hanc esse eorum intentionem ut seu titulo Judicis, seu Capitanei Calvinistam aliquem ex Proceribus pro Clandiopoli im-

petrent, justum autem nobis videtur, ut potius catholicus illeque ex Primariis huic muneri humeros supponat, quam ut adversae religionis personae (nam supprimerentur magis ac magis catholici) hocce deferatur officium, non enim desunt Proceres ex nostris, qui circum Claudiopolim bona copiosiora possident, quibus hoc munus potiori conveniret jure.

Adeoque Excellentiam Vestram humillime rogamus, quatenus gratiose pensatis lamentis nostris dignetur operam impendere, ut Catholici omni ex parte juvari et foveri possint. Multum enim pro obsequio Dei et Suae Majestatis fidelitate conducet catholicos huiates et protegere et conservare. Super quod benignam E. V. propensionem cum auxilio fiducialiter praestolantes, vitam Eidem longaevam animitus praecamur manemusque

Excellentiae Vestrae

humillimi Servi

Proceres Catholici Transylvaniae.

Excellentissimo ac Illustrissimo Domino Domino Georgio Friderico L. B. Sailler Sacrae Regiae Hispaniarum Majestatis Caroli III etcet. Consiliario Intimo et Cancellario Aulico supremo etc,

*

Conclusum

Inclyti Status Catholici in Sede Siculicali Marus in conventu Mikhaziensi Anno 1711 die 2-a Augusti.

Quod attinet propositionem Reverendissimi Domini Vicarii Joannis Antalffi, quod nimirum Authoritate Ecclesiastica Clerus uti nequeat. Practendendo nonnulli Nobiles, quod non alibi, nisi in foro Saeculari debeant respondere. In hoc puncto sic conclusum est.

Quod in negotiis, de quibus Articuli manifeste constant, utatur Clerus vi earum; de quibus vero Articuli,

expresse non innotescunt, in eo casu requiri debent protocolla et circa quas res consimilia inveniuntur exempla, qualiter earum executione utebantur, proc edatur tenore tali. In causis vero, de quarum modalitate in processibus nec Articuli exstant, neque Protocolla lumen indigitant, exspectanda erunt Regni affutura Comitia, et tunc praememoratus Rsmus D. Vicarius curet proponi.

2-o Connclusum item est, quod dum et quando D. Vicario vel Catholicis Primariis aliquod tale occurrerit negotium, scribatur desuper Deputatis Dominis Catholicis, qui denominatas ad id personas v. g. D. Comitem Sárpataki, D. Joannem Kászoni, D. Franciscum Boer, D. Nicolaum Torma requirendo, vel saltem unus ex his ingrediatur ad locum. ubi Deputatio congregabitur ad eosdem, ut inclytae Deputationi occurrentias proponat.

3-o. Quod concernit Patrum Monachorum negotium, conclusum est, meliorem pro iis recipiendis locum non inveniri, quam Aradinum, ubi eorum quoque Superior habitare poterit, et inde ad Bulgaros Transylvanos missionarii commode venire poterunt.

4-o De Hunyadiensi Templo et celsissimo Dno Michaeli Appaffi et Illustrissimis Dominabus Tökölianis epistolae expeditae sunt.

5-o Puncta, quae pro priori per Illustrissimum Dominum Vice-Cancellarium Baronem Sigismundum Kornis Augustae Aulae fuerant repraesentata, denovo per praefatum D. Cancellarium transmittantur talimodo extradata: Ex Congregatione Status Catholici Transylvaniae per Gabrielem Josika.

6-o Conclusum est, ut in omnibus sedibus siculicalibus, praesertim ubi supremi officiales desunt, ad

procuranda Cleri negotia pro assistentia certae personae specificentur.

In Sede Marus D. *Petrus Szeredai.*
In Sede Udvarhely D. *Alexius Orbán.*
In Sede Csik D. *Kelemen Deák.*
In Sede Gyergyó D. *Michael Turi.*
In Sede Kászon D. *Josephus Deák.*
In Sede Háromszék D. *Stephanus Boer.*
Dnus *Ladislaus Gyulai.*

Serenissime ac Eminentissime Princeps et Cardinalis Domine Domine Patrone nobis gratiosissime!

Antea etiam demissis nostris literis in conspectum Serenitatis vestrae supplices accesseramus in negotio Templi, quod a Patribus S. Francisci Seraphici in oppido Hunyad Bonisque Celsissimi D. Principis Michaelis Apaffi ab aliquot jam retroactis Saeculis ruinatum permanebat, ubi vero jam e ruderibus ad perfectionem deduci quiret, subintelleximus eundem Celsissimum Principem supplici Libello coram Augustissima Aula contradicere velle, cum tamen jus Ecclesiasticum nemini collatum sit. Qua propter humiliter profusi ante conspectum Serenitatis Vestrae Patrocinium exoramus, ut in Augusta Aula locisque debitis suam gratiosam assistentiam jusque Ecclesiasticum defendere et manutenere non gravetur, ne Adversarii Inimicique Religionis nostrae in injustis suis causis tiumphare videantur. Cui de reliquo Inclytus Status Catholicus longaevam vitam omnemque a Deo prosperitatem apprecatur et manet

Ejusdem Serenitatis et Eminentiae Vestrae Mikháza 3-a Augusti 1711

Servi humiltimi et devotissimi
Status Catholicus Transylvaniae.

GRAVAMINA INCLYTI STATUS CATHOLICI Transsylvanici Illmo D. L. B. Sigismundo Kornis Aulico Transylvanico Cancellario Fraterne Committenda qui in Augustissima Aula iteratas desuper Confirmationes et Mandatum Caesareo-Regium, ut executioni demandetur, denovo impetrabit.

Cum duo Sigilla duarum Nationum, Scilicet Hungaricae et Siculicae occasione motuum praeteritorum devenerint in manus pie defuncti Baronis D. Stephani Haller, post ejus vero mortem in manus confratris nostri Dni Baronis Georgii Haller, ut deinseps quo-que prae manibus Catholicorum maneant summe necessarium judicamus, quod absque laesione clementissimi Decreti piae memoriae Augustissimi Imperatoris Leopoldi anno 1699 ex Castro Ebersdorf die 5 Mensis Septembris sanciti, ubi expresse habetur, ut unum ex tribus Sigillis penes Catholicum maneat semper, fieri poterit, si pro Comite Supremo Comitatus Albensis, et pro supremo Capitaneo Sedis Udvarhely Catholici crearentur, penes quos duo sigilla duarum Nationum stare quirent, et sic negotia Catholicorum feliciori progressu procederent. Tertium vero apud acatholicum Lutheranum servari solet. Secus si praedicta Sigilla apud acatholicos manere contigerit, more solito contra religionem catholicam machinabuntur, dabuntque informationes sine omni praescitu et consensu catholicorum.

Quam dolenter sentiamus primarias nostras familias et benemeritas personas e Deputatione exclusas et Arianos impositos esse, quivis dejudicare alte poterit. Sed cum factum sit ex Clementissimo Suae Majestatis Decreto, dolorem hunc nostrum patientia vincere et devotionem erga Suam Majestatem demonstrare tenemur; ut tamen hoc in consequentiam ne veniat, instamus humil-

lime, dolori nostro justam ansam praebet monstrosum tempus sub Joanne Secundo Rege vocitato, in quo non ut ad talia officia, verum nec ad famulatum ipsius admissi fuere catholici, et quod majus omnia Sacra administranda catholicis interdicta fuere, modo tempore piissimi et Apostolici Regis Catholici, non ut praeferrentur ipsis. verum aequales facti, et quidem cum talibus personis, quas ipsi soli insufficientes judicarent ad stuporem ipsorum, quas nec ipsimet cogitabant. Resolutione vero Alvinecziana sancitum erat, ut non repertis idoneis Subjectis Arianis locus ipsorum suppleatur et Catholicis et Calvinistis.

Quamvis de 5 punctis anno 1699 in consolationem Catholicorum resolutis et praecipue anno 1703 Petro Pilspöki Reformatorum et Ariannorum ablegato Viennae existente per Augustissimam Aulam confirmatis et explicatis summe fuerimus consolati, quibus Lutherani consenserunt Sigillo munito. Nihilonnieus cum moerore sentimus ob refractariorum Calvinistarum et Arionorum contumaciam hac clementissima Caesarea resolutione nos gaudere non posse, cum tamen si Sua Majestas Sacratissima accurate investigari curaverit, reperiet sine dubio Sua Majestas æquales (Sinon superiores) tam in familiis, Scientiis, numero, quam in omni genere Servitiorum catholicos cuicunque Religioni acatholicae.

Dignata fuit Sua Majestas Sacratissima clementissime Xenodochii, Claudiopolitani proventum ideo augere, ut etiam ex catholicis illuc recipiantur. Sed nec in hoc menti Augustissimae satis factum; nam proventus libenter percipiunt. nolunt vero, ut praefatis Augustissimi sumptibus Catholici ibidem interteneantur.

Secundum clementissimam resolutionem Suae Majestatis, dum adhuc Gubernio mediante dirigeretur Transylvania, in expeditionibus nomine Gubernnii unus Catho-

licus subscribere debebat, ut etiam modo in expeditionibus nomine Deputationis expediendis unus semper Catholicus subscribat, justitiae conforme videtur et summe necessarium.

In candidationibus etiam ad suprema officia improportionate candidant personas, ut eo magis catholicos abviare ab offfciis possint; quæ pro officiis dignissimæ personæ reputantur, illos ad talia loca ponunt, ubi nullas hæreditates possident, ideo, ut non existentibus ibi mediis vitae hoc officio fungi nequeant, ad loca vero, ubi etiam illæ personæ consolationem habere possent, gradu et dignitate jam impares personas catholicas candidant cum personis acatholicis, ut sint moraliter certi catholicum illum officium adipisci non posse.

Ad quædam officia suprema meri reformati sunt candidati catholicis plane ibidem neglectis, cum vero illæ candidationes contra clementissimam Suæ Majestatis in præcitatis quinque punctis expressam mentem et resolutionem, ut videlicet unus ex candidatis semper sit catholicus, factæ sint, omnibus illis candidationibus Status Catholicus contradicit et penes solemnem protestationem eas invalidari supplicat.

Ante rebellionis motus, quos pie defunctus Augustissimus Imperator Leopoldus pro supremis officialibus gratiose dignatus erat resolvere, et in contemptum religionis saltem, penes Decretum Suae Majestatis non sunt introducti, eosdem Augustissima Imperatrix decretaliter introduci curet.

Quamvis in hoc summopere gauderet inclytus Status Catholicus, si Clerus Ecclesiasticus in Transylvania propagari posset, ut eo magis animæ, quæ a semita veritatis aberrarunt, in ovile Christi reduci quirent, nihilominus cum moderni etiam Provinciales Patres Fran-

ciscani vix vitam suam mendicando sustentare possint; Optimum itaque judicavit Status Catholicus, ut Reverendi Patres Franciscani ex Provincia Bulgara habeant suam residentiam Aradini, indeque Missionarios suos dispersa gens bulgara in Transylvania habere poterit.

Ut denique, prouti severissimis suis decretis sæpius et vel maxime anno 1702 die 13 a Februarii Sua Sacratissima Majestas demandaverat, quatenus resolutiones caesareae in favorem Status Catholici datae observentur, nihilominus ad hanc horam omnes illae clementissimae resolutiones ob manifestam quorundam contumaciam in vilipendium mandatorum caesareorum posthabitae sunt, rite deinceps observentur, executionique mandentur, humillime instat Status Catholicus.

Haec pro moderno rerum Statu Antetitulato Domino Cancellario in Augustissima Aula Caesarea zelose promovenda recommendat Status Catholicus. Datum Mikházae die 3-a.

Augusti 1711.

Extradata ex Congregatione Status
Catholici Transylvaniae.

*

LEOPOLDUS DIVINA FAVENTE
clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Croatiae, Slavoniae etc. Rex.

Illustres, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Prudentes, Circumspecti Fideles syncere dilecti! Notum vobis facimus Fideles nostros nobis dilectos, universum Statum Catholicum charitate nobis Transylvaniae certa sua gravamina et instantias humillime nobis porrexisse, quibus pro aequitate et iustitia consideratis, ruminatis et digestis ad eadem nos benigne resolvisse:

1. Ut Decimarum quarta, quam catholici pendere debent, imposterum non acatholicis Praedicantibus seu Ministris, sed Ecclesiasticis Catholicis pendatur, relicta pariter pro acatholicis facultate, ut ipsi suae religionis Ministris, uti hactenus consveverunt, dare possint decimas.

2. Ut ex tribus candidatis ad officia in Diplomate expressa unus semper sit catholicus.

3. Ut in Civitatibus et oppidis tam ad senatoria munera, quam ad majorum officiorum civicorum administrationem, sicut etiam in Tribubus, aequali numero catholici admittantur.

4. Cum nos omnino velimus ut par et integra inter quatuor receptas religiones in Transylvania libertas et aequalitas servetur, idcirco Consvetudines, Leges, et Statuta seu in communi ab acatholicis, seu in particulari ab aliquibus Urbibus vel Oppidis contra aequalitatem libertatis catholicae religionis lata plane abolevimus et sustulimus, ut imposterum catholici cum acatholicis praesertim reformatis communi privilegiorum usu gaudeant et fruantur.

5. Ut unum ex tribus Transylvaniae sigillis custodiae catholicorum committatur, sic etiam, ut catholici ad custodiam actorum seu archivi admittantur.

Quam clementissimam Caesareo-Regiam resolutionem nostram, ut suo debito modo effectui ita mancipetis, ne praedicti catholici contra hanc benignissimam resolutionem nostram ullo modo graventur, vobis serio et clementissime demandamus. Ita facturis gratiam nostram Caesareo Regiam in omne tempus, corroborantes. Datum in castro nostro Ebersdorff die 5. Mensis Septembris 1699.

Regnorum Nostrorum Romani 42, Hungarici 45, Bohemiae vero 43.

Leopoldus

Comes Samuel Kálnoki
Ad mandatum Suae Caesareae Regiae Majestatis proprium,
Benedictus Henter.

LEOPOLDUS etc.

Illustres Spectabiles etc. etc.

Tametsi vobis sub seria animadversione nostra, nisi aliam exequendae benignae voluntatis Nostrae sphaeram sceptrigeramque Regiae authoritatis altitudinem velitis experiri, in anno adhuc 1701 die vero vigessima Mensis Aprilis non ita dudum trans acto praeterita commiseramus et demandaveramus, quatenus vos puncta in anno 1699 die vero 5 mensis Septembris ad observandam parem inter quatuor receptas religiones libertatem et aequlitatem tendentia et collimantia per nos benigne resoluta ac alia etiam in eodem mandato comprehensa ad amussim citra omnem tergiversationem et resistentiam, ut Fideles subditos decet, observetis, debitaeque executioni mancipetis, ac per eos, quorum interest, observari facere non intermittatis: Vos tamen manifesta ducti contumacia in palpabile Regiae Nostrae authoritatis vilipendium postergationemque Regiorum nostrorum Mandatorum nec puncta in anno 1699 praeattacto, sed nec alias benignas resolutiones nostras in recentiori benigno mandato nostro fusius deductas et declaratas ad hodiernum usque diem debito fine terminastis, perque eos, quibus intererat, terminari curastis, taliter vos inobedientes et negligentes reddere non formidastis. Quam ob rem justissimum quidem esset adversus contemptores mandatorum nostrorum strictiorem

et arctiorem procedendi modalitatem arripere, volentes tamen tam legis rigorem, quam Sceptrigerae Regiae nostrae auctoritatis altitudinem largitate clementiae nostrae temperare, vobis adhuc semel ex superabundanti firmiter praecipientes committimus et mandamus, quatenus acceptis præsentibus nullo exspectato ulteriori mandato nostro, citra omnem moram et tergiversationem, uti fideles subditos decet, pro homagialis obligationis vestrae observantia tum praefata puncta, tum vero alias resolutiones nostras in praementionatis benignis Decretis nostris contentas et expressas executioni tradere modis omnibus debeatis et teneamini. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae die 13-a Mensis Februarii A. D. 1702. Regnorum Nostrorum Romani 44, Hungarici 47, Bohemici vero 46.

Leopoldus.

Comes Samuel Kálnoki
Ad mandatum Suae Caesareae
Regiae Majestatis proprium
Joannes Fiáth.

*

Gravamina Status Catholici per Dominum Illustrissimum Martinum Comitem Sárpataki ad Augustissimam Aulam ablegatum seu deputatum humillime repraesentata. A. 1709. Subsequentia vero gravamina diversis Ecclesiasticis præsentavit et ideo titulo Reverendissimi utebatur.

Certum est plurimis vicibus molestatam fuisse Augustissimam Aulam humillimis Catholicorum Transylvanorum instantiis ac supplicationibus, ad quas etiam auditis saepius partibus juxta mensuram justitiae clementissimas habuere resolutiones, quin tamen licet severissima subsequuta fuerint piae memoriae Augustissimi Imperatoris Leopoldi Domini nostri clementissimi

mandata, executioni, debitaeque, quae fideles subditos decet observationi traderentur. Omissis aliis unum sub littera A) pro testimonio annecto; hoc tamen minime ob nimiam defuncti Gubernatoris, praecipue vero Comitis Nicolai Bethlen Catholicae semper rei oppositionem et ejus ambitionem effectui mancipari potuit. Ingruentibus vero his detestabilium temporum fluctibus mansere omnia absque consolatione catholicorum in suspenso. Sic vero superis volentibus, quod intra decursum horum execrandorum motuum potiori ex parte Haeterodoxorum Corypheis plerumque decedentibus, uno civiliter (!) utpote attacto Nicolao Bethlen mortuo sperabat Status Catholicus a diu premente acatholicorum jugo desideratám illuxise diem, quo se eripere, non solum aequalitatem, sed et prioritatem si Familiae spectentur merita, sibi vindicare posset et deberet. Sed haec omnia a hostili catholicae religionis hydra, Andrea Szentkereszti, Cancellariae Transylvaniae Secretario et referendario calvino subversa experimur, dum suis nefariis informationibus praecipue a tempore decessus p. m. Comitis Samuelis Kálnoki pro libitu grassando, exclusis omnibus ex Cancellaria catholicis, alios duos, utpote Arianum et Lutheranum ducit quo vult, nihilque aliud, quam sub nomine Cancellariae aliornmque trium acatholicorum Statuum omnia Status Catholici Sacris Diplomate et Resolutionibus confirmata jura convellere nititur, quod etiam praeprimis remonstratur hoc modo:

1-mo. Clementissimum Suae Majestatis Sacratissimae erat Mandatum, quod in locum defuncti Comitis Samuelis Kálnoki cancellarii catholicus suffecturus candidaretur, cui etiam candidationi se alii tres acatholici Status: Calvini nempe, Lutherani et Ariani, immiscere volebant, jus suum tamen sibi quaesitum et competens

a Statu Catholico manutentum nec iis concessum est. Candidavit itaque medianteque Gubernio Transylvaniae Regio, prout Suae Majestatis Smae Cancellariae Transylvanicae data Instructio exigit, repraesentari et commendari cum voto ejusdem et opinione curavit duos, utpote Dominos Baronem Sigismundum Kornis et Ladislaum Mikola, viros insignes, antiquae prosapiae et bene doctos, accedente votorum pluralitate, ejusdemque Gubernii opinione pro Domino Barone Sigismundo Kornis, quam etiam candidationem et Gubernii recommendationem Cancellaria Transylvanica, quod nunquam antea in Gubernii Transylvanici transmissis informationibus vel candidationibus simile attentum auditum est, quia eotum erant Capita Acatholici, nunc vero, quia Catholicus praest, provenit ex eo) clancularie contradisputavit, quod dum innotuisset, qualiter enodatae eorum objectiones Statusque Catholici jus remonstratum et Stabilitum fuerit, ex annexa sub Littera B) copia lucidius patebit.

2-o Ratione Arianorum etiam quojure Catholici Status fundabatur causa, et quae demissa ejus erat instantia, eadem dicta copia sub littera B) exhibebit, quae vero exinde religionis Catholicae redundabant incrementa, littera C) uberius demonstrat. Sed proh dolor! haec omnia in fumum abiere et quantum subanditur, reverague dicitur, dictorum Cancellariorum candidatio in suspenso relicta, novaque ab erigenda Deputatione, cui quatuor Catholici et duodecim inerunt Acatholici, petenda erit. Quodsi vero Ariani plures, quam candidati erant, (cum solum duo erant candidati, ast quatuor sunt resoluti) Deputationi erigendae adjungentur, hoc non minimo Catholicorum moerore, et antiquarum Familiarum consternatione fiet, quod ii, qui jam penitus exstingvi videbantur et sub acatholicis Principibus agonizabant,

repente extolli sub catholico Principe videantur. Cum vero his jam ulterior medela non possit adferri, remonstratur Reverendissimae Dominationi Vestrae solum ex eo, quod plurima jam ex hinc sequentur contra Catholicos accrescente potentia acatholicorum incommoda, ubi pluralitate votorum Catholici deprimerentur, ab officiis arcebuntur, denique justae eorum causae subvertentur vel impedientur.

3-o Conquestus est D. Sárpataki, quod Deputatus Statuum existens ad nullam adhibeatur Cancellariae Transylvanicae consultationem, neque ad conferentias; Dominus Comes autem Ladislaus Bethlen in omnibus adhibetur negotiis, quamvis is partibus D. Gubernatoris et D. Comitis Nicolai Bethlen promovendis ibi moram trahat. Insinuat simul Dominus Sárpataki se ob conversionem ad veram fidem odio ab adversariis haberi; instat simul pro consolatione sua apud Suam Majestatem recomendanda, ne inconsolatus ex urbe Austriae Vienna in patriam revertatur, et hic illudatur. Officium Supremi Comitis Comitatus Hunyadiensis sollicitavit pro Domino Barone Gabriele Jósika; causas adtulit: Donationem Augustissimi quondam Caesaris Leopoldi, ejusque clementissimum Installatorium Decretum. Narrabat D. Ludovicum Naláczy huic Domino Baroni pro socio in eodem Comitatu adjungendum desiderari contra antiquum usum; quando quidem in Hunyadiensi Comitatu ab olim semper unus erat supremus Comes, pro hoc Patrocinari Dominum Gubernatorem defunctum et D. C. Nicolaum Bethlen affirmabat, diluendo per remonstrationes suas, quod D. Josika coactus adhaeserit consortio infidelium illius tumultus jam per Dei et Caesaris Amnestialem Gratiam sopiti.

4-o. Dominum Clementem Kozma in Referendarium

Aulico — Transylvanicae Cancellariae commendatum esse a Gubernio et Catholico Statu retulit Ministris Aulicis, cum quo et D. Josephum Boer simul candidatum fuisse remonstravit. Hi autem loco Dni Fiath Protonotarii candidati proponebantur. Addidit Clementem Kozma ex invidia adversariorum non posse hoc officium assequi.

5-o. Proposuit Candidationem aliarum religionum quoad sua subjecta semper ratificari, catholicos vero candidatos saepissime rejici. Decretum citat Caesareum, ubi praecipitur, ut quaevis religio ex suis candidet hominibus idoneis, et demum adjecta sua opinione Gubernium repraesentet. Conqueritur, quod contrarium de Catholicis practizetur, adducit exempla Unitariorum et Lutheranorum in Moyse Biró et Georgio Czakó, quos non religio eorum, sed Gubernicum pro officiis capessendis cum Cancellaria commendaverat, quibus denique revocatis praevia candidatione Unitariorum et Lutheranorum D. Michael Simon et D. Hoffmann cum repraesentatione Gubernii successere.

Iterato proponit, quod candidationem catholicorum quoad Vice-Cancellarium subvertere conetur Szentkeresztius, quem describit a capite ad calcem et supplicat in consolationem Status Catholici pro fusiori explicatione omnium circumstantiarum.

Item ille idem Dominus Comes Sárpataki

Porrexit Ministris aliam supplicationem ferme in omnibus quoad substantiam conformem gravaminibus praemissis citando articulos Diplomatis et instat, ut Catholici juventur, foveantur. Remonstrando officia majora et opulentiora catholicis conferenda esse, Vice-Cancellarium, Referendarium, quo fieri citius posset, constituendum. Fuse pro his negotiis scriptotenus peroravit.

Item.

Instat, ut duos Arianos pro munere Deputati candidatos Sua Majestas rejiciat, et quod 5 Puncta executioni mandentur. Recenset Decimas a catholicis pendi Prædicantibus Hæreticorum. Asserit Claudiopoli ab omnibus officiis excludi Catholicos.

In Gubernio esse plures acatholicos Consiliarios, quam diplomatice specificatum sit; citat Alvinczianam Resolutionem in defectu Arianorum subjectorum etc. Templi Arianorum Claudiopolitani commutationem commemorat, juxta benignam intimationem Augustissimi Imperatoris Leopoldi. Protulit hac eadem occasione disconvenientiam aliarum religionum inter se palpabilem in rebus statum pure politicum tangentibus, in eo autem, ubi catholicis obesse volunt, bene convenire probat.

In Xenodochium Claudiopolitanum pauperes catholici, quod non recipiantur exponit; quamvis in anno 1701 die 22a Augusti per Decretum Hospitalis illius proventum centum sexaginta florenis qnotannis numerandis auxerit Sua Caesarea Majestas Leopoldus eo intuitu, ut mendici catholici, sicut alii ibidem recipiantur. „Xenodochio Claudiopolitano prioribus a Principibus factis eum in finem hacque conditione expressa superaddere volumus, ut quemadmodum vigore primævæ huic hospitali factæ fundationis omnibus quatuor religionibus aditus patere debeat, ita, sicut hactenus pessime factum est, catholicam religionem profitentibus, non praecludatur; sed si ob modo factam auctam pro piis fundationem maiori ibidem prae reliquis religionibus numero non recipiantur, pari certo certius id numero fieri oportet.“

Hæc sunt verba Suæ Majestatis in Decreto posita. Affirmavit Claudiopoli hæreticos prævalere catholicis, et quod nulla officia illis dare velint.

Ad hæc omnia Proposita et in suis remonstrationibus cum debita submissione et supplicatione explicata nullam prorsus resolutionem memoratus Dominus Comes attulit. Ministri enim Augustæ Aulæ pauca ad hæc respondere.

Protestationis Copia quam Domini Deputati Catholici Josika, Haller, Kornis, Mikola nomine Status Catholici Megyesini die 6-a May 1712-o concluserunt

Quandoquidem occasione Deputationis ad Augustam Aulam ex parte Provinciæ ad mandatum Suae Smae Majestatis expediendae in Regiae Deputationis modernae publica sessione nomine Status Catholici institissemus, quatenus in punctis Instructionis de confirmatione Diplomatis aliarumque clementissimarum caesarco — regiarum resolutionum insertis nostram quoque in favorem religionis nostrae ab Augustissimo quondam Imperatore Leopoldo, Domino nostro clementissimo benigne elargitarum resolutionum desideratae effectuationis instantia annecteretur: huic nostrae instantiae ceterarum religionum Status minime annuerent, super hoc nos hisce communi nomine protestamur, ut hujus benignissimae resolutionis Caesareo-Regiae executionem nobis demississime sollicitare apud Suam Majestatem liceat, reservaudo jus nostrum jam dudum per praefatas clementissimas resolutiones decretatum.

Status Catholicus Transylvaniae.

Copia

Instructionis pro agente Viennensi Status Catholici die 6-a Maji 1712 Megyesini confectae et Domino Perillustri Joanni Kászoni commendatae.

1. Siquidem ex benignissima Suae Majestatis Leopoldi p. m. Caesaris, Domini nostri clementissimi gra-

tia de 5 punctis clargitae resolutiones nunquam hactenus effectui mancipatae sint, harum executionem a Sua Majestate Sacratissima demisse supplicamus et efficaciter ....

2. Ut defuncto Gubernatore Reformato jam Catholicus vi Diplomatis pro hoc officio succedat instamus, uti et ad alia officia primaria benemeriti catholici surrogentur supplicamus, huc intelligimus Comitatuum, Sediumque officia.

3. Quibus nempe Sua Majestas Leopoldus p. m. Imperator officia Donationaliter contulerat, uti D. Comiti Stephano Csáki, D. Comiti Michaeli Mikes, D. B. Gabrieli Josika, D. Petro Apor, D. Francisco Boer, ut his sine ulteriori candidatione officia restituantur submississime instamus.

4. Ut in officiis vacantibus in defectu ex Religione Reformata semper capax aliquis Catholicus succedat, oramus, et ut unus Magister Protonotarius semper sit catholicus.

5. Ut pro Secretario Gubernii sen Deputationis modernae catholicus Secretarius constituatur, humillime petimus, ad hoc munus vero D. Georgium Balintitt commendamus.

6. Reformationem Diplomatis in eis nimirum articulis, ubi religio catholica læditur, instantissime petimus.

*

Anno 1712 die 29-a Junii resolutus est Dominus Joannes Vasztlay pro Cancellista Catholico ab inclyto Statu Catholico loco Dni Clementis Kozma valedicentis suo officio, qui ante valedictionem praedicti Kozma hoc officium ingredi non potuit, neque voluit.

AUGUSTISSIME IMPERATOR
Domine nobis clementissime!

Gratulamur effuso humillimoque cordis nostri plausu Majestatem vestram Augustissimam post Susceptas (Superum gratia) feliciter S. R. I. habenas Apostolica aeque ac Haereditaria Regni Hungariae Corona ingenti omnium regnorum provinciarumqae Suarum gaudio insignitam esse, oramusque supplices divinam Majestatem, ut vitam longaevam omnemque ex alto benedictionem Majestati vestrae largiri dignetur. His porro submiississimis votis nostris ad pedes Majestatis Vestrae provoluti humillime supplicamus, quatenus benignissimas articulis Diplomatis contrariantes resolutiones Augustissimorum Majestatis Vestrae Praedecessorum in favorem religionis nostrae collatas non solum optata executione quam benignissime terminare, verum et articulos, qui libertati religionis nostrae obviant, tollere et abolere clementer dignetur. Acatholici enim fere omnibus illis privilegiis, quibus eos olim suae religionis Principes contra Crthodoxos foverunt, usque in hodiernam diem fruuntur. Ut sub Majestatis Vestrare Caesareo-Regio qua Regis Catdolici et apostolici imperio religio nostra ex tot pressuris et calamitatibus respiret. Quod si fiat, confidimus omnino fore, ut una servitium Majestatis Vestrae et ordo reipublicae in exoptatae felicitatis Statum reducatur. Quam Majestatis Vestrae gratiam dum plena cum fiducia et submississime speramus ita omnimodam divini Numinis benedictionem unanimiter implorare non desinemus Qui manemus Claudiopoli 6 Augusti 1712.

Augustissimae Majestatis Vestrae
humillimi servi perpetuique
subditi
Status Catholicus Transylvaniae.

Ad Augustissimum Imperatorem Carolum III. etc. etc.

*

Anno 1712. Pro die 14 Mensis Novembris indicta sunt a Sua Majestate Caesareo-Regia Comitia Megyesinum et in iisdem comitiis canditati sunt pro Gubernatore 3 personae catholicae, pro Consiliariis vero Gubernii 12 personae catholicae, Subsequenti ordine et serie:

Ex Catholicis pro Gubernatore:

Comes *Michael Mikes* 177.
Baro *Georgius Haller* 129.
Comes *Stephanus Csáki* 110.

Pro Consiliariis e Catholicis:

Baro *Georgius Haller* 171.
Comes *Stephanus Csáky* 171.
Comes *Michael Mikes* 170.
Baro *Gabriel Josika* 170.
Comes *Stephanus Kornis* 164.
C. *Sigismundus Kornis* 163.
Baro *Ladislaus Mikola* 162.
Comes *David Petki* 149.
Franciscus Lázár 113.
Comes *Gabriel Haller* 108.
Ladislaus Gyulai 95.
Nicolaus Torma 91.

Pro Protonotarii Officio:

Petrus Apor 70
Michael Olasz 67.
Sigismundus Kun 67.

Pro Referendariis Candidati sunt sub iisdem Comitiis:

Dnus *Gregorius Balintitt*
„ *Josephus Boer*
„ *Sigismundus Kun.*

Responsa — ad Gravamina — Reformatae et Unitariae Religionis in Transylvania in materia controversiae religiosae per Suum ablegatum pcoposita.

Cum quinque puncta in favorem Catholicae religionis a sua sacratissima Majestate 5-ta — 7 bris anno 1695 clementissime resoluta et iterum 20 Aprilis 1701, demum 13 Februarii 1702 renovata, Transylvaniae Statibus ac Ordinibus intimata, per Saxones quidem publico scripto acceptata, per Reformatos vero et Unitarios (quis genuinus eorum esset sensus) in dubium vocata et ideo per suum huc ad Aulam Caesaream ablegatum Petrum Püspöki suae Majestatis tamquam in religionis controversiis arbitri explicationi humillime proposita essent; cujus propositione et scripto et voce facta, diuque ac ma-

ture discussa, visum est quinque illa puncta, ad tollendum ommem scrupulum ita explicanda esse

Primo. Ubi decimarum, vel quartarum jus Dominis habetur ex contractu vigoroso emptionis, ant cum jure Dominis perpetuae connexionis, maneat apud possessores; ubi autem Ministerii Ecclesiastici titulo alicui religioni collatae possidentur, id svadet aequitas ut Decimam vel Quartam tribuens Catholicus eam non alienae sed suae Religionis Ministro pendat. Ideo Claudiopolitani, qui in hac materia specialiter ad Aulam recurrerunt, producant sua jura coram Commissione Caesarea, aut uno Protonotario; interea vero Decimae et Quartaemaneant in Sequestro

Secundo: Licet ex tribus candidatis ad omnia officia in Diplomate expressa Suae Majestati proponendis unus semper debeat poni catholicus, per hoc ab officiis nullatenus excluduntur acatholici, maxime reformati, cum ex aliis pauciores majorum officiorum capaces esse sit in comperto; memor tamen erit Sua Majestas resolutionis 14-a. Maji 1693, uti et 8 Aprilis 1697 datae.

Tertio. Ut in civitatibus, oppidis et pagis, tam ad senatoria munera, quam ad majorum officiorum civicorum administrationem, sicut etiam in tribuum aliorumque emolumentorum participationem aequali numero catholici admittantur; ita intelligenda venit aequalitas, ut ea geometrica seu cum proportione observetur, ad quam proportionem etiam valachi uniti catholicorem numero accensendi sunt, utpote quorum Privilegio gaudent, licet ratione nationis hactenus non fuerint, nisi tolerati.

Quarto: Cum par et integra inter quatuor receptas in Transylvania religiones libertas et aequalitas servanda sit, idcirco Consvetudines, Leges, et Statuta seu in Communi ab Acatholicis, seu in particulari ab ali-

quibus Nationibns Urbibus vel oppidis contra aequalitatem libertatis, seu exercitii Catholicae Religionis lata plane abolentur. Qualia essent de Episcopo Catholico, Patribus Societatis Jesu, aut aliis Religiosis in Transylvaniam non admittendis, aliave his similia, sine quibus non posset censeri esse plena libertas Catholici exercitii. Per quod tamen nec in temporalium bonorum possessionibus, nec in Politica quidquam tenditur a Clero vel Episcopo immutari.

Quinto: Ut unum ex tribus Transylvaniae Sigillis custodiae alicujus Catholici Commissarii, sicut etiam ut Catholici ad custodiam Actorum politicorum, seu Archivi admittantur, jam in opus deductum est. Reliqua puncta 13 Februarii 1702 resoluta difficultatem non habent, nam ut in expeditionibus publicis unus semper e Catholicis Consiliariis nomen subscribat, id honori illius Raligionis, quam Augustissimus profitetur, facile tribui posset.

Quod de templo in Borbánd a catholicis occupato factum est, non metuant, ut in posterum trahatur in exemplum. Sed si dubium sit, cujus religionis sequaces majorem numerum conficiant, tum per Commissarios, qui rem sine partialitate inspiciant, agendum est.

Quibus sic explicatis nihil superest, quam ut eadem sine ulteriori mora effectui mancipentur, nec in re tam justa, ob mutua forte paucorum dissidia potius, quam ob causae difficultatem religiones inter commoveantur et Aula fatigetur; sed ut mutua pax, et fraterna charitas inter omnes Transylvaniae Inquilinos, quam optime fieri potest, conservetur, et mens benignissima Suae Sacratissimae Majestatis. *Ego Petrus Püspöki*,

quoad haec 5 puncta determinationi acquiesco humiliter ut supplicans, et spero etiam meos Principales acquieturos. Statuum et Ordinum Reformatorum Transylvaniae deputatus.

*

Ac Celsissimum Principem Traucon Scriptae Epistolae Copia.

Percepimus submississime per Dominum Perillustrem Joannem Kászoni Celsitudinis Vestrae erga nos contestatam gratiam, pretiosumque favorem, pro quo continuis ad Deum precibus incolumitatem Celsitudinis Vestræ exorare non intermittemus. Cum antem candidatio pro Consiliariis futuri Gubernii et pro Gubernatore, uti et Protonotariis in hac moderna Diaeta juxta clementissimam Augustissimae Majestatis Resolutienem jam (Deo dante) confecta sit, Candidatique sint ex nostris pro Gubernatore tres, pro Consiliariis vero personae duodecim, quorum omnium denominatio ab universis Patriae Statibus, velut idoneorum subjectorum aequali cum Dominis Reformatis numero combinata videtur. Adeoque Celsitudini Vestrae humillime instamus, nt super promotionem nostrorum qualificatorum subjectorum, specialem (uti Confidimus) reflexionem habere dignetur, et inter eos, qui ad officium Gubernatoris e numero Status Catholici repraesentati sunt, censemus Dominum Illustrissimum Comitem Mikes experientia, rerum prudentia et mediis esse omnino prae reliquis maxime capacem, eundem Celsitudini Vestrae demisse commendamus. Et in omnibus nos gratiae et protectioni Celsitudinis Vestrae humillime stransscribendo monemus.

Medgyes, 22 Deeembiis 1712.

Status Catholici Transilvaniae.

Ad Dnum Cancellarium Sigismundum Comitem Kornis scriptae Epistolae Paria.

Méltóságos Gróf!

Bizodalmas jóakaró urunk és kedves atyánkfia!

Isten kigyelmednek ez következendő áldott uj esztendőt tegye szerencséssé, kivánjuk. Kigld levelét, melyet Kászoni János uram praesentalt, ugy annak előtte

is, melyet a Postáról kezünkbe adtak, nagy becsülettel vettük. Hasznos fáradságát kigldk közönségesen köszönjük. A Kászoni uram relatioját pedig, milyenre kigld bennünket relegalui méltóztatott, figyelmetessen meghallgattuk, melynek is substantiája a jó reménység; s a császári és királyi Resolutioóban feltett ternarius numerus; azaz, hogy minden vacantiákra három idoneus személyek candidáltassanak, ugy is cselekettük, hogy mi pro 10 Vacantiis 30 Pápistát és ugyanannyi Calvinistát candidáltunk; de az iránt is egyedül maradtunk és a 12 personák candidatioja állott meg, a Lutheranusok pedig és az Unitariusok, hogy egyenlő candidatiót nem nyertek, protestáltak publice, és ugy hisszük, hogy mind a három religio ellenünk támad, mivel a kalvinisták is a 30 numerus miatt disgustalódtak ellenünk, de mi engedvén a Kászoni uram exhortatiójának, melleje állottunk annak a 30 numerusnak és jóllehet Kászoni uram a rescriptum mellett, melyet ő felségéhez felküldöttek, kivánta, hogy protestáljunk, de mi nem cselekedtük több gyülölségnek eltávoztatásáért. Ez igy folyván ezen Diaeta alkalmatosságával, cardinale officiumokra is, az egy Gubernatoron kivül, candidatio nem lett. Azért, hogy Méltóságos Generalis Uram Ő Excellentiája nem akarta, melyhez képest mi Kigyelmednek nem complacealhattunk, hogy valami cardinale officiumra is szándékunk szerint is candidaljuk. A mi azért a mi dolgunkat illeti, kigld tudja jól, mi karban legyenek oda fel és a candidatióknak minémüségét is kigld meglathatja az rescriptumból; azért klgmedet szeretettel kérjük, igyekezzen ugy a Catholikusok promotióját procurálni, hogy kigld is velünk együtt örülhessen annak az nagy jónak, melynek reménységét vettük Kászoni János uram által, jóllehet Gróf Bethlen

László uram és Hozmán uram erősen tagadták azt az 30 számot, a melynek (azt mondották) hogy hirét is nem hallották. Mi az Méltóságos Ministeriumnak Trauczon herczegen kivül másnak nem irtunk, mert tudjuk irásunkat, és instantiankat kedvesnek nem lenni annyi gonddal megterheltetett Méltóságodnak, hanem klgdet kérjük atyafiságoson, a kik előtt itéli instántiánkat kedvesnek és hasznosnak lenni, azok előtt szóval törekedni ne neheztelje. Gróf Mikes nram a Gubernatorságra qualificatus személy levén, méltó kilgdk ő kiglről megemlékezni, ugy in Consilio futuro az urról Josika Gábor uramról is, ugy több becsületes atyánkfiáról is. Imádságos könyvvel való kedveskedésit kigldk köszönnyük mindnyájan, kivánjuk is szivesen, hogy Isten kigldet segitse továbbra is olyan hasznos munkának végbe vitelére, mi penig teljes életünkben maradunk. Megyes 21 Decembris 1712.

Ex Congregatione Status Catholici

Celsissimo Archiepiscopo, colocensi, Comiti Emerico Csáki Scriptae Epistolae Copia.

Celsissime, Illustrissime, ac Reverendissime Archipraesul, Domine nobis gratiossissime.

Praesumimus hisce lineolis Celsitudinem Vestram demissa reverentia in causa Illmi Dni Comitis Stephani Csáky Fratris nostri charissimi accedere, cujus nimirum ab officio suo Comitatus Colosiensis (etiam si ad interim forte id factum sit) suspensio non tantum personam memorati Dni Comitis, sed totum Statum Catholicum contristavit, quando quidem legitime penes Donationem Augustissimi quondam Imperatoris Leopoldi introductus fuerit, laudabiliter per aliquos annos suo hoc munere

perfunctus. Et ubi ad gratiam Suae Majestatis Josephi piae memoriae Caesaris dictus Dnus Comes reversus fuisset, suam hanc functionem ingressus non est (uti praetenditur) quod reiecta inclytae Deputationis dignitate libere hanc suam in dicto Comitatu exercuisset authoritatem, sed dum in castis Caesareis Transylvanicis ad demonstrandam suam erga Suam Majestatem debitam fidelitatem commoratus fuisset, ipse Excellentissimus Generalis Commendans Comes a Stainville ipsi demonstravit, ut pro commodo Caesarei Servitii hoc officium suum exerceat, cui parere debuit. Adeoque his sic se habentibus et cum longe alia in forma causa haec Dni Comitis quam aliorum, constituta sit: instamushumillime Celsitudini Vestrae, ut praeattactum Illmum Comitem suo favore et patrocinio juvare dignetur, ut is non cum nova Candidatione illaque dubia, neque cum ulteriori exspectatione, quae molesta ipsi, publico vero damnosa, cum novo Decreto Suae Augustissimae Majestatis officio et honori suo restituatur, quam Celsitudinis Vestrae gratiam demissa obligationis nostrae propensione reservire conabimur, nosque gratiae humillime Commendando manemus.

Claudiopoli 19 Maji 1712

Ex congregatione Status Catholici.

Aggratulacio Dni Comitis defuncti Ladislai Gyulafy Viennae Augustissimae Imperatrici Elenorae praesentata in Festo S. Mariae Magdalenae.

Augustissima Imperatrix Domina Domina mihi clementissima! Gratulor felici Natalis diei recursu heri feliciter emenso, ejusdemque faustissimos, non tot, quin semper plures recursus una mecum universus Daciae Catholicus Status cordis demissione precatur.

Cujus pro Natalicio vinculo me, omnesque Transylvaniae Cathol. Status in perpetuum humillime devoveo.

Maria est, et vere ita: quia regina et Domina nostra Maria figurabatur per Ester, et Ester figurabat Mariam, quam bene: Mediatrix et reconciliatrix est nostra.

Sub Mariae confugio praesidium, et Estheris devolvor pedibus, ut Maria apud Christum, idest: Unctum Domini Augustissimum Leopoldum Regem nostrum et Ester apud Asverum pium Caesarem in tempore opportuno afflictis conciliet, Transylvaniae Catholicis gratiam et protectionem obtineat.

Acta Procrum Illustrissimorum quondam Magnatum Catholicorum cum aliis in Transylvania Religionibus.

Item instantiae diversae ad Imperatoriam Regiamque Majestatem, nec non propositiones variae ad Religiones coeteras datae, explicationes diversae etc. etc.

Memoriale Humillimum
Nomine Status Catholici Transylvanici.

1-no. Humillime petimus Reverendissimi ac Illustrissimi Domini Episcopi reditum in Transylvaniam, partim quia hoc gloria Dei, et aequitas exigit, cum aliae Sectae omnes suum habeant Episcopum, partim quia id Suae Sacratissimae Majestatis Clementissimum diploma exigit, in quo sic sonant verba: Agemus, ut catholicae religioni de idoneo Vicario Apostolico, qui omnia Episcopalia, quae muneris et juris ordinarii sunt, administrare rite possit, prospiciatur.

2-o Suppliciter flagitamus Diploma a sua sacratissima Majestate pro Unione Graecorum et Valachorum in Transylvania existentium, qui quidem alia non petunt, quam ut Sua Sacratissima Majestas dignetur Sacerdotes, et ritus Graeci Monachos, eorundem Privilegiorum et jurium participes facere, quibus jam gaudent non solum Sacerdotes Romano-catholici, sed etiam Lutherani, Ariani et calviniani Ministri.

3-o cum plurima templa et Monasteria exstent ruinata, petimus facultatem ea restaurandi, cum jure pristino, hocest: Secundum Diploma, ubi habetur: Liberum denique catholicis juxta ipsorum et Statuum reliquis Re-

ligionibus addictorum declarationem erit in Residentiae suae locis, ac civitatibus Ecclesias, et exercitia sine vitio exercitiorum aliis Religionibus addictorum stabilire.

4-o. In oppido Maros-Vásárhely ab antiquo erat Sacellum elegans et capax, in Domo cujusdam civis catholici; jam vero jure divisionali pars illa domus, ante duos annos circiter data calvinistae, ut Sacellum catholicis adimi posset, quod et fecerunt, nam altare et reliqua, quae ad ritum spectabant catholicum, ejecerunt, unde coguntur jam catholici etiam tempore Comitiorum Regni incommodissime in domo privata divina peragere.

Et tamen volentes Catholici in oppido Thorda unum sacellum desolatum restaurare, prohibiti sunt a Sectariis, contra superius citatum articulum edita parte prima, titulo primo, cum tamen calvinistae in eodem oppido habeant duo templa, Ariani tertium.

5-o Erat in ditione Sárpatakiensi Sacellum pervetustum, ad quod catholici quotannis infra octavam Theophoriae cum processione ire solebant, quod ante quatuor circiter annos Domina Felékiana (quod nullus Principum Acatholicorum, nec ipsius maritus, etsi infensissimus religionis catholicae hostis attentavit) funditus everti curavit. Oramus igitur mandatum, quo praefata Domina jubeatur reaedificare idem Sacellum. Hoc facto Domina praefata, gravem animadversionem incurrit, ut habetur parte 2-da titulo 8-o articulo primo; violavit in hoc facto Domina Felekiana punctum tertium in instructione Gubernatoris appositum.

6-o Plurima etiam nunc exstant apparramenta apud calvinistas, luteranos et arianos, nimirum: calices, casulae, monstrantiae etc. petimus ea nobis restitui; nec hoc est contra diploma; nullibi enim legitur, quod ista Sua Majestas illis contulisset, non in contra jura Regni,

imo potius juxta jura, quae dicunt: „date cuique, quod suum est.“

7-mo. Humillime etiam instamus, ut articulus primus, partis primae, titulo 2-do de non admittenda Societate et capite mulctandis ejusdem fautoribus, uti et articulus 2-dus ibidem specificatus abrogetur. Alias, si res invertantur, (quod Deus avertat) catholici omnes aut exilio, aut morte plectentur juxta hos articulos. Hoc autem fieri potest per interpositionem auctoritatis Caesareo-Regiae.

8-va. Gravissime id sentimus, quod ad publica hospitalia pauperes catholici non recipiantur. Rogamus igitur Suam Sacratissimam Majestatem, dignetur etiam de hoc decretum dare, nec hoc est contra diploma, aut jus aliarum religionum, imo id exigit unio inter religiones, saepius renovata et confirmata.

9-no. Dum ante aliquot annos Status Catholicus juxta benignissimum Sacratissimae Suae Majestatis diploma cum tribus statibus Arianis, Lutheranis et Calvinistis Conventionem inivisset, promiserunt tres Status Statui catholico 15 millia florenorum, ad restaranda templa et scolas, praesertim Albae-Juliae templum Bathorianum, et quia post in rescripto Suae Majestatis non fuit mentio illius pecuniae, tres Status, et si saepius requisiti fuerint, jam pendere recusant, ad cujus executionem necessarium Suae Majestatis imperium.

10-mo. Quoniam decimae in civitatibus Praedicantibus acatholicis itribuantur, desideramus, ut cum nostris Sacerdotibus dividantur, iique aequaliter fiant participes decimarum, ac etiam aliarum religionum Pastores.

11-mo. Humillime instamus apud Suam Sacratissimam Majestatem pro decreto, ut pupilli Dominorum ac

Dominarum Catholicorum tradantur reverendis Patribus aut Claudiopolitanis, aut Albensibus (praesertim Dmini Gyerőfy filii) ad educandum in fide pariter, pietate ac literis, et quidem decretum fiat sub amissione bonorum, siquis contrarium attentare presumeret; sunt quippe multi Dominorum Catholicorum filii et filiae, jam apud Calvinistas, jam apud Arianos, filiae vero Consangvineis Catholicis ad educandum tradantur. Haec enim erat praxis etiam tempore Principum acatholicorum.

12-mo. Sua Sacratissima Majestas in rescripto anno 1693 die 14 Aprilis commisit Gubernio, ut satagat in Commutatione templorum, ut nimirum Ariani tradant Catholicis templum forense, et catholici vicissim Ová-riense tribuant arianis, sed sine ullo effectu; instamus proinde, ut nunc quoque (cum utrumque sit combustum) Sua Sacratissima Majestas suam auctoritatem interponéne dignetur.

1-mo Ante annum defuncto Domino Alexio Bethlen ab acatholicis in officio Praesidentis, substitutus Calvinista, cum tamen juxta benignissimum Suae Majestatis rescriptum catholicus substitui debuerit, quamquam nec hoc legitime et valide fieri potuerit, cum jus deligendi Praesidentem antea spectaverit ad Principes, non ad Status Regni, quanto magis jam ad Suam Sacratissimam Majestatem? et quidem de hoc clementissime jam resolvit Sua Majestas rescribendo: *Non possumus hunc confirmare.* Humillime rogamus igitur suam Majestatem ut etiam deinceps Suam gratiam non retrahat a nobis, sed catholicum ad hoc officium promoveat.

2-o In Urbibus, Civitatibus, et Oppidis, maxime Claudiopoli et Albae-Juliae nulli Catholicorum ad officia promoventur, sed soli acatholici, qui alias non sunt

comparabiles cum catholicis. Imo nec in tribu opificum, ut sartorum, sutorum etc catholici ad primaria officia opificibus communia, ponuntur, maxime Claudiopoli et Albae-Juliae. Humillime igitur obsecramus Suam Majestatem, ut de hoc decretum expedire dignetur, ut etiam catholici promoveantur.

3-io. Humillime etiam petimus mandatum a Sua Majestate, ut omnes Domini, qui sunt in Gubernio, se subscribant, quando aliquid, seu ad aulam, seu alio expedietur, et si aliqui noluerint subscribere, ratio adscribatur, propter quam id noluerint; multa enim ab acatholicis expediuntur nomine Gubernii, cum tamen DD. Catholici, qui in Gubernio sunt, nihil de Similibus sciant. Patet id in electione et Confirmatione duorum Episcoporum Valachorum. Hoc postulatum nostrum convenit cum numero, seu articulo 7-mo, qui annotatur in instructione Gubernatoris.

4-o. Cum Regnum Transylvaniae tres Nationes numeret, nimirum Comitatus seu Ungaros, Saxonicales Sedes, seu Saxones, Siculicales Sedes, seu Siculos, et quaevis natio suum habet sigillum, obsecramus, ut unum adminimum apud catholicum reservetur, seu Comitatuum, seu Sedium siculicalium. Nam siquidem de facto omnia tria Sigilla sint in manibus acatholicorum, expediunt, quod volunt, nomine trium Nationum, sub tribus Sigillis et quidem saepe in praejudicium Ecclesiae catholicae, quod impedietur, si vel unicum sigillum sit apud catholicum; sicut in nuperrimis comitiis fuit factum, cum enim sedes siculicales fuissent congregatae, ut sua postulata conficerent Statibus porrigenda, nulla fuit mentio de Reverendissimo D. Episcopo. Et, postquam conventus dissolutus fuisset, furtim D. Gregorius Bethlen intrusit postulatum nomine Siculorum, de exturbando Episcopo, cum ille habeat apud se Sigillum Siculorum.

5-to. Demississime postulamus etiam mandatum. tam ad Gubernium, quam ad Gubernatorem, ut clancularia conventicula inhibeantur, et susurrationes. Nam in Comitiis Regni priusquam negotia ingrediantur, prius per quatuor dies et quinque dies per clancularia conventicula et susurrationes definiunt. Et cum quaestio Statibus praeponitur, primarius ex illis assurgit, et jam pridem clancularie definitam Sententiam fert, et illico Astedae adamant; ita, ut aliis, et si aliquid rectius decernere vellent, non audent, timent enim notam. Sic factum in praenotatis Comitiis, in negotio D. Episcopi.

6-o. Siquid Acatholici in Aula sollicitant, ut jam Catholicorum hostis Samuel Biró Arianus sollicitavit, et obtinuit administrationem Tricesimarum, petatur informatio a Dominis catholicis, qui sunt in Gubernio, et a Reverendis Patribus Viszkelety, et Baranyai, qui melius et personas et negotia Transylvanica norunt.

7-mo. Ut Praedicantes, sive ii sint ariani, sive calvinistae, sive luterani, qui sales, decimas, et alios proventus praetenduut, producant Donationes. Nam aliquae ecclesiae habent certum numerum lapidum salis ut certum numerum Sacrorum celebrent, atqui illi non celebrant Sacra, ergo nec Thesaurarius Suæ Majestatis tenetur illis dare sales, aut alios proventus.

8-o. Ut Sua Sacratissima Majestas fortiter insistat illi rescripto, ut ad quodvis officium tres proponantur candidati, ex quibus ad minimum unus sit catholicus

9-no. Magna etiam hinc sequitur opressio Catholicorum, quod etiam aptissimi negligantur, et ineptissimi ex Sectariis proponantur aulae, ut non pridem in

Ariano factum, ad intimum Consilium promoto, qui et bonis naturae, et bonis fortunae caret. Bonis naturae, qui unam ordinariam propositionem nesciret resol-

vere. Bonis fortunae, qui vix habet viginti subditos; imo infamis a vitae corruptione. Idem esto judicium de Paulo Szuki Ariano, qui ad Tabulam Regiam promotus. Quod etiam inmediate est contra clementissimum Suae Sacratissimae Majestatis rescriptum de anno 1693 die 14 Aprilis, ubi sic mentem declarat Sua Majestas: *Ubi vero ex Unitariis (Arianis) et Augustanae Confessioni addictis, tres idoneae personae reperiri nequirent, defectus hic ex Catholicis, et Reformatis ad Consilium intimum aeque ac Tabulam Regiam, observata inter ambas has religiones in utroque Consilio aequalitate, suppleatur.* Et certe non erat ante auditum, ut aliqui's Arianus ad hæc officia promotus fuisset, nisi sub Gubernio Suæ Majestatis, et qui ante agonizabant, jam resurgunt. Idem practicatum cum Ludovico Naláczi calvinista, qui pro Supremo Comite Comitatus Hunyadiensis propositus; qui quam perniciosus fuerit hactenus dicto Comitatui, testantur plurimorum Nobilium querelæ, et lacrimæ, quam etiam fidelis fuerit Suæ Majestati ostendit ejus rebellio tempore irruptionis Tökölianæ, ostendit conductio praedonum, qui fugitivos ex clade veteraniana milites trucidarunt. Neglectus est autem D. Spectabilis Gabriel Josika catholicus, qui et ab intemerata Suæ Majestati contestata fide laudatur, et a servitiis tum Suæ Majestati, tum Regno exhibitis celebris, verbo ad id munus sufferendum, et a naturæ, et a fortunæ donis instructissimus, et æquitatis amantissimus, et a rapinis alienissimmus.

Difficultatum Explicatio, quæ nimirum circa Libertatem Religionis in puncto Diplomatis observatae sunt. Et a R. P. Stephano Csete Societatis JESU eotum Parocho Ecclesiae Romano Catholicae Claudiopolitanae diserte et clare coram Statu Catholico propositæ in hunc modum sequentem:

Tenor Diplomatis dati a Sua Majestate 1690
Punctum Primum quo ad Religionem.

1. In Causa receptarum ibidem Religionum, Templorum, Scholarum Parochialium. §. 3. Aut Introductionis cujuscumque alterius Cleri et Personarum Ecclesiasticarum. §. 4. quam ibi nunc extant, nihil alterabitur §. 5. Contradictionibus quibuscumque sive Sacri, sive profani Ordinis nihil unquam in contrarium valentibus. §. 6. Ita tamen, ut catholici propriis sumptibus, adeoque citra omne aliarum religionum gravamen Claudiopoli in præsenti devotionis suæ loco sibi Ecclesiam §. 7. Nec non Albæ Juliæ templum minus a Christophoro Bathoreo erectum, nunc desolatum reædificent; §. 8. iidem Catholici ubique locorum, si pauci et peregrini, privatim, §. 9. si multi, tunc publici religionis sunt exercitii, et Condendarum Ecclesiarum jure gaudeant §. 10 Atque ac aliæ in Transylvania receptæ religiones, §. 11. tali casu, ubi nimirum in aliquo loco numero prævalent, gaudere consveverunt.

Notae ad praedictum punctum Religionis.

§. 1. Receptæ in Transylvania Religiones, ex eo dictae, quod jus et libertatem æqualem habeant, tum quoad exercitium religionis, tum quoad alia privilegia Statum Ecclesiasticum concernentia, atque adeo possessio bonorum ad Ecclesiam quamlibet spectantium, quod aliæ omnes religiones habent, excepta sola religione catholica. Receptæ autem Religiones sunt: Catholica, Calviniana, Lutherana, et Unitariorum seu Arianorum. Religiones hæ (excepta Catholica) omnes, ubique locorum possunt exercere suam religionem. Auxilio tamen militiae Suae Majestatis ubique locorum privatim exercitium fit Catholicorum, secus articulariter decisum in certis urbibus et

territoriis non licere catholicis; quod quia sæpius id factum alias, propter animarum subsidium, violenter vel expulsi sunt Patres nostri, vel etiam ad jus Saeculare attracti. Ad has uniones Religionis confirmandas, Princeps Transylvaniae in clatione sua solet jurare, et nobiles vicissim Principi.

§. 2. 3. et 4. Extra Siculiam (ubi frequentiora sunt Catholica templa) extant Kolosmonostorini, extra urbem Claudiopolitanam, Albae Juliae extra Urbem et Udvarhelyini Scholae usque ad Rethoricam*) inclusive, Claudiopoli in Urbe, Albae Julae extra urbem inclusive ad Syntaxim**), et Udvarhelyini sunt, praetereaque nullibi. Monasteria Franciscanorum duo, in Siculia unum, alterum extra Siculiam. Postquam expulsi fuissent Patres Sociotatis JESU, et Episcopi, cum caeteris Religiosis, omnia Collegia, Monasteria, Fundi, Possessionesque Ecclesiasticae cessere in praedam Acatholicis, et de facto possidentur. Expulsi autem sunt nullius convicti sceleris, sed odio religionis Catholicae, ut patet ex litteris impressis Pricipum Transylvanorum, etiam acatholicorum. Permittitur hujus modi Ecclesiasticis et Religiosis (exceptis Jesuitis) residentia in quibusdam locis, sed cum maxima limitatione. Caeterum Episcopo Catholico et Jesuitis igni et aqua interdictum fuit hactenus, et nunc vigore Diplomatis interdicitur.

§. 5. Expulso ultimo episcopo catholico Pancratio Senyei, qui Principem eo temporis Transylvaniae ob manifesta crimina arguit. Item Stephanus Csiki episcopus Sermiciensis expulsus. Archidiaconus Albensis. In partesque has magnam Nobilitatis partem traxerat, nemo hactenus episcoporum ausus ingredi, misso etiam in captivitatem Turcicam Rmo Dno Episcopo Szentgyörgyi,

*) Tehát 5 osztályból álló gymnasiumok. Sz. **) 3 osztályu. Sz.

qui ibidem obiit. Injuriosam Episcopi Sennyei expulsionem animadvertens Regnum, publicum innocentiae, et illegitimae expulsionis testimonium dedit, exstant literae, sed et expulsioni Patrum Societatis Jesu, tanquam illegitimae proscriptioni contradixerunt, et protestati sunt D. D. Catholici in publicis Regni Comitiis Claudiopoli; quod patet ex impressis. Jus vero ligatum quam detestandum existimaverit Transylvania, patet ex literis, in quibus ne mentionem quidem fieri debere in hoc Regno Juris ligati et Contradictionibus in contrarium non valentibus, sub anathemate expunxit, cur itaque ejus modi juri ligato se se adstringat Status Catholicus, ut a se occupata nunquam retrahere, nec praetendere possit? quod tenore Diplomatis statuitur..

§. 6. Catholici Templum Claudiopoli in Urbe nullum habent, occupata enim sunt ab acatholicis, videlicet summo templo in medio urbis ab Arianis, qui tunc potentissimi erant in Transylvania, abrepto, caeteris tribus a Calvinistis occupatis, inter quae celebre est templum in platea Lupi dicta quondam P. P. Jesuitarum, cui adjacet collegium ibidem Jesuitarum. Locus enim devotionis Catholicorum est in domo privata, per modum Capellae, in quam nec decima pars catholicorum ingredi potest, ac proinde sub dio divina audienda. In eodem autem loco permittitur, ut possint aedificare templum, qui locus ob imminentes immediate muros Urbis ineptus est. Quod vero hactenus non fuerit licitum aedificare templum, ratio est, cum enim neque habitare PP. fuerit licitum in Urbe, multo minus aedificare templum permittebatur. In hunc locum de facto tota militia Suae Majestatis compingitur ad audienda divina, ob locique angustias scandalo potius, quam aedificationi est.

§ 7. Devotionis locus Albae Juliae desertum est

templum, proximum parochiae Albensium, unde cum summa molestia extra urbem coguntur proficisci ad Divina persolvenda. In arce vero celeberrimum canonicorum templum situatum est, quod ab acatholicis frequentatur, sed parum curatur. Templum hoc erexerat Joannes Hunyadius,*) post victoriam ad Campum Panis (vulgo kenyér mező) beneficiisque ecclesiasticis auxit, quae omnia acatholici possident.

§. 8. Diligenter adverte Lector, quid hic lateat. Moris est in Transylvania ad promovendam religionem, vel maxime Calvini, cujuscunque enim religionis fuerint plures in Urbibus, vel in pagis, si templum est ibi, ejus fore, quae pars est major numero. Quod ubi vident, non posse succedere Calvinistae, ex aliis pagis contrahunt colonos, ut sic pluralitate catholicos, vel arianos superent et templo gaudeant. Concessa itaque facultate aedificandi templa ubique locorum grandem nobis praestitisse favorem autumat ablegatus ad aulam Caesaream (sed non in hac Materia, imo expresse prohibitus ne hoc turbulento tempore negotium hoc tractare vellet) Nicolaus Bethlen, sed in fine puncti hujus totum favorem absumpsit dicendo: condendarum ecclesiarum jure gaudeant etc. ubi nimirum in aliquo loco numero praevalent (Scilicet calvinistis vel arianis, vel luteranis) gaudere consveverunt, cum autem nullibi in Transylvania (extra Siculiam) catholici praevalent acatholicis numero, nullibi data facultas aedificandi templum, nisi Claudiopoli, reaedificandi vero solummodo Albae Juliae, et hic sub Universali illa propositione, aeque ac aliae in Transylvania receptae religiones, idem significat: Quemadmodum nullibi in Transylvania praevalent numero

*) Non erexit, sed tantum beneficiis auxit, et forsitan restauravit Sz.

catholici, sic neque gaudeant privilegio aedificandi templi, vel in idem concidit: Sicut religio catholica non habet jus ubique, ita nec hic, nec alibi jus habitura est, ac proinde manebit, uti antea fuerat constituta En favor Nicolai Bethlen!

Ex hoc puncto super negotio religionis facto catholicae difficultates subnascentes subsequentibus punctis declarantur.

1.) Quo ad tractatum super negotio religionis difficultas nascitur, eo, quod ejusmodi officium de vindicanda catholicae religionis libertate, aut consistentia caeterarum religionum, nemo ex Catholicis commiserit, minus 4 receptae religiones aut Status Universalis Tanyslvaniae, sed praecise missum Nicolaum Bethlen, ad Suam Majestatem, ut de submittendo auxilio contra hostes eo tempore in Transylvania grassantes, ageret; proinde tanquam privati commodi Studiosum, hac in parte Universos Status non recipere, si namque ejusmodi tractatibus opportunum tempus vidissent catholici, silentio premere negotium nunquam permisissent.

2-do Praetendebatur libertas religionum receptarum a Nicolao Bethlen, quam Sua Majestas intactam reliquit; verum concessione Templi aedificandi Claudiopoli, et Albae Juliae non libertas esset religionis, sed summum praejudicium libertatis; ex hoc enim non sequeretur, fore liberam religionem catholicam, libertas enim, caeterarum religionum non in Consequentibus tantum, exempli gratia in aedificandis imposterum templis, verum etiam in possessione possessorum intacta praetenditur, neque illis enim satis foret posse aedificare templa, nisi male occupata possideant et deinceps; ergo par ratio Catholicae libertatis, nempe ut olim jure possessa, et ab illis illegitime accepta rehabere possint, et possidere.

3-io Queruntur acatholici de violata libertate religionis in Hungaria, eo quod non liceat male hactenus possessa possidere. Ergo et in Transylvania, imo multo mogis juste queruntur catholici de violata religionis suae libertate, cum olim juste possessa, et violenter accepta, possidere nunc non liceat.

4-o Hoc ipso quod in solam concessionem aedificandi templum Claudiopoli, et Albae Juliae catholici licitum Usum male occupatorum concederent, et sic omnem omnino repetendorum suorum Templorum jurisdictionem transscriberent, et deponerent, quod mirum in modum laederet uniuscujusque libertatem, scilicet non posse deinceps semper in omni loco unicuique sua repetere.

5-o. Cum in religione catholica diversi sint ordines religiosi, per quos ad unum eundemque finem tendit ecclesia catholica, licet diversis mediis, certe libertate carebit religio catholica, siquidem juxta suum tenorem nequeat iis mediis uti, quibus in omnibus aliis regnis utitur. Accedit: Aliae religiones secundum suam consvetudinem mediis, quibus volunt uti, utuntur, exempli gratia: episcopo, professoribus, scholis. Valachi quoque suum episcopum habent quorum religio est recepta, cur ergo religio catholica mediis a Sancta sede Apostolica acceptis, approbatis, usitatis, spolietur in Transylvania?

6-o Argumentum ab Hungaria desumptum: Scilicet suam Majestatem dedisse facultatem acatholicis aedificandi templa idque cum certis limitibus, nullum est, ob violatam enim Regi suo pientissimo fidem in certis civitatibus occupata sunt templa, et facultas concessa aedificandi, in Transylvania vero, cum non propter crimen laesae majestatis, aut molitiones contra Principes Transylvaniae olim spoliati sunt templis Catholici, uti patet ex

impressis Principum Transylvaniæ litteris, argumentum ab Hungaria desumptum nullum est; imo pro nobis stat ratio haec: Templa, quae acatholici in Hungaria aedificarunt propriis Sumptibus, restituta sunt a Sua Majestate, ergo etiam Catholicis, quae olim illi aedificarunt, restituantur et sic stabit receptarum religionum libertas.

7-o Cum Dni Catholici in privatis suis bonis extra urben Claudiopolitanam, et Albam-Juliam commorentur, licebitne reaedificare ruinata in suis bonis templa? Tenore Diplomatis § 1, 2, et 3 non licebit; sunt enim extra urbem Claudiopolitanam et Albam-Juliam. Tamen licere deberet, cum enim aliarum religionum Domini prout libuerit, sive superent numero aliarum religionum incolas, sive non, aedificare possunt vel reaedificare, certe ultra tenorem Diplomatis, facultas exstruendi Templa concedi debet, ut libertas non intra muros tantum, sed ubique extendatur.

8-o. Templum illud, cui aedificando conceditur facultas, debet aliquos habere proventus, sicuti et caeterarum religionum ecclesiae. Ecclesiae catholicae vetitum est articulis Regni, quidquam pio legato permitti debere catholicorum templis, aut gaudere hoc Privilegio. Ut quid igitur finis conceditur, et media succiduntur? Deinde aliarum religionum templis licet (non obstantibus Regni articulis universaliter omnibus ecclesiasticis vetantibus) possidere bonacur ergo hac libertate spoliantur templa catholicorum? Quaeritur ergo: assignabuntur ne ecclesiis aedificandis Claudiopoli, et Albae-Juliae bona? Ita fieri debere persvadent aliarum religionum ecclesiae. Si ita; cur non propria cujusque ecclesiae catholicae bona restituantur, cur etiam jus ligatum ita extendendum sit in ecclesiaticis juribus, quod ita vetitum est in possessione saecularium? Vide §. 5.

9-o Tota et unica ratio alicujus templi non restituendi est: nam bona, quae a Sanctissimis Hungariae Regibus templis catholicis assignata sunt, restitui deberent, proinde non pro conservatione templorum ab acatholicis decertatur (quae ipsi ruinata habent) sed conservationi bonorum studetur.

10. Dicit aliquis: ipsi DD. Catholici aliqui non consentiunt receptioni templorum, sed potius aedificationi novarum. Quod plus: Catholici Principes Transylvaniae subscripserunt occupationi templorum ejectionique P. P. quorundam Claudiopoli et Albae-Juliae; cur ergo in hoc ultro faveant acatholici? Resp. D. D. Catholici, qui nunc contrariantur occupationi templorum, possident bona ecclesiastica, quibus ne spolientur, merito receptioni contradicunt; ituros omnino in contrariam sententiam, sibona illis permitterentur, certissimum est. Ad alterum de Catholicis Principilus respondetur: metu eosdem fecisse, et ut litterae de hoc loquuntur, metu perdendi Principatus fecisse Cristophorum Bathorium adactum ad expulsionem PP. quos iterum, iterumque ad sedes suas, possessionesque, quae a Principe Stephano Bathorio (sincullius injuria, de propriisque bonis, ut loquuntur litterae) assignatae erant in prima introductione P. P. revocati fuerunt. Accedit, quod consensus de numquam recipiendis templis, non dependeat solum a Transylvanis, seu ecclesiasticis, seu a saecularibus. Capita enim ecclesiasticorum et saecularium, a qubus inmediate dependent et dependere debent, est Clerus Hungariae, quo inconsulto in tam gravi negotio subscribere non debent, neque possunt. Proinde dato non concesso: subscripturos Transylvanos terminis illis § 5-o contentis: *Contradictionibus quibuscunque sive sacri, sive prophani ordinis nihil in contrarium valentibus*, certe nisi

Clerus Hungariae (quem agnoscimus primum in hoc negotio) subscripserit, irritam esse Transylvanorum subscriptionem. Illi ergo primum requirendi, quorum audita sententia facile et nos inhanc sententiam ituros.

11-o Si tota Religionis catholicae libertas intra limites aedificandi templa concludetur, anne deinceps in foro Saeculari aeque judicabuntur Sacerdotes catholici? Anne inquisitiones a saecularibus factas patientur? Anne juvenes catholici proficisci in regiones externas studii causa prohibebuntur? hac enim in concessione aedificandi templa vix inclusa sustinebuntur, quo mirum in modum laederetur libertas religionis catholicae.

12-o Coronae Hungariae submisit se Transylvania, cur ergo privilegiis cleri Hungariae non liceat uti clero et Statui Catholico in Transylvania? Sub corona certe Hungariae Statui Catholico non est praecisum filum sua rehabendi. Imo certae religionis personae ultra solitum alias privilegiis uti permisae sunt in coronatione Seremissimi Regis Josephi.

13-o. Praescríptio in usu templorum occupatorum alias praetenditur ab adversariis, sed praescriptio in ecclesiae rebus, vel maxime ubi solemnis protestatio praecessit, parum vel nihil juvat.

14-o. Ex odio religionis catholicae occupata, vastataque sunt Templa, Collegia, Parochiae religionis catholicae, ut testantur litterae Principis Rákoczy, tum gubernantis Transylvaniam. Ipsine ergo catholici propriae religionis sint ultores, ut consentiant nunquam rehabitioni templorum, ratamque habeant causam formalem occupatorum templorum? An non juste objici posset catholicis illud: „Filii matris meae pugnaverant contra me“, maxime ubi et hostes religionis catholicae

testimonium illegitimae occupationis templorum dedere? Hac de re vide testimonium Principis Rákoczy!*)

15-o. Ejusmodi violentis occupationibus, nunquam rehabitionibus, expulsionibus P. P. solemniter nomine suo, suorumque omnium successorum Parentes nostri protestati sunt neque ausi sunt subscribere ejusmodi postulatis acatholicorum (ut patet ex protestatione Claudiopoli in Templo arianorum facta praesente R. P. Vice-Provinciali Argenta) qua ergo ratione nos audeamus tam injurii esse Parentibus nostris, Praedecessoribus maxime affulgentibus victricibus Armis Suae Majestatis, et in Regno hoc triumphantibus.

16-o Tenor Diplomatis confirmat approbatas et articulos Regni Transylvaniae. Si in saecularibus idcon ceditur, cur non in spiritualibus Quandoquidem major libertas fuerit religionis catholicae exindulto Regni proprioris praestat in priori esse manere Religionem Catholicam et ut ait Diploma (nihil alterabitur) quam libertatem priorem vinculari.

Ex his Concluditur sine ullius Religionis praejudirio vel laesione libertatis:

1-mo. Catholicis restitui debere omnia templaia praedecessoribus catholicis aedificata.

2-o. Juxta tenorem Diplomatis, ut possint aedificare templa ubique locorum, sicuti et aliae Religiones aedificare possunt.

3-o Si primum difficile admodum esset, ubi plura sunt acatholicorum templa a catholicis aedificata quondam, liceat unum alterumve rehabere.

4-o Personae, quas eadem collegia concernere deprehendentur, liceat suas possessione inhabitare, redire

*) Lásd az „Erd. egyháztörténelmi adatok" I. köt. 238. lapját. Sz.

et stationem figere, quam praedecessores Transsylvaniae Principes permiserunt.

Postulata D. D. Catholicorum in Comitiis Fogarasiensibus, anno 1691.

1-mo Episcopus Transylvaniae habeat suam residentiam in Transylvania, ubi olim residebat, sicut aliarum religionum, utpote Calvinistarum, et Lutheranorum Arianorum et Valachorum, qui tamen non sunt recepti in Regno Transylvaniae. Item Episcopus catholicorum habeat bona sua, et proventus, sicuti et aliorum episcopi.

2-o. Catholici tot collegia habeant, academias pariter et Scholas, quot illi; habeant et proventus, sicut et illi habent.

3-io. Ubi sunt plura templa in civitatibus oppidisque aequalis fiat divisio; ubi non sunt, aedificentur, ubi vero ruinata sunt templa quondam Catholicorum, reaedificare possimus, ubique locorum.

4-o. Ecclesiae Nostrae par beneficium habeant, sicuti et sacerdotes catholici, quemadmodum illi habent ubique.

5-o. Habeant aequalem libertatem, tum in Ecclesiasticis rebus, tum in politia saeculari Dni catholici.

6-o. Catholici Dni promoveantur aeque ad primos honorum gradus et officia in Regno Transylvaniae conferri solita, Claudiopoli, Albae-Juliae, Coronae, Segesvárini, Bisztricii et in caeteris civitatibus. In Siculia Capitanei, Judices Regii, in Comitatibus ex Supremis Comitibus sit unus Catholicus.

7-o Gubernator, Cancellarius Regni sit Catholicus.

8-o. Quamvis in Diplomate excludantur certi religiosorum ordines, humillime tamen rogant catholici Suam Majestatem, ut omnes Religiosorum ordines, qui-

ingredi volunt, permittantur, maxime vero ii Religiosi, quibus juxta vocationem Suam incumbit juventutis educatio in litteris, et pietate.

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas!
Domine Domine, nobis Clementissime, Benignissime!

Profundissima cum humilitate Majestati Vestræ Sacratissimæ exposuimus ex parte Status nostri Catholici nobis invitis, et minime consentientibus, imo sine Suffragiis pro Secretario et Referendario Inclytæ Cancellariæ Aulico-Transylvanicæ perillustrem Dominum Benedictum Henter Viennam expeditum fuisse infelici pene, uti experti sumus, eventu, ejus incapacitatem non minimo Acatholicorum commodo, nostrorum autem incommodo sat superabund que hactenus sensisse.

Cum autem, Clementissime Imperator! ad mentem Legum Patriarum catholicam religionem, eadem libertate et jure, quo alias tres in Transylvania religiones receptas uti posse et debere manifeste constaret, teste autem experientia ex parte Dominorum acatholicorum, reformatorum utpote et unitariorum actuali officio fungentes fratres e gremio eorundem et ab iisdem (accedente solum Excelsi Majestatis Vestræ Sacratissimæ Gubernii Regii repræsentatione et commendatione clectos esse comperiamus: nos quoque præprimis servitio Mattis Vræ Sacratissimæ tanquam bono publico, (quod privatæ utilitati merito præponimus, et nos usque ad effusionem sangvinis homagiali devotione obligatos esse agnoscimus) consulere, demum tam religionis nostræ pia negotia in meliorem formam redigere, (queis redactis ut eo prosperius regis et religionis emolumento procedere quirent) quam ejus inveteratam libertatem salvam et incolumem conservare satagentes, communicatis desuper consiliis

unanimi voto et consensu in locum præfati D. Henter fratrem nostrum dilectum Perillustrem D. Joannem Fiáth verum patriotam, capax et idoneum subjectum, rerumque tam legalium, quam politicarum peritum Aulæque Majestatis Vestræ Sacratissimæ bene notum ex benignissima Majestatis Vestræ Sacratissimæ annuencia et confirmatione, substitui summo cum defiderio anhelamus.

Humillime Majestatis Vestræ Sacratissimæ supplicantes demonstrando memoratum D. Henter jam-jam senio confectum visuque pene destitutum servitiis Majestatis Vestræ insufficientem, et in conferentiis comparere minus idoneum, denique domi suae remanere anhelantem, juxta nostrum et ejus desiderium, humillimamque remonstrationem officio sui Secretariatus absolvere, in ejusque locum praementionatum D. Joannem Fiáth recipere clementissime dignetur. Ut quemadmodum aliae religiones (excepta Luterana, quae una nobiscum humillime instat) ex suorum gremio delegerunt, ita nobis quoque nostrae religionis libertate et jure utendi, fruendi spes ne praescindatur, et intercludatur. Quam Majestatis Vestrae Sacratissimae gratiam dum humillimis Servitiis demereri adnitemur, Eidem totique Augustissimae Domui felix, et Longaevum Imperium adprecando permanemus.

Status Regni Transylvaniae Catholicus.

Postulata Ecclesiae Romano-Catholicae in Comitiis Fogarasiensibus Anno 1691. nunc vero in Cibiniensibus inclytis Regni Transylvaniae Statibus praesentanda.

Ut Episcopum Suum habere possint, sicut et aliae religiones tam receptae, quam etiam non receptae habere consveverunt.

Habeant sua collegia, scholas, et academias, aeque ut aliae religiones. Personae ecclesiae romano-catholicae

habeant libertatem ecclesiasticam, et proventus, sicut caeterae.

Fiat aequalis libertas personarum tam ecclesiasticarum quam politicarum sine ullo respectu, et circumscriptione numerorum.

In civitatibus, et aliis in locis, ubi plura templa aedificata exstant, fiat aequalis eorum divisio, vel certe unum ex illis restituatur catholicis, ubi vero non sunt, liceat aedificare.

Omnibus Religiosis Ordinibus, qui antea in Transylvania fuerant, quicumque ingredi voluerint, intrare liceat.

*

Replica Statuum ad Praemissa DD. Fratrum nostrorum Romano-Catholicorum puncta:

Mivel hogy a Statusoknak eö kigyelmeknek nagyobb része az Diáki nyelvet nem elégségesen érti, az eő kigyelmetek postulatumi pedig Diákul, és igen Generalibus Terminis vannak feltéve, kivánjuk atyafiui szeretettel, hogy eő kigyelmetek ezen postulatumokat magyarul, és minden Circumstantiákra s particularitásokra nézve elégséges magyarázattal adják be, hogy azokból az eő kiglmek elméjét voltaképen megérthessük. Cibinii in Congregatione dictorum Statuum die 22-a Martii Anno 1692.

Per Mgr. Petrum Alvinczi.

Az Romano Catholikus Atyafiak ő kiglmek Punctumára való választételek az három Religion lévő Rendeknek.

Az mely részit az Diploma két első Articulusainak Catholicus Atyánkfiai, eő kiglmek neheztelik, és elbontani akarják, ezek:

In primo Articulo: In causa introductionis cujuscumque alterius Cleri et personarum Ecclesiasticarum, quam ibi nunc extant, nihil alterabitur, Contradictionibus quibusvis, sive sacri, sive profani Ordinis. nihil unquam in Contrarium valentibus.

Hogyha ez az Diplomában ott nem lészen, az más három Recepta Religiónak egy óráig való Securitása sem lészen.

In Secundo Articulo ezek: Etiam si aliquando ad aliquam Ecclesiam, Conventum vel Capitulum pertinuerit, ita ut nemo omnino hac occupatione*) in suis bonis nec per nos, nec per quemcunque sacri aut profani Ordinis virum impetendo ac actionando turbetur.

Hogyha ezek a Szók az Diplomából tolláltatnak, senki Erdélyben jószágairól, sőt magok ő kiglmek is Securitásban nem lesznek, és békesség, csendesség Erdélyben sohasem lészen.

Mivel azért ezek sunt ipsi angulares lapides pacis et tranquillitatis Transylvaniae, et ipsa anima Diplomatis, ezek mellől mi el nem állhatunk semmiképen, salva conscientia, et libertate ac pace.

Hanem eő kiegyelmek minden mostan Erdélyben nem lévő, és eddig is nem recipiált Clerusnak, nevezet szerint a Jezsuitai Societasnak, és az uri Püspöknek introductiojáról való kivánságokat, propter publicam, aeque ipsorum ac nostram pacem, ac tranquillitatem tegyék le, mert mi arra soha sem megyünk, melynek ratioi mivel számtalanok, semmi szükségh papirosat, időt tölteni vele.

Hanem ezeken kül és a Diplomának rontása nélkül, ha mit ő kgyelmek avvagy Vicariusok állapottya, avvagy

*) A Diplomában h a c o c c a s i o n e áll és szól a reformatio alkalmával elkobzott kath. javakról. Sz.

az Diploma szerént cedalt Kolozsvárat csinálando, és az Fejérvári puszta Templom épitésinek, Scholájoknak, Patereknek táplálásának alkalmatasságában tőlünk kivánnak minden Atyafi szeretettel kivánunk ő kigyelmeknek kedveskedni, csak declárálják az ilyen szinü kivánságakat.

Cibinii 29 Martii Anno 1692.

Az három Religion lévő Rendeknek tett resolutiojak az Catholikus Atyafiaknak ő kigyelmeknek felküldött válaszakra.

31. Martii 1692.

Az kigyelmetek választételéből láttyuk, hogy az mi Resolutionkat kigyelmtek egészben Cathegorice, és ultimarie lett válasznak tartja, de mi ugy látjuk, hogy nem mindenben lett eő kiglmeteknek ultimarie válaszszak.

Igaz dolog, hogy a Jezsuiták, és Uri papok bejövetele iránt, és a Diploma megsértését az mi illeti, az iránt ultimarie választ tettünk. De azon kivül való kigyelmetek megbántodásit, melyeket ennek elötte, és ezen Gyülés alatt is külemb, külemb időben, kigyelmtek panasziból és discursusiból értettünk; és noha láttyuk, hogy mostani választételiben kigyelmtek azt, az mi szombati választételünk kimutatott Atyafiságos egyességnek utját nyomni, és sokszor emlitett kivánságit is feltenni nem akarta: mindazonáltal mi az iránt is, ami Atyafiságos készségünket kigyelmetekhez meg akarván mutatni, az ide alább specifiált oblatioinkat az eő Felsége Diplomájában specificált punctumok meg sértése nélkül kigylmeteknek leküldtük.

1-mo Hogy az kigyelmetek Vicariusának minden kigyelmetek Religioját illető dolgokban, legyen hasonló auctoritása, mint az több recepta Religiók Superintendensinek vagyon, kinek-kinek az ő Regulájában, annál se több se kevesebb auctoritása, jövedelme, titulusa ne legyen

Religóján keze alatt való Ecclesiában. És nem Episcopus nevezeti, hanem az mint a több recepta Religion valóknak, ugymint: Ecclesianum Romano-Catholicarum in Transylvania existentium Superintendens. Hogy ugy az négy recepta Religio levő Superintendesek épen egy aránsuak és egyenlők legyenek, külső világi dolgokban pediglen valamint ezek, ugy amaz is magát ne elegyitse.

2-o. Az mi a kigyelmetek kivánságát illeti, a Kolozsvári és Fejérvári Templomok iránt, kész templomot kigyelmetek ne kivánjan, mivel az akár melyik is ha lenne, más Religionak nagy megbántodása, és a diplomának eversioja nélkül nem lehetne. Hanem az iránt is akarván az egyességre és atyafiságos alkalomtól vigyázni, Kolozsvárt az Diploma tartása szerint, az kigyelmetek mostani devotiojának hellyén épitendő Templomot részünkről épiteni segéljük, annak helyének küljebb terjedését magunk is procuráljuk illendőképpen, ugy az Fejérvári puszta templomnak is épitésére conferálni modo infra scripto készek leszünk.

3-o. A Scholák iránt volt kigyelmeteknek olyan panasza, hogyRhetorikán felyül nem tanitottak, azt soha Erdélyben senki nem tilalmazta, nem is tilalmazza. Kigyelmetek azért valaminemü tudományokat és valakik által akar, exceptis tantum Dnis Jesuitis, tanitson; Academiát pedig avagy egyik Religionak se legyen szabad csinálni, vagy ha kigyelmetek közt Academia erigáltatik, erigáltassék ott, az hol Ecclesiajok is nagyobb leszen, legyen szabad a többi religióknak is Academiát erigálni hasonló formában hasonló Jussal és privilegiummal, valamicsodás az kigyelmeteké leszen, az Academia is pedig Jesuiták nélkül legyen, ha leszen, hogy igy is az Akademiák vagy Scholák iránt legyen aequalitas mind a négy Religiok között.

4-o. Feljebb Specificalt Templom épitésére, és ki-

gyelmetek Scholája tartására, az magunk Templomunknak, Scholainknak jövedelmét, mivel igen kevesek és azok is némely privatus személlyek collatiojából, és beneficiumából vannak, azt közre nem bocsáthatjuk ; hanem ezzel is Atyafii szeretetünket akarván megmutatni, az felyebb irt Templomok és Scholák szükségére az magunkéból conferállunk, ő kigyelmeteknek semel pro semper fl. 20000, mely pénznek egyik részéből magunk eő kigyelmék számára kiváltjuk Monostort, és adjuk eő kigyelmek Ecclesiajának, mindazáltal az ott való Reformata Ecclesia meg ne háboritassék. Ezt penig adjuk cum hac declaratione, hogy kigyelmetek is minden Templomunkhoz, Scholánkhoz és azoknak proventusihoz való praetensioját Kolozsvárat, és Fejérvárat, másutt is akár hol in perpetuum tegye le és abban successivis temporibus az több Religiokat meg ne háborgassa, se meg ne háborgattassa.

5-o. Értettük kigyelmeteknek illyen panasszát, hogy az kiglmetekk papjai szőllőjekből néhol Dézma adással terheltettek, ez iráut is a kiglmetek Papjai éllyenek hasonló szabadsággal, mint az többi Religion levő Papok, és valami nemű helyekből az más Religion levő Papok Dézma adással nem tartoznak, az kiglmetek Papja se adjon, hogy igy eziránt is mindenik Recepta Religion lévő Papoknak legyen egyenlő szabadsága.

Mind ezeket Atyafiságos szeretettel adjuk kigyelmeteknek, melyek ugy itéljük az kiglmtk Religiojának egész contentumával lehetnek, holott mind az eő Felsége kegyelmes Diplomájában, mind ezekben a mű ügyekezetünkben annyi vagyon az kiglmtk Religiojának adva, hogy egyik recepta Religionak nincsen jobban, sőt ugy sincsen állapottja, kivált az kigyelmetek ez hazában való számának proportiojához képest.

Kérjük azért és kényszeritjük kigyelmtket az élő Istenre az mü Kegyelmes Urunk római Császár, és koronás királyunk, eő Felsége királyi szeut szavával, és hütével, és annak acceptatioja, és azon fundáltatt mü és kiglmetek Homagiumunkal megerősitett Diplomája az kigyelmetektől tőlünk egy iránt megesküdt Uniora. Ennek az Hazának, és abban kigyelmtknek magának és maradékinak velünk együtt való békeségire és szeretetére, hogy ezeket reflectálván és az Diplomában esett csorbát velünk együtt épitse meg, és ne kivánja, ezt az hazát örökös gyülölségben és veszedelemben ejteni.

*

Mivel az mi kegyelmes Urunk Felséges római Császár, és koronás királlyunk eő Felsége az mostan közünkben leküldött kegyelmes Diplomának harmadik punctumában reménységünk kivül ezt az Clausulat tétette: Cum autem ipsemet Status tam Ratione Religionis etc. Et inferius: Et Catholici in praefatis 1-mo et 2-do articulis gravatos se existiment:

Azért, hogy mind mi, mind Romano-Catholicus Atyánkfiai eő kiglmek ennek az fenforgó dolognak egyenes utján járjunk, mintbogy az eő Felsége kegyelmes Diplomajától semmiképen recedálni nem lehet, s nem is akarunk, szükséges, hogy eő kigelmek mutassák meg ezen első és második Articulusnak micsoda szavaiban, vagy terminusiban, érzik magok megbántodását

Cibinii die 25 Martii Anno 1692.

Georgius Bánffi
Praesidens.

Diplomatis Caesareo — Regii Regno Transylvaniae clementer etargiti Transumtum.

Nos Leopoldus Divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae

Hungariae, Bohemiae Croatiae, Slavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carnioliae, Luxenburgi, ac Superioris ac inferioris Sylesiae, Vittenbergae, Techae, Princeps, Sveviae, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgoviae, Moraviae, Superioris et inferioris Lusatiae, Comes Habspurgi, Friolis Terreti, Kiburgi et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Dominus Marchiae Slavoniae, Portus Naonis et Sabinarum.

Magnificis, Egregiis, Strenuis, et Nobilibus, Prudentibus ac Circumspectis Fidelibus sincere Nobis dilectis Universis et Singulis Statibus Provinciae Transylvaniae et reliquis tam Ecclesiasticis, quam Secularibns, quorum interest gratiam nostram Caesaream Regiamque et omne bonum. Illis benigne perspectis, quae Transylvaniae Ablegatus Egregius Fidelis Dilectus Nicolaus de Bethlen uberrime exposuit, quidnam a Nobis quoad Confirmationem Diplomatis die 28-a Junii 1686 exarati quoad Religiones ubi locorum usitatas, quoad Patriae leges et Consvetudines, quoad Privilegia, Dignitates et Officia, quoad sublevanda portionum et hybernorum onera, quoad provintiam in pristinum florem reintegrandam, aliave saluti publicae multum servientia, debita ergo Nos veneratione et fidelitate efflagitet: supremi nostri muneris Regii, a quo — si Dominus excercituum adminiculetur — pro temporum vicissitudine felicia scaturire solent incrementa, esse dignovimus charissimam hanc Transylvanam Regionem jam a saeculis inclyto nostro Hungariae Regno assertam magis magisque veluti animam nostram amplecti, posthabitis enim aliis contra communem Christiani nominis hostem destinatis belli operationibus, Ludovici Marchionis Badensis dilectionem ad sistendas iniquissimi Tököly eidemque adhaerentium

rebellium, nec non Turcarum et Tartarorum incursiones, illuc cum exercitu expedivimus hac prima spe freti, illum per quem Reges regnant et justa decernunt, in firmitudine brachii sui justitiae causa armis nostris Caesareis et militiae Transylvanicae benedictione divina adfuturum, ac secundos regiae intentionis successus largiturum. Sacramentum fidelitatis jam antea Nobis transmissum nihil ambigendum, quin immortalitatis studium non minus totam patriam, quam illos, qui sub regia nostra protectione, consilio et cura commissam habent provinciae administrationem, nunquam intermorituram aliunde praestitam, et opere ipso in quibusvis emergentiis pro viribus comprobatam fidelitatem (quam ex aequo aestimamus) ad posteros transmittere, eoque omni conatu generose adlaborare animabit, ne hostes Coronae Regionem montibus circumseptam rapinis et praedis, igne et ferro misceant, jam ab omni aevo in unam mentem coalitas nationes pessimis stratagematum technis, et irritamentis dissipando graviori barbaris serviendi jugo mancipent, gentemque toti hactenus Christianitati antemuralem evertant.

Confirmationem desiderati Diplomatis pro successione Michaelis Apafy in Principatum quod attinet, cum is, utpote adolescens quatuordecim annorum nec leges (quarum sanctam generosi Status ducunt observantiam) ante vigesimum aetatis annum ad regimen non sit adultus, his a perfidia Tököly turbatis temporibus neque in rem Transylvaniae. neque in Patriae votum vergere benigne judicavimus, si quidquam ad memoratarum legum transgsessionem contingeret. Proinde minorennis in timore Domini condignis apud Consiliarios Intimos, qui commissam habent Provinciae administrationem, virtutibus in spem suecessionis usque ad annos pubertatis im-

buendus; maturescentium in eo atque emicantium animi dotium specimina exspectanda, gratia demum Caesarea Regiaque in Patriae emolumentum benignissime complectenda. Ne vero interea temporis universi Transylvaniae Ordines suspensis animis haerendi, aut vel minimum praeter Paternam, Nostram intentionem ominandi ansam habeant, de sequentibus articulis Fideles Status et Ordines in Universum, eorumque posteros, quos in omni erga Regiam Coronam Nostram fidelitate praestituros confidimus, sub verbo Regio et integerrima fide duximus esse assecurandos.

1-o. In causa ibidem Receptarum Religionum, Templorum, Scholarum, Parochiarum, aut introductionis cujuscunque alterius Cleri et Personarum Ecclesiasticarum, quam ibi nunc exstant, nihil alterabitur, contradictionibus quibuscunque sive Sacri, sive profani Ordinis nihil unquam in contrarium valentibus, ita tamen, ut Catholici propriis suis sumptibus, adeoque citra omne gravamen aliarum religionum, Claudiopoli in praesenti devotisnis suae loco, sibi ecclesiam, nec non Albae Juliae templum minus olim a Christophoro Bathorio erectum, nunc desolatum, reaedificent, iidemque Catholici ubique locorum, si pauci et peregrini sunt, privatim, si vero eorum multi, tunc publico religionis suae exercitio et condendarum ecclesiarum jure gaudeant, aeque ac aliae in Transylvania receptae religiones tali casu, ubi nimirum in aliquo loco numero praevalent, gaudere consveverunt.

2-do. Confirmamus fidelibus Statibus omnes Hungariae Regum, similiter omnium a tempore separatae ab Hungaria Transylvaniae ejusdem Principum donationes, collationes, privilegia, armales, titulos, officia, dignitates, decimas et denique quaevis beneficia, ac bona sive cui-

cumque ex receptis religionibus addictae Ecclesiae, Parochiae vel Scholae tamen in Transylvania, quam in Partibus Hungariae, in Siculia et Debreczino praedictis factss et data.

Etiam si aliquando ad aliquam Ecclesiam, Conventum vel Capitulum pertinuerit, ita ut nemo hac occasione omnino in suis bonis, nec per nos, nec per quemcunque Sacri aut profani Ordinis virum impetendo, aut actionando turbetur, sed unus quisque ea, quae nunc habet et possidet. in posterum etiam teneat et possideat secundum dictas Regum et Principum donationes, exceptis iis, siquorum Principum donationes ipsi per suas constitutiones abnegassent.

3-io Approbatas et compilatas Patriae illius Leges, decreta, Tripartitum Verbőczii, expuncto tamen ibidem artículo nono Decreti Andreae Regis, qui in ultima Posoniensi Diaeta abolitus fuit, constitutiones, jus municipale Nationis Saxonicae in vigore inviolabili permansura declaramus quidem, cum autem ipsimet Status tam ratione religionis, tam etiam Constitutionum Suarum ac Privilegiorum interse discrepent, et Catholici in praefatis 1-o et 2-o articulis gravatos se existiment; Saxones vero privilegiis suis antiquis, et eorum usui et consvetudini in articulo 3-io magis cautum esse efflagitent, e re ipsorum Statuum duximus, ut difficultatem inter ipsos circa dictos tres articulos vertentes amicabili compositione et concordia sub gratificatione nostra Caesareo — Regia complanare studeant, hac vero non succedente, auditis partibus, opinioneque Consiliariorum nostrorum Transylvaniae desuper intellecta reliquum nobis erit id denique pro munere nostro Regio decernere, quod justum et aequum compertum fuerit.

4-o Morem usitatum, utpote quem supremae potes-

tati non derogare invenimus in Gubernii, Consilii intimi, Comitiorum, Suffragiorum politica ac libertate, in Tabulae Iudiciariæ Magistrorum, Protonotariorum et Assessorum, item et Inferiorum Tribunalium authoritate, in administrandae justitiae solito ordine et usu (omnia tamen in gravioribus recursu ad Regem) illaesa praecipimus conservanda. In oeconomicis quoque quoad Regalia et Fiscalia praevia Fidelissimorum Statuum sincera informatione, eam habituri rationem et modum, ut per Commissiones Camerales, aut alia via nemo nobilium civium, aut Privatorum gravari possit aut debeat.

5-o. In omnibus sive ad Politiam, sive ad justitiam vel oeconomiam administrandam necessariis officiis utemur indigenis Transylvanis, Hungaris nempe, Siculis et Saxonibus, nullo habito religionis respectu, neque exterae nationis, aut quae nobiscum ab illis inter exteras et inhabiles dignoscuntur, ad honores et munera quotiescunque ea vacare contigerit praevalebunt, salva tamen nostra cum illorum consensu ad recipiendum. vel non recipiendum in Matriculam commendatione.

6-o. Bonis ob defectum prolium aut notam infidelitatis ad Fiscum Regium devolvendis bene meritos Transylvanos, Hungaros nempe, Siculos et Saxones indigenas, non attento religionum discrimine, propensi erimus dignari. Illa vero privatorum bona, quae armis nostris occupata sunt ab hostibus, antiquis possessoribus, aut eorum posteritati ex mera benignitate Regia restituantur. Ad quem finem alicui Tribunali in Transylvania, aut nostro Belli Duci, ut visis instrumentis, quod justum videbitur, decernat in hoc speciali casu ex commisione Regia benigne committemus.

7-mo. Supremum Status Directorem nostrum, pristinis temporibus Vajvodam dictum, vel ejus vices ge-

rentem, ex indigenarum Transylvaniae Nobilium serie, si alicujus ibi receptae Religionis fuerit, et fidelitate et meritis praepolleat, sumemus. Idem quoque de munere Generalis militiae Transylvaniae, Cancellarii supremi, Consiliariorum Intimorum, Comitum Supremorum, et Capitaneorum inter Siculos, Magistrorum, Protonotariorum aliisque dignitatibus antea solitis observabitur et haec

8-vo. Cum tali modificatione clementissime largimur, ut Gubernatoris, Summi Militiae Transylvaniae Generalis, Cancellarii Intimi Consiliariatus et Protonotariatus Candidatos, siquando similia munera resarcienda venerint, nobis ad Confirmandum praesentet; ut tanto tranquillior diversarum nationum status persistat; periculosae machinationes aut ambitiones exulent, atque omnium animis concordi desiderio salus publicia pro optimo Regiminis fine, inquem colliment universi, haereat radicata. — Quod autem ad illos officiales attinet, nempe: Judices Regios inter Saxones et Siculos, Judices Nobilium, Vice - Comites in Comitatibus, Judices, Consules et similia officia in Comitatibus et oppidis, quae per liberam Communitatum electionem apud ipsos constitui solent, in eadem etiam in posterum libertate et Consvetudine maneant, confirmatione tamen pariter nostra sicut in praecedentibus in quolibet ex dictis casibus impetranda.

9. Magnum inde salutis publicae incrementum redundare posse clementer existimavinus, si in Consilio intimo Duodecimvirali saltem tres sint Catholici, et in Tabula Judiciaria Duodecimvirali etiam tres Catholici, caeteris ex aliis Religionibus ipsorum recipiendis. Et quidem inter illos in Consilio Intimo etiam Judex Regius Cibiniensis juxta leges receptas ex natione Saxonica; inter

Magistros Protonotharios vere unus sit Catholicus; ex modernis tamen quilibet in suo officio persistat.

10. Annua Comitia ad negotia publica tractanda, justitiam administrandam, et propositiones Regias, siquæ fuerint, intelligendas necessaria, nec non terminorum octavalium celebrationem nostro Gubernatori, et intimo Consilio promulganda committimus, reservando nobis eorum omnium, quae sic geruntur, Regiam Confirmationem.

11-mo. Supremo Status Directori Nostro sua sit authoritas, conditio et Prærogativa alias debita. Semper ille in Provincia præsens legibus patriis tam quoad Sacra, quam quoad profana solenni juramento obstrictus sit. Congrua etiam stipendia illi in Singulis, de Consilio intimo, ac Tabula Judiciaria ex mediis Aerarii nostri Regii et Fiscabibus benigne decernemus. Quod si utilitas publica, et diversarum ibi degentium Nationum tranquillitas illum quotannis mutare svaserit, liberrima Statuum ad alium quocitius eligendum fieri poterunt suffragia pro nostra ulteriore clementissima resolutione transmittenda.

12-mo. Tempore pacis (quod Deus pacis proximet) quinquagintamille Imperialium tributo, tempore autem Belli contra Hungariam et Transylvaniam quadringenta millium florenorum Rhenensium contributione, computatis etiam Naturalibus contenti erimus, repartitionis et exactionis forma penes Fideles Status et Provinciae officiales relicta, et ab iis sine partium studio ad justam proportionem redigenda. Caetera, quae ultra praedictas summas, vel belli, vel pacis tempore pro defensione patriæ requirentur, amore Fidelium Statuum et universae plebis sublevandae causa ex bonis Regiis et Fiscalibus, nec non salis et reliquorum metallorum fodinis, Tricesimis,

Decimae inter Saxones, Arendae Decimarum in Comitatibus aliisque nostris proventibus ablaturi.

13-o. Dacias et alia apud ipsos inusitata exactionum genera introduci non curabimus. Vectigalia aut Tricesimas non augebimus.

14-os. Siculi genus hominum bellicosissimum, ab omni tributo ab omni Hybernorum, aut Aestivorum molestia, a Decimis et praestationibus ratione bonorum, quæ cum onere insurgendi possident, velut hactenus ita imposterum sint poenitus exempti. E contra pro tuenda patria propriis impensis militare obstricti permaneant, non tamen subintellectis Rusticis vel Jobbagionibus Siculis.

15-o Liberum, sicuti sub Principibus fuit, quaestum, sive Commercia rerum omnium concedimus, benigne volentes, ut et Nobilium Praerogativae ac Privilegia hoc in passu observentur.

16-o Decimas etiam consveta hactenus apud ipsos Arenda redimi solitas Dominis Terrestribus relinquimus, arenda tamen Fisco reservata.

17-o Magnis et non necessariis praesidiis ex militia indigena instituendis et ex nostro Aerario alendis Provinciam non onerabimus ; Generalem tamen et caput Germanum illi praeficiemus, qui reciprocam cum Gubernatore, Consilio Status, et Generali Militiae Transylvaniæ in omnibus negotiis bellicis Correspondentiam habiturus, aliis ad prædictum Statum, aut Gubernium pertinentibus se non ingeret.

18.o Tollimus a Saxonicae, et totius ubique miserae plebis cervicibus per abusum inveteratam gravitatem viatorum cujusvis generis vel conditionis visitationem, equorum, ac omnis generis jumentorum angariationem et quartiriorum, aliosque similes praesertim in dictam saxonicam Nationem a viatoribus hactenus exer-

citos abusus, Clementissime svadendo, et jubendo, ut posta remissa prius ad Aulam nostram informatione a Consilio status, diversoria vero pro benevole recipiendis, justa pecunia et pretio alitandis itinerantibus a Dominis Terrestribus, et Civitatibus Constituantur.

Nos itaque, qui Pientissimum Regii Muneris Nostri executoris officium universorum et singulorum fidelium etc. etc.

Sequitur iterata rursus Instantia humillima Status Catholici ad Augustissimum Imperatorem Leopoldum I. Postulata et Gravamina Ecclesiae Romano-Catholicae.

1-mo Quando quidem juxta Unionem quatuor receptarum Religionum a Sacratissima Caesarea Regiaque Majestate diplomatice confirmatam una sit religio Romano-Catholica, jure ac aequitate unionis ejusdem dictante consonum est, ut quibus immunitatibus et Privilegiis aliarum trium receptarum Religionum, scilicet. Reformatae, Lutheranae, et Antitrinitariae Ministri, Scholarum Magistri, Scholae et Studiosi fruuntur, iisdem immunitatibus et privilegiis Religionis Romano-Catholicae Ministris seu Sacerdotibus, Scholarum Magistris, Scholis et Studiosis frui liceat.

2-o. In Approbatis Constitutionibus p. 1. tit 1. Art. 7. articulariter decisum habetur, ut in quibus locis una solum Ecclesia est, cujus Religionis ex quatuor Religionibus receptis numerus major fuerit, per Commissarios Deputatos eidem Religioni Ecclesia tradatur, cujus major est numerus. Sunt autem loca, in quibus Religionis Romano-Catholicae numerus superat alias, nimirum in Sede Siculicali Udvarhely, Korond, Pálfalva, Szt. Demeter, in Comitatu Albensi Borbánd. Quare

juxta contenta Articuli praecitati aequum est et dignum ut deputentur Commissarii, qui Articulum illum executioni mandent, et Ecclesiam, Domos Parochiales paramenta et libros, qui tempore violentae et injustæ occupationis erant Religionis Romano-Catholicae, restitui faciant.

3-io. Clarum est aliarum Religionum Receptarum Ministros, ptaeter Salaria Parochiae suae ac alia beneficia in pecunia, et in natura, in salis Fodinis aut ex communibus Regni Proventibus habere jure Unionis, Religio quoque Romano Catholica postulat, ut ejusdem Ministris Similia beneficia (quibus personae Consistoriales sustentari possint) Conferantur.

4-o. Juxta Unionem nulla Religio receepta in suo regimine, et ministeriis, et usibus ordinariis aggravari debet, summe autem Religio Romano-Catholica in Suo Regimine, Ministerio aggravatur defectu capituli. Quare Gravamen hoc tollatur et contra Unionem Religioni Romano-Catholicae injuste ablata ei restituantur.

5-o In approbatis constitutionibus p. I. tit 1 art. 9. Articulariter Vicariorum et Archidiaconorum authoritati committitur, ut sibi subditos populos juxta Canonicas Sanctiones visitare valeant, hoc quoque in puncto Religio, Romano-Catholica maxime aggravatur, cum per Supremos officiales locorum haec authoritas visitandi sit adempta ; hinc Ecclesiarum ruinae, et desolalationes consequuntur, et quod maximum scelera impunita in populo exundarunt.

6-o In approbatis Constitutionibus p. 1 tit. 1. Art. 2. Articulariter cuique Religioni receptae juxta usum suum liberum exercitium attributum. Tollitur autem haec libertas Religionis Romano-Catholicae, dum in quibusdam locis Devotio populi, et Processiones impediuntur,

et si fiunt etiam Processiones, ab Acatholicis turpissime cachinnis illuduntur populi, per quod populus simplex a sua devotione retrahitur.

7-mo In approbatis Constitutionibus severrisime cavetur p. 1. tit. 5. art 4. ne cujuscunque Religionis Minister juribus alterius Religionis se immisceat, etiam sub praetextu Religionis mutandae. Hoc quoque in passu gravissime offenditur Religio Romano Catholica, dum aliqui litigare videntnr in foro Ecclesiastico Religionis Romano-Catholicae in casibus praecipue matrimonialibus, et si non divortiantur, transeunt litigantes ad aliam Religionem, modo finem suum assequi valeant, ubi passim contra omnia jura Religionis Romano-Catholicae divortiantur, et ad alia vota transmissione concessa copulantur, et sic vinculum matrimonii indissolubile solvitur; habentur de hoc plurima exempla.

8-o In Regimine suo gravissime offenditur Ecclesia Romano-Catholica ratione Sigillorum et jurium D. D. Vicariorum et Archidiaconorum, multi enim aut nobilitatem suam praetendendo aut mera pertinacia et contumelia ducti Sigillis non obediunt, et jura sacrae Sedis judiciariae contemnunt, consequenter gravissima scelera impunita manent.

Copia Epistolae ab inclyto Statu Catholico Dno Comiti Quondam Samueli Kálnoki Vice-Cancellario etc. Scriptae.

Ajánljuk kigyelmednek kész szolgálatunkat.

Apor István Uramnak irt kglmed levelét látván, csudáljuk irántunk való megütközését, minthogy nem emberrel annyira, mint Istennel s keresztény vallásokkal vagyon dolgunk, bizonyos legyen abban, hogy az halál sem választ el feltett dolgainktól, sőt Isten eleiben

is magunkkal akarjuk vinni keresztény igaz hitünk, s Anyaszentegyházunkhoz való tökéletességünket, Isten oltalmazzon, csak legkisebb czikellyibe, hogy változtunk volna feltett dolgainkban.

A mi azt nézi, hogy az adversariusok expeditiója Ország neve alatt mennek fel, mi azt nem csudáljuk, mert mind az pecsétek, Cancellaria, Gubernium, az eő kezeken lévén, ugy irhatják, a mint akarják. Secunda ratio: azt is tudja kiglmed, hogy mennyiszer tentálták már azt, hogy a Catholicus Status nélkül is egészlen Országnak tarthassák magukat, kit noha in publico nem obtinealhattak, de in Secreto akarnak véghez vinni; rá is kell erre kiglmednek vigyázni; mert ha ezt eő Felsége nekik megengedi, sok rosz consequentiák következhetnek ebből és másfelé való irások is lehetnek, kiben eő Felsége a Catholikusokat okozhatná, ha mi idején nem tudósitanók eő Felségét, rá kell azért kiglmednek ezekre vigyázni, Ország neve alatt ne expediáltassék semmi, valamik az ország megegyezése nélkül vannak, mert tudja kglmed, az itt való abusust, major vox ponderat, eők penig minthogy többen vannak, mindenkor ponderálnak és objiciálhatják, mint most is kigyelmednek objiciálták, etiam Catholici fuerunt praesentes, sed non consenserunt. Azért ezt igen kell urgeálni, sine Consensu Catholicorum, ne expediállyanak ország neve alatt.

Valameddig az Regium Gubernium nem adaequalódik s egyéb tisztek is in numero, addig semmi dolog jól nem foly; mert ha a Guberniumban is, ha egyik Catholicus Ur jelen nincs is, csakugyan Regium Gubernium neve alatt folytatják az expeditiókat, ezt azért igy kellene folytatni, in privatis negotiis Regni folytatná az expeditiókat Gubernator uram, in publicis vero az egész

Gubernium, és ha casu quo, valamely akadálya volna valamellyik Tanácsnak, annak is a többi a kik jelen lennének, censuráját vevén expediáltatnának.

Hogy harmadszor, ha egy kis admonitiója lenne Gubernator Uramnak az udvartól, hogy a Catholicusokat jobbacskán tractálná, nagy jó volna, mert látván az Adversariusok az eő Nagysága hozzájok való alkalmasztatását, annyira fel ültek vele, csak az Isten tudja, kivált Bethlen Miklós uram ugy kezére vette a dolgokat, csak hajókázik mind rajtunk, mind másokon. Ezt az három dolgot igen caute kell kigyelmednek jó karban hozni. Haller János uram dolgát nem tudhatjuk, hanem ha titkon irt volna valamit, de közöttünk in publico semmi megtántorodása nem volt, ha lehet kiglmd azon materiáról világosabban tudósitson.

Hogy pedig Haller uram nem subscribált, oka, az eő kiglme egészségtelensége miatt nem jöhetett ide az mostani gyülekezetére az Uraknak, hanem Darlaczon vagyon, abban kglmed meg ne ütkezzék.

Kiglmed igen szomoru hirét ma 29 láttuk, az Paternek irott leveléből, kin teljességesen ugy megütköztünk, soha ki nem irhattjuk, ugyanis, mi kellett Erdély veszedelmére alkalmatosabb dolog annál, hogy az Pápisták kegyelmes Császárunk alatt annál is alább esvén, mint voltak, az ellenkezők akármely felé, akár mi titkos dolgokat kedvek szerint folytathassanak, s mi lesz a vége, nem egyéb annál, hanem eörökös exstirpatiója a Catholicusoknak, mihelyt időt vehetnek magoknak; jobb azért nekünk semmit el nem vennünk, minthogy most bepókálozván szemeinket, ugyan csak mikor időt vehetnek, az ellenkezők levonják szemünkről, és a két szék között a földön maradunk, már mind Politia, mind Religio igazgatás kezeken lévén, actum est de nobis,

ite missa est, igy jár a ki Pap után indul tanácsban. Lássa mind Cardinál, Érsek, Püspök, mit csinálnak, bizony galéros uramnak is felnyilik a szemek nemsokára. Isten oltalma legyen kigyelmeddel.

Erdélyi Status Catholicus.

Az három Religion lévő Rendeknek az Catholicus Atyafiak és kigyelmeknek tött választételek.

Kigyelmetek most utolszor nékünk tött válaszából értjük, hogy Uri Püspöknek és egyéb itt benn eddig be nem vett szerzeteknek bebocsátása iránt categorice resolváltuk magunkat, azonban a Personák Circumscriptióját nem is emlittyük.

Hogy nem emlittyük, oka ez: hogy az most lehozott Diploma harmadik Punctumában kiglmetek instántiájára tett eö Felsége annexuma nem comprehendállya az iránt való megbántódását kiglmeteknek, arra nézve felelnünk arra szükségesnek nem is itéltük. Mind az által, hogy ez iránt is mi az jó egyességre való készségünket megmutassuk, reá megyünk arra is, hogy ezen diplomának kilenczedik punctumára, melyben kglmetek magát circumseriptusnak tartya, éppen toláltassék, megmaradván csak az egy Szebeni Királybirónak az Tanácsban lehetése, mely az Approbatában is benne vagyon.

Ea conditione, hogy a harmadik articulusban és felemlitett kiglmetek instántiájára és az mü, sőt az egész Diploma nagy praejudiciumára eszünk és akaratunk ellen tétetett toldalék, és az nyolczadik punctumnak az végében tett clausula: Confirmatione tamen etc. mindazon punctumnak az végeigh toláltassék. És kigyelmetek Religioja iránt a tegnapi oblationkkal in perpetuum

contentus legyen, és igy a Diploma minden csorba és Scrupulus vagy naevus nélkül expediáltatván in Omnibus Articulis reliquis szentül megtartassék.

Más Replicája az Három Religiónak az Pápista Statushoz.

Noha semmiképen nem tartoznánk azzal, hogy kezünkben küldett irásra olyan particularitásokra condescendálnánk, melyből az mi itéletünk szerént, csendes és Atyafiságos Complanatiot nem remélhetünk; mind az által abban is meg akarván mutatnunk tökéletes szeretetünket (nem a végre, hogy már elküldett hat punctumink mellől elállanánk, avagy azokat oly törvényes és disputaczióra czélozó terminusokra bocsátanánk) mi az eö Felsége kezünkbe küldett Diplomájában feltaláltuk az mi kivánságainkat és felküldettük.

Ad 1-mum „Hogy minekünk is hasonlóképpen Püspökünk lehessen“ etc. feltaláltatik az eő Felsége Diplomájának első punctumában, az hol az iratik: In causa receptarum Religionum, Templorum, Scholarum, Parochiarum, aut introductionum cujuscunque alterius Cleri et Personarum Ecclesiasticarum, quae ibi nunc extant, nihil alterabitur. Az mi Püspökünk pedig Ecclesiastica Persona lévén, semmiképen nem excludalhatik.

Ad 2-um. Ezen kivánságunk is az eö Felsége Diplomájának első punctumában inseraltatik.

Ad 3-um. Ezt is az eö Felsége Diplomájának második punctumában találjuk, az hol az vagyon: Etiam si aliquando ad aliquam Ecclesiam nec per Sacri, nec per Profani Ordinis Virum impetendo aut actionando turbetur, holott az mi Confirmált approbátánk az jus ligatum at tollálta, juxta approbatam Const. Parte 4. tit. 20. Articulo 1-mo.

Itt pedig egész jus ligatum alá esnék Ecclesiánk, melynek még csak emlékezetit is tiltja azon Articulus.

Ad 4-um. Mivel eő Felsége 3-dik Punctumában confirmáltatik mind az Approbata, mind az Compillata Constitutiok, az Approbatábau pedig lévén az Unio, mely sine omni Circumscriptione, numero Personarum respectuque religionis mind az 4 recepta religionak szabadságát megmutatja: Az eő Felsége Diplom. 3. Punctumában az iratik, ut difficultates ant ipsos circa dictos tres Articulos versatos amicabili competitum etc.

Ad 5-um Az is világosan az eő Felsége Diplomájának első punctumában feltaláltatik, az hol az inseraltatik, ita tamen ut Catholici prius propriis Sumptibus ete. és igy mi ötödik punctumában effectualását kivánjuk.

Ad 6-um. Ez kivánságunk is az eő Felsége Diplomájának első punctumában comprehendáltatik, mely az szerint vagyon aut introductione cujuscunque alterius Cleri etc.

†

DISSERTATIO STATUS CATHOLICI IN TRANSYLVANIA. A. C. 1712.

Phariseis Christo dicenti: Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet, instantiam objicientibus: Quid ergo Moises mandavit dare libellum repudii et dimittere uxorem suam? ait illis: Quoniam Moises ad duritiam Cordis Vestri permisit vobis dimittere uxores Vestras; ab initio autem non fuit sic. Math. 19. Voluit itaque Dominus libellum repudii in Lege Moysis permissum cumque imposterum fecit illicitum, et invalidum, indicavitque Deum non appro-

bavisse, sed solummodo permisisse illum libellum repudii, sen Matrimonii rati et consummati separationem, et consequenter demonstravit, illud Moysis Decretum oportuisse esse corrigibile, aut revocabile, quamvis per Moysem Divina Authoritate, donec nempe illucesceret Lex gratiae, permissum.

Imperatores, Reges, Principesque Catholici, non dispari ex causa qualis est duritia cordis, permiserunt variis Nationibus variorum Postulatorum exercitia, qæ tamen nullatenus pro approbatis a se, sed solummodo pro permissis haberi voluerunt. In exemplo: Carolus V. Imperator permisit, concessitque, ac Privilegio confirmavit exercitium Augustanæ Confessionis Anno 1530, non quod Augustana Confessio sibi placeret, aut ipsam laudaret, approbaretve, sed tempore gravis tunc belli quiete in Religionis negotiis opus haberet, unde minime coneludi potest, irrevocabiliter concessum fuisse Augustanæ Confessionis exercitium. Quod cum tanto fiat Catholicæ Religioni perniciosius, quanto ejus Privilegium diutius per Cæsarum Confirmationes, permittitur exerceri; si Augustissimus Imperator Carolus VI. Augustanam Confessionem, sive alicubi, sive ubique vetandam censeret, vetaretque, a Dei-Hominis (in Lege gratiæ supramemoratum decretum Moysis a se permissum inhibentis) doctrina et exemplo non abluderet, quia ab initio non fuit sic. Math. 19.

Pari ratione in Transylvania licite et congrue ab Augustissimo Cæsare Carolo VI. totus Arianus Unitariorum Status (utpote ob invaliditatem Baptizmi paganus, ac etiam in S. S. Trinitatis et Christi Domini Deitatem blasphemus) potest etiam juxta Commune reliquorum Transylvaniæ Statuum desiderium eliminari. Primum enim emersit hic per Joannem Sigismundum, Joannsi

de Zapolya (qui primus Transylvaniam Turcis fecit tributariam) Filium Apostatam et Arianum, nam iste primus Decretum edidit, ut pro recepto Religionum Transylvanicarum Statu haberentur Ariani, sicut Catholici, Luterani, Calvini, numerarenturque inposterum quatuor in Transylvania receptae Religiones. Hujus autem Decreti permissio, quamquam non solum Acatholicorum, sed et Catholicorum Principum, imo etiam Caesareo-Regia authoritate, ob continuationem bellorum, ac haereticorum Principum potentiam, confirmata fuerit, revocabilis tamen permanere debuit, quia ab initio non fuit sic Mat. 19.

Augustissimi, Leopoldus I. et Josephus I. Imperatores Principum Transylvaniae acatholicorum Privilegia, quamvis Statui Catholico adversa exerceri permiserunt, emanaveratque desuper etiam Diploma Caesareum, Viennae Austriae A. C. 1690 16. Octobris subscriptum idque in gravissima bellorum, Gallici et Turcici, tempestate per technas haereticas (agente Viennae ablegato Nicolao De Bethlen Transylvaniae Cancellario Calvinista) prope extortum. Cum autem Status Catholicus magis magisque sensim in Transylvania agravatus nunc extreme gratia Caesarea egeat (quoniam illud Caesareum Diploma nonnisi in Catholicae Religionis ejusdemque inclyti Status perniciem ab Acatholicis explicatur atque usurpatur) necesse habet idem Status Catholicus ad Suam Sacratissimam Majestatem, Augustissimum Caesarem, Carolum VI. humillime recurrere, gravamina debita cum reverentia proferre, quatenus praefati Diplomatis puncta contraria Religioni ultra usurpari non permittantur, sed vel gratiosa interpretatione explicentur, vel propter acatholicos abusus immutentur, nisi aliud, praesenti rerum Statui accomodatius Diploma pro Transylvania Sua Sancratissima Majestas censeret esse substituendum.

Nempe ex priori parte primi Puncti Religionem concernentis in eo Diplomate Caesareo Lepoldi I-mi. Imp. Viennae Austriae A. 1690 16. oct. emanato hic adversus Catholicos erat Acatholicorum discursus. Verba Diplomatis in primo puncto ita sonant: „In causa receptarum ibidem Religionum, Templorum, Scholarum, Parochiarum, aut introductionis cujuscumque alterius Cleri, et personarum Ecclesiasticarum, quam ibi nunc extant, nihil alterabitur, contradictionibus quibuscunque sive sacri sive profani Ordinis, nihil unquam in Contrarium valentibus.“ Ergo statui Catholico non licebit populum Valachicum Graeci Ritus Religioni Papisticae unire, quia adhuc tunc Valachi erant Schismatici; non fundare missiones Religiosorum, non templa pro libitu erigere, ablatave recuperare, non ordinem Jesuitarum in proprio suo nigro vestitu permittere, imo nec amplius in Transylvaniam, ut pote pridem hinc proscriptos, intromittere, non Academiam Claudiopoli instaurare, nec Classes Scholarum, ubi hactenus non fuerant, condere, non Parochias multiplicare, non Bona Ecclesiastica repetere, non Capitulum Canonicorum rehabere, non Conventus Monachorum augere; non per officia et dignitates Nobilitatem Catholicam exaltare etc.

Confirmant has et hujus modi erutas Consequentias Acathtolici Transylvani e secundo puncto praefati Diplomatis, quod sic habet: „Confirmanus fidelibus Statibus omnes Hungariae Regum, similiter omnium a tempore separatae ab Hungaria Transylvaniae, ejusdem Principum Donationes, Collationes, Privilegia, Armales, Titulos, Officia, Dignitates, Decimas, ac denique quaevis beneficia ac bona, sive Privatis, sive Civitatibus, ac Communitatibus, et Cœtibus, sive cuicunque ex Receptis Religionibus addictae Ecclesiae, parochiae, vel Scholae,

tam in Transylvania, quam in Partibus Hungariae, in Siculia et Debreczino praedictis facta et data; etiam si aliquando, ad aliquam Ecclesiam, Conventum vel Capitulum pertinuerint, ita ut nemo omnino hac occaasione in suis bonis nec per nos, nec per quemcunque Sacri aut Profani Ordinis Virum impetendo, aut actionando turbetur; sed unus quisque ea, quae nunc habet et possidet, imposterum etiam teneat, et possideat, secundum dictas Regum vel Principum Donationes, exceptis iis, quorum Principum donationes ipsi per suas Constitutiunes abrogassent." Quid-quid igitur (concludunt Acatholici adversarii) ad aliquam Ecclesiam, Conventum vel Capitulum Catholicorum pertinuerat, nemo restituere teneatur, et nemo per quemcunque virum sacri vel profani Ordinis, imo nec per N o s, hoc est: per ipsammet Sacratissimae Majestatis, et Legislatoris personam (quis nonn miretur?) vel Aulam contra agere audeat. Ita fiet, ut Status Catholicus in Transylvania nunquam Suae Religionis robur valeat obtinere.

Easdem supramemoratas contra Catholicum Statum consequentias protrudunt e tertio Diplomatis puncto Acatholici, cujus hic tenor est: „Approbatas et Compilatas Patriæ illius Leges, Decreta, Tripartitum Verböczii (expuncto tamèn ibidem Articulo nono Decreti Andreæ Regis, qui in ultima Posoniensi Diæta abolitus fuit) Constitutiones, jus municipale Nationis Saxonicae, etc. isi vigore inviolabili permansura declaramus." Ergo Legum Patriarum Authoritas inest Principum Transylvaniæ Statutis; ac nominatim Joannis Sigesmundi; licet Apostata, et Arianus mortuus fuerit, item Calvinianorum Principum ab A. 1605 usque ad A. 1690 continua serie hic regnantium. Horum vero in Romano-Catholicos odium quis hic ignoret? nihil enim tunc videre erat, quam haeresium multiplicationem Religionisque Catho-

licæ oppressionem, ita ut mirum sit Catholicum Statum adhuc in Transylvania persistere potuisse.

Præfato Diplomate in Comitiis Transylvaniæ A. 1691 in Januario solemniter promulgato percepit Sua Sacraiissima Majestas Leopoldus I. gemitum Catholicorum, ideoque sibi gravamina Status Catholici communicari admisit decrevitque, ut inter se quatuor Status receptarum Transylvaniæ Religionum (Catholicus, Calvinianus, Lutheranus et Arianus) amicam iniret compositionem concordiamque. Hac vero non succedente, ut ad suam Cæsareo — Regiam Aulam pro remedio recurrerent, se pro regali suo munere (auditis Partibus, opinioneque suorum Transylvaniæ Consiliariorum) quod justum et aequum compertum fuerit, finaliter decreturum, et confirmaturum

Quia ergo non componebantur, sed continuabantur inter Status Religionis controversiae usque ad A. 1693, quo Anno per Transylvanicam Legationem Viennae Austriae commorantem, gravia conciliabantur negotia, mandavit Sua Sacratissima Majestas, ut Catholicis Claudiopoli extradaretur Collegium Unitariorum et Templum Reformatorum in Ovár. Paruerunt quidem Acatholici huic mandato, sed non integre, nam contra jus et fas superiorem Scholarum contignationem Calviniani violenter catholicis abstraxerunt, atque in eodem Catholico fundo pro suo Calvinistico cultu locum sibimet adaptaruat, per quem Seminarium et Scholae Catholicorum etiam nunc vehementer incommodantur.

Sic neque A. 1693 desinebant Religionum Controversiae, imo iterabantur appellationes ad Suam Sacratissimam Majestatem usque ad A. 1699 cujus anni mense Septembri quinque puncta in favorem omnium Statuum emanare fecit Augustissimus Imperator Leopoldus I-mus quae puncta, ut in

effectum deducerentur, nullis Catholicorum quantumvis instantissimis Postulatis, nec etiam Augustissimae Aulae imperio, nec gravissimo illo, quod A 1701. 20. Aprilis ea de re nonnullisque aliis eodem spectantibus editum est, Decreto impetrari potuit, ita ut demum Sacratissima Majestas Caesarea A. 1702 die 13-a Mensis Februarii, ad supremam Suam vindicandam Authoritatem liberandamque a tot annorum servitute atque oppressione Religionem Catholicam saevere comminatorium pro horum quinque punctorum executione Mandatum in Transylvaniam transmittere necesse habuerit, quod Typis Clandiopolitanis excusum hic adjungitur.*)

Sed neque saevera ista Augustissimi Caesaris Comminnatio adhuc executionem quinque punctorum procuravit, neque etiam regnante Augustissimo Imperatore Josepho I. est procurata. Qua propter plenus gaudio ex Coronatione et intronizatione Imperiali Augustissimi Caesaris Caroli VI. Transylvanus Status Catholicus ad eandem Sacratissimam Majestatem humillima cum reverentia supplex accedere et ut gratiose illa quinque puncta cum additis nunc paululis postulatis efficaci executioni mandari praecipere dignetur, submississime rogare atque instare non dubitavit.

Ex hac Dissertatione enascuntur quatuor Postulata·

1-mum. Ad imminuendum, aut eliminandum Statum Arianorum vel Unitariorum, (quem utpotè non Christianum sperant reliqui Status absque seditione Patriae nunc posse eliminari) postulat supplex Status Catholicus restitui sibi Claudiopoli Parochialem Ecclesiam: Sancti Michaelis (cum plebania et Scholis) per Unitarios violenter ereptam A 1605-o Patribus Societatis Jesu, quibeam Authoritate Caesareo-Regia (Imperante Rudolpho

*) Vide superius.

II. Caesare) Anno 1603-o 4-o et 5-o possiderunt, nullumque seu publicum, seu privatum exercitium Acatholicum in tota Claudiopolitana Civitate administrari permiserunt.

2-o Ut quinque puncta ab Augustissimo Imperatore Leopoldo I-o decreta et iterato confirmata executioni mandentur, excluso Statu Unitariorum, utpote non Christianorum, e quibus ut nemo ad aliquam dignitatem, vel publicum officium imposterum admittatur, desiderabile est Statibus Transylvaniae veris Christianis.

3-o. Ut Episcopus, et Capitulum Canonicorum cum veteribus juribus, (quod sensim fieri poterit) Transylvanicae Ecclesiæ restituantur.

4-o. Ut pro Transylvania novum Diploma Sua Sacratissima Majestas edere, atque congruos veteres Articulos confirmare dignetur.

Remonstratio, quod Augustissimi magnae recordationis Imperatoris Leopoldi in Catholicae Religionis cum aliis in Transylvania receptis aequiparationem datae resolutiones nec Diplomati neque Patriae Legibus contrariae, quin iisdem conformes sint.

Diploma Transylvaniae in Anno 1691. pro gravissimis rerum conjuncturis datum, illius temporis Statui, suggestaeque insuper informationi fuit accomodatum. Cui tamen tam unanimis populi assensus, quam inviolata eius observatio (quae tamen essentialiter requiruntur) defuere; per Catholicos enim solemniter fuit contradictum, quos Saxones concomitati fuere, dum privilegiis suis antiquis, eorumque usui magis cautum esse efflagitavere. Reformati quoqe novum in quibusdam ad Suam Majestatem sacratissimam fecere recursum; integre denique nec acceptatum, neque observatum Diploma, imo ab eo

recessum esse, argumenta remonstrandi non deessent. Verum cum non de inviolando Diplomate, nec de Transylvaniae ejusdemque temporis Statu, quem ex post suae Sacratissimae Majestatis, tum de Principatu cum Michaele Apaffy transactio, tum pax cum porta Otthomanica inita subsecutae fuerunt, modo agitur; haec et similia silentio praetereo, solum altefatas Resolutiones in Catholicae Religionis aliis in Transylvania receptis aequiparationem datas non Diplomati, non Legibus Patriae contrarias, imo conformes esse rationibus subsequentibus comprabatur. Et quidem.

1-mo. Secundum communis juris et justitiae fontem Legis interpretatio ei est permissa cui jus condendae Legis est, pari tenore huic adopitulatur operis tripartiti juris nostri Consvetudinarii Prologi Titulus Sextus, atqui Diploma dare, et condere erat juris Sacratissimae Majestatis; ergo etiam interpretari Suae Majestati permissum fuisse, et esse oportet. Quod etiam in Alvinczíana (ut vocant) Resolutione, pariformiter in Decreto Anno 1697. die 18. Aprilis emanato, pluribusque vicibus factum, ac per Acatholicos quoque acceptatum est; unde infertur, etiam in Religionum negotiis a sua Sacratissima Majestate factam interpretationem acceptandam esse.

2-o. In Diplomatis puncti tertii conclusione sua Sma Majestas facultatem in Religionum negotiis pro munere Caesareo Regio decernere, quod justum et aequum compertum fuerit, expresse sibi reservavit, ergo per hanc quoque in Diplomate palam Sibi resservatam facultatem libere potuit, et potest Sua Majestas sacratissima decernere, quod justum et æquum compertum fuerit; prouti factum est, dum

3-io. Sacratissima Majestas ruminatis prius ruminandis, die 5 a 7-bris Anni 1699. quinque puncta justitiæ

et æquitatis bilance trutinata, quibus mediantibus catholica etiam Religio adinstar aliarum ibidem receptarum Religionum juxta patriae unionem eadem libertate et aequalitate frui queat, clementissime resolvere dignata est. Quae Resolutiones ad Partium sollicitantium instantias denuo, die 20-a Aprilis Anni 1701. per Excelsum Ministerialem Conferentiam revisæ, ventillatæ, cum Diplomate, Legibusque Patriæ collatae, demum 13. Februarii 1702. reboratae, ac ut nullo expectato ulteriori Mandato citra omnem moram et tergiversationem pro Homagialis obligationis observantia executioni mandentur, per Suam Sacratissimam Majestatem firmissine demandatae fuerant, Resolutiones has Lutherani, debitum iis morem gerentes, publico scripto aceptarunt, Reformati vero et Unitarii in corum explicatione haesitantes nontamen contradictionis velamine obviantes, tanto minus illegitimas reddere volentes, verum explicationi Suae Sacratissimae Majestatis, tanquam in Religiosis controversiis Arbitri per Deputatum suum Petrum Püspöki proposuere. Mediante quo Suam Sacratissimam Majestatem in Religiosis Arbitrum ipsi quoque recognovere, justissimaeque ejus decisioni se submisere, cui etiam Status Catholicus aquievit. Cum autem secundum communis juris ac justitiae dictamen, quod Leges quoque Tranniae pari modo imitantur ab Arbitri (etiam infimi) Sententia regulariter appellare haud licet, ast ejus sententiae parere quaevis pars obligatur, tanto magis ergo Suae Sacratissimae Majestatis, secus etiam ipso jure Eandem praecise spectantis, his in controversiis factae determinationi et explicationi (cui etiam antefatus Deputatus scriptotenus acquievit) pareudum est, et obtemperandum; juxta quod.

4-o. Resolutiones praefatae (paucis duntaxat excep-

tis) partim ipsis Acatholicis annuentibus in opus sunt deductae partim vero usu et consvetudine effectui roboratae ita, ut vel ex hoc secundum operis tripartiti Prologi Titulum 10'-mum jam vim Legis habeant.

5-o. Ipsissimae Leges Transylvaniae, quoad receptas ibidem Religiones, juxta Approbatarum Tranniae Constitutionum partis 3-iae Tituli. 1-i. Articulum primum, in unione sunt fundatae, ad quam unionem integre et inviolabiliter servandam Principes Transylvaniae secundum earundem Approbatarum Constitutionum partis 2-ae. Tituli 1-i, Articulos 5-tum, 6-tum et 7-mum, pariter Regnicolae juxta praecitatum partis 3-ise Titulum et Articulum 1-mum juramento stictissime obligati fuere. Unio autem est quatuor in Transylvania receptarum jamdudum, primo quidem in Anno 1613 inita, dein 1630. et 1649. rerenovata conventio, et statutum, quo sancitum erat, ut unicuique Religioni receptae liberum excercitium concederetur, in eoque illibate manuteneretur, aequalive cum aliis libertate frueretur. Caesareae autem Resolutiones nihil aliud quam unionis hujus effectum in se continent, utpote, qua libertate liberoque exercitio aliae fruuntur Religiones, eadem etiam Catholica uti et frui valeat. Quod in subsequenti hac punctorum in Caesareis Resolutionibus comprehensorum expositione demonstratur.

1-o. Ut quemodmodum aliis Religionibus addicti suis Ministris, ita etiam Catholici suis Sacerdotibus non autem alienis Decimas, et Quartas pendant, id unio id aequalis Religionum Libertas dictat, id justitia et aequitas exigit. Punctum hoc cum multis jam in locis in opus deductum sit, vim legis etiam ex frequentioribus actibus obtinuit, nonnullibi tamen potentiores Acatholici Caesareis Resolutionibus, justitiaeque seopponere non verentur.

2-o. Ut ex tribus ad officia Condidatis unus semper sit Catholicus, non unioni, non patriis Legibus, neque Diplomati contrariatur; cum enim Saxónes, tanquam Civici Status, ad Cardinalia, caeterave Comitatuum et Sedium Siculicalium officia candidari non praetendant nec possint, manent tres Religiones ex quibus Candidationes fieri solent, ut ergo etiam Catholici in Candidatio nes veniant, aequalitas svadet, tanto magis, cum ex Unitariis ad majora officia aptos, et idoneos, non adeo reperiri, in comperto sit per quod tamen non sequitur semper Catholicum resolvi debere, et huic puncto etiam Acatholici Conditione modo dicta in Anno 1702 annuerant.

3-io. Ut in Civitatibus, Oppidis, et Tribubus Catholici admittantur, vera unio exigit, nec Diploma vel ullus Transylvaniae Articulus vetat, ex ipsaque rei natura iniquissimum esset, aliquem propter Catholicam Religionem, praesertim cum Princeps, terraeque Dominus eam profiteatur, arceri et excludi ab officiis, quod ipsimet et Acatholici agnoscunt, attamen nonnulli ex Religionis Catholicae odio huic puncto Contravenire non crubescunt.

4-io. Ut Leges, et Statuta Contra Catholicae Religionis aequalitatem lata tollerentur, non Diplomati non Unioni repugnat, imo vi ipsius Unionis, cum contra aequalem Receptarum Religionum libertatem, et Contra Conventionem, ac Statutum carundem, nec non contra Principum, ipsorumque Regnicolarum juramentum, et obligationem (haud attentis nihilque pensis Catholicorum protestationibus, et Contradictionibus) lata, Constituta fuerint, merito ceu illegalia abolita, et sublata sunt, sicque tam Diplomati juxta tertium ejusdem punctum, id quod justum et aequum decidi, quam Unione parem inter

quatuor receptas Religiones libertatem observari dictanti, satisfactum est, nam si cuilibet Religioni receptae, imo etiam non Receptae (prout Valachica erat donec se Catholicae non univisset suos Episcopos, Professores, Doctores, Cujusvis denique generis Ministros Ecclesiasticos, quod neque judaeis prohibebatur) habere permissum erat actuque habeantur, quomodo soli Catholicae Religioni ne Episcopum habeat, Patres Societatis JESU ne admittat, aliave his similia, interdici, ac prohiberi, queant? Sine his enim non posset censeri plena Libertas Exercitii Catholici, et aequalitas Religionis Catholicae cum aliis.

5-o. Ut unum ex tribus Transylvaniae Sigillis custodiae alicujus Catholici committatur, sicut etiam ut Catholici ad actorum publicorum, seu Archivi custodiam admittantur ac ut tempore candidationis, et collationis votorum unus etiam ex Catholicis semper adhibeatur in expeditionibusque publicis nomen subscribat, ipsis Acatholicis justitiae et aequitati consona agnoscentibus, in opus sunt deducta. Pariformiter Candidationes secundum die nona Aprilis 1693, Alvinczianae, (ut vocant) Resolutionis, atque Decreti die 18-a Aprilis 1697 emanatorum tenorem fieri, scilicet, ubi ex Unitariis, et Augustanae Confessioni addictis, tres ad Consilium intimum, aeque ac Tabulam Regiam idoneae Personae non reperirentur, defectus hic ex Catholicis et Reformatis suppleatur, etiam ante Rebellionem fuit practicatum.

Haec sunt ea, in quibus mutua paucorum dissidia, ac inquietae mentes cum Mandatorum Caesareorum vilipendio difficultatem movere niterentur, quibus tamen populus veluti justis, et legitimis haud contradicit haudque se opponit.

Nec etiam putandum, quod Turca per haec move-

ri, ansamque violandae Pacis inde sumere vellet, aut posset; nam in Pacis cum illo initae Articulis non Religionum (qui nec in propriis, tanto minus in alienis terris Religiosa curat) neque Diplomaticus Status intelligitur; si enim is intelligeretur, majora inquietae et iniquae mentes in aliis quibusdam Diplomatis punctis, quam Religionum essent, ad id quaerere possent argumenta verum ibi duntaxat Status sub Augustissimae Domus Austriacae Dominio Transylvaniam manendi comprehenditur

Cum itaque ex praemissis luculenter pateat saepe dictas Resolutiones Caesareas nec Diplomati, neque Legibus Patriae contrarias, quin imo iisdem conformes esse, neque plus in iisdem, quam Catholicae Religionis cum Caeteris in Transylvania receptis parem libertatem et aequalitatem secundum Patriae Unionem contineri, ea propter mutationi, eo magis annihilationi nullatenus obnoxias — imo ceu justas et Legitimas, sancte ac illibate manutenendas esse, sanctum et immutabile Verbum Regium, ac universalis justitia ipsaque Transylvaniae Unio exigunt.

Hanc Remonstrationem Excelso Ministerio Caesareo ubi, an quinque puncta, si Diplomati legibusque Patriae contraria sint (prouti tres aliae Religiones asserebant) moderno rerum Statu manuteneri, et confirmari debeant disputabatur, exhibuit Joannes Kászoni Deputatus Provinciae, conjuncturis et circumstantiis ejusdem temporis accomodatam, qua in Ministeriali Conferentia Lecta et examinata, quinque illorum punctorum, atque aliarum Resolutionum Caesarearum in Status Catholici Memoriali comprehensarum manutentio et confirmatio per Ex. celsum Ministerium Caesareum conclusa et Determinata est Viennae die 20-ma Octobris 1712. Quam tamen in Scriptis extradare arduas ob causas Excelsum Ministe-

rium distulit ac verbotenus non solum antefato Deputato, verum etiam Duo Cancellario Aulico Transylvanico D. C Sigismundo Kornis notificavit et Communicavit.

Augustissime Imperator, Rex Catholice et Apostolice, Domine Dne naturaliter Clementissime, Benignissime!

Innata Majestatis Vestrae Sacratissimae in omnes fideles Suos Subditos Clementia, et benignitas, avita Augustissimae Domus Austriacae in Superos pietas, et Orthodexae Religionis Catholicae propagandae orbi universo notus Zelus sperare indubie nos jubet, quod qui retroactis temporibus sub Acatholicis Principibus mille modis vexati, et contra aequitatem unionemque oppressi fueramus, jamque sub auspicato Augustissimae Domus hujus Regimine gloriosissimo respirare coeperamus, nunc sub Catholico et Apostolico Principe legitimo, Domino nostro Clementissimo plene consolabimur. Quocirca ad Augustissimum Majestatis Vestrae Sacratissimae Thronum homagiali cum devotione provoluti humillimas nostras, easque justas, neque Unioni (qua hac in Sacratissimae Majestatis Vestrae Provincia receptarum Religonum Libertatem coli volunt) contrarias preces sub indubitata Clemsntissimae Resolutionis spe, de genu deponimus, submississime instantes ut.

1-mo. Magnae et nunquam obliterandae reminiscentiae Augustissimi Imperatoris Leopoldi Majestatis Vestrae Sacratissimae Genitoris desideratissimi sanctas, et piissimas in legalem oppressae Religionis nostrae, cum caeteris hac in Patria receptis aequiparationem, justitiae equidem et aequitatis bilance trutinatas, reiteratis

vicibus ruminatas ac tandem benignissimis Decretis in Sacro Verbo Regio immutabiliter stabilitas Resolutiones (quas sub Litteris A, B, C, D, humillime exhibemus) clementissime manutenere et confirmare Majestas Vestra Sacratissima dignetur. Et cum

2-o. Majestatem Vestram Sacratissimam non solum piissimae memoriae altenominati Augustissimi Majestatis Vestrae Sacratissimiae Genitoris praecitatas justas, ac pias Resolutiones clementissime manutenturam, verum etiam amplioribus innatae Suae pietatis radiis Statum nostrum prioribus Saeculis omnimode vexatum benignissime exhilaraturam nulli dubitamus, dignetur Majestas Vestra Sacratissima tam in Gubernatoris, (prout a magnarum quoque recordationum Sacratissimis Majestatibus Leopoldo nempe et Josepho Dominis nostris Clementissimis spem firmam conceperamus (:quam in alio rum officiorum succedaneorum collationibus Clementissimam Catholicorum habere reflexionem, quam humillime oramus, siquidem ad quaevis Patriae hujus munia subeunda tum Familiae Nobilitatisque vetustate spectata, tum virtutibus, Meritis ceterisve qualitatibus rite perpensis aeque pares, si non potiores, neque numero inferiores cuilibet Religoini addictis reperiamur.

3-io. Praesumimus Augustissimae Majestatis Vestrae Sacratissimae Domus nunquam intermorituram clementiam etiam pro Fratribus nostris Comitibus Michaele Mikes, Stephano Csáky, B. Gabriele Josika, Petro Apor et Francisco Boer supplices implorare, qui retroactis aeternum detestabilium disturbiorum temporibus iniquitate fortunae impliciti fuere ex clementissima vero, et plus quam Paterna Majestatis Vestrae pietate in Gratiarum sinum recepti, neque a via ad Augustissimum ejusdem thronum procedendi exclusi sunt pro eadem pietate et cle-

mentia non dedignetur Majestas Vestra Sacratissimae praenominatos ad officia, queis ante praeterita disturbia deploranda fungebantur, vel ad quae resoluti erant benignissime restituere, hocque pacto nos cum iis ad tuendam, et stabiliendam orthodoxam fidem nostram reddere firmiores.

Pauca haec e plurimis ad benignissimos Majestatis Vestrae Sacratissimae Pedes humillimis deponentes precibus ut eas Regio Cordi sumere, et Authoritate Sua Regia ac Apostolica pro aequitate zeloque suo clementissime nos consolari Majestas Vestra Sacratissima dignetur profundissima cum submissione oramus. Sic non minus veri Dei verus Cultus cum salvifica Majestatis Vestrae Sacratissimae Religione in haereditaria ejusdem terra, quam Status Civilis cum bono ordinis, bonique publici promotione majora in dies sument incrementa. In quorum mercedem Deus ter optimus, maximus, Gloriosis contra omnes hostes triumphis, ac faustissimo, perennique Sacratissimam Majestatem vestram Augustissimamque eiusdem Domum Imperio beabit. Quae dum ardentissimis precibus unanimiter vovemus, nos totos quantos perpetuis, iisque fidelissimis Majestatis Vestrae Sacratissimae obsequiis homagiali cum devotione devovemus, clementissimamque praestolantes Resolutionem permanemus Ejusdem Majestatis Vestrae Sacratissimae

Humillimi Servi perpetuoque fideles Subditi
Status Catholicus Transylvaniae.

Memoriale hoc Augustissimo Imperatori Carolo 6-to per Ioannem Kászoni Deputatum Transylvaniae in privata Audientia porrectum est, uberiori declaratione ore tenus facta, Viennae die 15-a Aug. 1712. ubi Augustissimus promovendae rei Catholicae curam, Catholicorumque in Transylvania reflexionem se habiturum clementissime promisit.

Az erdélyi r. kath. status püspökjelölési joga.

Az erdélyi róm. katholikusok, valamint a XVII. században a vikáriusi hivatalra, ugy a XVIII. ban a püspöki méltóságra három érdemes személyt kandidálhattak, kikből azután egyet vikariusul a nemzeti fejedelmek megerősitettek, püspöknek pedig a magyar apostoli királyok, legtöbb kegyuri joguknál fogva, kineveztek és megerősités végett a római pápának bemutattak.

A vikariusokról mondottakra nézve hivatkozom Bethlen Gábornak Gyulafejérvárt 1618. május 2-án kelt diplomájára, melyben Fejérdi Márton; — Rákóczy Györgynek Gyulafejérvárt 1847. április 20 án kelt diplomájára, melyben De Salinis István; — Apafy Mihály 1678. junius 10 én kelt diplomájára, melyben Szebelébi Bertalannak a kath. status által történt választását megerősitették. Ezen diplomák „Erdélyi egyháztörténelmi adatok I. kötete" czimü munkám 333. 334. és 355 lapjain olvashatók.

A püspöki méltóságra való kandidaciót illetőleg szolgáljanak bizonyságul a következő okmányok:

I.

Venerabile Capitulum — nobis observandissimi

Cum Caesareo Regia Catholica Sacratissima Majestas pro sui Apostolico-Regii muneris incumbentia Episcopatum, quem Exellmus ac Rdismus Gregorius L. B. a Sorger, dum viveret Episcopus Tranniensis, et Consiliarius altetitulatae Majestatis Status, ac in hocce Principatu Gubernialis Intimus, superiore ab hinc mense tertio e vivis decedens acephalum reliquit; supplere dato ad hujatem Incl. Statum Catholicum benigno suo Mandato de rite instituenda Candidatione resolverit. Hoc fine communicatis collatisq. Catholicorum nonnullor. Magnatum, qui praesto istic erant Consiliis, visum est confluxum Incl. Status catholici pernecesse ac etiam percommode in Liberam Regiamque Civitatem Mediensem, ut pote in Meditullio huiusce Princi-

patus existentem praefixo termino pro Anni affuturi 1740. Mensis Januarii die 24-a ritu solito indicere, ea Declaratione ut postera ac sequenti die dicta Candidatio suum auspicium sumere auspicato queat. Noverit proinde praefatum Capitulum medio suie gremio delegandorum convocatis etiam huiatis Dioeceseos Archi-Diaconis, sibi comparendum esse praestituto termino ac loco uberius auditurum benignam altissime Tttltae Suae Majestatis mentem et Mandatum, nec non tam salutarem ac piam, et Apostolica Regia Majestate vere dignam intentionem, atque huiati Reipublicae Catholicae Proficnam pro virili sua parte secundatur.

Caeterum Divinae commendantes tutelae manemus Praeettlat. D. D. Vrum

E Consilio Status Cathci.

Cibinii die 29. Novembr. 1739.

parat. serv.

C. Joannes Haller mp. Gubr.
Alexius Henter mp.

(Hátirat:) Evocatoriae ad Candidationem Novi Episcopi post decessum Eppi Zorger A. 1739.

36./1739. — 29. Novembr. (Elhelyezési szám a püspöki levéltárban.)

(Külső czim:) Venerabili Capitulo Albae Carolinensi, nobis observandissimis.

Albae Carol.

Exhibitae 10-ma Xbris 1739. de 24-ta Januarii termino vdlt. Candidationis Eppi.

II.

Eminentissime etc.

Excelsus ille animus, quo piae recurdationis Eminentiae Vestrae Majores ornati, nunquam majori dolore poterat percuti quam dum intuerentur in Apostolico Hungariae Regno Transylvanicoque Principatu multorum saeculorum labore parta, tristi confusione involvi, Gloriae Dei aedificata procellis lacerari, Rem Catholicam Haereseos tempestate rapi, non igitur praecipua illa Sacri Senatus Hungarici Docora, Majora Congenitarum virtutum Specinima dare poterant, quam Suppetias eundo labantibus, hu-

meros succolaodo tantis laboribus, quantos praesentissima Sacrorum reparatio requirebat. Jnjurius esset Status etiam in Transylvania Romano Catholicus, Clerus et alii in eorundem cineres, ni grata memoria recoleremus Apostolica eorundem Piorum Eminentiae Vestrae Majorum opera, praesensque Eminentiae Vestrae Patrocinium, in quo constans invenimus Praesidium, ac consolationis nostrae ab Augustissima Domo Austriaca derivatae efficacissimum Promotorem, cujus exemplum singulare est Episcopatus Transylvaniensis Restitutio, longa sollicitudine impetrata quam summo Status Catholici solatio, quanta sint incrementa secuta luculonter cernimus, videntes adeo rem Catholicam jam in finitimo hoc Transylvaniae Principatu etiam extensam esse, ut nullus peramplius circulus, nulla Communitas inveniatur, in cujus medio Verbum Dei per Parochos vel Religiosi ordinis alios spirituales non annuntiaretur, hinc dum per indulgentissimam Sermae Suae Mattis pietatem, Statui Catholico trium Subjectorum Candidatio indulgeretur, Ecclesiastici qua saeculares, futuro incremento Sacrae Religionis, cum sua communi consolatione conjuncto consulere volentes, libera Suffragia dederunt pro operariis Transylvanis, scientes hic per Divinam Gratiam messem et magnam, et operariis laboriosam esse, qui pro illius Cultura animam ponunt, habituri unius horum Resolutionem pro Symbolo Augustissimae Clementiae et Maternae Pietatis. Tetigit vero votorum Pluralitas me immerentem Altefatae Regiae Benignitati pro auspicanda Pientissima Resolutione Repraesentatum, ideo si me Principalibus Eminentiae Vestrae Gratiis supplicem non sisterem, ejusdem Principalem Benignitatem non interpellarem, ingratae et non verecundae mentis Authorem esse proderem. Cum igitur sim secunda vice votorum pluralitate repraesentatus coram summa Eminentiae Vestrae aequanimitate circumstantias ad servitium Dei ducentes reticeo, id ab Eminentia Vestra humillimis precibus efflagitando, quod si in mea Persona ea invenire dignata fuerit, quae a Sacrificiis, a Pastorali Transylvaniae Cura, Dominicae laudis obsequium merentur, efficaci, qua plurima apud Augustam Aulam pollet Patrocinio in me derivare dignetur pientissimam Resolutionem. Ivit Inclyti Status Catholici informatio, in hac formalitate ad Clementissimam Reginam, ivit Cleri totius intercessio. Excellentissimi Domini Praesulis Nostri Francisci Baronis Klobusiczky recommendatione comitata, pro-

me immerenti persona sua Studia et desiderium exponentium, prout non dubito patula haec Eminentiae Vestrae erunt. Dum ego etc.

Eminentiae Vestrae.

Claudiopoli 8-a Septembrs 1748. *Joannes Kastal.*

(Hátirat) Instantia Praepositi Kastal ad Cardinalem Csáki pro Episcopatu Transylvaniensi. 1748 8-a Septemb. 43/1748 8. 7-ber (Septemb.) püspöki levéltári szám alatt.

Papi választók névsora:

Nomina Votizantium ex parte Vener. Cleri.

Joannes Kastal Praepositus.
Stephanus Torma Lector.
Michael Cseh Custos.
Martinus Szalbek) Canonici.
Gandentius Blasy)
Joannes Tolvaj Rector.

Archi Diaconi:
Joannes Biró Colosiensis.
Martinus Barabás Fel-Csikiensis.
Joannes Miballfi Al-Csikiensis.
Andreas Simon Sepsiensis.
Emericus Boér Maros-Székiensis.
Georgius Jákó Thordaensis.
Franciscus Lakatos Udvarhelly-Székiensis.
Georgius Thamási Kézdiensis.
Michael Dániel Elisabethopolitanus.
Michael Theodorovics Szamos-Ujváriensis.

Ladislaus Vollonc s.

Vice Archidiaconi:
Marcus Sterilics Albensis.
Josephus Czikó Gyergyaiensis.
Joannes Szögön Kászoniensis.
Joannes Benkő Kükülőiensis.
Michael Kovács Miklósvárszékiensis.
Stephanus Borsos Hunyadiensis.
Franciscus Csulak Aranyos-Székiensis.
Andreas Mátis Szolnokiensis.
Joannes Dobos Kolosiensis.
Mathias Balló Dobocensis.

(Hátirat) Catalogus votizantium ex Clero pro Episcopatu Transilvaniensi, 1748. Püspöki levéltári szám: 63/1748.

III.

Reverendissime Domine Lector! Nobis Honorande!

In Benigno Regio Rescripto de 23-a proxime praeterlapsi Mensis Januarii ad nos Gubernatorem Regium et Consiliarios Catholicos exarato, dignata est Sacratissima Sua Caesareo Regia Majestas clementissime significare, quod postquam ad demissas Excllentissimi ac Reverendissimi Domini Sigismundi Antonii Sztoyka Liberi Baronis de Szala Episcopi Transylvaniensis, Statusque et in hocce Transylvaniae Principatu Gubernialis Actualis Intimi Consiliarii preces, eidem Sacratissimae Suae Majestati suo modo relatas. et probe ruminitas praelibato Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Episcopo resignandi sui Episcopatus veniam feeisset, alium in ejus Locum Ecclesiae Transylvaniensi pro Apostolici sui muneris ratione praeficere intendat. Quare indulget, simulque clementissime mandat, ut Clero selecto, et Procerum Catholicorum Primoribus, qui abs que dispendio Regii servitii adesse poterunt, eum in finem ad certum diem huc Cibinium sine mora convocatis, solito more tria integrae vitae et probatorum morum, idoneaque et benemerita; doctrina item ac pietate, aliisque ad munus Episcopale rite obeundum necessariis qualitatibus instructa Subjecta, altissime fatae Majestati pro Clementissima Electione, ac nominatione proponantur.

Cui Benigno Regio Mandato, ut satisfiat, conclusum per nos est, ut demandata isthac candidatio in hac Libera Regiaque Civiiate Cibiniensi die 12-mo proxime illabentis Martii Divo Gregorio Papae Sacro, invocato Divino auxilio, consuetaque modalitate instituatur, atque peragatur.

Placcat itaque Reverendissimae Dominationi Vestrae huc Cibinium pro praedicto die in persona comparere, ac Benigno Caesareo-Regio et Apostolico Mandato sua ex parte satisfacere.

Interea Divinae Eandem Tutelae commendamus.

Reverendissimae Dominationis Vestrae

obligatissimi Paratissimi

L. B. Kemény mp.

B. Ddvid Henter mp.

Th. Monos mp. Secretarius.

E Sessione nostra Cibinii Die 7-ma M. Februarii A. 1759. celebrata.

(Hátirat) Excelsum Gubernium Regium Invitationem ad candidandum Eppum resignante B. Stoyka, V. Capitulo intimat. 11/1759—7. Febr.

Reverendissimo Domino Joanni Csürös Ecclesiae Cathedralis A.-Carolinensis Canonico et Lectori Nobis observando.

Admodum Reverende domine Pater Rector, nobis honorande!

Közelébb el folyt Januáriusi honapnak 23-ik napján költ s mihozzánk Gubernatorhoz és Catholicus consiliariusokhoz bocsátott kegyelmes királyi Rescriptumában Felséges asszonyunk kegyelmesen jelenteni méltoztatott: hogy minekutánna Mltgs. Báró Szalai Sztojka Sigmond erdélyi püspök ur Ő Ecclja alázatos kérésére Püspöki hivataljának resignatióját acceptálta volna, mást hellyében kegyelmesen resolvalni és denominalni szándékozik; mellyre nézve méltoztatott megengedni és egyszersmind kegyelmesen parancsolni, hogy a Catholicus Clerusbol bizonyos választott személyek, ugy a catholicus statusból való elsőbb rendek és személlyek, kik a királyi szolgálatnak hátra maradása nélkül megjelenhetnek, ide Szebenbe egy bizonyos napra és hova hamarább convocaltatván, három érdemes személyek azon püspöki Hivatalra vagyis Méltóságra ez előttis observáltatott modalitas szerént candidaltassanak és Felséges Asszonyunknak proponaltassanak. — Mely kegyelmes királyi parantsolatnak telyesitése végett megegyezett akaratból concludaltuk, hogy ezen parancsoltatott Candidatio itten Szebenben közelebb jövő Mártziusnak 12-ik napján Isten Ő Szent Felsége segedelmével meg légyen és végben mennyen.

Tessék azért Tisztelendő Atyaságának a megnevezett napra itten Szebenbe megjelenni és királyi parantsolatot kötelessége szerént maga részéről teljesiteni. Interea Eandem Divinae Tutelae commendamus. (A kolozsvári jézustársasági rectornak szól.)

Admodum Reverendae DVrae.

E Sessione Nostra

Cibinii 26-a Februar 1759. celeb.

obligat. paratus

Ladislaus Komes Kemény mpr.

B. David Henter mpr.

Th. Monos Secr. mpr.

Reverendissime Domine Generalis Vicarie. Nobis observande.

Placuit Sacratissimae suae Caesareo-Regiae Majestati, in Locum non pridem defuncti, optimae memoriae Archi-Episcopi Colocensis Excellentissimi ac Reverendissimi Domini olim Francisci Comitis Klobusiczki, aeque Excellentissimum ac Reverendissimum Dominum Josephum e Comitibus de Battyán, Episcopum Transylvaniensem, et Sacratissimarum suarum Caesareo-Regiarum Majestatum, nec non Regii in Transylvania Gubernii Consiliarium, utrobique Actualem Intimum, propter insignia tam propria, quam Celebberrimae suae Familiae Sago Togaque comparata merita ad praelibati Archi-Episcopi Colocensis dignitatem Clementissime resolvere, ac una non solum Materne indulgere sed pro Apostolici Muneris sui ratione etiam mandare, ut in suae modofatae Episcopalis Excellentiae Locum Clero selecto, et Procerum Catholicorum primoribus eum in finem ad certum Diemi huc Cibinium convocatis more in similibus recepto, tria integrae vitae, et probatorum morum, idoneaque et benemerita, doctrina item, ac Pietate aliis ad munus Episcopale rite subeundum necessariis Qualitatibus instructa subjecta, pro Clementissima electione et nominatione, Sacratissimae suae Majestati proponerentur.

Cui Benignissimae Caesareo-Regiae, et Apostolicae voluntati, ut modo et ordine debitis satisfiat, velit praelibata Reverendissima Dominatio Vestra ex V. Clero Curae Suae a propinquiori comisso omnes eos, qui huiusmodi Candidationibus interesse consueverunt, ut sunt: Venerabile Capitulum Carolinense, Conventus B. M. V. de Colos Monostra, Archi-Diaconi, et Vice-Archidiaconi, in Circulis huius Principatus existentes, reliquorum item Religiosorum Ordinum a Jurisdictione Episcopi Transylvaniensis dependentium Superiores huc Cibinium pro prima proxime illabentis Septembris Die, in praemissum finem, per suos Circulares convocare. Quibus solita observantia manemus

Reverendissimae Dominaonis Vestrae

E Consilio Consiliar. Romano Catholic. Cibinii die 11-a Aug. A. 1760.

Ad officia parati
B. David Henter mpia,
Th. Monos mp.

(Ennek hátirata.) De futura Electione Eppi in Locum Exellmi Dui Josephi Batthyáni Intimatum.

19—1760. 11. Aug. Levéltári sz.

Reverendissimo Domino Joanni Csürös Ecclesiae Cathedralis Carolino — Albensis Generali Vicario Nobis observando.

Az erdélyi katholikusok ezen püspökjelölési joga, miként többi önkormányzati jogaik azon törvényeken alapulnak, melyek a négy recepta részére hozattak.

És melyek voltak ezek a receptáh? Megmondja az Appr. Const. P. I tit. I. art. 3.: „A négy recepta Religiokon kivül Evangelica Reformata — vulgo Calviniana —, Lutherana sive Augustana, Romano-Catholica, Unitaria, vel Antitrinitaria in articulis fidei et religionis, se privatus akármi rendbeli emberek, se pedig Gyülekezetek innovatiot, se pedig szakadásokat behozni vagy cselekedni ne merészeljenek, sub poena notae infidelitatis. Appr. Const. P. I. tit. I. art. 3. Továbbá

Az Approbatae Constit. első része, első czime mindjárt második czikke igy hangzik: „A négy recepta Religiók az Országnak ezen megegyezett közönséges végzései szerént, ennek utánna is in perpetum pro receptis tartassanak, boldog emlékezetü Eleinknek dicséretes példájok szerint sat.“ 1588-ból.

Ezzel tehát a róm. kath. hitvallás a más hárommal a vallásgyakorlat egyenlő jogával ruháztatott fel.

A már fennebb idézett 3-ik czikk második kikezdésében ezeket olvashatni: In minoribus és a melyek tsak az Egyházi rendeket illetik, magok az Egyházi rendek is concludálhatnak és Constitutiokat tsinálhatnak; de azokat is közönséges Generalis gyülésekben. Az hallgatókkal és külső rendekel köz vagy azokra is nézendő dolgokban pedig, nem külömben, hanem azokkal is közértelemből, ugy mint: kiki magok religioján lévő Fő Magistratusoknak és Pátronusoknak egyenlő tetszésekből.“

A szóban forgó választás vagy kijelölésnek a következő törvény (Appr. Const. P. I. Tit. I. art. 9) a fundamentuma, mely is igy szólt:

„A négy recepta közül Reformata Evangelica, Lutherana vagy Augustana, Unitaria vagy Antitrinitaria Religion lévőknek tulajdon Püspökjök magok valláson levők legyenek, a Catholikusoknak vagy Pápistáknak pedig Vikariusok, kik az ő Re-

ligiojok és inspectiojok alatt az egyházi rendekre vigyázzanak, mindazonáltal az eleitől fogván obszerváltatott usus szerint a kik a Püspökségre vagy Vicariusságra választatnak az ő közönséges Egyházi gyülekezeteknek tetszésekből és végzésekből, azok a Fejedelmektől confirmáltassanak."

A r. kath Státus a kolozsvári óvári templomot és collegiumot átadja a ferenczrendieknek.

Nos Status Romano-Catholicus Trannicus Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis et singulis: Hogy számos esztendőkkel az Erdélyi Romano-Catholicus Statusnak bizonyos motivumokra nézve az Acatholicusoktól resignáltatván és restituáltatván Nemes Kolozsvár megyében Kolozsvárott az Ohvári templum és Collegium, mely Templum és Collegium legottan az fenemlitett Status Catholicus pro consequendo mille votis exoptati incrementi ac emolumenti sui solatio ampliori a Jézus Társaságbeli Tiszteléndő Paterek és szent szerzetek urája alá engedte, s transferálta volt. De minek utána Isten segedelméből azon Szent Szerzet szorgalmatoskodása által itt való királyi városban annyira progrediált, hogy az Thorda utczabéli Collegium s azután pedig az Templum nem kicsin költséggel megépülvén, sőt már a Szent József tisztességére fundált seminarium is (az Academia in fieri lévén) in eum Statum exurgált, hogy az ifjuság az uj Seminariumban tanulásnak okáért szálván és költözvén, az emlitett Óvári alkalmatosság nélkül könnyen ellehetne és compendiario subsistalhatna, azért az Accademicum Collegiumnak Magnificus Rectora Pater Fitter Adám eő kigyelme suomet ac communi nomine azon Óvári Collegium és templomról ultro lemonda, melynek nyilvánvaló megbizonyitására és pecsétlésére azon Óvári alkalmatossághoz tartozandó kolcsokat is Méltóságos Groff Gönczruszkai Kornis Sigmond Ur a Felséges Római császár koronás király örökös Fejedelem eő Felsége intimi status consiliáriusa nemes Erdély országa Gubernatora eő Excellentiájának presentála, resignála manutrádála, accepta'ván penig suo modo eő Excellentiája is in postero ac subsequenti Status Romano-Catholici confluxu elsöbben is azon resignálásnak seriesit referálván az által adott s vett kolcsokat is in medium produkálá.

Melyek igy lévén és megemlékezvén az emlitett Státus

Romano-Catholikus Trannicus az elfolyt némely szomoru Esztendőkben Isten itiletiből magára todult veszedelmes és habozó változások s viszontagságokban is a Seraphicus Szent Ferencz szerzetének ebben a hazában mindenkor álhatatosan való megmaradásáról és lelki vigasztalással tapasztalt hasznos és szorgalmatos fáradozásáról, s továbra is penig emlékezetet érdemlő lelki épülésre s vigasztalásra szolgáló fáradozásának hasznos gyümölcsét remélvén: annak okáért az emlitett Óvári Templom és Collegiumot vigore Harum cedálja con. és transferállya sponte iure perpetuo a fenemlitett Seraphicus Szent Ferencz Strictioris observántiae szerzeteseinek nagyobb gyarapodására és érdemlett consolatiojára. Mellyre nézve ezen Cessio és Collationalist örök emlékezetben fenmaradandó állandóság és erősségnek okáért usualis pecsétjével ulteriori futura pro Cautela corroborálván a mostan emlitett Szent szerzetnek suo modo extradálja a sokszor emlitett Status Romano-Catholicus Trannicus.

Actum et signatum Claudiopoli, Die 18-va Mensis Decembris Anno Domini Millesimo septingentesimo vigesimo septimo.

Ex congregatione Status Romano Catholici Trannici per Sigismundum Kun.

(Ez okmányt dr. Salzbauer János kegyesrendi tanár ur volt szives e gyüjtemény számára átengedni; másolata megvan a püspöki levéltárban is az 1727-ki fasc. 12. száma alatt.)

A kath. bizottság felállitása.

Mária Terézia, noha — nem uralkodási vágyból, hanem fenkölt lelkének a Gondviselés által rábizott népek szellemi és anyagi jóllétét előmozditó sugalmazása folytán — nagy hajlammal birt az absolutisztikus kormányzásra, valamint a vármegyék alkotmányos közigazgatását el nem törölte, ugy a törvényesen bevett hitfelekezetek törvények által biztositott autonomiáját is érintetlenül hagyta; kivételt azonban még is tett a katholikusokkal annyiban, hogy önkormányzatuknak egészen uj, az eddigitől elütő alakot adott. Meghagyta ugyan nekik a püspökjelölési jogot, meg a hitközségeknek századok óta élvezett autonom szervezetét; sőt még a statusgyülések tartását sem akadályozta meg; de az általa nagylelküleg szerzett erd. kath. vallásalap és a nagyszebeni árvaház alapitása alkalmából ezen ala-

pok kezelésére s az erdélyi róm. kath. egyházvilági vonatkozású ügyeinek vezetésére a kir. főkormányszék katholikus tagjaiból egy bizottságot állitott fel. E bizottság felállitása előtt, ugy látszik, ez ügyben a főkormányszék és a püspök közt bizonyos tárgyalások folytak, melyeknek természetére Bajtay erd. püspök 1766-ki aprilis 28 án Hadik hadi és országos fővezérhez intézett valódi apostoli szellemtől sugalmazott magán levele következtetni enged, melynek fogalmazványa a püspöki levéltárban ugyanazon évi 111. sz. alatt igy hangzik:

Méltóságos Groff Hadi, és orsz. fő Vezér ur,
Nagy jó Mgos Uram!

Mivel jól tudom, hogy Fels. Aszonyunk Excellentiádnak ezen bölts munkáját felettébb sietteti, nem bátorkodom ime tovább tartoztatnom, hogy mássának onnan következendő késedelmeztetése által felküldését ne hátrályjam.

Valamint azonban Exk ritka bölcseségében, és szent Relii gionkhoz járuló buzgóságában egészben megnyugszom, ugy azoknak gyümölcsét tellyes és eleven reménséggel várom.

Az egy Catholicum Consiliumnak fel állitása szerez egy kis akadályt, s esztet se szerzené, hogy ha Exad a világi, én pedig az egyházi dolgoknak kormánya mellett örökké megmaradhatnánk, mivel az én Exadhoz kapcsolt tiszteletemnek mássa nincsen. De mivel az emberi életnek vége szakad, s az én székemre mások ülni fognak, arra kell vigyáznom, hogy az utánnam való Püspököknek ne ártsak, s heles panaszoknak alkalmatosságot ne adjak. Azért részemről ahoz nem álhatok, hogy a Méltós. Királyi Guberk. Praesessei ezen Consiliumnak is örökös Praesessei legyenek. Az okaim pedig ezek:

Mert 1. minden a Romai anya szent egyházzal egyességben levő tartományokban a Religionak nemcsak fővezére, hanem valóságos feje is a Püspök, és a püspököket egyedül illeti tudni, érteni, igazgatni, s közeletteni vagy távoztatni mind azokat, mellyek világiképpen is annak hasznára, vagy ártalmára lehetnek.

2., Mert a Püspök a népnek lelki attya, s nem csak a Léleknek belső, és külső igazgatásában, hanem sok törvényes dolgokban is az egész nép, következendőképpen a Guberniumnak Praesesse is, ha Erdélyi catholicus, annak Jurisdictiojától függ.

3., Mert mind a nép, mind a Papok előtt nagy kissebbségére volna a Püspöknek, hogy ha azoknak foltatásában, s azokról való tanácskozásokban is, mellyek [illegible] illetik, lelki fiának Presidiuma, és mintegy vezérlése allatt volna.

Mert végtére a Tridentomi Gyülekezet, mellyben mindenek a catholicus fejedelmekk egyenlő értelmekkel végeztettek, a Püspököknek Sessione 25. de Reformatione Cap. 17. szorosan meg parancsollya, hogy méltóságokat tekintetben vévén, helyeket senkinek ne engedjék. Melly végre ime a Conciliumot ehez tartozó jellel engedelmesen megküldöm, könyörögvén hogy azt esmitt vissza, vagy is inkább csak az ott levő Hofmesteremnek küldeni méltóztassék. Illyen okra nézve Magyar Országban a Locumtenentiale mellett, s másutt is egyedül a Püspökök praesidiuma alatt folnak a Religiosumok.

Exad ugyan azt veti bölcsen okul, hogy ab inttitutione Consilii Catholici, nempe ab anno 1694. annak Praesessei örökké a Guberniumok Praesessei voltak, és hogy a Religiosumok most is politicorum instar a Guberniumban tractáltatnak. De 1, Bánffi reformatus Gubernator Levén, a Catholicum Consiliumnak Praesesse nem lehetett, s ennyibány Transactiokban inter Statum Catholicum, et acatholicos a Gubernator subscribálva nincsen. 2. Akkoron, s csaknem 30. esztendeig azután Püspökök nem voltak Erdélyben, s annak utánna is a Classicum Gubernium miatt, mely usque ad annum 1760. tartott, ritkán ültek szemben. 3. A religiosumok azért tractáltatnak a Guberniumban, mert a többi vallásoknak Religiosuma is, mellyel gyakorta egyben vagynak kapcsolva, ott tractáltatik, és mivel azoknak segedel mére, vagy orvoslására máshonnand Parancsolatok nemmehetnek.

De in Consilio Cathólico csak Catholicum Religiosumok s egyedül azokról való tanácskozások volnának. Mind ezekre nézve pedig azt látom, hogy ha ő Felsége ezen Consiliumot Exk. bölcs itélete szerént valóban tel is állittaná, az meg meg vala mint az előtt eloszlana, mivel a Püspökök magokat lelki szoros kötelességek szerént az egyházi törvényekhez tartanák.

Hogy ha tehát Exad ezen bölts itéletit a Repraesentatiojában hagyni méltóztatik, én is kéntelen leszek részemről a Repraesentatiomban mindezeket elé adnom. Hogy ha pedigien Exad kihagyni kiván ná, magam is egészben kihagynám. Azért

elvárom Exk erről tudosittó Méltos. Levelét, s azalatt is tapasztalt kegyes ajánlott élek még élek.

Vintz 28.va Aprilis 1766.

(Háfirat) Litterae privatae per episcopum Bajtay ad Excellentissimum D. Commendantem Generalem Andream Hadik datae, quibus declarat, se accedeere non posse, ut Consilio Catholico Praeses Gubernialis tamquam Praeses perpetuus praefigatur.

A nagynevü királynőnek a bizottság felállitását megrendelő és a fennevezett főkormányszéki elnökhöz intezett leirata igy szól:

„Maria Theresia stb.

Spectabilis etc. qualiter Nos in emolumentum Sacrae Religionis Catholicae curam animarum magis magisque promovendam de capitali Lusitanico una cum suo interusurio, ad finem usque Decembris Anni proximi evoluti in Summa 437305 Rh. fl. 1 xr. constituente disponere dignatae simus, ex Decreti ad Regium Nostrum in Transsylvania Thesanrarium expediti copia hic adjacente intelliges uberius.

Cum autem intersit, ut in arduo hoc, et Salutari prorsus negotio debitus ordo adservetur, ad illius procurationem specialem commissionem in Transylvania duximus ordinandam. Constabit haec Comissio ex Te, qua Gubernii Praeside: Episcopo latini ritus, Thesaurario Nostro Regio Consiliario Guberntali Gabriele Comite a Haller, et uno, quem ipsemet denominabis Commissionis Actuario; incumbet vero eidem non solum invigilare, ut Parochis egenis actu fungentibus, quorum Proventus Congruam in Annis 150 Rh. flnis determinatam non adaequant, inquod ad complementum hujus modi Congruae deerit, eo usque rite extradetur, donec ipsorum reditus per alias accessiones ita meliorati fuerint, ut absque adjuto ab aerario Suppeditando Summam praemissam Constituant (cujus modi casus nihilominus, prout semel excreverint, Nobis semper referendi erunt) verum etiam suam in id defigere curam, ut quem ad modum Episcopus projectum quolibet Anno Comissioni exhibendum habebit, in quibusnam locis Templa, Parochiae et Scholae praeferenter erigenda veniant, ita ipsamet etiam Commissio loca similia pro ratione necessitatis plus minus urgente probe secernat, quantum pecuniae ad erectionem unius cujusque Templi, Parochiae et scho-

lae requiretur, in calculum conjiciat, huicque una cum aedificorum delineatione horsum submittat, rem denique ita moderetur, ut pro anno currente, tum ad hujusmodi aedificia, cum ad intentionem Parochorum medio tempore ne fors 8710 Rhflni 12 xri omnino sufficiant; post evolutionem cujuslibet anni vero Eadem Commissio non tantum de eo, quid Anno praeterito hac in materia actum fuerit, Nos circum stantialiter informabit, verum etiam quid Anno sequente perficiendum, Nobis in antecessum significandum habebit, Luae Benigna Resolutio nostra Tibi pro tua Directione, et debita observantia hisce intimatur. Cui in reliquo Gratiâ Nostra Caesareo – Regia, ac Principali Benigne propensi manemus. Datum in civitate Nostra Vienna Austriae die quarta Mensis Martii anno Domini Millessimo Septigentesimo Regnorum vero Nostrorum vigesimo Septimo.

Maria Theresia mp.

Carolus Comes Breiner mp.

Admandatum Sacratissimae Regiaeque Majestatis proprium Alexander Horváth."

Az 1767-ben igy fölállitott kath. bizottság az évek folytán némi átalakulásokon ment keresztül, anélkül azonban. hogy lényegileg megváltozott volna.

1768-ban november 30-án kelt alapitó levelével Mária Terézia a nagy szebeni róm. kath. árvaházat létrehozván, annak polgári és iskolai igazgatását a kath, bizottságra ruházta, két kath. főkormányszéki és egy kincstári tanácsot nevezvén annak előbbi tagjaihoz, mint az az alapitó levél II. pontjában olvasható (L. püsp. levéltár 1768—287 sz. a.) 1774-ben Mária Terézia a főkormányszék elnökének br. Bruckenthal Sámuelt, egy ágostai hitvallásu férfiut nevezvén ki, ugyanazon 1774-iki julius 6-án a főkormányszékhez intézett leiratában a kegyes alapitványok kezelésével és az árva-ház igazgatásával megbizott kath. commissio elnökségét gróf Bethlen Miklós kath. vallásu kir. kincstárnokra és főkormányszéki tanácsosra ruházta (u. o. 1774. 187. sz. a.) — 1775-ben április 30-áról ismét a kir. főkormányszékhez intézett leiratában a dicső királynő a kath. bizottságot „Commissio in publico-ecclesiasticis" jelzővel megkülönböztetvén, tagjaivá még két kath. főkormányszéki tanácsost, egy titkárt, egy fogalmazót és három irnokot alkalmaz. 1777 november 13-án kelt

udvari rendeletének 3. b. szerént még egy a püspök által ki. nevezendett áldozár bevételét a bizottságba parancsolja.

Egy 1778 január 20 án kelt és Szereday Antal nagyprej postboz intézett főkormányszéki átirat szerint, a Felség gró. Kollonits László erdélyi püspököt tette a kath. bizottság elnökének (u. o. 1778. 13 sz. a.)

II. József császárnak, ki Magyarország alkotmányának felfüggesztésével mindent központositani és germanizálni erőszakosan törekedett, 1781-ben május 16-án kelt rendeleténél fogva a bizottság két részre oszlott, egyházira és tanulmányira, az egyházi bizottság csupán kath. egyházi ügyekkel foglalkozott, a tanulmányi bizottság pedig vegyes volt; 1784-ben minden erdélyi vallásfelekezet alapjai közigazgatás alá vétetvén, három bizottság alakult, tud. niillik egyházi. tanulmányi és alapitványi, az első katholikusnak maradt, a más kettő vegyes elemekből szerveztetett. Azonban 1790-ben az alkotmány visszaállitásával a kath. bizottság 1780-iki szerkezetét visszanyerte s azt megtartotta egészen 1849-ig.

1849-től kezdve egészen 1861-ig az erdélyi cs. kir. helytartóság a kath. bizottság némely teendőit magához kivánta, ragadni, de a püspök a volt bizottság teendőinek végzésére csak magát tartotta illetékesnek s ezen követelményét érvényesitette is. Ez utóbbi évben az erdélyi kir. főkormányszék visszaállitásával a kath. bizottság is szerveztetett s teendőit folytatta még a főkormányszék fölosztása után is az erdélyi ideiglenes királyi bizottság mellett egészen 1873-ig, a mely évben az erdélyi kath. gazgató tanács lépett helyébe.

Az előbbiekhez számitva még a Compil. Constit. II. r. l. tit. 15 pontját, mely szerént a kormányszéki tanácsosokat pleno numero, azaz tizenként számban a három nemzetből az ország választván, a fejedelem confirmálja, a kath. bizottság szervezete következő volt:

Elnöke a kormányzó, ha katholikus, különben az egyik kath. tanácsos vagy a püspök. Tagjai a püspök és a főkormányszéknek törvény szerént az ország által választott és a Felség által megerősitett kath. tanácsosai és titkárai s egy a püspök ajánlására ő Felsége által kinevezett egyházmegyei áldozár, ki az előadói teendőket végezte. A fogalmazási és kezelési ügyeket a főkormányszék kisebb kath. hivatalnokai vitték, kiknek száma időnként változott. A kath bizottság rendeltése Erdélyben

a kath. egyházi és iskolai ügyek fölkarolása és előmozditása volt a számára királyilag kijelölt hatáskörben.

A kath. bizottság működési köre pedig 1767-től kezdve a lusitán máskép erdélyi rom. kath. vallásalap, 1768-tól kezdve a kath. árvaházalap, 1773 óta a kath. tanulmányi és ösztöndij alap, 1775 után a kath. elemiiskolai alap s 1808-tól kezdve az erdélyi kath. elemiiskola tanitói nyugdijalap kezelésére és hasznositására, a vegyes egyházi ügyek végzésére s az emlitett közalapokból fentartott iskolák és nevelő intézetek körüli teendőkre terjedt ki, természetesen a Felség, főkormányszék, egyéb kir. hivatalok és püspök iránti viszonyában. (Erre nézve lásd e munka II. részének a végén a „Befejezés"-t!)

1848-ik évi Augustus 27-én tartott erdélyi Róm. Catholicus egyházi Vegyes gyülés:

Jegyző-könyv:

Erdélyi Róm. Catholicus püspök tusnádi Kováts Miklós Úr Ő nagyméltósága elnöklete alatt, püspöki lakban délelőtt 10 órakor.

1. Püspök ő nagy méltósága elnöki székét a jelen volt Catholicus Status éljenzése között elfoglalván, e gyülést kinyitó beszédének alapján veszi ezen folyó évi Julius 18-ról 945. püspök szám alatt Erdély minden Róm. Catholicus megyéihez, s ez egyházi gyülésre meghivott saját teljes Czimü tagjaihoz intézett főpásztori körlevelét, első sorolván e gyülés teendő vezérfonalául a minden bé vett vallások jog egyenlőségből fölmerült kor kivánatait, például az Egyház függetlenségét, Catholicum institutum alakitását,— a Róm. Catholica egyház Status és Kormányhozi viszonyai meghatározását, s. a. t. felszólitván végül az egyházi gyülést, a tárgyak fontosságához, s az egyház jövendőjének e tárgyaktól függő biztosságához méltó, higgadt tanácskozásra, s a gyülés rendezésére, a kinyitó beszédet a gyülésnek ujabbi éljenzése követvén, az ezen gyülést képző, részint főpásztorilag meghivott, részint egyházkerületi, részint egyházmegyei képviselő, részint hivatalaiknál fogva behivott tagok, ugy a középtanodai mint szerzetesi rendek képviselők névsora, mint Constituensek lajstroma felolvastatni határoztatott.

2. Olvastatik az egyházi tanácsra meghivott tagoknak névsora, a mint következik:

Elnök: erdélyi püspök Kováts Miklós.

Hivatalosak: Grf Lázár László. Czerei Farkas. Báró

Bornemisza János. Szabó Lajos. Gróf Nemes János. Kozma Pál. Szegedi Mihály. Istvánfi Pál. Gróf Kálnoki Pál. Györfi Mihály. Széles Salamon. Balla Mihály. Máriaffy Antal. Balási József. Fillenbaum Ferencz. Miller Frigyes. Matskási Pál. Gróf Bethlen Gábor. Horváth Albert. Dindár Antal. Kozma Imre. Gróf Kálnoky Dénes. Béldi Gergely. Báró Bornemisza Pál. Gróf Eszterházy Dénes. Báró Henter József. Gróf Kemény József. Gróf Mikes János, Báró Splényi Mihály. Ugron Gáspár. Biró József. Némethi János. Hollaky Ferencz. Biró Pál. Henter János. Gáál János Donáth Sándor. Gróf Béldi György. Éder Károly. Horváth János. Gróf Béldi Ferencz. Gróf Teleki Sándor. Balási József. Matskási Lajos. Gróf Haller Ignácz. Gróf Bánffy József. Gróf Bethlen Leopold. Gróf Csáky György. Gróf Haller Gábor. Gróf Karacsay Sándor. Matskási Péter. Nemes József. Gróf Teleky János. Szabó József.

Egyházi hivatalosak: Veszprémi Pál. Losteiner János. Ráduly János. Keserü Mózes. Vajda Ignátz. Schmidtberger József. Zámbler János. Horváth Pál. Kováts József. Potyó Ferencz. Mészáros Antal. Lokodi Ignátz. Kovács Ignátz Sándor Adám Andási István. Dorgó Károly. Lukácsi Kristóf. Zerih Tivadar. Szabó János. Gyárfás Miklós. Gyenge Imre. Kedves István Reinis Lajos. Tankó Albert. Bodnár Lajos. Kovács Antal. Schlau Ignácz. Popoi József. Kádár Antal. Gajzágo Kristóf. Antaffi Ferencz Kováts Dániel. Kovács Antal. Sándor József. Pakó János. Tóth Ferencz. Ferenczi György. Keresztes József. Györffy Ignácz. Karácsonyi János. Cziriel Antal. Gyürma Gábor. Vitos Gergely.

Városi Fő-birák: Groisz Gusztáv. Erdélyi János. Dániel Ödön. Lázár János. Novák Márton.

A Kolozsvári főtanoda Tanárai: Banó István Gáál Lajos. Baranyai Sigmond. Tegó Alajos. Suhajda Sándor. Bruszt Elek, Abráhám Bogdán. Laffer Ignácz. Sebestyén Gergely. Medvés Mihály. Koretz Lőrincz. Csch Ferencz. Bergai József. Szabó József, Pfenningsdorf Antal. Bors Lázár.

Kerületi egyházi és világi képviselők: Matskási János. Beehr János. Ferenczi Antal. Gábor János. Ferenczi József Kolosi Antal. Csiki Imre. Andrási Antal. Salamon Alajos, Lönhárdt Ferencz. Kolosi János. Györfi Lajos. Bogos János. An-

drási Ferencz. Keresztes Márton. László Elek. Veres Márton. Zétál János. B. Rauber Károly. Mikó Antal. Sándor István. Szentpéteri Imre. Mészáros Károly. Féjér Áron. Süttz József. Beregszászi Lajos. Berzenczei János. Feueregger Károly. Br Kemény István. Miklósi Sándor.

Középtanodai Képviselők: Bardotz János. Nagy Lajos. Sombori István. Körösi Ferencz. Kovács Lajos. Trittrémer László. Marosán András. Darvas János. Veress Ignácz. Agoston Károly.

Kolozsvári megye képviselői: Vinkler Ferencz. Csató János. Bogdánffy Gábor. Tamási Antal Basa Miklós. Bürger Ferencz.

Öszvesen 166.

A lajstrom tudásul vétetett.

3. Inditványoztatott, hogy elnök Ő nagyméltósága kéressék meg, miszerint e terem a gyülés alkotó tagjai, ugy megjelenendő hallgatók befogadására nem lévén elégséges, egy tágasbb czélszerübb teremről gondoskodni méltóztassék.

Elnök ő nagyméltósága ez inditványra azon nyilatkozatot tévén, hogy a jelen terem csak is most a nagyobb számmal felgyült hallgatóság miatt látszik szükült lenni, de ha a gyülésben — mint remélhető csak is a Constituensek jelenendnek meg, a terem czélszerü lesz, s igy az inditvány felesleges volt. — E nyilatkozat elfogadtatván, az inditvány magától elenyészett. (lásd a 12 számot.)

4. Elnök ő nagyméltósága előterjeszti, miszerint a gyülés teljes álakitására, s ezt követő tanácskozás megkezdhetésére szükséges két jegyző választása, — egy világi rendből a jegyzőkönyv szerkesztésére, más az egyházi rendből a felterjesztések szerkesztésére, a tárgyak könnyebb és sietőbb kezelésiért is, de a világi és egyházi Státus közös viszonyai s érdekei tekintetéből is. Mivel pedig elnök Ő nagyméltósága e gyülésnek hivatalnokai választásábani szabad jogát ismeri, azt korlátolni nem kivánja, felszólitja a gyülést joga szabad tettszése szerinti gyakorlatára.

A' gyülés tanácskozása jelenleg idő kimélést igényelvén, szabad választási joga érzetében, s' annak jövendőre nézt is sértetlen fenntartásában, a jegyzőket szozatolással választani

ő
ezuttal nem kívánja, hanem kéri teljes tisztelettel püspök nagyméltóságát, miszerint a jegyzői hivatalokra a világi és egyházi Státusból egy egy, ő Nagyméltósága előtt alkalmasabbnak ismert személyt kijelelni méltóztassék.

5. Elnök ő Nagyméltósága a gyülés előbbi kérése nyomán jegyzővé jeleli ki az egyháziak közül alfalvi plébánus Andrási Antalt, a világiak részéről Vinkler Ferenczet.

E kijelelés következtében az egyháziak részéről Andrási Antal, a világiak közül Vinkler Ferencz felkiáltással jegyzőkké választattak.

6. Elnök ő Nagyméltósága a közben jöhető azon akadály kikerüléseért, ne hogy a vegyes egyházi tanács ügyei püspök ő nagyméltóságának jelen nem lehetése esetében akadályt szenvedjenek — jogegyenlőség tekintetéből is szükségesképén inditványozza — egy a világiakból leendő alelnök választását, ki ő nagy-méltóságának a vegyes gyülésekben akár távol léte, akár egészségi tekintetből meg nem jelenhetése miatt az egyházi gyülés elnöklését vigye, mi végre fölszóllitja a gyülést az alelnök választására.

A gyülés az alelnök választásban is ezuttal szavatolás jogát gyakorolni nem kivánván, közfelkiáltással Gróf Kemény Józsefet választotta alelnökül.

7. Elnök ő Nagyméltósága e szerint a gyülést alakitottnak nyilvánitja, előterjesztve azt, miszerint az e gyülés tanácskozását igénylő fontos tárgyak bővebb, s annál fogva külön, e gyülésen kivüli előleges értekezést kivánnak, — inditványozza, hogy a kitüzött tárgyak feletti előértekezésre egy számosabb bizottmány neveztessék, mely még ma megkezdve előértekezését, munkálatát minél elébb terjessze a gyülés eleibe, — mi végett ő nagyméltósága e kinevezendő bizottmányt az egyháziak, ugy mint világiak részéről egyforma számmal látná alakitandónak, minthogy idő kiméléssel történjék meg, ő nagyméltósága a bizottmány leendő tagjaivá kijelelését megtenni hajlandó lenne. — Ki is jelelvén:

A világiak részéről: Szegedi Mihályt. Gr. Kemény Józsefet. Gr. Béldi Ferenczet. Kozma Imrét. Orvos Szabó Józsefet. Sebestyén Gergelyt. Berzentzei Jánost. Groisz Gusztávot. Vinkler Ferenczet. Mikó Antalt. Fejér Aront. Nemes Józsefet. Lázár Jánost.

A zegyházi akrészéről: Ráduly Jánost. KeserüMózest Kovács Antalt. Bodnár Lajost. Sombori Istvánt. Andrási Antalt. Gábor Jánost. Pakó Jánost. Vitos Gergelyt. Nagy Lajost Bardocz Jánost. Lönhárdt Ferenczet. Andrási Istvánt. (Lásd a 11. számot.)

E kijelelteknek a gyülés megnyugvását nyilvánitván, azon huszonhat tagot tervező bizottmánynyá nevezte, gyülés helyéül a királyi főtanoda tanács próbatételi tereme, — egybegyülés idejéül pedig ma délután 4 óra határoztatván, oly módon, hogy e bizottmányi gyülésben e gyülésnek több tagjai is ha jelen lenni szándékoznának, — abban részt vehessenek, s a tárgyhoz szólhasanak ugyan, de határozó szava csak a bizottmányi tagoknak legyen, értekezések s ebből folyó munkálatok érvényességére a rendes bizotmányi tagokból tizenötnek jelenléte kivántatván.

8. Inditványoztatik, hogy a Catholicus Státusnak az egyház látható feje azaz Pápa iránti hü ragaszkodás jelentessék, politicai szempontból pedig a Király és a magyar alkotmány, ugy a magyar törvények iránti ragaszkodásának, hódolatának bebizonyitása szükséges levén, hogy a gyülés a Király, magyar alkotmány, s törvényekhez való hüsége jelétül a gyülés által megállitandó eskü forma szerént hütet tegyen le.

Az esküforma megkészitetni határoztatott.

9. Olvastatik az esküforma, mint következik. Én N. N. esküszöm az egy élő Istenre, ki atya fiu szentlélek, telyes Szentháromság egy örök Isten, — a boldogságos Szüz Máriára — és Isten minden Szenteire, hogy V-dik Ferdinánd Magyar Király, ugy a magyar alkotmány és törvények iránt tántorithatlan hiv, engedelmes, annak minden erővel védője, oltalmazója leszek. — Isten engem ugy segélyen.

Ez esküforma elfogadtatván, a gyülés alkotó minden tag jainak telyes fel állása után az eskü egyhangulag a gyülés által ünnepélyesen le tétetett, — mi is a Catholicus Status hü hódolatának be bizonyitásául s jövendő példájául jegyzőkönyvbe igtattatni határoztatott, valamint a Catholicus Statusnak az egyház látható fejéhez azaz Pápához való hü ragaszkodása is jegyzőkönyvbe vétetni határoztatott; befejezvén az esküt a gyülésnek Királyt — és magyar alkotmányt éljenző háromszoros örömtelyes kiáltása.

10. Elnök ő nagyméltósága a mai gyülés tárgyait bevégzettéknek nyilványitván, ezzel eloszlott.

1848-dik évi Augusztus 28-kán folytatott R. Catholicus egyházi vegyes gyülés Jegyzö Könyve

Püspöki rendes elnöklet alatt, püspöki lakban délelötti 9 órakor.

11. Előbbi gyülés jegyző könyve felolvastatván hitelesittetett.

12. Bardotz János K.-Fehérvári közép tanodai tanitó elő terjeszti, miszerint a tegnapi gyülésnek mindjárt elején inditványozta vala, hogy a mivel a püspöki lak a gyülés alkotó tagjai és hallgatóság számához nem elég, czélszerü kéressék meg ő nagy méltósága, hogy egy tágasb teremről gondoskodni méltóztason; mivel pedig ez inditványát a mult gyülés jegyző könyvébe be igtatva nem találja, — annak beigtatását kéri.

Elnök ő nagymeltósága ez előterjesztésre azon fölvilágositást adván, hogy a jelen gyülési terem csak is most, a nagyobb számmal fölgyült hallgatóság miatt látszik szükült lenni, azonban ha a gyülésben mint remélhető – csak is a constituensek jelennek meg, a terem elég czélszerü leend — s igy az előterjesztés feleslegessé vált, e nyilatkozaton a gyülés megnyugodván, annál fogva a Bardotz János előterjesztéséből keletkezhetett aggodalom is önként elenyészett, azonban ez előterjesztés, és tulajdonképpen ismételt inditvány Bardotz János saját kivánságára — a mult gyülés jegyző könyvébe azon sorozattal, melybe igtatandó lett volna, pótlólag beigtatni határoztatott (lásd a 3-dik számot.)

13 Inditványoztatik, hogy mivel a püspöki k. fehérvári lyceum tanárai részéről a tervező 26 számu bizottmányba bé nevezés nem történt, — hittanár Andrási István azon bizottmány tagjai közé szoroztassék.

Béigtattatni határoztatott. (lásd a 7-dik számot).

14. Inditványoztatik, hogy minekutána a tegnapi napon a jelen lévő R. Catholicus Státus a magyar Király, alkotmány, s törvények iránti hüségre, ragaszkodásra esküjét testületileg letette, a megyei papság, s az egyház megye emberei, ugy mint iskola mesterek, kántorok, harangozók, hasonló eskü tételre köteleztessenek, továbbá, mivel az esperesek, s kerületi képviselők közül, némelyek a főpásztori körlevél ellenére meg nem jelentek, büntessenek meg az egyházi törvények értelmében.

Az inditvány első ágára határoztatott, hogy a megyei papság és egyházi megye emberei által az eskü a magyar király, alkotmány s törvények iránt tétessék le, s e határozat végrehajtása iránti rendelkezés megtételére püspök ő nagyméltósága kéressék meg, annál is inkább, mert ő nagyméltósága nyilatkozott, hogy ezt előre tervbe vette. —

Második ágára nézt határoztatott: hogy minek utána püspök ő nagyméltósága nyilatkozata szerint a meg nem jelentek közül némelyek meg nem jelenésöket előre jelentették, püspök ő nagyméltósága által jövendőre nézt a pontos megjelenésre komolyan szólittassanak fel, azok pedig, kik előleges jelentés nélkül e gyülésből kimaradtak, komolyan fedessenek meg, azok végül, kik meg nem jelenhetésöket jövendőre nézt igazolni nem tudnák, vagy mulatnák, az egyházi törvények által szabott büntetés alá vonattassanak. —

15. A jelen jegyzőkönyv 7 ik szám alatt kirendelt tárgy taglaló bizottmány, azon tárgyakról, melyeket eddig taglalás alá vebetett, s melyek feletti intézkedésről javallatát el készithette, munkálatát vizsgálat, s elhatározás végett beadja; mi is először maga egész terjedelmében felolvastatván, s azután pontonkénti tanácskozás alá vétetvén,

minekutána annak 1-ső és 2-dik pontja, s a 3-ik első szaka a bizottmány miként lett alakulása, elnök, s jegyző választás feletti bizottmányi magány tanácskozást, és megállapodást tárgyazza, mint e gyülésnek nem érdemleges tárgya tudásul vétetett,

16. Olvastatik a bizottmányi munkálat 3-ik pontjának 2-ik szaka, mely szerint G. Béldi Ferencz a bizottmányt magyar hazánknak jelen veszélyes állapotjára figyelmezteti, melyen minden kitelhető erőből segiteni, egyesekuek szint ugy, mint testületeknek polgári szent kötelességök kivánja, miből kifolyólag; hogy az erdélyi Róm. Catholicus status is a veszélyben forgó hazának segélyül legyen, inditványozta, hogy az erdélyi R. Catholicus status saját alapitványaiból betolyó pénzek s kamatoknak, a rendszerezett költségek élőleges kivántatóságán felesleglil maradandó részét, a jelenleg veszéllyel fenyegetett köz álladalomnak adja át, mi által inditványozó Gróf szerént nem csak alapitványi tőkéink, s kiadható kamataink biztositttatnának, hanem a haza ily módoni fel segélyezése által egy polgár-

feleslegül maradandó részét, a jelenleg veszéllyel fenyegetett köz álladalomnak adja át, mi által inditványozó Gróf szerént nem csak alapitványi tőkéink, s kiadható kamataink biztosittatnának, hanem a haza ily módoni felsegélyése által polgári szent kötelességet teljesitenénk. —

A bizottmányi szerkezetnek elfogadásával határoztatott, hogy minden kiadható olyan alapitványi nagyobb-kisebb pénz öszveg, mely a rendszerezett szükségek bizonyos fedezésén felyül maradand, 100 tóli ötre, ezentul nem privátusoknak, hanem addig mig a magyar haza veszélyben forog, a magyar közálladalomnak adassék kölcsön, s ezen határozatról valamint a magyar felelős ministerium, ugy a királyi főkormány mellett lévő Catholicus Commissio, és a fehérvári káptalan a jelen gyülés által értesittessenek. —

17. Olvastatik a bizottmányi munkálat 4-dik pontja, mely szerint a bizottmányban tárgyalás alá vétetvén a püspöki körlevélben kitüzött R. Catholicus egyházi függetlenség megállapitása. —

E tárgyra nézt is elfogadtatott a bizottmányi Szerkezet, mely szerént a gyülés maga is: a R. Catholicus egyház függetlenségét— a magyar honi 1847/8-dik évi XX-dik törvényczikkben már életbeléptetettnek tekinti, s ugyan azért ezen függetlenség tényezőire nézve, s az emlitett törvényczikk értelmében e gyülés következőleg nyilatkozik, jelesen: —

a) a R. Catholicus egyház—s vallás-szabadsági jogában, — miszerint t. i. a Catholicus egyház saját hitelveiben, és szerkezete szellemiben, szabad vallási tanitásában, ezen tanitás módja felőli intézkedés és őrködésben, szertartásai megállitásában és gyakorlatában, egyházi fegyelme elrendezésében és szilárd fentartásában, minden bévett vallásokra nézt Országosan ki mondott Szabadság, — egyenlőség — és visszonosság elvénél fogva ne korlátoltassék, annyival kevésbbé, mivel az eddigi erdélyi sarkalatos törvények jelesen az 1744-beli 6-ik 7-ik és 1791-beli 53-dik, 54-dik törvényczik által a Catholicus vallás ezen szabadságára nézt tökéletesen biztositva van. —

b) a Zsinatok, és vegyes Státus gyülések évenkénti tartására nézt: azoknak tartása honi törvényeink (Aprob. const. I-ső része, I. tit. 3-ik art. és az 1791 beli 53-ik törv. czikk) értelmében biztositva lévén, törvényes jogunk

kal élni fogunk, s azért azoknak meghatározott időbeni megtartására, az arra Tridenti köz Zsinat által is (sess. 24. C. 2. de reform) kötelezett erdélyi püspök Úr a gyülés által megkéretett. —

18. Inditványoztatik, hogy a Zsinatok tartásában Székely földre is legyen tekintet, azaz Zsinat, mint más vallásoknál — ott is tartassék. —

E tárgy elhatározása halasztatik azon időre, midőn a Zsinatok szerkezete lészen napi renden.

19. Folytattatik a bizottmányi munkálat vizsgálata.

c) a római pápával, mint az Anyaszentegyház látható fejéveli szabad közlekedést illetőleg: A már kimondott vallási függetlenség értelmében kimondja a gyülés, hogy minekutánna a praeventiv Censura is megszünt, s minek utánna az uj kormány rendszer a régi kormány mellett fenn állott akadályozó rendeleteket megszüntette, valamint a magyar honi püspökök a Catholica egyház ügyeit tárgyazó irataikat Romába, ugy a római pápa is a magyar honi püspökökhez küldendő válaszát; s minden egyéb brévéit, a kormány utján kivül és a kormány részéről eddig gyakorlott placet nélkül kivánják fel és le küldeni. —

20. Elnök ő nagyméltósága a mai gyülés tárgyait be végzetteknek nyilvánitván, a tanácskozás folytatását honapi reggel 9 órára tüzi ki. —

S ezzel a gyülés eloszlott.

1848. évi Augusztus 29-kén folytatott R. Catholikus vegyes egyházi gyülésének Jegyzőkönyve.

Püspök elnöklete allat, püspöki lakban, reggel 9 órakor.

Elnök ő nagyméltósága minek előtte a vegyes egyházi gyülés a mai tárgyakkali foglalkozásba bocsátkozna, előleges tudásul jelenti, mikkép bár is nem minden e gyülésre hivottak jelentek legyen meg, mindazon által némelyek, kik jelen nemlehetésöket igazolván, ő nagyméltóságától nyertek részint a meg nem jelenésre, részint el távozásra engedelmet. — Illyenek: a K.-fehérvári biró Erdélyi János, kit hivatali jelen állása kéntetett haza menni, a Mvásárhelyi biró Lázár János, ki ugyan a gyülés elején részt vett, de felhivatása kivánta viszszatérését,

a honvédelmi lovas toborzás elősegélyése végett, végül a Csiksomlyói Sz. Ferencz szerzeti gvárdián, ki maga itt járván, a ház környülményei mulhatatlan haza távozását igényelték, maga helyett az ottani királyi növelde igazgatóját Varga Kelement hagyván. Minek előleges tudatása után nyilvánittya ő nagyméltósága azt is, hogy senki e gyülés jelen lévő tagjai közül el távozhatási engedelemért ő nagyméltóságához ne folyamodjék, a jelen vegyes egyházi gyülés fontos tárgyai mindenkinek ittlétét, kitüzését kivánván, miből folyólag ő nagyméltósága senkinek a távozásra engedelmet nem adhat, s adni határozotan nem is fog. —

Elnöki hivatalánál fogva továbbá, mint e gyülés kinyitásakor ugy most is fel hivja a gyülést, hogy felhagyva minden oly tanácskozási móddal, mely akár bővsége miatt e gyülés foglalkozását csak késlelhetné, az idő intését tartsa szemei előtt, mely most sebess, és mégis megfontolt tényt igényel, nehogy a már már végére járó magyarhoni gyülés eloszolván, a tanácskozás nem elég higgadtsága Célunktól elejtsen, midőn másfelől mindenkinek hivatali ugy mint magány körülményei is időtékozlást nem engedvén, polgártársaink által a tárgyak felvételi hanyagságával, vagy tán éppen hivatásunk végrehajtása szándékos késleltetésével gyanusithathatunk, — mit előre bocsátani midőn bizodalmas kötelességének tartott, első tárgyul a jegyzőkönyv felolvasását tüzi ki.

21. A tegnapi gyülés jegyzőkönyve fölolvastatván, — hiteleesittetett.

22. A tárgytaglaló bizottmány béadja munkálatát a Catholicus papoknak segyházi szolgáknak illő fizetéssel ellátások módjáról; mi is először egész terjedelmében határoztatott felolvastatni, s ennek következésében

23. Olvastatik s az olvasás bé lett végzete után minekelőtte a gyülés azon munkálat taglalásába bocsátkozott volna, Andrási Antal alfalvi plébánus e munkálat iránti azon véleményét terjeszti elő, miszerint a választmány e szerkezetét, mint utasitásával teljesen megegyezőt, maga egész terjedelmében pártolja, s azt el is fogadtatni kéri, kéri pedig, hogy a papság nem felesleges, de olly illő fizetéssel látassék el, mely a ruházat s élelem nélkülözhetetlen megszerzésére elég lévén, a papság ne legyen kénytelen szántás vetéssel foglalkozva, a különben

hivatásánál fogva önmivelésére kelletö időt anyagi szükségek beszerzésére forditni, s e miatt a hivek oktatását, papi tiszte pontos teljesitését végetlen kárára a népnek és statusnak elhanyagolni kényszerült ne legyen. Láttassék el pedig illő fizetéssel a papság azért — mert

a) a köz életben csak is annyi tisztelettel viseltetünk valami iránt, mekkora gond annak fenntartására kivántatik.

b) Az Isteni tisztelet nagyszerüsége fennséges érzetet, a szegénység, rongyosság alyas és megvető érzelmeket ébreszt keblünkben.

c) a papság szegénysége csökkenti tekintetét, meg fosztja a jó tehetés tehetségétől, — a vallás, papság és jövedelme zoross kapcsolatban állván, mely utóbbitól ha megfosztatik a papság süllyedni fog a vallás, minek süllyedése a polgári társaság összeomlását vonja maga után, a polgári társaság vallás nélkül fenn nem állhatván, — mely nyilatkozatát jegyző könyvbe igtatni kéri.

Be igtatni határoztatott.

Keresztes Márton Udvarhelyi tanár a szerkezetre megjegyzi, miszerint a Catholicus Státus a papság és egyház szolgái fizetéséről maga terveztetik gondoskodni, — mind saját meggyőződése, mind küldői utasitása szerint azon véleményen vagyon, hogy az egyházi személyek s papok fizetése egésszen a közálományra bizassék, s éppen ezért minden egyházi javak a közállománynak átadandók, mely vélekedését küldői előtti maga igazolása végett jegyzőkönyvre vétetni kéri.

Fel vétetése, egyszersmind a válaszmányi szerkezetnek szakonkénti olvasása határoztatott.

25. Olvastatik a szerkezet szakonként, s némely styláris javitások után az egész szerkezet a gyülés által el fogadtatottnak nyilványitatván, határoztatottt:

A Catholicus Státus saját egyháza papjai és szolgái fizetéséről, egyházok szükségeiről oly módon kiván maga gondoskodni, hogy azok, a magyar honi püspöki, káptalan, s minden egyéb egyházi javakból, s minden némü a vallás fenntartására tett vallási alapitványokból, mint nem főpásztori vagy Megyei magány javakból, hannem mint a Catholicus egyház sajátjából az ős keresztény mód szerint látassanak el; — ezen összes egyház állományi javakból számitja ki tehát a Catholicous Status:

a) azon készpénzbeli fizetéseket, melyeket eddig az állomány (talán állam) az egyházak szükségeire papoknak és egyházi szolgáknak adni s fizetni köteles.

b) a kisebb rendü papságnak a dézma megszünése által okozott, de a Magyar honi XIII-dik törvény czikk által kárpótoltatni határoztatott jövedelembeli veszteséget, minek minő hamarébbi kár potlását annál sürgösebben követeli a Catholicus status, mivel a dézma vesztett, kisebb rendü papság annak elvesztével csak nem minden jövedelmi forrástól el esett.

A Catholicus státus továbbá az emlitett összes egyházi javakat, mint számos honi törvények által biztositott kétségtelen sajátját, az összes magyar honi Catholicus egyház részére megtartja, azon javadalmaknak összeirására, commássálására, kezelésére, a Magyar nemzeti zsinat által egyházi és világi tagokból álló vegyes bizottmányt kiván kineveztetni, mely az igy öszvesitendő egyházi javak menyisége szerént az egyházi tagok dijazásának fölosztásában szükséges maximumot s minimumot határozza meg, s igy az öszvesitett egyházi javak az egyházi személyek fizetésseli el látásának, mint szintén a Cultus és egyházi szükségek fedezésére kivántató költségek forrását teendik. — Hogy pedig ez összes egyház jövedelmi forrásokból a már föl hozott szükségek annál könnyebben fedeztethessenek, a társas Cáptalanok megszüntetéssét, a szükség feletti Canonokok, apát és prepostságok reducáltatását a Catholicus Státus elvileg elfogadja, s annak idejében életbe léptetésére igyekezend.

Mivel pedig az egyházi javak a kimondott elv szerént a papok és egyházi szolgák illő ellátására el kerülhetetlenül szükségesek, s mint magány egyének ellátására szánt javak magány javaknak tekintendők, — azért a Catholicus Status az urbériség eltörlése által okozott jövedelmi hiányt a püspökeknek, káptalanoknak, s minden egyes egyházi tagoknak éppen ugy kivánja kárpótoltatni, a mint az a magány föld birtókosoknak az 1847—8-beli IX-dik törvény czikben ki mondott elv szerint kárpotoltatni igértetett, végre

A székely megyékben még eddig létező, s a hivek által lelki pásztoraiknak őszi és tavaszi gabona termésből kepe nevezet alatt adni szokott fizetés körül felmerült nehézségek onnan látatván eredni, hogy midőn az Ország más honpolgárai a papi dézsma adása alól törvényileg föl mentettek, s a dézsma

meg szüntetésével jövedelmi hiányt szenvedett kisebb rendü papságnak köz álladalmi kölcségen leendő Kármentesitése kimondatott, akkor a székely földön lévő kepézés, mely főleg a szegénységre nézve a dézmánál sokkal és annál nyomasztóbb, mivel a hivek évenkénti szalmás gabonabéli őszi és tavaszi terméseikből nem tiz kalangyából egyet, hanem 12 kalangyára felmenő őszi ugy, mint tavaszi termesztményeikből külön külön három kalangyát éppen ugy tartoznak fizetni, mint kinek száz vagy több kalangyája termett s mégis csak 12 kalangyáról köteles kepézni, ezokból határoztatott törvényhozás utjáni ki eszközlése, — hogy valamint az ország több részeiben, a honpolgárok a kepével eredetére nézt egytermészetü papi dézma alól fölmentettek, ugy a székely föld lakosai is a kepe nyomasztó terhe alól föl szabaditttatván, az innen eredendő veszteség kárpotlását az 1847—8-dik évi XIII-dik törvényczikk értelmében a Status eszközölje.

Mind addig pedig, mig az egyháznak szükségei fedezése, s egyházi tagok ellátása az előre bocsátottak értelmében és szellemében meg történhetnék, az egyházi tagok fizetésének s egyházak szükségei fedezésének jelen státusquoja szoross kötelességül fenn marad.

26. Elnök ő nagyméltósága a mai gyülés tárgyait bévégezetteknek jelentvén, s a vegyes gyülés idejét holnap reggeli 10 órára tüzvén ki, a gyülés eloszlott.

1848 ik évi Augustus 30-án folytatott R. Catholicus vegyes egyházi gyülés Jegyző-könyve.

Püspöki elnöklet alatt, püspöki lakban délelőtli 10 órakor.

29. Elöbbi gyülés jegyző-könyve olvastatván, hitelesittetett.

30. A tárgy taglaló bizottmány beadja munkálatát az iskolai s alapitványi ügyek rendezése tárgyában.—

Maga egész terjedelmében fölolvastatni határoztatott.

31. Olvastatik, s az olvasás be lett végzése után pontonkénti taglalás alá vétetvén a szerkezet, minek utána elnök ő nagyméltósága a szerkezet feletti hoszszabb vitatkozásból határozott kimondást jelenleg még nem tehet, Elnök ő nagyméltósága az időtt is el töltnek jelentvén, a tanácskozást bezárta, a határozat kimondását pedig honapi gyülésre halasztotta, reggeli 9 órára hiván egybe a gyülést — ezzel a gyülés eloszlott.

1848-ik év Augustus 31-én folytatott R. Catholicus vegyes egyházi gyülés.

Jegyző-könyve.

Püspöki elnöklet alatt, püspöki lakban, reggeli 9 órakor.

32. Előbbi gyülés jegyző könyve olvastatván, hitelesittetett.

33. Elnök ő nagyméltósága előterjeszti; miszerint az iskolák ügye tegnapi napon hoszszasabban megvitattatván, megállapodás, és határozás azért nem történhetett, mert a vitatkozó felek egymást tökéletesen meg nem értették, megkisérteti tehát a véleményeket öszve egyeztetni, s ugy véli, meg egyezet a gyü lés abban, s elvileg meg is határoztatott, hogy a R. Catholicus Status saját iskoláit felekezetieknek tartandja, s igy már nemlehetvén azon kérdés, akarja-e a R. Catholicus Status elemi, közép, és főiskoláit közre bocsátatni, csak is azon kérdés van hátra, akar-e a R. Catholicus státus a több vallás felekkezetekkel aránylagosan a Kolozsvártt fellálitandó Universitáshoz, ha az iránt felszolittatunk járulni? Kérdésül tüzi ki tehát ő nagyméltósága: akkar-e a R. Catholicus státus a több vallás felekezetekkel aránylagosan a Kolozsvártt közösön felálitandó Universitáshoz, ha az iránt felszolitatik, járulni vagy nem

E kérdés elfogadtatván, az iskolák ügyében határoztatott, miszerint:

A R. Catholicus státus saját minden elemi, közép és főtanodáit magának, az az felekezetieknek tartja, a Kolozsvártt fel állitandó közös universitáshoz, ha az iránt felszolitatik, a több valás felekezetekkel aránylagosan járulni igen is akar, mivel azonban az iskolák czélszerü rendezése, vezetése a Catholicismusnak szint ugy, mint más vallás felekezeteknek élet kérdése, a jelen vegyes egyházi gyülés sürgető teendőinek ösmeri, egy vegyes bizottmány kinevezését, mely a nemzeti, elemi, közép s főtanodák, mint szintén nevelési rendszer hiányait kiismerve, a kor igényeinek megfelelő tervet dolgozzan, figyelemmel lévén a magyar honi R. Catholicus iskola rendszer és a közállomány által felállitandó minta tanodákra.

34. Olvastatik Veress Mártonnak mint abrudbányai espereresi kerület képviselőjének a kerületi espereshez intézett, általa pedig rövid uton bemutatott levele, melyben megromlott egésségе miatt e vegyes egyházi gyülésre meg nem jelenhetését jelentve, a gyülés előtti igazolását kéri. Tudomásul vétetik.

35. Olvastatik a Kolozsvári királyi középtanoda tanárainak jelentések, melyben azon tanoda képviselőjévé választott tanár Trittrémer Lászlónak betegsége miatti eltávozását tudatva jelentik, hogy a tanoda tanárai Bartos Ignácznak helyettesitésébe meg egyeztek legyen, tudásul vétetik.

36. Olvastatik Erzsébet városi főbiró Dániel Eugen felirása, melyben jelenti, miszerint már korábbi főkormányzói rendeletnél fogva a jelen mozgalmak miatt hon tartozkodása parancsoltatván, e miatt a vegyes egyházi gyülésre megjelenése lehetetlenné vált legyen, tudásul vétetik.

37. Keresztes Márton az iskolai ügyben 33-dik szám alatt tett határozatra vonatkozva, ujjitja 24 ik szám alatt tett azon inditványát, hogy az egyházi személyek, s papok fizetése egészszen a közállományra bizassék s épen ezért minden egyházi javakat a közállományoknak kiván átadatni, s jelen ujjitott inditványát jegyzőkönyvre vétetni kéri. Felvétettni határoztatott

38. Folytatatik a tárgy taglaló bizottmányi szerkezet olvasása a tanulmányi pénzalap (studiorum fundus) ügyében:

Elfogadtatván a szerkezet, határoztatott, miszerint

A tanulmányi pénz alapot, melyből a Kolozsvári főtanoda tanárainak egy része, a közép tanodák tanárai pedig kevés kivétellel fizetésöket mind vették s melyből azon iskolák szükségei is fedeztettek, a R. Catholicus státus mint számos honi törvények, jelesen 1744-ki 8-ik, 1791 beli 54-ik, 55-ik törv. czikkek által is biztositott kétségtelen tulajdonát, maga részére ezentul is megtartani nevelési ügy szülte kötelességének ismeri. Mivel pedig a kolosmonostori Uradalom a tanulmányi pénz alaphoz tartozik, a mennyiben az urbér s dézma megszüntével jövedelmében az irt pénzalap csökkenést szenvedett, az 1847/8-ik magyarhoni IX-ik törvényczikk szerént ezen hiányt a R. Catholicus status kárpotoltatni követeli.

39. Tárgytaglaló bizottmányi szerkezet olvasása folytattatván, az Ösztöndij (stipendium) pénzalap ügyében.

Elfogadtatott a szerkezet, határoztatván, az ösztöndij pénzalapot is az alapitók szándékához, s rendeletéhez képest kéntelenittetvén kezelni.

Catholicus status, menyiben a Báthori s Leopold királyi alapitványok a királyi földöni dézma megszüntével enyészetnek indultak, e hiány kárpótlását a Catholicus status a mondottak szerént hasonlóan követeli.

40. Folytattatik a bizottmányi szezkezet olvasása az egyházmegyei kebli ügyekre nézt

1) Egyházmegye gyülés rendezése tárgyában:

A szerkezettel egyértelmileg határoztattott, miszerint:

A megye gyülésnek nép képviseleti alapon kelletvén alakulni, ez okból

a) mind azok, kik a nép képviseleti választásról szollo 1847—48-dik magyar honi 5-dik törvény czikk szerént a polgárzatban választási képességgel birnak, valamint a tiszti rangu Catholicus hivatalnokok s patronatusi joggal biró egyének, az egyház megyei gyülésen választási képeséggel birandanak, a bányavidéki só és székely kisebb helységekre nézt azon módositással miszerint ott minden önálló gazda egyszersmind megyegyülési választó lészen.

b) A választási képeséggel biró egyének, a Városi vagy falusi népességhez képest — magok köréből nagyobb vagy kissebb — de állandó képviseletet választanak.

c) A teljes megyei választó testület csak a plebános, gondnok, kántor, egyházfiak, képviselő bizottmányi s más egyházi s iskolai választások esetében, és az egész megyét érdeklő fontosabb dolgokban gyül össze; a megyei választók által választott állandó képviselő bizottmány pedig mindanyiszor, menynyiszer azt az elintezendő kebli ügyek szükségessé teszik. —

d) A teljes megye gyülése vagy képviselő biztosság egybenhivását a helybeli plébános a gondnokkal együtt intézik el; ha a plebános a gyülés tartásába belé nem egyezne, joga lesz a gondnoknak megye gyülést hirdetni, s tartani valamint viszont:

e.) Megye gyülés elnöke a kelyi plebános vagy gondnok, vagy hol gondnok nincs, a főmegyebiró; midőn a gyülésben mind ketten jelen vannak a plebános elnököl, ennek jelen nem létében a gondnok. —

f.) Az állandó képviselő bizottmány feladata a megye ügyeiről felelőssége alatt intézkedni.

g.) a teljes megye gyülésen választandó gondnok kinevezése, megerősitése, a megyés püspököt illeti; a megye birák megerősitése pedig régi gyakorlat szerént az Esperes joga lészen.

b) Gyülési jegyzőkönyv vitelére, s egyébb irások szerkesztésére szükséges megyegyülési jegyzőt a megye választja.

2.) Egyház megyei pénztár kezelése tárgyában határoztatott:

A jó rend, s kezelési ügy tisztább — s könyebb folytatása kivánván az egyházmegyei minden pénztároknak az egész püspökségben egy forma kezeltetését, határoztatott:

1.) minden egyes megyének tétessék kötelességévé, hogy az egyházmegyei pénztár legczélszerübb kezelhetésére véleményt adjon elnöklő püspök ő nagyméltóságához.

2.) Az iskolai hiányok kiismerésére még e gyülésből kinevezendő bizottmány a véleményes munkálatokat át vévén, összve vetvén, s az egyházmegyei pénztárak kezelése módjáról tervet készitvén, azt a legelébb tartandó egyházi vegyes gyülésre adja bé, hol a terv megvizsgáltatván, a kezelési mód megállittatik, és szoros megtartás végett az egész püspökségben püspökmegyei hivatal utján kihirdetettik.

3.) Mig az létesülne addig az egyházmegyei kebli pénztárok az eddigi gyakorlat szerént kezeltessenek. —

41) Bardotz a megye kebli számadásokat egy felállitandó kerületi vegyes számvevőség által végképp elláttatni, s az egyház főszámvevőseget (dioecesanus Exactoratus) eltöröltetni kivánja.

Marad a 40-dik szám alatti határozat:

42) Andrási Antal küldöttjei előtti maga igazolása végett jelenti, bogy az egyházi főszámvevőséget megtartatni kivánja, azonban a számadásokat elébb keblileg otthon, azután az esperesek által kivánja meg vizsgáltatni.

Marad a 40-dik szám alatti határozat.

43) Bardotz nem csak a megyei pénztárnak, hanem a (posthuma substantia) halálutáni vagyon állományok kezeléséré is az esperesi kerületekben vegyes számvevőséget kiván felállittatni.

Marad a 40-dik szám alatti határozat.

44) Folytattatik a bizottmányi szerkezet a kegyuri jog — (patronatus) ügyében; határoztatván:

A kegyuri jog alapja eddig következő latin versben fejeztetett ki: Patronum faciunt dos, aedificatio, Fundus, miszerint tehát kegyurnak neveztetik mindazon személy

vagy testület, mely valamely egyháznak alapitásához — telekadás — egyházi épités — és javadalmazás által járult és járul, vagy a már felépült egyház mellett szolgál, — egyházi szolgáknak illő tartására elégséges és állandó jövedelmet jelelt ki, jogaik, s kötelességeik e pár versben foglalvák: patrono debetur honos, onus, utilitasque, praesent et, praesit, defendat, alatur egenus. E jogok s kötelezteteésök mellett gyakoroltatott az egyházi kegyuri jog egyes személyek ugy, mint testületek által napjainkig, de kik a kegyuraság elnyerésére szükséges köteleztetéseknek csak egy részét teljesitették — kivévén a templomépitők, azok csak jóltevőknek neveztettek, s kegyuri joggal nem éltek. —

Jóllehet pedig a jelen politikai átalakulás egyesek és testületek jövedelmeiben kissebb nagyobb csökkenést idézett elő, azoknak a Catholicus egyház iránti buzgalmoktól megváratik mégis, miszerint:

a) eldődeiktől rájok szállott védnökségnél fogva az egyházat és szolgáit aránylagos javadalmakkal mégis ellássák, gyakorolván azon egyházra nézve ugyan azon jogokat, melyeket eldődeik gyakoroltak,

b) Oly városokban vagy helységekben hol az eldődök az egyházat és egyházi szolgákat a fennebbi elv értelmében illő javadalmakkal ellátták, ha szintén annak mostani lakosai a kegyuraságal járó kötelesseget nem tennék is, kegyuri jog gyakorlatában ezentul is megmaradnak.

c) Azon plebániákra nézve, hol a kegyuri jogot az Erdélyi királyi főkormány mellett lévő Catholikus bizottmány gyakorolta, azon jogot a Catholikus Status további intézkedésig az ugynevezett Catholica Commissio megszünte után a jelen vegyes egyházi gyülésből kinevezendő bizottmány gyakorlandja

d.) A kamara által a bányavidéken, és sóaknánál eddig is gyakorolt kegyuraság ezutánra is fenn marad.

e) Az idő szükségei igénylik, miszerint a kegyuri jog oly egyházakba is hozassék be, hol a hivek azzal mindeddig nem éltek, — Olyanok mindazon plébániák, melyekről az erdélyi egyházi névtárban az mondatik: — Patronus est parochiana Communitás sine jure praesentandi. — Ezekre nézt elvül kimondatik, miszerint, ha a kegyuri kötelesség felét teljesitik, kegyuri joggal éljenek, s plebánus választásra azon módosi-

tással, hogy a megyés püspök által kijelölendő három egyénből fogják plebánusokat választani. —

f.) A megválasztott s kinevezett plebánusok az egyházi törvények értelmében bekebelezési oklevéllel, vagyis az ugynevezett investiturával ellátandók.

45) Folytattatik olvasása a bizottmányi Szerkezetnek. A R. Catholicus vegyes egyházi gyülés rendezése ügyében, határoztatván, hogy

1,) R. Catholicus vegyes Status gyülés minden évben tartassék, rendes tartás idejéül az iskolai nyári szünidő tüzetvén ki —

2.) A vegyes Statusgyülést összehijja az erdélyi megyés püspök, mindezen gyülésnek természetes elnöke, kire a gyülési hely kitüzése is bizatik, ki ha összehivást megtenni elmulatná, a gyülés öszve hivási jog a Catholicus commisio helyébe lépendő vegyes Status bizottmányra ruháztatik át, — mely a gyülés helyét s napját szótöbbséggel határozandja el.— Püspöki szék üressége esetében vegyes Statusgyülést a káptalani helyettes — vicarius Capituláris — hiv össze. — ugymint kire a püspöki szék üresége alatt a püspöki joghatóság száll; ki ha a gyülést a kitüzött időben összehivni mulasztaná, ezen jogot — a lelépendő Catholicus Commissiot felváltandó vegyes bizottmány gyakorlandja. — A gyülést birdető püspöki, vagy káptalan-helyettesi körlevél, melyben a tanácskozás főbb pontjai kiemelendők, hat héttel a meghatározott idő előtt kibocsátandó, sőt a gyülés ideje előre hirlapilag is tudatandó. E gyülés természetes elnöke a püspök, alelnököt minden egyes gyülésre a világi rendből a gyülés-választ, jegyzőt, és pedig egyiket egyházit a felterjesztések irására, másikat a világiakból jegyzőkönyv vitelére, az vegyes egyházi gyülés választ.

3.) Tagjai a vegyes egyházi gyülésnek :

Az egyházi rendből:

a) A püspök, mint természetes elnök.

b) Káptalan, s püspöki szék minden tagjai.

c) Apátok s praepostok. —

d) esperesek, jelen nem lehetésében a kerületi jegyzők.

e) Minden esperesi kerületből egy egyházi képviselő. —

f) A kolozsvári főtanodának papi, a kfehérvári püspöki főtanodának pedig minden tanárai.

g) Minden középtanodákból egy-egy képviselő.

h) Minden R. Catholicus növeldék igazgatói. —

i) Szerzetes rendi főnökök. —

k) Püspöki megyei hivatal egyházi tagjai, —

A világi rendből:

aa) Status vegyes egyházi bizottmány minden tagjai.

bb) Közálladalmi R. Catholicus olyatén főbb tisztviselők, és főbb törvényszékek R. Catholicus tagjai, kik az erdélyi püspöki megyékkez tartoznak.

cc) R. Catholicus főispánok és főtisztek. —

dd) Az eddigi szabad kir. városok R. Catholicus főbirái.

ee) Minden esperesi kerületből két világi képviselő.

ff) Kolozsvári főtanoda Catholicus világi tanárai.

gg) Világi egyes kegyurak (patronusok) ideszámitva azokat is, kik házi kápolnát és papot tartanak.

hh) a több mint ötezer R. Catholicust számláló városok s helységekből egy-egy képviselő, kivévén Kolozsvárt, mely három képviselőt küldend.

4) Az esperesi kerületből küldendő képviselők következőleg választandók. —

A kerületi plebániák választási joggal biró hivei mihelyt a vegyes egyházi gyülés ideje kihirdettetett azonnal egyben gyülnek, s magok közül egy képviselőt választanak, kik az esperest által kitüzendő napon esperest kerületi gyülésre meg jelenvén választják azon világi két képviselőt, kik a kerület világi Catholikusait képviselendik. — A kerületi papi képviselőt a kerületi papság esperest kerületi gyülésén választandja.

5) Tárgya a vegyes egyházi gyülésnek az Aprobb. 1-ső rész, 1-ső tit. 3-dik artikulásában s az 1792-beli május 26-ról kelt k. királyi leirat 45-ik pontjának szavai szerint „admissum, ut Catholici etiam negotia sua scholastica, fundationalia et ecclesiastica, exceptis iis, quae directe Episcopo reservata sunt, tractent, mindazon oskolai, alapitványi, s egyházkebli ügyek, melyek különösen püspöki joghatósághoz nem tartoznak, szóval mindazon tárgyak, melyek a R. Catholicus status érdekében, vannak. —

46) A tárgytaglaló bizottmány tervezete végén a mostani Catholikus Commissio mellé egyházi, s világi személyekből még mintegy huszonnégy egyént véleményez neveztetni, kiknek a mostani Catholicus Commissio jelen alakjában megszüntével ugyan csak a mostani Catholicus Commissio tagjaival egyesülten fel-

adatok légyen a R. Catholicusok minden nemü Catholicus alapitványait s ügyeit átvenni, kezelni; ez egyesült vegyes bizottmány természetes elnöke legyen a megyés püspök, de jelen nem léte esetében, a jelen levő Catholicusok legfőbb hivatalnoka elnököljen, végül pedig a vegyes bizottmány határozatainak érvényességére legalább hét tag jelenléte legyen szükséges. —

A vegyes egyházi gyülés a jelen alakjában megszünendő mostani Catholica Commissio mellé a világi és egyházi férfiakból egyforma számmal választandó 24 személy ki nevezését meghatározta; de idő kimélésből ezzek választásábani szabad jogával most élni nem kivánván, mind a világi, mind az egyházi férfiakból hatot-hatot maga a vegyes egyházi gyülés kiván kinevezni, valamint felkiáltással ki is neveztettek:

A világiakból: Gróf Kemény József, Matskási Pál, főispán, Groisz Gusztáv, Nemes József, Vinkler Ferentz, Horváth János, főispán.

Az egyháziakból: Szabó János apát, Kedves István, apát, Ráduly János, kanonok, Andrási István, tanár Kfehérvár, Keresztes Márton, udvarhelyi tanár, Bardotz János, szentszéki aljegyző.

Az ezeken kivül mind két rendüekből meg kivántató hat-hat egyénre nézt pedig, határztatott, hogy a tárgy taglalo bizotmány külön vonulva tégyen még most a vegyes egyházi gyülés eleibe kijelelést.

47) A bizotmánynak külön szobába vonulta után a tanácskozás folyama rövid ideig megszakadván, nem sokára megjelent a bizottmány, s a 24 tag kiegészitésére még kelletö tizenkét bizotmányi tagokká kijeleltettek: —

A vegyes egyházi gyülés által el is fogadtattak:

A világiak részéről: Gróf Béldi Ferentz, Gróf Mikes János, Simon Elek, Berzentzei János, Szabó József orvostanár, Sebestyén Gergely.

Egyháziakból: Kovács Antal apát, Vitos Gergely kolozs kerületi jegyző, Andrási Antal alfalvi plebános, Reiniss Lajos szebeni árva növeldei igazgató, Bodnár Lajos Czimz. Canonok, Gábor János vizaknai plebános.

Tanácskozási érvényességre nézt a bizotmány vélekedése e részbeni módositásával nem hét, hanem tizenhárom tag jelenléte határoztatván.

48) A jegyzőkönyv 33-dik száma alatt tett azon határozattal egyben függőleg, hogy az iskolai hiányok kiismerésere s a kor igényeinek megfelelő iskola rendszer tervezésére, bizottmány még a gyülésből neveztesék, elnök ő nagyméltósága a gyülést a határozat elégtételbe vételére fölszolitja. —

Idő kimélésből a szavazás utjáni választási jogától elállva a gyülés püspök ő nagyméltóságát kijelelésre kéri —

49) Elnök ő nagysága megteszi a kijelelést, kik —

a vegyes egyházi gyülés által elfogadtatván, iskolai rendszert tervező bizottmány tagjaivá neveztettek:

Gróf Kemény József, Istvánffy Pál ,Keserü Mózes, Vajda Alajos. Gróf Mikes János. Kolozsvári főtanoda tanárai. Gróf Béldi Ferentz. K.-Fehérvári főtanoda tanárai. Gaál János. Nevelő házak igazgatói. Groisz Gusztáv. Kedves István. Gróf Bethlen Mihály. Vitos Gergely. Vinkler Ferencz, Lönhart Ferencz, Szegedi Mihály, Cserei Farkas, Simon Elek. Középtanodák képviselői és Nemzeti iskolák igazgatói.

E bizottmányoknak feladata az idézett 23-dik szám alatt meghatározva lévén, tárgyául tétetik még az egyházmegyei pénztárok egyforma kezelése tárgyában e jegyző könyv 40-ik száma 2-ik szaka 2-ik pontjában tett határozatt alatti terv megkészitése is.

50) Keresztes Márton inditványozza, miszerint a kerületi egyházi képviselőknek a Catholicus Status gyüléseire való béjövetelek, itt mulatások, s haza térések idejére illő napi bér rendeltessék, mivel szük jövedelmeikből, s fizetéseikből e költséget is sajátjakból hordozni elégtelenek.

Az iskolai jobb rendszer tervezésére az előbbi szám alatt nevezett bizottmánynak ajáltatik egy oly pénz alap tervezése, melyből a kerületi egyházi képviselőknek e gyülés által is méltányolt napi bér fizetése, ha lehetséges még a jövő Catholicus Status gyülés idejére megrendeltethessék, napi bérök mértéke felett is tervet adandó.

51) Inditványoztatik, hogy erdélyi R. Catholicus Status pecsétje a királyi kormány levéltárából vétessék a Status kezébe vissza, s tartassék püspök ő Nagyméltósága kezénél.

Az erdélyi R. Catholicus Status pecsétje 1820-ban 10,912. E. 329.1820 kormányi szám alatt a királyi Kormány okleveles

tárábá (cista diplomatica) tétetvén, püspök ő nagyméltósága megkéretik, hogy azon pecsétet elnökileg kikérvén vegye kezei hez, azonban azon pecsét 1695-ben mettzetett, s deák köriratu lévén, meg kéretik ő nagyméltósága méltóztasson a Magyar nemzeti igényhez méltólag minő elébb Magyar köriratu pecsétet mettzettetni, köriratába tisztán kitüzetve a pecsétnek magyarra alakittatását határozó vegyes egyházi gyülés napját azaz 1848-ik év Augusztusa 31-ét.

52) Inditványoztatik, hogy a közelebb tartandó Esztergomi nemzeti Zsinatra Erdélyből világi képviselőknek is meghivása eszközöltessék.

A Catholicus Status világi tagjai arra utasittatnak, hogy képviseltetésök iránt e vegyes egyházi gyüléshez irásbeli kérelmet adjanak, mely a Fenséges Nádorhoz, és öszves Magyar Miniszteriumhoz küldendő fölterjesztés mellett ajánlattal felküldettethessék.

53) Agoston Szilágy-Somlyai középtanodai tanár utasitást kér maga, s tanártársai részökre, hogy mivel Sz.-Somlyó politicai állásánál fogva a magyar honhoz vissza kapcsolt részek egyikéhez tartozik, a jelen Erdélyi vegyes egyházi gyülésnek az iskolák ügyében hozott határozatai a Sz.-Somlyai Királyi tanodát is érdeklik.

A Sz.-Somlyai középtanoda alapitványai egy része Erdélyből tétetvén, iskolai ügyekben hozott határozatai e vegyes egyházi gyülésnek azon tanodát igen is érdeklik, kötelezik, tanárai is az Erdélyi püspökség papjaiból léven rendeltetve.

54) Püspök ő nagyméltósága a jelen évre össze jött vegyes egyházi gyülés tárgyait bevégzetteknek nyilvánitva, a jegyző könyv hitelesitését közelebbi vasárnap azaz Szeptember hó 3-kán délelőtti 11 órakor tartandó gyülésre tüzi ki:

Bé lévén végezve e vegyes egyházi gyülés tárgyai, a határozatoknak kellett ő helyeikre juttattására mért határoztatott, miszerint e gyülés határozatai felterjesztésbe vétetvén, a püspök ő nagyméltósága által fő és alelnöki ugy, mint két jegyzői aláirás alatt alázatosan küldessék fel Nádor ő fenségéhez és összes felelős magyar Miniszteriumhoz, a felterjesztés mása pedig tudásul a királyi főkormány melleti Catholicus Commissio eleibe lévén ugyan csak püspök ő nagyméltósága utján terjesztendő.

Ezzel a gyülés eloszlott.

1848-dik év Szeptembere 3-kán folytatott s be végzett R. Catholica egyházi Gyülés Jegyző könyve.

Püspöki elnöklet alatt, püspöki lakban, délelőtt 11 órakor.

55. Elnök ő nagyméltósága, minek előtte a mult gyülés jegyző-könyve hitelesittetnék, előlegesen jelenti, miszerint Báró Way Miklós Királyi biztos ő nagyméltósága e városon lévén, illőnek tartja, hogy a Catholikus Status Királyi biztos ő nagyméltóságánal testületileg tisztelkedését tegye, mi végre előre megtudakolván püspök ő nagyméltósága hogy királyi bizto ő nmlga a Status elfogadását mely órában méltóztatná elfogadni; tisztelt ő nagyméltósga ma déli 12 órát tüzte ki, s igy addig is a gyülést jegyző könyv felolvasásával látja meg kezdendőnek.

56. A mult gyülés jegyző könyve fölolvastatván, hitelesittetett.

57. A nádor ő Fenségéhez és összes magyar ministeriumhoz felterjesztendő felirás felolvasása hozatván fel:

Határoztatott: minekutánna azon felirásban a jelen vegyes egyházi gyülésnek — a jegyzőkönyv rendén már felolvasott s hitelesitett határozatai foglaltatnak, a felirási szerkezetnek csak is bévezetése, és befejezése olvastassék fel.

58. Olvastatik a felirási Szerkezet bevezetése, és befejezése s helyben hagyatik.

59. Bardotz, minek utánna a jelen évi vegyes egyházi gyülés tárgyai bevégeztettek, minekelőtte ő nagyméltósága által gyülésünk bezáratatnék, püspök ő nagyméltóságának a R. Catholicus Status egybe hivásáért, s azért, mert a Statusnak hiven felfogott igényei tekintetéből jövendőjéről való rendelkezhetésre módot nyujtani méltóztatott, — továbbbá al-elnök Grof Kemény Jozsef ő méltóságának a tárgy taglaló bizottmány tanácskozásai vezetésért, s végül a jegyzőknek Statusunk iránt tanisitott szorgalmakért, köszönetet kiván szavaztatni.

Mindnyájoknak meg éljeneztetésében a gyülés köszönetét nyilvánitotta.

60) Elnök ő nagyméltósága tökéletesen bevégzettnek nyilvánitván a gyülést, lelkes beszédében a gyüléstől bucsut vészen, ajálva a gyülésnek, ugy minden egyes tagjainak a Statusunk iránti ragaszkodását, s ügyei vezetésében, intézésében lelkes fáradozást, buzgalmat.

Bucsu vevő beszéde elnök ő nagyméltóságának ujjabbi éljenzésével fogadtatván, befejezték a gyülést mind két jegyzőnek püspök ő nagyméltóságához és a gyüléshez intézett bucsuzó végbeszédeik; — miután is püspök ő nagyméltósága vezetése alatt a gyülés Báró Way Miklós királyi biztos ő nagyméltóságához tisztelkedni ment, — s igy a jelen évre — kitüzött Catholica vegyes egyházi gyülésnek vége lön.

Kolozsvártt september 3-án 1848.

Kiadta

Vinkler Ferencz s. k.
világi jegyző.

AZ I. RÉSZ

TARTALOMJEGYZÉKE

(A sorok végén a számok a lapokat jelzik.)

Bajtay püspöknek Hadik András grófhoz intézett levele a kath. bizottság ügyében. . 117.
Bizottság (kath.) felállitása 1767 ben. . 116.
Boer Józsefet és Kereszturi Miklóst Kozma mellé udvari kancelláriai referensségre kándidálja a kath. statns. 8.
Borbándiak panaszát a kath. status 1710 ik juliusban az országos deputationak beterjeszti. . 5.
Borbándiak panasza, hogy jogaik nem respektáltatnak, adókkal terheltetnek. . 6.
Csáki István gróf érdekében levelet ir a kath. status gróf Csáki Imre kalocsai érseknek. , . . 115.
Csete István S. J. a kath. statusgyülésen a vallás szabadságra vonatkozó diplomában előforduló nehézségeket magyarázza. . . 54-65.
Dissertatio status catholici in Transylvania a. 1712. . . 89.
Erdélyi róm. kath. status 1848-ban tartott vegyes gyülésének jegyzőkönyve. 122.
Erdélyi vikárius, kolozsvári jézustársasági rektor és a ferenczieK Custosa a status szükebb bizottságába egyházi tagokká választatnak. . . 15.
Esztergomi biboros érseknek Pozsonyban 1710. julius 21.én kelt levele az erd. r. k. statushoz. . . . 14.
Esztergomi biboros érsekhez Medgyesről levelet intéz 1711, jul. 11-én a kath. status. 18.
Ugyanhozzá 1711. aug. 3 án irt levelet. 24.
Felirata a statusnak III. Károlyhoz. 39.
Felirata a statusnak, Fiath János érdekében 66.
Felirata a statusnak Kornis vicekancellárhoz a sérelmek ügyében . . . . . 25.

Gravamina status catholici. 31
Gubernatornak és guberniumi tanácsosoknak kik jelöltettek ki a katholiknsokból a Medgyesen, 1712. november 14-én tartott országgyülésen? 40.
Gyulafi László gratulaciója Elenora császárnéhoz. . 46.
Haller György báró a status szükebb bizottságába beválasztatik. . . 15.
Három nemzet pecsétje iránt támasztott vita a katholikusok és reformatusok közt. . , 4.
Három religion lévő rendeknek válasza a katholikusok átiratára 87.
Hunyadi (Vajda) templom ügye. 23.-24
Josika Gábor hunyadmegyei prefektusnak ajánltatik. . 9.
Jósika Gábor báró szükebb bizottsági tagnak választatik 15.
Josika, Haller, Kornis és Mikola protestaciója a kath. status nevében. . 37.
Katholikusok kivanalmai a fogarasi 1691 ki országgyülésen. 65.
ugyanazok beadva a szebeni gyülésen. 67.
Kálnoki Sámuel al-korlátnokhoz intézett levele a kath. statusnak. 84.*)
Kászoni János számára kelt utasitás. 37.
Kornis István báró, szükebb bizottsági tag lesz. 15.
Kornis Zsigmond báró erdélyi al-kanczellárnak Bécsbe megy. 8.
Kornis Zsigmond (ekkor már) grófhoz intézett levele a kath. statusnak. 43.
ugyanhozzá intézett más levele a statusnak. 45.
Lelkészek mikép javadalmaztassanak. 132
Lipót (I) válasza a kath. status sérelmeire. 28.
ugyanannak a guberniumhoz intézett dorgáló levele. ugyanannak ujabb válasza. 96.
Memoriale status catholici Transylvaniensis 48—54.
Mikes Mihály gróf szükebb bizottsági tagnak választatik 16.
Mikola László ugyanannak és jegyzőnek választatik. 15.
Névsora a kath. bensőbb tárgyalására választott statusgyülési tagoknak. 15.
Névsora a kath. status 1711-ben élt mágnási, főnemes és nemes tagjainak. 16

*) Az 1711-ki keresztelő sz. János napján kezdett jegyzőkönyvbe régibb iratokat is felvettek.

Névsora a mikházi statusgyülésen a Székelyföld részére megválasztott bizalmi férfiaknak. . 24.
Óvári templom és collegium Kolozsvártt a ferenczrendieknek adatik át. 115.
Papválasztás leghelyesebb módja. 139
Püspökjelölési joga az erdélymegyei róm. kath. statusnak. 107.
Reformatusok és Unitariusok válasza a kath. Status részéről jelzett sérelmekre. 40.
Replica, az az: a romano catholikus atyafiak ő kigyelmek punctumaira való választételek az három leligion lévő rendeknek 1692. mártius 22-én Szebenben tartott országgyülésen. 68.
ugyanily válasz 1692-ki mart. 31-éről. . 70.
Replicája a három religiónak a pápista statushoz. 88.
Ruml Ferencz herczeghez intézett levele a kath. Statusnak. 19.
Sailer György Frigyeshez, III. Károly udvari korlátnokához intézett levele a Statusnak. 21.
Sárpataki Márton gróf Torma Miklós, Kászoni János. Boér Ferencz stb. szükebb bizottsági tagoknak választatnak. 15.
Status (kath.) I. Józset elhalálozása alkalmából felséges özvegyéhez intézett felirata. . 17.
— Mikházán 1711-ki aug. 2-án tartott gyülésének határozatai. 22.
— ismételt felterjesztése a sérelmek ügyében. 82.
— régi pecsétje hol öriztetik? 143.
— 1711 jan 18-án Medgyesen tartott gyülésének határozatai. . 3.
Szász nemzet statusának s egyszersmind az ágostai hitvallásu Konzisztoriumnak a XVIII. században kelt különböző legfelsőbb diplomákra nézve a kath. statushoz intézett kedvező határozata. . 9.
Traucon herczeghez Medgyesről 1712. decz 22-én irt levele a kath. statusnak. . . . . 43.

MÁSODIK RÉSZ.

Az erdélyi római catholikus Statusnak 1866. Január 10-én Kolozsvárt tartott gyüléséről vezetett

Jegyzőkönyv.

Jelen voltak:

Elnök Fogarasy Mihály erdélyi püspök, álladalmi és kir. főkormányszéki valóságos belső titkos tanácsos, a vaskorona rend közép keresztese, és a Lipót rend lovagja, hittudor stb.

Báró Apor Károly.
Albert Mihály.
Dr. Balogh Kálmán.
Basa Miklós.
Gróf Béldy Ferencz.
Béldi Gergely.
Gróf Bethlen Emil.
Behnel János.
Benedikti Albert.
Id. Biró Pál.
Bogdán István.
Boér György.
Báró Bornemisza János.
Biasini Domokos.
Brencsán Sándor.
Csiki István.
Deési József.
Gróf Eszterházy Kálmán.
Gróf Eszterházy János.
Enyedi László.
Id. Filker Elek.
Finály Henrich.
Folli Mihály.
Gál János.
Gaiser Antal.
Gajzágó Salamon.
Dr. Gajzágó Joachim.
Id. Groisz Gusztáv.
Groisz Nándor.
Ifj. Groisz Gusztáv
Báró Horváth Albert.
Haller Rezső.
Báró Josika Lajos.
Báró Josika Leó.
Jakab Bogdán.
Id. Istvánffi Pál.
Ifj. Istvánffi Pál.
Karácsonyi János.
Kedves Alajos.
Keserü Mózes.
Gróf Kornis Albert.
Korbuly Bogdán.
Korbuly Gergely.
Kuliszeki János.
Klatrobecz János.
Lönhart Ferencz.
Gróf Lázár Miklós.
Macskási Péter.

Dr. Máli István.
Mariaffi Albert.
Mariaffi Lajos.
Merza Joachim.
Gróf Mikes Miklós.
Mikó Mihály.
Minorich Károly.
Szábel Lukács.
Szabó Lajos.
Dr. Szabó József.
Báró Szentkereszty Istv.
Báró Szentkereszty Zsig.
Szentpéteri Imre.
Dr. Szombathelyi Gusz.
Sebestyén Gergely.
Simon Elek.
Schütz János.
Schütz József.
Id. Tauffer Ferencz.
Id. Tauffer József.
Tamási Antal.
Tamási Sándor.
Toroczkay Sándor.
Torma Károly.
Turi Gergely.
Zachariás Antal.
Zsigmond Elek.
Váradi József.

1.

Püspök ő Nagyméltósága üdvözli az egybehivott catholikus Status-gyülést, és kijelenti, hogy a jelenlegi országgyülés alkalmával ide egybegyült róm. catholikus országgyülési tagok felkérése következtében a végre hivta egybe ezen az országgyülések folyama alatt különben mindenkor szokásban volt gyülést, hogy egyházi, iskolai- és alapitványi ügyeink állása felől értekezve, út és mód találtassék arra, hogy ezen ügyeink felvirágzásnak induljanak, és a catholikus hivekben a közügyek iránti érdekeltség felébredjen és terjedjen.

A Statusgyülés köszönettel veszi Püspök urunk ő Nagyméltóságának ezen kegyes intézkedését, és ezért hálás köszönetet is mond ő Nagyméltóságának, kijelentve, hogy a kitüzött tárgy feletti tanácskozáshoz a legnagyobb készséggel járul, miután igen is korszerü lenne, sőt nagyfontosságu érdekeink a vallást és köznevelést illetőleg parancsolólag sürgetik, hogy ügyeink rendezése által vallási életünknek ujabb lendületet adjunk.

2.

Inditványoztatik, hogy a gyülésről a fennálló szokás szerint, és annak emléke fenntartása tekintetéből vezettessék jegyzőkönyv, és hogy a gyülés e végre válaszszon egy jegyzőt, mely inditvány helyeseltetvén.

jegyzőnek felkiáltással megválasztatott Groisz Nándor.

3.

Jegyző előadja a római catholikus status autonomiájának, gyülései szerkezetének és hatáskörének történelmi állását, és jelenti, hogy elnöklő püspök ő nagyméltósága időnyerés tekintetéből — még ezen gyülés egybehivása előtt — egy bizottmányt nevezett ki a végre, hogy készitene tervet egy ő cs. kir. Apostoli Felségéhez intézendő feliratra nézve, melyben az erdélyi catholikus Status törvény által biztositott autonomiájának visszaállitását, és jelesen alapjainknak kezelésünk alá visszaadását kérje, mely bizottság hivatásában eljárván, a felirati tervezetet elkészitette.

Ezen felirat felolvastatván, miután az — mind történelmi, mind jogi szempontból kimutatja egyházunknak önkormányzati függetlenségére való törvényes jogát; miután kimutatja hogy egyházi, iskolai és alapitványi vagyonunk jelenlegi kezelése éppen nem czélszerü, sőt némely részeiben, jelesen a kolozs-monostori uradalmat illetőleg, felette káros; miután végre maga a statusgyülés is osztja azon, a feliratban bővebben kifejtett nézetet, hogy vagyonunkat a hanyatlástól megóvni, iskoláinkat és nevelőintézeteinket virágzó állapotra juttatni, és az egyházi közügyek iránt terjedő indifferentismust megszüntetni legbiztosabban autonomiánk teljes helyreállitása által lehet, és ez úton kell is azt eszkö-

zölni, — a feliratot elfogadta, és annak az elnöklő püspök úr ő Nagyméltósága és a jegyző aláírása alatt ő cs. és Apostoli kir. Felségéhez felterjesztését meghatározta.

Meghatározta továbbá a Statusgyülés azt is, hogy mind a történelmi leirás, melyet a jegyző az erdélyi catholikus Status autonomiájának állásáról előadott, mind maga a felirat maradandó emlékül telytartalmulag ezen jegyzőkönyvbe igtattassék be.

Mely határozat folytán ide igtattatik :

I.

Az erdélyi róm. cath. Status autonomiájának, gyülései szerkezetének és hatáskörének történelmi leirása.

A keresztény catholika anyaszentegyház legelső bölcsőjénél akadunk annak nyomára, hogy a világi hivek az egyházat illető ügyek elintézésébe befolytak; a corpus juris canonici azt mondja: „presbyteri res negotia ecclesiae tangentes cum fidelibus suis pertractent.“

A magyar anyaszentegyházba is átjött ezen elv, mert Szent Istvántól kezdve annak mindenütt nyomára találunk. Kálmán király I. törvénykönyve 2 ik fejezetében mondja: „in festivitate Apostolorum Philippi et Jacobi et in octavis Michaelis synodum in uno quoque Episcopatu celebari constituimus, in quo tam comes quam comites et aliorum magistratuum dignitates et potestates ad suum Episcopum conveniant.“ Uiászló III. Decr. 68. articulusa azt mutatja, hogy a püspökök, praelatusok tartoztak Synodusokat tartani, és az abbani megjelenéstől senki magát ki nem válthatta.

Az 1559-iki 41-ik t czikk a Synodusok tartását rendeli, melyek generalis és particularis Synodusok voltak.

A separatio után az 1534, 1572, 1573 és 1559-ik évi törvényczikkekből látjuk, hogy a négy bevett vallás Erdélyben megállittatván, törvény által lett biztositva, hogy mindenik vallás a maga egyházi és iskolai ügyeit pertractálhassa — in minoribus t. i. az egyházi rendet illető ügyekben a papok hozhat-

tak conclusumokat, de azt is csak a generalis gyülés befolyásával érvényesithették, — a hallgatók, a patronusok és külső rendek a papokkal együtt generalis gyüléseket tarthattak, constitutiókat hozhattak. Az aprob. const. I. R. 1. tit. 3-ik árticulusában van letéve az Egyházi képviseletnek Erdélyben az alapja.

Ezen jogot az erdélyi catholikusok folytonosan gyakorolták is, catholikus Status gyülést tartván, és minden kétségen felül áll, hogy a hiveknek az ezen gyülésekbeni kölcsönös érintkezéséből, valamint az egyházi és iskolai ügyek tárgyalásából eredt érdekeltsége és buzgósága tartotta fenn Erdélyben a cath. egyházat, azon időben, midőn a katholikusok a vallási jogegyenlőséget biztositó törvények daczára elnyomattak, püspökjök nem volt, a Vicarius gyakran szük korlátok közé szoritva, csak is a viálgiak tartották fenn a vallást, és annak institutióit, azok tartották fenn a papok és hivek között a disciplinát, ezek védték országgyüléseken és azokon kivül a vallást, a catholica anyaszentegyház fennmaradását, és ily uton a világiak a papokkal együtt a hivek erkölcsiségét eszközölték.

Ilyen gyüléseket tartott a catholikus Status 1668. november 6 án Marosszéken Köszvényesen, pater Philip Tamás plebános elnöklete alatt.

1669 május 23 án Csik Somlyón, pater Domokos Kasimir elnöklete alatt.

1695. mártius 5-én Kolozsvárt, melyen egybeszedték a Status sérelmeit.

1697. julius 4-én Csik-Somlyón, püspök Ilyés András elnöklete alatt, a hol törvények hozattak de vicario, de parochis, de licentiatis, de judicibus ecclesiarum et aedituis.

1710. szeptember 21-én Csik Somlyón Antalfi János általános püspöki helynök elnöklete alatt, a főtisztek, megyebirák, táblabirák és más világi méltóságok jelenlétében.

1716. Nagy-Szebenben.

1717. április 9-én Csik-Somlyón, Mártonfi György erdélyi. püspök, Demeter György püspöki helynök, a károly-fehérvári káptalan, a fő és alesperesek, a székely székek követei, az egyházak kegyurai, a megyebirák és hazafiak jelenlétében.

1721. január 26 án Köszvényesen a vicarius elnöksége alatt több törvények hozattak.

1739. Nagy-Szebenben a főkormányzó elnöklete alatt.

1740. Medgyesen, hol jelen voltak a kir. főkormányszék catholikus tagjai, a kir. táblai ülnökök, és az országgyülési kir. hivatalosok, ezen gyülésben a megürült püspöki szék betöltésére hármas kijelölést teszen az erdélyi catholikus Status.

1746. a főkormányzó lakásán több világi fő ur jelenlétében gyülés tartatik.

1747. ugyancsak a főkormányzónál a catholikus consiliariusok, mágnások, praelatusok és nemesek jelenlétében.

1750. és 1751. hasonló gyülések tartattak.

1760. ujból catholikus Status gyülése tartatik, és a megürült püspöki székre hármas kijelelés tétetik.

1767. felállittatik a catholika commissió, eleinte csak a lusitanicus fundus kezelésére, és e mellett a catholikus Status is időnként egybegyült, de később 1772. az összes alapitványok kezelése, és 1775. az iskolai és egyházi ügyek elintézése is egyátalában a catholika commissióra bizatván, a catholikus Status gyülései mind gyérebben tartattak meg; az erdélyi püspökök azonban az országgyülések ideje alatt csaknem mindig összehivták a cath. Status gyülését, melyek közül nevezetesebbek az 1791-beli, és ujabb időben az 1848 beli.

Az ezen Status gyülésekről vezetett jegyzőkönyvek és irományok mutatják, hogy a catholikus Status gyülésének rendes tagjai voltak:

a) Az erdélyi püspök.

b) A kir. főkormányszék, kir. kincstári tanács, és a királyi Tábla catholikus tagjai.

c) Az országgyülési catholikus regalisták.

d) A catholikus főtisztek, főispánok és itélőmesterek.

e) A k.-fehérvári székes egyházi káptalan tagjai.

f) Az esperesek és alesperesek.

g) Az erdélyi szerzetes házak főnökei.

Ezen gyülések hatásköréhez tartozott az 1767. évet megelőzőleg a megürült püspöki szék betöltése végett az uralkodó felséghez

felterjesztetni szokott hármas kijelelés, az egyházakra, iskolákra, nevelésre és aggházakra, továbbá a vallásos alapitványokra való főfelügyelet, az egyházi és iskolai alapok kezelése; — 1767 után mostanig a catholikus Status gyülések tulajdonképpeni teendőjét a catholika commissió vette át, és ezen commissió magát a catholikus Status repraesentánsául tekintve, ennek hatáskörét is igénybe vette, jelesen 1827-ben, midőn báró Szepesy Ignácz püspöknek, a pécsi püspökségre lett áthelyeztetésével, a megürült erdélyi püspöki székre néhai Kovács Miklós ő Excellentiája — a hármas kijelelés bekérése nélkül — kineveztetett, egy alázatos feliratban megkérte ő Felségét, hogy jövendőre azon régi szokást megtartani kegyeskedjék, melynél fogva a megürült püspöki székre a catholikus Statustól hármas kijelelés kéretett be.

A catholikus Status tulajdonképpeni hatáskörétől a tenebbiek szerint megfosztatván, ezután gyülései inkább csak a gravaminalis téren forogtak, a cath. Status autonomiáját alázó intézkedések megszüntetését, és az autonomiának a törvény értelmébeni helyreállitását kérelmezték.

1791. az országgyülés a cath. Status kérelmezése folytán ennek ügyét felkarolva egy törvényjavaslatot terjesztett a Felség elébe megerősités végett, melyben az emlitett cath. Státus a törvények értelmében őt megillető jogaiba visszaállittatni határoztatott, ő Felsége azonban ezen törvényjavaslatra nem adta meg a legfelsőbb sanctiót, nem azért, mivel a mint 1792. május 26 án kelt kegyelmes kir. leiratában irja, a catholikus Status autonomiája törvény által különben is biztositva lévén, uj törvényre szükség nincsen, és „admissum, ut catholici etiam negotia sua scholastica, ecclesiastica et fundationalia exceptis iis, quae directe Episcopo reservata sunt, tractent.“

Ezen legfelsőbb királyi igéret daczára azonban minden régi állásában maradt, és elkövetkezett az 1848 ik év, midőn a világrenditő politikai események hatása Erdélyre is kiterjedvén, a megváltozott kormányrendszer folytán Erdély akkori nagyérdemü püspöke Kovács Miklós ur ő Excellentiája átlátva azt, hogy a rendszer változás folytán a kormánynak mondhatni — specificus catholikus minősége és jelleme megszünend, és igy a catholikus ügyeket a kormány kezelése és rendelkezése alatt

hagyni nem lehet, valamint hogy az egyházi és iskolai ügy a hivek érdekeltsége nélkül bizonyos hanyatlásnak indul, ezen érdekeltséget pedig csakis a testületi szellem felköltése és fenntartása által lehet előteremteni, — 1848. augusztus hava utolsó napjaira általános cath. Státus gyülést hivott egybe, mely az ő Excellentiája elnöklete alatt egybegyülvén, ő Excellentiájának is belegyezése hozzájárultával elhatározta, hogy a hazai törvények alapján, ugy az ezekre utaló 1792. május 26 án kelt királyi leiratnál fogva fenálló jogával élve, az erdélyi catholikus egyházi és iskolai ügyek kezelését, és az ezek feletti rendelkezést kezébe veszi, és e végre magát egészen szervezte is, meghatározván a következőket:

1. Római catholikus Status gyülés minden évben tartassék, rendes tartás idejéül az iskolai nyári szünidő tüzetvén ki.

2. A vegyes Statusgyülést összehivja az erdélyi megyés püspök, mint ezen gyülésnek természetes elnöke, s kire a gyülési hely kitüzése is bizatik, ki az összehivást megtenni ha elmulasztaná, a gyülés összehivási joga a catholika commissió helyébe lépendő vegyes Status-bizottmányra ruháztatik át, mely a gyülés helyét s napját szótöbbséggel határozandja el, — püspöki szék üressége esetében vegyes Status gyülést a káptalani helyettes — vicarius capitularis — hiv össze, mint kire a püspöki szék üressége alatt a püspöki joghatóság száll, ki ha a gyülést a kitüzött időben összehivni elmulasztaná, ezen jogot a lelépendő catholika commissiót felváltó vegyes bizottmány gyakorlandja.

A gyülést hirdető püspöki vagy káptalani helyettesi körlevél — melyben a tanácskozás főbb pontjai kiemelendők — hat héttel a meghatározott idő előtt kibocsátandó, sőt a gyülés ideje előre hirlapilag is tudatandó.

E gyülés természetes elnöke a püspök, alelnököt minden egyes gyülésre világi rendből a gyülés választ, jegyzőt és pedig az egyiket egyházit a felterjesztések irására, másikat világit a jegyzőkönyv vitelére, a vegyes egyházi gyülés választ.

3. Tagjai a vegyes egyházi gyülésnek:

Az egyházi rendből:

a) A püspök mint természetes elnök.

b) Káptalan, s a püspöki szék minden tagja.

c) Apátok s præpostok.

d) Esperesek, ezek jelen nem lehetésében a kerületi jegyzők.

e) Minden esperesi kerületből egy egyházi képviselő.

f) A kolozsvári főtanodák papi-, a károlyfehérvári püspöki főtanodának pedig minden tanárai.

g) Minden középtanodából egy egy képviselő.

h) Minden római cath. növelde igazgatója.

i) Szerzetes rendi főnökök.

k) A püspökmegyei hivatal egyházi tagjai.

A világi rendből:

aa) Status egyházi vegyes bizottmány minden tagjai.

bb) Közálladalmi római cath. olyatén főbb tisztviselők és főbb törvényszékek római catholikus tagjai, kik az erdélyi püspöki megyéhez tartoznak.

cc) Catholikus főispánok s főbb tisztek.

dd) Az eddigi sz. kir. városok u. m. Kolozsvár, Maros-Vásárhely, Szamosujvár, Erzsébetváros főbirái.*)

ee) Minden esperesi kerületből két világi képviselő.

ff) A kolozsvári kir. főtanoda catholikus világi tanárai.

gg) Világi egyes kegyurak (patronus), ide számitva azokat is, kik kápolnát s papot tartanak.

hh) A több mint ötezer római catholikust számláló városok s helyiségekből egy-egy képviselő, kivévén Kolozsvárt, mely három képviselőt küld.

4. Az esperesi kerületből küldendő világi képviselő következőleg választandó a kerületi plebániák választási joggal biró hivei, mihelyt a vegyes egyházi gyülés ideje kihirdettetett, azonnal egybegyűlnek, s magok közül egy képviselőt választanak, kik az esperes által kitüzendő napon espereskerületi gyülésre megjelenvén, választják azon két világi képviselőt, kik a kerület világi catholikusait képviselendik. A kerületi papi képviselőt a kerületi papság ugyancsak espereskerületi széken választandja.

*) Károly-Fehérvár tollhibából kimaradt volt.

5. Tárgya a vegyes egyházi gyülésnek az aprób. I. R. I. tit. 3-ik artikulussában s az 1792. május 26 án kelt kir. leirat 45 ik pontjának szavai szerint „admissum ut catholici etiam negotia sua scholastica, fundationalia et ecclesiastica, exceptis iis, quae directe Episcopo reservata sunt, tractent," mindazon iskolai, alapitványi s egyházi kebli ügyek, melyek különösen püspöki joghatósághoz nem tartoznak, szóval miudazon tárgyak melyek a római cath. Status érdekében vannak:

A cath. commissió által addig rendesen végzett administratió teendőire nézve pedig abban állapodott meg ezen Status gyülés, hogy az akkori catholika commissió mellé a világi és egyházi személyekből hason számmal 24 egyén választassék a Státus gyülése által, mely bizottmány (Status egyházi bizottmány név alatt) hivatva legyen a catholika commissiótól a római catholikusok miudennemü alapitványait, ügyeit átvenni és kezelni, — ezen vegyes bizottmány elnöke, a püspök, és akadályoztatása esetében a jelenlevő catholikusok legtőbb hivatalnoka, e bizottmány határozatainak érvényesitésére 13 tag jelenléte szükségeltetvén.

Ebbeli határozatait és megállapodását a katholikus Status gyülés 1848. augusztus 31-én 54—1848 sz. alatt Kovács Miklós erdélyi püspök mint elnök, gróf Kemény József mint világi alelnök, Andrásy Antal egyházi — és Vinkler Ferencz világi jegyzők aláirása mellett — szervezését iletőleg tudomás véte végett, az egyházi és iskolai vagyon átvételét illetőleg pedig megerősités és a teljesitendők teljesitése végett Magyarország akkori fenséges Nádorához és kir. helytartójához, valamint az összes miniszteriumhoz feljelentette, kijelentvén, hogy ezen határozatokat nem vallásos különbözés miatt, hanem jogos szabadsága, és a kor elvei érzetében hozta, mivel az erdélyi catholikus Status kül és bel egyházi ügyeinek pangásba lett indulása vétkét sajátjának nem vallhatja, és ezért vallás, jogegyenlőség és szabadság szülte kötelességének tatrja magát, a kor elvek érzetébe és tudatába bele helyeztetni, s rendezni ügyeit jól ismert felekezete érdekéhez képest és jogos szabadsága szerint.

Ezen felterjesztésre a közbejött politikai zavarok miatt a magyar kormány soha választ nem adott, és igy az 1848 ki augusztusi Status gyülés határozatai teljesedésbe nem mentek,

de érvényesen fennállanak a szervezést illető határozványai, miután azokat a Status gyülés megállitotta, püspök ő Nagyméltósága elfogadta és aláirásával megerősitette.

Nem volna tehát egyéb hátra, minthogy a megállitott alap elvek szerinti Status gyülés mielőbb egybehivassék, abban a Státus gyülési szerkezetében a közbejött 17 év folytán netalán szükségessé vált változtatások és módositások megtétessenek, az ügykezelési rend szabályoztassék, s végre ugyanonnan egy alázatos felirat intéztessék a Felséghez, hogy a Státus gyülés hatáskörébe tartozó egyházi és iskolai ügyeket, valamint az ide tartozó alapitványokat és alapokat — az ingó és ingatlan vagyonnal együtt — a katholikus Status kezelése alá átadni kegyeskedjék.

II.

Az ő cs. kir. Apostoli Felségéhez felküldetni határozott felirat szövege:

Szentséges Császári és Apostoli királyi Felség

Legkegyelmesebb Urunk!

Midőn Felséged hazánk alkotmányának visszaállitása, és annak az összes birodalom nagyhatalmi állásával maradandó és biztos alaponi összeegyeztetése czéljából tett magasztos kezdeményezése folytán Erdélynek — mint a magyar korona egyik országának országgyülését Kolozsvár sz. kir. városba összehivni méltóztatott, és ezen országgyülés a legmagasabb meghivásnak engedve, itten össze is gyült, — az alólirt erdélyi püspök is az itten egybegyült róm. kath. országgyülési tagok által felkéretvén, egyháza és hivei javát eszközlendő — az erdélyi catholikusokat törvénynél fogva megillető és folytonos gyakorlattal szentesitett azon jognál fogva, mely szerint egyházi, iskolai és alapitványi — valamint egyébb az egyházi önkormányzati jogból folyó ügyeik feletti tanácskozásra és határozásra — a püspök egybehivására mindenkor, különösen pedig az országgyülések folyama alatt egybegyülni szoktak — minket e végből a mai napra összehivott; mely meghivás folytán, midőn egyházunk, iskoláink, nevelő intézeteink és alapit-

ványaink állásáról értekeznénk, azon aggasztó eredményhez jutottunk, hogy egyházi, iskolai és alapitványi vagyonunk hanyatlásnak indult, a nevelésügy felvirágzása folytonos akadályokkal küzd, és vallásos életünkben az egyházi közügyek iránti közönbösség roppant mérvben terjed; vagyonunk kincstári kezelés alatt van, hol az a rendszer nehézkességénél fogva nem gyarapodik, hanem naponta apad, a nevelés és oktatás körül nem tehetjük meg a czélszerü javitásokat és reformokat, részint mivel csökkent jövedelmünk nem képes fedezni a szükséges költségeket, részint mivel az iskolai ügy rendezésébe befolyásunk nem lehet, és főpásztorunk is e tekintetben sokféleképen korlátoltatik; végre nincsen kifejlődve közöttünk a testületi szellem, mely a közügyek iránt érdekeltséget kelt fel, és legbiztosabb óvszer a terjedő indifferentismus ellen.

Mindezen bajokon csak egyházi és iskolai autonomiánk teljes helyreállitása segithet, melyre most annál nagyobb szükség van, mivel a megváltozott és bihetőleg még jobban megváltozandó politikai viszonyok folytán a királyi főkormányszék mellett és ennek nevében működő róm. cath. bizottmány tagjai száma annyira megapadt, és még jobban megapadhat, ugy hogy ez a körébe tartozó — gyakran nagy fontosságu — ügyek elintézésére elegendő számu tagokkal már nem bir, és nem is birhat; minél fogva már cs. kir. és Apostoli Felséged is 1874 1863 és 5473 — 1863 udvari számok alatt kelt kegyelmes kir. rendeleteiben a catholikus bizottmánynak kiszélesitése szükségét átlátván, annak megnagyobbitása iránt a kir. főkormányszéktől — illetőleg az ennek nevében működő catholikus bizottmánytól javaslatot méltóztatott felkérni; az egész alázatossággal alólirt erdélyi püspök Felségednek ezen rendeleteit is — ez iránti felkérésünk következtében — véleményezés végett elönkbe adván, mi arra érett megfontolás és megvitatás után nem feledhetünk egyebet, mint vallásunk szent érdekeinek tartozó őszintességgel kijelenteni: hogy a katholikus bizottmánynak szándékolt megnagyobbitása nem vezet czélhoz, nem nyugtatja meg vallásunk érdekeiért aggodó keblünket, és nem szünteti meg azon bajokat, melyek vallásos és iskolai életünket zsibbasztják.

A catholicus bizottmány ugyanis oly intézmény, melyet

az erdélyi cath. status soha törvényesnek nem tekintett, sőt inkább benne egy oly közeget látott, mely autonomiánk nélkülözhetővé tételére volt életbe léptetve; — egy ilyen intézménynek kijavitásához mű nem járulhatunk; de nem is vezetne ez czélhoz, miután azon bizottmány hivatali tekintélyekből van egybe állitva, és a politikai fluctiatiókból folyó változásoknak kitéve, — ugy, hogy hiányzik benne az állandó alap, melyen egyházi, iskolai és alapitványi ügyeinket már valahára biztosan, czélszerüen és maradandólag, ugy a hogy kell, rendezhessen; — hogy a catholikus bizottmány nem bir magában ily állandó alappal, annak szomoru példáját a közel mult évtizedben leginkább tapasztaltuk, midőn a kir. főkormányszék feloszlatásával ezen bizottmány is feloszlott, és a catholicus ügyek feletti rendelkezés és intézkedés egy testületre ment át, mely nem állott kizárólag csak catholikus tagokból, és a mely idő alatt még az is megtörtént, hogy alapitványaink — rendeltetésök ellenére — más vallásuaknak adományoztattak, és hogy azok vallási érdekeinktől eltérő czélokra való felhasználása komolyan elpróbáltatott, azt nem is emlitve, hogy vagyonunk kezelése, érdekeink felügyelete igen gyakran más vallásu és vallásunk iránt nem mindig a legjobb indulattal viseltető egyének kezeibe, vagy legalább befolyása alá került; — de nem is szüntetheti meg azon bizottmány tagjainak megszaporitása a fennforgó bajokat, mert nem képes felébreszteni az erdélyi catholikusokban azon testületi szellemet és összetartást, mely egyedül alkalmas arra, hogy a köztünk uralgó közönyt megszüntesse, és bennünk közügyünk iránt érdekeltséget keltsen.

Különben, Felséges urunk! nincsen is erre szükség, meg vannak nekünk törvényes közegeink, melyek egyházi, iskolai és alapitványi ügyeink elintézésére szükségeltetnek, és csak Felséged kegyelmétől függ, hogy vagyonunknak a kincstári kezelés alól kezünkre kiadattatása által megnyissa előttünk azon magasztos pályát, hol egyesült erővel eszközölhessük vallásos és erkölcsi életünk felvirágzását egyházunk diszére, és Felséged dicső trónjának támogatására, melyet Szt. István Apostoli királyunk a vallás és erkölcsiség maradandó oszlopaira fektetett, és a melyet Felségednek dicső elődei is hatalmassá tettek.

Már az 1572 és 1573 ik években alapja tétetett le azon törvénynek, mely 1576-ban az aprob. const. I. R. I. czime 3-ik articulássában a négy bevett vallásnak és igy a róm. cath. egyháznak is teljes önkormányzati jogát megállapitotta, mely jogból kifolyólag az erdélyi cath. Status maga egyházi, iskolai és alapitványi ügyeit minden más vallásfelekezetüektől függetlenül — saját gyüléseiben — intézte el; több ilyen gyülésekre akadunk a történelemben 1692-től kezdve 1848-ig, sőt a catholikus Status külön pecséttel élt, és a catholikus bizottmány felállitásáig a hatáskörébe tartozó minden ügyeket maga intézett el; — 1791-ben a catholikus Status autonomiájának sok tekintetbeni megsértését az ország rendei előtt panaszolván, ezek 1791-ben egy törvényjavaslatot terjesztettek az akkori Felség elébe megerősités végett, melyben a catholica egyháznak önkormányzata visszaállitása, és ebből folyólag egyházunknak és alapitványainknak a catholikus Status és püspökjök rendelkezése alá adattatása elrendeltetett, az akkori Felség előtt is azonban törvény által annyira biztositottnak tekintetett az erdélyi katholikusok autonomiája, hogy azt ujabb törvény által biztositani feleslegesnek tartotta, ennélfogva a felterjesztett törvényjavaslatot a legfelsőbb szentesitéssel nem is látta el, hanem az 1792. május 26-án kiadott legkegyelmesebb királyi leiratában kimondotta: „admissum ut catholici etiam negotia sua scholastica, fundationalia et ecclesiastica, exceptis illis, quae directe Episcopo supt reservata, — adinstar consistoriorum reliquarum in Transsylvania receptarum religionum sub suprema inspectione nostra regia, solitisque circa illa Majestatis juribus, seorsim pertractent, conficienda vero desuper protocolla authentica tam catholici quam etiam reliquarum religionum consistoria Majestatis nostrae medio Gubernii nostri regii de mense in mensem substernant.“

Ezen kegyelmes királyi leirat is világosan biztositja az erdélyi catholikusoknak törvényen alapuló és gyakorlattal is szentesitett önkormányzati jogát, melynek visszaállitását Felségedtől nem csak fennálló törvényeinknél, hanem azon magasztos kegyeletnél fogva is alázatosan kérjük, melylyel Felséged dicső uralkodó háza szent vallásunk érdekei iránt mindig viseltetett, és a melynem engedheti, hogy csak mi catholikusok legyünk elzárva azon

együttes működéstől, mely már az első keresztény századok történetéből a hitbuzgóság, vallásos élet és közhasznu munkásság oly sok szép és dicső példáit tudja felmutatni, és a mely a más vallásfelekezetüeknél az érdekeltséget oly nagy mértékben képes előmozditani.

Midőn ezen kérésünk teljesitését Felségedtől, mint apostoli királyunktól és egyházunk legfőbb védnökétől a legnagyobb alázatossággal kérjük, szükségesnek tartjuk Felséged előtt autonomiai szerkezetünk állását is — ugy a mint az a Status megállapodása szerint kifejlődött, — felfejteni:

Status gyüléseink egybehivására jogositva van az erdélyi püspök, vagy ilyennek nem léte esetében a káptalani helynök.

A Státus gyülése évenként egyszer hivatik egybe, — rendesen a nyári iskolai szünidő alatt.

A gyülés elnöke a püspök vagy káptalani helynök, alelnököt minden egyes gyülésre a világi rendből a gyülés választ; jegyzőt minden gyülésre kettőt választanak, egy egyházit a felterjesztések irására, és egy világit a jegyzőkönyv vitelére.

A gyülés tagjai:

A.) *Az egyházi rendből*:

A püspök, mint természetes elnök.

A káptalan s püspöki szék minden tagjai.

Apátok és praepostok.

Esperesek, jelen nem lehetésök esetében a kerületi jegyzők.

Minden esperesi kerületből egy egyházi képviselő.

A kolozsvári főtanoda papi, a károlyfehérvári püspöki főtanodának pedig minden tanárai.

Minden középtanodából egy-egy képviselő.

Minden római cath. növeldék igazgatói.

Szerzetesrendi főnökök.

A püspökmegyei hivatal egyházi tagjai.

B). *A világi rendből*:

Közálladalmi római catholikus olyatén főbb tisztviselők és főbb törvényszékek róm. cath. tagjai, kik az erdélyi püspöki megyéhez tartoznak.

Catholikus főispánok s főtisztek.

A sz. kir. városok főbirái, ha katholicusok.

Minden esperesi kerületből két világi képviselő.

A kolozsvári főtanoda catholikus világi tanárai.

Világi egyes kegyurak (patronus) ide számitva azokat is, kik kápolnát és papot tartanak.

A több mint 5000 római catholikust számláló városok- s helységekből egy-egy képviselő, kivévén Kolozsvárt, mely 3 képviselőt küld.

Az esperesi kerületből küldendő világi képviselők következőleg választatnak: — a kerületi plebániák választási joggal biró hivei, mihelyt a Status egyházi gyülés ideje kihirdettetett, azonnal egybegyülnek, s maguk közül egy képviselőt választanak, kik az esperes által kitüzendő napon esperes kerületi gyülésre megjelenvén, választják azon két világi képviselőt, kik a kerület világi catholikusait a Statusgyülésen képviselik. A kerületi papi képviselőt a kerületi papság ugyancsak espereskerületi széken választja.

Minthogy pedig egy ily nagy gyülés a kezelési teendőket nem végezheti, erre nézve abban állapodott meg az erdélyi catholikus Status, hogy a királyi főkormányszék mellett ennek nevében működő jelenlegi catholikus egyházi, iskolai és alapitványi biztosság megszüntetésével ennek helyébe a Status gyülés válaszszon egy huszonnégy tagból álló bizottmányt, mely a catholica commissió helyébe lépve, annak teendőit végezze; egy szóval egyházi, iskolai és alapitványi ügyeinket — a Status gyülésének rendelkezése szerint — kezelje; — felvévén e végre a szükséges hivatali személyzetet is.

Megvannak tehát császári és apostoli királyi Felség törvényes közegeink, melyek egyházi ügyeink elintézését minden órában átvehetik, mihelyt Felséged kegyelmétől megnyerjük, hogy vagyonunk rendelkezésünk alá adassék.

Ezen vagyon pedig áll a következő alapokból:

1. A tanulmányi alap, mely több fekvőkből, állam-kötelezvényekből és kiadott kölcsön tőkékből áll, de a melynek legnevezetesebb részét teszi a kolozsmonostori uradalom; — ezen uradalom hajdan a Benczék kolozsmonostori apátságának volt adományozva; a vallási szakadás megtörténtével — midőn a protestantismus Erdélyben tulsulyra vergődött — secularisaltatott, és több magánosoknak eladatott, később Báthori István és Boldizsár az uradalmat saját pénzökön megvásárolván, ezt az

1581. évben XIII. Gergely pápa jóváhagyásával Kolozsvárt alapitott róm. cath. academiának ajándékozták, és kezelését az ezen akadémiában az ifjuság tanitására és nevelésére meghivott Jézsuitákra bizták; — a Báthoriak halála után Erdélyben a catholicismus sorsa ismét roszszabbra fordulván, a Jézsuiták kiüzettek és a kolozsmonostori uradalom a fiscus részére lefoglaltatott, s több magánosoknak inscribáltatott; — midőn a 17-ik század vége felé Erdély a dicsőségesen uralkodó ausztriai ház uralma alá jött, az erdélyi catholikusokra is jobb napok következtek, és I. Lipót ő cs. és Apostoli királyi Felsége 1693. April 9 én kelt leiratában megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi cath. Status a kolozs monostori uradalom egy részét akkori birtokosaitól 15,000 frton kiválthassa, a mi meg is történt, és ezután a catholikusok azon uradalmat a Báthori alapitvány értelmében a Jézsuitáknak kezelés végett azon kötelezettséggel adták át, hogy abból a kolozsvári academia minden költségeit fedezzék; később az erdélyi catholikusok nagyszerü áldozatkészsége által magánosok adományaiból az egész kolozs monostori uradalmat azon kiterjedésben, a mint az a Báthoriak idejében a catholikusok által biratott, az erdélyi catholikus oktatási ügy számára megszerezték, és 1744, ezen uradalom a pura fiscalitások sorából országgyülésileg hozott és szentesitett törvény által kitöröltetvén, a catholikusoknak kétségtelen tulajdonu sajátja lett, mely a Jézsuita rend által, mint a melyre az oktatási ügy bizva volt, csak kezeltetett, de soha annak tulajdona nem volt, a tulajdonjog ez idő alatt is az erdélyi catholikus Statust illette, a mint ezt a Jézsuiták magok is az erdélyi országos karok és rendek előtt 1744. Junius 30 án bevallották, azt mondván: „Idgenus fundationies non tam commodi et emolumenti nostri, sed boni publici, pietatis, et bonarum artium, juventutis patriae dignis moribus et litteris imbuendae gratia constitutae fuerunt, quarum nobis administratio magis, quam dominium concredita."

A Jézsuita rendnek 1773. történt eltörlése után azon uradalom a római catholikus tanulmányi alap számára előbb kincstárilag kezeltetett, később 1802. Szept. 24-én $^{1274}/_{798}$ udvari sz. alatt kelt kegyelmes kir. leiratban az erdélyi püspöknek számadás tétel melletti kezelésre kiadatni rendeltetett, és 1803-ban valósággal át is adatott: ez időtől fogva az erdélyi catho-

likus püspök, mint az erdélyi catholica egyháznak képviselője kezelte azon uradalmat az 1849-ik év végéig, midőn az akkori ostromállapot ideje alatt az akkor kolozsvári cs. kir. vidéki parancsnok önhatalmilag a püspöki kezelést megszüntette, és az uradalmat előbb kinevezett biztosai által kezeltette, később kincstári kezelés alá adta; — a jelenlegi kincstári kezelésnek tehát semmi jogos alapja nincsen, sőt az határozottan ellenkezik Felséged dicső elődének elől érintettkir. leiratában foglalt intézkedésével és miután a püspöki kezelés iránti Felségi intézkedést csak is ezen az uton lehetett volna megváltoztatni, de az soha meg nem történt, nyilván való, hogy a jelenlegi kincstári kezelés a mi jogainkkal és Felséged dicső elődének soha vissza nem vont és nem módositott fennebbi rendelkezéseivel ellenkezik.

De ellenkezik az a catholikus tanulmányi alap érdekeivel is, mert azon uradalomnak 1849 ótai kezelése oly rosz, hogy a tanulmányi alapra abból kipótolhatatlan kár háramlik; — az erdélyi cs. kir. állam számvevőségnek hivatalos kimutatása szerint 1855—1862-ig azon uradalom nyolcz évi középszámitás szerinti évi jövedelme 9892 frtot tett o. é.; — holott a püspöki kezelés alatt még azon időben is, midőn az urbériség már meg volt szüntetve, — 16,079 frt közép jövedelmet volt képes felmutatni; — és Felséges Urunk! ezen jövedelem csökkenésnél még nagyobb kár háramlik a tanulmányi alapra azon a kincstári kezelés nehézkes voltából folyó körülményből, hogy gyakran a kisebb épitkezési hiányok helyrehozása felétti tárgyalások 3—4 rendbeli irodán keresztül húzódva, oly hosszu időt vesznek igénybe, hogy az alatt a hiány, mely kezdetben kevéssel lett volna helyrehozható, csakis több ezerek ráforditásával szüntethető meg; — ilyen nagymérvü oknélküli kiadás volt több évben a Szamoson lévő ugynevezett anyagátra, melynek kezdetben pár száz forinttal pótolható hiánya később ezreket vett igénybe, mit különösen az 1850—1855 ki számadások mutathatnának meg.

Az uradalom jövedelmének csökkenését továbbá még az is idézi elő, hogy a haszonbérek megkötésénél a kellő körültekintés hiányzik, melynél fogva megtörtént az, hogy nem létező tárgyak átadása is igértetett a haszonbéri szerződésben, vagy már másoknak kihaszonbérelt jövedelmek ujból és másodszor is haszonbérbe adattak, miből költséges perek, és több

ezerekig elmarasztaló itéletek keletkeztek; ide járul végre az erdők szerfeletti pusztitása, melynek mi szemtanui vagyunk, és mégis a Felséged kincstári közegei — alárendeltjeik jelentésének teljes hitelt adva, — ezen állitásunkat kétségbe vonni bátorkodtak, azon sajátságos esetet állván itten be, hogy nem a tulajdonosnak adatik hitel — ki tulajdonának pusztulását fájlalja és panaszolja, hanem a kezelőnek, kinek kezelésével elégedetlenségére és az e miatti panaszra a tulajdonos elengedő okkal bir.

A kezelésnek rosz és czélszerütlen voltára lehet azon körülményből is következtetni, hogy a kincstári közegek az uradalom kezeléséről számadásokat a tulajdonos catholiku, Statusnak, illetőleg az erdélyi püspöknek előmutatni vonakodnak, sőt azt határozottan megtagadták, és csak egyes kivonatok illetőleg jövedelmi kimutatások közlésére szoritkoztak, a minek nem lehet más oka, mint az, hogy azon számadásokból panaszainkat igen is nyomósan tudnók támogatni.

A kincstári kezelés már nehézkes voltánál fogva általában nem dicsérhető, és ezért Felséged kormánya is már régebben a kincstári javak eladását, vagy hosszabb időre kibérlését rendelte volt el; nem felel tehát az meg a kivánalmaknak tanulmányi alapunk uradalmában sem, és naponta szegényedő alapunk érdekében kell alázattal és sürgetően kérnünk Felségedet, hogy a kincstári kezelést mielőbb megszüntetni méltóztassék.

2. Vagyonunkhoz tartozik az ösztöndij-alap, mely hasonlólag a Báthoriak alapitványából veszi kezdetét; később Felséged dicső Elődei Lipót és Mária Terézia ő Felségeik által gazdagitatott, valamint több magány alapitványokkal is idő folytán gyarapodott, — ezen alap az erdélyi püspök és a fennálló catholikus bizottmány közvetlen rendelkezése és kezelése alatt állott és áll.

3. A nagy-szebeni római cathol Theréz árvaházi alap.

4. A vallási alap.

5. A normalis iskola tanitói alap.

6. A normalis iskola tanitói nyugdij-alap.

Mely alapok — az alapitók szándéka és az alapitvány ermészete szerint — tisztán catholikus alapok, és jelenleg a királyi főkormányszék melletti cath. commissió által kezeltetnek.

Ezek azon alapok, Felséges urunk, melyeknek kezelése, és a melyek feletti rendelkezés minket jogosan illet, és a me-

lyeknek mielőbbi átadását, azon alapok biztos fennmaradása, és ezzel kapcsolatban vallási és közoktatási nagyfontosságu érdekeink megóvása — egyiránt sürgetik.

Felséged népeinek nemzet és vallás különbség nélkül jóltevő atyja, de mi catholikusok Felségedben azon kivül még hitünk buzgó apostoli védnökét is üdvözöljük, és igy a legnagyobb bizalommal reméljük, hogy Felséged nem vonandja meg tőlünk azt, mit a más felekezetüek háboritatlanul élveznek; és a mi minket éppen ugy megillet, mint őket, — törvényszerü autonomiánk gyakorlatát, — melynek jóltevő árnyékában fejlődhetik ki legbiztosabban a vallási élet, a köznevelési és oktatási ügy, és hogy Felséged ezt nekünk legkegyelmesebben megengedni méltóztassék, e mellett szólanak különösén Erdély sajátságos viszonyai, hol más vallásfelekezetüek számra nézve többen vannak mint mi, és teljesen független autonomicus állásuk mellett a nevelésben, oktatásban és az ezekre szükséges vagyon gyarapitásában csak ugy tudjuk velök a versenyt fenntartani, ha mi sem gátoltatunk többé a minket törvényesen megillető autonomiai jogok azon mértékbeni gyakorlásában, mely nem vág ugyan be az egyházi dolgokba, mint a mit mi vallásunk és egyházi szerkezetünk elveinél fogva nem is kivánunk, — de a mely az egyházi és iskolai vagyon, a nevelési és oktatási ügy mind azon ágába való döntő befolyásunkat biztositja, mely nincsen közvetlenül a püspöknek fenntartva.

Ez okokból fiui alázatossággal kérjük Felségedet, hogy a királyi főkormányszék mellett fennálló catholika commissiót megszüntetve, megengedni méltóztassék, hogy az annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi catholikus Status fenn megirt szerkezetü gyülésére, és az annak kebeléből választandó 24 tagu választmányra bizassanak, és méltóztas sék megrendelni, hogy egyházi, iskolai és alapitványi vagyonunk ezen Status-gyülés rendelkezése és kezelése alá minél előbb átadattassék.

Mely kérésünk mielőbbi teljesitését Felségednek apostoli buzgóságától fiui alázatossággal esedezvén, a legmélyebb hódoló alattvalói tisztelettel maradunk

Szentséges cs. és apostoli királyi Felséged Legkegyelmesebb urunk

alázatos leghivebb szolgái és örökre hü alattvalói:

Az erdélyi római cath. országgyülési tagok, és minden rendü catholicus hivek.

4.

Szervezési munkálatainknak mielőbbi megkezdhetése végett a Státus-gyülésnek — a feliratban felemlitett szerkezet szerinti — mielőbbi egybehivása felette szükséges levén,

Püspök uruuk ő Nagyméltósága felkéretett hogy a következő nyári szünidő alatt a Status, gyülést egybehivni méltóztassék.

5.

A felirat — valamint a gyülés jegyzőkönyvének hitelesitésével a feliratot szerkesztő bizottmány megbizatik.

Ezzel a gyülés eloszlott.

Fogarasy Mihály,
püspök.

Groisz Ferdinánd,
mint a róm. kath. Statusgyülésre megválasztott jegyző.

Az ezen statusgyülésből ő cs. és apostoli királyi felségéhez felterjesztett folyamodványra püspök ur a következő választ kapta:

A vallás- és közoktatási magyar kir. minisztertől.

896. eln. sz.

Méltóságos püspök ur!

Az erdélyi róm. kath. püspöki megyéhez tartozó országgyülési képviselők a közelebb mult időben hozzám azon kérelemmel járultak, miszerint Ő cs. és apostoli királyi Felségénél lennék eszközlője annak, hogy az erdélyi róm. katholikusok 1866-ik évi Január 10-én Méltóságod elnöklete alatt tartott egyetemes gyülésből legfelsőbb helyre intézett alázatos feliratában foglalt azon kérést, hogy az erdélyi főkormányszék mellett fennálló „katholika commissio“ megszüntetvén, a katholikusok egyházi, iskolai és alapitványi ügyeinek kezelése

mennyiben azok szorosan az egyházi hatóság hatáskörébe nem tartoznak, a feliratban körülirt módon alakitandó gyülésre, s az ennek köréből választandó bizottmányra bizassanak, hogy végre az erdélyi kath egyháznak törvényeken és régi gyakorlaton alapuló autonomiája viszszaállittassék, Ő cs. és apostoli királyi Felsége legkegyelmesebben teljesiteni méltóztatnék.

Az érintett kérvényben foglalt indokok helyességét, alaposságát egész lelkemből osztva, nem késtem e részben pártoló legalázatosabb előterjesztésemmel Ő cs. és apostoli kir. Felségéhez járulni, minek folytán Ő cs. és apostoli kir. Felsége folyó évi augustus 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi főkormányszéknél fennálló ugynevezett katholika commissio megszüntetvén, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erd. róm. kath. statusnak 1866-ik évi január 10-én Kolozsvártt tartott gyülése jegyzőkönyvében körülirt szerkezetü gyülésnek, és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek, és intéztessenek azon módozatok szerint, melyeket Ő Felségének magyar kormánya az összes érdeklettekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak csorbitása nélkül fog megállapitani és legfelsőbb elhatározás alá terjeszteni.

E legkegyelmesebb elhatározás következtében teljes tisztelettel felkérem Méltóságodat, miszerint jelen intézményem vétele után az erdélyi róm. kath. Statusgyülést haladék nélkül az 1866-ik év január 10-ki gyülés jegyzőkönyvének 4-ik pontja szerint összehivni, s az abban hozandó javaslatokat, s illetőleg a statusgyülés jegyzőkönyvét saját becses véleménye kiséretében hozzám felterjeszteni sziveskedjék.

Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.

Budán, 1867-ik évi Sept. hó 12-én.

B. EÖTVÖS JÓZSEF.

Fogarassy Mihály püspök ur ő méltóságának

Kolozsvártt.

E kedvező és örvendetes válaszra püspök ur ő nmlga 1868-ki február 9-ikére összehivta a Statusgyülést Gyulafehérvárra, melyet a következő beszéddel nyitott meg:

Mélyen tisztelt Status-Gyülés!

Szt. István első apostoli királyunk által alapitott erdélyi egyházmegyénknek három korszakra osztható történelme arról tanuskodik, hogy anyaszentegyházunk a magyar hon azon földterületén, melyet régebben is Erdélynek neveztek, a szent korona apostoli jogara alatt addig élte nagysága s üdvös hatása első dicső korszakát, mig Erdély maga a politikai elszakadás szerencsétlen korszakába nem lépett. Egyházunk ezen első korszakának nagyszerüségét, ha arról a honi és egyházi történelem évlapjai nem tanuskodnának is, mutatják a fennmaradott, és az idők vasfogával maig is daczoló monumentalis templomok, melyeket az egykor virágzó erdélyi egyházmegye Isten dicsőségére emelt, emelni elég buzgósággal, anyagi erővel birt.

Tanuskodik róla székesegyházunk, melynek magasra emelkedő boltozata alatt s áldozó szent oltára előtt az Urnak világositó szent kegyelmét e gyülekezetre előbb leesdettük; tanuskodik maga ez a püspöki lak, mely a hajdani nevezetes Alba Juliának enyészetét tulélte, s a számüzött erdélyi püspök utódait, megyénknek 155 éves árvasága után törvényes örököseit befogadta.

Megyénknek második korszaka romlásának szomoru képét tünteti elénkbe. A miket róla az erdélyi törvényhozás törvénykönyvébe igtatott, sirhalmaink feliratai gyanánt jelentik előbbi dicső életének erőszakos megszüntetését.

Az anyaszentegyház fenmaradását biztositó Isten-ember könyörülő jóságának kell köszönnünk, hogy a vallásujitás ak-

kori rohamárlatában több bérczvédte községek s nehány magasabb rendü családok hitszilárdsága megyénket a végenyészettől megmentette. E korszakban az anyaországtól és az egyetemes keresztény egyháztól elszakadt Erdély a folytonos belviszályok s a külellenség gyakori betöréseinek csatapiacza volt. A számüzött katholicizmussal együtt költözött el innen a béke angyala s lépett előtérbe az uralkodásvágy ördöge. De az az ős hitben megmaradt kisded hü nyáj a magyarhoni kathol. egyházhoz hol főpásztorai tartozkodtak annál szorosabban füződve, ezen szomóru időszak alatt is keble meleg érzelmein hordozta az anyaországhozi ragaszkodását s azon reményt, hogy a szakadás megszüntével szenvedéseinek s lealáztatásának korszaka véget ér, s erélyes kitartásának jutalmául, midőn ismét a magyar szent koronát fején hordozó s jogarát jobbjában tartó Erdély fejedelmének alattvalói hüséget esküdendett; egy harmadik örvendetes történelmi korszaknak kapui nyilnak fel előtte, mely alatt ismét azon állásra küzdheti fel magát, honnan elveszett jogait viszaszerezze s fentartásának s uj életfejlődésének eszközeiről gondoskodjék, és e korszak ismét másfél század hosszu folyamán terül el s a szent törekvések dicső és áldásos mozzanataiban nem szükölködik.

Egyházmegyénk e harmadik korszakának is alkonyához jutottunk.

A nem rég átélt események hatalma a társadalmi viszonyok és politikai kormányzat eddig fennállott rendszerében változásokat hozott létre, melyek az egyházi kormányzat módositását teszik szükségessé; módositását mondom, mert annak Istentől rendelt kormányszervezete nem változható alapokra levén fektetve, lényeges átalakulás alá nem jöhet. Előttünk tehát mélyen tisztelt Statusgyülés anyaszentegyházunk újabb jogviszonyai megállapitásának fontos feladata áll.

Egyházi autonomiánk megszilárditását s kiterjedését oly eredménynyel kellend megalkotnunk, miszerint egyházpolitikai állásunk a többi vallásfelekezetek mellett sem hátrányosabb ne legyen a mostaninál, sém belkormányzatunk tekintélye, egyházi s iskolai intézményeink emelkedése csökkenést ne szenvedjen sőt inkább vallásbuzgóságunk és a közérdekeltség fenkeltségével ezek oly lendületet nyerjenek, mely által az erdélyi megye az egész világra terjedő katholicus egység kapcsolatában vala-

mint Krisztus egyetemes egyházának minden kegyelmében, dicsőségében és szenvedéseiben részes, ugy legyen méltó az igazságot hirdető isteni és emberi jogokat védő, a keresztény civilisátiót megalkotó, abba nemzetünket is befoglaló és a pogány ellenség dulásai közt oltalmazó és segélyező római közönséges anyaszentegyháznak tetszésére és szeretetére.

Ugyanis a róm. kath. anyaszentegyház akár a hitszakadás dulta fel egységét, akár a polgári hatalom zsarnoksága törekedett elnyomni szabadságát és jogait, mindig megtudta tartani mind Istentől vett hit- és erkölcs tudományának sérthetlen épségét, mind apostoli eredetü szervezetének fokozatosságát, mind pedig változatlan alapokon álló kormányzatának szorosan egyházi jellemét.

Az ezek megrontására törekvő mozgalmak alatt, azok lezajlása után teendői iránt nem habozott, tanácstalan kétkedésben nem ejtette el a kormányrúdat s nem tévedt el magától az isteni Mestertől kijelölt s tizennyolcz század hosszu folyama alatt követett egyenes utról. A polgári társadalom terén s a politikai kormányformákkal szemben, mindig önmagában találta fel békés megtérhetésének és szilárd állásának eszközeit, s ha szükségét érezte időszerü reformok általi javitásoknak, nem másoktól kért arra nézve tanácsot és javaslatot, hanem saját isteni szellemétől, az öt tanai- s intézményeiben csalhatatlanul kormányzó lélektől.

Nincs okom kételkedni azon, hogy most is, midőn egyházunk szabadságát s annak önálló kormányzatát a társadalmi újabb alakulások terén és a kormány irányában ugy, mint saját egyházmegyénk belső területén szilárd és tartós alapokra kivánjuk fektetni, e tiszteletre méltó nemes gyülekezetben is szintazon egyházi szellem fogja vezényleni tanácskozásainkat s megérlelni határozatainkat. Erről biztosit engem a meleg részvét és fellelkesedés,melyet intézkedésünk előhire az egész országban s azon tul is felkeltett; a készség, melylyel tisztelendő papságunk s legkedvesebb híveink nagytekintélyü választottjai, kiket itt a szeretet megáldó szavaival szivem mélyéből üdvözlök, daczára a téli utazás kellemetlenségeinek, megtudván főpásztori hivásunkat, ős régi püspöki székünk városába eljöttek, hogy itt velünk értekezve és tanácskozva, körvonalozzák alapzatát egyházmegyénk autonomiájának s e tekintetben egyházunk uj

aeraja megnyilásának ünnepét a püspöki megye központján megülték. Biztosit továbbá az ez érdemben értekező és intézkedő Nagyméltóságu magyar püspöki karnak bölcs és tapintatos eljárása. Az erdélyi egyházmegye nyolcz század óta a magyar hierarchiához füződve, összeköttetését és kormányzati egyformaságát avval mindig fentartotta és féltékenyen megőrizte, az egyházi önkormányzat kérdésében is csak anynyiban térhet el tőle, menynyiben azt külön tartományi helyzete fogja kivánni. Biztosit felséges Urunk Királyunk legfelsőbb előre kijelentett szándoka és akarata s magas kormányának az egyházak szabadságát tiszteletben tartó fenn-kelt nézete. De legiqkább biztosit az, hogy a Jézus szent nevében vallásos érzülettel megkezdett s egyházias szellemben folytatandó munkára leszáll Istennek minden jó akaratot megszentelő áldása.

Én tehát mint e megyénknek méltatlan főpásztora, kit az isteni gondviselés, hogy a kath. anyaszentegyház kormányzásában az ő ereje és őrködése annál feltünőbb legyen, eszközül helyezett éppen ezen időben az erdélyi püspöki székbe, az Atya Fiu és Szentlélek egy Isten nevében megnyitom a gyülést és megkezdem annak tanácskozásait.

Nagy horderejü, 260,000 erdélyi kath. feleink üdvére, lelki, szellemi s több tekintetben még anyagi jólétére is beható munkához fogunk. Egyházmegyénk megszélesbitett kormányszervezete alapjainak lerakásához.

Egyházunk szabadsága s függetlenségének lényeges kérdéseit nem csak elméletben kell megvitatnunk, a mi könnyebb, de ugy kell megoldanunk, hogy az az életbe is átmehessen és benne az óhajtott czél eléressék, a mi már több megfontolást kiván. Nem állunk politikai törvényhozás terén, nem tartunk akadémiai vitatkozást, mi az isteni bölcsesség által szervezett örök igazságokon nyugvó s 18 századok fergetegeit kiállotta közönséges anyaszentegyháznak fiai vagyunk; annak tudománya, bölcsészete s törvényei a miéink, melyeknek öntudatával minden felmerülő kérdést könnyen megoldhatunk; de a melynek törvényétől eltérve a különböző tanok szelétől ide s tova fognánk hányattatni.

Mielőtt tehát a munkához fognánk, számba kell vennünk az utba vezető, irányadó és sikert biztositó vezérelveket; körvonalozunk a tanácskozás tüzetes feladatát; kijelölnünk a hatá-

rokat, melyeken tul terjedni katholicusokhoz sem illő, sem megengedhető nem volna.

Ugy hiszem, hogy kath. egyházi gyülés előtt nagyravágyás, önzés gyanujába nem esem, ha legelébb is e tiszteletre méltó gyülés figyelmét a megyét kormányzó püspök joghatósága megfontolására terelem.

A kath. anyaszentegyházban az egyházi hatalom a püspök ben összpontosul, kitől mint vizforrásból a folyam, a megyében tovább terjed. A püspöki joghatóság nem szorittathatik egyedül csak vallási és papi ügyek kormányzatára: az egyházi kormányzat alá tartozó mindennemü ügyben és ügyhez neki hozzászólása van. Hitelveink szerint tehát nem csak a jus in sacra az, a miről a püspök rendelkezhetik, hanem a jus circa sacra is tulajdonképpen az ő hatáskörébe esik. A tőlünk 300 év előtt elszakadt protestáns egyházakban ezen isteni és apostoli intézkedés ellenére, a kormányhatalom a népre átruháztatott, és tőle száll által egyes az egyházi ténykedést végző személyekre, kiktől azt vissza is veheti.

A protestánsoknál tulajdon papi rend és papi hatalom nem létezvén, az egyházi hatalom különbség nélkül papi és világi tagok által ugyanazon eredeti joggal gyakorolható, valamint hogy gyakoroltatik is. Ezekből már látható, hogy a kath. anyaszentegyházban, midőn az önkormányzatnak alaki elrendezése forog szóban, a protestans consistóriumok kormányrendszerét utánozható egyházkormányzati mintának nem tekinthetjük.

Nálunk az egyházi ügyvezetést a vegyes természetüekben sem lehet egészen secularizálni; itt a világiak mint fiak segitik az atyát a háztartásban, gyámolitják és támogatják a háztartásban, a házi bajokban védik és oltalmazzák szabadságát és függetlenségét, őrzik javait és jogait a megtámadók ellen, de egymagukra püspök és papság nélkül az egyházban és ahhoz tartozó intézmények körében nem rendelkeznek.

A politikai kormány, mig a kath. egyház védelmét vállalta magára, és a kath. hitvallást saját állami vallásának tekintette, egyházi ügyekben mint olyan ez illetékességen tül is befolyást gyakorolt, mely sokszor nyomasztóvá is vált.

Ezen protectoratust mintegy önként felmondván, s a vallások között a politikai különbséget megszüntetvén, anyaszentegyházunk is bizodalommal fordul saját fiainak támogatásához, és

jogosan számit segedelmökre. Örömest fogadja be öket az egyházi kormányzat körébe, de nem mint külön és kivül álló tényezőket, hanem mint vele egyesült egyháztagokat.

Azon több izben hallott panasz, hogy a kath. hierarchiai rendszer a világiak befolyását egyházi dolgokban meg nem türi, inkább tapasztalt eddigi részvétlenségök mentésére volt kigondolva, vagy az eddig fennállott egyházközi viszonyok téves felfogásából származott. Nem a hierarchia szoritotta le világi férfiainkat az egyházi térről, hanem a politikai kormány, 'mely az egyház patronatusával megbizott cath. fejedelmek nevében az egyháztól nyert jogokat sokszor az egyház ügyeinek kárára és nagy bátrányára gyakorolta. Midőn világiak vesznek részt az egyház ügyeinek elintézésében, külön pártot nem képeznek, egyházunknak főjelleme mindenben az egység, melyet megosztani nem lehet, de a melyben mindenkinek illő munkaköre megvan.

Mikép az Úr a maga szőlőjében, mely az egyházat példázza, a nap különféle óráiban küldi el dolgosait, s még estendén is felszólitá a hivalkodókat, hogy azt müvelni menjenek: ugy anyaszentegyházunk a jelen válságos időben a szorgalmas és folytonos müvelést igénylő Úr szőlőjébe szólitja világi fiait, hogy papi munkásaival együtt fáradozzanak annak jó karban tartásán és gyarapitásán s ha jól végzendik későn kezdett munkájokat az egész álló nap dolgosainak jutalmára teszi őket érdemesekké.

A világi kath. hivek részesitése az egyház kormányzatában nem áll csupán a jog és hatalom részességében, hanem az egyház védelmének, pártolásának, vagyona megőrzésének, jogai fentartásának kötelmét szabja eléjök, különösen most, midőn az álbölcsészet s az anyagiasság uralma azt mindenfelől megtámadta. Óvjon meg minket attól a kegyes isteni gondviselés, hogy az erdélyi Statusgyülés akár most, akár jövőben az egyházi hatalom feletti osztozódás keserü versengését idézze elő, s a bár külső állapotra nézve papi és világi rendre osztályozott fiak a legjobb védszer feltalálásában elleneink örömére, megegyezni ne tudjanak.

Mely elnöki megnyitó beszédre báró Jósika Lajos ő Excellentiája következő beszédben felelt:

Ő Felsége kegy. rendeletét megértve, nem lehet, hogy első

felszólálásunk azon hálás örömnek nyilvánitása ne legyen, mely az erd. róm kath. hivek keblét ősi autonomiájok helyreállitásával lelkesiti.

Nem a jelenkor mozgalmainak nyugtalan kitörése, nem egyéni érdek, mi ezen érzést bennünk ébreszti, hanem azon meggyőződés, hogy vallásunk elhanyagolt ügyeinek helyreigazitását csak ezen az uton lehet eszközölni.

Ha visszatekintünk azon időkre, midőn nemzeti fejedelmeink alatt a vallásos surlódások korszakában hazánkban a kath. érdekek nagyon is háttérbe voltak szoritva: ugy fogjuk találni, hogy kath. elődeink csekély számának közreműködése saját körében a vallásos buzgalmat fentartani és a vallás érdekei körül lelkesedéssel működni képes volt.

Később Erdély a nagy osztrák birodalomhoz csatlakozván a kath. érdeket soknemü előnyök halmozták el. Többeket nem emlitve vallásos intézeteinek szép vagyonnal láttattak el, nagy jellemü férfiak ülték püspöki székünket és diszes hivatalokat viseltek hazánkban hitsorsosaink jelesebbjei.

De midőn a kormány a kath. ügyek kezelését magához ragadta és a közönséget ezektől elrekesztette, megszünt azon központ, mely vallásunk tagjai működését egy szent czélra egyesitette, és a vallás érdekei iránt való közönbösség napról-napra terjedett.

Ősi autonomiánk helyreállitása reánk nézve nem csak azért üdvös, mert a bureaucraticus rendszer alatt elhanyagolt egyházi ügyünk helyreállitását biztos uton eszközli, hanem azért is, mert a kath. szellem ébredésének erőteljes rugója lehet. Hálás indulattal fogadjuk azért Ő Felségének kegyelmes rendeletét, mely vallásos autonomiánkat helyre állitja. Köszönettel ismerjük el a magyar kormánynak ebbeli kérésünkre forditott figyelmét. Dicsőitjük egyházi főnökeink és ezek között nagyméltóságu püspökünk hathatós közbenjárását és tisztelettel emlékezünk azon multunkról is, mely a jelent elősegitette jövönk biztositására.

Egy oly nagy horderejü fellépés, milyennek jelen gyülekezetünket tekinteni lehet, megkivánja, miszerint már első felléptünkkel tisztában legyünk magunkkal, tisztában álljon a világ előtt, hogy mért tartjuk ezt szükségesnek? minő alapra fektetett erőkkel kivánunk e szükségnek megfelelni? és mi az, a mit működésünk körében szemünk előtt tartani kell? hogy

működésünk a magasztos czélnak megfeleljen. És ha ily fontos kérdések megoldását csekély tehetségem kimeritőleg tárgyalni nem is birja, de midőn nekem jutott az a szerencse, hogy Nagyméltóságu püspökünk után itt első felszólalhassak, hivatva érzem magamat mindazokat érinteni, melyek ily kérdések megfejtése körül nézetem szerint figyelmet érdemelhetnének.

Nagyméltóságod és a t. egyházi gyülekezet bölcs belátása fogja előterjesztésemet megbirálni; de bármiként ítéljenek felette, szerencsésnek érzem magamat, ha igénytelen szavaim ily nagyszerü kérdések megfejtésére alkalmat nyujthatnak.

Talán soha nem küzdött anyaszentegyházunk leverőbb körülményekkel, mint most. A pogányság üldözései keresztény hiveik buzgalmát elnyomni nem birták, sőt vértanuink emelkedett lelkesedése magasztosságát tüntette fel. A reformatio milliomokat idegenitett el sz. hitünktől: de ezeknél több milliónál nevelte a szentegyházhoz való ragaszkodást, és ha egyházunkat gyakran érték szomoru csapások, melyekkel az ellenszenv sujtotta, vigaszt találhatott mindig azok emelkedett lelkesedésében kiket tőle elidegeniteni nem lehetett. A civilisatió haladásával a vallásos surlódások megszüntettetvén müvelt nemzetek közt, a szabadság terén többé helyett nem talál. De azért ellenségeink vannak, és a mi aggasztó, ezek keblünkben is emelkednek, közöttünk terjednek. Ilyen a hitetlenség az egyik, — a vallás iránt való közönbösség a másik részről. Terjeszkedik az egyik a párt kitartó mozgalmai által, terjeszkedni fog a másik, ha a vallás buzgalom lobogóját nem ugy tüzi ki, hogy az elszéledett nyáj örömmel és bizalommal seregeljen körülette.

Mert mérges támadásoknak van annak szent széke kitéve, kit hitünk e földön Isten helytartójának vall. Hogy a csillapitó hatalmak közbenjárása menynyiben fogja védeni, politikai járatlanságom előre belátni nem képes. De arról meg vagyok győződve, hogy ha a vallásos buzgalom tágas e világ katholikus közönségeit egy szabad mozgás mezején egyesithetné, kimondhatnám azt, hogy a pápai birtok felett más hatalom nem rendelkezhetik, mint a katholicusok milliomai együttessége. Ezek érdekében volt és van az felállitva, ezek érdeke kivánja, hogy a világ minden részében elterjedt hivek lelki nyugalma főpásztora bármely hatalmasságnak alattvalója ne legyen, hogy függetlenségét az uralkodó tekintélyének fénye környezze.

És milliomok ily felszólításával szemben, nem hiszem, hogy a szent szék környékét senki is ostromolná azon okból, és csak azon okból, mert ezen birtok éppen keze ügyében fekszik. Miglen jelenleg támadói csak gunymosollyal néznek azon sympáthiák kifejezésének erőlködéseire, melyek eddig tekintélyes egyesülési térre találni nem tudtak.

Láttuk, hogy katholicus szellemben tett alapitványokat kormányok magukhoz ragadtak, nem gondolva azon birtok biztosság szentségével, melynek oltalmát mindnyájan éppen a kormánytól várjuk. És hallgatva türi a katholicus nép és közönbösséggel nézi, ha más, rendeltetésökkel éppen ellenkező czélokra kasználtatnak. De mit is tegyen az egyes egyebet ott, hol ezen érdekek védelmétől elszigetelve áll, és a hol az erők egyesitésének tere hiányzik. A kathol. alapitványok kezelői eddig oltalmukat csak a kormány pártfogásában keresék. A kormány pártfogásában! mely zsarnok kezében, kedélye játékává válhat s alkotmányos téren nyugtalan mozgalmak változásai között éppen ellenei hatalmába juttathatja. De ha a kath. érdekek emelésére adományozott vagyont a kath. tömeg buzgalma fedi, ha az egyház hivei mint testület őrködhetnek a felett, a mit a kath. érdek fenntartani kiván, egy védbástyája emelkedett, melyet megtámadni nagy hatalomra fektetett kormány is vonakodik.

Nincs a nép osztályai között egy is, melyet a jelen idő mozgalmainak szóvezetői oly kiméletlenül támadnának meg, mint a kath. papságot; hol ezek között az emberi gyarlóság vétkezik, kárörömmel hirdetik, hol a rágalom térre talál, ennek szárnyakat adnak, és a védelem csak itt-ott elszigetelve mutatkozik. Azzal vádolják a kath. papságot, hogy az magasztos feladatának befolyásával az emberi eszme függetlenségét kivánja béhálózni és maga hatalma alá keriteni. Hogy a kath. papság a jelen idők mozgalmaira valami túlnyomó befolyással kecsegtethetné magát, azt éppen nem látom; de elösmerem, hogy a legszentebb czél a vallásos buzgalom ébresztésének is lehet hibás eljárása. Elösmerem, hogy az indulatok korlátlansága, a hibás felfogás és tulbuzgalom félre vezethet. Emberek vagyunk mindnyájan és az emberi gyarlóságon felülemelkedett néposztály nem létezik, de egyesek hibájáért a szent czélba működők hatását megsemmisiteni anynyi, mint ezt magát feladni. Hogy vallásunk ellenei

ott támadják, hol leginkább sérthetik: állásunk természetének következése. De a kinek vallása tisztaságát a világ előtt is fenntartani szivén fekszik, annak ily támadások ellen védelemről is gondoskodni kell, még pedig oly védelemről, mely a hibák elháritásával a támadók fegyverét tompithatja, oly erő előállithatásáról, mely a köztünk működőkre hatni, mely a hibákat elháritani s a helytelenül támadókkal szemben erőteljesen megállni képes legyen.

A vallásosság bölcsője az iskola, a ki hitéhez ragaszkodik s ezt maradékában is fenntartani akarja, annak akarnia is kell, hogy gyermeke vallásos érzelmek befolyása alatt nevekedjék. De fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy éppen katholikusok azok, kik nevelői intézeteiktől az egyházi befolyást el akarják zárni, s ezeket egészen a kormány rendelkezése alá bocsátani. Én a kormánytól soha sem tagadom meg azt, hogy ott, a hol a köztársaság érdeke forog fenn, felügyeljen. Megkivánja ezt azon egyensuly fentartása, mely mindegyikünk jogainak sérthetlenségét biztositja, meg azon közreműködés egyesitése, melyet előmozditani polgári kötelességünk. De hogy kath. ifjaink nevelésétől a kath. szellem befolyását elrekeszsze, hatalma egy oly túlterjesztésének tartom, mely igen is gyakran vallásos érzelmeinket sértheti. Protestáns hazánkfiai hiven őrzik azon dicső feladatukat, hogy nevelő intézeteiket önállólag kezelik, és csak elösmeressel lehet emliteni azon vallásos buzgalmat, hazafi érzést és müvelődési emelkedést, melynek terjesztésében működnek. Hasonló állásban miért ne tudnánk mi is hasonlót eszközleni? hogy kizárólag a kormány igazgassa nevelő-intézeteinket, a kath. érdekeket ki nem elégitheti. De a sem kielégitő, ha csak egyházi személyek képviselik a kormánynyal szemben az érdeket mely körül müködni a szülőknek Istentől rendelt feladata. Egyesüljön azért azon tekintély, mely az Isten szavát hirdeti azon erővel, melynek kebelében ez gyökeret vert, és ha a nevelés feladatában részt vehet mindenki, ki erre hivatva van, hogy mindenkit kielégit, körölöttünk álló példák bizonyitják.

Többeket nem is émlitve az elősoroltak talán eléggé bizonyitják, hogy midőn az állam élet mozdonyai tágasb tért foglalnak, az állam-főkkel és kormánynyal való egyezkedés vallásos érdekeink fentartásának már elegendő biztossága nem lehet; hol kellessék tehát ezek támaszait keresni, az, miről e t. gyülekezet engedelmével tovább szólani kivánok.

A világ kereke forog és egy és más bármiként vélekedjék, ennek haladásától elmaradni senkinek se szabad, ki hivatva van közremüködni, hogy ezen haladás üdvös legyen.

Az alkotmányos elvekhez való ragaszkodás a kor haladása, jelleme és ennek terjedésével terjed az emberiségben azon önérzet is, hogy a közügyek előmozditására már nem csak anyagi eszköz, hanem szellemi rugó is akar lenni. A terjedő közvélemény folyamát megállitani nem lehet, de ennek helyes irányt adni az ész tevékenységének feladata.

S ha e democraticus elvek mozgalmai itt-ott már a fennálló társadalmi rendet bántalommal is fenyegetnék, ezen elvektől sem kell elijedni.

Nem az elv itt a veszedelem, hanem a kezelők, kik ily eszmék éretlen gyümölcsével akarják a politikai életet táplálni, ott, hol csak veszedelmes lázakat idézhetnek elő.

Minden időkorban találunk példákra, hol büszke hatalmasságok is a néptömeg lelkesedését hivták fel segitségül; s ha ily erők gondatlan megfeszitése igenis gyakran a kitüzött czélon túl csapott és bajt és szerencsétlenséget okozott, azt annak kell túlajdonitani, hogy azok, kik a szükség perczében a tömeg lelkesedését felhivták, maga idején arról gondoskodni elmulasztották, hogy ez ne egy otromba gomolyt képezzen, melyet a lejtőnek inditani lehet, de pusztitó rohamát feltartani nem. Itt az idő, midőn a kath. anyaszentegyház hivei összességének buzgalmában kell hogy találja oltalmát. De nem mult el annak ideje miszerint anyaszentegyházunk hivei lelkesedését oda engedje, hol nem durva tudatlanság rohama, nem ingatag közönbösség hajlékonysága képezi támaszait, hanem egy oly erő, mely ott állani tud, hol állnia kell.

Érdekeltség és értelem vezesse testületünket, ezt terjeszteni legyen főfeladatunk és nevekedni fog azon érő, mely a szent czél előmozditására hivatva van.

Ily alapelvek gyakorlati alkalmazása, alakulásunk nem csekély feladata.

Mert ha tagadni nem is lehet, hogy a közremüködés ébreszti az érdekeltséget és a tárgyakkal való foglalkozás emeli ezek értelmezését; igaz az is, hogy kevés napokra szoritkozott közgyülésünk, igen felszaporitott személyzete nem hogy könnyitené, hanem hátráltatja a tanácskozást, nem hogy tisztálná, hanem zavarja az eszméket.

Azért komoly megfontolást és a körülmények sürgően tekintet be vételét igényli egyházi gyülkezetünk személyzetének kijelölése.

Én magam részemről egyelőre inkább igen csekély mint. igen nagy számra emelném, mert a szükség esetében a csekély számot szaporitni könnyü; hanem kényes, alkalmatlan és terhes feladat, akárkit is kirekeszteni, ki már közöttünk áll.

Gyülésünk megnyitására alkalmazott beszédemnek nem feladata előre a szervezés részleteibe ereszkedni. De annak talán helye lehet, hogy alakitása alapelveiről szóljak.

Gyülésünket egyháziak és világiak képezik. A világiakra nézve két categoriára fektetem a sulyt. Az egyiket teszik a kegyurak (patronusok), kik akár egyes személyek, akár közönségek legyenek, akár magok, akár jogelődeik alapitottak vagy tartanak fenn ekklézsiákat, méltán megkivánhatják, hogy személyes befolyásokkal őrködhessenek azon intézkedések felett, melyek adományaik felett rendeltetnek. De ez szükséges azért is, hogy ösztönül és biztositékul szolgáljon azoknak, kik ezentúl az egyház és hivei ilyen szükségeit vagyonukból nagyobb mértékben pótolni hajlandók lesznek.

De főképpen és mindenek felett kell itt illően képviselve lenni, megyénk egyházi közönségeinek; azok teszik a status erejét, azoknak tehát vallásos érdekeit fentartani és emelni mindnyájunknak érdeke és főfeladata. Hogy ezen kivül még oly erők, melyek az egyház javára üdvös hatással lehetnek, itten helyet foglaljanak, az ellen nem szólhatok, hanem csak annyiban foglalhatnak helyet, a mennyiben gyülésünk személyzetének helyes számán túl nem szaporitjuk, és figyelmezve arra, hogy ha a biztos kikelésre szemet bőven hinteni szükség, a magvat mégis jól meg kell válogatni, hogy gyomot és dudvát ne teremjen, mely ha kikél, kiirtani bajos, ha megáll drága növényünk veszedelme.

Az egyházi rend képviseletére nézve, a vallásos érzethez való ragaszkodás megkivánja, hogy oly befolyással álljon közöttünk, mely a hit szentsége sérthetetlenségét közöttünk fentartani képes legyen. De világi érdekeink kezelésére az egyháznak, mint testületnek túlnyomó erőt adni nem tartom tanácsosnak.

Mint az egyházi rendek vallásos érzetből mély tisztelőjét,

engem ezek irányában a bizalmatlansággal vádolni nem lehet sehol.

Nem, uraim, nem bizalmatlanság, hanem féltékenység az, hogy az egyház közöttünk a nyomás színét se látszassék gyakorolni, mi a mostani világ ingatag körülményei közt igenis könnyen ingerültséget szülhet és megingathatja hiveink szivében azon szellemi befolyást, mely az egyházi rend magasztos állásának szükséges és üdvös, és nincs az a világi erő és hatalom, mely ezen szellemi hatás erejét pótolni képes legyen.

Gyülésünk alakitásánál gondolkoznunk kell továbbá arról is, minő szempontból kiván működésében kiindulni? minő határok között mozogni? és minő vezérlet alatt fellépni? hogy magasztos feladatának megfeleljen. A szabadság eszméje az, mely lelkesiti az ifjut, mely körül működik az érett kor, és a melyhez az öregnek is ragaszkodni kell, ha elhagyatva maradni nem akar. A szabadság az az eszme, melyet ezerek meg ezerek dicsőitnek. De ezek közül vajjon hányan értelmezik ugy, hogy a társadalmi élet fentartásának és fejlődésének biztositéka lehessen? Szabad a ragadozó állat, midőn a mezők békés lakóit szétszaggatja; szabad a gyermek, midőn izgatott kedélylyel sért, ront és tör. Szabad az értetlen csoport, midőn elbizakodásában a békés polgár csendességét és nyugalmát háborgatja. De az ilyen szabadság a társadalmi szövetségnek nem biztositéka, hanem romlása. Mert azon szabadság, mely a hatalom erőszakát, a féktelenség kicsapongásait törvényesiti, egy örvény, mely a veszélyek mélységébe ragad.

A politikai szabadság megalapitásának első kelléke, oly anyagi erőket szilárditni, melyek egyfelől mindennek oltalmat nyujtanak, másfelől mindenkit arra szoritani képesek, hogy tegye azt, a mit tenni kell; eltartóztatni, elijeszteni attól, a mit tenni nem szabad, és a politikai szabadság igényeinek elég van téve, ha ily erő hatalma túlterjedést a törvény oltalma alatt gátolni képes. Egy ily anyagi erő az államéletben szükség és az egyházi köztársaság kezei közt csak egy tompa eszköz, mely sért, ront és tör, de a mestert dicsőitő müvet nem teremt. Egy szellemi erő az, mely közeliti az államéletet a tökéletesedéshez, és egyedül ezen szellemi erő az, mely az egyházat fentartja és fennállását dicsőiti, és ez a vallásoság. Én uraim! katholicus vagyok, ennek születtem, neveltettem, és Isten után

mint ezen hit hive, élni és halni kivánok Mint ilyen, más vallás irányában idegenséggel viseltetni nem tudok. A hit a lélek sugalma és egy magasztos érzés, melyet mindenkiben tisztelnünk kell, tisztelnünk szükség, hogy egyetértéssel a köztársaság javát, az emberiség nagy feladatait előmozditni képesek legyünk. De a türelmetlenség vádja azt nem érheti, ki a hitetlenség terjedését gátolni törekszik. Igaz ugyan, hogy a hitetlenség az emberi eszme oly kifolyása, melyet erőszakkal elnyomni nem lehet; igaz, hogy hitetlenekre is találunk, kik egy bizonyos társadalmi müveltség fokára emelkedve elismernek egy oly morált, mely némileg a köztársaság igényeinek megfelel, de midőn csak azt ismeri morálnak, a mit annak elismernie tetszik, és semmi durva hajlamokat gátló erkölcsi kötelezettségekről nem tud, a hitetlenség eszméjével szemben ott nem állhatok, a hol állok minden vallásos érzet mellett, mely egy Isten akaratja előtt meghajlik, mely velünk egy az emberi hajlamokon felül álló erkölcsi kötelezést ismertet el. De továbbá, ha a vallás az, a mi az embert oda emeli, hogy boldog óráiban az elbizakodás ne tántoritsa, hogy a sors balcsapásai sulya alatt meg ne törjék; ha a vallás az, mi földi pályánk végperczében mindenkinek ugy, mint ragaszkodik hozzá, adja a megnyugvást: kegyetlenség, ha a homályban borongó emberi ész kétkedéseivel azon támaszt akarja megingatni, melybe az emberiség bizodalmát helyeztetve, hivatásának megfelel. De a vallásosság az államéletnek egy szüksége, mert kötelezettségei oda is elhatnak, hová az anyagi erő nem jut; mert az államéletet a tökéletesedéshez közeliti ott, hol az anyagi erő nyomását mellőzhetővé teszi.

Ragaszkodjunk azért a szabadság terén szent vallásunkhoz tiszteljük a vallásosság érzetét mindenkiben, de a hitetlenség terjedésének keblünkben gátot vetni tartsuk vallásos és polgári kötelességünknek. Minden társadalmi egybekötettésnél kell egy fő, mely a közczél előmozditásának sulypontja, kellenek közegek, melyek a közczél szükségeinek kezelésével vannak megbizva.

Az egyház világi állása is egy ily társadalmi szövetség, melynek feladata fentartani, hirdetni azt, mi az Isten szava.

Itt is mellőzhetlen a fő; és vallásunk isteni alapitója ezt,

földi helytartójában kijelölte. Itt is szükség van kezelőkre, ezeket feltaláljuk az egyházi személyekben, kik közöttünk az Isten szavát hirdetni és nekünk a vallás szentségeit szolgáltatni hivatva vannak.

Vannak, a kik azt mondják, hogy a szabadság eszméje a papi befolyással meg nem fér. Előttem az egyházi befolyás csak egy szellemi befolyás lehet, mely a meggyőződésre a szabadság vezéreszméjére hat. Ki vallásunk rendelkezésében megnyugvását nem találja, eltér ezen hittől; én azt mint katholikus sajnálni fogom, de kárhoztatni nem; mert vallásomat oda törpiteni nem akarom, hogy a meggyőződés a lelki szabadság leigázója legyen.

Kárhoztatom azt, ki ellenszenvvel keblében közöttünk marad és hiveink buzgalmát botránynyal sérteni nem átallja; vagy talán az egyháznak szellemi befolyását a szabadság lelánczolójának tekinti valaki? az emberi ész zsengéjében csak csirája van annak, a mire fejlődésében emelkedni kell, s ha nem tanul abból, mit az idő folyama érlelt, és azoktól, kiknek ezt előbb felfogni alkalmuk volt, egy emberi élet lefolyása az állatiságon nem igen sokkal fogja felülemelhetni. Azért, ki a tökéletesülés felé emelkedni törekedik, annak vezérlőkre, tanitókra mindig van szüksége. Első gyermekségünk kora vezetőit hol találja, az csak a gondviselés rendelkezésétől függ; de az érett kor szabadságában kell hogy álljon itt meggyőződése vonzódásához ragaszkodni, és, ha a köztársaságban figyelmét arra forditni szükség, hogy olyan befolyások erőre ne kapjanak melyek az államélet békéjét és fennállását veszélyeztetnék; de hogy gyanusitások, izgatás, mérges indulatok kitörései a meggyökerezett vallásos érzést azon forrásoktól elzárják, melyekből meggyőződésünk táplálékát meriteni kivánjuk; a szabadság eszméje legméltatlanabb bántalmának tartom.

Ime Uraim! azon eszmék, melyeket ez adott alkalommal a t. gyülekezetnek figyelmébe ajánlani bátorkodom. Legyen nekem megengedve befejezésül azon érzésnek is szavakat adni, mely e dicső nap felvirradásával keblemet lelkesiti.

Nagyméltóságu Püspök! tisztelt egyházi gyülekezet! Az igazság egy és változhatlan, erkölcsileg ennek szivünkben minden körülmények közt élnie kell, de gyakorlatilag a világi erők nyomása alatt áll.

Az emberiség magasztos hivatásának nagyobb bizonysága

nem lehet, mint az, hogy ily erőkre hatni hatalmában áll ugy, hogy az igazság mellett küzdeni érdeme, a küzdés nehézségeitől elrettenni kárhozata. Az evangelium példabeszédje hibáztatja azt, ki a rábizott talentumot haszonvétel nélkül heverteti, azért kinek-kinek a mit mint ilyent, a gondviselés juttatott, az Isten dicsőitésére, az emberiség java előmozditására gyümölcsöztetni életfaladata kell hogy legyen.

Előttünk ez egy és változhatlan igazság vallásunk, ki ebbe bizik, ehhez ragaszkodik, annak tekintélye, fentartása körül működni, Isten és ember előtt kötelessége. Az erők nem hiányzanak, 200 milliómat felülhaladja a föld területén a hitsorsosaink száma! —

Egy főlelkipásztor, mint Isten helynöke, karolja át mindazok szellemi érdekeit, kik hozzá ragaszkodnak.

Egy nyelv vallásos intézkedéseink közege; ily erőt, ily biztos egyesülési központot Isten dicsőitésére és az emberiség java előmozditására fel nem használni, nagy hiba volna! Csak azt ne higyjük, hogy a világszerte elterjedt kathol. népet az erőszak lánczaival egybetartani lehet. A szabadság kell hogy legyen egyesülésünk tere és a valláshoz való ragaszkodás azon kapocs, mely ezt fentartja.

A sas, a madarak királya szárnyait ha lekötjük, letörjük, porba heverve egy elgyengült, egy elszigorodott állat lesz, mely a természettől rendelt feladatának megfelelni nem képes.

Csak szárnyai szabad mozgása emelheti azon magasságra, terjesztheti anynyira látterét, hogy méltán a repdesők királyának tekinthessük.

De bármily magasra is emelkedjék, bármenynyire is terjedjen láttere, az állatiság terhét magáról lerázni nem fogja. Szárnyai a fáradságtól lankadnak, teste eledelt kiván, és a véghetetlenség homályában nyugpontra nem talál és visszatér az anyaföld kebeléhez és itt keres eledelt, nyugalmat és új erőt, hogy a viharok hatalmával megküzdeni képes legyen.

Ilyen az Isten legnemesebb földi teremtése az ember! Az ész ennek szárnya, melynek szabad mozgása emeli lelkét az állati élet durvaságából a tökéletesség magassága felé. De bármily magasságra is emelje, bármily tágas láttér is környezze, a földi anyag terhe, mig él, rajta csügg; a megfeszitett erő lankad, a lélek biztositó eledelt kiván, és a véghetetlenség homá-

lyában tévelygő emberi ész ott nyugpontra nem talál. Ekkor a katholicus vallásos buzgalma a szentegyház kebeléhez tér, mely mindenkinek, ki benne bizik, nyujtja azon nyugalmat és lelki erőt, mely az élet viszontagságai alatt lelkét fentartani és a tökéletességhez vezetni képes.

Szabadság és szent vallásunkhoz való ragaszkodás legyen azért jelszavunk. És első megnyitásával üdvözlöm ezen gyülekezetet, nem csak mint ősi jogaink helyreállitóját, nem csak mint kebli ügyeink bizodalmas vezetőjét, hanem üdvözlöm, mint egy olyan föllépést, mely fejlődésben egész anyaszentegyházunk világi állása biztositására és dicsőitésére egy nagy horderejü előlépés lehet.

Bézárom beszédemet e jelszóval: Szabadság és szent vallásunkhoz való ragaszkodás!

A gyülésre megjelentek és igazoltattak.

A. az egyházi rendből: Ráduly János, Keserü Mózes, Anrássi István, Hubatschek Adám, Macskási János, Reinisch Lajos, Ferenczi József, Bares Ferencz, Bodnár Lajos, Kovács Ignácz, Lönhárt Ferencz, Ludvig János, Id. Kovács Ignácz, Csato József, Sánta Imre ker. j. Eránosz Jeremiás esp. helyett. Nagy Lajos, Szőke Endre, Möller Ede, Salamon Alajos, Hoppé Ferencz, Veszely Károly, Mártonfi Antal, György István, Kolosy Antal, Beke Antal, Kardos Ignácz, Kovács Ferencz, Finta István, Gábor János, Eltes Károly, Biró Béla, Imecs Jakab, Pittner Ignácz, Szabó Károly, Bors Lázár, Markos János helyettes, Roskosnyi Elek, Genesi József, Balogh Elek, Simon Endre, Nagy Imre, Márton Lajos, meghivottak.

B. a világi rendből Groisz Gusztáv, B. Bornemisza János, Jakab Bogdán, Gál Lajos, Sándor János, Horváth Sándor, Cseh Lajos, Gr. Béldi Ferencz, Mikó Mihály, Béldi Gergely, Karácsoni János, Dánfi Károly, Gr. Bethlen Camillo, B. Jósika Lajos, B. Nopcsa László, Tolnai Gábor.

C. választott képviselők az egyházi rendből: Bálint Károly, Bodó Miklós. Betegh Imre, Horváth Ferencz, Décsei Péter, Publig Gergely, Bodó Alajos, Albert Mihály, Vas Ferencz, Benkő Pál, Apostol Alajos, Id. Simon Endre, Avéd István, Rátz István, Péterfi János.

D. választott képviselők a világi rendből. Kiss Antal, Gola Mózes, Benedikti Albert, Ugron Lázár, Papp János, Frendl Dénes, Dr. Kein Adolf, B. Apór János, Szentiványi Ignácz, Matskási Ferencz, Berzenczey László, Dr. Donogány Jakab, Zeyk Antal, Bocskor Mihály, Sándor László, Márton Ferencz, Dr. Otrobán Nándor, Finály Henrik, Torma István, Krémer Samu, Horváth János, Ferenczi Miklós, Kovács János, Boér Kálmán, Groisz Nándor, Simon Elek, Biásini Domokos, Kedves Tamás, Pánczél Joachim, Steiner Albert, Éltes Elek.

Megjelent tehát 103 tag és pedig 57 egyházi és 46 vitági.

Alelnökül B. Jósika Lajos ő nagyméltósága, jegyzőkül Veszely Károly és Groisz Nándor az első az egyházi, az utóbbi a világi rend részéről — felkiáltás utján megválasztattak.

Az erdélyi püspökmegyei róm kathol. statusnak szervezete.

ELŐSZÓ.

Az egyházat mindenhol és mindenütt jogosan megilleti az önkormányzat.

Erdélyben az a törvény által is biztositva levén, a változott politikai kormányrendszerből keletkező egyházközi viszonyok szükségessé tevék a régibb kath. status kifejlesztését és megállapitását, minek folytán a következők állittatnak meg:

I. Fejezet.

A szervezetnek alapvonalai.

1. §. Az erdélyi megyés püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetik és teljes érvényben fentartatik.

2. §. Az erd. püspökmegyei róm. kath. status az őt törvényesen megillető autonomiája folytán önállólag és függetlenül intézi a hatáskörébe tartozó ügyeket.

3. §. Ezen egyházi autonomiát gyakorolja:

a.) az egyházi községekben a község tagjaiból alakult gyülés és a gyülésben választott egyházközségi tanács;

b.) az esperesi kerületekben az egyes községek papjaiból, képviselőiből s némely hivatalosokból alakuló kerületi vegyes gyülés;

c.) az egész egyházmegyére nézve az espereskerületi és más képviselőkből, valamint a választás alá nem eső papi és világi tagokból álló statusgyülés és az állandó egyházi főtanács.

II. Fejezet.

Az egyházközségi autonomiáról s annak hatásköréről.

4. §. Minden plébániában az egyház és iskola ügyeit ugyanazon egyházközségnek arra jogosult tagjai intézik és gondozzák:

a.) együttesen az egyházközségi gyülésben,

b.) állandóan az egyházközségi tanácsban, a helybeli lelkipásztornak mint rendes elnöknek vezérlete alatt, a kegyuri jogoknak épen fentartása mellett.

A fiókegyházak, hacsak, külön érdekek és tekintetek mást nem kivánnak, önkormányzati tekintetben is az anyaközséghez csatoltatnak.

5. §. Az egyházközségben minden katholikus családfő, ki önálló házat tart, és semmi bélyegző és botránykoztató cselekedettel keresztény kath. jellemét be nem szennyezte, az egyházközségi gyülésnek tagja, s mint ilyen, szavazattal bir az előforduló egyházközségi ügyek elintézésében.

6. §. Az egyházközségi gyülés (megyegyülés) hatásköre kiterjed a községi templom- és iskolára, czeknek vagyonára, a községben létező kegyes alapitványokra, az egyházközségi tanács tagjainak, és az espereskerületi gyülésre, illetőleg a statusgyülésre küldendő képviselőnek, továbbá a kántor-tanitónak megválasztására, végre a lelkész választására is, az arra jogosult községekben.

7. §. Az egyházközségi gyülés rendesen minden évben egyszer összehivandó, hogy az azon évben lefolyt egyházi ügyek állásáról, az egyház és iskola sürgősebb szükségeiről értesittessék és ezek iránti intézkedéseit megtehesse.

8. §. Midőn a megyés püspök az évi statusgyülést kihirdeti, minden egyes plebániában egyházközségi gyülés tartatik a végből, hogy az espereskerületi gyülésre és illetőleg a statusgyülésre képviselőit megválaszsza.

9. §. A hány ezer lélekből áll a községi gyülés, anynyi választót küld a kerületi gyülésbe; ha pedig ezernél kevesebb

tagból állana e községi gyülés, akkor is küld egy képviselőt. A kerületi gyülésbe küldendő tagok választása szótöbbséggel történik.

10. §. Ezen gyülésben a választáson kivül értekezik a község a statusgyülés elé terjesztendő kivánatairól és kérelmeiről.

11. §. Ha időközben az egyházközségnek valamely fontosabb ügye forog kérdésben, és a plébános, főgondnok vagy egyháztanács jónak látják, rendkivüli közgyülés hivattathatik össze.

12. §. A gyülés napját az elnök, a ki rendesen a plébános, ennek akadályoztatása esetén a főgondnok határozza meg és hirdeti ki, s ugyanakkor tudósitja a községet a gyülés tárgya és czéljáról is.

13. §. Az egyházközségi gyülésen, megyegyülésen kivül az egyházi községet minden parochiában állandóul képviseli az egyházi községi tanács, mely áll:

a.) a főgondnokból,

b.) az algondnokból,

c.) a kisebb községekben 6, a nagyobbakban 12 egyházközségi tanácsosból, kik a községi gyülésben szavazattöbbséggel választatnak. Ezek közül a fő- és algondnok a püspökmegyei főhatóság megerősitése alá tartoznak.

14. §. Ezen hivatalokra oly helybeli községtagok választhatók, kik érett korunak, keresztény jámbor életét élnek, s mint ilyenek, egyházi és iskolai tartozásaiknak eleget tesznek.

15. §. A megválasztott egyházközségi tanács és algondnok működése 3 évig tart; a főgondnok hivatala állandó leend, és csak halál, lemondás vagy felmentés által szünik meg.

Az egyházközségi tanácsosok mellé egy két póttag is választandó, a végből, hogy halálozás vagy más okból üresedés esetén ez üresség azonnal betöltethessék. Ha ily póttagok előlegesen megválasztva nem lennének, az üresség az előbbi választás alkalmával a bélépettek után legtöbb szavazatot nyert tag által fog pótoltatni.

A lelépő tagok újból megválaszthatnak.

16. §. Ezen egyházközségi tanácsnak is elnöke a helybeli rendes lelkipásztor, s ha az gátolva volna, a községi főgondnok.

Jegyzőt a tanács maga kebeléből választ.

17. §. Ezen egyházközségi tanács minden hóban egyszer ülést tart, és ezen kivül mindannyiszor valahányszor az egyhá z-

község érdekei megkivánják. Az ülést a plébános hivja össze vagy akadályoztatása esetében a főgondnok.

18. §. Az egyházközségi tanács hatásköre a kath. templomi, a kegyes alapitványi, kegyes intézeti és iskolai vagyonra és a tanügyre terjed, s mindezt kezeli és ellenőrzi a tanhatósági és kegyúri jogoknak épentartásával.

19. §. Az egyházközségi gyülés és tanács üléseiről a tanács kebeléből választott jegyző külön jegyzőkönyvet vesz fel, s ez minden oly ügyben, mely a fennálló szabályok szerint püspöki elintézést vagy jóváhagyást kiván, a püspöki hatósághoz felterjesztetik.

20. §. A mely egyházközség, autonomiai jogából kifolyólag, magát az egyházmegyei főhatóság beléegyezése hozzájárultával már szervezte, annak szervezete ezen szabály által nem érintetik.

III. Fejezet.

Az espereskerületi vegyes gyülésekről.

21. §. Az espereskerületek képezik az egyházkormányzatnak közbelső fokozatu testületét, mely a hatása körébe eső ügyeket intézi; ennek tagjai:

a.) a kerület lelkipásztorai és más a kerületben hivataloskodó megyei áldozárok;

b.) a kerületben létező középtanoda és növelde igazgatója és a középtanoda egy képviselője;

c.) a világi rendből állásuknál fogva: a kerületben levő legfőbb kath. hivatalnok, és olyan egyes pátronusok, kik papot és egyházat tartanak;

d.) választás utján a községeknek választott képviselői;

e.) a kerületi főgondnok és két algondnok.

22. §. A kerületi gyülés teendői:

a.) egy állandó kerületi főgondnokot a kerületben lakó azon hivekből, kik vallási buzgóságuk, szellemi miveltségük, vagyoni állásuk s mindezeken alapuló tekintetöknél fogva kiválólag képesek az egyház és iskola ügyeit előmozditani, szótöbbséggel megválaszt és megerősités végett a püspöki hatósághoz felterjeszti; hasonló eljárást követvén a kerületi két algondnok megválasztásában is;

b.) megválasztja a statusgyülésre küldendő papi és világi

képviselőket, a papi képviselőt a papok a rendes esperesi elnöklet alatt, a világi képviselőt a főgondnok elnöklete alatt csak a világiak választják szótöbbséggel;

c.) az egyházközségi tanácsok részéről hozzá béterjesztett ügyeket elintézi, tehát határoz azokban, ha pedig az ügy hatáskörét felülmulja, azt az illető felsőbb hatósághoz véleménye kiséretében felterjeszti;

d.) a kerületben levő községi iskolák ügyét ellenőrzi és e részben a szükséges intézkedéseket megteszi;

e.) az esperesi kerületet vagy annak több községeit illető közös vagyont kezelteti, czélszerü jövedelmeztetése felett őrködik és a kezeléséről szóló számadásokat megvizsgálja.

23. §. E gyülésnek elnöke a kerületi esperes, vagy akadályoztatása esetében a kerületi főgondnok.

24. §. A kerületi gyülés minden évben rendesen egyszer, szükség esetében többször is az elnök által egybehivandó.

25. §. A gyülés isteni tisztelet tartása után összegyül, jegyzőt, és az elnök mellett két szavazatszedőt választ.

IV. Fejezet.

A statusgyülés alakulása és szervezése.

26. §. A Statusgyülés az erd. püspök elnöklete alatt vegyesen alakul az egyházi és világi rendből, tagjai:

I. Az egyházi rendből.

a) a székesegyházi káptalan 10 rendes tagja;

b) a püspöki szent széknek a káptalani 10 rendes tagján kivül 6 ülnöke, kiket a püspök e czélból meghiv.

c) 16 kerületi esperest, akadályoztatásuk esetében, vagy ha már más minőségben a Statusgyülés tagjai lennének, az illető kerületi jegyző;

d) A k.-fehérvári püspöki Lyceum hittani karának négy rendes tanára;

e) az erdélyi püspöki megyében szerzetes házakat biró rendek tartományi főnökei, kik akadályoztatásuk esetében a rendnek valamely tagja által helyettesittetik magokat.

f) a n.-szebeni árvaház és minden róm. kath. neveldék igazgatói;

g) a lelkészséggel foglalkozó papság 26 képviselője.

II. A világi rendből.

h) az erdélyi püspöki megyéhez tartozó róm. kath. főtisztek u. m főispánok, főkirálybirák, főkapitányok és a szab. kir. városok polgármesterei;

i) a 16 espereskerületi világi főgondnok.

k) a 16 espereskerületből 44 világi képviselő.

l) a nagyobb községek egy egy képviselője, valamint általában azon egyházi községek képviselői, melyek kegyuri joggal birnak, ilyen képviselő lesz 42.

III. Egyházi vagy világi minőségre való tekintet nélkül.

m). a több plebániában kegyuri jogot gyakorló kir. kincstár két képviselője;

n). a magán kegyurak, ha róm kath. vallásuak és kimutatják azt, hogy a kegyurasággal járó egész kötelezettségöket teljesitik és ennek folytán a kegyurak sorába közgyülési határozat folytán felvétettek;

o). a főgymnasiumok igazgatói;

p). a főgymnasiumok és algymnasiumok mindenikéből a tanári kar egy-egy képviselője; végre

q). az állandó egyházi főtanács tagjai.

27. §. Az előbbeni §. pontja alatt emlitett 26 papi képviselő a 16 espereskerület között a plebániák száma szerint következő arányban oszlik fel: a székesegyházi, a bányavidéki, a szebenfogarasi, az erzsébetvárosi, a hunyadi, a kükőllői és az aranyos tordai espereskerületek papsága egyenként egy, a barczaság sepsi miklósvári, az alcsiki, felcsiki, gyergyói, kézdi orbai, kolozs dobokai, marosi és szolnoki espereskerületek papsága egyenként két, végre az udvarhelyi espereskerületi papság három képviselőt küld.

28. §. A 26. §. k) pontja alatt emlitett 44 világi képviselő az espereskerületek között oly arányban oszlik fel, hogy mindenik espereskerületre legalább egy, a népesebb espereskerületekre pedig a hivek száma szerint körülbelül minden 6 ezer lélekre esik egy képviselő, ennél fogva

a). a székesegyházi kerület küld egy világi képviselőt;

c). a bányavidéki kettőt,

b). a barczaság szepesi-miklósvári kettőt,

d). a szeben-fogarasi egyet,

e). az alcsik kászoni ötöt,

f). a felcsiki ötöt,

g). az erzsébetvárosi egyet,
h) a gyergyói ötöt,
i) a hunyadi egyet,
k). a kézdi-orbai hatot,
l). a kolozs-dobokai hármat,
m). a kükülloi egyet,
n). a marosi hármat,
o). a szolnoki kettőt,
p). az aranyos-tordai egyet, végre
q). az udvarhelyi ötöt.

29. §. A 25. §. l) pontja alatt emlitett 42 képviselőt a nagyobb községek és a jelenleg kegyuri jogot gyakorló egyházi községek kegyuri minőségben és illetőleg nagyobb jelentőségüknél fogva küldik a Statusgyülésre, még pedig ugy, hogy minden ilyen község egy képviselőt küld, befolyván ezenkivül mint község az espereskerületi gyülésben az espereskerület részéről küldendő képviselő választásba is. Ilyen községek és pedig a kegyuri minőségnél fogva jogosultak: Baroth, Brassó, (barczaságsepsi miklósvári esp. ker. községek), Kozmás, Nagy Kászon, Cs.-Szentgyörgy, Cs. Szentimre, Cs.-Szentkirály, Cs.-Szent-márton, Cs.-Szentsimon és Cs.-Tusnád (alcsik kászoni esp. ker. községek), Csicsó, Delne, Nagy-Boldogasszony, Cs.-Rákos, Cs.-Somlyó, Cs.-Sztdomokosés Cs.-Szentmiklós (felcsiki esp. ker. községek), Erzsébetváros sz. kir. város, örmény és latin szertartásu két községe, mi után mind két községnek ugyanazon kegyura van, Ditró, Szárhegy, Gy.-Ujfalu, Alfalu, Gy.-Szentmiklós (a latin és örmény szertartásu egyház külön- külön), (Gyergyói esp. ker. községek); Altorja, Gelencze, Lemhény, Polyán és K. Szentlélek (kézdi-orbai esp. ker. községek), Kolozsvár sz. kir. város, Jobbágytelke és Hodos, (marosi esp. ker. községek) Sz. Ujvár sz. kir. város örmény szertartásu községe, Kaditsfalva, Lövéte, Oláfalu (szentegyházas), Oláhfalu (kápolnás), Szentlélek és Zetelaka (udvarhelyi esp. ker. községek). Nagyobb jelentőségüknél fogva jogosultak N. Szeben, M.-Vásárhely és Udvarhely községek.

Mindenik anyaegyházhoz hozzá értvén az oda tartozó leány egyházakat is. melyek az anyaegyházzal együtt lesznek ugyanazon képviselő által képviselve.

30. §. A kir. kincstár képviselőit (26. §. m. betü) az erdélyi püspöki megyéhez tartozó róm. katholikusok sorából Ő Felsége magyar kormánya nevezi ki.

31. §. A statusgyülés azon tagjai, kik hivataluknál vagy állásuknál fogva vannak a megjelenésre jogositva, a gyülés állandó tagjai maradnak mindaddig, mig azon hivatalban vagy állásban vannak, mely őket a közgyülés tagjaivá tette.

32. §. A képviselők, tartozzanak bármily osztályhoz, három évre választatnak.

33. §. A papi képviselő az espereskerületi papság közül választandó.

34. §. A Statusgyülésre az espereskerületek vagy közvetlen képviselettel biró községek részéről (26 §. k. és. l. pont) képviselőnek megválasztható a világi rendből való minden róm. kath. férfiu, ki az erd. püspöki megyéhez tartozik, ha élte 24-ik évét betöltötte, önálló polgári állással, becsületes és erkölcsös jelemmel bir.

Kizáratnak mindazok, kik csőd alá jutottak és a csőd megszüntetésével nem nyilvánittattak ártatlanoknak, továbbá, kik nyereségvágyból vagy erkölcsiség ellen elkövetett büntényért vagy vétségért elitéltettek.

35, §. A fő és algymnasiumok képviselőiket (26. §. p. betüje) a teljes tanári gyülésben, melyet a Statusgyülés kihirdetése után az igazgató hiv egybe, a megjelentek szavazattöbbségével választják meg a tanári karból.

36. §. A közgyülésre megválasztott képviselők maguk igazolásául a választási jegyzőkönyv egy másodlatával, mint megbizó levéllel látandók el.

37. §. Megszünik tagja lenni a Statusgyülésnek:

a). a ki a róm. kath. anyaszentegyház kebeléből kilépik;

b). ki a tagságra való igényéről önként lemond;

c). ki oly állapotba esik, melynél fogva a 34. §. második kikezdése szerint a Statusgyülésen helyet nem foglalhat;

d). a hivatalánál vagy állásánál fogva jogosult tag, ha ezen hivatala vagy állása megszünik;

e). a kegyur (magános vagy községi) ha a kegyuri jogból folyó kötelmeit nem teljesiti;

f.) a választott képviselő azon ülésszak lejárta után, melyre választva volt, ha csak ujból meg nem választatik.

A jelen §. c. és e. eseteiben a közgyülésből kizárás csak a Statusgyülés határozata folytán történhetik.

V. Fejezet.

A Statusgyülés egybehivásának és tárgyalásainak rendje.

38. §. Statusgyülés minden évben rendesen egyszer tartandó, az elnök azonban jogositva van rendkivüli gyülést is egybehivni — ha a fenforgó tárgy sürgőssége és fontossága megkivánja.

40. §. Ezen Statusgyülés elnöke mindenkor a megyés püspök, széküresség esetében a káptalani helynök, ha pedig ezek bár mi okból akadályozva volnának, magok helyett elnököt ők neveznek ki, az egyházi rendből.

40. §. A Statusgyülés rendesen az iskolai nyári szünidő alatt lesz megtartandó, a gyülés helyét és napját az egybehivó elnök határozza ugyan meg, de mégis a menynyire csak lehetséges a Statusgyülés minden évben más esperesi kerületben lesz megtartandó.

41. §. A Statusgyülést az elnök egy körlevél által hivja egybe, mely a képviselő választásoknak maga rendje szerinti eszközölhetése illetőleg a szükséges előkészületek megtehetése végett legalább 6 héttel a gyülés napja előtt szétküldendő.

Ezen meghivó levél kijelöli a Statusgyülés helyét, idejét és a tárgyalás alá veendő nevezetesebb ügyeket. Ezen körlevél a hivataluknál fogva a megjelenésre jogosult tagoknak saját kezükhez, a képviseltetésre jogosult testületeknek pedig saját elnökeik vagy főnökeik kezéhez küldendő meg.

42. §. A satusgyülés mindenkor isteni tisztelet tartásával nyittatik meg.

43. §. Eljövén a statusgyülés megtartására kitüzött idő, az elnök a gyülést a kitüzött helyen és időben megnyitja, a minek megtörténtével a gyülés tagjainak igazolása eszközöltetik, vagy a gyülés kebelében, vagy kiküldendő bizottság előtt, az igazolás megtörténtével a statusgyülés alakultnak nyilvánittatik.

44. §. Az alakult gyülés mindenek előtt megválasztja a kéjegyzőt, egyet az egyházi, a másikat a világi rendből; ezen választás történhetik felkiáltás utján is, ha azonban 10 tag titkos szavazást kivánna, a választásnak titkosan kell megtörténni.

45. §. A jegyzők három évi ülésszakra választatnak meg.

46. §. Az elnök kitüzi a tanácskozás tárgyait, vezeti az egész tanácskozást és vitatkozást, erre nézve felügyel arra, hogy a vitatkozás az illem határai között folyjon, a tárgyalás alatt levő ügytől el ne csapongjon, és általában az e szabályokban

meghatározott korlátokat át ne lépje: ebből kifolyólag fel van jogositva az ezen elvek ellen vétő tagokat rendre utasitani.

47. §. A kitüzött tárgyhoz minden közgyülési tag csak kétszer szólhat, csupán csak személyes megjegyzésre engedtetik meg egy harmadik felszólalás

48. §. Minden statusgyülési tagnak joga van a statusgyülésen inditványt tenni, kötcles azonban az önálló inditványt a gyülés előtt legalább 24 órával az elnökhöz bejelenteni, ki azt a gyülés elibe terjeszti, de csak azon esetben, ha az inditványt legalább 10 tag aláirta. Az inditvány tárgyalásának idejét és sorát a statusgyülés állitja meg.

49. §. A statusgyülési határozatok rendesen a jelen levő tagok szavazata többségével hozatnak, a szavazatok egyenlősége esetén azon vélemény emelkedik határozattá, melyhez az elnök járult; titkos szavazat esetében az elnök szavazata ily hatálylyal nem bir.

Kivétetnek ezen szabály alól az alapvagyon szerzéséről, átadásáról, átváltoztatásáról vagy megterheléséről szóló határozatok, melyek csakis ugy érvényesek, ha a jelenlevő tagok két harmadának szavazatával hozatnak.

50. §. Joga van ugy egyes tagoknak, mint többeknek egyesitve a hozott határozat ellen ellenvéleményt béadni és jegyzőkönyvbe igtattatni, ha azt magok igazolása tekintetéből szükségesnek találják.

51. §. A statusgyülés minden üléséről jegyzőkönyv vezettetik, mely mindig a következő napi ülésen hitelesittetik, az utolsó napi statusgyülésről vezetett jegyzőkönyv pedig vagy a statusgyülés végén, vagy e végre kiküldött bizottság által hitelesittetik.

52. §. A statusgyülés határozatait és minden kiadványozásait az elnök és a két jegyző irják alá.

VI. Fejezet.
A statusgyülés tárgyai.

53. §. A statusgyülés — vonatkozva az 1-ső § ban a püspöknek fentartott hatósági körre, — a püspökkel egyetértőleg

a.) megállitja évenként a költségvetést, melynek tervét az egyházi főtanács köteles elkésziteni és a statusgyülés elébe terjeszteni;

b.) a lejárt évről számadások felett végérvényesen határoz,

e végre minden évi statusgyülésben a jövő évi számadások elő-leges megvizsgálására és jelentéstételre egy bizottmányt küld ki, melybe azonban egyházfőtanácsi tag nem választható. E bizottmány a számadásokat és kezelési könyveket időszakonként megvizsgálja, azokat egymással egybehasonlitja, és ebbeli munkálata eredményét az egyházi főtanács utján a statusgyülésnek bémutatja;

c.) a statusgyülés rendelkezése alá tartozó egyházi, iskolai és alapitványi vagyon kezelésére nézve az irányelveket megállapitja és az egyházi főtanácsnak útasitásba adja; ezen vagyont azonban csak rendeltetésének megfelelő czélokra fordithatja;

d.) az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról vagy megterheléséről végérvényesen határoz (49. §.);

e.) átveszi az összes oktatás és nevelés ügyét:

f.) az erd. kath. tan- és nevelési ügy felett önállólag intézkedik, a tanintézetekre és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszert megállapitja, ebből folyólag a kath. elemi tanodák, képezdék, reál- és közép- vagy főtanodák ügyei és érdekei felett őrködik és intézkedik, és pedig mind anyagi szükségeik fedezésére, mind szellemi haladásuk és felvirágzásuk előmozditásának tekintetéből;

g.) általában a statusgyülés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapitványi vagyont, valamint az iskola és nevelés ügyeit érdeklő minden elvileges és lényeges intézkedések csak a statusgyülés jóváhagyásával történhetnek;

h.) a kegyúri ügyekben előforduló nehézségeket elintézi;

i.) képviseli az egyház és állam közti jogviszonyt;

k.) a statusgyülés választja az egyházi főtanácsot és ennek elnökét, és a kebli tisztviselők közül az előadót és titoknokot;

l.) végre, a statusgyülésnek fentartatik mindazon jogok érvényesithetését eszközölni, melyek hazai törvényeink vagy szokásainknál fogva a statust megillethetik.

54. §. A statusgyülés hatásköréhez nem tartozik:

a.) a kath. hit- és erkölcstan,

b.) az egyházi kormányzat szervezete,

c.) az egyházi szertartás,

d.) az egyházi közfegyelem tárgyai,

e.) a papi intézetek belszervezete,

f.) az egyházi javadalmakra vonatkozó tulajdonjog korlátása.

55. §. A statusgyülésnek ezen kivül joga van:

a.) az egyházi főtanácsnak elibe terjesztett jegyzőkönyvét átvizsgálni és az abba foglalt határozatokat megbirálni:

b.) a menynyiben czélszerünek és szükségesnek látja az egyházi főtanács határozatait egyes ügyekben, a menynyiben még végrehajtva nem lennének, megváltoztatni, és az illető ügyben akár véglegesen határozni, akár az ujbóli tárgyalás végett az egyházi főtanácsnak visszaadni, ez utóbbi esetben egyuttal irányadó útasitással látva el az egyházi főtanácsot.

56. §. A statusgyülésnek feladata továbbá az ügykezelés egyes ágairól, folyamáról és állapotáról, továbbá iskolai és nevelési ügyre vonatkozó minden ügyekről, e végre a maga kebeléből kiküldött külön bizottságok által is magának alapos felvilágositást és meggyőződést szerezni.

VII. Fejezet.

Az erd. püspökmegyei róm. kath. status közvagyona.

57. §. Az erd. püspökmegyei róm. kath. status közvagyona, mely a statusgyülés rendelkezése alatt áll, a következő:

1. a tanulmányi alap, hová tartozik a kolosmonostori uradalom, és a kolozsvári róm. kath. lyceumi nyomda;
2. az öszöndij-alap,
3. a vallás-alap,
4. a n.-szebeni Teréz árvaházi alap,
5. az elemi tanitók fizetési alapja.
6. az elemi tanitók nyugdij alapja.

Ezen kivül minden oly egyházi, iskolai vagy alapitványi vagyon, vagy alap, mely ezentul a statusgyülés rendelkezése alá jönne.

VIII. Fejezet.

Az egyházi főtanács.

58. §. Az egyházi főtanács a statusgyülés jogait annak nevében és megbizásából a gyülés útasitása és ezen alapszabály határozmányai értelmében gyakorolja; ezen hivatásából kifolyólag végrehajtja a gyülés határozatait, kezeli a róm. kath. status közvagyonát, kezeli és igazgatja az iskola és nevelés ügyét, valamint általában intézkedik mindazon ügyekre nézve,

melyek az erd. püspökmegyei róm. kath. status törvényes autonomiájára vonatkoznak.

59. §. Jelesen az egyházi főtanács:

a.) megválasztja és beállitja a statusgyülés választása alá nem tartozó tiszviselőit (53. §. k. pont), úgy szintén el is bocsáthatja azokat;

b.) gyakorolja a vallásalapot megillető kegyüri jognál fogva az abból dotált egyházakban a lelkészfelajánlási jogot,

c.) az alapitványokat és ösztöndijakat adományozza vagy visszavonja; e részben azonban az alapitók szándéka és rendelete szerint köteles eljárni;

d.) az iskola- és neveléstigy állásáról magának hivatalos tudomást szerez, és felügyel arra, hogy az a czélnak megfelelőleg kezeltessék és a statusgyülés erre vonatkozó határozmányai pontosan teljesittessenek, megszünteti az e részben netalán tapasztalt hiányokat, visszaéléseket vagy hanyagságokat,

e,) az alapokból tenni kelletó fizetéseket utalványozza, e részben azonban a statusgyülés által megállitott költségvetésen túl nem mehet; de ha mégis rendkivüli előre nem látott esetek oly kiadások megtételét szükségelnék, melyeket az alapra, vagy a status közérdekére különben háromló kár miatt halasztani nem lehet, ez esetekben a költségvetés határán túl is saját felelősségére utalványozhat ugyan, de köteles ezen eljárást a legközelebbi statusgyülésen igazolni;

f) felügyel a kath. status jogaira és az ezek érvényesitésére, megőrzésere vagy megvédésére szükséges intézkedéseket megteszi;

g.) az ingó és ingatlan vagyon állásáról magának időszakonként jelentést tétet és annak fentartásáról és gyarapitásáró gondoskodik;

h.) összeállitja a statusgyülés elébe terjesztendő évi költségvetést és megvizsgálja a lejárt évi számadásokat, ezekre nézve a statusgyülésnek ajánlatot teszen.

60. §. Az egyházi főtanács hatásköréhez tartozik: a kebli tisztviselőket számadásra és eshetőleg feleletre vonni.

61. §. Az egyházi főtanácsot még ezen szabályokon kivül a statusgyüléstől esetről esetre kapott utasitások is kötelezik.

62. §. A költségvetés készitésénél a számba vett biztosan remélhető jövedelem minimuma szolgál alapul.

63. §. A költségvetés minden alapra nézve (57. §.) külön készittetik meg.

64. §. A költségvetésben a költségi szükségletek egyes rovatai szerint állittatnak meg átalán összegek:

a.) a személyzeti rendszeres fizetésekre,

b.) kezelési folyó költségekre,

c.) az alap természete és rendeltetése szerint lelkészek, egyházak, növeldék, vagy iskolák szükségleteire;

d.) a szükséges épitésekre és igazitásokra.

65. §. Az egyházi főtanács áll:

a.) a statusgyülés által a világi rendből választott elnökből,

b.) a statusgyülés által az egyházi és világi rendből vegyesen szavazattöbbséggel titkosan választott 12 rendes és ugyananynyi póttagból,

c.) a kebli tisztviselők közül az egyházi főtanács előadójából.

A többi tisztviselők u. m. a titkár, pénztárnok. ügyvéd és számvevő az egyházi főtanács rendeletéből kötelesek ugyan az ülésekben megjelenni, de csak tanácskozási szavazattal birnak.

A püspöknek joga van az egyházi főtanács üléseiben bármikor részt venni.

66. §. A megyés püspöknek az egyházakra, iskolákra, alapitványokra, növeldékre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre sértetlen és érintetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakorlati kifejezést, hogy:

a.) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapitványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bár mi más hivatalos iratok ezentul is hozzá intéztetnek;

b.) általa, véleménye kisérete mellett tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek;

c.) minden egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, a rendelvények véleménye és ajánlata tekintetbe vételével hozatnak, és

d.) ezen egyházi főtanács intézvényei az illetők értesitése végett hozzá átiratnak;

e.) a püspök intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat az egyházi főtanács nem fogad el.

67. §. Egyházi főtanácsi tagnak (65. §. b. betüje) megválasztható az egyházi rendből minden erd. püspökmegyei felszen-

telt pap, és a világi rendből minden róm. kath. férfiu, ki a jelen szabály 33-ik §. illetőleg 34. §-ban megirt kellékekkel bir, ha különben nem is volna a közgyülés tagja; az egyházi főtanácsba történt beválasztása által azonban közgyülési tagságot nyer (26 §. q. betüje), póttagokul rendesen az egyházi főtanács székhelyén kivül lakók lesznek a végre megválasztandók, hogy az egyházi főtanács székhelyén megfordulásuk alkalmával az ülésben részt vehessenek.

68. §. Az egyházi főtanács tagjai az elnököt és előadót ide nem értve, két ülésszakra, vagyis hat évre választatnak, de az egyházi főtanács megujithatása végett minden ülésszak végével hat rendes és ugyanannyi póttag kilépik, kik addig is, mig szolgálati idejök szerint lépendnek ki, sorshuzás által lesznek e végre kljelölendők, a kilépő tagok azonban ujból megválaszthatók.

69. §. Időközben elhalálozott vagy kilépett tagok helyébe a Statusgyülés hasonlólag szabad választás utján másokat választ a 67. §-ban megállitott időre.

70. §. Az egyházi főtanács székhelye Kolozsvár, hol a Status valamelyik házában számára rendes hivatali helyiség bérendezendő.

IX. Fejezet.

Az egyházi főtanács ügykezeléséről.

71. §. Minden ügy, mely nem tartozik a rendes kezelési vagyis folyó ügyek közé, tanácsülésben tárgyaltatik és határoztatik el.

72. §. Az egyházi főtanács üléseiben a tárgyak előadását az előadó, akadályoztatása esetében a titkár végzi, ki ez esetben hasonlólag döntő szavazattal bir.

73. §. Az egyházi főtanács rendesen hetenként egyszer tart gyülést, azonkivül az elnök az egyházi főtanácsot mindannyiszor egybehivja, valahányszor a czélszerüség vagy a szükség megkivánja.

74. §. Az egyházi főtanács üléseiben minden tagnak egyenlő szavazati joga van, és határozatra nézve csak a számszerinti többség dönt; a szavazatok egyenlősége esetében azon vélemény emeltetik határozattá, melyhez az elnök járult.

75. §. Hogy az egyházi főtanács érvényes határozatot hozhasson szükséges, hogy az elnökön és előadón kivül döntő sza-

vazattal biró legalább 5 tag jelen legyen. A mennyiben ezen szám a rendes tagokból ki nem telnék, az a póttagokból lesz kipótolandó, az elnök meghivása szerint; mely esetben a meghivott póttagok döntő szavazattal birnak; ez eseten kivül a póttagoknak csak tanácskozási szavazatuk van.

76. §. Az egyházi főtanács határozatai azonnal teljesedésbe is vétetnek, természetesen ide nem értve azon ügyeket, a melyek feletti végérvényes elhatározás a közgyülést illeti (53. §.), mivel ezen esetben az egyházi főtanács csak véleményes ajánlatot teszen a Statusgyüléshez.

77. §. Az egyházi főtanács üléseiről rendes jegyzőkönyvet vezet a titkár, mely jegyzőkönyv mindig az ülés végével vagy a következő ülésben hitelesittetik.

78. §. Az egyházi főtanács a maga ügykezeléséről és működéséről a Statusgyülés előtt ad számot, és jegyzőkönyveit a Statusgyülés elé terjeszti.

79. §. Az ugynevezett folyó ügyeket az egyházi főtanács elnöke az előadóval egyetértve az ülésen kivül is elintézheti, és az egyházi főtanács kiadványozhatja.

80. §. Az egyházi főtanács kiadványozásait a főtanács irodája végzi.

81. §. Minden kiadványozás az elnök és titkár aláirásával történik.

82. §. Az egyházi főtanács hivatalos kiadványozásainál hivatalos pecsétet használ, melynek közepén Sz. Mihály arkangyal mint az erd. püspökmegye védszentjének képe lesz bévésve és körülötte ezen körirat „az erdélyi püspökmegyei római katholikus Status egyházi főtanácsa.“

83. §. Az egyházi főtanács a netalán felmerülő jövedelem felesleges gyümölcsöztetésére nézve addig mig a Statusgyülés ez iránt véglegesen intézkedik, az eddig fennállott szabályokat köteles követni.

84. §. Az irodai személyzet szervezését és béállitását ideiglenesen az egyházi főtanács intézi el, a szervezet és fizetések végleges rendezése a Statusgyülés hatáskörébe tartozik.

X. Fejezet.

Elnökség és a kebli tisztviselőkről.

85. §. Az elnök aláirja az elnöksége alatt tartott ülések jegyzőkönyveit.

86. §. Az elnöknek kötelessége időnként véletlen pénztári vizsgálatokat eszközölni, és e végre bizottságot kiküldeni, a mely azután jelentését a választmány eleibe terjeszti.

87. §. Az egyházi főtanács előadójának teendői közé tartozik az egész ügykezelés vezetése, ebből folyólag az egyházi főtanács üléseiben az egyes tárgyakat előadja, a folyó ügyeket az elnökkel egyetértőleg elintézi, a kiadványozásokat megkészitteti és átvizsgálja, és az egész hivatali személyzet eljárása felett őrködik.

88. §. A titkár az ügykezelésnél az előadónak segitségére van, az előadó akadályoztatása esetében teendőit végzi, az egyházi főtanács üléseinek jegyzőkönyvét vezeti és kiadványozásait aláirja.

89. §. A pénztárnok, ki különben csak teljes biztositékkal biró egyén lehet, személyes felelősség mellett kezeli a pénztárt és viszi a pénztár számadásait, az egyházi főtanács utalványa és illetőleg megrendelése nélkül semmit kiadni nem szabad, kötelessége nem csak a bevételekről és kiadásokról számolni, hanem arról is folytonosan értesiteni az egyházi főtanácsot, ha oly összegek, melyeknek a pénztárba kellett folyniok, bé nem jöttek; bévételeit mindig ellennyugta, kiadásait utalvány és nyugta által bizonyitja.

90. §. A pénztárvizsgáló bizottságoknak a pénztárnok köteles minden vonakodás nélkül akármely perczben a vizsgálat alá tartozó pénzeket és számodásokat elömutatni és minden megkivántató felvilágositást adni.

91. §. A pénztárnok köteles rendes naplót vezetni, és ennek egy másolatát minden hónap végével, rendes számadását pedig az év végével az egyházi főtanácshoz béadni.

92. §. A pénztár az egyházi főtanács helyiségében az e végre teljes biztossággal bérendezendő pénztári hivatalban fog állani, és azon kivül pénzt tartani nem szabad, valamint másfelől a hivatali pénztárban idegen pénzt tartani is tilos, az ottan találandó idegen pénz letartóztatása terhe alatt.

93. §. Az egyházi főtanács kötelessége gondoskodni arról hogy a főpénztár kellő ellenőrzés és ellenzár alatt álljon.

94. §. A számvevő a beérkezett számadásokat illetőleg pénztári naplókat megvizsgálja és arról jelentését az egyházi főtanácsnak és illetőleg a közgyülés által kiküldött bizottságnak (53. §. b. pontja) megteszi.

95. §. Az ügyvéd az egyházi főtanács vagy a Statusgyülés rendelete folytán folytatja a püspöki egyházmegyei róm. kath. Status peres ügyeit, és tanácsot ad jogi kérdésekben.

96. § Minden tisztviselő számára az egyházi főtanács ajánlata folytán a Statusgyülés által külön részletes utasitás is fog adatni.

Ezen a többség által megállapitott szervezet ellen, mely a statusgyülés által kiküldött 20-as bizottság javaslatából, kivéve azon három uj paragrafust, melyek a püspöki jogokat körülvonalozzák és arról intézkednek, hogy a statusgyülés, illetőleg az egyházi főtanács (igazgató tanács) minden fontosabb tárgyat a püspökkel egyetértőleg intézzen el, szóról-szóra van általvéve, a kisebbség a következő külön véleményt kérte a statusgyülés jegyzőkönyvével eredetileg a nagyméltóságu m. kir. miniszteriumhoz felküldeni:

A kisebbség külön véleménye.

Ő cs. k. apostoli Felsége mult évi Augusztus hó 19 én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatván, hogy az erd. kir. főkormányszéknél fennálló ugynevezett katholika commissio megszüntetésével, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erd. róm. kath. statusnak 1866 Január 10-én Kolozsvártt tartott gyülése jegyzőkönyvében körülirt szerkezetü gyülésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek, és intéztessenek azon módozatok szerint. melyeket Ő Felségének magyar kormánya az összes érdekeltekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyüri és főfelügyelői jogainak csorbitása nélkül fog megalapitani és legfelsőbb elhatározás alá terjeszteni.

Ezen legfelsőbb királyi elhatározás nyomán 1867-ben September 12-én 896. eln. sz. a. kelt vallás- és közoktatásügyi ministeri felszólitás következtében erd. püspök nagyméltóságu Fogarasi Mihály ur, az erd. róm. kath. statusgyülést az 1868-ik évi Január 5 ik napjára K.-Fehérvárra összehivta, s miután ezen napra a tél zordonsága miatt a róm. kath. status egybe nem gyülhetett. annak gyülését idei Február 9-re elnapolta.

A csak most irt napon az erd. róm. kath. status gyülése

K. Fehérváron ünnepélyesen megnyittatván, miután a gyülés megalakult, a tanácskozás könnyitése végett, a megválasztott alelnök elnöksége alatt, egy 20 tagból álló bizottmány küldetett ki a végett, hogy az erdélyi püspökmegyei róm.kath. statusnak a jelenkor kivánalmaihoz idomitandó szervezetéről tervet dolgozzon.

Ezen bizottmány munkálatát bévégezvén, ennek alapján idei Február 12, 13, és 14-ik napjain a tanácskozások folytak, a nélkül azonban, hogy ezek meggyőződésünk szerint a kath. status önállósága biztositását előmozditott ák volna.

Mert a fenn tisztelt ministeri leirattal a püspök úr ő nagyméltósága csak a statusgyülés egybehivására és az abban hozandó javaslatok illetőleg a jegyzőkönyvnek saját véleménye kiséretében felterjesztésére hivatván fel, ezen a püspök ő nagyméltóságának a statusgyüléssel összemben felmerülhető egyoldalu érdekeltségéből kifejlődhető kellemetlen, a püspöki méltóságot is érinthető vitatkozásoknak elejét venni óhajtozó ministeri legjobb szándék ellenére, sajat maga tervezetét, mint püspöki programmot a gyülés tagjai közt kiosztatta, s mindjárt a legelső gyülésben azon határozott nyilatkozatot tette, hogy jogiból minden megválogatása nélkül azok forrásainak semmit sem enged, s még hozzászólást sem tür el oly kérdésekhez, melyek az egyház és püspök jogait érinthetnék.

Mely nyilatkozatok folytán az egész tanácskozás rendjén kitünt, hogy a statusgyülésen túlnyomó számmal jelenlevő tisztelt egyházi férfiak többsége oly tervezetet kiván létrehozni, mely a kath statusgyülést mint testületet az időszerinti püspök mellett csak tanácskozási szavazattal kivánja felruházni, mindamellett, hogy a kirekesztőleg egyházi ügyek a bizottmányi munkálat 54 §-ban a statusgyülésbez nem tartozóknak a legnyilvánosabban kijelentettek, és mindamellett, hogy az egyetértés lehető fentartása tekintetéből, mindjárt a tanácskozás megkezdésekor miután a gyülésnek egyházi tagjai a bizottmány munkálatának 1. §.át névszerinti szavazás útján 42 szavazattal (ezek között két világi) 35 szavazat (ezek közt egy egyházi) ellen különben elvetette, ugyanazon pont elébe igtatott s e megállapodás szerint most már az 1-ső §.ban az erd. megyés püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre, az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintettnek és teljes érvényben fentartottnak nyilvánittatott.

Leginkább megdöbbentett a dolog ezen állásában minket a

szervezeti javaslat 53. §-sa feletti tanácskozás, és az ezen §-ra nézve kirekesztőleg az egyházi rendhez tartozó többségben levő tagok hozzájárultával még pedig 42 szavazattal 35 ellen 9 nem szavazván (ezek között 8 egyházi és 1 világi férfi) hozott határozat, mely szerint annak elseje következőleg módosittatott: „a statusgyülés vonatkozva az 1 ső §-ban a püspöknek fentartott hatósági körre — a püspökkel egyetértőleg megállitja stb.

Ezen módositás ártatlan módositásnak tünhetik fel azok előtt, kik a tanácskozásban részt nem vettek, de mi, kik eleitől fogva tanui voltunk a különben igen tisztelt egyházi rend részéről jelen levő többség azon törekvésének, hogy a kormány által gyakorolt hatóság teljesleg megszüntessék ugyan, de ezen hatóság csak akként ruháztassék át a kath. statusgyülésre, hogy ez mindent csak a püspök, ki különben is mint első a leglényegesebb befolyást gyakorolja a státusgyülésre, egyetértésével intézhessen, s ezen egyetértés a vitatkozás rendjén anynyira beléegyezésnek magyaráztotott, hogy a miben a püspök egyet nem ért, s a mibe belé nem egyezik, az, ha a gyülés minden tagja vagy többsége szavazata által is hozatott a határozat, érvényre nem juttathatik.

Mi, kik tanui voltunk püspök ur ő nagy méltósága azon nyilatkozatának, hogy a püspöki hatalom dogma, de hogy határa hol végződik, körülirni nem hallottuk;

mi, kik tanui voltunk püspök ur ő nagyméltósága azon nyilatkozatának, hogy a kanoni törvények a világiaknak semmi jogot nem adnak, anynyival inkább nyugtalanitónak tartjuk, mivel ezután még anynyi befolyása sem marad fenn a világi elemnek, a menynyit a világi katholikusokból és az időszerinti püspökből alakult kath. commissióban, melyben a püspöknek csak egy szavazata volt, gyakorolt, s a világiak s gyermekeik közé s az alapitványok fölébe egy hatalom állitatik, mely azt követelhetné, hogy a gyermekeink nevelése körüli intézkedésekre a vallási mellett minden egyéb irányban több joga van, mint az atyáknak és az alapitóknak.

Ezen törekvés annyival feltünőbb, mivel a magyarországi főméltóságu püspöki kar által ez irányban készitett tervezet 79. §-a csaknem szó szerint az itteni tervezet 53 és 54. §§ ait foglalja magában, a nélkül, hogy azon csak a püspöki kar által a világiak minden hozzájárulása nélkül készitett tervezetben az időszerinti megyés püspökök vagy primás ő herczegsé-

ge beléegyezése fentartatott volna; a mik tehát az időszerinti püspököknek isteni küldetéséből folyó jogait nem csorbithatják.

Aggodalmunkat továbbá még inkább neveli azon §, mely a 20-as bizottmány tervezete 65-ik § a után a felterjesztendő szervezet 66 ik § a gyanánt felvétetett, és a mely következőleg hangzik. „A megyés püspöknek az egyházakra és iskolákra, alapitványokra, növeldékre eddig gyakorolt befolyása és hatás köre sértetlen és érintetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakorlati kifejezést, hogy

a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapitványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentul is hozzá intéztetnek;

b.) általa véleménye kisérete mellett tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek,

c.) minden egyenesen az egyházi főtanácshoz monesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, a rendelvények véleménye és ajánlata tekintetbe vételével hozatnak,

d.) ezen egyházi főtanács intézményei az illitők értesitése végett hozzá átiratnak,

e.) a püspök intézkedései ellen felebbező folyamodványokat az egyházi főtanács el nem fogad."

Ezen §. szerint ugyanis csak annyiban engedtetik az egyházi főtanácsnak szabad mozgás, a mennyiben annak az időszerinti püspök tért engedni akar, és ekkor is csakis véleményének és ajánlatának tekintetbe vételével hozhatók minden fontos tárgyban határozatok s az intézkedések csakis püspöki uton juttathatnak rendeltetésök helyére; ezenkivül az e. alatti pontban a püspök intézkedései annyira sérthetleneknek állittatnak meg, hogy ezek ellen még folyamodásokat sem fogadhat el az egyházi főtanács; mindezekből kitünik, hogy a hazai törvényeinkben gyökerezett és a fennebb tisztelt legfelsőbb királyi elhatározás által visszaállitott autonomiával felruházott katholikus status mind maga, mind egyházi főtanácsa a nélkül, hogy a körébe tartozó dolgokat illetőleg önállóságra jutna, még sokkal inkább megszoritani czéloztatik, mint az eddig létezett kath. commissio, mit bizonyára sem Ő felsége az apostoli király, sem magyar kir. kormánya nem akart; és a mibe a kath. status soha belé nem egyezhetnék. Egyébiránt itt is felhozni kötelességünknek ismerjük, miként ezen 66 ik §. a névszerinti szava-

tolás utján jött létre, még pedig 42 szavazattal 37 ellenében, hét tag nem szavazván, és hogy a 42 szavazat kirekesztőleg egyházi, a 37 szavazat kirekesztőleg világi, a nem szavazók közt öt egyházi és két világi férfi fordul elő.

Végre kinyilatkoztatjuk, mikép mi a kath. status autonom állását a 20-as bizottság szabályozási tervezete által látjuk leginkább biztositottnak, s az I. Fejezet 1 sö §-a ellen is, mely a közeledés tekintetéből jött létre, ennek meghiusulása után, óvakodni vagyunk kénytelenek ama nem körvonalozott püspöki jogokra nézve, melyek állitólag a canonok szerint, a világiaknak semmi jogot sem engednek, és mert meg vagyunk győződve, miként a 20-as bizottmány munkálata által az egyház, illetőleg püspök hatáskörehez tartozók legtávolabbról sincsenek korlátozva — a miért is a kath. status szervezését ezen 20-as bizottmányi tervezetbe foglaltak megerösitése által kérjük megállittatni és életbe léptetni.

A bevégzett gyülés jegyzőkönyvét, a gyülés által készitett szervezkedési javaslatokat és a kisebbség ellenvéleményét a nagyméltóságu püspök ur a következő észrevételeivel terjesztette fel a nagyméltóságu báró s kir. vallás és közoktatási miniszter Urhoz:

Nagyméltóságu Báró,
s kir. vallás és közoktatási Miniszter Ur!

Ő cs. kir. ap. Felsége legkegyelmesebb Urunk mult évi augustus 19 én kelt legfelsőbb elhatározásával Nagyméltóságodnak ugyanazon évi sept. 12-éről, 986. eln. sz. a. hozzám intézett nagybecsü értesitése szerint megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi királyi főkormányszéknél fennálló catholica commissio megszüntetvén, az annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi róm. kath. státusnak 1866. évi jan. 10-én Kolozsvártt tartott gyülése jegyzőkönyvében körülirt szerkezetü gyülésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek és intéztessenek, azon módozatok szerint, melyeket Ő Felségének magyar kormánya az összes érdeklettekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak csorbitása nélkül fog megállapitani és legfelsőbb elhatározás alá terjeszteni.

Ezen legkegyelmesebb elhatározás alapján méltóztatott Nagyméltóságod ugyan akkor engem felhivni, hogy az erdélyi kath. státusgyülést az 1866. évi január havi gyülés jegyzőköny-

vének 4. pontja szerint összehivjam, s az abban hozandó javaslatokat, illetőleg a státusgyülés jegyzőkönyvét, saját véleményem kiséretében Nagyméltóságodhoz tölterjesszem.

Egész készseggel fogadván Nagyméltóságodnak ezen intézkedését, az erdélyi kath. státusgyülést mult évi nov. 1-sö napján a jelen évi január 5-ik napjára Károly-Fehérvárra, püspöki székhelyemre összehivtam vala ugyan, de miután az év kezdetén a tél huzamos zordonsága a szabad közlekedést megakasztotta, a gyülés megtartását el kellett napolnom, s csak február 9 én lehete azt megtartanom.

Ekkor a gyülésre általam meghivott és megválasztott egyházi és világi tagok elég szép számmal megjelenvén, ünnepélyes isteni tisztelet tartása után saját püspöki lakomba összesereglettek, mire én a gyülést megnyitottam, és a tanácskozások az arra következő hét napjain a befejezésig folytattattak.

Ezen gyülés lefolyásának vázlatát és eredményét van szerencsém Nagyméltóságodnak az ide megkülönböztetett tisztelettel mellékelt jegyzőkönyvben az ellene beadott kisebbségi ellenvéleménynyel együtt fölterjeszteni, s a mennyiben püspök hivatalom s Nagyméltóságod fennjelölt nagybecsü átirata is arra feljogosit, saját észreveteleimet az abban foglaltak iránt ezennel felfejteni.

I.

Nagyméltóságod fennbecsü leirata is, midőn a szervezendő gyülésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak az eddig a cath. commissio hatásköréhez tartozott ügyek kezelésére csak befolyást enged, és a befolyás módozatait az összes érdeklettekkel egyetértőleg megállapitandóknak helyezi kilátásba: kétségen kivül nem adta a gyülésnek azt az irányt, hogy a kath. egyház jogaiba ütköző, azokkal össze nem egyeztethető szervezeti javallatot készitsen, hanem inkább oda útasitotta azt, hogy a fennálló jogokra illő tekintettel legyen.

Az erdélyi egyházmegyéhez tartozó országgyülési rom. kath. képviselőknek köztudomásra jutott lelkes nyilatkozata után volt is okom azt remélni, hogy a gyülésnek világi tagjai ezen szellemben fognak a tanácskozásokhoz, és nem feledendik azt, hogy az egyházi kormány közösségére hivatva, e téren csak az egyház tanainak és szellemének irányában működhetnek hasznosan és üdvösen az egyház javára.

Azonban elég sajnosan az ellenkezőt kelle mindjárt a gyülés kezdetén és annak egész folyama alatt tapasztalnom.

A Kolozsvárról ide jó előre megérkezett urak magukkal egy ott készült és kinyomatott programmot hoztak, melyből két példányt tiszteletteljesen ide foglalok, s ezt a másunnan érkező tagok közt szétosztván, őket rábeszélni törekedtek annak elfogadására és feltétlen védelmére; ugyan e czélból egy Pesten készült röpiratot is terjesztettek el, hogy nézeteiknek ez által is nagyobb nyomatékot szerezzenek. Ez irányban külön tanácskozásokat is tartottak a helyett, hogy velem, mint az egyházmegye főpásztorával igyekeztek volna előre értekezni mind az elvek és főbb pontok megállapitására, mind pedig a részletek kidolgozására nézve.

Ez eljárásnak természetes következése lőn, hogy a világiak e gyülésben egy compact külön párttá alakultak s igy annak szerencsésebb s üdvösebb eredményét az ohajtott egyetértés számüzésével szándékosan meghiusitották; minek következtében egyetértés hiányában a gyülés egyháziak és világiak egymás elleni tusájának küzdhomokja lőn, s ernyedetlen kitartásom és béketürésem eszközölte azt, hogy minden eredmény nélkül szét nem oszlott.

Midőn tehát Nagymeltóságod fennbecsü megbagyása szerint és főpásztori hivatásom teljes felfogását s lelkiismeretem szózatát — melynek öntudatában Istennek, az anyaszentegybáznak és kedves hazánknak szolgálni ohajtok, — követve e státus-gyülés eredményét illetőleg észrevételeimet előadom, nem tehetem, hogy legelőször is azon téves nézpontokat ne érintsem, melyek a gyülés világi tagjait az egyházi térről, honnan kiindulniok kell vala, már előre elvezették egy elkülönzött álláspontra, honnan az egyház tanainak és a kánoni jog szabályainak nem mondom szándékosan, hanem az elvétett kezdet következetességétől indittatva ostromlóivá lettek.

II.

E téves irányak egyik fő okát abban látom, hogy az erdélyi megyében a világi urak a katholikus státus czimnek és névnek valamely oly fogalmat és értelmet tulajdonitanak, melylyel az történelmi létezése alatt nem birt és jelenleg sem birhat. Ők t. i. a kath. státus joghatóságát ki akarják terjeszteni az erdélyi püspöki megye egyházi összes kormányzatára, s magát

a püspöki kormányhatóságot is abba belefoglalják, miszerint a püspök külön és függetlenül az egyházban ne intézkedhessék, hanem csak mint a kath. státusnak része.

E téves és a kath. egyháznak szerkezetével, valamint a katholikus státus történelmi értelmével is merőben ellenkező felfogás volt egyik fő oka ezen státus-gyülés nem várt és nem kielégitő eredményének.

A másik az egyházi autonomia azon téves értelmezésében rejlik, hogy a világi urak azt csak egyedül őket, és nem a püspököt s papságot megillető jognak tartják; sőt a tanácskozások folyamából világosan ki lehetett venni, hogy ezen autonomiát úgy tekintik, mint kiszabadulást a hierarchiai kormány függése alól. Ennél fogva nemcsak a kormány által eddig gyakorlott befolyást kivánják maguknak elsajátitani; hanem, kivéve csupán azokat, mik a sekrestyéhez tartoznak, a püspöki kormányzat minden külső teendőit is. A püspököt és papságot nem ugy tekintik, mint az egyház kormányzatára különösen rendelt kiváló testületet, hanem csak mint egyháztagokat, kik nem a gondozásukra bizott katholikus népet, hanem csak magukat képviselik a státusgyülésben.

De továbbá feledve azt, hogy az erdélyi egyházmegye a magyarországi róm. kath. nagyobb egyháztestnek csak egyik tagja, az összes világegyháztól pedig elválaszthatlan; annak-egy házi kormányát önállólag és az összes katholicismustól eltekintőleg s a magyarországi egyháztól is elszigetelten szándékoznak átalakitani.

Mind ezen téves fogalmak és irányelvek az Erdélyben igen közel fekvő protestáns egyházak szerkezeteiben bő tápanyagot nyernek, s ép azért nem csuda, ha itt különösön érvényre vergődni akarnak.

A világi tagoknak ezen elvi elkülönözése és merev magatartása kezdettől fogva lehetetlenité az olyannyira szükséges egyetértés, higgadt megfontolás és nyugodt tanácskozás létrejöttét.

De még is, mivel anyaszentegyházunk bizalommal fordul saját hiveinek támogatásához, jogosan számit az ők segedelmükre s bizonyos tekintetekben kész nekik az egyházi kormányzat felsőbbb körébe is befolyást engedni, a gyülésnek papi tagjai őszintén törekedtek arra, hogy a világi tagok által készitett és pártolt javallatokba oly módositásokat illesszenek be, melyek

azoknak éles ellentétét az egyház elveivel némileg kiengeszteljék s közeledést eszközöljenek a két pártra oszlott gyülés tagjai közt.

Azonban ezen jóakaratu őszinte törekvések, valamint saját többszöri kérelmeim és figyelmeztetéseim sem teheték azt, hogy a világi tagokat előre tervezett álláspontjukról az egyházi nézpontokhoz közelebb hozzák, sőt a 20-as választmánynak munkálatába szavazattöbbséggel bevitt ide czélzó három czikk is folytonos ellenmondásukkal találkozott, s a gyülés végén beadott ellenvéleményükkel ezen kiegyeztetési kisérletet érvényétől és hatályától megfosztani s erőtleniteni törekedtek.

A kath. anyaszentegyháznak egyik ismertető jellege az osztatlan egység levén, ezen pártszakadás nagyon sajnálatra méltó jellemvonása ugyan a lefolyt státus gyülésnek, de van okom reményleni, hogy miután az téves felfogásokból vette eredetét, az elvek és eszmék jobbirányu tisztulásával, a felhevülések lecsillapodásával magába térend s beismerendi azt, hogy az egyház egységét, annak épségét és jogait, annak kánonszerü kormányzatától eltérve, különszakadva, vagy fölibe emelkedve megvédeni nem lehet, s hogy midőn arról van szó, mennyiben és miként vegyenek részt világiak az egyház kormányzatában s ügyeinek vezetésében, nem annyira ők vannak hivatva arra, hogy a tért kimérjék s a befolyás módozatait rendezzék, hanem épen az egyház kormányzatára rendelt főpapok, kik hatalmukat — mivel nem emberektől veszik, azt erőszakkal elvétetni, vagy kisebbiteni nem engedhetik.

Ugyanazért bizván ő cs. kir. Felsége ap. koronás királyunk katholikus érzelmeiben, valamint Nagyméltóságodnak egyházunkhozi ragaszkodásában és kormányzói bölcsességében, azon reménynyel adom elő a gyülés által készitett szervezkedési javallatokra és a kisebbségnek ahoz csatolt ellenvélemenyére észrevételeimet, hogy, ezek nem pártnézetből, nem uralkodásvágyból, hanem egyedül főpásztori hivatásomnak teljes felfogásából eredvén, s az egyházunknak s jelesen az erdélyi megyének folytonos jóllétére s békés haladására czélozván, Nagyméltóságod azokat bölcs megfontolására fogja méltatni s nem fogja engedni azt, hogy az erdélyi egyházmegyének, melyet első apostoli szt. királyunk alapitott, s melynek a római kath. anyaszentegyház közjogán álló kormánya a polgári kormányzat befolyása mellett is szabadságának nagyobb csorbitását nem érezte, valamely

oly kormányrendszerre alakittassék át, mely mind az anyaszentegyház közjogával, mind az erdélyi püspöknek eddig gyakorlott joghatóságával ellenkezésbe jöhetne.

III.

Azon őszinte jó szándékkal, hogy a tanácskozások ügymenete gyülésünkben megkönnyitessék, de erre magamat jogosultnak is érezvén, a gyülésnek bemutattam s a tanácskozások menetére nézve előterv 'gyanánt ajánlottam az általam püspöki Consistoriumom beleegyezésével készitett s teljes tisztelettel két példányban ide mellékelt tervezetet, mely elvileg a magyarországi nm. püspöki kar tervezetével megegyez, Erdélynek külön viszonyait tekintetbe veszi s ugy van összeállitva, hogy e szerint az erdélyi püspöknek eddigi joghatósága röviditések nélkül fenntartatván, a világiaknak megoszthatókban elég tága tér nyittatott befolyásuk érvényesitésére.

Azonban ezen ajánlatom náluk nemcsak visszhangra nem talált, hanem — mint ellenvéleményükben érintik — nehezteléssel fogadtatott; minek következtében egy 20-as választmány (melynek tagjai minden befolyásom nélkül előre szétosztott nyomtatott névjegyzékeken már kiszemelve voltak és rögtön megválasztattak) küldetett ki uj javallat megkészitésére, s e választmányban a papok már kisebb számmal valának képviselve, mint a világiak.

A tisztelettel fölterjesztett jegyzőkönyv tartalmazza a választmány munkálatát szintúgy, mint a gyülésnek annak alapjára fektetett és csak kevés változásokkal módositott javallatát.

Az általam fennebb jelzett pártirány a választmány munkálatában teljes kifejezést nyert. Abban ugyanis, ha leszámitom azt, hogy a gyülésben az elnöki hely a püspöknek megadatik (25. §.), s mint elnök a gyülés meghivására, a gyülésben a szavazatok megszámlálására, a többségi határozat kimondására feljogosittatik s ezentul a főtanács üléseiben, mikor akar, részt vehet (48, 49, 65. §.) — nincs semmi, mi püspöki joghatóságom érvenyesitését biztositaná, de van igen sok, mi egyenesen abba ütközik, sőt azt jövőben érvényen kivül fogná helyezni s a protestáns superintendensek egyházhatósági helyzetének szinvonalára leszállitani.

A gyülés többségi szavazata folytán a választmányi mun-

kálatba bevitt két (1. és 66.) uj czikk és az 53.§-nak módositása annak hátrányos és sérelmes irányát lényegben és hatályosan meg nem változtatták, hanem csak némileg enyhitették és szeliditették. Következő észrevételeim és megjegyzéseim — ugy reménylem — ezt Nagyméltóságod előtt is kétségtelenné fogják tenni.

IV.

Fennebb érintett tervezetemben, hogy a státus-gyülés szervezetéről és hatásköréről annál szabatosabb, czélirányosabb és az erdélyi megye viszonyainak megfelelőbb javallatot lehessen előállitani, a nm. püspöki kar tervezetének utmutatása szerint, a II. fejezetben az egyházközségi autonomia tervét, a III-ikban az esperesi kerületek választási módozatát tartottam előre bocsátandónak, miszerint kitünjék, hogy az alulról felfelé irányzott önkormányzat mellett, azonkivül, hogy ez minden egyházközség igényeinek megfelelőbb, nem szükség a központi képviseltetést oly rendkivül tömegessé alakitani, hogy az érdekeltek terhére váljék, a tanácskozásokat megnehezitse, az egyetértést akadályozza, s végre terhessége miatt unatkozást, s közömbösséget eredményezzen, vagy épen nagyságának érzetéből alkalmat vegyen az egyházi kör határain tuli kitérésekre is.

A községek és esperesi kerületek kormányzása eddigelé ugyannyira egyedül a püspökhöz tartozott, hogy a magas kormánynak vagy a kath. commmissionak eszébe sem jutott abban bármi tekintetben is intézkedni. Ennél fogva nem is képzelhettem, hogy a státus-gyülés ezen két fejezetet is megragadja hatáskörének kiterjesztésére, s azokba oly változásokat hozzon be, melyek az egyházközségek kormányzatát megzavarnák, s politikai tekintetben is veszélyesekké válbatnának.

Vannak ugyanis a javallat II. fejezetében oly pontok, jelesen a 12. és 16. §-ok, melyek ezen aggodalmamat nagyon is igazolják; mert ha az egyházközség főgondnoka a plebános akadályoztatása esetében s ennek tudta és beleegyezése nélkül egyház-községi gyülést hivhat össze, ha az egyház-községi tanácsban elnökölhet, könnyen megeshetik, hogy a plébános távolléte az egyház-községekben felhasználtassék oly mozgalmak előidézésére, melyek a község nyugalmát felzavarják s pártszakadásokat szülnek. —

Ugyan ez áll a III. Fejezetre nézve is, ha ott a kerületi

főgondnok az esperes akadályoztatása esetében gyülést tarthat, s zászlót ütvén fel maga köré gyüjtheti a népet, s vele együtt egyházi ügyekben a püspöki hatóság alatt álló egyházi elöljáró nélkül határozatokat hozhat.

A mennyiben tehát a státus-gyülés e téren az elébe tüzött feladaton tulment, e két fejezetben tett változtatásai ellen még azon szempontból is óvást kell tennem, nehogy innen kiindulva jövőben is az egyház községek és esperesi kerületek kormányzatát maga körébe vonja s azokban illetéktelenül intézkedhessék.

A többség ugyan mindezen aggodalmaimat azzal törekedett megelőzni, hogy a szervezetbe egy uj legelső czikket vétetett fel a püspöki joghatóság épségben tartása tekintetéből, mely ekkép hangzik: 1. §. „Az erdélyi megyés püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetik és teljes érvényben fenntartatik."

Mindamellett is mivel ezen kitételek: a szabályokban foglalt határozatok által nem érintetik, — valamint a következő is: teljes érvényben fenntartatik nem nyiltan és határozottan, hanem csak elvileg szüntetik meg a szabályoknak joghatóságom röviditésére irányzott más positiv határozatait; sőt mivel ezeket a gyülés az 1. §. beigtatása után is legnagyobb részben változatlanul benhagyta, továbbá mivel ennek ereje és hatálya az ellenvéleményben megszüntetni czéloztatik, benne nem találom fel azon biztositékot, hogy a II. és III. fejezeteknek minden egyes pontjaiban megnyughassam, a jövőre nézve attól ne tartsak, hogy a státus-gyülés ezen két fejezetre támaszkodva az egyházközségek és esperes kerületek kormányzatát is maga körébe vonandja.

A javallatnak többi része a IV. fejezettől a X-ig bezárólag a 26—96-ig folyó czikkekben a státus-gyülés szervezését tárgyalja, különösen a IV. fejezet a 26—27. § ig a gyülés alakulásáról és szervezéséről intézkedik, de mindjárt az alakulásra vonatkozó 26. §-ban a gyülés egyházi és világi tagjainak oly arányát állitja meg, melyet lehetetlen méltányosnak tekintenem és elfogadnom.

Ha a mostani viszonyok közt ezen gyülésnek is a volna feladata, a mit a 17. és 18. században az erdélyi kath. státus kitünő vallásbuzgósága tüzött vala maga elibe, t. i. hogy az

elnyomott kath. egyház érdekeit itt Erdélyben felkarolja, védelmezze és közvetitő lépései által azoknak a legmagasabb cs. kir. trón előtt érvényt szerezzen, legkisebb kifogásom sem lehetne arra nézve, hogy a világi férfiak ily gyülésben nagyobb számmal legyenek képviselve. Az ily többség csak emelni fogná az egyház javára hozott határozatok tekintélyét, hatályát és erejét, mint ez Némethon, Belgium, s Angolhon nagy katholikus gyüléseiben történik. De a javallat czélja jelenleg nem ez, hanem csupán azon módozatoknak megállapitásában áll, melyek a katholica commissio megszüntetése után ezen püspöki megye kormányzatába beveendők volnának.

Itt tehát a gyülésnek feladata csupán administrativ és intézkedő természetü lévén, tagjainak számát oly arányban és számban kellene meghatározni, miszerint az feladatát az egyházi befolyás csorbitása nélkül és könnyen teljesithesse.

De a 26. §. egy csaknem katholikus parlamentnek nevezhető nagy státus-gyülést alakit, melyben az egyháziakat egyharmad, a világiakat kétharmad részben, vagy még ezentul is részlelteti. Az egyházi tagokra nézve méltánytalan megszoritásokat állit fel, midőn b.) alatt a püspöki szentszéknek csak 10 káptalani- és csak 6 ülnöki tagját jogositja fel a gyülésbeni részvételre. Püspöki lyceumom 4 tanárán kivül a többit kizárja az esperesi kerületekből 42 világi képviselő mellett a lelkészséggel foglalkozó papság köréből a parochiák számát vévén tekintetbe 26 képviselőt vesz be a gyülésbe. Mindezen intézkedések egyenesen a papi befolyás kisebbitésére vannak irányozva, mig a mellett a világi tagok alakulása úgy van elintézve, hogy legalább is kétannyian lehessenek a gyülésben, mint amazok.

E czélból azért a képviseletnek mint közvetitett, mind közvetlen rendszere felhasználtatott, s az esperesi kerületek mellett egyes nagyobb községek is feljogosittattak képviselők választására és küldésére, s az ily községek kiszemelése is inkább önkényesnek, mint jogosnak tünik fel előttem, ki megyém viszonyait legjobban ismervén, azt, hogy az egyház képviseltetése e megyében mily alapokan lenne szervezendő, helyesebben megitélhetem, mintsem azok, kik a megyének viszonyaiban csak a számtant tekintik kellő mérlegnek, az erkölcstant ellenben és a kath egyház kánonjogi tanát számba nem veszik.

Mert ugyanis a rom. kath. anyaszentegyházban minden

püspök, álljon bár hiveinek száma milliokból, vagy csak ezerekből, ugyanazon kormányhatalommal van felruházva, s innen kifolyólag egy püspöki megyének minden esperesi kerülete, legyenek bár községei számosabbak vagy kevesebbek, ugyanazon egy joggal bir az egyházi ügyek rendezésére nézve.

Honnan az is következik, hogy az egyház elvei szerint nem a szám lévén döntő s a jog nem alulról terjedvén fölfelé, a státus gyülésben is méltányosan csak a paritás elvét lehet alkalmazni, mely ellen ha a világiak részéről az hozatott fel, hogy ez irányukban bizodalmatlanságot jelentene, mellette a papság részéről sokkal nyomatékosabb érvek küzdenek s azt itt Erdélyben még a lutheránus egyház is hiven követi egyházi gyüléseiben.

A népképviselet eszméje különben is csak oly egyházra volna alkalmazható, melynek tana azt tartja, hogy a kulcsok hatalma az összes hivő népre bizatott és ennek akaratából ruháztatik át az általuk meghivott egyházi személyekre: de ezen tan befogadásától a kath. anyaszentegyház nemcsak idegenkedik, hanem azt, mint eretnekit, nyilván kárhoztatja.

A tanácskozások békés folyama s az eltérő nézetek könnyebb egyensulyozása tekintetéből is szükséges a papok és világiakból alakult vegyes gyülésben a paritás elvének alkalmazás, mely a kerületi képviselők választási módozatában is megtartandó lett volna. Mi azonban a 33. és 34. §ok szerint ismét igen szembetünöleg mellőztetett. Mert mig a világi rendből minden katholikus férfiu, ki az erdélyi püspöki megyéhez tartozik, akárhol lakjék, a kerület képviselőjének elválasztható, akkor a papság képviselője csak az esperes kerületi papság közül választathatik. Itt már a „quod uni iustum, alteri aequum“ elv sincs megtartva.

Mellőzöm a státus-gyülés rendezéséről szóló többi czikkeket, melyek a parlamentaris tanácskozási formákból vannak lehozva és ide alkalmazva, s ép azért egyházi gyülések alakjától nagyon is elütnek.

Ha meg is engedem, hogy léteznek oly egyházügyi kérdések, melyeknek eldöntése többségi határozatok által történhetik, másfelől épen ezen körülmény szükségessé teszi azt, hogy a

papság ily gyülésekben egyenlő számmal képviseltessék, mi szerint az egyházat érdeklő bármi ügyben azoknak szavazata, kik az egyházak természetes előljárói és képviselői, majorizálva ne legyen.

A javallatnak 53. §. van leginkább oda irányozva, hogy Erdélyben a püspöki kormányzat eddig tennállott és a kormány befolyása mellett is folyvást gyakorlott kormányzati hatáskörét a státus-gyülésre átruházza és a püspököt, mint a megye kormányzóját és a hivek főpásztorát csaknem egyedül a templomi ténykedésekre leszoritsa.

Azért is nem lehete ezen czikk tartalma ellen a gyülés szine előtt ünnepélyesen óvást nem tennem; mert habár annak több egyes pontjai a magyar püspöki kar által készitett tervezetből vannak átkölcsönözve, de ide annál helytelenebbül alkalmaztattak, mivel ott ezen teendőköt az országos kath. egyházi főtanács intézi, melynek tagjai minden magyarországi érsekek, megyés pöspökök, minden székes káptalanok küldöttei, a panonhegyi főapát, a jászói és csornai prépostok, a zirczi apát, a kegyesrendiek tartományi főnöke, az egyházmegyék papi küldöttei, tehát oly testület, melyben mintegy 72 főpap és azok között 22 megyés püspök s ennél több világi tag tanácskozik együtt és határoz; mig 120—140 az egyházi ügyekbe nem avatott világi tag mellett csak egy, parlamentaris formákba szoritott püspöki elnök, egy-két káptalanbeli (mivel többen a székes-egyháztól nem távozhatnának), s legfölebb még vagy 40 pap foglalna ezen az összes egyházi s iskolai kormányzatot magához ragadó és többségi szavazattal végérvényesen határozó, nagy, országosszerü státus-gyülésben némi befolyást gyakorolni, legtöbbnyire azon lesujtó eredménnyel, hogy az uralkodó korszelemmel szemben egyházias javaslatait érvényre emelni képes nem volt.

A dolog mivoltára ily lényegesen beható alaki különbség mellett mikép hivatkozhatnak az ellenvélemény pártolói a magyar püspöki kar tekintélyére? nehéz volna érteni, ha a párttörekvés minden csillogó érvelést czéljára felhasználhatónak nem tartana, kivált oly ügyben, melyet törvény, szokás, vagy gyakorlatból, az erdélyi egyházmegye multján és jelenén áttekintve, védeni nem lehetett.

A status-gyülés többsége érezve ezen rendkivüli hatalomterjesztésnek alaptalan- és méltánytalanságát, a fennemlitett czikkhez csupán azt javallotta adatni, hogy mindezekben a stá-

tus-gyülés a püspökkel „egyetértől eg“ intézkedjék, mit abba szavazattöbbséggel bevinnie sikerült.

Ezen jogos, méltányos és ildomos módositásnak ellenzése az ellenébe inditott óvástétel és folytonos kikelés legkézzelfoghatóbb bizonyitékai azon egyházellenes szellemnek, mely ezen gyülést kedvezőbb és megállhatóbb eredményhez jutni nem engedte. —

A kath. anyaszentegyházban nem lehet oly gyülést felállitani, mely egyházi és az egyházat érdeklő ügyek elintézésében fel legyen jogositva a püspök ellenében szavazattöbbségel érvényesen határozni. A többségi szavazattal beigtatott egyetértés a katholicismus egységének elutasithatatlan postulátuma.

Hogy a szóban forgó czikk a status-gyülés hatalmát nz összes egyház kormányzatára kiterjeszti, sőt itt sem állapodván meg, egészen a határtalanságig megy, kitetszik annak egyes pontokra feloszlott szövegéből. Ezek közt olyanok is találtatnak, melyek nemcsak a püspök joghatóságát sértik és csorbitják, hanem egyenesen ő cs. kir. ap. Felsége és pápa Ő Szentsége apostoli legfensőbb hatalmával jönnek ellenkezésbe. Igy például a d) pont szerint a statns-gyülés az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról vagy megterheléséről végérvényesen határoz. Ezt a megyére és annak egyházi, iskolai és kegyes alapjaira nézve sem a püspök egyházi tanácsával, sem bármi más országos hatóság ő Felsége és a pápa ő Szentsége beleegyezésén kivül eddig nem tehette, és ugy hiszem, hogy az alapok veszélyeztetése nélkül ezután sem lesz tanácsos tennie.

Az e), f) és g) pontok az összes oktatás- és nevelés ügyéről ugy intezkednek, hogy a szerint sem a püspöknek, sem a kormánynak nem maradna fenn semmi, mi által ezekre akár befolyását, akár őrködését gyakorolhatná. Már pedig a püspöknek elidegenithetetlen jogai és kötelességei közé tartozik a tanitás és nevelés vallás-erkölcsi szelleme fölött minden tekintetben őrködni; s különösen az erdélyi püspök, mint levéltáramból történeti adatokban megmutathatók, ezen jogot nemcsak püspöki hatóságának kifolyásából, hanem a kormány elismerése-, felhivása- és megbizásokból is folytonosan gyakorolta és mind e mai napiglan gyakorolja.

A h) pontban a status-gyülés hatáskörébe veszi a kegyuri ügyekben előforduló nehézségek elintézését; sőt a 37. §. szerint csaknem azon jogot is, hogy attól valakit megfoszthasson. Már

pedig ez a kánoni törvények szerint kirekesztőleg az egyház körébe tartozó jog, mely hazánkban az apostoli király legmagasabb hozzájárulásával gyakoroltatik.

Az 1) pont pedig a status-gyülésnek tartván fenn mindazon jogokat, melyek hazai törvény vagy szokásnál fogva azt megiletik, egész határozatlanságig terjeszkedik, s amint a tanácskozások rendjén kiderült, ezen burkolat alatt az van elrejtve, hogy püspököt választani, kanonokokat, plebánosokat, tanárokat nevezni s általában az egyházi személyzet kinevezési jogát szándékozik jövőben magának elsajátitani.

Ehhez járul még a VII. fejezet, mely ezen püspöki megyének vallási, tanulmányi, nevelési, árvaházi s általában minden közalapjait statusvagyonnak nyilvánitja, sőt azon szándékát is elárulja, mely szerint a kormányi kezelés alatt eddig nem állott egyházi, iskolai vagy alapitványi vagyont is idővel rendelkezése alá akarja vonni. Már pedig a nevezett alapok az erdélyi egyházmegyének és ezen egyházmegye intézeteinek fenntartására lévén a kegyes alapitóktól (kik között a tenséges uralkodóház, püspökök, papok elölmentek,) szánva, nem pedig a katholikus státusnak mint olyannak adományozva, és ennél fogva confessionalis természettel birván köznevezettel nem statusközvagyonnak, hanem a róm. kath. erdélyi egyházmegye közvagyonának tartattak és neveztettek mindeddig, ezen minőségben kezeltettek a kormány által, s fölöttük az erdélyi püspök, a tridenti sz. zsinat XXII. ülésének 8. és 9. fejezeteiben alapuló és a kormány által is mindig ismert joghatóságánál fogva őrködött s e jogról jövőben sem mondhat le.

A VIII. fejezeten, mely az egyházi főtanács rendezését tárgyalja, hasonló egyházellenes szellem vonul keresztül mind annak alakitásában, mind pedig ügykezelésnek rendezésében. Ezen testületnek ugyanis, Nagyméltóságod leirata szerint is, egy — a status-gyülésből kiküldött állandó bizottmány természetével kell birnia, minél fogva a bizottmány tagjai a gyülés kebléből választandók lévén, mások nem lehetnek, mint kik a statusgyülésnek is tagjai. De a javallatban a dolog meg van forditva. Ezen főtanács tagjául választható olyan is, aki nem a gyülés tagja, s ez által a gyülés tagjává válik. Az elnök csak a világi rendből választatik, de erre nézve sincs kimondva, hogy a státus-gyülés tagjai közül, s az egyháziakra nézve nemcsak az oly szükséges paritás el nem ismertetett, hanem semmi biztositék nem nyujtatott az iránt, hogy nem csupán kegyelemből, hanem jogigénynél fogva leend ott helye valamely egyházi tagnak. A

püspök pedig ezen minden egyházi, iskolai és alapitványi ügyeket igazgató testületből egyszerüen ki van hagyva, s neki oda csak annyi befolyás engedtetik, a mennyit akármily értelmes katholikus hivőtől megtagadni nem lehetne, t. i. hogy oda, ha akar bemehessen és a tárgyalásokról magának tudomást vehessen.

Ezen igazgató választmány helyettesitené tulajdonképen a megszüntetendő catholica comissiot, melynek a püspök, — ha nem is volt mindenkor elnöke, de az is volt bizonyos időszakban, azontul pedig első és legjelentékenyebb tagjának tartatott s épen innen származó jogérvénynél fogva foglalt az erdélyi kormányzó mellett, mint főkormányszéki első tanácsos első helyet. A cath. comissioban tárgyalt minden ügy- és kérdésre nézve vélemánye és hozzászólása kikéretett, kellőleg méltányoltatott s az ügykezelés ugy volt elrendezve, hogy az érintkezés közötte és a catholicus commissio ügykezelése között szakadatlanul fennállott. Sőt mivel annak üléseiben folytonosan részt nem vehetett, egy papi előadó — a székeskáptalannak jelesebb tagja — alkalmaztatott oda, ki az egyházi és iskolai ügyek elintézésében legnagyobb mérvben befoly, mig a világi ülnökök mint szavazó tanácsosok vesznek részt a cath. commissió üléseiben.

A gyülés többsége által az általam készitett javallatból átvitt 66. §, ezen eddig megtartott ügyviszonyt kivánta továbbra is az igazgató választmány irányában érvényre emelni; miáltal a püspöknek joghatósága legkevésbé sem nevekednék s a kormány által is elismert és méltánylott gyakorlaton tul nem terjedne.

Hogy ez sem tetszett a világi tagoknak, még azoknak sem, kik jelenleg a kormányszék tanácsában ülnek és mint ilyenek a cath. commissio tagjai, nyilván mutatja, miszerint szándékuk nem az érdekek kiegyenlitése s a jogok tiszteletbentartása volt, hanem a püspöki joghatóságnak leszoritása azon térről, melyet másfél század folytán a kormány felhivása, vagy belénygugvása hozzá;árultábal is elfoglalt.

Különben az, hogy ezen igazgató-tanács Kolozvártt székeljen, mig a püspök székhelye Fehérvár, magában igen nagy anomalia, melyből az egyház és iskolák kormányzatában szakadásra vezető és ártalmas megoszlás fejlődhetik ki, melynek csak úgy lehetend elejét venni, ha a bizottmány az egyházmegye kormányának székhelyén a püspök, vagy helyettese elnöksége alatt működik, s ha addig is, mig ezen sem lehetetlen intézke-

dés életbe léphet, a Kolozsvárt székelő bizottmány a 66. §. tartalmához szorosan alkalmazkodik. Az ellen, hogy a bizottmány állandóan Kolozsvárt székeljen, a gyülés nagy többsége is hangosan tiltakozott.

Az egyházmegyei kormányzatnak egysége szükségképen követeli azt, hogy az kétfelé ne osztassék, s két különálló, egymástól független testületre át ne ruháztassék. Már pedig ezen javallatban az egyházi főtanács nemcsak helyileg, hanem alaki szintugy, mint anyagi hatáskörére nézve is annyira el van különitve és a püspöki kormánytól függetlenitve, hogy annak illő módoni működése és gyakorlati kivitele nemcsak a püspöki joghatóságot fogná teljesen paralyzálni, hanem az erdélyi megyében egy veszedelmes szakadást idézne elő papok- úgy, mint hivek között, melynek szándékos megteremtése úgy hiszem nem állhat a magas kormány érdekében.

Az administrativ kormányzatnak egy testben kell központositatnia; katholikus egyházi testület pedig, mely a megyében létezvén, a püspök irányában vagy coordinált állásu legyen, vagy épen fölibe emelkedhessék, a rom. kath. vallás tanai szerint nem alakitható. Ha tehát az egyház ügyeinek kormányzásában a püspök mellett nemcsak a papság, hanem a világiak is befolyást kivánnak gyakorolni, azt jogszerüen és békésen csak úgy lehet elintézni, hogy az egyház változhatlan szervezete általa sarkából ki ne forgattassék, melyszerint minden az egyházra vonatkozó intézkedésnek a megyés püspök tudtával és beléegyezésével lehet és kell történni.

A kormány, mint egészen külön jogtéren álló hatalomtest, önállólag intézkedhetett egyházi dolgokban is, a mennyiben a püspöktől nem függött és hatósága alá mint olyan nem tartozott; de ily jogállást sem a státus-gyülés, sem annak állandó bizottmánya magának nem igényelhet, mert ezek az egyház terén belől állván és működvén, mint ilyenek is a püspöki joghatóságtól nem függetlenek. S ezen értelemben nyilvánitottam én - azt, hogy én a status-gyülésnek is nemcsak tagja, vagy elnöke, hanem püspöke vagyok.

V.

Ezek után Nagyméltóságod engedelmével és megbizásából a kisebbség véleményére nézve is bátor vagyok egy-két észrevételt tenni.

A ki ezen véleményt nyugodtan átolvassa, lehetetlen észre nem vennie azon kiengesztelhetetlen merevséget, mely az egész véleményen egy pártczél felé keresztül vonul, s olyakat is állit, mik nyugodtab b perczekben abban helyet nem találtak volna.

Első, mit ezen vélemény megróvólag felemlit, abban állana, hogy én a státus-gyülésre vonatkozó tervezeteimet a gyülés tagjai között kiosztottam. Nincs okom arra, hogy ezen tettemet mentsem. Ez által a tanácskozások menetét kivántam előmozditani, s a felmerülhető nehézségek megoldását megkönnyiteni. E programm a nagyméltóságu magyar püspöki kar munkálatának elveire támaszkodva az erdélyi megye körülményeit gondosan tekintetbe veszi s a püspöki joghatóság épségben tartása mellett mind az egyházi autonomia, mind a státus gyülés és igazgató választmány szerkezetét oly alakban állitja elő, hogy az gyakorlati tekintet ben is kivihető legyen és fennállhasson. Hogy ezen programm a kisebbségnek nem tetszett, nem az én hibám. A többség annak közzétételéért nekem köszönetet is mondott.

Hogy a gyülés alatt szólottam-e, tettem-e valamit uralkodási vágyból, vagy egyoldalu érdekből, s helyesek-e az ellenvéleménynek ez irányban némely kifejezései, azt Nagyméltóságod bölcs itéletére bizom; arról itél illetékesen az egyház, és itélni fog az egyházi történelem is.

Mi végből a tanácskozásoknak hiteles s nyilvánosságra jött történetét az ide mellékelt nyomtatványokban Nagyméltóságodhoz egész tisztelettel felterjesztem.

Vissza kell azonban utasitanom azon elburkolt vádat, mintha felszólalásaimmal papjaimra nyomást akartam volna gyakorolni. Ha ők egyházi állásukról meg nem felejtkezve a rom. kath. egyház és ebben a püspöki hatóság jogai védelmére fölléptek, és az erdélyi hivek jól felfogott érdekeit megóvni és megvédeni törekedtek, azt nem érettem és nem az én unszolásomra, hanem hivatásuk kötelmeinek érzetéből szabadon tették; inkább némely világiakról lehet azt gyanitani, hogy előre lefogott szavazatuk odaadása által erkölcsi szabadságukban megkötve voltak. Egyébaránt ezen vádra nézve meg kell jegyeznem, hogy a névszerinti szavazást akkor is, midőn felállás által a többség nyilvánvaló lett, épen a világiak sürgették, mi által némely egyháziak a nem szavazás érthetetlen középutjára tereltettek.

Az 1. 53 és 66. §§. ellen tett kifogásokra nézve fennebbi megjegyzéseim, ugy hiszem, mind véleményemet elég tisztán

kijelentik, mind azon álláspontot, melyet a fennforgó kérdésben elfoglalnom kellett, elég hiven körvonalozzák. Ezek irányában az ellenvélemény, midőn a nevezett czikkeket visszautasitja, nézetem szerint maga magát itéli el mindazok előtt, kik a kath. egyházat önmagával, a főt a tagokkal, a pásztort nyájával, a papságot a hivekkel rendszeres és elvileges ellentétbe hozni nem akarják.

VI.

Mielőtt észrevételeimet befejezném, bátor vagyok a gyülés eredményének jellemzésére nézve még némely — ezen igen fontos egyházi kérdés szerencsés megoldására befolyható megjegyzést tenni. Keletkezését illetőleg általában megemlitendőnek tartom, hogy az erdélyi státus-gyülés által a kissebbség véleménye ellenében végeredményképen elfogadottnak tetszhető javallat tulajdonképen sem a teljes gyülés, sem annak többsége kifolyásának nem tekinthetik.

A kisebbség elveti abból a többség által beigtatott két uj czikket és egynek lényeges módositását, a többség pedig, minthogy különben a szembenálló pártok merevsége miatt a gyülésnek eredmény nélkül kellett volna szétoszlania, csaknem minden közbe szólás nélkül átcsuszni engedte az elveivel és nézeteivel ellenkező számos czikkeket és intézkedéseket. Azért is hiányzik a javallatban a szellemi összhangzás és az egyöntetüség. Magában foglalja magvát a folytonos osztozkodás fölötti versenygésnek s ha elvben a püspöki joghatóság köre eléggé megóvatottnak látszik is lenni, de a kiviteli és gyakorlati intézkedések ugy vannak szervezve és formulázva, hogy a mellett az erdélyi püspök Istentől az anyaszentegyház által ráruházott s elidegenithetlen kormányhatalmát önállólag, függetlenül és a kánoni szabályok szerint nem fogná gyakorolhatni.

Minthogy Nagyméltóságod leirata által tér vala részemre engedve saját észrevételeim megtételére, én azon nyilt kijelentéssel, hogy a püspöki joghatóságom megszoritására intézett és a róm. kath. egyház kánoni szabályaival meg nem férhető pontokra nézve ellenvéleményemet a javallatot kisérő feliratomban meg fogom tenni, hogy a nagy animositással folytatott gyülést eredményre juttassam, rövid megjegyzések tétele után, szavazások mellőzésével, csaknem egyszerüen felolvastatni engedtem a választmányi munkálatnak legtöbb §ait. Csak is igy kerülhetett

ki az erdélyi státusgyülésből egy compromissumféle javallat, mely ha felsőbb helyen helybenhagyatnék, oly kevéssé biztositaná az erdélyi egyházmegye békés kormányzatát jövendőben, mint az ellentétes politikai pártokból összeállitott ministeriumok szokták biztositani alkotmányos országban az intézkedés állandóságát.

Nemcsak ne érezbetem tehát indittatva magamat kérni Nagyméltóságodat, hogy e gyülésből kikerült javallatot, úgy amint létrejött, ő cs. kir. ap. Felsége legmagasabb sanctioja alá terjeszteni méltóztassék, sőt elodázhatatlan kötelességemnek érzem egész bizodalommal és tiszelettel kérni Nagyméltóságodat, miszerint, ha e javallatot csakugyan alkalmasnak tartaná előterjesztéseinek anyagául felhasználni, azt úgy módositani kegyeskedjék:

1) Hogy a püspök és az egyházközségek közt létező viszonyba a status-gyülés, vagy a bizottmány magát be ne ékelje, azokban intézkedési jogot magának ne igényelhessen. Egy ily kiterjesztése a státus-gyülésnek az egyházi kormányzat belviszonyaiba a püspöki rendszer természetével, az egyház változhatlan tanaival meg nem egyeztethető.

2) Nem lehetvén semmi alapos okot felhozni annak bebizonyitására, hogy a világi katholikusoknak nagyobb tért és befolyást kelljen engedni egyházi ügyek, kegyes alapitványok és confessionalis iskolák s a vallás-erkölcsi nevelés körüli intézkedésekben, mint a papságnak, melyre az ezek feletti őrködés hivatásszerüleg van bizva, nem ismerhetem el sem jogszerünek, sem méltányosnak, sem üdvösnek a státus gyülés oly összeállitását, hogy kétannyi világi tag, mint egyházi férfi, birjon abban döntő szavazattal. Ily szerkezet mellett a papság állandóul kisebbségben maradván, a gyülés alatt nyilvánossá lett ellentét es irányzat mellett befolyását nem fogná érvényesithetni, s mint folytonosan majorizált kisebbség inkább csak azért jelennék meg ott, hogy a gyülésnek egyházi szint kölcsönözzön.

3) Fölöslegesnek tartom továbbá a gyülés tagjainak feltünőleg nagy számát. Ha a kath. egyházban eddig nem ismert, nem szokásos és nem tanszerü képképviselet vétetik is alapul, 260,000 lelket számláló egyházmegyének képviseltetésére 200 képviselő nem látszik sem szükségesnek, sem czélszerünek.

A gyülés feladata nem lévén törvényhozói, hanem rendező és intézkedő, ez a nagy szám csak nehezitené annak eljárását,

huzamosakká tenné üléseit s a tagokra nézve terhessé és költségessé a hosszabb időzéseket. S miután a javallatban a püspöki kar által készitett tervezetből átvett és fennen hangoztatott 80. §-nak p) pontja szándékosan elmellöztetett, mely pont szóról szóra igy hangzik „Oly inditvány, mely az összes püspöki kar itélete szerint a róm. kath. anyaszentegyház tanaival, törvényeivel, szerkezetével, elveivel, elidegenithetlen jogaival és szellemi, vagy tulajdonjogi érdekeivel össze nem fér, a vita tárgyai közé nem vétethetik fel; ha pedig ez még is megtörténnék, a határozat semmi szin alatt érvényre nem emeltethetik;" miután továbbá magából a Kolozsvári tervezetből is a 33. § nak e) pontjánál, mely a tan és nevelési ügyről intézkedik, azon záradék, hogy a közgyülés ezen intézkedéseinél a róm kath. vallás elveit szemelőtt tartandja, szintén szándékosan elmellöztetett: méltán tartani lehet attól, hogy ily számos tagok között találkozni fognának oly inditványozók is, kik a gyülést tulajdonképeni czéljától káros és veszélyes tulkapásokra átterelnék, nem lévén az elnöknek módja és alkalma egy hatalmas többség ellenébe azt megakadályozni.

4) A leglényegesebb javitás a választmányi munkálaton az által történt, hogy a többség szavazata folytán az 53. §. elejére ezen kitétel igtattatott be: „Vonatkozva az 1. § ban a püspöknek fenntartott hatósági körre, a püspökkel egyetértőleg" stb.

Ha remélnem lehetne, hogy a többségben levő világiak a gyülésben nyilvánitott egyházellenes pártirányukról lemondva ezen szabály előtt meghajolnának, sok tekintetben elenyésznének aggodalmaim; de az ellenvéleményben és a lapokban is e pont fölött nyilvánitott pártnézetek épen nem kecsegtetnek azon kilátással, hogy a többség által beigtatott biztositék a status-gyülés által tiszteletben tartassék, s e pont folyvást Eris almájaként a viszályok anyagává válnék, s igen sajnos összeütközéseket fogna előidézni mindannyiszor, midőn a püspök és a veletartó papság a többségben lévő katholikus státus valamely intézkedését az egyház érdekével össze nem férőnek fogná találni.

E valószinüleg többször előforduló kellemetlen eset igen visszás helyzetbe hozna engemet mint főpásztort saját hiveimmel s nagyon megnehezitené az Istentől rám bizott lelkek gondozását nemcsak, hanem elkeseredetté és tarthatatlanná tenné a gyülésben elnöki helyzetemet. Miért is meggyőződésem szerint a fennérintett biztositék mellett is csak egy oly alaku katholikus

státusgyülés intézkedhetnek püspöki elnökség alatt egyházat érdeklő ügyek körül, mely önként elfogadná és sajátjának vallaná azon elvet, hogy a megyés püspök beléegyezése nélkül, vagy annak épen ellenére határozni nincs feljogositva.

5) Hogy a javallatban a státus-gyülésből kirendelendő bizottmány helyeül Kolozsvár tüzetett ki, és hogy ez különben is, noha teendői az egyházi kormány körébe vágnak, mint a püspöktől teljesen független testület, töle nemcsak helyileg, hanem szellemi és erkölcsileg is elszakasztatott, hogy az egyház közvetlen befolyása arra csak egy szóval sem biztositttatott — ez nyiltan mutatja, hogy a statusgyülés a rendelkezése alatt álló központi bizottmány-, mint közege által a kormányhatalmat a hatáskörébe vont minden ügyek fölött magához akarja ragadni és a püspöktől függetlenül Kolozsvárról gyakorolni; miszerint az egész separatisticus intézkedés oda látszik irányozva lenni, hogy az 54 §-ben a püspöknek meghagyott tárgyak felett a Fehérvártt székelő erdélyi püspök intézkedjék, többiben pedig a Kolozsvártt világiakból alakitandó bizottmány kormányozza ezentul az erdélyi megyét.

Hogy az ellen, ha netalán létrejönne, hivatásom érzetében és meggyőződésem öntudatában, mint egyházunk egységét megrontó és az erdélyi megyét végzetes viszályokba sülyesztő intézkedés ellen tiltakoznom kellene, azt — úgy vagyok meggyőződve Nagyméltóságod benső vallásosságáról és egyházjogtani ismereteiről — maga is előre látja, és hogy ne történjék, akadályozni is fogja. —

6) A javallatban azok is jellemzők és sérelmesek, amik benn nem foglaltatnak, de a miknek benn kellene lenni. Ilyen

a) az, hogy a javallatban legtávolabbról sem vétetett tekintetbe az, hogy az erdélyi megye a magyarországi rom. kath. egyház kormányrendszerében csak egyes tag, melyet a többitől elkülöniteni nem lehet. El fogna pedig különitetni, ha jövő kormányzata a magyarországi megállapodások előtt ezen javallat tervezete szerint átalakittatnék, ami épen most, midőn Erdély politikai tekintetben Magyarországhoz reincorporáltatott, annál kevésbbé látszik ildomosnak, vagy épen jogosnak, mert Erdély politikai különválása alatt is az erdélyi egyházmegye és a hozzátartozó intézmények fentartották folytonosan a kapcsolatot és érintkezést az anyahonnal. Az erdélyi megye közvagyonának

különléte nem követeli egyszersmind a kormányzati módozatok megkülönböztetését is, hanem legfölebb csak azt, hogy az a kivánatos egyesitésig itt Erdélyben külön kezeltessék.

b) Ő cs. kir. ap. Felsége nemcsak mint uralkodó, hanem kiválólag mint Magyarországnak apostoli királya az országos törvények szerint is a kath. egyháznak fő kegyura és az egyházi alapitványoknak legfőbb védnöke. Az erdélyi megyében létező vallási, tanulmányi és nevelési alapok legnagyobb részben ő Felségének dicső elődei által adományoztattak. Innen méltányosan meg lehetett volna várni, hogy valamint a püspöki kar tervezetében a felséges kegyur 10 küldöttjei által képviselteti legfőbb kegyuri jogait, s az általam készitett erdélyi tervezetben is Nagyméltóságod leirata tartalma értelmében fenn van Ő Felségének hagyva a státus-gyülésben küldöttei által legmagasabb kegyuri befolyását gyakorlatba venni: úgy a gyülés javallatában is ezen lényeges pont méltó tekintetbe vétessék.

c) Nines a javallatban sem út nyitva, sem intézkedés téve az iránt, hogy ha valaki a státus-gyülés határozatai által jogaiban magát sértve érezné, valamely felsőbb hatóságnál azoknak védelmét s orvoslását kereshesse; sőt a javallatnak ismételve hangoztatott szólama által, mely szerint a státus-gyülés a legfontosabb ügyekben „végérvényesen“ határozhatna, attól úgy a püspök és papság, mint a hivek elzárva lennének.

A kath. anyaszentegyháznak kormányrendszere jogbatósági fokozatokra lévén felosztva, egy püspöki megyének ily elszigetelt független önállást már maga sem engedhet.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

Ezen hosszura terjedt előadásom ugy hiszem eléggé megfejti Nagyméltóságod előtt az okokat, melyek státus-gyülésünk nagy horderejü feladatának szerencsés megoldása elé gátot vetettek.

De ezeken kivül korunk uralkodó eszméi és vallás-egyházi nézetei is felettébb nehezitették egy kivánatosabb eredménynek létrejöttét. De az erdélyi megye maga is talán legkevésbbé vala alkalmas arra, hogy ezen — a kath. egyházra nézve rendkivül fontos ügy itt intéztessék el legelőször, a midőn az egész kath. egyházban nem létezik még praecedens eset, mely az érdekletteknek némi tájékozásul szolgálhatott volna.

A korunkban divatozó elvek az egyházi tekintélynek és hatalomnak nemcsak nem kedveznek, hanem annak háttérbe szoritását a jelenkor elutasithatlan kivánalmai közé sorozzák; innen magyarázható a katholikusoknak is azon törekvése, hogy a püspökök kormányzói hatalma és a papok befolyása a lehető legszükebb, vagy is az internum forum körébe szoritassék, az iskola az egyháztól elszakasztassék stb.

Többen a státus gyülés világi tagjai közül azon nézetben látszottak lenni, hogy valamint alkotmányos országokban az uralkodó felség hatalmának jó részét átengedi a népnek, és az politikailag elkülönzött factorok által gyakoroltatik, úgy a kath. egyházban is a püspöki hatalom felosztható más önálló testületre is, s nem tudnak kibékülni azon nézettel, hogy az egyház kormányzatához tartozó ügyekben a püspök beleegyezése szükséges legyen. Ezen nézetet Erdélyben az uralkodó protestantismus egyházi szabványai a katholikusokkal is megkedveltették, kiket épen e miatt nehezebb vala a kath. egyházban hitczikkelyt képező püspöki rendszer követelményeinek beismerésére birni.

Mindkettő tehát, idő és hely, nem lévén kedvező a feladat üdvös megoldására, egész tisztelettel jesen arra kérem Nagyméltóságodat, hogy azt itt Erdélyben se méltóztassék mindaddig végrehajtani, mig ugyanazon kérdés Magyarországban, mint hiszem, kedvezőbb eredménnyel meg nem oldatott.

A kérdésnek ezen egyetemes megoldását nemcsak az erdélyi egyházmegyének hierarchiai összeköttetése a Magyarországiakkal, hanem a tárgynak azonossága, és a státus gyülésnek a jegyzőkönyv 43. pontja alatti összhangzó ohajtása is igényli.

Ha pedig excellentiád ezen iditványomat nem tartaná elfogadhatónak, kegyeskedjék fennebbi észrevételeim tekintetéből, és az Excellentiád által mélytánlandó indokokból annak ujabb beható revisióját elrendelni, olyformán, hogy előbb egy kis értekezleti körben az alapelvek előre közmegegyezéssel megállapittatván minden egyes czikkek azokkal összhangzásba hozassanak és következetesen az egész munkálat olyanná idomitassék át, miszerint az a kath. anyaszentegyház hittani és kánonjogi szabályaival megegyezzen, a püspöknek elidegenithetlen joghatóságát ne korlátozza, s az erdélyi egyházmegyének vagyonát kellően biztositsa; mely igy átalakitva a nagyméltóságu magyar püspöki karnak helyeslésével találkozzék s reményt nyujt-

son arra, hogy Pápa Ő Szentségének legszentebb helybenhagyására is méltó leend.

Egyébaránt megkülönböztetett mély tisztelettel maradok

Nagyméltóságodnak

K.-Fehérvártt, 1868. Sz.-György hava 5 én

alázatos szolgája

Fogarasy Mihály s. k.,
erdélyi püspök.

Az erdélyi róm. kath. Status-gyülés Károly-Fehérvártt 1873-dik évi május 12-én tartott I. ülésének jegyzőkönyve.)*

Elnök: Fogarasy Mihály, erdélyi püspök.
Jegyző: Veszely Károly.

Megjelentek:

Ráduly János. Keserü Mózes. Andrásy István. Hubátsek Ádám. Reinisch Lajós. Barts Ferencz. Lönhart Ferencz. Nagy Imre. Beke Antal. Eránosz Jeremiás. Nagy Lajos. György István. Bálint Károly. Veszely Károly. Möller Ede. Weber Béla. Kolosy Antal. Demeter Endre. Szlovácsek Károly. Salamon Alajos. Ágoston Károly. Finta István. Mártonfi Antal. Simon Endre. Kapatán Márton. Szőke Endre. Betegh Imre. Balog Elek. Éltes Károly. Kovács Ferencz. Kardos Ignácz. Singer Ignácz. Márkos János. Apostol Alajos. Dorgó Károly. Décsei Péter. Bodó Alajos. Horváth Ferencz. Imets Jakab. Albert Mihály. Balás Antal. Publig Gergely. Kornéli Dénes. Kovács Elek. Avéd István. Vargyasi Ferencz. Lőrincz Ferencz. Biró Béla. Domokos Antal. Kovács Simon. Molnár János Fábián Sándor. Gergely Ignácz. Blága János. Várady Moricz. — Br. Jozsika Lajos. Pócsa József. Zeyk Antal. Kovács János. Mikó Mihály Ugron Lázár. Karácsony János. Frendl Dénes. Boér Ferencz. Gr. Lázár Kálmán. Krémer Sámuel. Béldi Gergely. Csiki István. Tolnay Gábor. Pekri István. Boér Kálmán. Br. Apor Károly. Simon Elek. Szereday Ignácz. Kedves Tamás. Frits Albert. Volf János. Gál János. Horváth Sándor. Macskásy Ferencz. Csiki József. Gr. Bethlen Kamilló. Sándor Mihály. Sándor János. Placsintár Dávid. Otrobán Nándor. Puskás Ferencz. Bocskor Mihály. Donogány Jakab. Gr. Eszterházy Kálmán. Mayer József. Ferenczi Miklós. Biró Pál Biasini Domokos. Dánfi Károly. Keserü József. Straubert Ödön. Pál Gyula.

---

*) E statusgyülés az 1866-ban tartott gyüléssel együtt tevén le az erdélyi kath. autonomia helyreállításának alapját, annak jegyzőkönyvét teljes szövegében közöljük.

1) Elnök püspök ur ő nmlga a nagy számban megjelent egyházi és világi tagokat szivélyesen üdvözölvén, az ülést a következő beszéddel megnyitja:

Igentisztelt Status-gyülés!

Kedves Papjaim és Szeretett Hiveim!

Midőn erdélyi egyházmegyénk képviselő testületét ily szép számmal és ily diszes gyülekezetben vagyok szerencsés üdvözölni, nem tehetem, hogy mielőtt azon tárgyhoz szólanék, melyről tanácskozni szándékozunk, legforróbb hálámat és köszönetemet ki ne fejezzem önöknek azon szives készségeért, melylyel nem tekintve fáradságot, költséget és más fontes teendőket, fő pásztori meghivásomra az ősrégi püspöki Szék köré ismét megjelenni méltóztattak.

Ezen éber figyelem főpásztori szavaimra, ezen meleg érdeklődés anyaszentegyházunk és iskoláink ügye iránt nagyon jól esik lelkemnek és Isten után uj erőt ad lankadozó karjaimnak, hogy önök segélyével fölemelve azokat, a jelen és jövő nemzedék vallás-erkölcsi nemesbülésére és müvelődésére sikeresebben folytathassam a már félszázados munkát, melylyel a kegyes isteni gondviselés engem megbizott.

E munka mindenkor nehéz volt; mert nagy szent Gergely mondása szerint ars artium regimen est animarum De többszörösen megnehezedett korunkban, midőn ha nem is tekintjük azon eszmeáramlatot, mely zajgó hullámaival a keresztény kath. anyaszentegyház sziklafalai ellen tör, nagyon számosak azon igények, melyek erdélyi egyházunk viszonyai között jelenleg mind a hitélet gyarapitásában és az erkölcsök javitásában, mind pedig a nevelés és oktatás fölkarolásában teljes joggal támasztatnak irányunkban. Mert anyaszentegyházunknak azon magasztos hivatásán kivül, hogy tagjait Isten kedves népévé és a mennyország örökösévé nevelje, az is fenséges kötelessége, hogy vallás- erkölcsi képzés és a tudományok előhaladásának s a kor sürgető igényeinek megfelelő oktatás által egyszersmind lerakja azon szilárd alapokat, melyeken a valódi polgárosodás és ez által a nemzet és a haza jóllétének diszes temploma biztosan felemelkedhessék.

Voltak idők, mégpedig huzamos évszázadokra terjedők, melyekben az egyházi és állami kormányzás mintegy összeolvadva testvéries közremüködéssel törekedett mind a belső mind pedig a külső

életet üdvösen szabályozni. Ez idők tiszteletreméltó hagyományai ránk szállottak és mi azoknak örök elveit hiven megőrizve és követve soha meg nem szününk a szentelt falak között is Felséges Királyunk trónja szilárdságának és nemzetünk boldogulásának, a mennyire erőnktől kitelik, eszközlői lenni.

Azonban hazai alkotmányunk ujabb átalakulása az egyházi kormányzatot elszakasztotta az államitól és minket saját erőnkre hagyott, Ezen elválasztás következménye azonban nem az aggodalom jövőnk felől, nem a teendők iránti kételkedés, hanem azon nemes buzgalom fölébredése kell hogy legyen, melylyel dicső őseink a keresztény katholikus anyaszentegyházat hazánkban megalapitották és a legviharosabb napokban is föntartották s ez által a jobb létért küzdő és vérző nemzet számára az isteni gond viselés kiváló oltalmát biztositották. Szabad tér van tehát most engedve e buzgalom üdvös működésének s nekünk kötelességünk azt elfoglalnunk és termő földdé tennünk. Anyaszentegyházunk változatlan elvei és magasztos erkölcsi törvényei, idők folytán megszilárdult intézményei, a századok küzdelmeiben megedződött szivós erélye és a minket teljes joggal illető, részben kezünkön levő, részben még a kormánynál gondozott, de hozzánk és nem máshoz tartozó alapitványi vagy szerzeményi javak anyagi ereje kivánt segitségünkre leend ez üdvös törekvésben.

Régibb és ujabb jogi alapunk sem hiányzik az önkormányzat beállitására. Az erdélyi még érvényben levő törvények, valamint a Lipótlevél elismerték, valamint a más akkor bevett vallásoknak, ugy a kath. anyaszentegyháznak is önkormányzati szabadságát. Az ujabb magyar törvények midőn a teljes vallásegyenlőséget kimondották, akkor szent István egyházának sem akarták megszoritani önkormányzati jogát. És névszerint erdélyi egyházunkat illetőleg Ő cs. s apost. Királyi Felsége az 1867-ik évi aug. 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi kath. status gyülés az 1866 ik évi jan. 10-iki gyülés jegyzőkönyvének 4-ik pontja alatt megállitott alapon egybehivassék és az erdélyi kormányszéknél fönállott Catholika Commissio megszüntettetvén az eddig annak hatásköréhez tartozott ügyek az egybehivandó status-gyülés, illetőleg az ez által s ennek kebléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek.

Ezen jogalapokon s főleg tekintettel ő császári s apostoli Királyi Felsége fenn tisztelt legkegyelmesebb engedélyére, nem

késtem az erdélyi katholikus statusgyülést az 1868 iki február 9-ikére egybehivni, mely ugyanazon napon tanácskozásait meg is kezdette, némi munkálatokat készitett, de legfontosabb teendőit be nem végezte s a nélkül oszlott szét, hogy kebeléből a katholikus bizottmányt megválasztotta volna.

Azóta a viszonyok más alakulást nyertek, melyek autonomiánk beállitását még sürgősebben követelik. Az országos katholikus congressus, melyben az erdélypüspöki megye is választott képviselői által részt vett,*) megtartatott s abban a szent István birodalmára szóló katholikus autonomiai szervezet megállapitatott. Az erdélyi királyi kormányszék föloszlott s az ennek helyét egyideig pótló királyi biztosság is megszünt. És most egy magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszterium által beállitott ideiglenes bizottmány intézi a katholikus statust illető ügyeket a nélkül, hogy ez az összes erdélyi egyházmegye képviseletének volna kifolyása és annak megbizása jellegét viselné.

Miért önkormányzatunk elismert jogalapjára támaszkodva nem tehetem, hogy ne engedjek azon több oldalról hozzám intézett föliratoknak, melyek a katholikus status gyülés egybehivását sürgették a végett, hogy 1868-ban be nem végzett teendőit elintézze.

Nagy örömömre tehát ismét szerencsém lévén Kedves Papjaim és Szeretett Hiveim ily nagytekintetü gyülekezetéhez, midőn önöket egyenként és mindnyájan legszivélyesebben üdvözlöm, egyszersmind bátor vagyok néhány szóval körvonalozni a ránk várakozó teendőket.

A statusgyülés szervezetének elvi kérdései részint az előbbi statusgyülésen behatólag megvitatva voltak, részint pedig az országos congressuson megoldattak, e tekintetben egyéb föladatunk nincs, mint kerülve az elvi kérdéseket, régibb joggyakorlatunk és az országos szervezet alapján erdélyi egyházmegyénk statusgyülésének rendszeres megtartását elhatározni és ez által önkormányzatunk létezését és működését valósitani.

Továbbá minthogy már 1868 ban az lett volna egyik föladatunk, hogy a statusgyülés kebeléből egy bizottságot válaszunk, mely a statusgyülés utasitása szerint érintkezésbe lépjék a magyar királyi kormánnyal és azzal megállapodásra jutva az

*) A papság részéről Veszély Károly, a hivek részéről báró Jósika Lajos, Gál János, Mikó Mihály, Ugron Lázár valának a megyei képviselők a kongresszuson.

akkori királyi kormányszék mellett önállott katholikus bizottságtól átvegye a katholikus statusnak az által kezelt ügyeit és végezze; de ama gyülés a nélkül oszlott szét, hogy e bizottságot kiküldötte volna: jelen összejövetelünk második föladata egy ily bizottság megválasztása és kiküldése lenne.

Ide járulnak még több sérelmek, melyek részint egyházainkon és iskoláinkon, részint alapjainkon és egyéb tulajdonainkon 1868 ki gyülésünk óta történtek s melyek orvoslatáról okvetetlenül gondoskodnunk kell.

Rövid szavakban kifejezve ezek lévén legsürgetőbb föladataink, teljes főpásztori bizalommal kérem az igen tisztelt gyülést, hogy ezeket tanácskozásuk tárgyává tévén, bölcs belátásuk és nemes érdeklődésök szerint hozzászólani s a mit erdélyi egyházunkra nézve szükségesnek, üdvösnek, előnyösnek méltóztatnak látni, azt megállapitani és meghatározni kegyeskedjenek.

Legforróbb óhajom és imám, hogy a kegyes Ur Isten adja meg mindnyájunknak azon szent kegyelmet, melynek segélyével a valót és igazat megismerve, annak utmutatása szerint tanácskozzunk, kölcsönös szeretet kisérje szavainkat, nemes ügybuzgalom hevitse kebleinket, egyetértés és összetartás tegyen erősekké bennünket, s fáradalmainkat koszoruzza az egek kegyes áldása!

Ekkor remélhetjük, hogy anyaszentegyházunk önállósága valósitva lesz, és mi arra, a mi jó, üdvös és önvédelmünkre szükséges, saját egyházunk törvényeinek utmutatása szerint szabadon rendelkezhetvén, működésünk gyümölcsözőbbé válik. Ekkor száz ezerek tömörült akarata s tekintélye támogatni, sőt épiteni fogja templomaink düledező falait, gyarapitandja szeretett hiveink gyermekeinek nevelő intézeteit, ujból biztositandja árváink zaklatott menhelyét, védelmezni fogja szegényeink, s betegeink ápoldáit. Ekkor összetartó működésünk a keresztény civilisatiónak és magyar hazánknak számára derék honfiakkal és honleányokkal teendi termékennyé a földet, melyen buzgó ősök nyomai most is láthatók, s minket méltókká a nagynevü elődökre, kik Erdélyben a kath. sz. vallást a legborongósabb viszonyok között is nagy áldozatokkal, és heves küzdelmekkel fenntartották, és nekünk áthagyományozták.

Ekkor büszkén fogja kiki közülünk bevallanni, hogy neve keresztény s vezeték neve romai katholikus, miként atyáink ezen országban buzamos századokon keresztül hangoztatni dicsőségnek tartották.

E lelkesitő reményekkel keblemben az erdélyi katholikus statusgyülést Istennek nagyobb dicsőségére, anyaszentegyházunk épülésére, az Atyának, Fiunak és Szent Léleknek nevében ezennel ujból megnyitom.

2.) B. Józsika Lajos világi elnök ő nmlga az egész gyülés nevében ezen megnyitó beszédre válaszolván, püspök urnak a statusgyülés összehivásáért köszönetet mond.

3.) Felhozatván, hogy a status-gyülés világi jegyzőjének elhaltával egy uj jegyző választásának szükségessége merült fel, elnök püspök ur ő nmlga Groisz Nándor az előbbi két statusgyülés körül kifejtett ügybuzgó és lelkes müködése emlékét a jegyzőkönyvben föntartani ohajtván, a gyülés résztvevő általános helyeslés közt az inditványt elfogadja és Simon Elek urat felkiáltással egyhangulag világi jegyzőnek megválasztja.

4.) B. Józsika Lajos saját és az egész kath. Commissio nevében lemondását bejelentven, előadja az általa kiosztott szervezeti javaslat keletkezését és azt a tárgyalás alapjául fölvétetni inditványozza, mire Mikó Mihály a következő határozat javaslatját:

„Minekutánna az összes magyarországi katholikus Statusnak Pesten 1871 ben tartott Congressusa által kidolgozott önkormányzati szervezet életbe léptetése a magyarországi összes hivek ehez kapcsolt reményeinek és legméltóbb várakozásának meghiusulásával mai napig elhalasztatott, — és minekutánna az erdélyi püspök megyei kathol. Status ez elhalasztásnak ugy törvényes önkormányzatára, mint vagyona kezelésére kártékonyul ható sajnós következéseit máris érezni kénytelenitve van — mai napon az 1868-ikbéli gyülést folytatólag tartott közgyülésében azon határozat hozatalra érezte magát felhiva, miszerént kéressék meg a főmlgu m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur, hogy az ország összes katholikusai várakozásának megfelelőleg a kath. önkormányzat életbe léptetését minél előbb eszközölni méltóztassék, -- egyszersmind határozatilag kinyilatkoztatja, hogy a midőn az érdekelt önkormányzat életbe fog lépni annak szervezete pontjaihoz, mint a magyarországi összes kath. Status kiegészitő tagja hiven ragaszkodni, ugy a Királyhágón tuli kath. testvérekkeli kapocs, mint az országos Unióból kifolyó kötelmének fogja ismerni, addig azonban és azon esetre, ha az érdekelt önkormányzat életbe léptetésének bármily körülménynél fogva elmaradni vagy tovább is elhalasztatni kellene, maga részéről az

erdélyi püspökmegyei kath. Status törvényeken alapuló s százados gyakorlat által is biztositott önkormányzati jogáról le nem mond, — sőt ahoz szilárdul ragaszkodik.

Ezen nyilatkozat előre bocsátása mellett az erdélyi püspök megyei katholikus Status közgyülését annak esetleg ujabb szervezéséig is a főmltgu m. k. cultusminiszternek 1867 sept. 12-én 806 számok alatti leirata értelmében ő Felsége által is elismert 1866-ki jogalapon évenként meg fogja tartani, jelenleg pedig az épen most emlitett leiratban világos szavakban foglalt legmagasabb utasitás értelmében az igazgató tanácsot megválasztja s azt az erdélyi püspökmegyei kath. Statusnak eddig a már megszüntetett királyi főkormányszék kath. tagjaiból álló kath. Comisszio által gondozott javai kezelésével megbizza, az erdélyi püspökmegyei kath. Status azon meggyőződés által vezéreltetik, hogy a midőn az erdélyi püspöki megyének törvény által biztositott eme létező jogait maga kebelében ekép gyakorolja, annak az összes magyarországi katholikusokkal közössé tételét, illetőleg a magyarországi kath. autonomia életbe léptetését nem csak nem gátolja, sőt azt épen hathatósan elősegiti,"

Simon Elek aa pedig következő pótinditványát:

„Tekintve, hogy az erdélyi róm. kath püspöki megyének önkormányzati joga országos sarkalatos törvények által van biztositva, s ezen jogát nem csak a magyarhonnali teljes egyesülésről szóló 1868-diki 43 törvényczikk, 43. §. hanem ő cs. és apostoli kir. Felségének az 1867 ik évi aug. 19-én kelt legfelsőbb elhatározása is elismeri; s tekintve, hogy az 1866-ik évi január 10-én Kolozsvártt tartott országos róm. kath. status gyülés határozatai 3-ik pontja alatt a status gyülés tagjait, osztályzatát megállapitja ugyan,de azon egybealkotás a fejlődési viszonyokhoz s azon elfogadott elvhez idomitandó, hogy az egyházmegyei gyülés világi tagjainak száma mindenkor két annyi legyen, mint a papi tagok száma: s tekintve végre, hogy a status gyülés egybe hivásának és az ügyek tárgyalásának rendje az 1866-iki statusgyülés által meg nem állapittatott, hanem egy későbbi gyülésnek tartatott fenn annak megállapitása, az inditványt azzal indit ványozza megpótoltatni:

Mondja ki a status, hogy az erdélyi püspök megyei közgyülés az erdélyi megyés püspök által minden évben egybe hivassék.

Továbbá küldjön ki a közgyülés a maga kebeléből egy

öt tagu bizottságot, mely a hónapi napra javaslatot dolgozzon s terjeszszen a közgyülés elé nem csak azon módozatokról, melyek szerint a most megválasztandó igazgató tanács által az ügyek kezelése, s a status ügyeinek vezetése intézendő lesz — hanem egyuttal ezen bizottság terjeszszen be egy javaslatot arról is, hogy ezután a status-gyülés képviselete a választó kerületek megalakitásával, és tekintettel az egyházi s világi rend szám arányára miként hivassék egybe s a közgyülés a maga teendőit minő ügyrenddel végezze,"

indokolván, az e fölött folytatott vita után a gyülés, mielőtt főfeladatának megoldásához, t. i. a nmgu vallás és közoktatási miniszter ur 1867-ki szept. 12-én 806 sz. alatt kelt magas leiratának értelmében a bizottságnak megválasztásához fogna azon módozatnak, mely szerint e bizottság vagyis igazgató tanács a kath. ügyeket kezelni hivatva lesz megállapitására és az inditványok fölötti véleményadásra egy hattagu bizottságot küld ki, melynek világi tagjaiul: gr. Eszterházi Kálmán, Mikó Mihály, Ugron Lázár és Simon Elek, egyházi tagjaiul: Keserü Mózes és Veszely Károly felkiáltással megválasztatnak.

5) Az elnök megnyitó beszédjében fölemlitett sérelmek egybeszedésére, megvizsgálására és azok orvoslásának módozata fölötti vélemények beadására egy más bizottság megválasztását inditványozza, mely inditvány közhelyeslléssel elfogadtatván a bizottság kiküldetik, világi tagjaiul: Béldi Gergely, Tolnay Gábor, Puskás Ferencz, Frits Albert, egyházi tagjaiul: Lönhárt Ferencz és Kolozsi Antal közfelkiáltás utján megválasztatnak.

6) Ezek után az elnök püspök ur ő nmlga az ülést berekesztvén, a legközelebbi ülést május 13 án d. e. 9 órára tüzi ki.

Az 1873 ki május hó 13 án tartott II. ülésnek

jegyzőkönyve.

Elnök: Fogarasy Mihály, erdélyi püspök.
Jegyzők: Veszely Károly, Simon Elek.

7) Elnök püspök ur ő nmlga az ülést megnyitván, felolvastatik a mult ülés jegyzőkönyve, mely hitelesittetett.

8) Tárgyalás alá vétetvén a mult ülésben az igazgatótanács választása és az annak adandó utasitás iránt készitendő javaslatra, valamint az inditványok fölötti véleményadásra kiküldött

hat tagu bizottságnak jelentése, annak alapján az ülés Mikó Mihály határozati javaslatát egyhangulag elfogadja, az igazgató tanács megválasztását elhatározza és a számára adandó utasitásnak a bizottság által tervezett javaslatát a tanácskozás alapjául általánosságban elfogadván, azt a részletes tanácskozás folytán a következőkben állapitja meg:

I. Fejezet.

1. §. Az erdélyi egyházmegyei igazgató tanácsot a megyés püspök, illetőleg a káptalani helynök és az egyházmegyei gyülés által saját tagjai közül választott 8 egyházi — kik közül legalább egy káptalani — s 16 világi egyén képezi.

Ezenkivül tagjai az igazgató tanácsnak, a világi elnök, az előadó és titkár, a tiszteletbeli előadó és titkár, a többi tisztviselők. u. m. pénztárnok, ellenőr, számvevő, jogtanácsos, az igazgató tanács rendeletéből kötelesek ugyan a tanácsülésben megjelenni, de csak tanácskozási szavazattal birnak.

2. §. Az igazgató tanácsosokat az egyházmegyei gyülés saját kebeléből három évre választja. Ezen igazgató tanácsnak egyharmada — a megválasztás rendje szerint — évenként kilép, de ujra megválasztható. A kilépés sorrendje fölött az első két évben sorshuzás határoz.

3. §. Az igazgató tanács székhelye ez idő szerint Kolozsvár. A tanácsosok fizetést vagy napdijt nem élveznek.

4. §. A közgyülés választja a világi elnököt, az előadót és a titkárt, a két utóbbit élethossziglani tartamra, valamint megválasztja a tiszteletbeli előadót és titkárt három évre.

5. §. A világi elnök a püspök akadályoztatása esetében elnöke az igazgató tanácsnak, vezeti a tanácskozást, felügyel az ügyek elintézésére, fegyelmi jogot gyakorol a segéd- és szolgaszemélyzet felett, s egyátaljában a kormányzás élén áll. Ha a világi elnök is akadályozva lenne, e tisztet a legidősebb tanácstag teljesiti.

6. §. Az igazgató tanács hatásköre a személyi kinevezési ügyekben, a köznevelés terén, a kath. egyházi s iskolai javak és alapitványok tekintetében, s átalán fogva az erdélyi püspökmegyei kath. egyház világi vonatkozásu összes ügyeiben a közgyülés megbizásából és ellenőrzése alatt kiterjed mindazokra, mik a szoros értelemben vett hittani, egyházkormányzási, liturgiai, s egyházfegyelmi dolgok körén kivül, az egyházi s világi hiveket közösen érdeklik.

7. §. Az igazgató tanács ezen utasitás értelmében végrehajtja a közgyülés határozatait, elintézi az iskola és nevelési ügyeket, s általában intézkedik mindazon ügyekre nézve, melyek az erdélyi egyházmegyei r. kath. status önkormányzatára vonatkoznak.

8. §. Jelesen az igazgató tanács:

a) megválasztja és beállitja a közgyülés választása alá nem tartozó tisztviselőket, a segéd- és szolgaszemélyzetet, s ezek fizetését megállapitja;

b) gyakorolja a tanulmányi és vallásalapot megillető kegyuri jognál fogva az azokból teljesen javadalmazott egyházakban a lelkész-felajánlási jogot;

c) az alapitványokat és ösztöndijakat adományozza vagy visszavonja, e részben azonban az alapitók szándéka és rendelete szerint köteles eljárni;

d) az iskola és nevelésügy állásáról magának hivatalos tudomást szerez, és felügyel arra, hogy az e czélnak, a haladás kivánalmának megfelelőleg kezeltessék, és a közgyülés erre vonatkozó határozmányai pontosan teljesittessenek; megszünteti az e részben netán tapasztalt hiányokat, visszaéléseket vagy hanyagságokat;

e) az alapokból tenni kellető fizetéseket utalványozza, e részben azonban a közgyülés által megállapitott költségvetésen tul nem mehet, de ha mégis rendkivüli, előre nem látott esetek oly kiadások megtételét szükségelnék, melyeket az alapra vagy a status közérdekére különben háruló kár miatt halasztani nem lehet, ez esetekben — a mennyiben áthelyezés által sem volna a szükséglet fedezhető — a költségvetés határán tul is saját felelősségére utalványozhat ugyan, de köteles ezen eljárását a a legközelebbi közgyülésen igazolni;

f) felügyel az egyházmegyei kath. status javaira és az ezek érvényisitésére, megőrzésére vagy megvédésére szükséges intézkedéseket megteszi, képviseli peres és peren kivüli esetekben minden hazai hatóságok és biróságok előtt az erdélyi püspök megyei kath. statust ugy cselekvő, mint szenvedő ügyekben.

g) az ingó és ingatlan vagyon állásáról magának időszakonként jelentést tétet, s annak fentartásáról és gyarapitásáról gondoskodik. Az ingatlan javakat, és haszonvételi jogokat vállalkozóknak leendő bérbeadás végett kihirdeti, árverezteti, a

biztositékot beveszi, s egyáltaljában szerződik ugy s azon módon, a hogy az alapra nézve hasznosabbnak tartja.

9 §. Az egyházmegyébeni közoktatás állapotáról évenként kimeritő jelentést teszen az egyházmegyei gyülés elé, s az e téren szükségesnek mutatkozó javitásokat mind a tanrendszerre mind a tanodákra nézve inditványozza.

10. §. Az egyházmegyei gyülés intézkedése alatt álló köz nevelési intézetekbe tanárokat nevez. Kivétetnek e tekintetben a szervezetes rendek tanitó intézetei, továbbá, a hitoktatói és és hitelemzői állomások is, melyekre a kinevezési jog az alapitvány-levelek által szabályozva van. Ily tanárok is azonban tanképességüket igazolni tartoznak.

11. §. Az egyházközségi tanácsok által választott tanitókat az esperesi tanács jelentése folytán, — ha ellenök semmi kifogás fenn nem forog, vagy a felmerült kifogást alaptalannak illetőleg elégtelennek találja, — megerősiti, s részökre az alkalmazási okmányt kiszolgáltatja; — a mennyiben megerősitést nem adhat, uj választást rendel.

12. §. Nyilván tartja a közgyülés illetőleg az igazgató tanács által megállapitott tanári és tanitói fizetéseket. Ezeknek pontos kiszolgáltatására felügyel. Mulasztások esetében intézkedőleg közbelép.

A mennyiben e megállapitott tanári és tanitói fizetésekre nézve az egyházmegye viszonyaihoz képest eltérések kivántatnának, ez iránt a szükséges felterjesztés eszközlése végett az egyházmegyei gyülésnek jelentést tesz.

13. §. Az egyházmegyei gyülés rendelkezése alatt álló pénztár felelősség alatti kezeléséről gondoskodik; az évi költségvetés tervezetét kellő időben elkésziti, abban a költségi szükségletek egyes rovatai szerént állitatnak meg az általán összegek:

a) a személyzeti rendszeres fizetésekre;

b) kezelési folyó költségekre;

c) az alap természete és rendeltetése szerint, lelkészek, növeldék, vagy iskolák szügségleteire;

d) szükséges épitkezésekre és beruházásokra.

14. §. Az egyházmegyei gyülés intézkedése s ellenőrsége alatt álló vagyonok s alapitványok kezeléséről vezetett számadásokat az illető kezelőktől évenkint bekivánja, megvizsgáltatja s netán szükséges észrevételei kiséretében azon egyházmegyei gyülés elé terjeszti, melyet a megyés püspök minden

évben az 1866 dik évben megállapitott alapon azon számarány ban hiv egybe, hogy a világi tagoknak száma mindenkor két annyi legyen, mint az egyházi tagok száma.

15. §. Az egyházközségi vagyon és jövedelmeknek az illető egyházközségi tanácsok által leendő helyes kezelését ellenőrzi.

16. §. Az üresedésbe jött püspöki javadalom leltár melletti átvételénél s átadásánál, valamint az üresedésben levő püspöki szék ily javadalmai jövedelmeinek kezelésénél a káptalan hozzájárulásával teljesiti mindazt, mi hasznosnak, szükségesnek mutatkozik. A birtok álladék és leltár épségben tartása fölötti folytonos és közvetlen őrködés az egyházmegyei tanácsot illetvén.

17. §. Felügyel, hogy a kegyurak kötelességei pontosan teljesittessenek.

18. §. Az egyházmegyei tanács, mint felülvizsgálati hatóság határoz mindazon panaszok és folyamodások felett, melyek az esperesi tanácsok végzései s intézkedései ellen nyujtatnak be.

19. §. Szükség esetében rendkivüli egyházmegyei gyülés összehivását eszközli.

20. §. Az egyházmegyei tanács tagjai mindazon határozatért, melyhez szavazataikkal járultak, egyenként felelősek. A tanácsülés jegyzőkönyvében tehát, midőn véleménykülönbségek forognak fenn, az egyes szavazatok mindenkor névszerint kiteendők. Ervényes határozat hozatalra rendesen az elnökkel együtt öt tag, vagyont illető, és más fontosabb ügyekben az elnökön kivül hat tag jelenléte kivántatik.

21. §. Minden tisztviselő számára az igazgató tanács részletes utasitást fog adni, valamint maga ügyrendjét is elkészíti t mindezeket utólagoson a közgyülés elé terjeszti.

II. Fejezet.

Atmeneti intézkedések.

22. § Az igazgató tanács működését megválasztása után azonnal megkezdi, s a megszüntetett kath. bizottság teendőit átveszi.

23. §. Feladata leend az igazgató tanácsnak, az előleges lépéseket és netán szükséges előmunkálatokat megtenni, arra nézve, hogy a kath. vallási, tanulmányi, ösztöndij s egyébb alapok és alapitványok, melyek jelenleg állam kormányzati közegek által kezeltetnek, a statusgyülés jelen határozata és uta-

sitása folytán az igazgató tanácsnak átadassanak, azok pontos számbavétel után leltárba foglaltassanak s az igazgató tanács kezelése alá vétessenek.

24. §. Gondoskodik az igazgató tanács arról is, hogy az erdélyi róm. kath. egyházmegyét, illetőleg ennek alapjait, iskoláit tárgyaló levéltára a volt erdélyi országos kormányzat levéltárával a mult század óta egybe lévén elegyitve, az egyházmegyét illető levéltár elkülönittessék s az igazgató tanácsnak rendelkezése alá adassék, s azon levéltár az igazgató tanács székhelyén Kolozsvárt, a végre az egyházmegye valamely középületébe elhelyeztessék, gondoztassék.

25. §. Ezen eljárásairól az igazgató tanács az egyházmegyei közgyülésnek jelentést tesz, és szükség esetében rendkivüli közgyülésnek egybehivását inditványozza.

9) Br. Apor Károly inditványozván: noha én azt ohajtottam volna, hogy a mostani kedvező alkalom a szervezés megállitására is felhasználtassék, és az erdélyi statusgyülés már a jövő alkalommal e szervezet szerint hivassék egybe, nem osztván azon aggodalmakat, melyek itt egy szervezet kivitelére nézve felhozattak, de még is tekintetbe véve azt, hogy a már egyhangulag elfogadott határozat szerént az erdélyi püspök megyei kath. status azon esetre, ha a magyarországi összes katholikusok autonomiája életbe nem léptetnék, törvény által biztositott önkormányzatát gyakorolni kivánja és tekintetbe véve azt, hogy az 1866-ki alapon egybe hivható közgyülés, alkotó tagjainak és ügyrendének tekintetéből kijavitást, tökeletesitést igényel: — a közgyülés bizza meg az igazgató választmányt, hogy e tekintetben egy szervezeti javaslatot készitsen, melyet a nem remélt, de előfordulható emlitett esetben a közgyülés megvizsgálás alá vegyen;

az inditvány elfogadtatik.

10) Inditvány tétetvén, hogy az igazgató tanács megválasztásánál a szavazás eszközlésére egy bizottság küldessék ki;

az inditvány elfogadtatott, és annak tagjaiul Macskásy Ferencz, gr. Bethlen Kámilló, Donogányi Jakab, Otrobán Nándor György István és Beke Antal jelöltettek ki.

11) Inditványoztatván, hogy Br. Józsika Lajos ő nmlga a kath. ügyek körül szerzett érdemeinek tekintetéből, közfelkiáltással az igazgató tanács világi elnökeül választassék meg;

az inditvány elfogadtatott és Br. Józsika Lajos hosszan-

tartó éljen kiáltások között az igazgató tanács világi elnökének megválasztatott, mire ő nmlga nehogy ezen actusból jövőre praecedens láttassék származni, azt nyilvánitja, hogy igen megtisztelve érzi magát ezen megválasztás által, mindazonáltal nem véli helyeselhetőnek, hogy ily nagy jelentőségü hivatal, minő az igazgató tanács világi elnöke, felkiáltás utján töltessék be; továbbá őszintén bevalja, hogy nem érzi magát képesnek arra, hogy ezen hivatalnak ugy meg tudjon felelni, mint annak egy fiatal kor és ép egészség ereje megfelelhet. De látván más részről azt is, hogy e hivatal betöltése a t. gyülekezetnek jelenben gondot adhat, midőn oly erők nem jelentkeznek, melyek ezen terhet felvállalnák és látván, hogy e t. gyülekezet annak tekintetéből, hogy ezen hivatal folytatását illetőleg némi tapasztalást szerzett volna, bizalommal viseltetik személye iránt, ezen megtisztiszteltetést elfogadja. De ez alkalommal két kérést terjeszt a gyülés eleibe, az első az, hogy a t. statusgyülés ne vegye neki rosz neven, ha az igazgató tanács legközelebbi gyüléseiben részt nem vehet, mivel egészségi állapotja megkivánja, hogy ennek helyreállitását külföldi fürdőkön keresse; a második az, hogy korát, gyengélkedő egészségét, családja fentartása körüli gondoskodása terheit, valamint azt is tekintetbe véve, hogy már nem bir többé azon képességgel, melyet — valahányszor feszólittatott a haza és közügyek szolgálatára szentelt, ezen tehertől nem sokára mentse föl és bizza olyanra, a ki jobb és állandóbb erővel képes azt viselni.

Erre az ülés felfüggesztetvén, folytatása a választás megejtése utánra halasztatott.

12) Az erdélyi r. kath. püspöki megye sérelmeinek tárgyalására és a tapasztaltakból kifolyólag teendő lépések kijelölésre kiküldött 6 tagu bizottmány beadván munkálatát, előadja; miszerint a nmlgu magyar kir. vallás- és közoktatási ministeriumnak 1868. szept. 23-áról 16176 szám alatt kelt rendeletével a károly-fehérvári káptalan javadalmazása, mely a) a négy felső kanonoki stallumra nézve a 6-ik Károly által 1715 dec. 11 én és 1716. october 11-én a kincstári szász dézmából készpénzben reluálva, — b) az 5 és 6-ik stallumra nézve a Mártonfy György erdélyi püspök által 1722-ik évben a kamarai pénztárba 5% ra a száz dézmának biztositékul való lekötése mellett mindig fölvehető kölcsön gyanánt betett 2700 darab aranyban (11475 frt. értékben) és ennek több éven át 12000 forintra

emelkedett kamataiban, végre c) a b. e. Maria Therésia által 1774. sept. 23 án mind ezen hat, mind pedig a báró Stoyka Zsigmond és Br. Bajthai Antal püspök által dotált 7-ik és 8-ik kanonoki stallum javadalmazásának emelésére a kincstári pénztárból adományozott évi 1600 frt. összegben állapitatott meg, és a nevezett pénztárból szakadatlanul folyt: 1868 jan. 1 től kezdve az erdélyi r. kath. vallás alapra rovatott, holott ennek czélja a szegény plébánosok segélyezése, templomok, papi lakok épitése és föntartása. Ezen terheltetés folytán a valláslap évenkint 5985 frt. összeggel s 1868 tól kezdve 1873 ig mintegy 33000 frttal megkárositttatott; és azt véleményezvén, hogy: azon tárgyalások folytán, melyek eddig a nmlgu püspök ur az id. rom. kath. bizottmány és a nmlgu vallás és közoktatási ministerium közt történtek, — kérettessék megy a r. kath. status által a fmgu ministerium, miszerint a vallás alapot, mennyiben az az eddigi megterheltetés által kárt szenvedett, teljesen kártalanitani, a káptalani tagok dotátiojának megfelelő tőkét a káptalan által is elfogadott urbéri kötvényekben kiszolgáltatni, s kamataiuak pontos, minden levonás nélküli kifizetését biztositani kegyeskedjék;

a gyülés a bizottság véleményét elfogadja és az ennek értelmében a magas vallás- és közoktatási miuiszteriumhoz való fölterjesztést elhatározza.

13) A sérelmek tárgyalására kiküldött bizottság előadja továbbá, hogy a magas m. kir. kormány a szebeni árvaháztól, melyet b. e. Maria Theresia 1770 ik év mártius 25-én kelt alapitványi levelével N.-Szebenben szegény árvák fölsegélésére — római kathol. árvaházat „Orphanotrophium Regium Theresianum Catholicum Cibiniense“ — alapitott, czélul kitüzvén szegény árváknak a r. kath. vallásbani neveltetését és az akkori nézetek szerint legszükségesebbeknek tartott tantárgyakbani kiképeztetését. Ezen intézetnek javadalmázása az alapitványi levél 3 ik pontjában részletezve van u. mint:

1) a szász kincstári tizedjövedelemből évenkint: készpénzben 2000 frt., termesztményekben pedig 2500 köböl gabona;

2) azon nem katholikus alattvalóknak házassági felmentvényei után bejövő illetékek, melyeket a honi polgári törvények által tiltott izekben királyi felmentvényekkel kötnek;

3) a Nagy Szebenben állitandó lotto játék bizonyos határozott jövedelme;

4) az Oláhországból behozott borok vámjövedelme, évi 1000 frt.;

5) Novákovics Dénes püspök hagyományából azon pénzösszeg, mely a kincstárba lett volna fizetendő;

6) az Ettinger-féle alapitvány, melyet a kath. vallásu Ettinger hadügyi korlátnok végrendeletileg katholikus árvák javára hagyott, mi akkor kamatjaival együtt 10,604 frt. tett:

7) Gróf Batthyáni József erdélyi püspök alapitványa 20,000 frtban árvák számára, kiknek nevelésére Kolozsvártt egy intézet vala nyitva, de a Teréz-árvaházi alapitvány létre jöttekor, az alapitó beleegyezésével ezen alappal egyesitetett.

Az 1873-ik évre készitett árvaházi költségvetésben ezen árvaház vagyonának azon része, melye kormányilag kezeltetik következőleg áll:

Az I-ső melléklet szerint gyümölcsöző:

a) államkötvényekben o. é. 51,840 frt.	— kr.	2,177 frt. 28 kr.
b) földtehermentesitési kötv. o. é. 231,940 frt.	— kr.	11,324 frt. 47 kr.
c) magánkötvényekben 19,225 frt	$40^1/_2$ kr.	1,139 frt. 24 kr.
összesen 303,005 frt.	$40^1/_2$ kr.	14,640 frt. 99 kr.

kamattal.

A II-ik melléklet szerint vannak:

„Járulékok," „államsegély" czim alatt

1. a kir. fiscus szászföldi tizedjövedeméből kész pénzben	2,100 frt.
2. ugyanazon dézmából 2,500 köböl buza váltsága fejében 2 f. 10 krjával	5,250 frt.
3. ugyanazon dézmából továbbbi 2000 köböl buza váltsága fejében 4 frt. 71 krral	9,420 frt.
4. házassági dijak czimén	840 frt.
5. A sorsjátékból . .	840 frt.
6. A tartományi alap helyett . . .	4,200 frt.
Összesen . . .	22,650 frt.

Mindezen jövedelmi források, azok is, melyek hibásan „államsegély" név alatt előfordulnak, a terézárvaház valóságos törvényes tulajdonát képezik, melyet egy század óta soha senki sem vett kétségbe névszerint azon államsegély név alatt a költségvetésben előforduló 22,650 frt. épen az alapitványnak magva, fő és lényeges része, mi miatt maga az intézet Teréz árvaház nevet vett fel.

Maga a királynő ezen árvaház megalapitását 1770-ben végre hajtván, azt nagyszebeni kir. kath. Terézárvaháznak neveztetté és fenntartására a szászföldi fiskalis dézmák jövedelméből évenkint 2000 frtot és 2500 köböl buzát adatott, kikötvén, hogy ezen illeték minden évben, még akkor is, ha eme jövedelmekben a mostanin felül felesleg nem maradna, sőt még azon esetben is, ha az emlitett dézmáknak kincstári okok miatt valaha haszonbérbe adatása megtörténnék, szakadatlanul és megcsökkentés nélkül kiadassék. (Ut praestatio haec quolibet anno, si etiam in iisdem proventibus, ultra id, quod nunc important, supernatantia non emergeret, imo etiam in casu, ubi praecattactas decimas ex rationibus aerarii nostri aliquando in arendam per fiscum dari contingeret, ininterrupte et sine diminutione continuetur.)

Nyilvánosan mondja a fejedelmi alapitó levél előszava: akarjuk, hogy ezen alapitványunk a mi kedves Erdélyünk javára és diszére minden jövendő időkben, örökösön érvényben maradjon (Volumus — hanc nostram fundationem in charae nostrae Transsylvaniae bonum et ornamentum perpetuis futuris temporibus in omne aevum valere.)

A dicső alapitó királynő az 1770 ben tett Teréz-árvaházi alapitványt 1776-ban sept. 6-án 1372 udv. szám alatt kelt iratában megerősitvén, a kétezer ötszáz köböl buza árát 5000 forint készpénzül fizetendő összegben megalapitotta, (mi az 1770-ben alapitványozott 2000 frt. készpénzhez csatoltatván, adta azon 7000 pfrt. vagy 7350 frt. o. é., mely az 1873. évi költségvetésben az 1. és 2. pont alatt előfordul;) és más két ezer köböl buzát évenkint az árvaháznak fenntartására rendelt, mit ez intézet 1783-ig természetben vett ki.

Ekkor a kir. dézmák haszonbérbe adatván, eme 2000 köböl buza helyett a kincstár az 1783. évi aug. 19 én 600/364 főkormányszéki sz. a. közlött udvari határozvány értelmében, évenkint 4000 frt. fizetett 1806 ig, innen pedig — 1848-ig az árvaház ezen buzát ujból természetben vette ki, s ha némelykor ezen összeg kiadható nem volt, annak árát a kir. kincstár piaczi közép árban kifizette. Ezen időben a dézma megszünvén, az árva-intézet azon 2000 köböl buzát egy ideig sem pénzben sem termesztményben nem vehette ki, mig a kir. főkormányszék azon felterjesztésére, hogy Maria Terézia 1776-ban kelt oklevelével, nem valamely helység dézmáját ajándé-

kozta az árvaháznak, hanem a kincstári dézmák jövedelméből tett az árvaház részére állandó alapitványt, a mi azóta vagy termesztményben vagy piaczi közép árban 1848-ig fizettetett, s az árvaháznak kincstári alapitvanyi jogon ezután is fizetendő lenne: Ő császári apostoli kir. felsége 1863 ban nov. 10-én kelt királyi rendeletével határozta, hogy az árvaház a multra nézve átlag vett készpénzben elégittessék ki, s jövendőre pedig eme 2000 köből buzának nagyszebeni piaczi közép árát a kincstárból évenkint vehesse fel. S ezen összeg az 1873. évi árvaház költségvetésben a II. melléklet 3-ik pontja alatt 9420 frtban előfordul.

Továbbá ugyan Mária Terézia 1776. évi aug. 16-án 1131. udvari szám alatt kelt határozványával a tartományi pénztárból az árvaház alapjának gyarapitására 4000 ptorintot rendelt, mi később a kamarai pénzalapra ruháztatott át, s az árvaháznak évenkint 1868-ig kiadatott, s jelenleg is az emlitett 1873. évi költségvetés II. mellékletében 6. pont alatt 4200 frtban fel van véve.

A mi a lottó- és házassági felmentvény illetékeket illeti ezek évenkinti 840—840 frttal régóta megvannak váltva s ez összegben vannak az 1872. évi költségvetés II. mellékletének 4. és 5. pontja alatt beigtatva.

És ezekből áll azon „járuléknak" és „állam-segélynek" nevezett 22,650 frt., mi a Teréz árvaháznak királyi kincstári alapitványi évenkinti jövedelmét képezi, s az 1868 ig évig soha változékony kegyelem pénznek, felsegitésnek, vagy állami segélynek nevezve nem volt, hanem örökös királyi kincstári alapitványnak tekintetett az alapitó fejedelemnő ama világos szavai szeriet: volumus . hanc nostram fundationem perpetuis futuris temporibus in omne aevum valere.

Ez azon összeg, melyről midőn ezen ügy a jelen évi országgyülésen előfordult, mondatott, hogy mig ezen alapitványnak természeti joga a többi alapitványokkal együtt föl nem derittetik, függőben tartatik, önállását lehetetlenné teszi s minekutánna az intézet föntartására, az árváknak élelmezésére, ruháztatására, a tanitók s hivatali személyzet fizetésére ez évben még egy fillér sem utalványoztatott az árvaházi pénztárban jelenleg összesen csak 2700 frt. van, ebből is a folyó év január hóban bevásárolt 600 rőf posztoért s nehány talp bevásárlásáért az intézet mintegy 2000 frttal tartozik, ugy hogy valósággal most a pénztárban csak 700 frt.

van, ebből pedig 100 alapitványos növendéket folyó hó végéig sem lehet eltartani, az intézetnek legközelebbi feloszlását, s az árvaknak Isten kegyelmébe s a keresztény emberek jótékonyságába való biztositását szükségkép maga után vonja, és azt véleményezi, hogy miután a teréz árvaháznak, mind kath. jellege, mind javadalmazása érdekében érdemleges tárgyalások folytak; a nmlgu kir. vallás- és közoktatási ministerium a kath. status által kellően indokolt fölterjesztésben fölkérendő, a) azon 22,650 frtnak, — mely a költségvetésekben hibáson neveztetett államsegélynek, — s mely az intézet privát vagyonát képezi, melyhez az intézeten kivül senki másnak joga nincs, — megfelelő tőkéjét a ki nem szolgáltatott évi hátralékokkal együtt ha urbéri kötvényekben is az árvaház alapjának kifizettetni, b) addig pedig az évi átalányt az intézetnek, — nehogy az ottani árvák, kiknek jó részt senkijök sincs, az éhség s evvel járó sok más bajoknak kitéve legyenek, — folyó évre rögtön utalványozni kegyeskedjék.

A gyülés a bizottság véleményét magáévá tevén, elhatározza, hogy ezen fontos ügyben sürgetőleg egy felirás intéztessék a magas m. kir. vallás- és közoktatás miniszteriumhoz az árvaházat illető pénzbeli illetékek rögtöni folyóvá tétele végett annál is inkább, mert kétszáz tiz árva már e hónap végével minden élelmezés nélkül maradna, e mellett az igazgató tanácsot fölhatalmazza, hogy azon esetben, ha ennek rögtön sikere nem lesz, az erdélyi országos képviselők által ez ügyben a vallás- és közoktatási minisztert interpelláltassa; az árváknak föntartására szükséges élelmezésről az alapok, fölveendő kölcsön, a községek segedelmezése és végre a koldulás igénybe vételével is gondoskodjék.

14) A bizottság továbbá előadja, hogy dicső emlékü Mária Terézia a nagyszebeni Orsolya-apáczák leánynöveldéjébe a kir. kincstárból 7 alapitványt tett. Ezen kir. alapitványt 1008 frtban élvezte a zárda és illetőleg az alapitványra felvett leánykák egészen 1869 septemberig, a midőn azt a vallás és közoktatási minister ur ő nmlga egyszerüen beszüntette; s ambátor az alapitvány természetéről s rendeltetéséről ismételten fölvilágositttatott, azon alapitványi járuléknak folyóvá tételéért több rendben fölterjesztés tétetett, mind ez siker nélkül maradt, az alapitvány nem utalványoztatott, s igy azon alapitványra fölvett szegény leánykáknak, az intézetből ki kellett lépniök. Ezen sérelmes miniszteriális intézkedésnek káros hatását érezte s érzi már is

nem egy kath. szülő, ki a beszüntetett alapitvány segélyével ohajtotta volna jóreményü leánygyermekét ama jeles kath. intézetben vallásos jó nevelésben részesiteni, és azt véleményezi, hogy miután a nagy-szebeni orsolyák zárdája s a kezök alatt álló leány nevelde csaknem 100 éven át élvezte Mária Terézia alapitványozása folytán azon 1008 frt évi adományt, tovább azt, hogy ezen alapitvány beszüntetése mind a kath. status interventioja folytán 1733-ik evben Nagyszebenbe kath. leánykák oktatása s neveltetésére beállitott, s ezen a téren szinte másfél századon át jótékonyan működött s jelenleg is jelesen működő orsolya-apáczák klastromának elszegényedését mind az azon neveldében nevelendő szegény leánykáknak a vallásos jó neveléstől s kiképeztetéstöli elmaradását vonja maga után, főleg most, midőn ama zárdában egy nyolcz évi tanfolyam s ezzel együttesen egy három évi tanitónő képezde a klastromnak nem kis anyagi és szellemi erőltetésével állitatott be, a cultusminister ur ő nmlga a r. k. status által fölkeressék ama alapitványi járuléknak a ki nem szolgáltatott összegekkel együtt való folyóvá tétele végett;

a bizotiság véleménye elfogadtatik.

15) A bizottság folytatólag jelenti, hogy a püspöki hatóságnak a királyi pátronatus alatt álló lelkészi állomásokra nézve miután azok a legszegényebben vannak ellátva, a fizetések emeléséért több versben történt kérelmezései sikertelenek voltak és azt véleményezi, hogy püspök ur nmlga kéressék föl, miszerint az ezen egyházak patronatusaira vonatkozó okmányokat összegyüjtetni és a statusgyülésnek átadni, addig pedig saját körében a kellő lépéseket tenni méltóztassék;

az inditvány elfogadtatik.

16) A bizottság végre előadja, hogy az 1868 ik 38. törvényczikk az által, hogy az iskolák felállitására és rendezésére vonatkozólag némely állami közegek által, helytelenül értelmeztetik, a püspöki megyére zsibbasztólag hat és azt véleményezi, hogy püspök ur ő nmlga kéressék föl, miszerint azon esetekben ha e törvényczikk fonák alkalmazása a kath. egyház praejudiciumára megkisértetnék, ez ellen felsőbb helyen erélyesen föllépni méltóztassék, az inditvány elfogadtatik.

17) A szavazás eszközlésére kiküldött bizottság az alatt munkáját befejezvén, annak elnöke Macskásy Ferencz a választás eredményét a következőkben terjeszti elő:

Szavaztak összesen, 89. Előadó: Keserü Mózes 86. Tiszteletbeli előadó: Dr. Farkas Lajos 84. Titkár: Filker Elek 86. Tiszteletbeli titkár: Frits Albert 82.

Tanácsosok az egyházi rendből: Lönhart Ferencz 89. Veszely Károly 86. Várady Móricz 81. Beke Antal 70. Barts Ferencz 61. Pakó János 61. Éltes Károly 59. Keserü Mózes 44.

Világi tanácsosok: Dr. Csiki Viktor 89. Mikó Mihály 89. Ugron Lázár 89. Pócsa József 88. Simon Elek 87. Pál Sándor 86. Br. Bornemisza János 66. Gr. Eszterházy János 63. Macskásy Ferencz 63. Id. Groisz Gusztáv 62. Mikó Antal 62. Béldi Gergely 61. Gál Lajos 61. Gr. Kálnoki Dénes 56. Szereday Ignácz 54. Züllich István 40 szavazattal.

Még kaptak: Imets Fülöp Jákó 40. Dr. Donogány Jakab 35. Dr. Otrobán Nándor 32. Balás Antal 31. Biasini Domokos 30. Ferenczi Miklós 28. Volf János 28. Gr. Eszterházi Kálm. 28. Horváth Sándor 27. Placsintár Dávid 27. Bocskor Mihály 26. Eránosz Jeremiás 22. György István 25. Dr. Groisz Gusztáv 25. Kolosy Antal 12. Ninger Ignácz 11. Boér Antal 7. Br. Apor Károly 5. Tamási Sándor 5. Décsei Péter 4. Gr. Mikes Benedek 4. Nagy Lajos 3. Möller Ede 3. Gergely Ignácz 2. Weber Béla 2. Frits Albert 2. Zeyk Antal 2. Mayer József 1. Demeter Endre 1. Filenbaum Ferencz 1. Szentes Márton 1. Pál Gyula 1. Bálint Károly 1. Török Antal 1. Márkos János 1. Reinisch Lajos 1. Hubátsek Adám 1. Kapatán Márton 1. Kovács Ferencz 1. Br. Szentkereszti István 1. Boér Kálmán 1. Boér Ferencz 1. szavazatot.

A választás ezen eredménye örvendetes tudomásul vétetett.

18) Inditványba hozatván, hogy a jelen státusgyülés megállapodása és határozatai egy a státusgyülésből kifolyó felirat mellett terjesztessenek föl, e fölirat szerkesztésére, az utasitás készitésére kiküldve volt bizottsági tagok felkérettek.

az inditvány elfogadtatot.

19) Elnök ur ő nmlga kijelentvén, hogy több tárgy nem lévén, az ülést bezárja és a status gyülés bezárását

május 14-én d. e. tiz órára tüzi ki.

1873-dik évi május 14-én tartott III. ülésének

Jegyzőkönyve.

Elnök: Fogarasi Mihály, erdélyi püspök.
Jegyzők: Simon Elek, Veszely Károly.

20) Püspök ur ő nmlga d. e. $10^1/_2$ órakor az ülést meg-

nyitván, felolvastatik a mult ülés jegyzőkönyve, mely hitelesittetett.

21) Elnök önmlga a jegyzőkönyv 15. pontjának hitelesitése alkalmával inditványba hozván, hogy miután a királyi patronatusok alatt álló plébániáknál a patronatusi jog kérdésbe nem hozatott és csak is az elégtelen ellátás bővitésének eszközlése forog fenn és a püspöki hatóság e tekintetben többrendbeli fölterjesztései sikertelenek voltak, jónak látná, ha ez ügyben is a pénz és kereskedelemügyi mineszterekhez e statusgyülésből történnék a fölterjesztés az iránt, hogy azok e szegény állomások sorsán javitani kegyeskedjenek;

elfogadtatik.

22) Simon Elek felolvasván azon a jelen statusgyülés határozatait kisérő feliratot, melynek szerkesztésére a mult gyülésben az utasitás javaslatának elkészitésére kiküldve volt bizottsági tagok fel voltak kérve, a felirati szervezet teljes szövegébeni fölterjesztése, ugy Simon Elek e körüli érdemeinek elismerése jegyzőkönyvbe igtatni határoztatott.

23) Inditványoztatván, hogy a 21. pont alatti felirat, vala mint a többi feliratok benyujtására egy küldöttség választassék: az inditvány elfogadtatik és a küldöttség tagjaiul Br. Jozsika Lajos elnöksége, Br. Apor Károly, id. Groisz Gusztáv, Gál János, Gajzágó Salamon, Simon Elek, Torma Károly, Jakab Bogdán, Kolosy Antal, Veszely Károly, György István megválasztattak.

24) A mai jegyzőkönyv felolvastatván hitelesittetik, kinyomatása és a tagok közti kiosztása elhatároztatik, mire elnök ur ő nmlga örömét fejezve ki a teljes egyetértéssel és egyhangulag létrejött határozatok fölött a gyülést bezárja.

Fogarasy Mihály m. k. erd. püspök
elnök.

Veszely Károly m. k.
egyházi jegyző.

Simon Elek m. k.
világi jegyző.

*

I.

Az erd. rom. kath. statusgyülés felirata a. m. kir. vallás- és közoktatási minister ur ő nmlgához, mely mellett a gyülés jegyzőkönyvét beterjeszti.

Nagyméltóságu m. kir. vallás- és közoktatási Minisztér ur!

Az erdélyi püspökmegyei r. katholikus hivek egyetemét megillető teljes önkormányzati jog nem az ujabb kor vivmánya.

Erdély ezelőtt három száz évvel beczikkelyezett törvényben mondotta ki a vallások jogegyenlőségét, viszonyosságát, biztositotta azok önkormányzati jogát. — Ezen jognak a rom. kath. vallás is folytonos gyakorlatában volt még azon rá nézve szomoritó korszakban is, midőn a fejedelmi államkormányzás alatt megyés püspöke az országból számüzve volt; a világi és egyházi rendből alakult, és évenként az ország különböző részeiben egybegyült statusgyülés intézte a rom. katholikusok egyházi, iskolai, vagyoni ügyeit, fegyelmi, és más üdvös szabályokat hozott, azokat közegei által végrehajtotta, hivei közt az egyetértést, vallási buzgóságot, érdekeltséget fentartotta. — Ezen statusgyülés azon nevezetes korszakban, midőn Erdély a pogány török véduraságát lerázva szent István koronája alá visszament, és az isméti egyesülés felett a trakták a magyar koronával folytak, három éven át mint a kath. statust egyedül képviselő permanens testület működött s ugy a többi vallás felekezetekkel, mint a koronával szembe sértett jogainak helyreállitását kivivta, és azután is önkormányzatának teljes gyakorlatában állott mind addig, mig 1767-ben az ugynevezett katholikus bizottmány az erdélyi kir. kormányszék kebelében és katholikus tagjaiból felállittatván, a katholikus világi vonatkozásu ügyek kormányzását átvette s a katholikus hivek egyetemét az önkormányzati jog gyakorlatából kiszoritota.

Az ország katholikus része ezen kormányi egyoldalu rendelettel előidézett állapotot mindig sérelemnek tekintette, s mint országos sérelmet vitatta. Az országnak sarkalatos törvénye az lévén, hogy bármelyik vallásfelekezet, nemzet, sőt egyesnek is jogain ejtett sérelem orvoslását az unionis juramentum erejénél fogva az ország tette magáévá: a katholikusok önkormányzati joga helyreállitása ügyében is 1791 ben az erdélyi országgyülés emelt szót, s ez törvény javaslatban megkivánta, hogy a katholikus status autonomiája helyre állitassék, törvény által biztositassék; ő cs. és apostoli k. Felsége azonban azt válaszolta, miként nincs szükség egy ily törvény szentesitésére, mert Erdélyben mindenik vallás felekezetnek önkormányzati joga törvény által van biztositva, s azt magokra nézve a katholikusok is bármikor érvényesithetik.

Mind ennek daczára a katholikus status a maga gyülését — azon partialis gyüléseket, melyeket a megyés püspök az országgyülések alkalmával csakis az országgyülési kath. tagok-

ból alakitva szokott a maga körében megtartani — legelébb csak is 1848-ban tartotta meg, a midőn képviseletét a változott politikai kormányzás rendszeréhez alakitva szervezte, s több ügyek elintézése mellett elhatározta, hogy a kath. status gyülés nép képviselet alapján minden évben egybehivassék, megtartassék.

A közbe jött események, s ezek után bekövetkezett absolutistikus uralom gátul szolgáltak, hogy a status gyülés ezen határozata teljesedésbe vétessék; 1866-ban azonban a dolgok állása jobbra fordulván január hó 10-ikén a statusgyülés egybe hivatván, ez az 1848-ban megkezdett szervezési munkálatot vizsgálat alá vette és megállapitotta; felirást intézett ő cs. és apostoli kir. Felségéhez az állam kormányzat kezelése alatt állott vagyonok kiadása iránt; ujból meghatározta a statusgyülésnek minden évbeni megtartását; kérte a kath. bizottmánynak megszüntetését, az önkormányzati jognak teljes visszaállitását.

Ő cs. és apostoli királyi Felsége 1867-dik évi augusztus 19-ikén kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi k. főkormányszéknél fennálló ugy nevezett katholika Commissio megszüntetvén, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi róm. katholikus statusnak 1866-ik évi január hó 10 én Kolozsvárt tartott gyülése jegyzőkönyvben körülirt szerkezetü gyülésnek, és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásval kezeltessenek. — Ő Felségének ezen legfelsőbb elhatározásáról a vallás és közoktatási minister ur Budán az 1867 dik évi sept. hó 12 én 896. számu intézvényében megyés püspökünket azon utasitással értesitette, hogy ő nagyméltósága a rom. kath. status gyülést haladék nélkül összehivni, s az abban hozandó javaslatokat, s illetőleg a statusgyülés jegyzőkönyvét felterjeszteni sziveskedjék. Nem mulatta el megyés püspökünk ő nagyméltósága a legfelsőbb elhatározásnak készséggel eleget tenni; a statás gyülést az ő Felsége s a magas magyar kormány által is elfogadott 1866-dik évi szervezeti alapon az 1868-ik évi február hó 9-ikére Gyulafehérvárra összehivta, ez a maga tanácskozását meg is kezdette, de legfontosabb teendőit, melyekre különösen egybehiva volt, be nem végezte, s a nélkül oszlott szét, hogy kebeléből a kath. bizottmányt megválasztotta volna.

Azóta a viszonyok más alakulást nyertek, ama differencialis pontok és kérdések, melyek az érdélyi kath. statusgyü-

lésen az egyházi és világi rend közt a képviseleti szám arány, a püspöki hatalom hatásköre meghatározásánál felszinre kerültek, elágazó véleményeket szültek, az 1871-ik évben Pesten megtartott országos kath. Congressus által megállitott szervezetben kimondott elvek és határozatok által megszüntettek, a miért is az erdélyi kath. status gyülésből felterjesztett két különböző vélemény elenyészettnek, és letettnek lévén tekinthető, az erdélyi kath. status évi rendes közgyülésének megtartására, illetőleg az 1868-ikévben megszakadt gyülésének tovább folytatására, akkor kitüzött teendőinek megoldására nem csak azért érezheti magát jogosultnak, mert ezen önkormányzati joga régibb törvényeken alapul, s ezen jogát az Edélynek magyarhonnali teljes politikai egyesüléséről alkotott 1868-dik évi 43-ik t. czikk 14-ik §-a is elismeri és biztositja, hanem azért is különösen, mivel az unio eseménye az erdélyi k. fökormányszéket, valamint az annak helyét egy ideig pótló kir. bizottságot is megszüntetvén, a k. kormányszék kebelében fennállott kath. bizottmány mint nem a kath. statusnak kifolyása semmi joggal arra nézve nem birhata, hogy a statust képviselhesse, ennek ügyeit vezetthesse.

Az erdélyi kath. status azonban ilyetén jogszerütlen állásában sem sürgeté évi gyülésének összehivását, mert azt várta és reménlette, hogy az országos kath. Congressus szervezete, melyben a Szent István birodalmára szóló kath. autonomiai szervezet megállapittatott minél elébb életbe fog lépni, s abban az erdélyi püspöki megye is, mint a magyar korona katholikus statusának alkotó része a maga autonomiai jogaira nézve is megoldást nyerend. — Miután azonban az összes magyarországi kath. statusnak Pesten 1871 ben tartott Congressusa által kidolgozott önkormányzati szervezet életbe léptetése a magyarországi összes hivek ehez kapcsolt reményének és legméltóbb várakozásnak meghiusulásával mai napig elhalasztatott, és minek utánna az erdélyi püspök megyei kath. status ez elhalasztásnak ugy törvényes önkormányzatára, mint vagyona kezelésére kártékonyul ható sajnos következéseit már is érezni kénytelenitve van: tovább el nem odázható kötelmének tartotta főpásztorát, a megyés püspök ő nagyméltóságát a statusgyülés összehivására felkérni. Ő nagyméltósága főpásztori hivatala legfőbb feladatának tekintvén hiveinek jogos kivánalmait teljesiteni, a statusgyülést ez 1873-ik évi május hó 12-re Gyula Fehérvárra egybe is hivta. — Status-

gyülésünk tehát mai napon az 1868 beli gyülést folytatólag megtartván, azon határozatra érezte magát felhiva, miszerént kéressék meg a főméltóságu m. k. vallás és közoktatásügyi miniszter ur, hogy az ország összes katholikusai várakozásának megfelelőleg a kath. önkormányzat életbeléptetését minél elébb eszközölni méltóztassék, határozatilag egyuttal kinyilatkoztatván, hogy a midőn az érdekelt önkormányzat életbe fog lépni, annak szervezete pontjaihoz, mint a magyarországi összes kath. status kiegészitő tagja biven ragaszkodni, ugy a királyhágóntuli kath. testvérekkeli kapocs, mint az országos unióból kifolyó kötelminek fogja ismerni — addig is azonban és azon esetre, ha az érdekelt önkormányzat életbe léptetésének bármily körülménynél fogva elmaradni vagy tovább is elhalasztatni kellene, maga részéről az erdélyi püspökmegyei kath. status törvényeken alapuló, s százados gyakorlat által is biztositott önkormányzati jogáról le nem mond, sőt ahoz szilárdul ragaszkodik; ezen nyilatkozat előre bocsátása mellett az erdélyi püspökmegyei kath. status közgyülését annak esetleg ujból szervezéséig és a főméltóságu magy. kir. vallás és közoktatásügyi minister urnak 1867 ben sept. 12-ről 896. szám alatti leirata értelmében az ő cs. és apostoli kir. Felsége által is elismert 1866-diki jogalapon évenként meg ogja tartani — jelenleg pedig az épen most emlitett leiratban világos szavakban foglalt legmagasabb utasitás értelmében az igazgató tanácsot megválasztja, s azt az erdélyi püspökmegyei kath. statusnak eddig a már megszüntetett kir. főkormányszék kath. tagjaiból álló kath. bizottmány által gondozott javai kezelésével, a még kormányi kezelés alatt álló alapoknak és vagyonnak átvételével megbizza. Az erdélyi püspökmegyei kath. status azon meggyőződés által vezéreltetvén, hogy a midőn az erdélyi püspöki megyének törvény által biztositott eme létező jogait maga kebelében ekkép gyakorolja, annak az összes magyarországi katholikusokkali közössé tételét, illetőleg a magyarországi kath. autonomia életbe léptetését nem csak nem gátolja, sőt azt épen hathatósan elősegiti.

Ide csatolt jegyzőkönyve közgyülésünknek meg fogja Nagyméltóságodat arról győzni, hogy az elősorolt nézetekből kiindult határozatát statusgyülésünk végre is hajtotta, mert a már ő Felsége által megszüntetett kath. bizottmány helyébe lépendő igazgató tanácsot kebeléből megválasztotta, és a müködés azonnali megkezdésére utasitotta, a statust illető vagyonnak szoros felelőség alatti kezelésére nézve utasitással ellátta, és

semmi egyéb nem hiányzik a kath. statust illető önkormányzat életbe léptetésére, mint hogy Nagyméltóságod ezen eljárásunkra, és megállapodásunkra ő cs. és apost. kir. Felsége mint legfőbb kegyurunk legmagasabb tetszését, és szentesitését kieszközölvén, az állami kormányzat kezelése alatt álló alapoknak átadását elrendelni méltóztassék.

Midőn tehát jegyzőkönyvünket felterjesztjük, mély tisztelettel könyörgünk: méltóztassék Nagyméltóságod határozatainkat ő cs. és apostoli kir. Felsége elé terjeszteni, a legfelsőbb kir. szentesitést kieszközölni, s az állami kormányzás kezelése alatt álló alapitványi vagyon átadatását elrendelni.

Többnyire . .

II.

Az erdélyi róm. kath. statusgyülés felirata a nagyszebeni kir. kath. Terézárvaház ügyében.

Nagyméltóságu m. kir. vallás és közoktatásügyi Miniszter uri

Folyó évi május hó 12 ikén Gy.-Fehérváron törvények által biztositott önkormányzati jogunk alapján tartott erdélyi püspökmegyei kath. statusgyülésünk nagy megdöbbenéssel értesült a nagyszebeni kath. árvaház ama szomoru helyzetéről, hogy a magyar alkotmányos állam kormányzata által még ez időszerint kezelt vagyona után járuló több évi járadékok fizetése már két év óta nem teljesittetik, s e miatt az intézet, az árvákat ellátni nem birván, azon kényszerült helyzetbe hozatott, hogy több mint 205 haza és minden szülék nélküli árvának a tartást, hajlékot és gondozást már folyó év junius havában könyörtelenül felmondani, őket az intézetből elbocsátani, minden gyámol és vigasz nélkül mostoha sorsuknak kitenni kénytelen.

Elkeseritőbb még annak tudása, hogy az államtartozások teljesitése az 1873 ik évi költségvetés megállitásánál is kitörültetett s nmltságod azon kijelentéssel indokolta az e czélrai szükséglet kihagyását, illetőleg elodázását, hogy e tárgyban a vallás- és közoktatásügyi, és más felől a pénzügyministerium közt a tárgyalások folyamatban lévén, az árvaház csak azon esetben remélhetné az állam támogatását (?) ha ennek alapitványa a kölcsönös megvizsgálás folytán oly jogi természetünek mutatkoznék, a milyennel a Bethlen Gábor fejedelem-féle nagy-alapitvány bir.

Nem kételkedünk kimondani, hogy a midőn Nagyméltóságodnak ezen kijelentésében a szorongatott árvák ügyének bizonytalan időrei elhalasztását szemléljük, egyuttal azt is nagy megütközéssel tapasztaljuk, hogy az érdekelt árvaház alapitványának, vagyonának természete és jogi állása épen a döntő körökben nem eléggé ismeretes, s mind a mellett, hogy megyés püspökünk és a kath. bizottmány e tárgyban már többször intéztek a m. miniszteriumhoz alapos telfejtéseket, de mégis oly szerencsések nem lehettek, hogy az ügy szentségét, jogosságát megértethették volna.

Engedje tehát meg nagyméltóságod, hogy statusgyülésünk tisztelettel, de egyszersmind őszinte nyiltsággal kifejezhesse, miként a magyar alkotmányos kormány eljárása semmi törvény által nem indokolható, s ugyan azért az árvaház vagyonának a kormány általi visszatartása, az ez után járuló állami tartozásának ki nem fizetése magának az árvaháznak nyomort és teljes feloszlást, katholikus statusunknak pedig kiáltó sérelmet okozott.

Nem kegyelem, nem segedelem ez, kegyelmes uruuk! a miért feljajdulunk, hanem követelése oly tartozásnak, melyet az állam, ha a jog teréről lelépni nem akar, teljesiteni köteles.

A nagyméltóságod előtt álló, a jogalapot kimutató okmányokból világosan kiderül, sőt a vallás és közoktatásügyi m. k. miniszternek a közoktatás 1870—1871 évi állapotáról szóló s az országgyülés elé 1872-ik évben terjesztett hivatalos jelentésében is nyiltan be van ismerve, hogy a n.-szebeni árvaház évi jövedelmét az 1869-ik költsegvetés szerint:

1. A magán kath. alapitványok 325,990 frt. 99 krból álló tőkepénzeinek kamatai 16,100 frt. 28½ kr.

2. Az ingatlanok baszonbérei 1784 frt.

3. A Mária Terézia dicső királynő által 1768. 1770. 1776-ban a k. kincstár jövedelmeire fektetett alapitványok évi jövedelme 22,730 frtban összesen 40,614, frt. 28½ kr képezik.

Ugy a magán, mint a Mária Terézia alapitványa a kormány kezében van; ha tehát a magas kormány sem a vagyont ki nem adja, sem annak évi jövedelmét pontosan ki nem szolgáltatja, nem csak az alapitó kijelentett akarata ellen cselekszik, hanem magának az árva intézetnek fennállását is lehetetlenné teszi.

Mi által érezhette magát indittatva a magyar alkotmányos

kormány a vagyonkobzás ezen sikamlós terére sodortatni? érteni nem tudjuk; mik lehetnek a szinfalak mögött működő azon elemek, melyek kath. alapunkat ily megtámadások czéltáblájává tették? nem látjuk, csak is annyit észlelünk, a mennyit az érintett miniszteri jelentés mond, hogy t. i. az emlitett 22,730 frtnyi, kincstár birtokába jutott, földtehermentesitési kötvényekkel eszközlendő megváltási összegnek az árvaház intézet tulaj donába leendő bocsátása fölött a pénzügyminiszteriummal már hosszas tárgyalások folynak, melynek azonban ezideig (1872-ig) eredményre nem vezettek, sőt a pénzügyministerium az érintett járuléknak megfelelő összegü kötvények általi megváltását megtagadta.

Egyeztetve ezzel a Nagyméltóságod által az országgyülés szine előtt a folyó 1873 dik évben a költségvetés alkalmával tett azon kijelentését, mely szerint az évi 22,730 frtnyi kincstári tartozás kifizetésének kihagyását inditványozni méltóztatott, mert még nincs tisztába hozva, ha a Mária Terézia által a kincstárra rótt alapitvány oly jogi természettel bir, mint a Bethlen Gáborféle nagyenyedi alapitvány; ugy látjuk, miként a kath. bizottmány, és a vallás és közoktatási miniszter közt folytatott pertractatiók folytán tisztába volt hozva azon kérdés, hogy a Mária Therésia által a fiscalis tizedből, és más fiscális jövedelmekből tett, és évi 22.730 frtnyi jövedelmi átalányban megállapitott kamatjáruléknak megfelelő tőkéje földtehermentesitési kötvényekben a k. kincstár által annyival is inkább megváltassék, minthogy a k. kincstár a tized kárpótlások azon részét is a földtehermentesités utján felvette és megkapta, mely az árvaházat illette; belátjuk azonban azt is, hogy ezen megállapodás a pénzügyminister ur ő nagyméltósága szivós ellenállása miatt nem jöhetett ez ideig létre, mi azt eredményezi, hogy az árvaház teljes felbomlásnak lön kitéve.

Valóban elszomoritó esemény minden erdélyrészi hazafira nézve, midőn azt vagyunk kénytelenek tapasztalni, hogy az unió és minden ügyeinknek Budapestre tett merev központositása által jogaink oly megtámadásait látjuk, melyek Erdély sarkalatos törvényeivel homlok egyenesen ellenkeznek, s a melyeket még a legszigorubb absolutisti[illegible]mány is mindig tisztelet ben tartott.

Már az 1872 ik évben a nagyméltóságu magyar k. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur által az országgyülés elé terjesztett

jelentés hangsulyozza, hogy azon 22,730 frtnyi kincstári járulék, mely a Mria Terézia 1770- és 1776 iki alapitó levelében elésorolt alapitványi tőkék évi kamatainak megfelel, mint állami alap tartozása a nagyszebeni árvaház javára azért vétetett fel a magyar alkotmányos kormány által a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumi tárcza költségvetésébe, minthogy Erdélynek sarkalatos törvényei, jelesen az approbata C. II. r. 10. czim 5. czikke, és az 1-sö Lipot féle diploma a törvényes fejedelmek által adományozott dézmákat mind a magán birtokosoknak, mind az egyházak és iskoláknak biztositották.

Ha az alkotmányos magyar kormány jogosnak, törvényszerünek ismerte, hogy az állami alap minden évben az árvaháznak 22,730 frtot, mint a meglevő alapitványi tőke járulékát, fizetni köteles, minő jogon szünteteti be egyszerre azon tartozás fizetését?

Mária Terézia dicső emlékü királynő a fiscalis tized jövedelmére rótta az árvaház részére tett alapitványát, ez oly királyi adomány, melyet a jogot tisztelő semmi későbbi kormány vissza nem vehet, vitássá nem tehet; mert kath. statusunk ha még rosz hiszemü tulajdonosa is volna ezen alapitványi javadalomnak, annak 100 évet felül haladó háboritatlan élvezetében lévén, többé a magán jog terén sem volna megtámadható.

Erdély mint külön állott ország szavát emelte ezen jogunk mellett, az unió feltételéül tette, midőn 1848-ban a Kolozsvártt alkotott törvényczikkei közé sorozta, hogy a szebeni árva és lelenczház tizedjövedelme az állam által megváltassék; a dézma megszüntettetett, de állami kárpótlás igértetett, s az ki is adatott. Minő igazság volna tehát, hogy az állam a dézma kárpótlást elvegye, s az árvaház tulajdonát tevő tőkét is kezén tartsa és a jövedelmet is elvonja?

Azt mondhatná tán az árvaház iránt ellenséges indulattal viseltető kifogásoló, hogy Mária Teréziának nem volt joga a fiscalis jövedelmekből örökös alapitványt, örökös elidegenitést tenni. De az ily ellenmondást a jog és törvény alapjára állva visszautasitanók; mert ha az ország törvénye meg is tiltja, hogy a fejedelmek a fiscalis javakat és jövedelmeket örökre el ne idegenithesssék, de azért történt még is akárhány ilynemü elidegenités: a fejedelmeknek nem lett kiszabbva civillistájok, a fiscalis jövedelmekkel szabadon rendelkezhettek, jótékony

kegyes adakozásokban semmi törvény őket nem gátolta. Igy történt, hogy — a sok közül egy példát hozzunk fel, midőn Bethlen Gábor a pura fiscalitás természetével biró nagyenyedi uradalmat iskolának ajándékozta, mit az ország, mint nemes czélra, közhaszonra tett adományt soha nem bántott.

Már pedig törvénye volt az országnak, hogy az örökre elidegenitett fiscalis jövedelmek, és javak a productionale forum előtt visszaszereztessenek. Ily perek 1848 előtti időkben nagy számban foglalkoztatták a törvényszékeket: a szász papok dézmája különös és nevezetes tárgyát képezé ezen pereknek. elmarasztaló itéletek is keltek; de már az erdélyi 1848-ki kolozsvári országgyülés a 6-ik czikkben kimondotta, hogy a „szász nemzet törvényszerü igényeire is tekintettel leend a magyar törvényhozás", a mit a magyar kimondott, megoldotta az osztrák törvényhozás; meghozatott ugyanis 1853. májás 29-én az ősiséget szabályozó patens, melyet a magyar törvényhozás is törvényül elfogadott. Ezen törvény Erdélyben minden productionalis pereket megszüntet, s ez által kimondja, hogy örökre elidegenitett ajándékozott fiscalis javak és jövedelmek visszaszerzésére pert inditani többé nem szabad, a függő perek is érvényen kivül tétetnek — ez alapon nyerte a szász nemzet több milliókra menő dézma kárpótlását, pedig perrel volt megtámadva.

Az árvaházi alapitvány ellen soha az ország fel nem szólalt, sőt azt az országnak kormányszéke is kedvesen, helyeslőleg fogadta; ha tehát ma az ellenszenves indulat minden erejét megfeszíteni sem volna képes jogczimet találni arra, hogy Mária Terézia alapitványát felforgathassa, sőt inkább statusunk az árvaház jogait annyira biztositva látja, hogy azt törvény utján is kivivhatónak hiszi.

Ezen térre azonban azon loyalitás, melylyel alkotmányos magyar kormányunk iránt viseltetünk, magunkat ragadtatni nem enged; e helyett a kérelmezési utat választók; megfoghatatlan tévedést látva abban, hogy árvaházunktól nemcsak a Mária Terézia-féle alapitványunk évi 22,730 frtnyi jövedelme, hanem e mellett még saját katholikus magán alapitványunknak a 325,990 frt 99 krt tevő tőkének kamatja is valami csodaszerü okból eltartóztatik és az árvák ellátására nem utalványoztatik.

Nagyméltóságod méltóztassék kegyesen felfogni, hogy ezen ügynek gyors és kedvező megoldása megnyugtatólag fog hatni a méltán felháborodott kedélyek lecsillapitására, mert azon

körülmény, hogy már junius havában 205 árva gyermeket az utczára kell visszarakni, nem csak az intézet hátrányára szolgál, hanem a kormányra is nem kis homályt vetend. — Ugyanazért statusgyülésünk szükségesnek tartván ezen kérelmét kebeléből kiküldött tagjai által benyujtani, tisztelettel kérjük:

Méltóztassék Nagyméltóságod sietőleg az árvaházat a jelen és mult időkre megillető járulékot ugy a magán alapitványok, mint az alap tartozása után utalványozni, a dolog érdemét tekintve az ügyet akként megoldani, hogy az állam kincstár 22.730 frtnyi tartozása, tisztán ennyit jövedelmező földtehermentesitési kötvényekkel megváltassék, s mind ezen alap, mind pedig magán alapitványainak a statusgyülésünkből megválasztott igazgató tanácsnak kezelése alá átadassanak.

Többnyire

III.

Az erdélyi róm. kath. statusgyülés felirata a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter urhoz a károly-fehérvári székesegyházi káptalan alapitványi javadalma ügyében.

Nagyméltóságu m. kir. vallás- és közoktatási Minister ur!

Az erdélyi róm. katholikus püspökmegyei statusgyülés folyó évi május hó 12, 13 és 14 napjain tartott üléseinek másodikában az erdélyi róm. kath. egyház sérelmeinek tárgyalására kiküldött hattagu bizottsága által benyujtott vélemény nyomán a többiek között azon sérelmet is benató tanácskozás alá vevén, mely szerint a nagyméltóságu m. kir. vallás- és közoktatási miniszterium 1868-ki sept. 23-án 16176. szám alatt kelt magas rendeletével a károly-fehérvári káptalan azon javadalmazása, mely a) a négy felső kanonoki stallumra nézve a VI. Károly által 1715-ki decz. 11-én és 1716 október 11-én a kincstári szász dézmából készpénzben reluálva — b) az V. és VI. stallumra nézve a Mártonfy György erdélyi püspök által 1722-ik évben a kamarai pénztárba 5%-ra a szász dézmáknak biztositékul való lekötése mellett mindig fölvehető kölcsön gyanánt betett 2700 darab aranyban (11,475 forintnyi értékben) s ennek több éven át 12,000 forintra emelkedett kamataiban, végre c) a b. e. Mária Terézia által 1744-ki sept. 23-án mind

ezen hat, mind pedig a báró Sztoyka Zsigmond és báró Bajtay Antal erdélyi püspökök által dotált VII. és VIII. kanonoki stallum javadalmazásának emelésére a kincstári pénztárból adományozott évi 1600 forintnyi összegben állapitatott meg, s a nevezett pénztárból szakadatlanul ki is adatott, 1868-ki jan. 1-től kezdve az erdélyi r. kath. vallásalapra rovatott, minek folytán ez alap, melynek czélja: a szegény plebánusok segélyezése, templomok és papi lakok épitése és föntartása, ezen tulterheltetés által évenkint 5985 forinttal s 1868 óta 1873-ig mintegy 33,000 frt kárt vallott, e tanácskozás egyhangulag megállapitott kifolyásául azon legalázatosb könyörgéssel folyamodunk Excellenciádhoz, méltóztassék vallásalapunkat, a menynyiben az az eddigi megterheltetés által kárt szenvedett, teljesen kártalanitani s a káptalani tagok dotátiójának megfelelő tőkét a káptalan által is elfogadott urbéri kötvényekben kiszolgáltatni és minden levonás nélküli kifizetést biztositani; legalázatosb kérésünket a következő érvekre fektetvén:

1. tekintetbe véve, hogy b. e. VI. Károly, midőn az erdélyi fejedelmek idejében proscribált erdélyi kath. püspökséget visszaállitotta s az 1713-ki február 18 án erdélyi püspöknek kinevezett Mártonfy György mellé 1715-ki decz. 11-én négy kanonoki stallumot alapitott, e négy kanonoki állomás javadalmazását a gyulafehérvári kincstári uradalomból és a szász földön lévő fiscalis dézmákból utalványozta; hogy Mártonfy György erdélyi püspök, midőn az V. kánonoki stallumot 1722-ben alapitotta, ez állomás javadalmazására 2700 darab aranyat 11.473 forintnyi értékben a kamarai pénztárba tett, mely a folyó kamatokkal 12,000 frtra emeltetven e javadalmazás tőkéjét képezte és melyet VI. Károly az 1737-ki oktober 1 én kelt formalis kötelezvény szerint öt száztólira kölcsön vevén, a kamarai pénztárba tétetett, lekötvén biztositékul a királyi dézmákat, kötelvevén magát, hogy mihelyt a tőkét a püspök vagy káptalán visszakövetelné vagy a kincstár visszafizetni szándékoznék, a 12,000 frtot vissza fogja adni;

hogy a VI. kanonoki stallum szintén ezen Mártonfy György 12.000 frt kamatai útán begyült 10,000 frtból alapittatatván — ezen összeget is VI. Károly 5% mellett átvette és specialis biztositékául ép ugy mint az előbbi 12,000 frtért 1737-ki oktober 1-én a királyi dézmákat kötötte le;

hogy b. e. Mária Terézia figyelmét arra forditván, miszo-

rint a nyolcz kanonoki szék (a VII-et B. Sztojka Zsigmond erdélyi püspök 1756-ban Szent-Lukács napján, a nyolczadikat Bajtay Antal erdélyi püspök 1772-ki október 18-án alapitotta) aránylagosan igen szüken vannak javadalmazva, 1774 ki sept. 23-án minden kanonoki állomás javadalmazását 200 200 frttal rendelte jobbittatni, e végre 1600 frtot utalványozván a kamarai pénztárból: alig kétségbe vonható, hogy e javadalmazások terhét az államnak kell hordoznia, melynek pénztárába a fiscus áital vesztett dézmák kárpótlása folyt, minek már kézzel fogható példáját látjuk abban, hogy az ágostai hitvallásu papság dézmaveszteségeinek kárpótlása nem a nemes szász nemzetnek gazdag pénzalapjaira ruháztatott át, és hogy magának a fiscusnak dézmaveszteségi kárpótlása is az országos alapból folyt.

2. Azon kivül, hogy semmi ok sem létezik arra, hogy a négy kanonoki székuek dézma cziméni fizetésével kivétel tétessék és az oly kath. pénzalapra ruháztassék át, mely a fiscusi dézmával semmi okszerü összeköttetésben nem áll, ebből mit sem kapott: a kanonoki székek ilyetén kártalanitását tiltja a vallásalap czélja, mely alap Mária Terézia által a portugáli udvartól visszaszerzett és 1767-ben az erdélyi püspöki megyének átadott alapból, a feloszlatott jezsuita rend, a kolozsvari apáczák vagyonából keletkezvén és több más meghatározott czélu magános alapitványok által növekedvén, mind a b. e. királynő, mind pedig a többi alapitók szándéka szerint plébániák felállitására, plébánusok javadalmazásainak emelésére, nem pedig más idegen czélokra, milyen p. o. a kincstári dézmából javadalmazott négy kanonok fizetése kell, hogy fordittassék.

3. Ide járul, hogy vallásalapunk — ámbár kamatai néhány kötvényeinek történt kisorsolása folytán növekedtek, semmiképen sem bir még a jogosan formált igényeknek is megfelelni. Vannak több helyütt romban heverő templomaink, hol az isteni tisztelet szük, elavult szobákban végeztetik; plébániai lakaink, melyek a helység lakóinak legutolsó gazdasági épületeivel sem versenyezhetnek; roskadozni kezdenek már azon templomainkis, melyeket egyesek buzgósága épitett és tartott fön eddig; sőt azon községek is, melyek eddig saját erejökből épiték a templomokat és iskolákat, a több évi rosz termések által beállott elszegényedésök következtében tömegesen rohanják meg vallásalapunkat és segitségért kiáltanak, melyben őket részesitni nem lehet.

4. Excellentiádnak magas figyelmét még azon veszteségekre is bátrak vagyunk fölhivni, melyek alapunkat több versben, különösen pedig 1811-ben az állam czéljainak emelésére érték. 500,000-nél többre megy az, mit ez alap 1811 től 1822-ig vesztett s ha e veszteséghez, még az 1822-től 1868-ig szenvedteket is hozzáveszszük, és hozzá azon körülményt, hogy most, midőn a kamatláb fölemeltetése folytán vallásalapunk némileg felüdülhetne, az a káptalani tagok idegen természetü, saját czéljától eltérő fizetésével terheltetik, valóban a legszomorubb jövőnek nézünk eleibe.

Mindezeknek folytán ujból is mély tisztelettel könyörgünk, méltóztassék Excellentiád a vallásalapon eddig történt kárnak teljes recompensatióját s a káptalani tagok dotatioját teljesen fedező tőkének urbéri kötvényekbeni kiszolgáltatását s kamatainak pontos, minden levonás nélküli kifizettetését kegyesen elrendelni.

Többiben

IV.

Az erd. kath. statusgyülés felirata a nagyszebeni orsolya apáczák leánynöveldejének királyi alapitványai ügyében.

Nagyméltóságu m. kir. vallás- és közoktatási Miniszter ur!

A nagyszebeni Orsolya-apáczák zárdájában létező leánynövelde több nemeslelkü alapitóinak élén b. emlékü Mária Therézia neve is tündöklik, ki e zárda és a benne lévő növelde javára hét — ujabb időbeni reductio folytán három — leány számára 1779 okt. 20-án 1299 udvari sz. alatt alapitványt tevén, a királyi kincstárból évi 720 frtot, o. é. 756 frtot utalványozott; később az apácza tanitónők némi jutalmazására 240 pfrtot, o. é. 252 frt. rendelvén. E kegyes alapitványt, melyet a nevelés ügyet annyira szivén hordozó nagynevü királynő épen az erdélyi kath. status interventiója folytán kath. leánykák oktatására és nevelésére Nagyszebenben 1733-ban beállitott Orsolya-apáczák zárdájába tett, ez intézet csaknem száz éven át folytonosan élvezte 1869 ki szeptemberig, midőn az a nagyméltóságu vallás- és közoktatási miniszterium által beszüntettetett. Miután ez alapitványi járulék folyóvá tételét az erdélyi kath. püspöki hivatal, valamint az ideiglenes kath. bizottság több rendbeli

fölterjesztésére sem sikerült kieszközölni, a Károly-Fehérvárt folyó évi május 12-ik és következő napjain egybegyült s mély tisztelettel alulirt statusgyülés — kiküldött bizottsága jelentésének folytán az ügy mibenállásáról értesülvén — azon alázatos kéréssel járul Excellentiádhoz, miszerint tekintetbe vévén, hogy a boldog emlékü királynő emlitett alapitványától, mely az erdélyi kath. status közbenjárására beállitott kath. apáczák kezelésére bizatott, a kath. jelleget el nem vitázhatni; — hogy azon esetre, ha ez alapivány azért, mert a királyi kincstárból rendeltetett kiadatni megszüntettetnék, hazánkban több, más hitfelekezetiek javára történt ily czélu javadalmazásoknak is meg kellene szünniök, miután azok is kincstári javakból keletkeztek, mi az 1791-ben törvényileg praeveniáltatni szándékolt zavart bizonyára ujból a haza nagy kárára fölélesztené; hogy e járulék megvonása több azon növeldében nevelendő szegénysorsu leánykának a vallásos jó neveléstől s kiképeztetésétöli elmaradását vonja maga után főleg most, midőn ama zárdában egy nyolcz évi tanfolyam és ezzel együttesen egy három évi tanitói képezde a zárdának nem kis anyagi és szellemi megerőltetésével állittatott be, mely elvonás bizonyosan nem lehet a nevelés és közoktatás ügyét a haza javára oly erélyesen előmozditó magas kormány szándékában: az 1008 frtnyi alapitványi járulékot a ki nem szolgáltatott összegekkel együtt kegyesen folyóvá tenni mél tóztassék.

Egyébiránt

V.

Az erd. róm. kath. statusgyülés felirata a m. kir. pénzügy és földmivelés ipar és kereskedelmi minister urak ő nmlgához a kincstári patronatus alatti plebániák javadalmazása ügyében.

Nagyméltóságu magyar királyi Minister ur!

Az erdélyi római katholikus püspökmegyében ő császári és apostoli királyi Felsége nevében és legmagasabb megbizásából a magyar királyi felelős kormány szoros értelembe vett kegyuri jogot gyakorol és kegyuri kötelességeket teljesit tényleg összesen 33 lelkészségre nézve.

Miután ezen lelkészségeknek dijazása a hasonlithatlanul megváltozott életviszonyok és pénzérték daczára átlag véve most

is azon a mérfokon áll, melyen mintegy 100 évvel ezelőtt megállapittatott, ezen állomások csaknem tarthatlanokká, a lelkészek megélhetése absolute lehetetlenné vált. Ha tekintetbe veszszük, hogy a lelkészségek ily nyomorult állapotából okvetlenül azok megszüntetésének szükségessége fog beállani, ebből pedig nem csak a hivek lelki üdvére s közerkölcsösségére, hanem az e helyeken gyéren képviselt magyar elemre is tetemes kár fog háromolni; ha kellő figyelemre veszszük, hogy ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasb intentiója bizonyosan csak az lehet, hogy dicső emlékü elődeink a kegyuri jog e helyeken való legkegyelmesebb elvállalása épségben töntartassék; ha meggondoljuk, hogy e helyeken a többi kincstári hivatalos személyek fizetése már több versben annyira emeltett, hogy a legutolsó irodai állomás birtokosa is csaknem kétszer, sőt némely helyütt háromszor annyi fizetésben részesül, mint a lelkész: mély tisztelettel azért folyamodunk Excellentiádhoz, hogy felhozott érveinket magas figyelmébe venni és az ő Felsége kegyuri joga alatt álló lelkészségek ilyetén szomoru állapotán bölcs kormányférfiui belátása szerint hathatósan segiteni méltóztassék.

Egyébiránt

Az erdélyi római katholikus Statusgyülés 1874. Julius 1-én tartott első ülésének

Jegyzőkönyvéből

Elnök: Fogarasy Mihály erdélyi püspök.
Jegyzők: Simon Elek, Veszely Károly.

1. Elnök, a nagyméltóságu püspök ur a Statusgyülés tagjait üdvözölvén, az ülést következő beszéddel nyitja meg:

Igen tisztelt Statusgyülés! Kedves Papjaim és szeretett Hiveim!

Egy éve elmult már, hogy egyházmegyénk ezen tekintélyes képviselő testületét főpásztori székem körébe összegyülve üdvözölhetém és tanácskozásait vezethetém. Akkor bennünket az egy hitből fakadó szép egyetértés egy kedves gyülekezetté füzött, mely nem folyt le behatható eredmény nélkül. Mert azon kivül, hogy a nem külsőségekben, hanem benső összetartásban álló katholikus egységnek hiveink és idegenek előtt egyaránt épületes példáját tüntette fel: a főméltóságu magyar királyi kormány előtt is kivitte azon kedvező eredményt, mely szerint a vallás és közoktatásügyi magyar királyi miniszter Trefort Agoston ur ő Nagyméltósága mult 1873-ik évi junius 16-án 1008 eln. sz. alatt kelt leiratában Statusgyülésünk azon megállapodását, minél fogva e gyülés egyházmegyénk világi vonatkozásu ügyeit a már megválasztott huszonnégy tagu igazgató tanács befolyásával kezelendi és intézendi, — helyben hagyni méltóztatott. — Minek következtében a megválasztott igazgató tanács tagjai Kolozsvártt mult évi julius 30-án egybegyültek, hivatalos esküt tettek, állásukat elfoglal-

ták, s az ügyek kezelését átvévén, szép rendben szakadatlanul folytatták. Most tehát már kétségtelen jogalapon álló Statusgyülésünk és annak kebeléből közbizalommal megtisztelve kiküldött férfiak kezébe van letéve, s ez által saját ügybuzgalmunkra van jogilag és tényleg bizva érdekeink legfontosabbjainak megóvása és üdvös fejlesztése.

Élénk örömre gerjed kebelem, midőn meggondolom, hogy más derék férfiak közreműködésével kedves papjaim és hiveim támogató ragaszkodása mellett sikerült nekem ifjabb koromban megszülemlett s a válságos idők folytán megérlelt azon eszmét megvalósulva látnom, hogy kedves erdélyi egyházmegyém épen romjai között sértetlenül megőrzött és gyakorolt ősi jogába visszahelyeztetve az Apostoli királyi Felség legkegyelmesebb oltalma alatt honi törvényeinkre támaszkodva, egyházunk apostoli szervezetének sértetlen fentartása mellett, világi vonatkozásu ügyeiben lelkes katholikus világi férfiainak buzgó közreműködésével, saját kebli dolgainak ő maga lett elintézője és közvetlen őre.

Római keresztény kath. anyaszentegyházunk ugyan isteni megalapitója Jézus Krisztus és az Apostolok által szervezett kormány rendében, melyet az egek királya lelki hatalommal fölruházott és annak használatában a Szent Lélek támogató kegyelmével vezet, oly megdönthetlen erővel dicsekedhetik, melyet az ellene intézett legkeményebb rohamok és viharos küzdelmek sem voltak képesek mindeddig szikla-szilárdságában megingatni. A napjainkban ellene zudult anyagelvüség rohamos támadásainak mérges nyilai elől sem retten vissza, hanem mint jól rendezett szellemi hadsereg a kereszt lobogója alatt a végdiadal reményétől lelkesitve nyugodt bátorsággal küzd és viv a kétely, a romlottság, az igazságtalanság és erőszak minden fondorlata ellen. De

midőn hiveit is, mint én Önöket, hogy a nagy apostol kenetteljes szavaival nevezzem, kedves drága atyámfiai, én örömem és koronám, maga mellé áttörhetlen tömörülésben sorakozva látja; akkor mint a jog és az igazság oszlopa és erőssége, oly szilárdnak tünik fel a külvilág előtt is, mint Sion hegye, melyet a látnok szerint az Ur annyira szeret, hogy soha sem engedi megrendülni. Azért szeretett világi hiveimnek buzgó közremüködését egyházaink és iskoláink ügyeinek elintézésében nagy nyereménynek ismerem.

Ezen szilárd meggyőződésem azon reménynyel kecsegtet engem, hogy egyházam tagjainak összetartása és közremüködése által sikerülni fog a müvelésünkre bizott tért óhajtott gyümölcsökben termékenynyé tenni. E térnél, — igen t. gyülés! — nincs háládatosabb munkatér.

Egyházunk földje az, benépesitve hitfeleinkkel és beépitve az Urnak hajlékaival. Itt azért minden fáradozás az ég áldására bizton számithat.

A keresztény és nemzeti nevelés földe az, melynek csemetéi szemünk láttára fejledeznek kedvességben Istennél és embereknél. S óh mily öröm az nekem, hogy e munkatéren már több mint két nemzedék férfiait láthatom most magam mellé egybegyülve, kik mind az egyházi, mind pedig a polgári életben tiszteletet szereztek a katholikus névnek!

S bár itt láthatnám azon feledhetlen emlékü férfiakat is, kik huzamos éveken keresztül diszei valának egyházunknak.

Keserü Mózes választott püspököt, igazgató tanácsunk előadó tagját, ki félszázados fáradhatlan munkássággal szolgálta egyházmegyénket, és kinek szakavatottsága épen a hozzánk tartozó ügyekben oly kitünő helyet jelölt ki számára, melyet midőn most üre-

sen látunk, akkor érezzük ő benne veszteségünk nagyságát. Hasonló fájdalmas érzéssel kell fölemlitenem id. Groisz Gusztáv ministeri tanácsos elhunytát, ki az erdélyi katholikus egyház kényes és sokoldalu ügyeinek alapos ismerete és annyi politikai rendszer néha rohamos változásai között érdekeink hathatós felkarolása által örök emlékü bokros érdemeket szerzett magának. Ugy néhai Mikó Antal csikszéki főkirálybiró és bevalasztott igazgató tanácsos is utólérhetlen szerénysége és példás becsületessége által köztiszteletre tette méltóvá nevét és sirját. — Aldás lebegjen hantjaik felett s emlékök és vallásos szellemük éljen közöttünk.

A kik pedig Isten kegyelméből, bár vállaink nehezednek, életben maradánk, s a kik ifju erővel lépnek nyomdokaikba, ne riadjunk vissza a munkától, melyre egyházaink és iskoláink fontos érdekei szólitanak.

Teendőink már jóformán meg vannak érlelve. Tanácskozásunk tárgyai részint összehivó körlevelemben már kijelölve, részint gyülésünk folyama alatt elé lesznek terjesztve. Azokból ki fog tünni, hogy még ugyan nagyon mérsékelt az autonomia köre, melyben mi erdélyiekül mozoghatunk, de azt okszerüen felhasználva, sok jó és hasznos intézkedést hajthatunk végre.

A mi erélyünk és ügyszeretünktől függ, hogy már beállitott autonomiánkat életrevalóvá tegyük. Mely esetben a főméltóságu királyi kormány, mely az önkormányzat elvét különösen egyházi tekintetben fölkarolta és életbeléptetésén fáradozik, nem fog sokáig idegenkedhetni azon jogos követelésünk teljesitéstől is, hogy visszatartott alapitványi vagyonunk kezelése igazgató tanácsunkra ruháztassék, melynek loyalitását nem volt és nem is lesz oka kétségbe vonni. Most pedig teljes főpásztori bizalommal kérem a gyülésnek általam egyenként és összesen tisztelt és forrón üdvözölt tagjait, hogy

az előterjesztendő ügyeket becses figyelmökre méltatván, azokban katholikus érzelmük, bölcs belátásuk és nemes szivök sugalata szerint intézkedni méltóztassanak, a mint közérdekeink előmozditására leghasznosabbnak és legszükségesebbnek fogják látni. A legkegyeletesebb intézvények szólitják tettre, dicső katholikus elődeink példája inti követésre, a vallásos meggyőződés ereje buzditja fáradalomra: mi lehetne tehát, a mi munkájok sikerét kétségessé tenné?

Azonban felülről jön a leghathatósabb segély, kérem azért a kegyes Ur Istent, hogy ne vonja meg tőlünk szent kegyelmét, hanem, valamint a mult évben, ugy most is védelme alá vevén bennünket, a hitegységből és katholikus meggyőződésből származó lelki erővel és egyetértéssel gyámolitsa és koszoruzza tanácskozásainkat!

És most az erdélyi katholikus status gyülését az Ur nevében ezennel megnyitom.

2. Józsika Lajos báró, világi elnök ő nmlga a nagy számban megjelent tagok nevében ezen megnyitó beszédre következőkép válaszol:

„Nagyméltóságu Püspök ur! Örömmel telik el keblünk valahányszor Excellentiád minket a hazánk törvényein alapuló önkormányzat ügyében maga köré gyüjteni méltóztatik. Fokozódik örömünk, midőn látjuk, hogy kegyes Főpásztorunk, kinek buzgó fáradozásai által lön autonomiánk ujból életbe léptetve és tovább fejlesztve, mult évben tett igérete folytán, az akkori gyülésben hozott határozat értelmében, erdélyi püspökmegyei statusunkat ismét egybehivta. Fogadja Excellentiád ezért forró hálás köszönetünket, fogadja azon őszinte igéretünket, hogy főpásztori vezetése alatt teljes erőnkből és ernyedetlen buzgalommal fogunk arra törekedni, hogy az önkormányzat terén kath. egyházunk érdekeit meleg érdeklődéssel ápoljuk, és — miután különösen iskoláink ügye csakis ugy mozditható elő, ha püspöki megyénk valamennyi hive erejéhez mérten áldozatokkal is kész leend e nagy czél eléréséhez hozzájárulni, igérjük, hogy az áldozatok hozatalában jó példát fogunk hitsorsosaink-

nak mutatni. Éltesse a Mindenható Excellentiádat sokáig, hogy egyházunk és hazánk javára intézett apostoli fáradalmainak bő eredményét élvezhesse. Éljen!

7. Olvastatik a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak a mult évben tartott statusgyülés feliratára 1863-iki junius 16 án 1008. elnöki sz. alatt kelt azon magas válasza, melyben az igazgató tanács beállitását és utasitással való ellátását helybenhagyó tudomásul veszi, a gyülés többi határozataira pedig kinyilatkoztatja, miszerint nincs azon helyzetben, hogy azok Magyarország kath. önkormányzási ügyének eldöntése előtt különösen és kivételesen intézkedjék.

A nmlgu miniszter ur válaszának első része örömmel tudomásul vétetvén, a második részére nézt pedig, jelesen a vagyonkezelés át nem adását illetőleg, elhatároztatik, hogy ujból fölirat intéztessék a nmlgu miniszter urhoz. melyben egyuttal fölkéretik, hogy a magyarországi kath. hitrokonok önkormányzatának mielőbbi életbeléptetését eszközölni méltóztassék!

E felirat elkészitésével Mikó Mihály és Simon Elek bizatnak meg.

8. Olvastatik az igazgató tanács $187^3/_4$ évi végjelentése, melynek főbb mozzanatai:

a) az igazgató tanácsnak birtokon kivüli állása, a vagyon átadásának a miniszter úr általi megtagadása;

b) a püspöki megyét illető és az országos levéltárral Budapestre felvitt leveleknek ki nem adatása;

c) a közoktatás és nevelés ügye;

d) az igazgató tanács ügyrendje, a kolosmonostori uradalom gondnokságának és erdőszének részére készitett és beterjesztett utasitás; és

e) a közgyülésre vonatkozó szervezetnek javaslata.

Dr. Farkas Lajosnak elnök ur ő nmlga inditványára az előadói teendők szorgalmas és pontos elvégzéséért jegyzőkönyvileg kifejezendő elismerés nyilvánittatik, és az előadónak ez időre eső teljes fizetése utalványoztatik; a jelentés pedig véleményadás végett egy 12 tagu bizottságnak adatik át, melybe a következő tagok u. m. Apor Károly báró mint elnök, Gál János, Horváth János, Thuri Gergely, Lukács Béla, Groisz Gusztáv, Ugron Gábor, Finály Henrik világiak; és Kovács Ferencz, Biró Béla, Nagy Lajos, Möller Ede egyháziak választatnak meg.

9. Dr. Farkas Lajos a neki megszavazott jutalmat elfogadja

és kijelenti, hogy azt visszaadja annak, a kitől kapta, azon akarattal, hogy ez a középtanodai tanárok részére alapitandó nyugdijalapnak első porszemét képezze, föntartván magának, hogy ezen adományozásra vonatkozó okmányát az igazgató-tanácsnak beadja.

A közgyülés általános lelkesedéssel és köszönettel fogadja e kezdeményezést, egyuttal meghagyja az igazgató-tanácsnak, hogy addig is, mig e nemes czél elérésére rendszeres munkát kidolgozhatna, ezen ajánlatot bevevén, azt rendszeresen kezelje és lehető gyarapitásáról gondoskodjék.

10. Felolvastatván világi elnök Jósika Lajos báró ő nmlgának Püspök ur ő nmlgához beadott következő levele: „Nagyméltóságu Püspök úr! Kegyelmes Uram! Az erdélymegyei katholikus Status Károly Fehérvárt 1873. év 12—13 ik májusban tartott közgyülése engem Igazgató-Tanácsa világi Elnökének megválasztani méltóztatott. Mely alkalommal, mint jegyzőkönyvének 11 pontja mutatja, kijelenteni bátorkodtam, miszerint belátván, hogy e tiszt. gyülekezetnek ily fontos hivatal betöltésére kielégitő erők kiszemelésére idejök és alkalmok nem volt, a megbizást ideiglenesen elfogadom. De egyszersmind arra is kérem a t. közgyülést, hogy közelebbről előre haladott időkoromat, gyengélkedő egészségemet és családi ügyeim körül való terhes foglalatosságaimat tekintetbe véve, ezen feladattól felmenteni és az erdélyi római katholikus Status Igazgató-Tanácsának vezetését oly világi Elnökre bizni méltoztasson, mely fontos feladatának minden tekintetben megfelelni képes. Hivatkozva fennebbi jegyzőkönyvbe tett nyilatkozatomra, bátor vagyok Excellentiádat ezennel megkérni, miszerint a közelebbről tartandó közgyülésre való meghivás alkalmával, kegyeskedjék az illetőket figyelmeztetni, hogy a többek között ezen hivatal betöltéséről gondoskodni ezen közgyülés egyik teendője leend. Ki is megkülönböztetett tisztelettel maradtam Nagyméltóságod kegyelmes Uram alázatos szolgája b. Jósika Lajos."

A gyülés tekintetbe véve a nmlgu bárónak az önkormányzat újból életbe léptetése körüli érdemeit, és azon nagymérvü érdeklődést, melylyel kath. egyházunk ügyei iránt viseltetik, őt az elnöki tiszt további folytatására felkéri, és miután ő nmlga a gyülés e kérését teljesiteni késznek nyilatkozott, meggyengült egészségi állapotára való tekintetből egy helyettes elnöknek rendkivüli, ezen különös esetre való beállitását elhatározza.

11. Inditványoztatik, hogy az előadói hivatal minden más hivatallal és foglalkozással, mely alatt az ügyvédség gyakorlata is értetik, egybeférhetlennek nyilvánittassék.

Határoztatik, miszerint a választás szabadsága semmi által se korlátoltassék; de egyszersmind kimondatik, hogy a megválasztott előadó más fizetéses hivatalt nem viselhet.

13. Miután a mult évben tárgyalt sérelmeink, jelesen: a) a nagyszebeni árvaház, b) a káptalantól, a nagyszebeni és brassó szt. ferenczrendi szerzetesektől elvont javadalmazásokat illetőleg — mindeddig orvoslást nem nyertek, inditványoztatik, hogy ezek iránti véleményadásra egy bizottság küldessék ki.

Ez inditvány közhelyesléssel fogadtatván, a bizottság tagjaiul megválasztattak: Ráduly János elnöklete alatt Gál János, Horváth János, Kolozsi Antal, Éltes Károly, Lukács Béla, Simon Elek, Mikó Mihály, Gál Domokos mint jegyző.

Az erdélyi róm. katholikus Statusgyülés 1874. Julius 2-án tartott második ülésének

Jegyzőkönyvéből.

15. A kiküldött bizottságok elnökei beadván az illető munkálatokat, tárgyalásul fölvétetett az előadó és igazgató tanácsosoknak választása, melynek eredménye a következő:

Az előadói állomásra szavazott összesen 103. Ebből Veszely Károly 42, Éltes Károly 33, Züllich István 12, dr. Farkas Lajos 8, Beke Antal 3, Filker Elek 2, Gál Lajos 1, György István 1, Imecs Károly 1 szavazatot nyert.

Csiki Viktor azon inditványa, hogy a kettő között, kik az előadói állomásra legtöbb szazazatot nyertek, uj választás történjék, elejtetvén: az előadói állomásra Veszely Károly. megválasztattnak nyilvánittatik

16. Inditványoztatván, hogy miután az igazgató-tanács utasitása arról nem gondoskodott, hogy a Statusnak világi elnöke és élethossziglan megválasztott előadója és titkárja általános, vagy viszonylagos szótöbbséggel választassanak meg, és ezen állomásokat a Status igen fontosnak tekinti, ugyanazért mondassék ki, hogy ezen állomások jövőre általános szavazattöbbséggel töltessenek be.

Ezen inditvány elfogadtatván, határozattá emeltetik, hogy jövőre a világi elnök, az élethossziglan megválasztandó előadói és titkári állomások általános szavazattöbbséggel fognak betöltetni.

17. Olvastatik a vallás és közoktatásügyi minister urnak 1873. évi 1008. elnöki számu leiratára adandó felelet, és jelesen a magyarországi róm. kath. önkormányzat sürgetésének ügyébeni felirat következő szövege: Nagyméltóságu m. kir. vallás és közoktatásügyi minister ur! Az erdélyi egyházmegyei róm. kath. status évi rendes közgyülésének megtartására megyés püspökünk mint a status elnöke által folyó év julius 1-sö napjára Gyula, Fehérvárra egybehivatván, mindjárt ülése kezdetén felolvastatott a nagyméltóságu Minister urnak Budapesten az 1873-ik év jun. 16-án 1008. eln. sz. a. kelt és a nagyméltóságu elnökünknek küldött azon magas intézvénye, melyben nagyméltóságod tudatni méltóztatik, hogy az erdélyi püspökmegyei kath. statusnak évi közgyülés-tartásra teljes joga levén, annak abbeli eljárását, miszerint az 1873-ik év május 12-én tartott gyülésében igazgató tanácsát, a mely az akkorig müködött kath. egyházi bizottság helyébe lépjen, önkebeléből megválasztotta, tudomásul véve, egyuttal azon megállapodását is helybehagyni méltóztatott, mely szerint az összes, ekkorig a kath. egyházi bizottság hatáskörébe tartozott ügyeket jövőben ama már megválasztott 24 tagu igazgató tanács befolyásával kezelendi és intézendi.

Teljes örömmel és megelégedéssel fogadta statusgyülésünk Nagyméltóságodnak ezenel járásainkat helyeslő és helybenhagyó nyilatkozatát, mert abban nemcsak Erdély ősi törvényeinek, hanem Magyarország és Erdély egyesitésének részletes szabályozásáról az 1868-ik évben a már közössé vált országgyülésen alkotott és és szentesitést nyert XLIII-ik törvényczikke azon intézkedésének is, mely szerint Erdély törvényei, melyek a vallások, egyházak önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét biztositják, sértetlenül fenntartatnak, tekintetbe vételét és teljesitését szemléljük.

Köszönetet és hálás elismerést szavazunk azért is Nagyméltóságodnak, hogy püspökmegyei káptalanunk javadalmazása, valamint a nagyszebeni árvaház és az orsolya-apáczák alapitványaira vonatkozó sérelmeink orvoslása tárgyában a m. kir. pénzügyminister urnál a kellő lépéseket megtenni méltóztatott.

Nem ismeretlenek statusunk előtt Nagyméltóságodnak azon buzgó törekvései, melyek szerint eltartóztatott alapitványaink jo-

gosultságát már évek óta fölismerve, azoknak kiadatása, a megszüntetett évi jövedelmeknek folyóvá tétele iránt ministertársával a m kir. pénzügyminister urral szemben több izben kifejtett, s a jognak diadalát a javaiban méltatlanul megtámadott statusnak részére kieszközölni igyekezett; és mi épen azért, mivel azon fellépéseknek sikertelenségét sajnosan tapasztaljuk, indittatva érezzük magunkat ő Felsége az apostoli király legfőbb kegyurunk legkegyelmesebb személyéhez alázatos folyamodásunknak benyujtását elhatározni. A mennyiben pedig Nagyméltóságod 1873-ik év junius 16-án 1008. eln. sz. alatt kelt leiratában kijelenteni méltóztatott, hogy mult év május 12-én tartott statusgyülésünkből Nagyméltóságodhoz intézett feliratunk azon ágának, mely szerint a róm. kath. alapoknak a kormány kezelése alóli kibocsátását s azoknak a statusunk álal megválasztott igazgató tanácsunknak átadását kérelmeztük, az erdélyi püspöki megyét illetőleg külön és kivételesen azért nem tehet eleget, minthogy ezen kérdés együttesen az összes magyar állami kath. egyházra végérvényesen létesitendő önkormányzat megállapitásának alkalmával és azzal szervezetesen fogna annak idején elintéztetni: önkormányzati joggal biró és a magyar állami kath. egyház egyetemétől vagyon és alapitványok tekintetében merőben külön álló erdélymegyei statusunkra nézve egy ujabb sérelmet és megválasztott igazgató tanácsunk működhetésének megszoritását látván, Nagyméltóságodnak ismételve felirni elhatároztuk, biztos reménnyel lévén, hogy Nagyméltóságod a fennálló törvények és kormányzási állami elveknek hódolva, autonomiai jogaink teljes mérvü visszaállitását eszközlendi.

Fájdalmas érzéssel látjuk, hogy mult évi május 12-én és folytatólag ülésezett statusunk gyüléséből Nagyméltóságodhoz intézett alázatos fölterjesztésünkben hangsulyozott azon kérésünk teljesitése, hogy az ország összes katholikusai várakozásának megfelelőleg, a kath. önkormányzat életbeléptetését minél előbb kieszközölni és ez által a magyarországi összes kath. hivek ehez kapcsolt reményének is legméltóbb, legjogosultabb, a vallások egyenlőségén alapuló kivánalmának eleget tenni méltóztassék, mai napig elhalasztatott.

A szeretet azon kapcsa, mely bennünket Magyarország többi püspökmegyei hitronkonainkkal egybefüz, azon érdekeltség, melyet az együvé tartozás lelkünkben táplál és a jognak

érzete ösztönöznek, hogy ezen kérésünket ezuttal is megujitva Nagyméltóságod elé juttassuk. A magyar parlamentaris törvényhozás indittatva érezvén magát a katholikus vallási és egyházi javak és alapok jogi természetének megvizsgálására egy bizottságot kiküldeni; a mint értesülve vagyunk, ez működését meg is kezdette, századok okmányait nyomozza, azokból törekedik a javak és alapok természetét, rendeltetését kideriteni, véleményt alakitani s a törvényhozás elé azt beterjeszteni, mely alkalmasint hivatva érzendi magát azon vélemény alapján határozni is; a katholikus hivek egy organikus szervezettel nem birván, melynek alapján egybegyülhetnének, szavukat az „audiatur et altera pars" örök igazságnak maradó elvénél fogva védelemre felemelhetnék, kihallgatatlanul való elitéltetésnek és tán anyagi kárositásnak is lennének kitéve.

Már ezen körülmény megköveteli tehát, hogy magyarországi hitrokonaink önkormányzati tért nyerjenek, róluk és nél külök semmi eljárások és intézkedések ne tétessenek.

De megköveteli az ország törvénye az 1879-iki XXVI. t. czikk is, mely a vallások egyenlőségét kimondván, annak alapján a katholikusoknak is teljes joguk van a hazai hitfelekezetekkel egyenlő önkormányzatnak élvezetébe lépni.

Szavunkat emeljük ennélfogva ujabban is, tisztelettel kérvén, méltóztassék nagyméltóságod magas állásánál fogva oda hatni, hogy a magyarországi róm. kath. egyház önkormányzata minél előbb életbe léptettessék."

Általános lelkesedéssel elfogadtatik és felküldetni határoztatik.

18. Olvastatik a mult évben felterjesztett, de még mindeddig várt kedvező megoldást nem nyert sérelmek tárgyában szerkesztett következő Felség-kérvény:

„Felséges Császár és Apostoli Király!

Legkegyelmesebb Urunk!

Felséged igazságához folyamodunk egyházmegyénk sulyos sérelmeinek megszüntetése végett, melyek már 1868-ban megkezdetvén, jelenleg az eddigieknél is sulyosabbakká váltak. — Egyházunk főkegyuránál esdünk védelmet azon alapitványi vagyonainkra nézve, melyek Felséged kegyes elődei által ajándékoztatván, miután az általuk kitüzött czélokra több mint egy századon keresztül háboritatlanul egyházmegyénk birtokában

voltak, jelenleg Felséged királyi pénzügyminiszteriuma által lefoglalva tartatnak.

Soha még senki kétségbe nem vonta Felséged királyi és erdélyi fejedelmi elődeinek azon jogát, hogy egyházi és nevelési czélokra a saját rendelkezésök alatt volt javakból alapitványokat tehessenek; soha eddig senki nem kételkedett arról, hogy azon javak, melyekből Felséged ájtatos elődei egyházmegyénk jelenleg lefogva tartott alapitványait tették, oly természetüek voltak, melyekből akkori törvényes fejedelmeink egyházi és iskolai czélokra alapitványokat tehettek; — most sem vonatnak ezek kétségbe más vallásfelekezetek hasonló alapitványaira nézve; csupán róm. kath. egyházmegyénk ellenében támasztatott e kétség némelyek által.

Állami subventiónak neveztetett el azon összeg, mely Felséged dicső elődeinek örök alapitványozásánál fogva az évek oly hosszu során át folytonosan egyházmegyénk birtokában volt Ezen jelszó alatt kezdetett meg a harcz egyházmegyénk sajátja ellen.

Felszólalt sérelmeink óta az ellen püspökünk és az akkori kormányszéki ideiglenes katholikus bizottmány; sőt felszólaltak Felséged vallás- és közoktatási kir. miniszterei is. Számos átirat intéztetett általuk Felséged kir. pénzügyminiszteriumához, a legerélyesebben követeltetett e pénzügyminiszterium kezei között levő sajátunknak kiadatása; sok halogatás és ellenkezések között kétszer ismerte el maga a kir. pénzügyministerium is igazunkat: de alapitványi vagyonunkat mégis lefoglalva tartja.

E miatt káptalanunk több tagjának nagyon is szerény alapitványi javadalmai erdélyi szegény vallásalapunk terhére vonattak, mely Portugálliából származik és szegény templomaink s plebániáink kiépitésére s felsegitésére vala kitüzve. Ezen illetéktelen megterheltetés miatt romban hever több templomunk és papilakunk. Nagyszebeni róm. kath. lelencz- és árvaházunktól megvonatott a Felséged dicső ősanyja, a nagyemlékü Mária Terézia ő felsége által alapitott vagyon és jövedelem; püspökünknek a megürült alapitványi állomásokra az árvák felvétele betiltatott; és száz meg száz árvánk, kivált a mult évben dühöngött cholera következtében élelem, ruházat és nevelés nélkül maradt.

Mult 1873-ik évi május 12-én és következő napjaiban tartott Statusgyülésünkből folyamodtunk mi is Felséged vallás-

és közoktatási kir. miniszteréhez sérelmeink megszüntetése végett. Miután azonban ezen folyamodásunknak sem lett sikere, mert daczára azon miniszterium erélyes ujabbi átiratainak, alapitványi vagyonainkat most is a kir. pénzügyminiszter ur lefoglalva tartja: kényszeritve vagyunk ezen, a mint látszik, a két kir. miniszter ur közt fenforgó nézet összeütközés miatt Felségedhez hódoló mély tisztelettel folyamodni. Bizalommal terjesztjük legmagasb szine elébe ügyünket, mert Felséged igazságszeretete, dicső öseitől öröklött és épen megtartott vallásos buzgósága igazságos kérelmünk sikerében, és e végett a két kir. miniszterinma közt látszó összeütközésnek megszüntetésében kételkedni nem engednek.

I. A károly-fehérvári röm. kath. kanonokok alapitványa.

Az erdélyi püspökséget és gyulafehérvári káptalant alapitotta Szt. István első királyunk 1002 ben. Es több mint ötszáz évi fennállása után megszakadott az 1541-től 1691 ig uralkodott erdélyi nemzeti fejedelmeink korának kezdetén. Sulyos szenvedések érték akkor megyénket. A Szt. István által alapitott püspökségi, káptalani és egyébb egyházi javak, ugy a dézmák is elfoglaltattak.

Visszaállitotta az erdélyi püspökséget 3-ik Károly császár és király ő felsége 1713-ik évi február 18-án kelt legmagasabb határozatával.

A lefolyt vallási viharok alatt elkobzott és fiskálitássá tett püspökségi és káptalani régi vagyonoknak nagy része mások birtokába jutott volt; 3-ik Károly ő felségének visszaállitásakor azoknak csak romjai, és a hajdanihoz képest csekély maradványai találtattak a fiscus kezei közt. Mellőzzük a püspökségi vagyonoknak történeti és törvényes előadását, mint nem ide tartozót. Ezen püspökséghez a Felséged kir. miniszteriumához beterjesztett okiratok szerint alapitott 3-ik Károly ő felsége négy kanonoki állomást, összesen 3000 forint javadalmazással, és ezen javadalmazás fedezésére kiutalta a gyulafehérvári kincstári uradalomnak és a királyföldi fiscalis dézmának jövedelmét; miután pedig a gyulafehérvári kincstári uradalom, mint szabadon fennmaradt kis része a régi püspöki jószágoknak, a visszaállitott erdélyi püspöknek visszaadatott: az egész 3000 forintnak kiszolgáltatása a szász földi(királyföldi) fiscalis dézmákra alapittatott.

Az 5-ik kanonoki állomást alapitotta 1722. évben Mártonffi György erdélyi püspök, és annak dotatiójára végrendeletében hagyományozott 10,000 forintot, mely a kamatokkal 12 ezer forintra emelkedett. Ezen 12,000 forintot 3-ik Károly ő Felsége az 1737-iki október 1-sö napján kelt kötelezvénynyel 5% kamat fizetés mellett kölcsön felvette és kötelezte magát, hogy a 600 frtra rugó kamatok a királyföldi fiscalis dézmák jövedelméből fizettessenek.

A tőkét pedig, mihelyt az erdélyi püspök vagy káptalan kivánja, azonnal lefizetendi.

A hatodik kanonoki állomás alapittatott a Mártonffi György püspök fentemlitett 12,000 frt alapitványának 10,000 frtra felgyült kamataiból, melyet egy szintugy 1737-iki október 1-én kelt kötelezvénynyel 3-ik Károly ő felsége ismét kölcsön vett; annak biztositására lekötötte a királyföldi dézmát és kamatait is a királyföldi dézma jövedelméből rendelte fizetni.

A hetedik és nyolczadik kanonoki állomások báró Stojka és Bajtay erdélyi püspökeink által alapittatván, és ezek alapitványa a káptalan által kezeltetvén, ezekről most szó nincs. Mindezen nyolcz kanonok segélyezésére alapitott végtére dicső emlékü Mária Terézia ő felsége 1774-ki szeptember 23-án kelt legfelsőbb elhatározásával fejenként 200, és igy összesen 1600 forintot, melyet a királyföldi dézma jövedelméből a kincstári pénztárból rendelt évenként kifizettetni.

Ezekből világos, hogy a négy első kanonok dotatiója egyenesen királyföldi fiscalis dézmára van alapitva. Az ötödik és hatodik kanonok dotatiója a kincstárt a kölcsön vett 22,000 frtnak kamatai fejében terheli; nyolcz kanonok részére alapitott évenkénti 1600 frt alapitvány végtére szintugy a kincstárt és a fiscalis dézmát terheli.

Ezen évenként 5985 frtra oszt. ért. számitott javadalmazást károly-fehérvári kanonokjaink 1848-ig a királyföldi fiscalis dézma pénztárból, miután pedig 1848-ban a királyföldi fiscalis dézma és annak pénztára megszünt, a kincstári pénztárból vették folytonosan és minden megháborittatás nélkül egészen 1867-ik év végéig.

Elismerte és megerősitette ezen jogaikat és az ezekről szóló királyi leiratok évényét az 1744-iki erdélyi 7-ik törvényczikk is következő szavaiban: „Considerantes porro nihil pro bono Patriae exoptatius evenire posse, quam ut sublato penitus par-

tium studio, omnis discordiae et quaerimoniarum causa eradicaretur: aequum proinde putavimus, ut sicut in praecedenti sexto articulo trium nationum et receptarum hic quatuor religionum in generali prospectum est, tresque a romano-catholica religione diversae plena et omnimoda libertate, nullisque circumscriptae legibus essent; ita non disputatur aetate nostra, neque disputabitur successivis quibusvis posteritatum quoque nostrarum temporibus, Episcopatus romano-catholici, et Capituli Canonicorumque restitutio juxta resolutiones hactemus emanatas. Et haec omnia sensu Diplomatum et subsecutarum Resolutionum Caesareo-regiarum intelligantur."

Mindemelett 1868-ban tetszett némelyeknek Felséged királyi miniszteriuma részéről ezen összeget, mint az államköltségvetésben az erdélyi róm. katholikusok számára adandó állami subventiót tekinteni, és az országgyülési pénzügyi bizottmánynak ily alakban adni elébe. Ezen bányos előterjesztés okozta, hogy a pénzügyi bizottság az 1868-iki költségvetésből kitörölte és a mi erdélyi vallásalapunkra utalta. Valamint Püspökünk 1868-iki 3410 sz. és 1871-ki 2360 sz. alatt a vallás- és közoktatási királyi minister urhoz tett feliratiban felszólalt ezen intézkedés ellen: akkép kötelez minket is az igazság és a Felséged dicső elődeitől nyert alapitványaink szentsége Felséged királyi szine előtt felszólalni az ellen, hogy a kanonokjaink számára tett ezen alapitványok, melyek a királyföldi fiscalis dézma-jövedelmekre voltak fektetve, és folytonosan is azokból fedeztettek, jelenleg pedig a szászföldi fiscalis dézmának megszünése következtében az ezekért kiadott és a kir. pénzügyminiszterium kezében levő kárpótlási papirokat s ezek kamatait kell hogy terhelje, az alapitványozáskor kijelölt czélok és intézkedések megtapodásával, a mi erdélyi szegény vallási alapunkra utaltassanak. Ezen vallásalap t. i. az osztrák Jezsuiták által indiai missiók segélyezésére gyüjtött és a Lissaboni kereskedelmi kamaránál elhelyezett, de a Jezsuitáknak Portugalliából elüzése után Pombál gróf által lefoglalt, azonban felséges Mária Terézia által visszaperelt összegből veszi eredetét, ezért Lusitán alapnak is neveztetik, melyet a jótetteiben kifogyhatlan Mária Terézia ő felsége Bajtay püspök kérelmére erdélyi megyénk vallásalapjául adományozott.

Teszen vallásalapunk tőkéje összesen 437 ezer 503 frt 1 krt; ezen összeget Mária Terézia ő felsége 4% kamatozás mel-

lett a bécsi bankba a végre tette le, hogy ebből az erdélyi róm. kath. paplakok és egyházak épittessenek, és szegényebb lelkészek és tanitók javadalmaztassanak. Ezen alap a devalvatio és események folytán 1811. évtől kezdve egész az ujabb időkig több mint 2 millió frt veszteséget szenvedett, és jelenleg évi jövedelme 31,656 frtot teszen. Ily kis vallás-alapi jövedelemre rovatott 1868-tól fogva kanonokjainknak évenkinti 5985 frt javadalmazása is. Számos templomaink és papilakjaink állanak romban a miatt, mert 1868. óta hét év alatt már is összesen 41,895 forint vonatott el vallás-alapunk jövedelméből kanonokjaink fizetésére.

II. *A nagyszebeni róm. katholikus Terézárvaház.*

Nagyszebeni Teréz-árva- és lelencz-házunkat alapitotta Felséged dicső ősanyja Mária Terézia ő felsége. Az 1770-iki martius 25-ikén kelt alapitványi okmányban egy anyának gondjaival rendelkezik: hogyan helyeztessenek el dajkáltatás végett a lelenczek megbizható családoknál 7 éves korukig, ezen időtől fogva miképen neveltessenek az árvaházban; minő kézi- és más munkákra oktattassanak a fiu- és leányárvák; e végre miféle mesteremberek legyenek telepitve magában az árvaházi épületben; a kézi mesterséget a házon kivül tanuló fiugyermekek költséggel és ruházattal, vándorlásuk bevégzésével pedig saját mühelyök berendezése végett ötven forint segélypénzzel segitessenek; a jobb elme-tehetséggel birók továbbá felsőbb tanulmányaikat az árvaházi ellátás mellett folytassák; a leány-gyermekek 15 éves korukban, midőn az árvaházból kiléptek, tisztességes családoknál vagy gyárokban és kézmühelyekben szolgálatra alkalmaztathatván, idővel férjhez menetelükkor kiruházási adományul 50 forintot kapjanak stb.

Ezen árvaházunk alapitványainak legnagyobb része Felséged áldott emlékü ős anyjától, kisebb része a mult időkben egyes magán egyéneitől származott. Mellőzzük a magánosak által tett alapitványoknak, mint ide nem tartozóknak tüzetes elősorolását, csak annyit emlitünk fel, hogy a magán-alapitványok évi jövedelme teszen összesen 14,640 frt 99 krt o. értben.

Mária Terézia ő felsége alapitványai következők:

1. Az 1770-iki mártius 25-iki első alapitványi okmány szerint a szászföldi fiscalis dezma-jövedelméből évenként 2000 c.m. frt készpénz, mely teszen osztrák értékben 2100 frtot.

2. Ugyanezen első alapitványi okmány szerint a szászföldi fiscalis dézma jövedelméből évenkint 2500 köből gabona.

Ezen 2500 köből dézma-gabonának értékét az 1776-ik szeptember 26 ikán 1372. sz. alatt kelt udvari leirattal maga az alapitó Felség 5000 c.m. frtban határozta meg évenkint készpénzül fizettetni, a mely osztrák értékben teszen 5250 frtot.

Ezen 1776-iki szeptember 26 án 1372, sz. alatt kelt udvari leirat a vallás- és közoktatási kir. miniszterium által 1867-ben 3469. szám alatti ügydarabja mellé kivétetett, és maga ezen leirat jelenleg el van tévedve. De meg van az erdélyi udvari cancelláriai levéltárban az 1372—1776 szám alatti csomagban magának Mária Terézia ő felségének 1776. szeptember 18-án kelt eredeti Handbillétje, mely a kir. leiratnak alapul szolgált. Felségednek hódoló mély tisztelettel esedezünk, parancsolja ezen eredeti Handbillétet maga elébe, és ne engedje levéltári okiratok eltévedésével, vagy eltitkolásával igazunkat kétségbe hozatni.

Ezen eredeti Handbillét szerint az irt időben Mária Terézia ő Felsége azon cserét rendelte volt el, hogy az akkor az erdélyi tanulmányi alaphoz tartozott kolozs-monostori uradalom, mely az 1744-ki 8-ik erdélyi törvényczikk által a pura fiscalitások (koronai javak) sorából kivétetvén, a kolozsvári academiát ellátó jezsuita szerzetnek adatott, ezen szerzetnek 1773-iki eltöröltetése után pedig a fejedelem, illetőleg a róm. kath. tanulmányi alap hatósága alá került, adományoztassék a n.-szebeni árvaháznak; az 1770-iki martius 25-iki első alapitó-levél szerint a szász dézmákból adományozva volt évenkint 2500 köből gabonáért 5000 frt, évenkinti 2000 c.m. frt készpénz, ismét az alább b) alatt láthatólag a provincialis cassából alapitott 4000 frt, ismét a magán alapitványok jövedelmeiből 1800 frt és igy összesen évenként 12,800 frt az árvaház által bocsáttassék át az erdélyi tanulmányi alapnak.

Tartott ezen csere 1799-ig, a mely évben a november 7-iki 3499. szám alatti udvari leirattal megszüntettetett; a kolosmonostori uradalom, mely a fiscalis direktor által birtokába is adatott volt az árvaháznak, de a donationak törvényes statutiója habár a statutorium mandatum ki is adatott vala, ugy látszik még se vitetett volt véghez, visszament a tanulmányi alapnak, az árvaház pedig ismét élvezetébe lépett az itt megirt évenkénti alapitványi összegnek.

3. Ugyanezen 1776-iki szeptember 18-án kelt eredeti kézirata Felséged dicsőemlékü ősanyjának tanusitja, hogy a boldogult felség ugyanakkor az árvaházi némely épitésekre egy összegben 10,000 frtot, ismét az árvaház alapitványaképen évenként 2000 köböl gabonát rendelt a szászföldi fiscalis dézmákból 1776-tól 1783-ig ezen évi kétezer köböl gabona természetben adatott ki, 1793-tól 1790-ig a szászföldi fiskális dézmáknak haszonbérbe adatása miatt készpénzül fizettetett ki, de már az 1790-iki április 21-iki 2605 szám alatti udvari leirattal 1000 köböl az 1806-iki october 2-ki 2555. főkormányszéki számban látható leirattal pedig az egész 2000 köböl ismét természetben rendeltetett kiadatni; sőt az 1807-iki április 22-ről 3132. sz. alatt kelt főkormányszéki leirattal biztosittatott is az árvaház a 2000 köböl gabonának mindig természetben pontos kiszolgáltatásáról. Ki is adatott az 1848-ig pontosan, a mely évben pedig a szász-fiskális dézmák perceptora valami részt természetben ki nem szolgáltathatott; mert nem volt: ez a nagyszebeni piaczi ár szerint pénzzel fizettetett ki, mint ezt az 1822-iki szeptember 19-én 11,462. sz. és 1823-iki május 23-ról 6198. sz. alatti erdélyi kir. Thesauriatusi rendeletek ezen éveket illetőleg tanusitják.

1848-ban a szászföldi fiscalis dézma is megszüntettetett; azonban az ezt követett kormányok kétségbe soha sem vonván az árvaház alapitványait, előleg összegeket adattak ki ezen 2000 köböl gabonáért is; az erdélyi kir. főkormányszék által 1861. 1862. és 1863-ban tett felterjesztések következtében Felséged 1863-ki november 16-án 5288. sz. alatt kelt udvari rendeletével akép döntötte el ezen ügyet, hogy 1848-iki Szt.-András hó 1-től 1862-ki Mindszenthó 1-sőig a 15 évi átlagos számitás szerint évenként ezen 2000 köböl gabonáért 9960 frt o. é. és igy az irt időre összesen 149,400 frt adassék ki a már kikapott államelőlegek lehuzása mellett egyszerre, azután pedig 1862. Szt.-András hó 1-től kezdve igy évről-évre a Szt.-András hó folyama alatti nagyszebeni piaczi gabona ár szerinti átlagos számitás utján megállapitandó összeg tétessék folyóvá az államkincstárból az árvaház számára. Igy állittatott meg a nagyszebeni volt államszámvevőség által 1866-ra a 2000 köbölért 9800 frt, 1867-re 9120 frt, 1868-ra 9420 frt; a közoktatási ministerium számvevősége által 1869-re 9500 frt, 1870. 1871. és 1872-re pedig 9420 frt, és igy ezen évenkénti 2000 köböl gabonának értéke legutóbbi számvevőségi számitás szerint 9420 frt o. é.

4. Az 1770-ki martius 25-iki első alapitványi okmányában Mária Terézia ő Felsége az árvaház egyik alapitványául rendelte a házassági fölmentvények taxajának egész jövedelmét is, mely annakelőtte a kincstárba folyt be. Ezt huzta az árvaház egész 1819-ik évig, de az 1819-ik évi szeptember 1-én kelt királyi resolutio által a dispensationalis taxa egész jövedelme a Hoftaxamt javára utalványoztatván, e helyett az árvaház kármentesitése fejében a kincstári pénztárból évenként 800 ezüst frt kifizettetni rendeltetett, miért is egész 1871-ik évig onnan mindig kifizettetett 840 frt.

5. Ismét az 1770-iki mártius 25-iki alapitványi okmány szerint az árvaház alapitványául rendelte Mária Terézia ő felsége az Erdélyben akkoriban felállitott sorsjátéknak (Lotteria) összes jövedelmét is öt évre. Ezt huzta az árvaház 1776-ig, 1776-ik évben alapitott Felséges Mária Terézia az árvaleányok részére bizonyos sorsjátékot, melynek jövedelmét az árvaház huzta. 1777-ik évben az erdélyi sorsjaték bérbe adatván, annak bérlője ezen 1776-ik évben az árvaház javára alapitott sorsjáték jövedelmének váltsága fejében köteleztetett a bécsi központi pénztárba 12,000 ezüst forintot letenni, melynek kamatai fejében az 1778-ik évi február 5-iki kir. leirat folytán az árvaház javára a kincstári pénztárból évenkint 800 frt ezüstben utalványoztatván, ezen összeg ugyanonnan fizettetett, tehát osztrák értékben 840 frt.

6. Mária Terézia ő felsége 1776. augusztus 16-án kelt alapitó rendeletével a tartományi pénztárból rendelt évenkint az árvaház számára 4000 conventios frtot, melyet ezen időtől fogva az árvaház onnan huzott is egész a tartományi pénztárnak a kincstári pénztárba történt beolvasztásáig, ezentul pedig onnan osztrák értékben 4200 frtot.

És igy a Felséged nagyemlékü ősanyjának alapitványai szerint árvaházunk évi járandósága ezen alapitványokból teszen 22,650 forintot o. é., melyek közül a három első 16,750 frtban egyenesen a királyföldi dézmára, s ennek megszünte után az ezért kapott váltsági összegre; 5880 frt pedig a kincstári pénztárra van alapitványilag utalványozva.

Virágzó állapotban állott fenn árvaházunk 1848-ig, sőt azután is 402-re ment a rendes száma azon fiu- és leányárváknak, kik mint 7-ik éven felüliek a Mária Terézia Ő Felsége ugy a magán alapitók által tett alapitványok, részint benn az árvaházban,

részint kivül mesteremberekнél étellel, ruházattal, minden szükségesekkel és tanitással ellátva neveltettek; ezek közt voltak azon kis lelenczek, kik 7 éves korukon alul az intézeten kivül megbizható családok által dajkáltattak. Sőt árvaházunk oly becsülésben állott Erdélyben, hogy több tehetős uri családapák is fiugyermekeiket, az árvaházi igazgató elfogadását kinyervén, általuk kialkudt évi dij mellett behelyezték oda szállásra és ellátásra a végett, hogy elemi iskoláikat az árvaházi tanitóknál végezzék, ezentuli tanulmányaikat pedig a nagy-szebeni romano-catholicum gymnasiumba feljárva folytassák.

Maga az 1848-iki erdélyi törvényhozás az akkori viharok között sem mulasztotta el nagyszebeni árvaházunk épen megtartására gondoskodását kiterjeszteni. Az 1848-iki erdélyi VI-ik törvényczik 1-sö §-a a következőt rendeli: „Azon igényeknek, „melyek az urbériségeken eddig feküdtek, és a VI-ik törvény-„czikkely által testületek irányában is teljesleg megszüntetett „uri szolgálat, dézma- és pénzbeli fizetések, ugy a testületek „birtokába akár örökös szerződés, akár királyi adományozás „által jutott s szintén eltörölt fiscális dézmák fejében kárpótlék „iránt testületeket illetőleg fennforoghatnak, a legközelebbi tör-„vényhozás által elintézés végett a ministerium törvényjavaslatot „fog az 1-sö törvényczikkely 2. §-ához képest előterjeszteni, mely „alkalommal a szász nemzet törvényszerü igényeire is tekintet „leend."

Ezen törvény rendelkezése első jogi alapja Felséged által az elveszett dézmák fejében az erdélyi szász Lutheranus papság, ugy némely református és katholikus parochiák számára 1860-ban kegyelmesen elrendelt kárpótlások kiadatásának. De szintugy jogi alapja azon kárpótlási igényeknek is, melyet a mi káptalani tagjaink a nagyszebeni árvaház és az alább III. és IV. sz. alatti előterjésztésünkben a szebeni Orsolya-apáczák, s a nagyszebeni és brassói ferenczrendi atyák számára a dézmákra fektetett ép oly alapitványoknál fogva bódoló mély tisztelettel kérünk.

Sőt az 1848-iki törvényhozás még azon közbeeső időről sem mulasztotta el gondoskodni, a meddig ezen 1. §. alapján a kárpótlási tőke az erre jogosultaknak kiadatnék, és különösen is kiemeli a nagyszebeni lelencz- és árvaházat. Az irt törvény 5 §. következőképen szól:

„Az előbbi § rendszabálya szásztörvényhatóságokbeli némely „lelkészek jövedelmét aránytalanul megröviditvén, hogy ezen

„szász lelkészek szintugy, valamint e dézmák általános eltörlése „nyomán életmódjok szüséges mennyiségétől elesett, más egy- „házi személyek is illő kepe nélkül ez évben se maradjanak, „a felől a miniszterium (addig is, mig a közös törvényhozás a „magyarországi folyó 1848-iki XXII-ik törvényczikk 3 §-a nyo- „mán intézkednék) az illető hatóságok közvetitésével haladék- „talanul rendelkezendik: valamint arról is, hogy a szebeni árva- „és lelenczház növendékeinek mellőzhetlen szükségei, mennyiben „azok más feunmaradó kutfőkből kinem telnénak, az álladalom „által pótoltassanak."

Nagyon kevés jártasságot tanusitana az erdélyi törvényhozás történelmében, ki Felséged atyai személye előtt 1848 iki erdélyi törvényczikk hatályát azzal kivánná ostromolni, mert az a fejedelem által nem confirmáltatott Mellőzzük ezt illetőleg, hogy az 1848-iki erdélyi törvényczikkek közül csakis egy van: t. i. a Magyarországgali egyesülésről szóló első törvényczikk, mely az akkor uralkodó fejedelem V-ik Ferdinánd ő felsége által confirmáltatott; az országgyülési választásról szóló törvényczikk nem a felség, hanem az akkori Nádor ő cs. kir. fensége által erősittetett meg. Nem erősitettek meg a szokott módon az urbéri felszabaditásról, karpótlásról, a só árának az az unio következtében felebb nem emeléséről stb. szóló törvényczikkek; de mindazok Felséged későbbi beleegyezése és az azokban letett elveknek végrehajtásánál fogva törvényes tekintélylyel birnak; maga a köztörvényhozás nyiltan respectálta az erdélyi választási és a só árának fölebb nem emeléséről szóló ezen törvényeinket. Mindenesetre senki ezektől meg nem tagadhatja azon tekintélyt, melylyel egy akkor Magyarországgal egyesülő erdélyi törvényhozás postulatumainak birniok kell és a hol egy még akkor független ország törvényhozása jogot elismerőleg nyilatkozik.

De szabad legyen az erdélyi törvényhozás történelméből felhoznunk azt, hogy Erdélyben pénzügyi intézkedéseket az 1691-iki időtől fogva, mikor a felséges első Leopold császár és királylyal kötött Leopoldinum Diplomával Erdély a felséges Austriai ház uralkodása alá visszament, törvényczikki alakban (in forma articuli) épen semmit sem találunk.

A Leopoldinum Diploma meghatározta azon összegeket, melyekkel a béke, vagy háboru idején Erdély adózni tartozott, és a többit a Felség maga kamarai jövedelmeiből pótolni igérte

Azonban az ország szükségei csakhamar ezen diploma ideje után több adót igényeltek. Az adóösszeg meghatározása és felszedésének módja mindig Erdély törvényhozási joga volt. De ezt a Leopoldinum Diplomát követő években oly sürün tartott országgyüléseink, valamint a későbbiek is soha nem gyakorolták törvényczikki formában, hanem előterjesztések következtében accordákkal és országgyülési határozatokkal határozták el. Sőt bátrak vagyunk egy más igen nevezetes pénzügyi intézkedésre hivatkozni, t. i. a só árára nézve, mely a sóval annyira bővelkedő Erdélyben mindig igen fontosnak tartatott.

Az 1747-iki erdélyi országgyülés, habár más tárgyakban törvényczikkeit birjuk, de midőn a só árát a királyi tábla fizetése tekintetéből, az azelőtti áron felülemelte, ezt nem törvényczikki alakban, hanem országgyülési határozattal rendelte el. És most annál kevésbbé vonhatja bárki kétségbe a mi alapitványainkat illetőleg az 1848-ki VI. t. cz. hatályát, mert még eddigelé senki kétségbe nem vonta és nem is vonhatja jogosságát azon kárpótlásoknak, melyek a szász lutheranus papság, a reformatus és r. kath. némely egyes parochiák számára épen ily alapitványi dézmák megszüntetéséért kiadattak; és mert maga Felséged 1848. után 20 év lefolyása alatt mindig kiadatta az alapitványaink szerinti járandóságokat, és ezen királyi tettével az 1848 ban megszünt dézmákbóli összegekért, ezek aequivalensséhez jogosultságunkat az irt 1848-iki VI-iki t.-czikkben letett elv szerint elismerte.

Legelőbb 1868-ban kezdődött meg nagyszebeni árvaházunknak ezen felséged dicső emlékü ősanyja által alapitott nagyobbszerü kath. intézetünknek ostroma.

Az irt 1868-ik évben october 14 én 17803. szám alatt kibocsátott vallás- és közoktatási rendelet megtiltotta püspökünknek az árvaházi üres alapitványok betöltését; az azóta lefolyt évek alatt száz meg száz árvák részéről vigasztalatlanul nyujtatnak be az esedezések püspökünkhöz. Az elébb megirt szép létszám leapasztatott 179 fönyi növendékségre, mely mellett is azonban a régi terhek: a tiszti, tanitói, felügyelői, ápolónői, szolgai, szabó, varrónő, czipész-személyzet, a már azelőtt elhatározva volt nyugdijazások fizetései, a roppant épület conservatiója stb. megmaradtak.

Ezen miniszteri rendelet tartalmából kitetszik, hogy intézetünk ellenségei az akkori miniszter ur előtt két tekintetből

kezdették meg az árvaházunk elleni ostromot, — u. m.: 1-ször katholikus jellegének tekintetéből és 2-szor azon reáfogással, hogy a Felséged áldott ősanyja által tett alapitványok állami subventiók volnának. Mi az elsőt illeti, hódoló alattvalói tisztelettel és fiui bizalommal valljuk be Felséges Urunk Királyunk és egyházunk főkegyura előtt, miszerint ismerjük mi is azon áramlatot, mely a mult évszázad utolsó tizedében kezdődvén, Európa több országaiban s némileg már náluuk is a tan- és nevelőintézeteket vallási jellegöktől megfosztani törekedik. De Felséges Urunk! mi nagyszebeni árva és lelenczházunk katholikus jellegét fel nem adhatjuk; nekünk erre sem jogunk, sem akaratunk.

Nincs jogunk, mert Felséged buzgó ősanyja jónak látta azt, miként 1770-iki martius 25-iki alapitó okmányából kitetszik katholikus jelleggel alapitani; nincs jogunk az alapitó Felség szándéka ellen bármit tenni, és nincs joga senkinek tőlünk ezt kivánni, épen ugy, mint hajdani fejedelmünk Bethlen Gábornak a fehérvár-nagy-enyedi ev. reformatus collegium számára a régi időkben az erdélyi püspökséghez tartozott, de a separatio után fiscalissá lett jószágrészekből tett alapitványára nézve nincs senkinek joga azt kivánni, hogy annak birtokosai az alapitó fejedelem rendelkezésének megsértésével az irt collegium evangelico-reformatus jellegéről mondjanak le; vagy mint a hajdani fiskális dézsmákból fejedelmeink által a szász lutheranus papság részére áthocsátott oly nevezetes részről, és az ezért kiadott kárpótlási összegekről senkinek sincs joga azt kivánni, hogy annak birtokosai evangelico-lutheranus jellegéről lemondjanak, és netalán más vallással közösnek, vagy más czélokra használhatóknak adják fel.

Mi a régibb erdélyi institutiók alatt születtünk és növekedtünk fel, az elejénte volt vallási villongásokat ezen institutióink, jelesen az egyességi eskü (unionis juramentum) ugy szüntette meg, hogy mindenik vallás és annak hivei a másik vallást és annak hiveit is jogaikban oltalmazni eskü által voltak kötelesek. Letettük ezen esküt törvényrendeletnél fogva mindnyájan, kik 1848. előtti ország-, vagy megyei gyülések tagjai voltak, letették ezt minden akkori hivatalnokaink, és letették az erdélyi mindenik vallásnak egyházi előljárói is. —

Mi azt hiszszük, hogy ezen eskü mint oly törvényünkön alapuló, mely Magyarországgal történt törvényes egyesülésünkkel

nem ellenkezik, most is áll és kötelez; előttünk tehát minden oly eszme és törekvés, mely bármelyik vallást jogaiból, alapitványaiból és vagyonaiból kivetköztetni törekedik, törvény- és esküellenes és felforgató.

Ezen nézetünkkel összehangzik az 1791-iki 54-ik erdélyi törvényczikk következő rendelete is: „Sacratissima sua Majes„tas singulas religiones securas benigne reddit, quod piae funda„tiones ad mentem ac intentionem fundatorum administrabuntur, „et cum fundationibus aliarum religionum non commiscebuntur, „— salve circa illas superinspectionis jure Majestati regiae com„petente.“

De akaratunk sem lehet árvaházunk katholikus jellegének feladására. Felséged boldogult ősanyja alapitványait oly határozott szándékkal adta erre, hogy katholikus jelleggel birjon. A mint tehát feladnók ezen jelleget, árvaházunk joga azonnal elenyésznék azon alapitványok birásához.

A második ürügy, melyet árvaházunk ellenei felhasználtak, azon ráfogás volt, hogy a fenn előterjesztett dézmák s egyéb összegek állami subventiók volnának.

Felséges Urunk! Maguknak az alapitványi okleveleknek megolvasása elégséges ennek megczáfolására. Nem állami subventiók azok, hanem a felséges császárné és királynénak alapitványai, melyeket tett oly vagyonokból, a melyekből az akkori törvények szerint jogosan tehetett alapitványokat.

Alább bővebben elé fogjuk adni, hogy ma ezen alapitványozások ellen fellépni már senkinek joga nincs.

De ezen ürügy alatt tovább folytattatott a harcz árvaházunk ellen. Előbb a vallás- és közoktatási miniszterium költségvetésébe tétettek belé azon összegek, hasonlólag azokhoz, melyeket az állam más vallásfelekezetek, vagy némely intézeteik számára subventióképen adott. Azonban az országos pénzügyi bizottság, mint államsegélyt, a vallás- és közoktatási miniszterium tárczájára az 1872-iki rendkivüli költségvetésbe tette át. Az 1872-ik év végéig tehát ily a valósággal ellenkező czimen, az országgyülés megszavazása következtében mégis huzta az árvaház a Mária Terézia ő Felsége által alapitott összegeket, de oly hiányokkal, hogy igazgató-tanácsunknak 1874-iki martius 12-ről 195 sz. a. a vallás- és közoktatási kir. miniszteriumhoz tett felterjesztése szerint, a számvevőségi adatokhoz képest már 1869-ik év deczember végével 20,280 frt maradt benn kifizetetlen. —

1870, 1871. és 1872. évekre még a benn maradt összeg nincs kidolgozva. Azonban 1873-ra a Mária Terézia ő felsége által tett alapitványok után illő 22650 o. é. frtból egy krajczár sem adatott ki árvaházunknak; az országos pénzügyi bizottmány épen ezen hiányos informatiók következtében azon javadalmazást sem meg nem tagadta, se nem törölte ki mindaddig, mig ezen ügyre vonatkozólag a tárgyalások a vallás- és közoktatási, ugy a pénzügyi két miniszteriumok közt be nem fejeztetnek.

A folyó 1874-ik évre kiadatott pedig csupán 7671 frt, ez is nem az állami pénztárból, és nem a szászföldi fiscalis dézma kárpótlási papirok kamatjaiból, hanem az árvaház halaszthatlan szükségei tekintetéből előlegképen utalványozta a vallás és közoktatási kir. miniszter ur, még pedig a magyarországi vallásalapból.

Ezen nyomorult állásra jutott a Felséged ős anyja buzgóságából alapitott árvaházunk, mind az ott nevelt árvák számának, mind pedig alapitványi javadalmazásainak tekintetében.

III. A nagy-szebeni orsolya apáczák zárdája.

Ezen zárda részére két alapitványt tett Mária Terézia ő Felsége.

1). Az 1779-ki október 20-ki alapitványi okirattal az erdélyi nemes testőrség számának leszállitása által meggazdálkodott 10,000 frt kamataiból hét leány növelésére évenkint 720 ezüst forintot alapitott; az 1811-ki november 22-én kelt kir. resolutio értelmében pedig az emlitett növendékek nevelésével foglalkozó 2 apácza javadalmazására 240 frt alapittatott, mely összesen 960, vagyis osztrák értékben 1008 frtot tevő összeg 1869 évig a királyi kincstárból fizettetett, de azután ismeretlen indokokból az államköltségvetésből kitöröltetvén, ennek folytán az 1868-ki szeptember 18 án 16,892 sz. alatt kelt rendelettel 1869-ki év végével beszüntettetett.

2). Ismét felséges asszonyunk Mária Terezia 1773-ki november 22-én kelt udvari rendeletével a királyföldi dézmából évenkinti 300 köből gabona alapitványt tett, mely javadalmazás 1813-ki február 18-án 1257 sz. alatti udvari rendelettel 200 kő ből gabonában állapittatván meg, ezen összegben egész 1848 ik év végeig beneficium panis czim alatt a királyföldi dézma jövedelméből mindig kiszolgáltatott természetben. A dézma meg-

szünése után pedig ezen javadalmazás kárpótlása czimén az 1863-ki január 10-én kelt legfelsöbb rendelettel 300 frt, 1867-ki február 17én kelt legfelsöbb rendelettel smét 300 frt, és igy évenkint 600 frt határoztatott. De ezen 600 frt összegnek is kiadása a szászföldi fiscalis dézmák papirjainak kamataiból megtagadtatott, és reá rovatott erdélyi normalis iskolai alapunkra, daczára annak, hogy ezen alap czélja is egészen más, t. i. szegényebb népiskolák és néptanitók segélyezése és ezeknek s özvegyeiknek nyugdija.

IV. A nagy-szebeni és brassói Szent-Ferencz-rend zárdái.

Ezen zárdák számára Mária Terézia ő felsége 1773. szeptember 14-ki és 1780-ki augusztus 31-ki alapitványi okirataival 40--40 köböl gabonát alapitott a királyföldi dézmából. Ezen alapitvány az 1780-ki május 8-ki és 1790-ki november 25-ki 14717 sz alatti kir. leiratokkal mint alamizsna állandósittatott, és természetben kiadatni rendeltetett, mit az emlitett zárdák egész 1848-ig természetben mindig ki is kaptak.

Megszüntettetvén 1848-ban a dézma, a szebeni zárda járandóságának értéke évenkinti 140 frtban megállapittatván, ezen 140 frt annak 1867. év végéig a kincstári pénztárból ki is szolgáltatott.

A brassói zárda részére azonban 1848. évtől kezdve egész 1867. év végéig nem adatott ki semmi.

1868 év elejétől kezdve azonban mind a nagy-szebeni, mind a brassói zárda részére évenkinti 140—140 frt az országos pénzügyi bizottság által az erdélyi vallásalapra rovatván, ezen összeg azóta mindig ezen alapból fedeztetik; mi ellen azonban püspökünk 3410, 3499—1868, és 2360—1871, nem különben a volt ideiglenes kath. bizottmány 250--1869 szám alatti feliratokban azon okból szólamlottak fel, mivel vallásalapunknak más rendeltetése lévén, ezen terhet, melyet az egyébiránt sem képes viselni, arra róni jogosan nem lehet.

Azon okmányok, melyekre fennebbi állitásainkat alapitottuk, Felséged kir. miniszteriumának kezei közt vannak jelenleg is; a menyuyiben pedig a királyi pénzügyminiszteriumhoz igazgatótanácsunk által f. é. január 27 és február 9, 65 és 105 szám alatt tett felterjesztéseivel felküldött több eredeti és hiteles okmányainkat azon tisztelt miniszterium átirata következtében

a vallás és közoktatási miniszterium nekünk f. é. május 6 án visszaadta: készek vagyunk azokat bármikori felszólitásra ismét beterjeszteni.

Engedje most Felséged igazsága hódoló mély tisztelettel nézeteinket a következő jogi kérdésekre előterjeszteni:

1). Volt-e joga Felséged dicső elődeinek ezen alapitványokat tenni.

2). Van e joga bárkinek most, az ősiség eltörlése után vita tárgyává tenni azt, hogy azon vagyonokról, melyekből Felséged királyi és fejedelmi elődei ezen alapitványokat tették, rendelkezhettek.

A mi az első kérdést illeti: Hogy Magyarország apostoli királyai az őket illető legfőbb kegyuri joguknál fogva uj püspökségek felállitására és illetőleg a már fennállott erdélyi püspökségnek visszaállitására, e püspökségek mellett káptalanok állitására, nemkülönben azon joguknál fogva, mely Magyarország királyait az adományok és privilegiumok adása körül illette ugy egyháziak, mint magánosok részére, — a nevelés és vallás érdekében az államkincstárnak jövedelméből kegyes alapitványok tételére jogositva voltak; azt tanusitja a hármaskönyv első R. 11. czimén kivül törvényeinknek oly hosszu sorozata, hogy ezt mint a nélkül is köztudomásu tényt bővebben is bizonyitani fölösleges.

Ezen jogát Magyarország apostoli királyainak gyakorolták a separatio után Erdély nemzeti fejedelmei is. Igy állitották ők fel és a kővárvidéki pura fiskálitási uradalomhoz tartozott faluk adományozásával javadalmazták az erdélyi ev. ref. püspökséget; felállitotta Bethlen Gábor és az akkor a pura fiskálitások sorába iktatva volt fehérvári uradalomhoz tartozott birtokokkal javadalmazta a fehérvár—enyedi reformatum collegiumot; adták fejedelmeink a protestantismus elfogadása után fiscalissá tett szászföldi dézmáknak mintegy kétharmadát a szász lutheranus papság javadalmazására; és hasonlókép adták a szabad helyeken, városokon volt fiskális dézmákat, vagy azok egy részét a reformatus parochiáknak stb.

Felséged buzgó elődei 3 ik Károly és Mária Terézia ő felségeiknek tehát ugy is mint Magyarország apostoli királyainak, ugy is mint Erdély fejedelmeinek elvitázhatlan joguk volt a mi egyházmegyénk számára azon alapitványokat tenni.

Mi a második kérdést illeti: az 1848-iki 15-iki magyaror-

szági törvényczikkely megszüntette elvileg az ősiséget; Erdélyben nem hozatott ugyan erről az 1848-iki országgyülésen törvény; de soha senki sem kételkedett, hogy a Magyarországgal végrehajtott unionak és az urbéri felszabaditásnak kimondása után az ősiség Erdélyben is megszüntetve van. Ezen jogi alaphoz képest bocsátotta ki Felséged 1852 és 1853 ban Magyarországot és Erdélyt illetőleg ősiségi patenseit, melyeket minden törvényszékeink nemcsak azóta e tárgyban hozott itéleteik alapjául tekintenek, hanem Magyarországon elfogadta az 1861-ki országbirói értekezlet is, az akkori országgyülés helyeslésével, az örökösödés tekintetében tett kevés módositásokkal. Ezek közül különösen a mi ügyeinkre nézve irányt adó 1853 iki május 29-iki Erdély ősiségi patens az elidegenithetlen korona-javak tekintetében, melyek erdélyi törvényes néven pura fiscalitásoknak neveztettek, az „uti possidetis" elvét állitotta fel a legpraecisebb értelemben. Ugyanis annak 24. és 26-ik §-a következőleg rendelkeznek:

§. 24. „Die Rechte des Fiscus in Beziehung auf die rei-„ne Fiskalitäten und Rechte, in deren Besitze er sich gegenwärtig „befindet, bleiben demselben unverändert und unanfechtbar. Da-„gegen wird das Recht des Fiscus den Besitz von Gütern und „Rechten, in welchen sich Private der Zeit befinden durch neu „einzuleitende Revindikations Prozesse wegen behaupteter un-„befugter perennal Veräusserung oder Verleihung reiner Fiskalitäten (Produktional „Prozesse) anznfechten aufgegeben."

§. 26. „Die bereitz eingeleiteten noch im Laufe befindlichen „Prozesse, welche unter die in den §§. 3., 4., 10., 16., 18. und „24. erwähnten Arten gehören, können nicht mehr fortgesetzt „werden, und die bisher gepflogene Verhandlung wird aufge-„hoben.

„Jene Productional Prozesse (§. 24.) aber, bei welchen seit „dem Spruche des darin gefällten meritorischen Endurtheiles „bereits 40 Jahre verflossen sind ohne dass es in Vollzug gezetzt „worden wäre, sind als aufgehoben zu betrachten."

Nincs tehát ma itélőbiró és törvényszék Magyarországon, a mely előtt bárki megtámadhatná Felséged boldogult elődeinek alapitványait, azon tekintetből, mert talán azon javak, dézmák, a melyek azon alapitványokra adományoztattak, elidegenithetlen koronajavak (pura fiscalitások) lettek volna. — Nincs ma itélő biró és törvényszék, mely ne tartaná birói esküből folyó köte-

lességének, egy azon fiscalis javak elidegenithetlensége tekintetéből támasztott követelést elutasitani — Ezen elv tartatott meg akkor, midőn a szász lutheranus papságnak oly szép kárpótlási tőkéje a vesztett szászföldi dézmáiért kiadatott.

Nem volt Erdélyben kétféle dézma, melyek közül egyik a fejedelem által elajándékozható, a másik elidegenithetlen lett volna; egy jogi természetüek voltak azok, miként ezt alább tüzetesebben is eléadandjuk.

A szászlutheranus papság dézmáinak nevezetes része 1848 előtt a fiscus részéről meg volt revindicatorius perekkel támadva az erdélyi productionale forumok előtt; folytak ezen perek — a nélkül, hogy a legnevezetesebbek 1848-ig jogérvényes végitéletekkel eldöntettek volna. — Senki azokat ma tovább nem folytathatja, senki hasonlókkal meg nem támadhatja azoknak 1848-ban volt birtokosait; ezen birtoklásnál fogva az erdélyi ősiségi patens 24-ik § ának alapján ki is adatott kárpótlásuk a nélkül, hogy bárki a kamara részéről csak mert is volna azon követeléssel előállani, hogy mint per alatti kárpótlási igények a perek eldöntéséig zárlat alá tétessenek. Ma sem támadhatja meg ezeket ugy az ev. reformatus és katholikus parochiákat sem a végett, hogy az elvesztett dézmákért kapott kárpótlásokat adják vissza.

Egyházmegyénk alapitványait sem támadta meg addig senki, nem is támadhatja meg ezután is ily perekkel, sőt Felséged kormányai sem tettek e tekintetből semmi ellenvetést egészen 1868-ig.

Egyébiránt Felségednek e kegyes alapitványokat tett elődei iránt tartozunk azon hálás kegyelettel, hogy kimutassuk azt, mikép az ősiség eltörlése előtt fennállott törvényeinket sem szegték meg alapitványozásaikkal, nem ajándékoztak ők semmiolyat, a mit alapitványul ajándékozni jogukban nem lett volna. Erdélyben földesuri nona nem volt; volt a separatio előtt papi dézma a magyar vármegyékben, és a szászföldön, mint királyi földön; a székelyföldön, mely feudalismust és dézmával tartozó feudalis alattvalókat nem ismert, papi dézma nem volt. A separatio után már Izabella fejedelemsége alatt a protestantismus elterjedvén, minden dézma confiscáltatott, és a fejedelmi udvar tartására rendeltetett. De a mi történt jelen korunkban az egyházi vagyon elkobzásával más országokban, hogy t. i. az ezt megtevő államok és kormányaik igen kevés hasznát vették

ezeknek, ugyanez történt meg majdnem három és félszázaddal ezelőtt Erdélyben is. a fejedelmet dézmásai annyira megkárositották, hogy Izabella jobbnak vélte a magyar földi urbéres helységek dézmáit a földes uraknak olcsón örökös haszonbérbe adni. A földes urak az akkor megállapitott haszonbéri összegeket a kincstárnak fizették is egészen 1848-ig, és a dézmát urbéreseiktől vették, a mikor ezen földesuri dézmaszedés szintugy mint az árenda megszüntek. De a városokon és más földes urnélküli szabad helyeken a dézma megmaradt ezen haszonbér beadás után is a fejedelmek számára, rendre azonban az ily dézmákból vagy egészen, vagy azok bizonyos részeit, például: quartákat az illető protestans-, később a felséges austriai házból származott fejedelmek katholikus lelkészeknek is adományoztak. Vették ezen parochiák a dézmákat 1848-ig, akkor ez is megszünt, és mint fennebb alázatosan Felségednek elébe terjesztettük, az 1848 ki erdélyi országgyülés elvileg kimondotta kárpótlásukat.

A szászföld róm. kath. papjai a separatió idején egyszerre egy tömegben állván át az evangelico lutherana vallásra, általában törekedtek dézmáikat a confiscatio daczára maguk számára megtenni.

Az approbata constitutio II-ik r. 10. czime, 4-ik czikke láttatik ezen dézmák egy negyedes (quarta) a szász papságnak megóvni; de ezek a nemzeti fejedelmektől privilegiumok és fejedelmi engedélyek utján mintegy kétharmadát nyerték meg maguk számára; a fiscus számára alig maradt meg egy harmada.

Voltak erdélyi fiscalis directorok, kik hol egyik, hol másik szász papi dézma revindicátiójára pereket folytattak, meg is nyertek ezekből némelyeket a productionale forumon, de felebbeztetvén a Felség elébe, a Felség által hozott végitéletben a minor dézmák meghagyattak a szász papoknak. A többi dézmák iránti perek a fellebezés mellett eldöntetlen maradtak 1848 ig, mikor a törvényhozás a dézmák szedését a szászföldön is mind a papok, mind a fiscus részére megszüntette; egyszersmind kárpótoltatásuk elvét is kimondotta.

Már a nemzeti fejedelmeink által a szász lutheranus papság számára ezen dézmarész iránt adott privilegiumok és engedélyek, ugy a megyei és több szabadhelyi dézmák iránti rendelkezések tanusitják, hogy ezen dézmák soha sem tartattak elidegenithetlen fiscalitásoknak. Nem a magyarországi törvények szerint, mert az 1514 ki 3-ik törvényczikkben ezen jövedelmek a korona elidegenithetlen jövedelmei közé nem szá-

mittattak, és mert az ily királyi dézmák Magyarországon is magánosoknak eladományozhatók, következőleg elajándékozható és megterhelhető fiscalis vagyonok voltak, mint ezt az 1848-ki XIII-ik törvényczikk 3. §-a is világosan tanusitja. Nem az erdélyi törvények szerint. Az approbata constitutio II-ik része 8-ik czime első czikke előszámlálja az erdélyi elidegenithetlen (pura) fiscalis javakat; nincs azon törvényben egy szó is a szászföldi vagy más fiscalis fiscalis dézmákról, sőt a felséges 1-sö Leopolddal kötött 1691-ki deczember 4-ki diploma II-ik pontja kijelelten confirmálja azon dézmákat, melyek egyházak és iskolák számára adattak. Ezen pont igy szól: „Secundo confirmamus fidelibus „statibus omnes Hungariae Regum, similiter omnium a tempore „separatae ab Hungaria Transsylvaniae ejusdem principum „Donationes, collationes, Privilegia, Armales, Titulos, Officia, „Dignitates, Decimas et denique quaevis beneficia ac „bona, sive privatis sive civitatibus ac communitatibus et Coetibus „sive cuicunque ex receptis religionibus addictae Ecclesiae „Parochiae vel Scholae factas et data.“

Ezen Leopoldinum diplomát, mint a fenséges uralkodó házzal kötött egyik alapszerződésünket az 1791-iki 2-ik törvényczikk szerint köteles vala mindenik fejedelmünk inauguratiójakor confirmálni és diploma alakban kiadni. Igy confirmálta ezt Felséged boldog emlékü nagyatyja 1-sö Ferencz ő Felsége 1792-ben, ismét Felséged — Isten kegyelméből jelenleg is életben lévő nagybátyja V-ik Ferdinánd ő Felsége 1837-ben az ezen évben Nagy-Szebenben tartott országgyüléshez leküldött diplomájában mely confirmatiókban annak minden a későbbi törvényczikkek által meg nem változtatott pontjait megtartani fogadták:

„Praeinsertum sacrum diploma, omniaque et singula in „eodem contenta, in quantum subsequenter mutuo principis et „statuum consensu articulariter alterata non essent, rata et „grata et accepta habentes, eisdem nostrum consensum benevo„lum, et assensum praebuimus, eademque ratificavimus et con„firmavimus promittentes et assecurantes eosdem status et ordi„nes verbo nostro regio et principali, fideque apud nos et au„gustam Domum nostram nunquam violabili, quod nos juxta „praeinsertum sacrum diploma Leopoldinum legesque abinde „diaetaliter latas, vel in posterum ferendas universas et singulas „Magni Principatus Transsylvaniae trium Nationum et quatuor „receptarum religionum status et ordines in suis legibus, juribus,

„libertatibus, immunitatibus, indultis, privilegiis et approbatis „consvetudinibus sacre et illibate conservabimus; conservarique „curabimus".

1837-iki inauguratiói fogadással megerősitett és minden ezen 1837 iki időt megelőző tényekre vonatkozó törvényünk tehát nekünk az, hogy azon dézmák iránti adományozások és alapitványok, melyeket Felséged buzgó elődjei egyházmegyénk számára tettek, csonkitatlanul fentartassanak. Kimondotta az alapitványok szentségét, összevegyithetlenségét és az alapitók szándéka szerint fentartását az 1791-iki 54-ik fennebb idézett erdélyi törvényczikk is. És végre: még egy a kedélyek viharai közt tartott 1848 iki országgyülés sem mulasztotta el a dézmákra fektetett egyházi és iskolai alapitványok fentartásáról és az államnak ezek kárpótlása iránti kötelezettségéről intézkedni az általunk fennebb idézett 6-ik erdélyi törvényczikkben, mely a nagyszebeni árva- és lelenczházunkat különösen is kijelöli.

Erdély egyesüléséuek Magyarországgal nem lehet azon szomoru következése, hogy Erdélynek századoktól fogva fenállott és egyházaknak ugy mint magánosoknak jogait biztositó törvényei tabula rasanak tekintessenek.

Az meg nem történhetik a jog és magán tulajdon biztossága tekintetéből, hogy a midőn az ősiséget szabályozó törvény még a korona elidegenitett javainak visszaszerzését is örökre megszüntette, a törvényes fejedelmek által szabad rendelkezésök alatt állott kincstári javakból tett alapitványok téves nézetekből egy tolvonással épen az alkotmányos magyar kir. kormány által eltöröltessenek.

1860-ban Felséged kegyelmesen elrendelni méltóztatott, hogy a dézmákat vesztett egyházak, jelesen a szászföldi dézmákra nézve az ottani evangelico-lutheránus papság, szintugy, mint a fennmaradt fiscalis dézma részére nézve a fiscus, kárpotoltassanak.

Felséged akkori kormányának intézkedéseivel történt ezen kárpótlásnak a leggyorsabb keresztülvitele, minél fogva felsőbb rendelettel még azon edictalis hirrététel és törvényszéki kiutalási tárgyalás is meg volt ezekre nézve tiltva, melyet az urbérkárpótlási szabályok általában minden kárpótlási esetre különkülön megtartani rendelnek a végre, hogy ezek alapján minden azok ellenében lehető igények bejelentessenek, a törvényszék által megitéltessenek, a megállapitottak külön szakasztassanak és

az így tisztába hozott igények szerint a megitélt összegek a jogosultaknak kiutaltassanak. Ezen eljárástól eltérőleg meg volt rendelve, hogy a verificatio után azonnal adassanak ki az alapigazgatóság által liquidált összegek mind a papságnak, mind a fiskusnak.

Végre is hajtatott a szász dézmakárpotlás ügye három hónap alatt; kiadatott a szászföldi lutheránus papságnak elvesztett dézmarészéért az erdélyi földtehermentesitési alapigazgatóságnál látható, 1871-iki év végéig szerkesztett hivatalos kimutatás szerint 7,860,397 forint 44 kr. A fiscus dézma-részeért pedig semmi tekintettel az azon fekvő terhekre, a kincstár számára liquidáltatott és ki is adatott az alapigazgatóság ugyanazon kimutatásai szerint: 3,026,101 frt 54 kr. conventiós pénzben.

Ezen összegből kellett volna kiszakittatni még azok kiutalása alkalmával azon tőkének, mely a szász fiskális dézmát Felséged elődeinek alapitványozásánál fogva terhelte és az ezen alapitványoknak megfelelő kárpótlási összeget átadni erdélyi egyházmegyénknek. De azon eljárás, mely Felséged akkori kormánya által rendelve volt, mely szerint t. i. mind az edictalis hirrététel, mind a törvényszéki kiutalási tárgyalás feleslegesnek nyilvánittatott, elrekesztette egyházmegyénk akkori előljáróságát attól, hogy ezen alapitványok alapján igényeiket a szász fiscalis dézmarész ellenében bejelenthessék és törvényszék által egyházunk számára kiutaltassák.

1861-ben visszaállittatott ideiglenesen Felséged által az erdélyi királyi főkormányszék és e mellett megkezdette működését ismét a róm. katholikus bizottmány. Nem mulasztották el ezek szintugy, mint akkori püspökünk is Felségedhez alapitványaink érvényesitése végett felterjesztéseket tenni. Ezek következtében oldatott meg Felséged által a nagyszebeni árvaház 2000 köböl gabonájának ügye is 1863-iki november 16-án 5288. szám alatt kelt kegyelmes kir. leiratával mind az addigi hátralékok, mind az aztáni évenkinti illetőségeknek a nagyszebeni piaczi ár szerinti kiadatása iránt. Ki is adattak aztán a fennebb elősorolt alapitványokat illető összegek akadálytalanul egész 1868-ig. De mint az 1868-iki oktober 14-én 17,803. sz. alatt püspökünkhez intézett vallás- és közoktatási ministeri fennérintett rendelet tanusitja: elleneinknek legelőbb Felséged ezen ministeriumában sikerült alapitványaink ellenében némi kételyeket támasztani.

Azonban püspökünk és az akkori róm. kath. bizottmány

felvilágositó felterjesztései csakhamar feltüntették ezen miniszterium kebelében tévességét azon eszmének, mintha azok az állam által tetszés szerint megadható vagy megtagadható subventiók volnának. De az előbb tett hiányos informatióknak bal eredménye még eddig megmaradt az országos pénzügyi bizottmányban; — sőt áthatott Felséged királyi pénzügyminiszteriumába is; és a két miniszterium közti tárgyalások hosszadalma és nézeteiknek különbsége miatt az ügyről az országos pénzügyi bizottság sem jöhetett tisztába, mint azt fennebb előadott rendelkezései tanusitják. Elején másként állott a királyi pénzügyministeriumban alapitványaink felfogása.

Felséged álladalmi tanácsosa gr. Lónyai Menyhért ur mint pénzügyminister 1868-ban augusztus 12-éről 13432. sz. alatt kérdést intézett a vallás- és közoktatási ministeriumhoz, hogy nem tartaná-e czélszerünek a szász dézmapapirokat, melyek Nagy-Szebenből akkor hozattak volt fel az országos pénztárba — terhelő, ez átirat szerint mintegy 21355 frt évi alapitványi összeg tekintetéből, hogy azokból mintegy 428000 frt kiszakasztassék és tétessék át a nagyszebeni pénztárnak a végett, hogy annak szelvényei kamataiból az árvaház alapitványi összegei félévenként kiadassanak. Mire a már akkor tisztába jött vallás- és közoktatási miniszterium 1869. évi 14650. sz. alatt azt válaszolta a pénzügyministeriumnak, hogy az irt czélra nem annyi, hanem 495,410 kiszakitandó.

Azonban gróf Lónyai Menyhért ur megválván a kir. pénzügyministeriumtól, az ezután következett királyi pénzügyminister ur alatt halogatással és elodázásokkal találkoztak Felséged vallás és közoktatási miniszterének legalaposabb és erélyesebb oly számos átiratai, mig végre kénytelenittetett tavalyi átirataiban azt is megirni, hogy ha még tovább is eltartatnak azok az alapitványi czéloktól, kénytelen leend bepereltetni azok kiszolgáltatása végett.

Ily körülmények közt nyilt meg tavaly május 12-én statusgyülésünk, melyben Felséged még 1867-iki augusztus 19-én kibocsátott kegyelmes rendeletéhez képest igazgató-tanácsunk megválasztatott és átvette a megszüntetett erdélyi királyi főkormányszék melletti kath. bizottmány teendőit.

Ezen statusgyülésünk feliratával folyamodott Felséged vallás- és közoktatási királyi miniszteréhez alapitványaink lefoglaltatásának megszüntetése végett. A vallás- és közoktatási mi-

niszter ur azonnal még julius 9-én ismételve átirt a királyi pénzügyminiszter urhoz, ezen ministerium két hónap mulva 46056. sz. alatt áttette ügyeinket a kincstári jogügyek igazgatóságához jogi vélemény adása végett. Megadatott ez is.

Ekkor a királyi pénzügyministerium némely alapitványi összegek iránt oklevelek felterjesztését kivánta igazgató-tanácsunktól 1873. deczember 2-án 56,426. sz. a. kelt rendeletében. Felterjesztettek azok 1874-iki január 27-én és február 9-én 65. és 105. sz. alatt a királyi pénzügyministeriumhoz intézett felvilágositó feliratok mellett.

Ezalatt Kerkápoly Károly ur lemondott a pénzügyminiszterségről, átvette annak vezetését Felséged akkori királyi ministerelnöke Szlávy József ur. Felséged ezen általunk mindig őszinte bizalommal tisztelt álladalmi tanácsosának tiszta látása és szeplőtelen igazsága alapos reménynyel kecsegtetett, hogy valahára ügyeink végleg megoldatnak. Meg is történt ez, de csak elvileg, nevezetesen a királyi pénzügyministerium vezetésével megbizott ministerelnök ur 1874-iki martius 5-én 5834. p. ü. m. sz a. Felséged vallás- és közoktatási királyi ministeréhez intézett átiratában azt fejezi ki, mikép annak, miszerint a felsorolt alapitványok jogos igényeik kielégithetéséhez mindeddig nem juthattak, a pénzügyministerium nem oka, — hanem oka azon körülmény, hogy az országgyülés pénzügyi bizottsága azokat, valószinüleg nem elegendő kimeritő és szabatos informatiók alapján, a vallás és közoktatási tárczában kezelt egyéb alapokra utalta. A királyi ministerelnök ur ismételve elismervén ezen alapitványi követeléseknek azon jogosultságát, hogy azok az erdélyi királyföldi dézmaváltságért nyert értékekből elégittessenek ki, — a királyi vallás- és közoktatási minister ur minden ide vágó törekvését nemcsak ellenezni nem, de hathatósan támogatni fogja. Miután azonban az erdélyi dézmaváltság kötvényei nem alapszerüleg kezeltetnek, hanem az ingó államvagyon álladékába fölvétettek: arra, hogy ezen váltságtőke egy része a mondott alapitványok követeléseinek kielégitésére kiutalványoztathassék, az országgyülés határozata szükséges, — melynek kezdeményezését és kieszközlését a királyi vallás- és közoktatásügyi minister ur tárczájához tartozónak tekinti. Ezen elvi nehézségek és akadályok miatt tehát a pénzügyministeriumot vezető ministerelnök ur azon helyzetben sincs, hogy a nagyszebeni árvaház évi járadéka fejében akkor sürgetőleg kivánt 7671 frt kiutalványozása iránt intézked .

hessék mindaddig, mig arra a törvényhozás fölhatalmazását ki nem nyerendi, mely árvaház előadott nehéz helyzetén azonban segithetni a királyi vallás- és közoktatási minister urnak a rendelkezése alatt álló több alap segélyével inkább lesz lehetséges és legczélszerübb is, mint az emlitett összeget a törvényhozás felhatalmazása nélkül az állam kincstárából kiszolgáltatni.

Azonban a tisztelt miniszter elnök ur ezen átiratának megtétele után kevés idővel tárczájáról lemondott. Felséged méltóztatott a pénzügy vezetésével a mostani azonczimü királyi minister urat megbizni. És azóta ismét állanak ügyeink; hiába volt alapitványaink jogosságának elvileg elismerése mindkét ministerium által, — azok maig is a királyi pénzügyminiszter ur által a szászdézmapapirokban jövedelmeikkel együtt lefoglalva tartatnak; kiszolgáltatásukra semmi lépés nem tétetett, — csakis azon pillanatnyi segélylyel vagyunk, melyet a királyi vallás- és közoktatási minister ur szánalma a már majdnem étlen és ruhátlanul utnak bocsátandó árváinknak nyujtott, t. i., mint fenneb emlitők, 7671 frtot előlegképpen a magyarországi vallásalapból.

Felséges Urunk! Azon hüség, melyet egyházunk iránt életünk utolsó perczéig meg fogunk tartani, — azon kötelességünk, melylyel állásunknál fogva ennek és a gondozása alatti árváknak tartozunk sajátját védeni; — azon hálás kegyelet, melyet az egyházmegyénket ily szent czélokra tett alapitványaikkal ellátott boldogult királyaink, Felséged buzgó elődei iránt kebleinkben érzünk; kényszeritenek Felségedhez hódoló mély tisztelettel és fiui bizalommal folyamodni.

Történeti hüséggel az alapitó oklevelek szerint előadtuk a fennebiekben alapitványaink keletkezéseit, jogosultságát, azoknak egyházmegyénk által egy századon keresztül háboritatlan folytonos birtoklását, 1868. óta az e tárgyban keletkezett alaptalan félreértéseket, Felséged vallás- és közoktatási ministeriumának ezek körül csakhamar megkezdett és folytatott igazságos törekvéseit; azon hátráltatásokat, melyek ezek ellenében Felséged királyi pénzügyminiszteriuma által nemsokára tétettek, igazunknak végre ezen miniszterium által is elvileg megtörtént elismertetését, de ennek daczára is alapitványi vagyonainknak, a királyi pénzügyministerium által lefoglalva tartását.

Legnagyobb része alapitványainknak a szászföldi fiskalis dézmára vala Felséged dicső elődei által fektetve. Semmi kétség nem lehet tehát azon jogos kéréstünket illetőleg, hogy az

azoknak megfelelő összeg kiszakitandó és átadandó a szászföldi fiscalis dézmáért nyert papirokból. Vannak azonban némelyek, melyek részint mint püspökeink által alapitott tőkék kölcsönképen, részint mint Felséged bodogult elődei alapitványainak értelmében meggyüjtetett tőkék a bécsi központi pénztárban valának elhelyezve és az évi javadalmazások is ezen alapon utalványozva. Habár ezen néhány kisebb összegek kiszolgáltatása az állam activáinak kérdésével láttatik összefüggésben lenni: de alapitványainknak az alapitó felségek szándéka szerinti csonkithatlansága és már valaha a kitüzött czélokra magok teljességében lecndő fordithatása megengedi ezek tekintetében is azon alázatos könyörgésünket, hogy elégittessék ki egyházmegyénk ezen kis részre nézve is szászföldi dézmapapirokkal és a helyett az állam ingó vagyonait kezelő pénztárba tétessenek vissza az állam activái kérdésének megoldásakor e czimeken visszanyerendő összegek.

Hódoló mély tisztelettel esedezünk tehát Felségednek, méltóztassék lefoglalva tartott alapitványaink kérdését saját elnöklete alatt tartandó ministeri tanácsban tárgyalás alá vétetni; ezen módona királyi ministeriumában mutatkozó nézetkülönbségeket az igazság és alapitványaink szentségének alapján elenyésztetni és dicső elődei buzgósága által egyházi árvák iránti könyörületi és nevelési czélokra tett ezen alapitványokat egyházmegyénknek visszaadatni rendelni, a jövedelmeket pedig sietőleg folyóvá tétetni."

Elfogadtatik és annak ő cs. és apostoli királyi Felségéhez való személyes beadására püspök ur ő nagyméltósága és világi elnök ő nagyméltósága, esetleg ennek helyettese kéretik föl. Gál Jánosnak pedig ez ügy körül kifejtett szorgalma- és fáradságaiért jegyzőkönyvileg kifejezendő elismerés határoztatik.

19. Olvastatik az igazgató-tanács jelentésének birálatára és az abban foglalt inditványok fölötti vélemény-adásra kiküldött bizottság munkálata, mely igy szól: „Tisztelt statusgyülés! A folyó évi julius 1-én tartott ülésben azzal bizattunk meg, tárgyalnók és vizsgálnók meg a róm. kath. Status igazgató-tanácsának az 1873-ik évre vonatkozó jelentését, s egyuttal vizsgálnók meg, mennyiben felelt meg ezen igazgató tanács azon utasitásnak, mely részére a Statusgyülés 1873. évi május 13-án tartott ülésében, hatáskörére, teendőire, jogaira és kötelességeire vonatkozólag kiadatott. A bizottság igyekezett megfelelni ezen fel-

adatának és e tárgyra vonatkozólag véleményes jelentését a következőkben van szerencsénk előterjeszteni. A bizottság minden ek előtt kénytelen megjegyezni azt, hogy az igazgató-tanácsnak előterjesztett jelentését sok tekintetben igen hiányosnak tartja. Az igazgató tanács működésről ezen jelentés igen hiányos képet tüntet elő. Pedig az igazgató-tanács szervezetünkben igen fontos tényező, mert oly végrehajtó közeg, mely a királyhágón inneni katholikus egyház autonom hatáskörének gyakorlására, s az ezen autonomiai határain belől létező igen fontos érdekek megvédésére van hivatva. Nélkülözzük e jelentésben az egyházmegyei iskolai és nevelési ügy ismertetését, nélkülözük bár megközelitő kimutatását az egyházmegyei ingó és ingatlan vagyonnak, s számos más a kegyuri jogból, az alapitványok, és ösztöndijak adományozásából stb. származó viszonyok ismertetését.

Elismerjük, hogy e hiányosságnak oka nem az igazgató-tanács jóakaratán mult, hanem a kezdet nehézségeiben leli magyarázatát, és az átmenet azon nehézségeiben, mely a legjobb akaratot s a legbuzgóbb kitartást is a rendelkezésre állott idő rövidsége által paralysálja; a melyhez még az járul, hogy a mult évben megállapitott utasitás számos ujitást tartalmaz, a melyeknek életbeléptetése nem is függött egyedül csak az igazgató-tanácstól, hanem számos más illetékes tényező buzgóságától és jóakaratától. És a birálat megejtésénél mindenesetre tekintetbe kell venni azon körülményeket, melyek hátráltatólag hatottak; azon helyzetet, melyben a működését megkezdő igazgató-tanács volt s a mit jelentésében a visszonyoknak megfelelőleg következőleg jellemze: „Betelé egy még csak az alakulási stadiumban levő végleges szabályozást váró autonom élet, mely az átmenetek minden nehézségeit tünteti fel; mig ismét kifelé s különösen az államkormánynyal szemben a testületi vagyont illetőleg a birtokon kivüli állapot minden képzelhető hátrányaival; egyéb tekintetben ugyancsak hasonló azon viszonyhoz, melyben az egyik és pedig az erősebb fél folytonosan azon hiedelemben él, hogy a másik csak azt jogosult tehetni, a mit ő megengedni épen jónak lát“ A szóban forgó jelentés hiányosságát tehát nem vádként hozzuk fel, hanem alkalmat veszünk magunknak arra, hogy az ily jelentések jövőbeni szerkesztésére vonatkozólag terjeszszük elő véleményünket. A bizottság ugyanis azon nézetben van, hogy igen szükséges, hogy az igazgató-tanács évenként az egyházmegye ingó és ingatlan vagyonáról is jelentést tegyen.

Nem kiván egy terjedelmes, és az apró részletekig terjedő jelentést, hanem igen is óhajtja, hogy az igazgató tanács a Statusgyülést minden évben értesitse az egyházmegye vagyonának állapotjáról; nevezetesen, hogy miből áll ezen ingó és ingatlan vagyon? gyarapodott-e vagy fogyott-e a lefolyt évben? esetleg s a körülményekhez képest a kezelés, az időkénti elhelyezés és befektetés módját is szükségesnek tartja a bizottság a jelentésbe felvenni, hogy a közgyülés az egyházmegye vagyonáról nagyban és egészben, érthetően és világosan mindig tájékozva legyen.

Azt hisszük, azon kivánság alaposságát és helyességét, hogy a Statusgyülés az egyházmegyei vagyonról értesülve legyen mindig, nem kell indokolnunk.

Hogyan felelhetne meg a Statusgyülés a maga feladatának? hogyan gyakorolhatná autonom hatáskörét? hogyan szavazhatna kiadásokat egy és más czélra? hogyan gyakorolhatná az ellenőrzést? ha nem ismeretes előtte a határ, melyen túl pénzügyi tekintetben nem léphet! S azon ellenvetést nem fogadhatjuk el, hogy a költségvetés teljes tájékozottságot nyujt. Az csak egy része az egyházmegyei vagyonnak s csak egy évre szól, tehát a fogyatkozást vagy gyarapodást nem tünteti ki, és tekintve azt, hogy a Statusgyülések csak rövid ideig tartanak, a költségvetés, melyet még hosszabban tanulmányozni kell, hogy belőle pénzügyi eredményeket kivónhassunk, nem felel meg azon czélnak, melynek egy az általunk körvonalzott módon tartott inkább általános és rövidebb jelentés teljesen megfelelne. S azt sem tarthatja a bizottság alapos ellenvetésnek, hogy ily kimutatást most azért sem lehetne készíteni, mert az egyházmegyei vagyon egy részét a kincstár még át nem adta; s hogy az adóhivatalok igen hiányos kimutatásokat bocsátottak az igázgató-tanács rendelkezésére, sőt ezen utóbbi körülményt épen jelen javaslatának indokolása gyanánt hozza fel a bizottság, mert szükségesnek véljük, hogy egyházmegyénk ingó és ingatlan vagyonának álladéka a kincstárral szemben is minél előbb tisztába hozassék.

Ezen indokokból a következő inditványt van szerencsénk előterjeszteni:

I. „A Statusgyülés utasitja az igazgató-tanácsot, hogy évi jelentésében az utasitás 8. §. c) f) g); a 14. §. és 23. §. értelmében az egyházmegye ingó és ingatlan vagyonának állapotjáról is tegyen jelentést; s a mennyiben a kormány által kezelt

egyházmegyei vagyon mennyisége iránt merülne fel kétség, ennek mielőbbi tisztába hozatala végett tegye meg a szükséges és czélhoz vezető intézkedéseket." Szükségesnek látja a bizottság azt is, hogy az egyházmegyei közoktatás állapotáról évenként kimerítő jelentés tétessék a Statusgyülés előtt, mely a haladást vagy hanyatlást, a szükségesnek mutatkozó reformokat és javitásokat, s általában a katholikus vallásfelekezet közoktatási ügyét hiven előtüntesse, s erre vonatkozólag alantabb lesz bátor a bizottság egy javaslatot előterjeszteni.

Az alapitványok és ösztöndijak adományozását, a kegyuri viszonyokat s más a Statusgyülést érdeklő és hatáskörébe eső ügyeket illetőleg is szükségesnek tartja a bizottság, hogy a Statusgyülésnek időnként s a körülményekhez képest jelentés tétessék, valamint azon perekről is, melyek a kath. Status vagyonát érdeklik; ennélfogva a következő inditvány elfogadását ajánljuk:

II. Az igazgató-tanács utasittatik, hogy évi jelentésében az alapitványok és ösztöndijak adományozására, a kegyúri viszonyokra, a kath. Status cselekvő és szenvedő pereire s más a Statusgyülést érdeklő és hatáskörébe eső ügyekre is terjeszkedjék ki.

Attérve ezek után az igazgató-tanács 1873-ik évi működésére, a bizottság meggyőződött arról, hogy az igazgató-tanács mindazon kötelességeinek, melyek az utasitási szabályok 8. § a) 1, 8 §. c) 1. 12. §. 18. §. 21. §. 22. §. 25. §. pontjaiban foglaltatnak, megfelelt. Azonban sajnálattal constatálja, hogy az igazgató-tanács, nagyrészt a kezdet és átmenet nehézségeinél is által el nem háritható akadályoknál fogva, hatáskörét a maga teljességében nem gyakorolta, és nem felelt meg több igen fontos feladatnak, a melyek ugyanezen utasitás értelmében kötelességei közé tartoztak.

Igy nevezetesen nem gyakorolta a tanulmányi és vallásalapot megillető kegyuri jognál fogva az azokból teljesen javadalmazott egyházakban a lelkész felajánlási jogot; nem szerezhetett magának tudomást az iskola és nevelésügy állásáról, ennélfogva nem ügyelhetett fel arra, hogy az e czélnak s a haladás kivánalmának megfelelőleg kezeltessék; az egyházmegyébeni közoktatás állapotáról jelentést nem tett, a tanárok kinevezését és megerősitését vagy megválasztását nem gyakorolta; nem készitette el kellő időben az 1874-iki költségvetés terve-

zetét; holott ez az utasitás 13. §-a értelmében az igazgató-tanács kötelessége lett volna. Az igazgató-tanács jelentésében ezen késedelmet annak tulajdonitja, hogy a kormány az 1874-iki költségvetést mai napig sem készittette meg, és nem küldte meg; de a költségvetési tervezet megkészitése az „Utasitás" 13. §-a értelmében az igazgató-tanács kötelességei közé tartozik; s általában homlokegyenest ellenkezik az autonomia fogalmával, hogy a katholikus vagyon mikénti hovafordítását első sorban a kormány szabályozza.

Az ingó és ingatlan egyházmegyei vagyon állásáról nem szerzett magának kellő tudomást, és a számadások ellenőrzését nem gyakorolta, mely utóbbi körülmény részben abban leli magyarázatát, hogy az alapok és alapitványok egy részét a kormány kezelvén, ezen közegek az igazgató-tanács ellenőrzési körén kivül esnek; az egyházközségi vagyon és jövedelmeknek az illető egyházközségi tanácsok által leendő helyes kezelését nem ellenőrizte, végül a kegyurak kötelességeire nem ügyelt fel.

Miután azonban mint megjegyeztük, ezen mulasztásoknak nagy része a körülményekben teljes magyarázatát találja; a bizottság a fentebb elősorolt tárgyakra vonatkozólag a következő inditványokat teszi:

III. Az igazgató-tanács utasittatik, hogy jövőre teljes mértékben gyakorolja mindazon jogokat, illetőleg kötelességeket, melyek az 1873-ki Utasitás 8. §. b) 8. §. g) 10. §. 11. §. 14. §. 15. §. 17. §. pontjaiban foglaltatnak.

IV. Az igazgató-tanács utasittatik, hogy az 1873. évi utasitás 8. §. d) 9.§. pontokban foglalt határozatokat teljesitse. Egyuttal fölkéretni határoztatott az elnöklő erdélyi püspök ur ő nmltsága, hogy a katholikus tanodák igazgatóit utasitsa, miszerint az igazgató-tanács ebbeli rendeleteinek haladék nélkül eleget tegyenek. Nem különben felkéretik püspök ur ő exja, hogy azon esetben, ha az igazgató-tanács közvetlen vizsgálattal akar magának meggyőződést meriteni egyes iskolák állásáról; ezen vizsgálatot megengedni méltóztassék.

V. A statusgyülés hibáztatja azt, hogy az igazgató-tanács az utasitás 13. §-ának nem tett eleget, sem az 1874-iki, sem az 1875-iki költségvetés tervezetét nem készitette el és nem terjesztette elő. Utasitja tehát az igazgató-tanácsot, hogy az eddigi adatok és eredmények alapján az 1875-iki és 1876-iki budgetek tervezetét elkészitvén, azokat terjessze a jövő statusgyülés elé.

Addig is felhatalmaztatik az igazgató-tanács, hogy 1874 folyamában az 1873-iki költségvetés alapján folyóvá tétethesse a szükséges összegeket.

Attérve az igazgató tanács jelentésére: ismeretes a tisztelt statusgyülés előtt, hogy a kath. vallási, tanulmányi, ösztöndij s egyéb alapok és alapitványok maig sem adattak a kormány által igazgató-tanács kezelése alá. E tekintetben az igazgató tanács megtette azt, mi a mult évben hozott határozat értelmében kötelessége volt. Ismeretes az elutasitó válasz, mely arra jött.

Ily körülmények közt a bizottság nem lát más czélravezetőbb módot, mint ha egyenesen a fejedelemhez visszük fel ügyünket, a trón zsámolyához, a hova folyamodni, a hol igazságot keresni mindig szabad. Azt hisszük, ezzel nem sértjük meg az alkotmányos fejedelmet, nem sértjük meg a felelős ministeriumot. A kérelmezési jog a trónhoz mindig szabad; igazságot adni és az igazságtalanul megsértett érdeket kielégiteni, ez a legfényesebb királyi praerogativa. S ez esetben épen a fejedelem a legcompetensebb forum, ki az elágazó felfogásokat, az összeütközött érdekeket kiegyenlitheti, — nem hatalom szavával, mert ez nem lenne kiegyenlités, hanem az igazság és méltányosság alapján; mert ott, a hol valamely kérdésre nézve a korona tanácsosainak véleményei szétágaztak, ott az alkotmányos király feladata a nézeteket vagy kiegyenliteni, vagy választani egyik és másik tanácsosa közt.

VI. Ennélfogva inditványozzuk, hogy intézzen a statustanács felséges királyunkhoz egy felterjesztést, melyben kéri a statusgyülés, hogy a kath. vallási, tanulmányi, ösztöndij és egyéb alapok és alapitványok az igazgató tanács kezelése alá bocsáttassanak.

A mult évi statusgyülés utasitotta az igazgató-tanácsot, tenne lépéseket, hogy az erdélyi róm. kath. egyházmegyét, illetőleg ennek alapjait, iskoláit tárgyaló levéltár az országos kormányzat levéltárából elkülönittetvén, a kath status, illetőleg az igazgató-tanács rendelkezése alá bocsáttassék. Az igazgató tanács ez iránybani lépéseinek sem volt sikere; tekintve, hogy a kath. statust érdeklő okmányok elkülönitve nem kezeltetnek, s hogy azoknak különválasztása temérdek időbe és pénzbe kerülne, a mit a kormány közegeitől kivánnunk nem lehet, inditványozzuk:

VII. A statusgyülés elhatározza, hogy az illető miniszterhez folyamodás intéztessék, melyben kérjük, hogy a kath. sta-

tust érdeklő okmányokat, annak idején, mikor azokra szükség lesz, esetről-esetre adassa ki az igazgató-tanácsnak.

Az igazgató-tanács jelentésében a tanügyre vonatkozó megjegyzések oly általánosságban vannak tartva, a tett inditványok oly határozatlanok, hogy a bizottság azok érdemleges tárgyalásába nem bocsátkozhatott, annál is inkább, mert nélkülöznie kellett minden adatot, mely erre vonatkozólag tájékozást nyujtana és a teendőkre nézve irányt adna.

A tanügyet oly fontosnak tartja a bizottság, hogy positiv javaslatokba bele menni addig, mig e téren a viszonyokat teljesen nem ismerjük, igen károsnak tartanók. Ez okból a következő határozati javaslatot terjesztjük elő:

VIII. A statusgyülés utasitja az igazgató tanácsot, hogy a maga kebeléből egy kisebb bizottságot válasszon, mely egyház megyénk közoktatási állapotát megvizsgálván és tanulmányozván a szükségeseknek mutatkozó reformokra, javitásokra nézve, — tekintettel báró Jósika Lajos ő excellentiájának a jelen statusgyülés első gyülésében tett inditványára is, s tekintettel a tanárok és tanitók állásának biztositására, jelesen pedig a középtanodai tanárok nyugdijintézetének mielőbbi életbeléptetésére, — részletes javaslatokat terjeszszen a jövő statusgyülés elé. Azon munkálatokra vonatkozólag, melyeket az igazgató-tanács az egyházmegyei önkormányzat szervezetét, a k.-monostori uradalmi gondnokságot és az igazgató-tanács ügyrendtartását illetőleg előterjesztett, a bizottság egyes tagjai fognak jelentést tenni. Ennyi az, tisztelt statusgyülés, melylyel azt hisszük, hogy a reánk bizett feladatnak megfeleltünk. — Kelt Gyulafehérvárt julius 2-án 1874. B. Apor Károly, bizottsági elnök, Lukács Béla bizottsági előadó.

A bizottság jelentése általánosságban és a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik.

20. Püspök ur ő nagyméltósága annak ötletéből, hogy a bizottság az igazgató-tanács jelentését arra nézve is hiányosnak találja, miszerint a népnevelés ügyéről semmi kimutatást nem terjesztett a statusgyülés elé, hosszu sorát mutatja ki azon örvendetes mozzanatoknak, melyek a legközelebbi időben az erdélyi róm. kath. megye népnevelési intézeteinek terén történtek. Különösen elészámlálja, hogy: Maros-Vásárhelytt 4-ik elem osztály külön tanteremmel az erdélyi róm. kath. elemi iskolák pénzalapjából évi 80 forinttal beállittatott.

Nagy-Ernyén 1871-ben uj iskola épült. Bánffy-Hunyadon uj iskolaszoba épült az iskolapénztár és hivek erején. Köröspatakon uj iskola állittatott. a melynekköltségéhez a püspök 400 forinttal járulván, a többit egyesek ésa templom pénztára hordozták. A kidei iskola az alapból nyert 130 frttal reparáltatott, Bálványos-Váralyán uj iskola épült, amihez a püspök 200 frttal járult, a többit egyesek adták. A véczkei iskola átalakittatott az egyházközség által, s e czélra a püspök 150 forintot küldött. — Sárfalván iskola-épitésre a püspök 200 forintot adott. Abosfalván uj iskola épült, mely azonban használhatlan, e czélra a püspök 150 forintot küldött, a többit egyesek adománya s a hivek fedezték.

Máréfalván a megye uj iskolát épit, s ehez a püspök 100 frt segélylyel járult.

Polyánban az iskola átalakittatott, adott e czélra a a püspök 200 frtot.

Vágáson az iskola átalkittatott, — a püspök felszerelésre 60 frtot. küldött.

Sinfalván a templom pénztára terhén uj iskola épült.

Bözöd-Ujfaluban a fundus költségén uj iskloa épült

Szászfaluban épitendő uj iskolára a püspök 100 frtot adott.

Déván az iskola átalakittatott, Ide a püspök 200 frtot küldött, a többit a hivek és a fundus fizette. Itten két szerzetes tanitó igen szép és elismerésre méltó eredménynyel tanit 4 osztályban; de igen szükséges, hogy még legalább egy tanitó oda rendeltessék.

Harasztoson a fundus költségén uj iskola épült.

Korondon uj iskolát épittet a megye; a püspök adott 200 frtot.

Udvarhely-Páltalván uj iskolát állitott a megye, a püspök küldött 400 frtot.

Apa-Nagyfaluban szép iskolát tanitólakkal állitott a püspök 2500 frttal.

Beszterczén uj iskola épül a város által, — a költséghez a püspök 1000, a fundus pedig 1700 frttal járult.

Szász-Erkeden uj iskolát épit gróf Lázár Miklós.

Tekében az iskola lényeges javitás és átalakitás alatt áll, a templom jövedelméből, püspöki segélylyel. Templom és papilak nincs. Ezek számára saját költségemeu béreltem ki helyiségeket.

Bikszádon uj kántor-tanitói lak és iskola épül; telke és fát gróf Mikes Benedek, 300 frtot a püspök adott.

Ó-Topliczán iskola- és paplakra 4660 frtot,

Bonczidán hasonlag iskola- és paplakra 2000 frtott adott a püspök.

M.-Láposon a tanitó dotatiójára 1000 frt alapitványt tettem.

K.-Ujfaluban az egyházközség uj iskolát állitott, a mire a püspök 100 frt segélyt küldött.

Ditróban, Alfaluban, Ujfaluban s Gyergyó-Szentmiklóson az iskolák bővitettek s több tanitókkal láttattak el.

Etédre oratorium és iskola épitésére 5600 frtot adott a püspök.

K.-Fehérvárt a püspök székhelyén a normalis iskola négy osztályának számára és két tanitó lakhelyéül az alsó városon telek és épület vétetett, melyeknek valamint az épület kitágitásának költségeit 12000 frtban a püspök hordozta.

Ugyan K.-Fehérvárt a leánynövelde épület hátsó része uj emelettel láttatott el hasonlólag a püspök költségén.

Nagy-Szebenben a Szentferenczrendi apáczák zárdája és neveldéje közelebbről 22000 frtba került nagyobbitást nyert a püspök költségén.

Gyergyó-Szentmiklóson egy nagyobbszerü leánynövelde felépitésének előkészületei folyamatba vétettek.

A gyülés a nmltsgu püspök ur e kimutatásából örömmel észlelvén azt, hogy e megnyugtató és örvendetes előhaladási mozzanatok legnagyobb részben kegyes főpásztorunk nagylelkü adakozásainak folytán létesülhettek, e fölötti hálás elismerésének jegyzőkönyvileg kiván kifejezést adni, — óhajtván, hogy a Mindenható a jótevő főpásztort az egyház javára még sokáig éltesse!

21. Inditványoztatik, hogy a helyettes világi elnök megválasztásának eszközlésére Kálnoky Dénes gr. mint elnök, Dr. Farkas Lajos, Finály Henrik és Beke Antal küldessenek ki.

Elfogadtatik, azon kijelentéssel, miszerint a gyülés azon határozatát, hogy a világi elnök általános szótöbbséggel válasz tassék, ez állomás betöltésénél is kivánja érvényesittetni.

22. Fölvétetik a 19. pontban felolvasott jelentés tárgyalása.

A jelentés azon része, mely az igazgatótanács eddigi mü-

ködésére vonatkozik, tudomásul vétetvén, a gyülés a bizottság első inditványát, mely igy szól: „A statusgyülés utasitja az igazgató-tanácsot, hogy évi jelentésében az Utasitás 8. §. e—f. és g. f. 14. §. 23. §. értelmében az egyházmegye ingó és ingatlan vagyonának állapotáról is tegyen jelentést, s a mennyiben a kormány által kezelt egyházmegyei vagyon mennyisége iránt merülne fel kétség, ennek mielőbbi tisztába hozatala végett tegye meg a szükséges és czélhoz vezető intézkedéseket," — elfogadja; hasonlólag II-ik inditványát, hogy t. i.: „Az igazgató-tanács utasittassék, hogy évi jelentésében az alapitványok és ösztöndijak adományozására, a kegyuri viszonyokra, a kath. status cselekvő és szenvedő pereire, s más a statusgyülést érdeklő és hatáskörébe eső ügyekre is terjeszkedjék ki," — elfogadja; a bizottságnak III-ik inditványára: „Az igazgató-tanács utasittatik, hogy jövőre teljes mértékben gyakorolja mindazon jogokat, illetőleg kötelességeket, melyek az 1873-iki Utasitás 8. §. b., 8. §. g., 10. §., 11. §., 14. §., 15. §., 17. §. pontjaiban foglaltatnak," püspök ur ő nmlga kijelentvén, hogy a tanárok kinevezése kérdésében egyet nem érthet a statusgyülés nézetével, a mint ezt tavaly is kifejezte, a gyülést elhagyta és az elnöki tisztet báró Apor Károlyra bizta, kinek is elnöklete alatt a fennebbi inditvány több oldalról megvitattatván, mint az igazgató-tanácsnak adandó utasitás elfogadtatott.

Ugyszintén elfogadtatott a jelentés IV-ik inditványa, mely igy hangzik: „Az igazgató-tanács utasittatik, hogy az 1873-ik évi Utasitás 8. §. d) 9. §. pontokban foglalt határozatokat teljesitse.

Egyuttal fölkéretni határoztatott az elnöklő erdélyi püspök ur ő nmlga, hogy a kath. tanodák igazgatóit utasitsa, miszerint az igazg. tanács ebbeli rendeleteinek haladék nélkül eleget tegyenek. Nem különben felkéretik püspök ur ő exja, hogy azon esetben, ha az igazgató-tanács közvetlen vizsgálattal akar magának meggyőződést meriteni egyes iskolák állásáról, ezen vizsgálatot megengedni méltóztassék."

Elfogadtatik az V. inditvány következő szövege: „A Statusgyülés hibáztatja azt, hogy az igazgató-tanács az Utasitás 13. §-ának nem tett eleget, és sem az 1874-ik, sem az 1875-ki költségvetés tervezetét nem készitette el és nem terjesztette elő.

Utasitja tehát az igazgató-tanácsot, hogy az eddigi adatok és eredmények alapján az 1875. és 1876-iki budgetek tervezetét

elkészitvén, azokat terjeszsze a jövő statusgyülés elé. Addig is felhatalmaztatik az igazgató-tanács, hogy 1874. folyamában az 1873-ik évi költségvetés alapján folyóvá tétethesse a szükséges összegeket.

Következő VI-dik inditvány is: „Ennélfogva inditványozzuk, hogy intézzen a Status-tanács felséges királyunkhoz egy felterjesztést, melyben kéri a Statusgyülés, hogy a katholikus vallási, tanulmányi, ösztöndij és egyéb alapok és alapitványok az igazgato-tanács kezelése alá bocsáttassanak.“ Elfogadtatik.

A bizottság VII-ik inditványát, hogy t. i. „A Statusgyülés elhatározza, hogy az illető ministerhez folyamodás intéztessék, melyben kérjük, hogy a kath. Statust érdeklő okmányokat annak idején, mikor azokra szükség lesz, esetről-esetre adja ki az igazgatótanácsnak,“ a gyülés azon okból mellőzendőnek határozza, mivel a szükséges leveleknek esetről-esetre való kiadatását biztositja a minister ur; az 1861-ki év előtti korszakból való levelek teljes kiválasztása pedig lehetetlen.

Elfogadtatott a jelentés VIII-ik és utolsó inditványa, mely a következő: „A Statusgyülés utasitja az igazgató-tanácsot, hogy a maga kebeléből egy kisebb bizottságot válasszon, mely egyházmegyénk közoktatási állapotát megvizsgálván és tanulmányozván, a szükségeseknek mutatkozó reformokra, javitásokra és intézkedésekre nézve, tekintettel br. Jósika Lajos ő exjának a jelen Statusgyülés első ülésében tett inditványára is, s tekintettel a tanárok és tanitók állásának biztositására, jelesen pedig a középtanodai tanárok nyugdijintézetének mielőbbi életbeléptetésére, részletes javaslatokat terjesszen a jövő statusgyülés elé.“

24. Püspök ur ő nmlga ez alatt visszajövén a gyülésbe, a helyettes elnök megválasztásának eszközlésére kiküldött bizottság bejelenti a választás következő eredményét: Szavazott 75. E 75 szavazatból Pál Sándor nyert 69-et, Gál Lajos 1-et, Züllich István 2-őt, Simon Elek 3-at.

Ennek folytán Pál Sándor helyettes elnöknek nyilvánittatván, a tárgyalás, minthogy az idő már előhaladott, más napra halasztatik.

25. Olvastatik a julius 2-án tartott ülés jegyzőkönyve.

A szöveg némely helyeinek kijavitása után elfogadtatik.

29. Felolvastatik a kolosmonostori uradalmi gondnokság számára az igazgató-tanács által benyujtott szolgálati utasitásnak és ügyviteli szabálynak javaslata.

Jóváhagyatott.

32. Olvastatnak Dániel Gábor udvarhelyszéki főkirálybiró, Tibád Antal udvarhelyszéki alkirálybiró és Demeter Endre udvarhelyi főesperes azon püspök ur ő nmlgának átküldött leveleik, melyekben a néhai gr. Nemes Abrahám által egy Háromszéken felállitandó kath. reáliskola javára hagyományozott 10,000 forintnyi alapitványnak kamatjait több háromszéki oly kath. fiuk között kiosztatni kérik ösztöndijul, kik az udvarhelyi állami főreáltanodát látogatják.

Miután a nemes gróf hagyatéka még nincs oly állapotba, hogy a Statusgyülés róla rendelkezhessék, az igazgató-tanácsnak megbagyatik, hogy mindenek előtt arra forditván figyelmét, miszerint e hagyomány tőkéje, valamint kamatjainak a brassói élethiztositó társulat pénztárába kellő időben való beszolgáltatása biztositassék, ez ügyről a jövő Statusgyülésnek jelentést tegyen, és a fő- s alkirálybirót, valamint az esperes urat is ez értelemben értesitse.

33. Olvastatik Simon Elek igazgató-tanácsosnak az igazgató tanács által beadott javaslata, melyben a róm. kath. 6 alapnak 4%-ot kamatozó államkötvényeknek eladását és árukon erdélyi urbéri kötvények vásárlását, a kolozsvári magy. kir. adóhivatal mint róm. kath. közalapitványi főpénztár e javaslatra tett észrevételében is kimutatott nyereség okából javasolja.

Az igazgató-tanácsnak megbagyatik, hogy magának az állampapirok biztos voltát illető állapotáról bővebb értesitést szerezvén, arról, hogy ez állampapiroknak az inditványozott csere vagy pedig ingatlanokba való fektetés által nyerhetni-e több eredményt, tervet adjon be.

34. Püspök ur ő nmlga előterjeszti a kegyes tanitórend tartományi főnökének Budapesten 1874. május 21-én 494. sz. alatt kelt, s ő nmlgához intézett azon átiratát, melyben hivatkozva arra, hogy a beszterczei iskolák és plebánia átadási feltételeire nézve 1869. január hó 30-án ő nagyméltóságának megküldött egy hosszabb válaszában nyilatkozott, erre azonban még elhatározó tudósitást nem nyert, főtisztelendő tartományi főnök ur felhozza, miként az érintett tárgyalások megkezdése óta a a kegyes tanitórendet anyagi és szellemi erejében oly csapások érték, melyek sürgetőleg parancsolják nem csak az elaludt beszterczei ügyet újra feleleveniteni, hanem ezzel a kolozsvári társ-

házat is kapcsolatba hozni, megemliti az átirat, hogy Kolozsvár azon hely, mely a szerzetes testületen a legközelebbi években a legsulyosabb és legfájdalmasabb sebeket ejtett; ezen vészes hatás okait nem kivánja kutatni, de annyit tisztelettel és határozottsággal kijelent, hogy ha tanitórendét moraliter tönkre juttatni nem akarja, a korunk szelleme és a társadalmi élet laza erkölcsei mellett nem szolgálhat ezentul Kolozsvárnak életre való és szakképzett tanárokkal és Erdélynek gáncsoskodásra adna alkalmat, ha kellően nem képzett vagy elaggott egyénekkel töltené be a kolozsvári főgymnasium tanszékeit; kéri tehát Püspök ur ő nmlgát, hogy a kegyes tanitórend kötelezettsége alól, melylyel Kolozsvár és Beszterecze iránt le van kötve, mi elébb felmentessék és a rend-kormány ezáltal az örökös aggodalomtól megszabaditva, oda ne kényszerittessék, hogy tanerők hiányában a kolozsvári főgymnasiumot önként elhagyja, „ad impossibilia enim non datur obligatio," a rend-kormánynak ezen megállapodása annál kevésbé fog akadályra találni az erd. kath. Status részéről, minthogy nem csak évtizedek előtt maga az erdélyi főkormányszék hivatalosan, hanem legujabb időben egyesek a napi lapokban is sürgették, hogy a kolozsvári gymnasium tanszékeinek betöltésénél a kath. Status birjon eldöntő befolyással; minek valósitására most, midőn a kegyes tanitórend sem anyagilag, sem szellemileg nincs többé azon helyzetben, hogy kötelezettségét teljesithesse, legkedvezőbb alkalom kinálkozik.

Fölkéri tehát ő nmlgát ezen ép oly fontos, mint sajnos ügyet gyorsan eldönteni.

Püspök ur ő nmlga ezen kath. Statusra s különösen a nevelési és közoktatási ügyre annyira fontos és következményeiben annyira nagy horderejü átiratot szóbeli előterjesztésében még bővebben megvilágositván s kifejtvén, a gyülésnek beható megfontolása és elhatározása alá bocsátja, és miután az ügy több oldalról megvitattatott, Püspök ur ő nmlga által a következő határozat kijelentetett:

Az erdélyi püspökmegyei kath. Status a főtisztelendő tartományi főnök urnak beterjesztett hivatalos átiratából fájdalommal értesül a rend kormányának azon szándékáról, hogy Kolozsvár és Beszterczéről a kegyes tanitórendet kivenni elhatározta. Az ennek indokolására felhozott érveket mint köztudatu körülményeket méltányolja; nem érzi azonban a Statusgyülés magát

arra indittatva, hogy a fenforgó kérdést azon érvek szempont jából határozza el. A kegyesrendiek tanitókara már egy század óta látja el a kolozsvári főgymnasiumot, a mig a kath. lyceum fönnállott, annak bölcsészeti karát, a kolozsvári nevelő intézeteket, a beszterczei elemi iskolát és az ottani plébániát a kegyesrendiek ezen százados működésök a nevelés és közoktatás terén kifejtett buzgó, ernyedetlen, szakképzett szolgálataik által a haza és különösen a kath. Status elismerésére, kegyeletes hálájára magukat érdemesitették és annálfogva a kath. Status jól felfogott érdeke azt kivánja, hogy ha a külön állott Erdélynek annyi hosszas szolgálatot tettek, ugy ma a Magyarországgal egyesült erdélyi résznek tovább is tartós időkre megtartassanak; tekintetbe veendő lévén az is, hogy Mária Terézia dicső emlékü királynőnek az 1778-ik év Augusztus 28-án kelt alapitványi oklevele által telepittetvén be a kegyes tanitórend, s azt a kegyes tanitó-rend el is fogadván, ma az erdélyrészi róm. kath. Status és a kegyes tanitórend között oly jogi és kötelezettségi egy század által szentesitett viszony létezik, mely egyoldalulag föl nem bontható és meg nem változtatható, annálfogva a kötelelezettség alóli fölmentés kérdésébe a Statusgyülés nem is bocsátkozhatik; tekintve azonban, hogy az alapitólevélben kikötött javadalmazások a mai kor szükségeinek meg nem felelnek: a kath. Status püspök ur ő nmlgát fölkéri s az igazgató-tanácsot oda utasitja, hogy a tartományi főnök s illetőleg kormánynyal magát érintkezésbe téve, a kegyes tanitórend Kolozsvárt működő tanárai sorsának jobbitására és a tanitórend méltányos igényeinek megállapitására nézve a feltételeket jelöljék ki, azokat a Statusgyülés jóváhagyása reményében foganatositsák és az eredményről annak idejében a Statusgyülést értesitsék.

35. Olvastatik a nmlgu vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak folyó évi április 19-én 880. sz. alatt kelt és az igazgató tanácshoz intézett azon magas leirata, melyben a kolosmonostori alapitványi uradalom műmalmának és erdejének kezelése körül azok jövedelmeinek emelése iránt intézkedik.

A magas leirat a kolozsmonostori uradalom részére kiadott utasitással el lévén intézve, az egyszerü tudomásul vétetik.

36. Inditványoztatik, hogy a jelen ülés jegyzőkönyvének hitelesitése a gyülés 5 tagjára bizassék.

A hitelesités az igazgató-tanács jelen levő tagjaira biza tik

37. Ezzel a tárgysorozat el levén intézve,

Püspök ur ő nmlga köztetszéssel fogadott szavakkal a gyülést bezárja. Ugyanazon nap este 8 órakor az utolsó ülés jegyzőkönyve Püspök ur ő nmlga jelenlétében az igazgató-tanács jelenlevő tagjai által felolvastatott és hitelesittetett.

Az erdélyi róm. kath. status-gyülés Kirolyfehérvárt 1876-dik évi julius 6-án tartott I. ülésének

Jegyzőkönyvéből.

1) Erdélyi püspök ur ő nagyméltósága elnöki székét elfoglalván, következő beszéddel nyitotta meg a gyülést:

Mélyen tisztelt status-gyülés!
Szeretett Papjaim és Hiveim!

Midőn egyházmegyénk e diszes képviselő testületét ily szép számban ismét főpásztori székem körébe összegyülekezve szemlélhetem, kedves kötelességemnek ismerem, hogy mindenek előtt azt egyenkint és összesen tiszteletteljesen és a legszivélyesebben üdvözöljem.

Jól esik lelkemnek tapasztalnom, hogy a Gondviselés által kormányzásomra bizott terjedelmes erdélyi egyházmegyének kitünő fiai, hacsak legyőzhetlen akadályok nem gátolják, örömest hallgatnak aggastyán főpásztoruk meghivó szavára s követik azt.

Valóban a különösen megigért isteni oltalom mellett azon erő, mely a keresztény katholikus anyaszentegyházat békében gyarapodásra, küzdelmeiben kitartásra s győzelemre segiti, nem egyéb mint a papság és a hivek rendületlen ragaszkodása főpásztoraikhoz és az egységes nagy egésznek dicső Fejéhez, Sz. Péter Apostol Utódjához.

A hitegységből származó egyetértés volt mindenkor a kath. anyaszentegyháznak védbástyája küzdelmeiben ugy a külvilággal, mint a belsejében támadt visszavonások között. Már sz. Pál inti vala a Korinthusbélieket, hogy ne legyenek közöttök szakadások, hanem legyenek egyetértők beszédben és itéletben.

Ugyanő az egyházat Krisztus Urunk titokszerü testének jelzi, melyben együtt szenvednek minden tagok; vagy ha az egyik tag megdicsőittetik, együtt örülnek minden tagok.

Az anyaszentegyház, irja szent Cyprián kárthágói püspök a 3-ik keresztény század közepe táján, egységes egy, ámbár gyarapodásának termékenységével mindenfelé elterjed. Mint a nap sugarai sokak, de világa egy, mint a fa ágai sokak, de a törzs egy, mint a forrás sok patakra oszlik, de a kútfő csak egy: ugy az anyaszentegyház is egy — az elválaszthatlan egység. A naptól nem lehet elvágni sugarait. A fáról leszaggatott ágakból kiszárad az életerő, s a forrástól elgátolt folyam kiapszik.

Ez az apostoli tanitás, ez az ősi keresztény meggyőződés, melyet egyházunk minden századának eseményei igazolnak.

Ezen meggyőződés Erdély katholikus fiainak egyik legszebb öröksége, melyet az egyházuk és szent vallásuk védelmezése által örök történeti emlékre érdemesült dicső őseik hagyományoztak rájok.

És ez egyszersmind záloga azon reményemnek, hogy a jelen status-gyütésben sem fog az eszmecsere folytán oly választó fal köztünk emelkedni, mely egyetértésünket megzavarhassa, vagy épen lehetetlenné tegye. Unitis viribus sokra mehetünk, e nélkül létünk is kétségessé válhat.

Ezen kivül biztat e nagytekintetü gyülés mélyen tisztelt tagjainak fennkelt szelleme és hitbü gondolkodása, mely azon ohajban előre is összpontosul, hogy tanácskozásainkat ohajtott siker és üdvös eredmény koronázza, mit ismét csak egyetértésünk termő magvaiból fogunk biztosan felsarjadva láthatni, miképen ezt mutatja a már is elért jó eredmény, melyet osztatlan akarattal tett intézkedésünk felmutathat. Ugyanis Ő Császári és Apostoli Királyi Felsége, a mi legkegyelmesebb urunk mult gyülésünknek általam legmélyebb jobbágyi hódolattal személyesen benyujtott legalázatosabb feliratát legkegyelmesebben elfogadni méltóztatván, főméltóságu magyar királyi kormánya panaszaink igazságát már beismerte és sérelmeink orvoslásáról előlegesen is intézkedett.

Biztat továbbá a tanácskozásra kitüzött ügyek fontossága, melyek mindnyájunk meleg érdeklődésére méltók lévén, egyszersmind kivánt eredményre juttatandók.

Noha pedig ezek huzamosb tárgyalásokra látszanak felhiv-

ni, dologi részeik már annyira elő vannak készitve, hogy tekintvén a mélyen tisztelt statusgyülés tagjainak részint hivatalos, részint magán elfoglaltatását, mely miatt hosszasabb időre tüzhelyeiktől távol nem lehetnek: legyen szabad mindnyájokhoz azon kéréssel fordulnom, hogy a fölmerülendő ügyeket velős rövidséggel és időkiméléssel tárgyalni méltóztassanak.

E rövid bevezetés végén, itt a tanácskozó teremben is Ahoz fordulok, a kitől minden tökéletes ajándék hozzánk leszármazik, a világosság Atyjához, hogy vezérelje elménk gondolatait oly üdvös határozatok meghozására, melyek katholikus érzelmeinket hiven visszatükrözzék, az Apostoli Királyi Felség iránti hódolatunk és törhetlen hüségünk bensőségéről vallomást tegyenek, hazafiui érzületünk őszinteségéről, de főkép katholikus érdekeink felkarolásáról tanuskodjanak.

Most pedig az erdélyi kath. statusgyülést az Urnak szent nevében ezennel megnyitom.

3) Az igazoló bizottság jelenti, hogy főpásztorunk ő nagy méltósága a statusgyülést egészen szabályszerüleg hivta össze, mert az 1873 ik évi statusgyülés jegyzőkönyve 8 ik pontja alatt elfogadott 14 ik § értelmében egyharmadrészben egyháziakat, és kétharmadrészben világiakat hivott meg.

A statusgyülés ennek constatálása végett a meghivottak névsorának fölolvasását határozván, az fölolvastatik, és abból kitünik, hogy szám szerint 61 egyházi és 126 világi statusgyülési tag hivatott meg és hogy ezek közül megjelent negyvenczolcz világi és negyvennégy egyházi statusgyülési tag, kiknek igazoló okmányai mind rendben találtatván, a statusgyülés magát megalakultnak nyilvánitja.

4) Simon Elek és Veszely Károly status-gyülési jegyzők azon kéréssel járultak a status-gyüléshez, hogy jegyzői hivataluktól fölmentessenek.

A statusgyülés megtekintvén a jegyzői hivatal fontosságát, melyet jelenlegi jegyzői több gyülésen szakavatottan és közmegelégedésre viseltek, Simon Elek és Veszely Károly jegyzőket ezen hivatalukban továbbra is meghagyni határozta. Mindazonáltal méltányolván a kérésök mellett fölhozott indokokat, segédjegyzőnek Gál Domokost és Veszely Károly helyettesének ezen gyülés tartamára Eltes Károlyt nevezte ki.

7) Tárgyalás alá vétetvén a főméltóságu magyar királyi kormány által letartóztatott alapitványainknak, nevezetesen a) a

nagy-szebeni kir. róm. kath. Terézárvaház alapitványainak, b) az erdélyi fehérvári székes káptalan javadalmazásának, c) a nagy-szebeni orsolya-apáczák leánynöveldéjétől elvont királyi alapitványoknak, d) a brassói és nagyszebeni szent-ferencz-rendi zárdák királyi alamizsna-járandóságainak 1868 óta függőben levő ügye, miután püspök ur ő nagyméltósága az ezen ügyben eddig folytatott tárgyalásokat és azoknak mostani állását előterjeszteni méltóztatott.

Statusgyülésünk örvendetes tudomásul veszi, hogy a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi minister ur erdélyi egyházmegyénknek a nagyszebeni kir. róm. kath. Teréz-árvaház, az erdélyi fehérvári káptalan, valamint a nagy-szebeni és brassói szentferencz-rendi zárdák javára tett királyi alapitványai érdekében a magyar királyi kincstár ellen fennálló igényei alaposságát és jogos czimét beismervén a) a nagyszebeni királyi róm. kath. Terézárvaház részére az 1876-ik évre járó folyó javadalomkép 17,690 frt, ezen évi javadalom után az 1873 évtől 1875-ik évig terjedő időszakra hátralékos járulék gyanánt 53,070 frt, b) az erdélyi fehérvári káptalan részére az 1876-ik évre kijáró javadalom fejében 5,988 frt, s ezen javadalom után az 1868—1875 évi időszakra hátralékban levő járulék gyanánt 47,880 frt, c) a nagyszebeni és brassói szent-ferenczrendi zárdák javára az 1876-ik évre folyó javadalomképen egyenkint 140, összesen 280 frt s ugyanazon évi járulék után 1868 - 1875 évi időszakra hátralékban maradt javadalom fejében egyenkint 1,120 frt. összesen 2,240 frt kiszolgáltatása és ezen évi alapitványi járulékok fejében jövő 1877-től kezdve a) a nagyszebeni királyi róm. kath. Teréz-árvaház számára 17,690 frt. b) az erdélyi fehérvári káptalan javára 5,985 frt. c) a nagyszebeni szent-ferencz-rendi zárda részére 140 frt. s a brassói szent-ferencz-rendi zárda javára 140 frtnak évenkint az államszükséglet terhére a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetésébe „alapitványok“ czimén állandó javadalmakul leendő felvétele végett az országos képviselőházhoz kétségtelen jogos czimmekkel és mellőzhetlen nemzeti és közmüvelődési érdekekkel alaposan indokolt törvényjavaslatot beterjeszteni és már a folyó 1876-ik évre ezen czimeken a nevezett Terézárvaház és káptalan javára előlegeket utalványozni méltóztatott. Ezért statusgyülésünk a magyar királyi vallás és közoktatásügyi minister, valamint a magyar királyi pénzügyminister ő nagyméltóságaiknak osztatlan hálás köszönetet szavaz

és annak ő nagyméltóságuk magas tudomására juttatását határozza: azon biztos remény táplálván status-gyülésünket, hogy ő nagyméltóságaik ezen sérelmes ügyeink érdekében tanusitott jog- és igazságszeretete és lankadatlan erélye az összes főméltóságu magyar királyi ministerium kegyes közreműködésével együtt nemcsak ezen törvényjavaslatot segitendi törvény erejére emelkedni, hanem az 1873-iki és 1874-iki statusgyülésünk föliratainban kifejtett azon jogos kivánalmunk teljesedését is kieszközlendi, miszerént a szóban forgó alapitványoknak megfelelő tőke is a királyföldi tized állami kárpótlási kötvényeiből mielőbb kiszakittassék és tatusunknak mint jogos örökös tulajdona, közvetlen kebli kezelés végett kiadassék.

Noha pedig kétségen kivül áll az, hogy emlitett alapitványaink a királyi kincstárt magánjogilag is terhelő és törvény utján érvényesithető tartozások; és noha teljes bizalmunk van országos képviselő és főrendi házaink jog és igazságszeretetében: mégis szükségesnek látja statusgyülésünk és ennélfogva elhatározza azt, hogy 1874-ik évi felségi folyamodványunk és a miniszteri törvényjavaslat indokolása alapján egy föliratot intézzen az országos képviselő házhoz, és a főrendi házhoz, melyben az országgyülés mindkét házánál ezen már 1868 óta pótolhatlan anyagi és szellemi hátrányokat okozott sérelmes ügyeinknek megorvoslása végett beterjesztett törvényjavaslat elfogadását kérelmezze.

Mi a nagyszebeni Orsolya apáczák leánynöveldéjének hasontermészetü igényét, valamint az árvaháznak még függőben lévő sorsjátéki jövedék iránti követelését illeti, megbizza statusgyülésünk az igazgató tanácsot, hogy az ezt illető járulékok folyósitásáért további okadatolt fölterjesztéseket tegyen.

Továbbá tudva van statusgyülésünk előtt főpásztorunk, gyergyó-szent-miklósi Fogarasi Mihályi erdélyi püspök ur ő nagyméltóságának azon ernyedetlen apostoli buzgósága, melylyel valamint egész statusunk és az egyházmegye minden ügyét a legnemesebb érdeklődéssel fölkarolja, lankadni nem tudó munkássággal intézi s kifogyhatlan áldozatkészséggel ápolja: ugy különösen jelen fenforgó sérelmes ügyeink orvoslása végett ugy a főméltóságu magyar királyi kormánynyal szakadatlan tárgyalásokat folytatott és statusunk igazait tekintélyével támogatta, mint legalázatosabb folyamodványunkat a felséges magyar királyi trónnak, egyházunk legfőbb kegyurának és igazaink

legerősebb támaszának zsámolyához előterjesztette. Mely irántunk és az egész egyházmegye iránt tanusitott kegyes atyai gondoskodásért főpásztorunk iránti báladatosságunkat jegyzőkönyvileg megörökiteni határoztuk. De nem feledhetjük el hilibi Gál János atyánkfiának is azon ernyedetlen közbenjárását, melylyel, mint statusgyülésünk megbizottja, sérelmi ügyeink tárgyalását folytonos éber figyelemmel kisérte, a főméltóságu királyi kormány előtt követeléseink jogosságát ismételten föltárta, a fölmerült bonyolódott kérdésekben ohajtott fölvilágositásokat adott s végre igazaink illetékes elismerését kiviván, azokat remélhetőleg kedvező eredményhez segitette. Mely közérdemü fáradozásáért hilibi Gál János atyánkfiának statusunk jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz.

8) Tárgyalás alá vétetvén egy erdélyi róm. kath. tanári nyugdijalap s a gymnasiumi tanárok helyzetének javitására szolgálandó segélyalap szervezésének ügye, határoztatott, hogy az erdélyi róm. kath. tanári nyugdijalap szervezéséről püspök ur ő nagyméltósága és az igazgatótanács által beterjesztett szabálytervezet véleményes jelentéstétel végett egy bizottságnak kiadatik. A gymnasiumi tanárok helyzetének javitására szolgálandó segélyalap szervezése önkéntes adakozás és önmaguk megróvása utján eszközöltessék, főpásztorunk ő nagyméltóságát fölkérvén és az igazgatótanácsot megbizván a módozatok egyetértő megállapitásával és az ügy egyetértő foganatositásával.

9) Fölvétetik az alapok mostani papir-pénzei gyümölcsözőbb papir- és érczpénz-nemre való átváltoztatásának ügye, mely az igazgatótanács jelentésében már bennfoglaltatván, határoztatik, hogy ezen ügy ugyanazon bizottságnak véleményezés végett átadassék.

10) Olvastatik a) a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak 1874-ik évi dec. 28-ikán 34,204 szám alatt kelt és az igazgató tanácshoz intézett leirata, melyben kijelenti, hogy aa) az igazgatótanácsnak azon kivánata, miszerént a gör. kath. fogarasi, hátszegi és rodnai vicariusok fizetése a vallásalap 1875-ki költségvetéséből kihagyassék, az érintett költségvetés összeállitásánál nem volt tekintetbe vehető. S hogy bb) a közalapok kebli kezelés alá bocsátásának ügye ez időszerént nem vehető érdemleges tárgyalás alá, mert egyrészről az igazgatanács nem részletezte ebbeli kivánatát s jelesen ki nem fejtette, mennyiben érintetik általa a legfőbb kegyuri s fölügyeleti jog s mert más-

részről hasonló kérdések az erdélyi egyházmegyei kath. statu önkormányzati hatáskörének végszervezése s megállapitása alkalmával fognak érdemlegesen tárgyaltatni. b) Olvastatik a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi minister urnak 1874 dec. 23. 30789 szám alatt kelt és az igazgatótanácshoz intézett leirata, mely szerént aa) ő nagyméltósága beleegyezik az igazgatótanács azon határozatába, hogy az erdélyi kath. alapitványok vagyonához tartozó 907.800 forintnyi államadóssági kötelezvények hazai földtehermentési kötelezvényekkel kicseréltessenek; s bb) figyelmezteti az igazgatótanácsot, hogy határozataiban s intézkedéseiben ő felsége legfelsőbb fölügyeleti jogai s a közgyülés által megszabott korlátokra figyelemmel legyen.

a) Az idézett 1874 dec. 28. 34,204 szám alatti leiratot illetőleg határoztatott, hogy aa) ismételten kérjük a nagyméltóságu magyar. kir. vallás- és közoktatásügyi minister urat, méltóztassék az erdélyi róm. kath. vallásalap költségvetéséből a fogarasi, hátszegi és rodnai görög kath. vicariusok fizetését kihagyatni. bb) Az igazgatótanácsot utasitjuk, hogy Főpásztorunk ő nagyméltóságával egyetértőleg erdélyi róm. kath. statusunk közalapjainak kebli kezelés alá leendő tettleges átvételéről és ezen kebli kezelés kebli kezelés módozatáról ő császári s apostoli királyi Felsége legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak szem előtt tartásával a statusgyülés és igazgatótanács ezekre vonatkozó hatáskörét megállapitó szabályzati javaslatot terjesszen a jövő statusgyülés elébe. b) Igaz ugyan, hogy mint az 1874 dec. 23. 30,789 szám alatti ministeri leirat mondja, az igazgatótanács az 1874-ik évi status-gyülésnek az alapok átváltoztatásáról szóló határozatát nem tartotta meg és ezen pénzügyi müveletről a megyés püspököt sem értesitette és ekép szabályellenesen járt el; de tekintve az átváltoztatás sürgető voltát, az abból származott hasznot és azon körülményt, hogy a mult évben statusgyülés nem tartatott: a statusgyülés az igazgató tanácsnak ezen eljárását a mennyiben eszközöltetett, utólagosan helyben hagyja és a közalapok papirjai megkezdett átváltoztatásának további végrehajtásával megbizza, oda utasitván az igazgató tanácsot, hogy ennek eredményéről a jövő gyüléshez jelentést tegyen.

11) A kir. kincstár a kegyurasága alá tartozó némely róm. kath. egyházközségi tanitók fizetését elvonván s némely helyeken a templomokat és iskolákat saját tulajdona gyanánt vezettetvén be a telekkönyvekbe, mint hasonló sérelmek Rodnán,

Kudzsiron, Déésaknán, Oláh-Láposbányán, Magyarláposon, Kőrösbányán, Felső-Porumbákon, Govásdián, V.-Hunyadon, Sebeshelytt előfordultak; de különben is mivel a királyi kincstár kegyurasága alatt levő lelkészek és tanitók silány fizetéssel, nagy szegénységben nyomorkodnak:

utasittaik az igazgató-tanács, hogy minden egyes ilyetén sérelmes esetet tanulmányozván, azoknak akár kérvényezési, akár pedig törvénykezési uton orvoslást szerezzen.

12) A nagyszebeni kir. róm. kath. Terézérvaházнak a dicső emlékü alapitó királynő szándéka szerént a hazai közoktatási törvény szemelőtt tartásával eszközlendő ujjászervezés ügyét az igazgató tanácsra bizzuk, hogy ezen szervezésről az árvaház rendeltetésének s az alapitó dicső királynő szándékának megfelelőleg, az 1868-iki 38. t. cz. 59—66 §§. értelmében főpásztorunk ő nagyméltósága közremüködésével készitsen egy ipari szakosztályi oktatással megtoldott felső népiskolára vonatkozó tervezetet s azt terjessze a jövő statusgyülés elébe. Addig is pedig, mig ezen árvaház véglegesen ujra szerveztetnék, még két alkalmas tanitót a növendékek elemi oktatása végett állitson be és a megkezdett előlegezés tovább folytatása, illetőleg a beterjesztett törvényjavaslat törvényre emelkedése reményében a födözet erejéhez mérten már a küszöbön álló iskolai évre árvákat fogadjon föl.

16) c) Az előadói tisztre beadatott 90 szavazat, melyből 67 szavazat dr. Éltes Károlynak, 15 Filker Eleknek, 5 Züllich Istvánnak, 1 dr. Éltes Eleknek, 1 Éltesnek, 1 Biró Bélának jutott. E szerént az 1874-ik évi statusgyülés, jegyzőkönyvének 16 pontja alatti határozata értelmében általános szavazattöbséggel előadónak megválasztatott d. Éltes Károly, utasitattván az igazgató tanács, hogy töle az esküdt bevévén, hivatalába igtassa be, és az előadói állomásra megszabott javadalmat részére utalványozza.

17. Jósika Lajos báró ur ő nagyméltósága statusgyülésünk és igaz. tanácsunk világi elnöke gyengélkedése miatt, mely által az igazgató tanácsi elnöki teendők végzésében gyakran akadályozva van, hivatkozással a mult statusgyülésnek 10 sz. alatti határozatára, kéri, hogy valaki az ig. tanács kebeléből a helyettes világi elnök teendőivel megbizassék.

Pál Sándor az igazgató tanács alelnökének közfelkiáltással három évre megválasztatik.

b) A bizottság az igazgató tanács által az alapitványok s

ösztöndijakról előterjesztett azon kimutatást, mely szerént a gyula-fehérvári finöveldében 22, az udvarhelyiben 36, a marosvásárhelyiben 23, a csiksomlyóiban 35, a kantaiban 10, a kolozsvári kisebb finöveldében 41, a nagyobban 89, összesen 246 növendék volt, kiknek ellátása évenkint közel 28,000 frtba kerül, tudomásul ajánlja.

A gyülés a bizottság ezen ajánlatát elfogadja.

e) Az alapitványok számadásainak megvizsgálására vonatkozólag az utasitás 14 §. értelmében a bizottság javasolja, hogy a statusgyülés utasitsa az igazgató tanácsot, miszerént a neve zett utasitás 14 §-ának tegyen eleget. Erre az igazgató tanács által adott azon fölvilagositást, hogy az igazgatótanács a beterjesztett számadásokat mindig átvizsgálja és csak azután terjeszti föl a számvevőséghez, a statusgyülés tudomásul veszi.

f) A gymnasiumi tanárok kinevezésére vonatkozólag a bizottság azt ajánlja, hogy mihelyt valamely tanári állomás megürül, az igazgatótanács pályázatot hirdet, a pályázók okmányait átveszi és azokról véleményét kimondja s azt, valamint az okmányokat a megyés püspökkel hasonló véleménye kicserelése végett közli. S a vélemények kölcsönös kicserélése után az igazgatótanács a kinevezendő személyekre nézve megállapodását határozatilag kimondja, és azt a püspökkel közli, ki en nek nyomán a tanárt ezen záradékkal: „egyetértőleg az erdélyegyházmegyei róm. kath. igazgatótanáccsal“ kinevezi. Ugyanez eljárás követendő az előléptetéseknél, áthelyezéseknél és minden ilyenszerü változásnál.

Határozat. Igaz ugyan, hogy az utasitás 10. §. az egyházmegyei gyülés intézkedése alatt álló köznevelési intézetekben a tanárok kinevezését az igazgató tanácsra ruházza; de miután azon módozatokat, melyek szerént azon kinevezés a megyés püspök és igazgató tanács közös befolyásával mikép gyakoroltassék, az utasitás meg nem állapitja: annálfogva a statusgyülés a bizottság által ajánlott módozatot elfogadja és annak megtartására az igazgató tanácsot utasitja.

g. A bizottság javaslata értelmében vonatkozva az ig. tanácsnak adott utasitás 8. §. c. d. pontjaira és a 9. §-ban foglalt határozatokra, a statusgyülés meghagyja az ig. tanácsnak, hogy az egyházmegyei közoktatás állapotáról magának hivatalos tudomást szerezzen, a nevelés- és közoktatásügyet fejleszteni törekedjék és annak összes állapotáról annyival is inkább évenkint

kimeritő jelentést terjesszen a közgyülés elé s az e téren szük ségesnek mutatkozó javitásokat mind a tanrendszerre, mind a tanodákra nézve inditványozza, minthogy mindezeknek eszközölhetése végett erdélyi megyés püspök ur ő nagyméltósága a gyülés előtt tett kijelentése szerént a finöveldék, gymnasiumok, árvaház és normalis iskolákról az intézeti elöljárók, igazgatók és felügyelők által évenkint ő nagyméltóságának bemutatott jelentésekkel együtt az egyházközségi iskolákról a tanitók, lelkészek gondnokok, esperesek által ő excellentiájához fölterjeszteni szokott jelentéseket is az igazgatótanácshoz az iskolai év végén át fogja tenni.

h) Az iskolaügy fölvigyázását és vezetését illetőleg ajállja a bizottság: Mondja ki a statusgyülés, hogy megkivánja az igazgató tanácstól, miszerént az a neki adott utasitás szellemében ugyan, de az erdélyi püspök ur ő nagyméltóságával egyetértőleg járjon el.

A statusgyülés ezen ajánlatot elfogadja.

i) A bizottság javaslata értelmében a költségvetést és zárszámadást illetőleg a statusgyülés utasitja az ig. tanácsot, hogy az 1877-iki költségvetést és a mult évek zárszámadásait terjessze a jövő gyülés elé, addig is pedig fölhatalmazza az igazgatótanácsot, hogy a folyó évi szükségletet a miniszterium által megállapitandó költségvetés alapján és keretében folyóvá tehesse.

k) A mi az illető alapoknak saját kezeles alá vételét illeti a bizottság javaslata értelmében a statusgyülés utasitja az ig. tanácsot, hogy a vallás- és közoktatásügyi minister urnak 1874 dec. 28. 34,204 szám alatt kelt leiratára vonatkozólag ügyekezzék eloszlatni a minister urnak azon kételyét, mintha az, hogy a kath. status a saját tulajdonát képező alapokat saját kezelése alá veszi ő felségének kegyuri és felügyeleti jogával ellenkeznék. Fejtse föl, hogy az erdélyi katholikusok ő Felségének ezen jogait a legnagyobb tiszteletben kivánják mindenha tartani és készek eleget tenni mindazon föltételeknek, melyeket ezen legfelsőbb jogok biztositására a miniszterium szükségesnek fog tartani azon esetben, ha az alapok a kath. status és ig. tanács közvetlen kezelése alá adatnak. Egyszersmind utasitja az igazgatótanácsot, hogy ő Felsége vallás és közoktatásügyi miniszterével egyetértve tegyen lépéseket a kath. alapitványok részbeni convertálására nézve, fölhatalmazván az igazgatótanácsot, hogy az alapitványok jelenlegi papirjainak egy részét nagyobb s amortiza-

tióval is összekötött kölcsönökre s nagyobbszerü birtokvételekre fordithassa. —

l) A bizottság az igazgatótanácsnak az erd. r. k. gymn. tanárok, néptanitók s tanitónők, nevelők s nevelőnők nyugdijazására,*) özvegyeik s árváik gyámolitására vonatkozó javaslatát elfogadásra ajállja.

A statusgyülés a mellékelt szöveg szerént ezen javaslatot elfogadja az 5-ik §. következő módositásával: „A papi tanárok és kegyesrendiek, ha illető hatóságuk által egyházi pályára rendeltetnek, azon esetben, ha még nem töltöttek 10 évet a tanári pályán, az általuk addig befizetett illetéket, ennek kamatjai nélkül visszakapják; ha azonban 10 éve már, hogy tanárkodnak, akkor nyugdij igényök nem enyészik el, hanem más pályán történt nyugdijaztatásuk alkalmával igényt tarthatnak ezen nyugdijalapból is a tanári pályán töltött éveknek megfelelő nyugdijra.“ Valmint a 7. §. utolsó pontjának következő módositásával: „Ezért az ily egyének már a tanári s tanitói karból kilépésökkor kötelesek a tanárságról vagy a tanitóságról való lemondásukat a püspöknek további intézkedés végett bejelenteni.“ Meghatározza továbbá a statusgyülés, hogy a) az elemi iskoltanitók nyugdijalapja az ahoz igényt tartók minden megröviditése nélkül saját természetének és rendeltetésének mindenkori megóvása és fenntartása mellett s a tőkének érintése nélkül mindaddig ezen czélra fordittsasék, a mig a gymn. tanárok nyugdijalapja oda fogja magát kinőni, hogy saját terhét elhordozhatja. b) Ide fordittassék hasonló feltételek alatt a kántortanitóknak az erdélyi fehérvári káptalan kezelése alatt levő nyudijalapja, és c) a tanulmányi alapból e czélra 20,000 frt évi 1,000 frt részletben kiszakittassék. Minek következtében ezen nyugdijalap szabályainak a megállállapitott szöveg szerénti kinyomatása, ezen jegyzőkönyvhöz csatolása és annak végrehajtása elhatároztatik, meghagyatván az igazgató tanácsnak, hogy mindezekben az ügy sürgős volta miatt mielőbb lépéseket tegyen. —

m) A kegyesrendi tanárok fizetésének a többi erd. kath. tanárok fizetésével való egyenlősitését s ezen fizetésnek utalványozását a bizottság véleményével megegyezőleg a statusgyülés helyeslő tudomásul veszi és egyszersmind jövőre elhatározza.

n) A gymn. tanárok fizetésére vonatkozólag a bizottság ajánlata szerént az igazgatótanács javaslatát elfogadván, kimond-

*) Lásd alább a javaslat szövegét!

ja a statusgyülés, hogy a rendes tanárok fizetése 800 frtra emeltetik föl, melyhez 10 év mulva ujabb 100 frt. fizetésjavitás csatoltatik, az összes fizetés azonban ez időszerint az 1000 frtot meg nem haladhatja. E fizetésjavitás már 1877 január 1-től fogva életbe lép s e czélból fölhatalmaztatik az igazgatótanács, hogy a tanulmányi alapból 5000 frtot folyóvá tehessen.

o) A kolozsmonostori uradalomról az igazgató-tanács által beterjesztett azon jelentést, miszerént annak állapota annyira javult, hogy nyolcz éven át befolyt és a főpénztárba beszolgáltatott évi átalagja 22,796 frtot s 87 krt tett és ügykezelése oly kerékvágásba hozatott, mely annak kormányzását minden nehézségtől megszabaditotta, a bizottság javaslata szerént a statusgyülés tudomásul vévén utasitja az igazgatótanácsot, hogy czélszerübb kezelés és felügyelés végett saját tagjai közül egy inspectort válaszszon és annak számára a monostori uradalom jövedelméből a viszonyokhoz mért arányban évi tiszteletdijt utalványozzon.

p) Az igazgató tanács azon eljárását, miszerint a magyar keleti vasut által kisajátitott kolozsmonostori uradalmi földek 4,472 frt. és 12 kr. árából eddig tett föld- és erdővásárlásait minthogy azzal az uradalom fekvőségeinek közepében létezett alkalmatlan és káros befolyásu compossessoroktól megszabadult, a bizottság javaslata szerént a statusgyülés utólagosan helybenhagyja és egyszersmind az igazgatótanácsot fölhatalmazza, hogy e vásárlást folytathassa, sőt ha a fölszabadult egyénektől jutányosan földeket vásárolhat, erre nézve a kedvező alkalmat használja föl.

r) A kolozsvári régi convictusnak a külső monostorutczában fekvő puszta telke eladására, minthogy annak fentartási költségei jövedelmeit fölemésztik; továbbá a kolozsvári kath. lyceumi könyvnyomda és convictus közti szögleten fekvő épületes teleknek az ösztöndij-alap számára leendő megvásárlására az igazgatótanács fölhatalmazást kérvén, a bizottság azt megadhatónak véleményezi.

A statusgyülés a bizottság ezen véleményét határozatra emeli.

v) Az igazgatótanács azon inditványát, hogy a kolozsvári egyétem udvarában levő csillagásztornyot eladhassa s a befolyt összegből meteorologiai észleldét állitson föl és rendezzen be, mely a budapestivel összeköttetésbe lépjen, a bizottság ajánla-

tára, a statusgyülés elfogadja s annak valósitására az igazgató-tanácsot felhatalmazza.

x) Minthogy a mult statusgyülés jegyzőkönyvei még nincsenek hitelesitve, kinyomatva és szétosztva, a bizottság azoknak utólagos hitelesitését, kinyomatását és a tagok közötti kiosztását inditványozza.

A statusgyülés ezen inditványt határozattá emeli.

19) Főpásztor ur ő nagyméltósága inditványára a statusgyülés báró Apor Károly bizottsági elnöknek, annak jegyzője Lukács Bélának és a bizottság többi tagjainak fáradozásaikért és czélszerü javaslataikért jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz.

20) Fölolvastatnak az I. ülés jegyzőkönyve 7 ik pontja alatt elhatározott s Trefort Agoston m. kir. vallás- és közoktatásügyi és Széll Kálmán m. kir. pénzügyminiszter ő nagyméltóságaikhoz intézendő köszönő és kérelmező föliratok fogalmazványai.

A statusgyülés ezen föliratok fogalmazványait elfogadván, azokat jelen üléséből a vallás- és közoktatásügyi és a pénzügyi miniszterek ő nagyméltóságaihoz a következő szövegben felterjeszteni határozta:

Nagyméltóságu magy. kir. vallás- és közoktatás ügyi Minister ur!

Gyula-Fehérváron Nagyméltóságu Püspökünk által, fennálló szabályaink értelmében folyó 1876-ik évi julius 6-ikára rendes gyülésre egybehivott róm. kath. statusgyülésünk örvendetes tudomásul vette és hálás köszönettel fogadta Nagyméltóságodnak azon kegyes intézkedését, melylyel a nagyszebeni róm. kath. Teréz-árvaház alapitványainak tetemesebb része, továbbá az erdélyi fehérvári káptalan; a nagyszebeni és brassói szt.-ferenczrendi zárdák alapitványai iránt a közegyetértést a Nagyméltóságu Magyar Kir. Pénzügyminister urral létre hozni és annak alapján mint kir. alapitványok czimén a kincstárra vonatkozó terheknek, a folyó 1876 évre és ezutánra is évenkint kiszolgáltatása; ugy a hátralékban maradott összegeknek kiadatása iránt a törvényjavaslatot legalaposabb indokolással hazánk törvényhozása elébe terjeszteni méltóztatott.

Sőt mivel ezen törvényjavaslat tárgyalása az országgyülés közelebb félbe szakadt ülésein meg nem történhetett, a folyó évre illő összegeknek felét romban levő templomaink szükségei

és szegény árváink mielőbb megkezdendő nevelése czéljából már is előlegképen utalványozni kegyeskedett.

Biztosan reméli a statusgyülés, tapasztalva Nagyméltóságodnak ügyeink iránti atyáskodó gondosságát, melyért kérelmünket Nagyméltóságod elébé terjesztjük, hogy ha előre nem látható események késleltetnék ezen törvényjavaslat törvényre emelését, a folyó évre illő járulék még hátra levő részére nézve is kegyes leend előlegezés által intézkedni.

A kétségbe vonhatlan jogállapotnak visszaállitása által alkalmat nyujtott Nagyméltóságod statusgyülésünknek, hogy a dicső emlékü alapitó felséges Mária Terézia, felséges urunknak áldott ősanyja szándékait teljesithessük és azon mellőzhetlen vallásos kötelességnek, hogy e megye oly sok szegény árváinak, ugy a szerencsétlen lelenczeknek tartásáról és neveléséről az e végre tett alapitványokból gondoskodjunk; azokat tanitás és erkölcsös nevelése által a magy. államnak hasznos polgárai vá képeztessük; végre azon hazafiui kötelességnek is eleget tehessünk, hogy ezen püspöki megyének a román fejedelemségek felé eső széleit lakó róm. kath. székelyek között a silány és kevés müvelhető föld gazdászatának az ezt lakók fentartására elégtelen volta miatt évről-évre szaporodó kivándorlását bár az által némileg megakadályoztathassuk, hogy azoknak gyermekei minél többen iparosoknak neveltethessenek.

Teljes készséggel elfogadjuk Nagyméltóságodnak azon magas intentióját, miszerént az árvaház az alapitó dicső királyné szándéka szerént és hazai törvényeinknek megfelelőleg szervezessék; ez iránt meg is adtuk utasitásunkat az igazgatótanácsnak, hogy addig is, mig a Nagyméltóságod által beterjesztett törvényjavaslat törvény erejére emelkednék és ennek alapján az évi járulékok állandó kiadása biztositva leend: a szervezetet megkészitve a legközelebbi statusgyülésünk elébe terjeszsze.

Fogadja Nagyméltóságod hálánk és mély tiszteletünk kifejezését.

Az erdélyi róm. kath. statusnak 1876. jul. 7-ikén tartott közgyüléséből.

Nagyméltóságu magy. kir. Pénzügyminister ur!

Gyula Fehérváron Nagyméltóságu Püspökünk által fennálló szabályaink értelmében folyó 1876-ik évi julius 6-ikára rendes gyülésre egybehivott róm. kath. statusgyülésünk örvendetes tudomásul vette, hogy Nagyméltóságod Erdélyi róm. kath.

statusunknak, a nagyszebeni róm. kath. Terézárvaház, továbbá az erdélyi fehérvári káptalan, a nagyszebeni és brassói szt.-ferencz-rendi zárdák ügyében fennálló sérelmei megszüntetésére hathatós orvosi kezeket nyujtani és a Nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi Miniszter urat az ez ügyben a képviselőházhoz benyujtott indokolt törvényjavaslata tárgyában, a részünkön álló jognak felismerésével hathatósan támogatni méltóztatott.

Nagyméltóságod ezen kegyességéért statusgyülésünk hálás és osztatlan köszönetét nyilvánitja, mert ugyanis kétségtelen jogunk elismerése által alkalmat nyujtott Nagyméltóságod statusgyülésünknek, hogy a dicső emlékü alapitó felséges Mária Terézia, felséges Urunknak áldott ősanyja szándékait teljesithessük, és azon mellőzhetlen vallásos kötelességnek, hogy e megye oly sok szegény árváinak; ugy a szerencsétlen lelenczeknek tartásáról és neveléséről az e végre tett alapitványokból gondoskodjunk, azokat tanitás és erkölcsös nevelés által a magyar államnak hasznos polgáraivá képeztessük; végre azon hazafiui kötelességnek is eleget tehessünk, hogy ezen püspöki megyének a román fejedelemségek felé eső széleit lakó róm. kath. székelyek között a silány s kevés müvelhető föld gazdászatának az ezt lakók fentartására elégtelen volta miatt évről-évre szaporodó kivándorlását, bár az által megakadályoztathassuk, hogy azoknak gyermekei minél többen iparosoknak neveltethessenek.

Fogadja Nagyméltóságod hálánk és mély tiszteletünk kifejezését.

Az erdélyi róm. kath. statusnak 1876. jul. 7-ikén tartott kzzgyüléséből.

23) Az országgyülés mindkét házához intézendő föliratok megkészitéséről és fölküldéséről a statusgyülés akép intézkedik, hogy a statusgyülés jegyzőit annak megkészitésével megbizza. Püspök ur ő nagyméltósága saját és a jegyzők aláirásával a a statusgyülés nevében ezen föliratot az országgyülés mindkét házához fölterjeszteni méltóztassék.

24) Ezzel a mai ülés jegyzőkönyve fölolvastatván elnöki kijelentéssel a gyülés által hitelesittetik s kinyomatása és a tagok közötti kiosztása elhatároztatik, mire püspök ur ő nagyméltósága örömét fejezvén ki a gyülés tagjainak a hozott határozatokban való egyetértése fölött a gyülést bezárja.

Az erdélyi róm. kath. gymnasiumi és képezdei tanárok, néptanitók és tanitónők, nevelők és nevelőnők

nyugdijalapjának szabályai.

Bevezetés.

Miután a néptanitók nyugdijazásáról, özvegyeik és árváik gyámolitásáról szóló 1875 ik évi XXXII. országos törvényczikk 31. §-e szerént a felekezeti iskolák fentartói, ama törvényczikk 28. és 29. §§-eiben előirt ezen kötelezettség alól, miszerint minden iskolafentartó, akár egyházi, akár polgári község 10 frtot havi vagy évnegyedes részletekben akkor, midőn az általa fentartott iskolának egy tanitója vagy nyugdijaztatik, vagy szolgálatközben meghal s gyámolitandó özvegyet vagy árvát hagy maga után, azonkivül az általa fentartott intézetben alkalmazott mindenyik ugy segéd-, mint ideiglenes vagy rendes tanitóért még akkor is, ha az állomás nincs betöltve, külön-külön 12 frtot tartozik évenkint az országos nyugdij-, özvegy, árva-gyámpénztárba fizetni, még pedig az idézett törvény 42. §-a szerént még akkor is, ha az illető tanitók nem tagjai az országos dijintézetnek saját — ezen törvény szentesitésétől számitott 4 hónap alatt a közoktatásügyi ministernek irásban bejelentendő — kivánatukra csak akkor mentetnek fel, ha kimutatják s illetőleg kötelezik magukat: a) hogy tanitóiknak legalább is annyi s oly mérvü nyugdijat és gyámpénzt biztositottak, mint a minőt az idézett országos törvényczikk 9., 15. és 19. §-ei értelmében nyernének; b) hogy tanitóik a nyerendő nyugdij s gyámpénz arányában nincsenek nagyobbmérvü befizetéssel terhelve, mint menynyit az országos törvény róna rájuk; végre c) hogy az ő intézetökbe más nyilvános intézetből átlépő s az idézett törvény értelmében az országos nyugdijpénztárból nyugdijra s gyámpénzre jogositott tanitóknak mindazon szolgálati éveit beszámitják, melyek a jelen törvény értelmében is beszámittatnának: azon czélnak elérésére, hogy erdélyi r. kath. egyházunk régi törvényeken alapuló önkormányzata e tekintetben jövőre is megóvassék, szükségessé vált az erdélyi r. kath. püspöki megye néptanitóinak nyugdijazását amaz országos törvény kivánalmainak értelmében módositani és ujból szabályozni.

Ez uj szabályozás ötletéből időszerünek tünt fel, a módositandó nyugdijazás keretébe az erdélyi r. kath. gymnasiumi és

képezdei tanárok és minden erdélyi r. kath. nyilvános tan- és nevelőintézetek tanitóit és tanitónőit befoglalni.

Ennek folytán az erdélyi r. kath. gymnasiumi és képezdei tanárok, néptanitók és néptanitónők, nevelők és nevelőnők nyugdijazásának, özvegyeik és árváik gyámolitásának eszközlésére egy erdélyi r. kath. nyugdij- és gyámintézet állittatik, melyből az alább olvasható szabályok értelmében jogosittottaknak rendes nyugdij, özvegyeiknek és árváiknak pedig rendes segélypénz biztositattik. Ez alap alakitására nézve pedig tekintettel arra, hogy midőn az erdélyi r. kath. normalis iskolatanitók nyugdijalapja alakittatott és később a Kovács-Miklós-féle hagyaték hozzájárulása után még a néptanitókra is kiterjesztetett, az illető alakitóknak bizonyosan nem volt más czéljok, mint világi kath. tanitóinkat s illetőleg azoknak özvegyeit és árváit a végső nyomortól megmenteni; miből bátran következtethetni, miszerént abban az esetben, ha a normális tanitók nyugdijalapjának keletkeztekor és annak az elemi tanitókra való kiterjesztése alkalmával gymnasiumaink nem kizárólag papi, hanem annyi világi s illetőleg családos tanárral birtak volna, a mennyivel most, a tett gondoskodást okvetlenül rájok is kiterjesztették volna; továbbá tekintettel arra, hogy eddig azon igények, melyeket a normalis és elemi tanitók a 80,000 frtnál többel biró normalis és elemi néptanitók nyugdijalapjával szemben képeztek, oly csekélyek voltak, hogy ez alap azok mellett évenkinti bevételeinek 50—70%-át megtakaritotta, mely körülmény a püspöki megye elemi tanitóknak a püspöki hatóság alatt álló nyugdijalapjánál is aránylag észleltetett; végre tekintettel arra, hogy a gymnasiumi tanároknak az alakitandó uj nyugdijalapba való belépése ép oly mérvben fogja a bevételeket nevelni, a milyenben a kiadásokat: az 1876-ik évi julius 6-ára összehivott erdélyi r. kath. statusgyülés 1876-ik évi julius 7-én tartott II-ik ülése jegyzőkönyvének 18. l. pontja alatt meghatározta, hogy a) az erdélyi rom. kath. elemi tanitók nyugdijalapja az ahoz igényt tartók minden megröviditése nélkül saját természetének és rendeltetésének mindenkori megóvása és fentartása mellett s a tőkének érintése nélkül mindaddig ezen czélra fordittassék, a mig a gymnasiumi tanárok nyugdijalapja oda fogja magát kinőni, hogy saját terheit elhordozhatja. b) Hasonló feltételek alatt ide fordittassék az erdélyegyházmegyei rom. kath. kántortanitóknak az erdélyi fehérvári káptalan kezelése alatt levő nyugdijalapja

is és c) a tanulmányi alapból e czélra 20,000 frt. évi 1000 frt. részletekben kiszakittassék. Ezeknek megállapitása után az erdélyi r. kath. gymnasiumi és képezdei tanárok, néptanitók és tanitónők, nevelők és nevelőnők nyugdijalapjának s özvegyeik és árváik gyámalapjának szabályai a következőkben állapittatnak meg:

I. A nyugdijra és segélypénzre való jogosultság.

1. §. Nyugdijra jogositottak: 1) a gymnasiumi és tanitóképezdei tanárok e szabályok 27. és 28. §-ainak értelmében.

2) A nagyszebeni árvaház tanitói, tanitónői s normalis iskolatanitók, népiskolatanitók és tanitónők, kik az 1868-ki 38. t. cz. értelmében képesitett okleveles tanitók, valamint azon bár nem okleveles tanitók és tanitónők, kik az 1868-ki 38. t. cz. kibirdetésekor már alkalmazva voltak és azóta tanitói képességöket a püspökmegyei hivatal által előirt módon igazolták s erről bizonyitványt mutathatnak fel.

2. §. Segélypénzre jogositottak: 1) a nyugdijra jogositott tanárok, tanitók és nevelők özvegyei az alább előadandó esetekben és módon. 2) A nyugdijra jogositottaknak nyugdijaztatásuk előtt kötött házasságból származott árvái, életök 16-ik évének betöltéseig vagy ezen kort megelőzőleg férjhezmenetelökig, avagy egyéb módon való elláttatásukig az alább előadandó esetekben és módon. A segélypénzre jogositott özvegyek és árvák a gyámpénzt egyenlően kikapják, halt legyen meg az illető tanitó vagy tanitónő, akár tettleges szolgálata közben, akár már nyugdijazott állapotában.

II. Végkielégités és nyugdijazás.

3. §. Mind a végkielégités, mind a nyugdijazás vagy a nyugalomba kivánkozónak saját kérelmére történik, vagy pedig a közoktatás érdekéből a felsőbb hatóság rendeletére nyugdijaztatik az illető, még oly esetben is, ha ő ezt nem akarja.

A) Önkéntes végkielégités és nyugdijazás.

4. §. A nyugdijra jogositottaknak a következő §-ban irt esetekben és módon jogukban áll önként saját kivánatukra vagy végkielégitéssel távozni tanári vagy tanitói állomásukról, vagy életök végeig élvezendő rendes nyugdijjal összekötött nyugalomba lépni.

5. §. Tanári vagy tanitói állomásáról önként távozva végkielégitést nyer: 1) az, ki legalább 5 évig, de tiz évnél kevesebb időig szolgált és valamely önvétke vagy hibája nélkül származott testi avagy lelki elnyomorodás, betegség vagy munkatehetetlenség miatt véglegesen képtelenné lett a tanitásra; 2) az, ki öt évnél kevesebb szolgálati idő alatt vált saját vétkén vagy hibáján kivül a tanitói szolgálatra alkalmatlanná. Az első esetben távozók két éven át nyerik a részökre biztositott legnagyobb nyugdijösszegnek 50%-át; — a második esetben távozók egyszer mindenkorra nyerik 50%-át legnagyobb nyugdijösszegöknek; a papi tanárok és kegyesrendiek, ha illető hatóságok által egyházi pályára rendeltetnek, azon esetben, ha még nem töltöttek 10 évet a tanári pályán, az általuk addig befizetett illetéket, ennek kamatjai nélkül visszakapják; ha azonban 10 éve már, hogy tanároskodnak, akkor nyugdij-igényök nem enyészik el, hanem más pályán történt nyugdijaztatásuk alkalmával igényt tarthatnak ezen nyugdijalapból is a tanári pályán töltött éveknek megfelelő nyugdijra.

6. §. Életök végeig élvezendő rendes nyugdijjal távozhatnak tanári vagy tanitói állomásukról: 1) azok, kik életök 65. évét betöltötték, ha egyszersmind nyilvános tanintézetben, mint gymnasiumi rendes, vagy tanitóképezdei tanárok 35, mint elemi rendes vagy segédtanitók 40 beszámitható éven át szolgáltak. 2) Azok, kik legkevesebb 10 beszámitható évig szolgáltak, ha valamely önvétkök, vagy önhibájok nélkül származott testi vagy lelki betegség, nyomorodás vagy gyengeség miatt véglegesen alkalmatlanokká lettek a tanitói hivatalra.

7. §. A szolgálati évek a tanitókra és tanitónőkre nézve a hivatalba lépés napjától kezdve számittatnak. A kik a tanári vagy tanitói pályáról leléptek, de később visszatértek, azoknak lelépésök előtt töltött szolgálati idejök, csak azon esetben számittatik be nyugdijazásuak alkalmával, ha kimutatják, hogy egészségi állapotuk vagy hasonló s tőlök nem függő rendkivüli körülmények által kényszeritve hagyták oda a tanitóságot és az 5-ik §-ben irt végkielégitést nem vették igénybe. Ezért az ily egyének már a tanári vagy tanitói karból kilépésök kor kötelesek a tanárságról vagy tanitóságról való lemondásukat a püspöknek további intézkedés végett bejelenteni s távozások indokait igazolni. Az országos nyugdijazási törvény 31-ik §-e c) pontja értelmében azoknak, kik intézetünkbe más nyilvános intézetből átlépnek és emlitett tör-

vény értelmében az országos nyugdijpénztárból nyugdijra és gyámpénzre jogositottak, mindazon szolgálati éveik beszámittatnak, melyek ama törvény értelmében is beszámitatnának.

8. §. A 6. §. értelmében élethosszig élvezendő nyugdijra jogositottak nyugdijának évenkinti összege: 1) beszámitható 35, illetőleg 40 évi szolgálat után néptanitók, illetőleg tanitónők számára 300 frt; árvaház és normalis tanitók számára 400 frt, gymnasiumi és képezdei tanárok számára 600 frt.

2) A beszámitható 10-ik szolgálati év betöltéseig bármi nemü tanár és tanitó számára a 35, illetőleg 40 évi szolgálat után járó nyugdijösszegnek 40%-a, mely a gymnasiumi s tanitóképezdei tanárokra nézve a 11-ik évtől kezdve mindegyik szolgálati év után 2. 4%-kal, az elemi és árvaházi tanitókra nézve pedig 2%-al növekedik.

A nyugdijösszeg megállapitásánál 35, illetőleg 40 évnél hosszabb szolgálat nem számitható be.

B) Felsőbb hatóság általi nyugdijazás.

9. §. A nyugdijra jogositott tanár, tanitó, tanitónő, saját kérelme nélkül sőt akarata ellenére is nyugdijazható: 1) ha 65 éves korán felül bebizonyittatik, hogy öregségi elgyengülés miatt a tanitói hivatal betöltésére egyáltalán képtelen;

2) ha bármely életkorában bebizonyittatik, hogy elmebetegség, vagy egyéb betegség s elnyomorodás miatt a tanitói hivatal betöltésére teljesen s véglegesen képtelen.

Az 1. és 2. pontban irt esetekben az illető nyugdijösszeg a fennebbi 8-ik § értelmében állapittatik meg; szolgálati ideje pedig a 7. § szerént számittatik ki s e szerént kap végkielégitést vagy élethosszig élvezendő nyugdijt.

10. §. A kényszeritett nyugdijazást a gymnasiumi tanároknál a püspöki biztosnak és világi főgondnoknak, a tanitóknál a főesperes és iskolaszék indokolt fölterjesztésére a püspök és igazgatótanács egyetértve rendeli el.

11. §. Mindazon akár tényleges szolgálatban lévő, akár nyugdijazott tanárok és tanitók, a kik büntény miatt birói itélettel elitéltetnek, vagy sulyos hanyagság, vallástalanság, erkölcsi kihágás miatt saját tanhatóságuk által inditandó fegyelmi eljárás következtében tanitói hivatalukból elmozdittatnak vagy nyugdijok elvesztésére itéltetnek, nyugdijra, illetőleg végkielégitésre való jogositottságokat elvesztik.

Hasonlóul elvesztik a nyugdijra és végkielégitésre való

jogosultságukat, kik az erdélyi r. kath. megyéhez tartozó tanintézeteket odahagyták, vagy más, az erd. r. kath. püspöki megye hatósága alá nem tartozó tanintézetekbe léptek át tanárokul és tanitókul, hol előbbi szolgálati éveik is beszámittatnak s igy más alapból tarthatnak az országos nyugdijtörvény szerént számot nyugdijra.

A nyugdijalapba befizetett dijak az alap tulajdonává válnak s többé viasza nem vehetők, akár önként távozzék, akár elmozdittassék az illető, tanári vagy tanitói állomásáról vagy pályájáról.

III. Özvegyek és árvák gyámolitása.

a) Özvegyek gyámolitása.

12. §. A nyugdijra jogositottnak felesége férje halála esetén évenkinti rendes özvegyi segélyt kap, ha férje legalább 10 beszámitható éven át élt vele házasságban és férjénél legfölebb 20 évvel ifjabb.

Oly özvegy, ki még egy évig sem élt férjével házasságban, csak azon esetben nyer segélypénzt, ha bebizonyitja, hogy férje összekelésökkor nem szenvedett azon betegségben, mely halálát okozta.

13. Oly özvegy, kinek férje már 10 évig szolgált s ki férjével legalább egy évig élt együtt házasságban, az özvegyi gyámpénzt élethosszig élvezi. Ha ismét férjhez megy, özvegyi díját elveszti ugyan ezen házassága tartamára; de ha megint özvegyen marad második férje halála után hasonló vagy nagyobb nyugdijt nem kap, előbbi férjének nyugdiját visszakapja.

14. §. Az özvegyi segélypénz évi összege a férj részére 35, illetőleg 40 évi szolgálata után biztositott nyugdijösszeg 40%-át képezi, mely ugyan az özvegyet férje halála napjától illeti meg, de csak félév mulva tétetik folyóvá.

15. §. Ozvegyi segélypénzre nem lehet joga azon özvegynek:

1) a ki a 12. §. értelmében nem jogositott segélypénzre;

2) a ki az elhunyt férjjel már annak nyugdijba helyezése után lépett azon házasságra, melyből segélypénzre igényét származtathatná, kivévén azon esetet, ha férje az egybekelés után ismét tényleges tanitói szolgálatba lépett s egy évnél tovább szolgált;

3) a ki férje halálakor maga is rendes fizetéssel ellátott tanitónői hivatalban van, vagy ily hivatala után nyugdijt élvez.

Azonban a ki kénytelen volna a tanitónői pályát elhagyni, kivévén, ha vétség miatt mozdittatott el, vagy önhibáján kivül alkalmazás nélkül maradna, az akkor igénybe vehetí a férje után járó özvegyi segélypénzt azon esetben, ha maga nem kaphatna azzal legalább egyenértékü nyugdijt;

4) a ki ágyra és asztalra nézve törvényesen elvált azon házastárstól, ki után a segélypénzt kaphatná, ha csak az elválasztó itélettel nem igazolja, hogy az elválás oka nem ő volt.

5) Kinek házastársa a fennebbi 11. §. értelmében elvesztette nyugdijra való jogositottságát.

16. §. A már megnyert özvegyi segélypénz is akár ideiglenesen, akár véglegesen megvonható az illetőtől sulyos erkölcsi kihágása vagy erkölcstelen élet miatt, sőt feltétlenül megvonandó azon esetben, ha a gyámolitott, büntényért birói itélettel sujtatott.

b) Árvák gyámolitása.

17. §. A nyugdijra jogositott tanárok, tanitók, tanitónők, nevelők és nevelőnők mindazon törvényes árváinak, kik még a nyugdijazás előtt kötött házasságból származnak, rendes évi segélypénz biztosittatik, ha azon szülőjök, ki után a gyámpénzt nyerik, legalább 10 beszámitható évig szolgált.

Tiznél kevesebb szolgálati idő után elhunyt szülők árvái pedig csak akkor nyernek segélypénzt, ha teljes szegénységök kimutattatik és szülőjök legalább 5 évig szolgált.

Az eként gyámolitandó árvák a szerént segélyeztetnek különböző összegekkel, a mint vagy olyanok, kiknek sem apjok, sem anyjok nincsen, tehát egészen szülőtlenek; vagy olyanok, kiknek egyik szülőjök él.

18. §. A szülőtlen árvák segélypénzének összege: 1) ha csak az egyik szülő volt tanár vagy tanitó, akkor minden árvára fejenkint 50 frt;

2) ha mind a két szülő nyugdijra jogositott tanitó volt s mind a kettő legalább 10 beszámitható évig szolgált, akkor mindegyik árvára 75 frt.

19 §. Ha az anya él és özvegyi segélypénzt huz, akkor minden gyermeke számára 25 frtot kap.

20. §. Ha pedig az özvegy anya maga is tanitónő volt és mint ilyennek nem özvegyi, hanem tanitónői nyugdija van, akkor a saját maga számára nyert nyugdijon felül mindegyik gyermeke számára azok apja után járó évi 20 frt segélypénzt kap.

Az ily segélypénzek egész összege azonban 100 frtot nem haladhat tul.

21. §. Az egyazon szülő után jogositott árváknak a 19. illetőleg 20 §-ban elrendelt összes segélypénz összege nem haladhatja tul az ugyanazon tanitói állomás után járandott özvegyi segélypénz összegét.

22. §. Ha az özvegynő férjhez megy s ez által özvegyi segélypénzét elveszti, akkor a már kiutalványozott segélypénzt az árvák tovább is élvezik a fennebbi §-ek értelmében.

23. §. Azon időtől fogva, melyben az anya vagy atya is elhal és igy a gyermekek egészen szülőtlen árvákká lesznek, rólok a 18. §. 2. pontja értelmében kell gondoskodni.

Hasonlóképen szülőtlen árvákul tekintendők a 17. §. értelmében segélypénzre jogositott azon árvák, kiknek anyja házassági elválás vagy valami saját hibája miatt a segélypénzt elveszti, vagy gyámpénzt nem is nyert.

24. §. Azon árvák, kiknek ellátása akár állami, akár más közsegélylyel vagy a segélypénz összegét tulhaladó mennyiségü ösztöndijjal, avagy valamely nevelőintézetben való felvétellel a segélypénz nélkül is fedezve és biztositva van, ezen idő alatt nem kapnak segélypénzt. Ha az árva ösztöndija kevesebb, mint a segélypénz, akkor az ösztöndij a segélypénzből kiegészitendő azon összegre, melyhez az árvának ezen szabály értelmében joga van. Ha azonban az ily árva még 16 éves kora, illetőleg férjhezmenetele előtt elvesztené ezen gyámolitását, akkor ő is részesitendő a fennebb §§-ben megállapitott segélypénzben.

25. §. A tanári vagy tanitónői pályáról lelépett s általában nyugdij jogositottságukat elveszett szülők árvái nem tarthatnak igényt segélypénzre.

Hasonlóul megvonható a segélypénz az illető árva sulyos erkölcsi kihágása vagy erkölcstelen élete miatt, sőt feltétlenül megvonandó az, ha az illető büntény miatt birói itélettel sujtatott.

IV. A nyugdij- s gyámpénztár jövedelmei.

26. §. A nyugdij- s gyámpénztár jövedelmeit képezik: a) a gymnasiumi és képezdei tanárok egyszer mindenkorra teendő befizetései; b) ugyanezen gymnasiumi és képezdei tanárok, tanitónők, nevelők és nevelőnők, valamint az iskolafenntartók évenkinti befizetései; c) az erdélyi r. kath. normalis és néptanitók nyugdijainak jövedelmei, de az ahoz igényt tartók minden me3-

röviditése nélkül, saját természetének és rendeltetésének mindenkori megóvása és fentartása mellett, a tőkének érintése nélkül és addig, a mig a gymnasiumi tanárok nyugdijalapja oda fogja magát kinőni, hogy saját terheit elhordozhatja. d) Hasonló föltételek alatt az erdélyi r. kath. püspökmegyei kántortanitóknak az erdélyi fehérvári káptalan kezelése alatt levő nyugdijalapjából folyó jövedelmek. e) Az erdélyi róm kath. tanulmányi alapból e czélra évi 1000 frt részletben kiszakitandó 20.000 frt tőkének jövedelmei; g) e czélra ajándékozott vagy hagyományozott, akár adományozott tőkék jövedelmei.

27. §. Egyszer mindenkorra köteles a nyugdijalap pénztárába fizetni 1) minden gymnasiumi és képezdei tanár, midőn a tanári állomásra első izben alkalmaztatik, ezen alkalmazásban részére biztositott teljes nyugdijösszeg ötödét; 2) az, ki szolgálataközben oly állomásra lép elő, mely számára magasb nyugdijösszeget biztosit, az előbbi és ujabb legnagyobb nyugdijösszeg közti különbözetnek 50%-át; 3) az erdélyi róm. kath. nyugdijalap pénztárának terhére nyugdijazott minden oly tanár tanitó és nevelő, illetőleg tanitónő és nevelőnő, kinek gyámpénzre jogositott felesége, vagy gyermeke van, nyugdijaztatásakor a nyert nyugdijnak 2%-át. — E §. 1) és 2) pontjában emlitett egyszer mindenkorra való fizetés és a következő §-ben irt módozat teljesitésére kötelezteti minden e szabályok életbe léptetése előtt már szolgálatban volt gymnasiumi tanár.

28. §. Egész szolgálata tartama alatt évenkint köteles fizetni 1) minden néptanitó (illetőleg tanitónő) a számára 40 évi szolgálat után biztositott nyugdijösszeg $1^2/_3$%-át vagyis 5 frtot; 2) minden árvaházi és normalis tanitó s általában mindenki, kinek nyugdija 40 év alatt 400 frtig emelkedhetik, ezen összeg 2%-át vagyis 8 frtot; 3) minden gymnasiumi és képezdei tanár a számára 35 évi szolgálat után biztositott nyugdijösszeg 3%-át vagy is 18 frtot; 4) minden paroehialis egyházközség minden száz lélek után egy frtot.

Azon gymn. és képezdei tanárok, normalis tanitók és néptanitók, kik e szabályok életbe léptetése előtt már szolgálatban voltak, lejárt szolgálati idejök minden egyes évére a fönemlitett évenkinti 8, 18 frtot vagy egyszerre, vagy önként felvállalandó részletekben tartoznak a nyugdijalapba befizetni, magától értetődvén, hogy azok, kik a multra nézve az erd. róm. kath. normalis tanitók nyugdijalapjába illetékeiket befizették, azon időre csak a hiányzó többletet tartoznak befizetni.

29. §. Az erdélyi róm. kath. nyugdijalap ezen szabályainak értelmében nyugdijra jogositottak számára teendő adományok és hagyományok e nyugdijalaphoz csatolandók.

30. §. A fentebbi §§ értelmében befolyó jövedelmekből egy erd. r. kath. tanitói nyugdij- és gyámalap alkotandó.

31. §. Az országos tanitói nyugdijpénztárból nyugdijra, és gyámpénzre jogositott tanitóknak azon esetre, ha az erdély r. kath. püspöki megye tanintézeteibe átlépnek, mindazon szolgálati éveik beszámitatnak, melyek az országos törvény értelmében is beszámitattnának, ha az illető a fizetéseket ottan teljesitette.

32. §. Ezen szabályok az 1876-ki január elsején lépnek életbe, e napon kezdődik a 27 és 28. §-ban irt befizetések kötelezettsége is.

33. §. Azon nyugdijra jogositottaktól, kik évi fizetésöket valamely erdélyi r. kath. alapból huzzák, minden néven nevezendő és a fentebbi §§-kekben irt illeték fizetéseikből fognak levonatni: a többi jogositottak illetékeit fizetéseikből vagy járulékaikból az iskolaigazgatók levonják. Az egyházközségek által fizetendő illetékeket pedig az egyházközségi tanácsok beszedik s mindezek, mind pedig az iskolaigazgatók a begyült összegeket év elején az esperesekhez beterjesztik, kik azokat a püspöki hivatal utján a nyugdij-pénztárba beszolgáltatják.

34. §. E szabályok végrehajtásával az erdélyi róm. kath. igazgató tanács bizatik meg, mely e nyugdijügyben évenkint kimutatást terjeszt a status-gyülés elé, melyben mind a legutóbbi év mérlege, mind a nyugdij-pénztár állapota, mind a nyugdijazottaknak s gyámolitottaknak létszáma, névsora, nyugdij-ideje előadatik.

35. §. Az e szabályokban a gymnasiumi tanárokra nézve megállapitott nyugdijazási módozat és föltételek az igazgató-tanács előadója, titkára és irnokaira, valamint az uradalmi gondnok, ellenőr, erdősz és irnokra is kiterjesztetnek.

Következik a 26. §. 4.) alatti iskolafentartók évenkinti befizetéseinek tervezete.

I. Fehérvári hegyaljai esperesség. 1. Károly-Fehérvár fizet 23 frt 60 kr. 2. Alvincz 5 frt 60 kr. 3. Borbánd 3 frt 56 kr. 4. Drassó 55 kr. 5. M.-Igen 1 frt 82 kr. 6. N.-Enyed 11 frt 87 kr. 7. Maros-portus 1 frt 50 kr. 8. Sz.-Sebes 4 frt 21 kr 9. Tövis 2 frt 16 kr. 10. Tür 6 frt 65 kr. összesen 61 frt 52 kr.

II. Fehérvári bányavidéki esperesség. 1. Abrudbánya fizet

6 frt 67 kr. 2. Boicza 8 frt 17 kr. 3. Csertés 2 frt 90 kr. 4. Kőrösbánya 3 frt 25 kr. 5. Nagyág 11 frt 10. kr. 6. Nagy-Halmágy 1 frt 27 kr. 7. Offenbánya 3 frt 61 kr. 8. Topánfalva 1 frt 63 kr. 9. Verespatak 15 frt. 10. Zalathna 7 frt 54 kr. összesen 61. 14 kr.

III. Sepsi-miklósvári esperesség és brassói dékánság. 1. Baróth fizet 22 frt 94 kr. 2. Bodza 1 frt 22 kr. 3. Brassó 78 frt. 4. Hidvég 92 kr. 5. Felső-Tömös 1 frt 31 kr. 6. Ilyefalva 5 frt 8 kr. 7. Kőhalom 3 frt 62 kr. 8. Kőröspatak 7 frt 32 kr. 9. Miklósvár 10 frt 53 kr. 10. Mikóujfalu 15 frt 55 kr. 11. S.-Sz.-György 10 frt 18 kr. 12. S.-Sz.-Iván 8 frt 54 kr. 13. Törcsvár 3 frt 60 kr. 14. Türkös 7 frt 71 kr. összesen 176 frt. 52 kr.

IV. *Fogarasi esperesség és szebeni dékánság* 1. Nagy-Szeben fizet 48 frt. 91 kr. 2. Külső-Szeben 3 frt. 80 kr. 3. Fogaras 14 frt 30. kr. 4. Holzmengen 1 frt 57 kr. 5. Szerdahely 2 frt. 6 kr. 6. Nagy-Sink 96 kr. 7. Orláth 1 frt. 57 kr. 8. Porumbák 5 frt. 13 kr. 9. Verestorony 33 kr. 10. Sz.-Agotha 69 kr. 11. Vizakna 2 frt. 55 kr. Összesen 81 frt. 83 kr.

V. *Alcsik-kászoni esperesség.* 1 K.-Jakabfalva fizet 11 frt. 73 kr. 2. K.-Ujfalu 21 frt. 70 kr. 3. Kozmás 19 frt. 82 kr. 4. Ménaság 17 frt. 55 kr. 5. Mindszent 10 frt. 92 kr. 6. N.-Kászon 33 frt. 39 kr. 7. Sz.-György 46 frt. 49 kr. 8. Sz.-Imre 17 frt. 80 kr. 9. Sz.-Király 17 frt. 35 kr. 10 Sz. Lélek 17 frt. 54 kr. 11. Sz.-Márton 23 frt. 11 kr. 12. Sz. Simon 15 frt. 25 kr Csatószeg 10 frt. 87 kr. 13. Tusnád fizet 28 frt. 22. kr. Összesen 291 frt. 65 kr.

VI. *Felcsiki esperesség.* 1. Balán fizet 8 frt. Csiesó 18 frt. 50 kr. 3. Delne 12 frt. 35 kr. 4. Gyimes 9 frt. 56 kr. 5. Gyimeslok 26 frt. 52 kr. 6. Madaras 20 frt. 31 kr. 7. Nagyboldogasszony fizet 44 frt. 25 kr. Rákos 40 frt. 75 kr. 9. Somlyó 38 frt. 55 kr. (Ebből Toplocza 17 frt. 10 kr. Csomortán 5 frt. 22 kr.) 10 Sz.-Domokos fizet 31 frt. 17 kr. 11. Szent-Mihály 20 frt. 84 kr. 12. Sz.-Miklós 37 frt. 32 kr. (Ebből Szépviz 19 frt. 49 kr. Borsova 6 frt. 44 kr.) 13. Sz.-Tamás 15 frt. 52 kr. 14. Szépviz (örmény) 2 frt. 46 kr. 15. Szereda 12 frt. 45 kr. Összesen 338 frt. 55 kr.

VII. *Erzsébetvárosi esperesség.* 1. Almakerék fizet 1 frt. 44 kr. 2. Erzsébetváros (örmény) 5 frt. 40 kr. 3. Erzsébetváros

(latin) 6 frt. 5 kr. 4. Kis-Kapus 4 frt. 85 kr. 5. Medgyes 6 frt. 78 kr. 6. Sárpatak 1 frt. 12 kr 7. Segesvár 11 frt. 35 kr. Összesen 36 frt. 83 kr.

VIII. *Gyergyói esperesség.* 1. Alfalu fizet 54 frt 80 kr. 2. Csomafalva 20 frt 50 kr. 3. Ditró 57 frt 54 kr. 4. Kilyénfalva 8 frt 19 kr. 5. Remete 40 frt 53 kr. 6. Szárhegy 33 frt 50 kr. 7. Szent-Miklós 61 frt 94 kr. 8. Sz.-Miklós (örmény) 7 frt 20 9. Tekerőpatak 17 frt 5 kr. 10. Toplicza 8 frt 25 kr. 11. Tölgyes 13 frt 2 kr. 12. Ujfalu 28 frt 85 kr. összesen 351 frt 37 kr.

IX. *Hunyadi esperesség.* 1. Déva fizet 15 frt 59 kr. 2. Dobra 1 frt 37 kr. 3. Govásdia 1 frt 86 kr. 4. Hátszeg 8 frt 8 kr. 5. Maros-Ilye 3 frt 20 kr. 6. Királybánya 2 frt 15 kr. 7. Kudsir 2 frt 98 kr. 8. Petrozsény 20 frt. 9. Sebeshely 3 frt 92 kr. 10. Szászváros 8 frt 95 kr. 11. Vajda-Hunyad 5 frt 62 kr. összesen 73 frt 72 kr.

X. *Kézdi-Orbai esperesség.* 1. Al-Csernaton fizet 5 frt 71 kr. 2. Al-Torja 30 frt 80 kr. 3. Bereczk 23 frt 14 kr. 4. Esztelnek 11 frt 55 kr. Csomortán 7 frt 32 kr. Kurtapatak 6 frt 52 kr. 5. Futásfalva 10 frt 20 kr. 6. Gelencze 34 frt 86 kr. 7. Imecsfalva 22 frt 61 kr. 8. Kanta 20 frt 69 kr. 9. Lemhény 36 frt 55 kr. 10. Nyujtód 10 frt 74 kr. 11. Ojtoz 3 frt. 12. Osdola 24 frt 53 kr. 13. Polyán 18 frt 50. kr. Bélafalva 8 frt 10 kr. 14. Sárfalva 10 frt 32 kr. 15. Szárazpatak 18 frt 91 kr. 16. Szentkatolna 20 frt 65 kr. 17. Szentlélek 35 frt 40 kr. 18. Zágon 7 frt 52 kr. összesen 367 frt 53 kr.

XI. *Kolos-dobokai esperesség.* 1. Bács fizet 6 frt 44 kr. 2. Bánffi-Hunyad 4 frt 24 kr. 3. Bonczhida 2 frt 35 kr. 4. Kolozsvár 100 frt 45 kr. 5. Györgyfalva 2 frt 28 kr. 6. Jegenye 6 frt 53 kr. 7. Kajántó 1 frt 49 kr. 8. Katona 3 frt 48 kr. 9. Szarvaskend fizet 2 frt 25 kr. 10. Kide 5 frt 42 kr. 11. Kolos 9 frt 19 kr. 12. K.-Monostor 2 frt 31 kr. 13. Mocs 1 frt 96 kr. 14. Oláh-Fenes 2 frt 12 kr. 15. Szász Fenes 12 frt. összesen 164 frt 51 kr.

XII. *Kükülloi esperesség.* 1. Abosfalva fizet 2 frt 75 kr. 2. Bordos 19 frt 21 kr. 3. Egrestő 7 frt 5 kr. 4. Hosszuaszó 2 frt 38 kr. 5. Küküllővár 2 frt 54 kr. 6. Magyarzsákod 5 frt 17 kr. 7. Radnóth 1 frt 76 kr. 8. Szent-Pál 8 frt 64 kr. 9. Szőkefalva 5 frt 28 kr. 10. Véczke 12 frt 6 kr. összesen 67 frt 44 kr.

XIII. *Marosi esperesség.* Akosfalva fizet 3 frt 84 kr. Bőő 1 frt 82 kr. Deményháza 5 frt 80 kr. Ehed 3 frt 59 kr. Nagy-

Ernye 4 frt 57 kr. Görgény-szent Imre 11 frt 49 kr. (Ebből Üvegcsür 3 frt 88 kr.) 7. Hodos 6 frt 30 kr. 8. Jobbágytelke 9 frt 39 kr. 9. Kaál 7 frt 38 kr. 10. Köszvényes 15 frt 95 kr. 11. M.-Vásárhely 39 frt 40 kr. 12. K.-Remete 13 frt 3 kr. 13. Sámsond (Mező) 3 frt 59 kr. 14. Selye 4 frt. 15. Szász Erked 2 frt 65 kr. 16. Szász-Régen 15 frt 10 kr. 17. Szent György 3 frt 44 kr. 18. Szentháromság 9 frt 89 kr. 19. Teke 4 frt 33 kr. összesen 166 frt 10 kr.

XIV. *Belsőszolnoki esperesség.* 1. Apanagyfalu fizet 9 frt. 48 kr. 2. Szamos-Ujvár (örmény) 15 frt. 82 kr. 3. Szamos-Ujvár (latin) 9 frt. 65 kr. 4. Bálványos-Váralja 1 frt. 75 kr. 5. Beszterecze 11 frt. 67 kr. 6. Csicsó-Keresztur 5 frt. 92 kr. 7. Deés 11 frt. 29 kr. 8. Deésakna 1 frt. 66 kr. 9. Kapnikbánya 14 frt. 18 kr. 10. Kapnik 2 frt. 42 kr. 11. Magyar-Lápos 3 frt. 27 kr. 12. Naszód 2 frt. 35 kr. 13. Oláh-Lápos 6 frt 99 kr. 14. O.-L.-Bánya 15 frt. 68 kr. 15. Rodna 9 frt. 16. Szék 3 frt. 1 kr. Összesen 124 frt. 14 kr.

XV. *Torda-aranyosi esperesség:* 1. Felvincz fizet 11 frt. 59 kr. 2. Harasztos 4 frt. 23 kr. 3. Jára (alsó) 4 frt. 24 kr. 4. Sinfalva 2 frt. 81 kr. 5. Mező-Szengyel 9 frt. 49 kr. 6. Torda 13 frt. 91. kr. 7. Toroczkó-Szt.-György 1 frt. 71 kr. 8. Tür 1 frt 40 kr. 9. Várfalva 80 kr. Összesen 50 frt. 18 kr.

XVI. *Udvarhelyi esperesség.* 1. Atyha fizet 14 frt. 71 kr. 2. Bözödujfalu 4 frt. 27 kr. 3. Etéd 1 frt. 64 kr. 4. Farkaslaka 11 frt 75 kr. 5. Fenyéd 5 frt. 16 kr. 6, Homoród-Remete 3 frt. 3 kr. 7. Kadicsfalva 11 frt 97 kr. 8. Karácsonfalva 3 frt. 74 kr. 9. Korond 18 frt. 40 kr. 10. Lengyelfalva 5 frt. 45 kr. 11. Lövéte 28 frt. 56 kr. 12. Máréfalva 12 frt. 8 kr. 13. Oláhfalu (szentegyházas) 21 frt. 57 kr. 14. Oláhfalu (kápolnás) 15 frt. 94 kr. 15. Oroszhegy 23 frt. 51 kr. 16. Pálfalva 4 frt 1 kr. 17. Parajd 4 frt. 75 kr. 18. Szász-Zsombor 64 kr. 19. Székelykeresztur 5 frt. 67 kr. 20. Sz.-Király 10 frt. 53 kr. 21. Sz.-Lélek 17 frt 91 kr. 22. Sz.-Tamás 8 frt. 33 kr. 23. Szovata 12 frt. 42 kr. 24. Udvarhely 27 frt. 67 kr. 25. Vágás 15 frt. 69 kr. 26. Zetelaka 38 frt. 72 kr. összesen 328 frt. 12 kr. Az egész püspöki megye 2,741 frt. 15 kr.

B) *A nyugdijalap évi jövedelmeinek hozzávetőleges átnézete.* a) 287 világi elemi tanitótól 5 frtonkint 1435 frt. b) 20 világi elemi tanitónőtől 5 forintonkint 100 frt. c) 83 gymnasiumi tanártól 18 frtonkint 1494 frt. d) 28 szerzetes tanitótól 5

frtonkint 140 frt. e) az erdélyi r. k. norm. isk. nyugdij-alapból körülbelől 4200 frt. f) az igazgató tanács hivatalnokaitól és urodalmi tisztségtől 198 frt. g) a püspökmegyei néptanitók nyugdij-alapjából 800 frt. h) az iskolaföntartó egyházközségektől 2741 frt. 15 kr. összesen 11,108 frt.

Az erdélyi róm. kath. Statusgyülés Gyulafehérvárt 1877-dik évi julius hó 18-dikan tartott

üléseinek jegyzőkönyvéből.

1.) Erdélyi püspök ur ő nagyméltósága szivélyes szavakban örömét fejezvén ki a fölött, hogy a jelen statusgyülésen, melyet törvényeken alapuló, de bizonyos szabályozást csak 1869-en innen nyert önkormányzatunk folytán nagyérdekü tárgyak elintézése végett egybehivott és a Szentlélek segitségül hivásával megkezdett, az egyházi és világi rendből ily számos tagot szerencsés maga körül látni, az ülést megnyitottnak nyilvánitja, mit a gyülés a nagyméltóságu püspök urra mondott lelkes éljenzésekkel fogadott.

4.) Báró Jósika Lajos ur ő nagyméltósága azt inditványozza, hogy a jelen Statusgyülés egy, pápa ő szentségéhez terjesztendő feliratban ötven éves püspöksége jubilaeumának alkalmából fejezze ki hódolatát és hiv ragaszkodását.

Ez inditvány a gyülés tagjai által lelkes acclamatióval fogadtatván, püspök ur ő nagyméltósága örömét fejezi ki a tett inditvány fölött és elmondja, hogy a hódolat és ragaszkodás nyilvánitása az erdélyi püspöki megye részéről egy feliratban, melyet számos egyháziak és világiak irtak alá, megtörtént ugyan, de a Status-gyülés jelen nyilatkozatát, mely az egész püspöki megye képviselőtestülete részéről történt, sokkal nyomatékosabbnak tartja. E felirat elkészitésére Lönhart Ferencz pápai praelatust és nagyprépostot s Finály Henrik kolozsvári egyetemi tanárt ajánlja.

A gyülés a tett inditványt, valamint az ajánlatot elfogadja

5) Páll Sándor az erdélyi róm. kath. Status igazgatótanácsának alelnöke meleg szavakban emlékezvén meg arról, hogy kalocsai érsek Haynald Lajos ur ő nagyméltósága folyó évi augusztus 15-én huszonöt éves püspökségének jubileumát ünnepelendi, tekintettel azon kegyes jótékonyságra, melyet a tisztelt

érsek úr e püspöki megye iránt most is tanusit, azt inditványozza, hogy a jelen Status-gyülés e jubilæum ötletéből egy érsek ur ő nagyméltóságához intézendő feliratban szerencsekivánatát és hálatelt tiszteletét fejezze ki. Püspök úr ő nagyméltósága ez inditványhoz maga részéről is teljes szivvel járulván azt azon ajánlattal egésziti ki, hogy e felirat átnyujtásával egy küldöttség bizassék meg.

A gyülés mindkét inditványt elfogadván, a küldöttség tagjaiul Gál János, Boér Antal, Lukács Béla, Molnár Antal, Gábor Péter, Barts Ferencz és György István tagokat nevezi ki.

7.) A tárgysorozatban előforduló 3-dik pont, vagyis az 1876-diki Statusgyülésen az erdélyi róm. kath. elemi tanitók javára szervezett önálló nyugdij-alap létrehozását meg nem engedő 1877. február 9-én 3230. szám alatt kelt vallás- és közoktatásügyi ministeri leirat tárgyalás alá vétetvén, e leirat és az igazgatótanács rávonatkozó véleményének felolvasása után az inditványoztatván, hogy a Státus-gyülés, az igazgatótanács véleményének mellőzésével, egy a nagyméltóságu minister urhoz terjesztendő indokolt feliratban mutassa ki, miszerint a szervezett nyugdij-alap nem ellenkezik az országos nyugdij-alapról 1875-ben hozott 32. törvényczikk 31. pontjával és kérje meg ő nagyméltóságát, hogy e jobb információ alapján nyugdij-alapunk életbeléptetését megengedni és az országos nyugdij alap szabályaiban megállitott illetékeknek tanitóinkon való felhajtását megszüntetni méltóztassék.

Ezen tárgy több oldalról behatólag megvitattatván

A tett inditvány egyhangulag elfogadtatott s a felirat elkészitésével Simon Elek, Boér Antal, Molnár Antal és Veszely Károly tagok bizattak meg. Addig is pedig, mig e felirat remélhető sikeres eredménye leérkeznék, a Status gyülés, jóllehet a miniszteri leiratot jogosnak és törvénynyel megegyezőnek el nem ismeri, azt határozza, miszerint tanitóink értesitendők, hogy az országos nyugdij-alap illetékeit rajtuk felhajtó közegekkel ne ellenkezzenek.

8.) Tárgyalásra kitüzetik a nagyméltóságu m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak az igazgatótanácshoz 1876-diki deczember 8-ról 19,731. szám alatti leirata, melyben a tandijszámadások megvizsgálás végetti felküldését sürgeti s ezzel kapcsolatosan felolvastatik az igazgatótanácsnak ez ügyben tett felirata és határoztatik:

A Status-gyülés az igazgatótanácsnak a tandijak számadásainak megvizsgálása ellen autonomiai jogunkból kifolyólag tett feliratát s az abban felhozott érveket elfogadván, ezen gyülésből Minister ő nagyméltóságához feliratot határoz intéztetni, melyben ő nagyméltósága ujból is megkérendő, hogy azon tandijszámadásoknak megvizsgálás végetti felküldését ne sürgesse, miután azok a Status kebli ügyét képezvén, ennek közegei által kellően megvizsgáltatnak, nyilván tartatnak és róluk a kimutatás ő nagyméltóságához felküldetik.

9.) Tárgyalás alá vétetik a kolozsvári lyceumi épületben az egyetem jogi és orvossebészi kara által ugyen használt helyiségek további használatának megszüntetése iránt meginditott ügy, melylyel kapcsolatilag felolvastatik a nagyméltóságu m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak 1874. január 14. 35,401—1873. szám alatti és ezzel ellentétben álló 1877. april 22-éről 10,151. szám alatti leirata, melyből a Status-gyülés fájdalommal értesülvén, hogy a kath. Statusnak a lyceum épületéhez fennálló tulajdoni joga vitás kérdéssé tétetett s az igazgatótanács által a kitelepités iránt tett törvényes lépés felfüggesztetett, határozatul kimondja:

Intéztessék felirás Miniszter ő nagyméltóságához, melyben történetileg kitüntetve legyen a kath. Statusnak azon épülethez való kétségtelen tulajdoni joga és kéressék meg ő nagyméltósága az 1877. évi 10,151. szám alatti leiratának visszavételére és ezen ügynek az igazgatótanácscsali békés kiegyenlitésére; az igazgatótanács pedig utasitassék, hogy ha ezen felirat sikertelen lenne azon esetben a kitelepités iránt megkezdett törvényes lépéseit egész erélylyel folytassa.

10) Püspök ur ő nagyméltóságához kérdés intéztetvén, hogy azon elterjedt hirre nézve, mely szerint a gyulafehérvári káptalani és kolozs monostori conventi levéltáraknak Budapestre való felvitele kormányilag el volna rendelve, minő óvó intézkedéseket méltóztatott megtenni, ő nagyméltósága kijelenti, hogy csakugyan neki is van tudomása a levéltárak fölvitelének szándékáról.

Ezzel kapcsolatilag a káptalani levéltár conservatora bemutatja belügy Miniszter ur ő nagyméltóságának 1877. julius 8-ról 25.537. szám alatti leiratát és felfejti, hogy e tárgyban már korábban ugy a káptalani, mint conventi conservatorok fel voltak szólitva és nyilatkozataikat fel is küldötték, melyekre az előbb emlitett ministeri leirat érkezett.

A statusgyülés a káptalani és conventi levéltáraknak czélzott fölvitelében nemcsak az országrészre nézve, hanem a magánosokra nézve és különösen a kath. Statusra nézve is sérelmet látván, megkérendőnek határozza belügyminister ur ő nagyméltóságát egy feliratban, hogy e fölviteli szándékától elállani méltóztassék; mert e kérdést csak akkor látja megoldhatónak, ha az minden oldalról megvilágitva lesz; a Statusgyülés, valamint az illető magánosok ebbeli véleménye bevétetik és az ország gyülés e tárgyban határoz is, a miért is arra utasitja az egyházi conservatorokat, hogy a levelek és okmányok hü megőrzésére letett esküjökhöz tartsák magukat.

13.) Felolvastatik: a) az erdélyi róm. kath. elemi tanitók javára szervezett önálló nyugdijalap létrehozását meg nem engedő ministeri leirat az első ülés jegyzőkönyvének 7-ik pontjában hozott határozat értelmében Molnár Antal által fogalmazott felirat szövege mely igy hanzik:

Nagyméltóságu Minister ur! Kegyelmes Urunk!

Nagyméltóságodnak folyó évi február hó 9-dikén 3230. szám alatt püspök ur ő nagyméltóságához intézett leiratát, melyben Nagyméltóságod az erdélyi róm. kath. gymnasiumi és képezdei tanárok néptanitók, s tanitónők, nevelők s nevelőnők nyugdij-alapjának mult évi julius 6. 7. 8 án tartott üléseinkben készitett alapszabályaitól a jóváhagyást megtagadni méltóztatik, mai napon tartott ülésünkben beható tárgyalás alá vevén, egyértelmüleg a következő ujabb felterjesztésnek Nagyméltóságodhoz tisztelettel leendő intézésében állapodtunk meg.

Az 1875. évi XXXII-ik törvényczikk, midőn a népoktatási nyilvános tanintézetek és nyilvános kisdedóvó intézetek tanitóinak és nevelőinek nyugdijazásáról s azok özvegyeinek, árváinak gyámolitásáról egy országos nyugdij-intézet felállitása által gondoskodott, egy nagy és szent kötelesség teljesitésének tette le alapkövét; midőn a népoktatási, amugy is szerényen dijazott pályán működő egyénekre nézve lehetővé tette életök munkaképtelen s elaggott szakának anyagi biztositását s az övéik sorsáról való gondoskodást, egy fontos fejlődési mozzanatot igtatott culturai életünkbe.

Nekünk, kik egy nagy egyházmegye egyházéleti és iskolai állapotainak legjobb meggyőződésünk szerint való fejlesztésére kötelességszerüleg hivatva vagyunk, legkevésbé sem állhat feladatunkban az idéztük törvény rendelkezéseit bármi tekintetben

kifogásolni. Elsők vagyunk mi azoknak sorában, kik örömmel üdvözlik e törvény megalkotását, s kik a néptanitói állás e biztositásától határozott és jelentékeny előnyöket várunk a népnevelés terén. Mi éreztük legjobban az ily irányu intézkedésnek fontosságát és szükségét, s épen ezért már jóval az 1875. XXXII-dik t. cz. megalkotása előtt gondoskodtunk egy néptanitói nyugdijalap létesitéséről, a mely — hála érette egyházmegyénk nagynevü főpásztorai s más jótevők áldozatkészségének — nemes missiójának betöltésére már is jelentékeny összegekkel rendelkezik.

Az 1875. XXXII. törvényczikk megalkotása nekünk, kik azon törvényadta jogunkkal, mely a külön nyugdij alap fentartását megengedte, élni akartunk, kettőt tett kötelességünk ké, azt, hogy ez iránt a törvény szentesitésétől számitott négy hónap alatt Nagyméltóságodnál irásban nyilatkozzunk; továbbá hogy kimutassuk, illetőleg kötelezzük magunkat arra, miként nyugdijalapunk a tanitóknak legalább is annyi s oly mérvü nyugdijat s gyámpénzt biztosit, mennyit a törvény értelmében nyernének; s hogy másfelől nincsenek nagyobb mérvü befizetéssel terhelve, mint a mennyit a törvény róna reájuk.

Mult évi jul. 6., 8 án tartott gyülésünk, midőn a nyugdijalap szabályait megállapitá, teljesen eleget tett a törvény eme utóbbi kivánalmainak, s Nagyméltóságodnál kellő időben nyilatkozott az iránt is, hogy intézeteink az országos nyugdij-pénztárhoz való járulás alól a törvény értelmében felmentessenek Nyugdij-alapunk mindezek folytán teljesen megfelelt az 1875. XXXII-dik törvényczikk 31-dik §-sában kifejtett kivánalomnak.

Nagyméltóságod azon küldöttségünk előtt, mely Statusgyülésünk megállapodásait annak idején Nagyméltóságod kegyes jóváhagyása elé terjeszté, kijelenteni méltóztatott, miként az emlitettük feltételek teljesitése után a külön nyugdijalapunk fenállása akadályokba nem ütközik. S Nagyméltóságod fenntisztelt leiratában is elismerni kegyeskedik azt, hogy a Statusgyülésünk által készitett alapszabályok teljesen megfelelnek a törvény követelményeinek.

Annál fájdalmasb meglepetéssel értesültünk Nagyméltóságodnak egyházmegyénk nagyméltóságu főpásztorához intézett leiratából arról, hogy Nagyméltóságod mindezek daczára a szóban levő nyugdij-szabályzat életbeléptetését a törvénynyel ellenkezőnek kijelenteni méltóztatik.

Ha az 1875. XXXII-dik törvényczikk az országos nyugdij- és gyámpénztár felállitása alkalmával kimondotta volna azt, hogy más ily irányu nyilvános intézetek fentartására a törvény életbe lépése után többé meg nem engedtetik, nyilvánvaló lenne előttünk is, miként külön nyugdijalapunk fentartásáról egyházmegyéuknek is le kell mondania. Lehetetlen azonban ellenkező meggyőződésünkhöz nem ragaszkodunk akkor, midőn a többször idézett 1875. XXXII.ik törvényczikk 31. §-sa az ily nyugdijalapok fentartását határozottan s kifejezetten megengedi; akkor, midőn a törvény világos intentioja éppen az volt, hogy a néptanitók anyagi állásának biztositása országos intézkedés által ott is megtörténjék, hol az autonom tevékenység önalkotta nyugdij. alapok által még nem gondoskodott e biztositásról; s különösen akkor, midőn nyugdij-alapunk alapszabályai Nagyméltóságod leirata szerint is megfelelnek a törvényben kifejtett kivánalomnak.

Azon érvek, melyekkel Nagyméltóságod fentisztelt leirata nyugdijszabályzatunk jóváhagyásának megtagadását indokolni kegyeskedik, még inkább megerősitenek bennünket fennebb kifejezett meggyőződésünkben. Szerény nézetünk szerint, mindenekelőtt határozottan téves az 1875. XXXII. törvényczikk olyatén értelmezése, hogy csak oly nyugdijintézetek fentartása engedhető meg, melyek már a törvény keletkezése előtt megfeleltek ezen később keletkezett törvény kivánalmainak. A törvény ily képtelenséget nem mondhatott ki. 31-ik §-sa épen ellenkezőleg arról beszél, hogy azoknak, kik a külön nyugdij-intézetet fenntartani kivánják, kötelezniök kell magukat a törvény kivánalmai szerinti átalakitásra. Nem is lehetett ez másként. Nem lehetett pl. azt kivánni egy nyugdij-intézettől, hogy tagjainak a törvény létezése előtt oly nyugdijat vagy gyámpénzt biztositson, minőt egy később keletkezett törvény megkiván. Követelni azt, hogy egy nyugdij-intézet még meg nem szabott, még törvénybe nem igtatott feltételeknek megfeleljen, s másfelől megakadályozzuk azt, hogy az illető nyugdij-intézet a törvény követelményei szerint átalakitsa szabályait, egyértelmü volna minden külön nyugdijalap fennállásának egyenes lehetlenitésével; ezt pedig, mint már bátrak voltunk megérinteni, az 1875. XXXII. törvényczikk legkevésbé sem akarta.

Nagyméltóságod kegyes leiratának második érve az, hogy a meglevő nyugdij-intézetek törvényszerü kiegészitése illusoriussá

tehetné az országos nyugdij és gyám-intézet életbeléptetését. Eltekintve attól, hogy egy törvényben gyökerező, egy minden tekintetben legalis intézkedés jogi erejét épen nem gyöngitheti meg az annak czélszerütlensége felől még oly tekintélyes és magas helyen táplált egyéni nézet sem, tisztelettel bátorkodunk kérdeni, vajon a valódi czél, vajon a néptanitók anyagi helyzetének biztositása kevésbbé lesz-e megvalósitva az által, ha mi tanitóinknak tetemesen csekélyebb áldozatuk árán épen oly előnyöket biztositunk, mint az országos nyugdij-intézet?

A valódi czél nem lehet az, hogy csak egyik vagy másik formában, hanem hogy tényleg és a törvény megszabta mértékben biztosittassék a tanitók anyagi állása. A törvény csak azt köti ki, hogy a külön nyugdijalapok nagyobb befizetéssel ne terheljék a tanitókat, mint a minőt a törvény róna reájuk. És mi, kik kisebb áldozat árán a törvény előnyeinek teljes mértékét adjuk meg nekik, nemcsak a törvény intentioinak szellemében járunk el, de sőt kedvezőbb oly helyzetet akarunk biztositani részükre, a melynek megvalósitását Nagyméltóságod, ki a néptanitók sorsának javitását annyira szivén viseli, bizonyára legkevésbé sem szándékozhatik megakadályozni.

Nyugdij-alapunk fentartása ellen még azon érvet is felhoz za Nagyméltóságod többször tisztelt leirata, hogy az egyházi hatóságok s egyátalán az iskolák fentartói nem rendelkeznek oly eszközökkel, melyekkel a tanitókat az általa alkotott nyugdij-intézetbe való belépésre kényszerithetnék. Nem is emlitve azt, hogy ezen érv, ha egyátalán megállhatna, érv lenne, minden, még a Nagyméltóságod értelmezése szerint is, törvényesen megengedett külön nyugdij-alap fentartása ellen, csak annyit vagyunk bátrak egész tisztelettel megjegyezni, hogy a törvény 31-ik §-sa alapján fennálló nyugdijintézetek csak ugy élvezik az állam általános jogoltalmát, mint az ugyanazon törvény többi szakaszai által létesitett országos nyugdij-intézet, s hogy az elvállalt legalis kötelezettség tejesitése érdekében az állam kényszeritő hatalmának igénybe vehetése egyaránt követelménye a jogrendnek, akár egyesek vagy felekezetek, akár az állam irányában áll fenn az ily kötelezettség.

Nyugdij-intézetünk alapszabályainak jóváhagyását végül még azon okból is megtagadja Nagyméltóságod, mert e szabályzat nem kizárólag a népoktatási tanintézeti tisztviselőknek, hanem a kath. gymnasiumi tanároknak s az erdélyi kath. Status igaz-

gatótanácsa, valamint az alapitványi uradalom hivatalnokainak nyugdijazására is kiterjesztetett, s e czélra az erdélyi róm. kath. elemi tanitói nyugdijalap jövedelmei is számitásba, illetőleg igénybe vétettek.

Bár az egyházmegyénkben fenforgó concret viszonyokban indokolását adhatnók nyugdij-szabályzatunk e pontjának, mégis miután még látszatát is kerülni óhajtjuk annak, mintha több vagy egyéb volna czélunk, mit a mit a törvény nekünk világosan s félre nem magyarázhatólag megenged, ezennel kijelentjük, miként készek vagyunk alapszabályunkat oly értelemben módositani, hogy a szóban forgó nyugdijalap, hiven eredeti rendeltetéséhez, csakis az erdélyi róm. kath. elemi tanitóknak a törvény követelményeivel megegyező nyugdijazására fordittassék. Ezzel, ugy véljük, elháritottuk a nyugdijszabályzatunk megerősitése ellen alaposan felhozható egyetlen nehézséget is.

Ügyünk, álláspontunk igazságos voltának mély érzete, a törvény iránti kötelességszerü tiszteletünk, párosulva törvényadta' jogunkhoz való meleg ragaszkodásunkkal, arra indit bennünket hogy ismételve tiszteletteljesen felkérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék a fennebbiek értelmében megerősiteni felterjesztett nyugdijszabályzatunkat, s kegyeskedjék egyuttal az iránt is intézkedni, hogy az országos nyugdijintézet javára néptanitóink ellenében folyamatban levő s azokat igen sok esetben nagy nyomorral sujtó végrehajtási eljárás megszüntettessék.

Kérjük ezt Nagyméltóságod igazságszeretetéhez a törvénytiszteletéhez fordulva, kérjük a népnevelés szent ügyének, e Nagy méltóságod által mindig oly hazafias lelkesedéssel felkarolt ügynek jól felfogott érdekében.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletünk őszinte kifejezését.

Az erdélyi róm. kath. Status igazgató-tanácsának Károly-Fehérvárt 1877. jul. 18-án tartott üléséből.

b.) Az emlitett jegyzőkönyv 4. pontja alatt Pápa ő szentségéhez ötven éves püspöksége jubileumának alkalmából felküldetni inditványozott, pápai praelatus és károly-fehérvári nagy prépost Lönhart Ferencz által irt felirat következő szövege:

Beatissime Pater!

Status Catholicus Dioecesis Transsylvaniensis ad pertractanda negotia sua ecclesiastica, littearia et fundationalia A. Carolinae in residentia episcopali congregatus, antequam consul-

tationem suam benedicente Deo inchoaret, oculos mentis suae ad centrum unitatis catholicae, Cathedram S. Petri convertit, ut religiosae pietatis et inconcussae suae erga summum Christi in terris Vicarium adhaesionis publicum testimonium daret, Tibi Beatissime Pater! de feliciter consecuto quinquagesimo consecrationis episcopalis jubilari anno toto corde gratularetur, atque Deum omnipotentem, cuius mirabilem in longaeva episcopali et pontificali vita Tua providentiam gratus recolit, suppliciter exoraret, ut beneficae vitae annos multiplicare, atque thesauris divinae gratiae replere dignetur.

Postulabat hoc a nobis non tantum fides, ac fidelitas, quibus Status Catholicus Transylvaniensis S. Matri Ecclesiae, cuius tu Beatissime Pater! caput et infallibilis Magister es adhaeret, sed et illa magni momenti consideratio: ut dum se defendendis suis iuribus procurandisve ecclesiae et scholarum Catholicarum emolumentis accingit, habeat sub nobili hoc labore tamquam exemplar et speculum heroicas illas virtutes, quibus Tu Beatissime Pater! applaudente toto orbe Catholico ecclesiam Dei illustrare, iura illius defendere, ad retundenda adversariorum molimina Temet adinstar insuperabilis muri opponere, atque cunctis fidelibus religiosae constantiae et perseverantiae in bono usque ad finem illustre documentum dare non desinis.

Libenter insistet status Catholicus Transsylvaniensis his Tuis aeterna laude dignis vestigiis; certissimum enim habet non defuturam laboribus suis coronam, si illa fideliter premendo, inconcussam usque in finem constantiam testatus fuerit.

Quod reliquum est, filiali submissione orat Status Catholicus, ut eidem et laboribus eius pro gloria Dei et S. matris ecclesiae incremento susceptis apostolicam benedictionem impertiri et clementer suscipere digneris filialis venerationis ac inconcussae adhaesionis contestationem qua sumus

Sanctitatis Tuae

humillimi servi ac devoti fideles

Albae-Carolinae, e Sessione Status Catholici, die 18-a Julii 1877 celebrata.

Felolvastatik a jegyzőkönyv 9. pontja alatt a kolozsvári lyceumi helyiségek ügyében hozott határozat folytán Simon Elek által készitett felirat, mely igy szól:

Nagyméltóságu m. kir. Vallás- és Közoktatási Minister Ur!

Nagyméltóságu püspökünk az erdélyi róm. katholikus megyét világi vonatkozásu közös ügyeinek tárgyalására folyó évi julius 18-dikára rendes évi gyülésre egybehiván, igazgatótanácsunknak évi jelentéséből fájdalmas érzéssel értesültünk Nagyméltóságodnak az igazgatótanácshoz f. év április 22-röl 10,151 — 1877. szám alatt intézett azon leiratáról, melyben a kolozsvári m. kir. egyetem jogi és orvos-sebészi osztályai által az Erdélyrészi róm. kath. Status kétségtelen tulajdonát tevő kolozsvári lyceumban már több évek óta ingyen használt helyiségek használatának megszüntetése iránt az igazgatótanács által 1872-ben 863. sz. alatt, 1874-ben 429 és 893. sz. a., 1875-ben 558, és 1876-ban 664. sz a. tett felterjesztéseire, — merőben eltérve 1874. január hó 14-röl 35,401. 1873 szám alatti azon leirattól, melyben Nagyméltóságod ama lyceumi helyiségek visszabocsátásának követelésétől az igazgatótanácsot, ennek többször tapasztalt hazafiságára s közmivelődés iránti érdeklődésére hivatkozva, elállásra felhivni, s arról biztositani méltóztatott, hogy jövőben ezen szükségre kivántató összeget a Cultusministeri költségvetés előirányzatába felveendi, -- egyszerre az erdélyi róm. kath. Statusnak a kérdésben forgó épülethez való tulajdoni jogát kétségbe vonva, kinyilatkoztatni méltóztatik, hogy miután ezen épületbeni helyiségek akadémiai, illetőleg egyetemi czélokra már egy század?! óta háboritlanul használtatnak a nélkül, hogy azokért valaha a katholikus Statusnak haszonbér fizettetett volna, administrativ szempontból hatáskörét túlhaladónak jelzi, hogy a törvényileg felállitott egyetem azon helyiségekben, melyeket egy század óta bérfizetés nélkül használ mindaddig, mig a kérdéses épület tulajdonjoga illetékes úton el nem döntetik, megháboritassék, s annálfogva felhivni méltóztatik az igazgatótanácsot, hogy sem felmondásra, sem haszonbérkövetelésre jogositva nem lévén, hasonló lépések erőszakolásától tartózkodjék, netalán tulajdon s használati igényeit a törvény rendes utján igyekezzék érvényesiteni, egyuttal az egyetemi tanácsot oda utasitani méltóztatott, hogy az igazgatótanács által tett felmondást birói uton utasitsa vissza. — Szomoru tapasztalattal győződött meg Statusgyülésünk ezen ministeri leiratból, miszerint statusunk a jog és alkotmányos élet ez időszerinti uralma alatt ismét arra van kárhoztatva, hogy kétségbe vonhatlan tulajdonának jogi termé-

szetét, s ama nagy tévedést, mely azt kétségbe hozta, kimutassa, s a tévesen informált ministertől a jobban informálandó ministerhez folyamodjék.

Midőn ezen kérdésben felszólalunk, az Erdélyrészi katholikusok, a korona és a kormány érdekében tesszük; védni ki vánjuk az elsőknek törvény és százados gyakorlat által biztositott tulajdonát, a másodiknak felségi jogát és méltóságát, az utóbbinak törvényes tekintélyét.

A kolozsvári kir. Lyceum Nagyméltóságu Minister úr! az erdélyrészi katholikusoknak oly kizáró magán tulajdona, mint az ágostai hitvalásuaké a nagy-szebeni szász gymnasium, a reformátusoké az enyedi Collegium, az unitáriusoké a kolozsvári saját főtanodájok. Ezt a tulajdont megcsonkitani, birtokosát akarata elleni szolgalomra kényszeriteni nem lehet, mert a polgári társaság létalapja épen a tulajdon szentsége, az e felőli fogalmak megzavarása megzavarja a társadalmi rendet, az megingatja magát az államot.

A korona felségi joga a jogsérelemnek már elvben is a priori kizárása, méltósága minden jogszerü birtoknak és tulajdonnak természetes védelme, tehát védelme a katholikusoknak is, kiknek a fejedelem egyszersmind legfőbb kegyura és mint a magyar állam a magyar katholicismussal egy eredetü: ügy jól felfogott érdekeik s jövőjük is egymástól el nem választhatók. E telséggel és méltósággal az egyének és erkölcsi testületek tulajdonai általi önsegély nem fér össze: adni a korona és állam hivatása, nem elvenni.

De a kormány tekintélye is követeli, hogy a fenforgó ügyben a positiv jogot tisztelő és törvényes legyen az eljárás. Egyoldalu értesülés téves lépésekre visz, az activ élet és viszonyok mellőzésével hozott határozat, egyéni hajlam s tán efogultságtól sem ment itélet compromittál; ily intézkedés nem egyeztethető össze a Király nevében cselekvő kormány igazságosságával. A két utóbbi oly tisztának látszó igazságok, hogy bővebb érvelés nincs indokolva. De az elsőt, t. i. az erdélyrészi katholikusok tulajdonának megtámadtatását törvénybe ütközőnek és igy jogtalannak be kell bizonyitanunk; ki kell mutatnunk, hogy administrativ szempontból is a Statusquo fentartása nem az, hogy a miénket elvegyék, hanem az, hogy tulajdonunkba minden bármely oldalról jövő betolakodás és megháboritás ellen épen az állam által megoltalmaztassunk. — Száz éve mult már annak,

hogy Mária Theresia királynő 1773-ban September 18-án 1129 udvari szám alatt kelt rendeletében az eltörölt Jezsuita szerzet elfoglalt javai jövedelmét néppolgári és latin iskolák, gymnasiumok, akadémiák és lyceumok vagy universitások alapitására rendelte fordittatni, az utóbbiakban világi tanárok alkalmazását határozván, s jelesen a kolozsvári universitást a Mainzinak mintájára kivánván szerveztetni oly módon, hogy ott nem katholikus ifjak is végezhessék a felsőbb tudományokat, ne legyenek kényszeritve tanulás végett külországi protestans egyetemekre menni.

A kolozsvári Lyceum, mint a rendszeres közoktatás harmadik fokozatát képező felsőbb katholikus nevelő és tanitó intézet, melyet még Báthory István alapitott volt 1583-ban, kétzáz évi lét és különböző változásokon átmenés után, ekkor alapitatott ujra, a juridica és medicai facultas tanszakaira 1774-ben kezdve a múlt század végéig, s ennek első felében a szükség és tanulmányi alap nevekedése aránya szerint párhuzamosan rendszeresittettek és neveztettek ki rendes tanárok, tétettek tanintézeti épitkezések.

Ez idő óta az intézet „Collegium, Academia, academicum Collegium, Lyceum regium, és universitas, változó nevek alatt 1850-ig állott fenn, s hogy a telek és épületbelyek tartozmányaikkal együtt, (Seminarium, Convictus nobilium, typographia) katholikus alapitvány, katholikus tulajdon, soha senki kétségbe nem vonta.

Az idő és körülmények fejlődése a Lyceum telke s épületei bővitését tette szükségessé. — A tanulmányi alap (fundus Studiorum) tulajdonát tevő két kis ház a Lyceum szomszédságában, mint annak nem szükséges, 1789-ben eladóvá tétetvén Ő Felsége a kir. főkormányszéknek katholikus közoktatási bizottsága felterjesztésére, május 4-dikén 5359. udvari szám alatt megengedte, hogy azok a Lyceumnak ingyen adassanak; elébb a Lyceum könyvnyomtatója lakott benne, később a vegytan és ásványtan tanára számára alakittattak át szállásul azon indoknál fogva, hogy lakása a vegytani laboratoriumhoz közelebb legyen, — 1817-ben september 26-án 2691. udvari számu rendeletnél fogva, a Lyceumnak szükséges árnyékszék helyül 1100 rh. frton Schindler Mihály telke vásároltatott meg. 1821-ben 1664. kir. főkormányszéki számu irat tanusitása szerint azon czélból, hogy a physicum museum ablakai világossága minden

időkre biztositva legyen, a Lyceum szomszédságában levő Balogh István-féle telek vásároltatott meg 1000 rh. frton.

E telekbővités alkalmával sem forgott fenn sem a szerzés, sem az arra szükséges költség szempontjából semmi oldalról ellenvetés, bárminemü akadály vagy jogfenntartás.

Az 1789 ben szerzett két ház és a Lyceum régiség által megrongált 1798-ban augustus 31-én leégett, 1817-ben és 1821-ben uj szerzésekkel bővitett, 1816 ban, 1817-ben leomlással fenyegető régi épületének romlásai, fedele s egyéb részei helyreállitására, 1817. 1818-ban pedig ismételt költséges igazitások sikertelensége után az egészen ujra épités válván szükségessé, a régi épületeknek lebontására és uj épitések végbevitelére a költséget a lyceumi nyomda, a kolozsmonostori uradalom és katholikus tanulmányi alap pénztára adta. Jelesen 1796-ban szeptember 2-dikán 2673 udvari szám alatt az ujonnan szerzett két háznak tanári szállássá átalakitására az udvar a tanulmányi alapból 1581 frtot 26 krt engedélyezni; az 1794-beni égéskor elpusztult fedelek és belső kisebb romlások megigazitására azon évi 2941 kir. főkormányszéki szám alatt 802 rh. forintot 40 krt; 1799-ben 3434. kir főkormányszéki szám alatt ugyanazon czélra 372 frt 13 krt; ugyanazon évi 4004. kir. főkormányszéki szám alatt a lyceumi fedél gyökeres megujitására 6238 frt 17 krt, 1803-ban 1779. főkorm. sz. a. 402 rh. frt 4 krt; 1810-ben 2118 kir. főkorm. sz. szerint ő felsége januárius 26-án 226. udv. sz. a. költ kir. rendeletében a Lyceum összes épületei derekas kiigazitására ismét a tanulmányi alap terhére a kamarai pénz tárból 16,261 frtot 18 krt utalványozott.

Azonban a javitás sem adott az elkorhadt régi épületeknek állandóságot, sőt látszó veszélyessége oly ijesztővé lett, hogy már 1817-ben, 1818-ban mind a felső, mind a középső emeletnek leszedése, s az egész Lyceumnak ujból épitése halaszthatatlanná vált, mi a közalapitványi számvevőségnek 1818-dik évi 2990 kir. főkormányi számu előadatban látható megállapitása szezint 330140 r. frtra és 12 krra számittatott elő, az ujraépités legfelsőbb helyen kimondatott, annak megtörténtéig pedig az Extertiariák óvári háza (ma a kolozsvári Károlina kórház) ideiglenes lyceumi tanhelyiségekké átalakitására a tanulmányi alapból 1048 frt. utalványoztatott.

Az épitésre előirányzott összegből 1818-ban 2990. kir. főkorm. szám adatai szerint a kolozsmonostori uradalom fa,

mészkő, vizi porond épitési anyagokban és igás napszámokban adatott 150,127 rh. frtot.

A pénzbeli költséget szintén a tanulmányi alap jövedelmei fedezték, jelesen:

a) a Lyceum nyomdája jövedelméből 1817-ben 377. kir. főkorm. szám tanusitása szerint, a régi épület felső emelete leszedésére fizettetett 2500 rh. frt; ugyanazon évi 8417, főkorm. szám szerint szintén bontásköltségre 2000 rh. frtot; 1818-ban 4377. főkorm. szám szerint a nyomda jövedelméből 1819—1821-re, tehát három évre előirányoztatott 10.600 rh. frt. a miből 1818-dik évi 14,404 főkorm. szám szerint utalványoztatott 5000 frt. 1820-ban 5648. kir. főkorm. szám alatt 8000 rh. frt, tehát az előirányzottnál még több.

b) a kolozsmonostori uradalom jövedelméből 1818-dik évi 4377. kir. főszám tanusitása szerint utalványoztatott 2000 rh. frt; 10,521, 11,868 és 13,483. 1818-dik évi kir. főkorm. számok alatt három izben két—két ezer frt; 1819-dik évi 1726. kir. főkorm. szám alatt 6000 rh. frt; 10,889. kir. főkorm. szám alatt 5000 frt; 1820-ban 7387. kir. főkorm. sz. alatt ismét 8000 rh. forint.

Midőn a katholicus Status épitését a rendszerezett kiadások után fenmaradt minden ereje és jövedelmei ráforditásával sem volt képes bevégezni, kényszeritve volt Ő Felsége kincstárából az erdélyi kamarai pénztárból előlegképen 40,000 forintot kérni oly módon, hogy ezt évenként 5000 frttal törleszthesse; de uj épületének felszerelési költségei s a megnevekedett rendszeres kiadások miatt ezt nem tehette, kényszeritve volt tehát a kir. főkormányszék által haszonbérben birt tulajdonát, az egykori nagy Jezsuita-Collegium épületeit (a feloszlott Gubernium, ma az egyetem épületét) az országnak 1839-dik év november 21-én kelt adásvételi szerződés szerint eladni, s tartozását a vételárból törleszteti le. Ily sok áldozatába és nagy költségébe került az erdélyrészi katholikusoknak a Kolozsvárt fekvő Lyceum-épület!

E költségekhez senki más semmivel nem járult, mint görögegyesült püspök Bab János 1820-ban 1630 — és 2037. főkorm számu adatok szerint önként 4000 vrh. frtot ajándékozott, a kolozsmonostori uradalomhoz tartozó volt urbéresek pedig az épités alatt az országos útak közmunkatételéhez járulástól fel lettek mentve, mely kedvezményben más hitfelekezetek is hasonló esetekben részeltettek.

Méltán viseli tehát a Lyceum épülete homlokzatán ezen kötáblába metszett feliratot: Francisco primo Imperatore, Georgio Bánffy Gubernatore, sumptibus fundi Studiorum aedificatum, mert „a katholikusoknak a lyceumi épitményhez való kizáró „tulajdoni jogát mégemai napig soha senki és semmi hatóság kétségbe nem vonta."

És Nagyméltóságod is a katholikus Statusnak ezen kizárólagos tulajdoni jogát — valameddig a jog és törvény uralma alatt áll a magyar állam — kétségbe nem vonhatja, a tulajdoni jogot vitásnak nem jelezheti, Statusunkat egy birtokra béto lakodás jogtalan czime alatt törvény útjára nem utasithatja, a használat felmondását erőszakos lépésnek nem nyilvánithatja — mert ugyanis

a) azon épület Statusunk tulajdonának lévén minden szolgalom és ellenmondás nélkül bekebelezve, ha más jogczimmel nem is birnánk, ez annyira védi tulajdonunkat, hogy nem mi tartozunk más ellen pert folytatni, hanem az, a kinek ellenünk igénye van, tartozik birtokon kivül ily igényeit ellenünk érvényesiteni.

b) a fennálló törvények szerint nem helyesen lett az egyetemi tanács oda utasitva, hogy igazgatótanácsunk felmondását birói úton utasitsa vissza, mert ily visszautasitást törvényeink nem ismernek, és ha hajlandók volnánk odáig fesziteni a dolgot, hogy a kitelepités bíróilag mondassék ki, annak útját az egyetemi tanácsnak adott utasitás nem fogná állhatni.

c) Elismerte Nagyméltóságod a katholikus Status tulajdoni jogát, midőn 1874. január 14-én 35,401. 1873. számu leiratában igazgatótanácsunk követelése jogosságát kétségbe nem vonva, annak többször tapasztalt hazafiságára s a közmüvelődés iránti érdeklődésére hivatkozva, felhivni méltóztatik, hogy tekintve hazánknak jelenlegi pénzviszonyát, mondjon le a bér követeléséről, s annak megfizetését az utóbbi és folyó tanévre ne kivánja mert a költségvetés már meg van szavazva, s abban e czélra fedezetről nincs gondoskodva, de hogy az ily haszonbér jövendőre a költségvetésbe felvétessék, s igy Statusunk a lyceumi helyiségekért bért kapjon, Nagyméltóságod hajlandónak nyilatkozni méltoztatott. — Figyelemre méltó továbbá

d) azon körülmény is, hogy még a legabsolutisticusabb kormány is, midőn az eljátszott jog és az elkobzás theoriája volt a törvény, Statusunk tulajdoni jogát respectálta, — mert 1851-ben augustus 28-ról 20,164 sz. alatt az erdélyi katonai

kormány az osztrák Cultus Minister leiratát akkori püspökünkkel közölvén, arra hivta fel és kérte, hogy az osztrák kormány Kolozsvárt egy jogakadémiát szándékozván felállitani, e czélra adjon püspökünk a Lyceumban helyiséget. — Erre püspökünk azt felelte, hogy ad ugyan a Lyceumban a felállittatni czélzott jogakadémiának helyiséget, de oly feltétel alatt, hogy a katholikus Statusnak tulajdoni joga soha kétségbe ne vonassék, hanem az mindenkor elismerve legyen és tartozzék az állam az átengedett helyiségeket épen, tisztán tartani, a kijavitásokat maga költségén megtétetni.

Ehez hasonló eset történt 1863-ban az udvari korlátnokság 3873. udvari, 28,969. főkorm. szám alatt tudatja a Gubernium mal, hogy ő Felsége az 1851.dik évi, előbb felemlitett tárgyalások alapján Kolozsvárt egy 3 osztályu jogakadémiát hat tanárral megnyittatni határozván, e czélra a Lyceum épületének alkalmasitása és belfelszerelése iránt tegyen a Gubernium felterjesztést.

A Gubernium közölvén az ügyet megyés püspökünkkel, ez oda nyilatkozott, hogy ha a megnyittatni czélzott jogacadémia — mint 1848. volt, katholikus jellegü volna, a lyceumi épület átengedését örömmel teljesitené, de miután az académia vallásos jelleg nélküli lesz, azért mint 1851-ben — kijelentette, a Lyceumban csak azon feltétel alatt ád helyiséget:

ha egy commissio határozza meg a szobákat, s körül irja az átbocsátandó helyiségeket;

ha a behelyezés csak ideiglenes lesz, s annálfogva, ha a katholikus Statusnak azon helyiségekre szüksége fog lenni, fél évi felmondásra az akadémia kiköltözni tartozzék.

A jogakadémia az épületben változtatásokat ne tehessen — mindent maga költségén fenntartani s jó állapotban visszabocsátani tartozzék, — hogy ezen átengedésből a katholikus Statusra tulajdon- és birtok-jogát illetőleg semmi hátrány, vagy bármi szolgalom magyarázat ne származzék, és mindezekről szerződés köttessék.

A szerződés meg is lett kötve — püspökünk még rajzot is és leltárt kivánt felvétetni. Midőn azonban a contractus Ő Felségéhez felküldetett, onnan 1864.ben május 5-dikéről 1658. sz. a. azon válasz érkezett, hogy „Ő Felsége nem látja szükségét a szerződéskötésnek, mert a kath. tanulmányi alaphoz tartozó vagyonok és tőkék kezelése és felügyelése a kormány hatáskö

réhez tartozik s annálfogva a királyi főkormányszéknek, melynek a kath. bizottmány csak osztályrésze, kötelességében áll az illető alapok érdekeit megőrizni, s ezen érdekek a fennforgó esetben, a kérdésben forgó szerződés nélkül is megóvathatnak," a kir. főkormány ezen legfelsőbb királyi leirat alapján tudatta is püs pökünkkel, hogy az akadémia részére átvett helyiségek csak ugy adatnak át az akademiának, hogy az által az azon épületben levő normalis iskolák és főgyimnazium semmi ürügy alatt meg ne szorittassék; ha azon helyiségekre a tulajdonos róm. kath. egyháznak szüksége lenne oktatási czélból, félévi felmondás után azon helyiségeket a jogakadémia visszaadni köteles a tulajdonos egyháznak. Ezen körülmény pedig épen fenn forog, mert kath. iskoláink azon épületben a nagyméltóságod által 1873-ban november 30-án 19,150. sz. a. kibocsátott szabályrendeletnek megfelelőleg, nem tudnak elhelyezkedni, szükségünk van egy physikai előadói, egy vegytani dolgozó, egy ásvány növény és állatgyüjteményi, ugy egyéb tanszertári, levéltári és tanácskozási teremre, és miután sem az nem áll, hogy a Lyceum épülete század óta használtatik akademiai czélokra, mert bisz akkor azon épület még születve sem volt, sem semmi szolgalom azon épületet nem terheli s ingyen azon épületet Statusunk saját érdekei háttérbe szoritásával átengedni nem tartozik, s a ki azt elvenni akarná, a tulajdoni jog szentségét sértené meg; teljesen indokolt igazgatótanácsunknak azon eljárása, hogy azon helyiségeket alapunkhátrányára s iskoláink megszoritásával tovább ingyen biratni nem engedi, hanem a törvény oltalmát vette igénybe a kitelepitésre nézve.

Elfogadjuk Nagyméltóságodnak azon érvelését, hogy század óta azon Lyceumban, ha nem is a mostani épületben, de egy másban akademia, Universitás — Lyceum, Collegium volt, de ezt csak azon értelemben fogadhatjuk el, hogy ezen felsőbb iskola a miénk volt, katholikus iskola, nem pedig felekezet nélküli volt.

A kolozsvári Lyceum igazgatása, kormányzata és belszervezete is katholikus volt 300 éven át, 1583. óta; a protestáns fejedelmek alatti megszakadásokat kivéve, 1773-ig a Jezsuitáké volt abban a felügyelés és oktatás kapcsolatban a szent József Seminariumával és Convictussal együtt. — 1774-ben Gróf Bánffy Dénes katholikus főur neveztetett ki igazgatónak — 1776-ban Gróf Bánffy György — 1778-ban Gróf Csáky György — 1791-ben

Báró Jósika Antal — 1804-ben Gróf Haller József — 1808-ban püspök Mártonfy nem fogadván el, báró Kemény Ignácz — 1814-ben gróf Lázár László, ki ezen tisztet vitte 1848-ig.

A főfelügyeletet, vagyis a kormányzat jogát gyakorolta felette 1716—1750-ig maga a katholikus Status — jelesen 1716-ban Szebenben; 1740-ben Medgyesen tartott közgyülése által, — 1746-ban a kormányzó és 13 kath. főrendü által — 1747-ben a kir főkormányszéki — katholikus tanácsosok és főispánok gyülése által — 1751-től, 1767-ig a katholikus oktatásügyi tanács (Consilium Catholicum) s ezen évi mártius 4-től 1773-ig az akkor felállitott, Catholica Commissio által egész 1848-ig püspökünk képviselvén a katholikus Statust a főfelügyeletben.

Ugy hiszszük, hogy a fennebbiekben a kolozsvári kir. Lyceumhoz való teljes, kizárólagos, minden szolgalomtól mentes tulajdon jogunkat, fennállása óta kath. igazgató és kormányzó testület alatt állását kézzelfoghatón bizonyitottuk; a hivatolt adatok nemcsak a püspöki, hanem az országos levéltárban is mind megtalálhatók, s Nagyméltóságodnak hatalmában áll azokat meg tekinteni.

Nincs ezek szerint egyéb hátra, minthogy Statusgyülésünk mély tisztelettel kéri Nagyméltóságodat: méltóztassék ezen ügyben magát jobban informáltatni; s 1877. április 22-én 10151 szám alatt igazgatótanácsunkhoz kibocsátott miniszteri leiratát visszavenni, Statusunknak a Lyceumhoz való teljes tulajdoni jogát az 1874-ben január 17-ről 35,401. — 1873. szám alatti leiratához visszatérve, elismerni s ugy intézkedni, hogy ezen felvetett sérelmes kérdés a kath. Status igazgatótanácscsal akként egyenlittessék ki, miszerint Statusunk ebbeli sérelme teljesen orvosolva legyen.

A statusgyülés a felolvasott fogalmazványok szövegét elfogadván, azoknak az illetőkhöz a megállapitott módon ez ülésről való felküldését elhatározza; megnevezett szerzőiknek pedig jegyzőkönyvileg kifejező elismerést szavaz.

18. B. Apor Károly, mint elnöke azon bizottságnak, mely az igazgatótanács által beadott jelentésnek, az azokba foglalt indiványoknak, továbbá az igazgatótanács egy évi működéséről vezetett jegyzőkönyveinek megvizsgálására a 6-dik pont alatt ki vala küldve, azt jelenti, hogy a bizottság tisztjében eljárt, melynek határozati javaslatait Gál Domokos és Dr. Éltes Károly előadó a következőkben adják elő:

a.) A bizotság 3 e végre saját kebeléből kiválasztott tag által az igazgatótanács jegyzőkönyveit megvizsgáltatván, ugy találta, hogy a folyó ügyekről, ugyszintén a rendes és rendkivüli ülésekről rendes jegyzőkönyvek vitettek az 1876-dik évi Status gyüléstől fogva egész mostanig, illetőleg folyó évi julius 14-ikéig, még pedig ezen idő alatt 13 rendes és 14 rendkivüli gyülés tartatott, melyek az igazgatótanács által tett jelentés főbb mozzanataival összhangzóknak találtattak, mit helyeslő tudomásul vétetni javasol.

Helyeslő és elismerő tudomásul vétetik.

b.) Az igazgatótanács azon jelentésére, hogy jogtanácsosa Haller Rezső ügyvéd kiváló éberségéért és ernyedetlen ügybuzgalmáért az igazgatótanács részéről jegyzőkönyvileg kifejezett elismerésben részesült, s hogy Herczeg Lajos nyugalmazott főmérnök és Heigel József m. kir. mérnök mérsékelt honorariumért mindig készek voltak szaktudományukat és igyekezetüket alapitványi épitkezéseinkre forditani, nevezetteket fáradozásaikért nyilvános elismerésre méltóknak nyivánitja.

Haller Rezső, Herczeg Lajos és Heigel Józsefnek az elismerés megszavaztatik.

c.) A bizottság az igazgatótanács azon jelentésére, hogy a mult Statusgyülés jegyzőkönyvének 18. pontja alatt kebeléből megválasztani rendelt inspectort nem tartotta szükségesnek beállitani, azt javasolja határoztatni, hogy az igazgatótanács ha jövőben szükségesnek látja az inspektori állomás beállitását, azt az idézett Statutusgyülési határozat értelmében megtehesse.

Az igazgatótanács jelentése, a bizottság javaslatának mellőzésével, tudomásul vétetik.

d) A nagy-almási uradalomnak ideiglenesen beállitott házi kezelését és az abból folyólag tett intézkedéseket tudomásul vétetni javasolja, tudomásul vétetik.

e.) Az igazgatótanács azon jelentését, hogy az alapok államkötvényeinek földtehermentesitési kötvényekké való átváltoztatásából évi 1600 forintnyi haszon származott, valamint azon örvendetes tudósitást, hogy alapjaink 1868 óta, mióta t. i. azok kezelését a fennállott kath. ideiglenes bizottság és a Statusgyülés viszi, 600,000 forinton felüli gyarapodást mutatnak fel, örvendetes tudomásul javasolja vétetni. Mire Püspök ur ő nagyméltósága jegyzőkönyvbe kivánja vétetni, hogy ezután az efféle átváltoztatások és egyéb ilyszerü intézkedések, soha hire nélkül meg ne tétethessenek.

A bizottság inditványa elfogadtatván, a gyülés maga is Püspök úr ő nagyméltóságának kivánatát helyesnek és szükségesnek tartja, a miért igazgatótanácsnak meg is hagyja, hogy ő nagyméltósága e kivánatát, valamint eddig is törekedett teljesiteni, ugy ezután is mindig szemelőtt tartsa.

Benel Jánosnak és Galiszter Lajosnak, mint a kath. alapok főpénztára hivatalnokainak egyébiránt az elismerést megszavazza.

f) A mult évi Statusgyülés jegyzőkönyvének 18. r. pontja alatt nyert fölhatalmazás folytán az igazgatótanács a kolozsvári convictusnak botanikus kert nevü pusztatelkét az ösztöndij-alap javára 4320 írton eladván, ezt jóváhagyó tudomásul veendőnek inditványozza. Jóváhagyó tudomásul vétetik.

g) Hasonló tudomásul veendőnek inditványozza a kolozsvári r. kath. lyceumi nyomda és convictus közti szegleten fekvő épületes telleknek az igazgatótanács által 14,000 írton az erdélyi r. kath. ösztöndij-alap javára történt megvásárlását. Jóváhagyó tudomásul vétetik.

h.) Az igazgatótanács jelentését, hogy a kolozsvári egyetem udvarában levő csillagász-toronynak a mult évi jegyzőkönyv 18. r. pontja alatt megengedett eladása iránt a tárgyalások még nem fejeztettek be, tudomásul vétetni javasolja. Tudomásul vétetik.

i.) Az igazgatótanács azon jelentését, hogy a mult évi jegyzőkönyv 18. pontja alatt nyert felhatalmazás, illetőleg utasitásnál fogva ő cs. kir. apostoli Felsége legkegyelmesebb jóváhagyásának kinyerése után a nagy-almási Csáki-féle uradalmat Leitner Ferdinándnétől az erdélyi róm. kath. ösztöndij-alap javára annak 400,000 frt erdélyi urbéri földtehermentesitési kötvényein megvásárolta, jóváhagyó tudomásul vétetni javasolja.

A nevezett uradalom megvásárlása jóváhagyó tudomásu vétetik; de egyszersmind oda utasittatik az igazgatótanács, hogy jövőre minden birtokvásárra, melynek vételára a 40,000 frtot felülmulja, a Statusgyülés külön engedélyét kérje ki.

k.) Az igazgatótanács azon jelentését, hogy az elemi tanitók nyugdij-alapjából Koncz Eleknek 6% kamatra és 10 év alatt részletekben visszefizetendő 6000 frt kölcsön adatott, tudomásul venni javasolja.

A 6000 frt kölcsönadása tudomásul vétetik, de jövőre nézve arra utasittatik az igazgatótanács, hogy az erdélyi róm. kath. alapok pénzeit csak 8%-ra adja ki és mindazon adósoknak, kik-

nek szerződése határozatlan időre köttetett, vagy szerződésük ideje lejárt, a tőkét 8% kamatra való kiadás czéljából mondja fel.

l.) Az igazgatótanács azon jelentését, hogy a nagy-almási uradalom házi kezeléséhez szükségelt némi beruházások megtételére 10,000 frtot utalványozott oly feltétel alatt, hogy az összeg az uradalom terhére 6%-kal tőkésittessék és 7 évi részletben törlesztessék, a házi kezelés felügyelésével Páll Sándor alelnök, K. Biasini Domokos és Dr. Éltes Károly igazgatótanácsi tagokat bizván meg, tudomásul vétetni javasolja.

Mind a 10,000 frt utalványozása, mind a felügyelők kinevezése, jóváhagyó tudomásul vétetik, arra utasittatván az igazgatótanács, hogy e jószág kezelésére nézve, mihelyt erre az időt alkalmasnak találandja, a bérbeadás rendszerét hozza be, addig pedig a beruházások legkisebb mértékére szoritkozzék.

m.) Az igazgatótanács azon jelentését, hogy 1. az alapok és azok uradalmainak cselekvő és szenvedő perei rendes folyamatban vannak, hogy 2. a törvényhozás a mult 1876-diki 41. törvényczikk által a nagy-szebeni r. kath. Teréz-árvaház és az erdélyi károly-fehérvári székes káptalan, illetőleg vallásalapunk több éven át tartott sérelmes ügyét orvosolván, annak értelmében m. kir. vallás- és közóktatási minister úr ő nagyméltósága 1877 márczius 28-án 7732. sz. alatt a hátralékban volt alapitványi járulékokat kiutalni és jövőre folyósitani méltóztatott; hogy 3. a nagyszebeni orsolya apáczák hasonló sérelmes ügyében az igazgatótanács a mult évi Statusgyülés jk. 7. pontja alatti határozata értelmében tett föliratával orvoslást törekedett szerezni; hogy 4. a mult évi Statusgyülés jegyzőkönyvének 18. pontja alatti határozatának értelmében a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter urnak azon kételyét, mintha az, hogy az erdélyi róm. kath. Status a saját tulajdonát képező alapokat, saját kezelése alá veszi, Ő cs. kir. apostoli Felségének kegyuri jogával ellenkeznék, egy feliratban eloszlatni törekedett, hogy 5) a gymnasiumi tanárok fizetését megjobbitotta, 6) a tandijak számadásra való felküldését sürgető ministeri leirat folytán ő nagyméltóságát újból megkérte, hogy az igazgatótanácsot ezen számadások megvizsgálására illetékesnek ismerni és saját közegei által elismertetni méltóztassák, tudomásul vétetni javasolja. Tudomásul vétetik.

n) Az igazgatótanács azon jelentésére, hogy a kegyúri viszonyokat illetőleg, a mult évi Status-gyülés j. k. 18. d. pontja alatt nyert utasitásnak — a kath. Status kegyurasága alatt álló

n.-szebeni, maros-vásárhelyi, udvarhelyi és a kolozsmonostori alapuradalomban lévő lelkészségeken kivül más egyház községi és magán kegyuraságok alatt lévő lelkészségekből hozzá semmi ügyirat nem érkezvén bé, eleget nem tehetett, azt inditványozza, hogy a kegyuri viszonyokra nézve ujból arra utasittassék az igazgatótanács, hogy az emlitett meghagyásnak eleget tenni annyival is inkább törekedjék, minthogy a kegyuri kötelezettségek telekkönyvi biztositásának elrendelését a Status el nem mulaszthatja. Bizottság véleménye elfogadtatik.

o) Az igazgatótanácsnak a gymnasiumokról, növeldékről, árvaházról és népiskolákról szóló jelentését tudomásul vétetni javasolja és egyszersmind inditványozza, hogy püspök ur ő nagyméltóságának a néptanitók és iskolák bőkezü segélyezéseért, azon kivül a Gyergyó-Szt-Miklóson saját költségén épitett nagyszerü leánynövelde és iskolaházért, valamint a tanitó apáczák föntartására tett alapitványért, mi által a székely földön a kér. kath. leánynevelésnek a mily szükséges, oly diszes csarnokot emelt, a Status-gyülés jegyzőkönyvileg hálás köszönetet szavazzon.

A gyülés általános és lelkes acclamatiokkal nyilvánitja hálás köszönetét s azon óhaját fejezi ki, hogy a Mindenható Erdély nagylelkü főpásztorát az egyház, a haza és különösen az iskolaügy javára sokáig éltesse.

p) Az igazgatótanácsnak azon inditványát, hogy azon lelkészségektől, melyeknek congruája meghaladja az 500 frtot, közelebbi megüresedésük alkalmával vonassék meg a vallásalapból való segélyezés és ez adassék olyanoknak, melyek az 500 frtot meg nem ütik, a bizottság azon hozzáadással javasolja elfogadandónak, hogy az igazgatótanács püspök ur ő nagyméltóságával esetről-esetre törekedjék a congruák aránytalanságát kiegyenliteni.

A gyülés, miután a beneficiumok rendezése, a canonjog szerint, a püspök joghatósági köréhez tartozik, felkéri püspök ur ő nagyméltóságát, hogy az ily esetekben általa tett intézkedésekről az igazgatótanácsot értesiteni méltóztassék.

q) A bizottság az igazgatótanács által tett azon inditványt, hogy a népiskolák és tanitóik fölsegéllésére gyüjtés rendeztessék, azon hozzáadással javasolja elfogadtatni, hogy az igazgatótanács a segélyző alap gyarapitására egy sorsjáték engedélyezését eszközölje ki.

A gyülés, a bizottságnak a sorsjátékra vonatkozó javasla-

sának mellőzésével, az önkéntes adakozás utjáni gyüjtést határozza el, a gyüjtés módozatának megállapitására püspök úr ő nagyméltóságát, és az igazgatótanács egyetértő működését kér vén föl.

r) Az igazgatótanács, mely a mult évi Status-gyülés j. k. 12. pontja alatt arra volt utasitva, hogy a nagyszebeni kir. róm. kath. árvaház ujra szervezési ügyében egy ipari szakosztálylyal megtoldott felső népiskola tervezetét terjessze elő, azt inditvá nyozván, hogy miután a nevezett árvaház nincs azon helyzetben, hogy egy ipari szakosztálylyal megtoldott felső népiskola költségeit elviselhesse; de különben is az árvaház csak a legszükségesb segély nyujtására levén hivatva, a minek egy hatosztályu jó népiskola, melyben a kézi munkára is figyelem fordittatik, teljesen megfelel, a felső népiskola tervezete elejtessék, a bizottság ez inditvány elfogadását javasolja.

A gyülés arra utasitja az igazgatótanácsot, hogy a nagyszebeni kir. róm. kath. árvaház szervezésében az ügyet a kikül dött ministeri biztosokkal is tárgyalván, püspök úr ő nagyméltóságával egyetértve ugy járjon el, hogy mindenek előtt arra terjessze figyelmét, hogy kisérlések által az intézet pénzalapja el ne forgácsoltassék és a dicső emlékü alapitónő magasztos czélja meg ne hiusittassék. Továbbá megbizatik az igazgatótanács, hogy azon hátralékösszeg állását is, melyet az 1876-diki 41-diki törvényczikk az árvaház részére kiadatni rendelt s mely nevezetes ellenszámitások és levonásokkal adatott ki és vétetett, mint az árvaházat illető tőke, a kolozsvári m. kir. adóhivatal, mint az erdélyi róm. kath. alapok főpénztárának kezelése alá, mielőbb hozza tisztába és a jövő gyülésnek erről való jelentését terjeszsze be.

s) a gymnasiumi tanárok számára alakitandó nyugdijalap szabályait némi változással elfogadtatni ajánlja.

A szabályzat a bizottság által ajánlott változtatás mellőzésével elfogadtatik a 24. §. következő módositásával. Az eddig begyült tandijak tőkésitett összegein kivül e nyugdijalapba az ezután begyülendő tandijaknak azon része is bevezetendő, mely a tanszerek beszerzési költségeinek fedezete után fönnmaradt. A nyugdijalap életbeléptetése pedig Püspök ur ő nagyméltósága és az igazgatótanács egyetériő működése kéretik föl.

t.) Az igazgató tanács azon javaslatát, hogy gymnasiumainkban szükséges egyformaság behozatala végett a Magyaror-

szágon jelenleg divó gymnasiumi tanterv fogadtassék el, azon hozzáadással hozza inditványba, hogy a hittan minden osztályban hetenként két órán át adassék elő, a német nyelv tanitása pedig már az első osztályban kezdessék meg.

Az igazgató tanács javaslata, valamint a bizottság inditványa elfogadtatik; de egyszersmind határozatul kimondatik, hogy az iskolakönyvek megváltoztatása csak Püspök ur ő nagyméltóságának tudtával és helybenhagyásával történhessék meg.

u) A kir. kincstár kegyurasága alatt lévő lelkészek és tanitók sérelmes ügyére vonatkozólag inditványba hozatik a mult évi Statusgyülés jegyzőkönyvének 11 pontja alatti határozatának megujitása.

Az inditvány elfogadtatik és az igazgatótanács arra utasittatik, hogy minden egyes ilyetén sérelmes esetet tanulmányozván, arra nézve akár kérvényezési, akár törvénykezési uton orvoslást szerezzen.

v.) A bizottság továbbá az igazgatótanács azon javaslatát, hogy az erdélyi róm kath. hat alap 1877. szóló költségvetése az 1878-dik évre is alapul vétessék, elfogadandónak véleményezi.

Elfogadtatik; de egyszersmind határoztatik, hogy a számadásoknak az igazgatótanács utalványozásainak nyomán minden Statusgyülés előtt megejtendő átvizsgálására egy három tagu bizottság választassék meg. E bizottság tagjaiul Cseh Lajos, Groisz Károly, és dr. Salzbauer János Statúsgyülési tagok közfelkiáltással választattak meg.

x) Az igazgatótanács részéről Trefort Agoston vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltóságának az erdélyi káptalan és a nagy-szebeni árvaház kir. kincstári járulékainak visszaszerzésében Statusunk iránt tanusitott jóságáért kifejezett hálaköszönetet a Statusgyülés által is kifejeztetni inditványozza.

E hálaköszönet jegyzőkönyvbei beiktatását, a gyülés lelkes éljenzések között elhatározza.

y) Az igazgatótanács javaslatba hozván, hogy irodája személyzetének szálláspénzül az illetők fizetésének egy tized része utalványoztassék.

A gyülés határozatul kimondja, hogy az igazgatótanács irodája személyzetének szálláspénzül folyó évi augusztus elsejétől fizetése egy tized része utalványoztassék, de egyuttal meghagyja, hogy ezutánra az egyéb czimen adni szokott segélyezés beszüntettessék.

z.) A kolozsvári gymnasiumi pedellus fizetését 210 frtról 250 frtra fölemeltetni javasolja.

A javaslat, tekintettel a kolozsvári gymnasiumi pedellus teendőire; elfogadtatik és 250 frt jövő augusztus elsejétől fogva utalványoztatik.

aa.) A lyceumi nyomda és Bergai-féle ház közt létező épületes telek megvásárlását javaslatba hozván az igazgatótanács, bizottság azt elfogadtatni véleményezi.

Az igazgatótanács, a nevezett teleknek jutányos áron, a fennálló szabályok értelmében való megszerzésére felhatalmaztatik.

bb.) Végül a bizottság az igazgatótanácsnak az alapok átvételének jogosultsága, azok kezelésének módozata iránt tett javaslatát és erre vonatkozó eddigi eljárását helyeseltetni egyébkint a még szükséges lépések megtételét a jövő status gyülésre hagyatni inditványozza.

Az inditvány elfogadtatik.

19.) B. Jósika Lajos világi elnök ő nagyméltósága gyengélkedő egészségét hozván fel, a világi elnökségről lemond s az üléstermet elhagyja. Miután a küldöttség, mely a gyülés kebeléből azért vala kiküldve, hogy a világi elnököt lemondásának visszavételére birja, a gyülésbe visszajöve azt jelenté, hogy báró úr ő nagyméltósága megmaradt elhatározott szándéka mellett annyival is inkább, mivel betegsége tiltván a komolyabb munkát, egészsége helyreállitása végett melegebb éghajlat alatt akar telelni.

A gyülés sajnálattal tudomásul veszi a küldöttség jelentését s jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz a lemondott világi elnöknek a katholikus ügyek körül tett hasznos fáradozásaiért, helyét jövő Statusgyülésig azon reményben, hogy a Status ő nagyméltóságát e hivatal betöltésére ismét megnyerheti, betöltetlenül hagyván, annak helyettesitését Páll Sándor alelnökre bizza.

21.) Felolvastatik a Statusgyülés második ülésének jegyzőkönyve és hitelesittetik.

22.) Püspök úr ő nagyméltósága arról értesitvén a Statusgyülést, miszerint báró Jósika Samut tiszteletbeli Statusgyülési jegyzőnek szándékszik kinevezni.

A gyülés éljenzések közt jelenti beleegyezését.

23) Inditványba hozatván, hogy a Statusgyülés tagjainak megismerhetése végett a meghivottak nevei is vétessenek föl a jegyzőkönyvbe.

A gyülés a meghivottak névsorát felolvastatja és azt a jegyzőkönyv elején beigtattatni rendeli.

24.) Ezek után a mai ülés jegyzőkönyve felolvastatván, az a gyülés szinén bitelesittetik, mire Püspök ur ő nagyméltósága köszönetet mondva a Statusgyülés tagjainak, hogy a teendők sikeres elintézésében oly szép egyetértéssel részt venni buzgólkodtak, az ülést szivélyes éljenzések között bezártnak nyilvánitja.

Az erdélyi róm. kath. Status 1879 ki közgyülésének

jegyzőkönyvéből.

1. Püspök ur ő Nagyméltósága elfoglalván az elnöki széket, megnyitó beszédjében elébb okát adván annak, hogy a mult 1878 évben mily körülmények állották utját a statusgyülés egybehivásának, örömét fejezi ki a felett, hogy e folyó évben e közgyülés létrejöhetett, a miben nem csak az autonomikus önkormányzat tovább fejlesztésére fontos mozzanatot lát, hanem messze kiható jótékony befolyás csiráját a politikai és társadalmi élet minden ágaira, a melyek csak ugy vehetnek az emberiségre nézve üdvös lendületet, ha oly szilárd vallási alapokon vernek gyökeret, a milyet első sorban a római kath. anyaszentegyház nyujt. Üdvözli a megjelent tagokat, és a statusgyülést megnyitottnak nyilvánitja.

A megnyitó beszéd közlelkesedéssel fogadtatik.

4. Püspök Ő Nmlga felhivja a gyülés figyelmét arra, hogy Simon Elek tagtárs, a statusgyülés választott világi jegyzője betegség miatt meg nem jelenhetvén, eléáll szüksége annak, hogy helyébe a jelen gyülés tartamára helyettesitőleg világi jegyző választassék. Felszólitja a gyülést a választás megejtésére.

A gyülés közfelkiáltással a világi jegyző teendőinek a jelen gyülésen való teljesitésére Finály Henrik tagtársat jelöli ki, ki is megfelelve a megtisztelő bizalomnak, a jegyzői széket legottan elfoglalja.

5. Püspök ur ő Nmlga hivatkozva megnyitó beszédje bevezető soraira, ujból kiemeli a világi elnöki szék betöltésének szükséges voltát. A midőn ezt teszi, emlékezetbe kivánja hozni, hogy a mikor 1877-ben b. Jósika Lajos ur Ő Nmlga a világi elnök tisztjéről lemondott, a statusgyülés az akkori jegyzőkönyv 39 számu határozatába foglalt nyilatkozatával világosan azt je-

lentette ki, hogy a világi elnöki széket nem tekinti véglegesen megürültnek, nem is kívánja uj választással betölteni, hanem reményli, hogy Ő Nagyméltósága, mihelyt körülményei és egészségi állapota engedni fogják, ujból elfoglalja az elnöki széket. Most szerencséje lévén a statusgyülésnek b. Jósika Lajos Ő Nmlgát örvendetes jó egészségben a maga kebelében tisztelhetni, kérje fel Ő Nmlgát, teljesitse a benne helyezett reményt és foglalja vissza az őt jogosan megillető elnöki széket.

A közgyülés egyhangu közfelkiáltással fogadván Püspök Ő Nmlga ez inditványát, üdvözli báró Jósika Lajos Ő Nmlgát, mint világi elnökét; ki is engedve a közbizalom felkérésének, elfogadja a világi elnöki székbe való visszahelyezését.

9. Olvastatik az első ülés jegyzőkönyve.

Hitelesittetik.

11. Báró Jósika Lajos világi elnök ur önmlga megujitván a már az első ülésben püspök ur önméltósága által tett és közfelkiáltásban nyilvánitott egyhangu helyesléssel fogadott azt az inditványt, hogy az igazgató tanács működésének folytonos vezetésével világi alelnöki minőségben ismét bizassék meg mlgos Páll Sándor ujonnan választott igazgató tanácsos ur, a ki e minőségben a mult status-gyülés óta oly kitünő tapintattal, bölcs körültekintéssel és minden tekintetben örvendetes sikerrel állott, az igazgató tanács élén.

A közgyülés lelkesült közfelkiáltással magáévá tevén az egész inditványt, Páll Sándor urat egyhangulag megválasztja az igazgató tanács világi elnökévé, kifejezést adván egyszersmind hálás elismerésének, a melylyel szive mélyéből adózik uj választottjának az ismét elfoglalt állásban a kath. status ügye vezetése körül szerzett fényes érdemeinek.

12. Püspök ur ő nmlga előterjeszti kimeritő jelentését a püspöki egyházmegyében létező templomok, paplakok és népiskolák állapotáról, a papok és tanitók helyzetének mivoltáról, a vallásosság és közmivelődés e legfontosabb tényezői előhaladása és fejlesztése körül az utóbbi tiz év alatt tett intézkedésekről, a rájok forditott összegekről és az e téren elért eredményekről.

Püspök ur ő nagyméltósága folytonos felvilágositó észrevételeivel kisérvén az előterjesztését, nyilvánitja, hogy ezt kivált abból a szándékból teszi, hogy e fontos közügyek irányában ébren tartsa a status-gyülés figyelmes érdeklődését és mutassa ki a nyilvánosság előtt, hogy a katholikusok nem tespednek

maródiságban, hanem buzgó törekvéssel és dicséretes áldozatkészséggel működnek vallásos intézményeiket a méltóságukhoz illő állapotra emelni és azon fentartani és népiskoláikat az előhaladott kor igényeinek megfelőleg oda fejleszteni, hogy necsak a belföld, hanem az előhaladottabb külföld hasonló intézeteivel is hátrány nélkül kiállhassák a versenyt. Püspök ur önmlga az előadottakban eléggé be látja bizonyitva, hogy e törekvés, tekintve a rövid időt és a teendők roppant mennyiségét, kielégitő, sőt helyenként örvendetes sikerre is vezetett; csupán a gr. Lázár családtól alapitott drassói templom ügyében, a melyet az ottani jelenlegi birtokos gr. Teleky Gusztáv ugyszólván lefoglalt, kéri ki önmlga a status-gyülés tanácsát a további eljárásra nézve, a bányakerületi esperesség területére eső népiskolákra nézve pedig felhivja a status.gyülés figyelmét arra, hogy a kincstár közegei lanyhán, vagy éppen nem teljesitik a kincstár kegyuri kötelességeit az iskolák irányában.

A főpásztori jelentést a statusgyülés örvendetes tudásul veszi, kifejezést adván hálájának a kegyes főpásztor iránt azért a lankadatlan buzgalomért és kifogyhatatlan bőkezüségért, a melylyel Ő Nagyméltósága gyakorolja atyai gondoskodását az egyház két talpköve a templom és iskola ügyeire; nem különben köszönetet mond azoknak a kegyes jóltevőknek, a kiknek tettel és áldozattal való közremüködéséről Ő Nagyméltósága di cserőleg megemlékezett, végre határozatul kimondja:

a) hogy a drassói templom és dotatiojához tartozó fekvőségek és felkelhetők ügyét átteszi az igazgató tanácshoz oly utasitással, hogy a maga jogtanácsosával vagy a szükséghez képest még más jogtudósokkal is az átvecndő okmányok alapján vizsgáltassa meg behatóan ez ügy jogi természetét, és e vizsgálat eredményéhez képest kövessen el mindent, hogy a templomot és tartozandóságait minden kárositástől és csonkulástól megóvja, a grófot ez egyházi vagyon kiadására birja és a mennyiben békés uton való felszólitás nem vezetne czélhoz, keressen orvoslatot a törvény utján.

b) a bányakerületi esperesség elemi iskolai ügyét hasonlóképen átteszi az igazgató tanácshoz oly utasitással, hogy a pénzügyi kincstárral szemben az ez iskoláknak tartozó kegyuri kötelezettségeket hozza tisztába és biztositsa jövőre nézve oly módon, hogy ez iskoláktól a kegyuri járandóságok többé meg ne vonattassanak.

A statusgyülés az igazgató tanács jelentésének egyes pontjait letárgyalván, a következő határozatokat hozta;

a) Tréfort Agoston vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak, statusunk ügyeinek lelkes gyámolitójának azon intézkedését, melynél fogva az alapitványi főpénztár naplói és számadásai igazgató tanácsunk utján jutnak miniszteriumi számvevőséghez, s ennél fogva az alapok állásáról minden hóban pontos értesitést lehet nyerni, tudomásul vevén, a főméltóságu Haynald Lajos bibornok érsekhez felterjesztendő és Lukács Béla tagtárstól, fogalmazott üdvözlő feliratot magáévá teszi és felküldését elhatározza.

b) A kegyuri jogok és kötelességek telekkönyvi bekebelezés utján való biztositása keresztülvitelének szükségét ujra hangsulyozván, meghagyja az igazgató tanácsnak, hogy püspök Ur ő nmlgával egyetértve és közremüködve kövessen el mindent, hogy a felmerülő nehézségek elháritásával ez ügyek mielőbb tisztába jöjjenek. A keresztülvitelre megkivántató költségek tekintetében kimondaik, hogy azokat magok az illető községek hordozzák, és csak ott, hol a község maga éppen nem birja, fedezze a vallásalap.

c) Az alapitványok tárgyalásakor gr. Kálnoky Dénes ő nmlga szóba hozván mint néhai gr. Nemes Abrahám végrendeletének egyik végrehajtója a boldogult alapitványa biztositására tett intézkedést, és ajánlván a gyülés figyelmébe az alapitvány jövedelmének mire forditása iránt a végrendelet végrehajtóitól tett javaslatot, kimondatik határozatul, hogy addig is, a mig a boldogult alapító kifejezett akarata szerint e jövedelmeket egy Háromszéken létesitendő katholikus jellegü realtanoda háromszéki katholikus növendékei és tanárai javadalmazására lehetne forditani, használtassanak fel az alapitvány kamatai a székelyudvarhelyi állami reáltanodában tanuló három oly háromszéki székely katholikus ifju javadalmazására, a kik e javadalmazásból a sz.-udvarhelyi katholikus finöveldében bennlakva fognak teljes ellátást élvezni ugy, mint a finövelde több alapitványosai.

d) A Battyhányi intézet sárdi fekvőségeinek eladásáról szóló jelentés alkalmából püspök Ur ő Nagyméltósága felhivására és inditványára a közgyülés dr. Farkas Lajos és Finály Henrik tagtársakat küldi ki a végre, hogy a főpásztor ur ő nmlgának a Batthyányi-intézet e tél folytában szándékolt vizsgálatánál és számbavételénél segédjei legyenek, és közremüköd-

jenek azon intézkedések megállapitásánál, a melyeket ő nmlga az intézet biztositására, fentartása és esbetőleges gyarapitása érdekében czélszerünek és üdvösnek fog látni.

e) A káptalani és kolozsmonostori convent levéltárai ügyében a jelenlegi állásában a tárgyalásoknak ujabb intézkedés szüksége nem forogván fenn csak az határoztatik, hogy az ez ügyben Simon Elek tagtárs által fogalmazott felterjesztés, amely az 1877-iki Statusgyülés jegyzőkönyvéből vétségből kimaradt, mint fontos oklevél utólagosan igtattassék a jegyzőkönyvbe; mihez képest e felterjesztés imigy következik:

„Nmlgu m. k. belügyminiszter ur! Meglepetéssel értesült az erdélyi róm. kath. egyházkerületi közgyülés Nmlgodnak a gyulafehérvári káptalanhoz és a kolozsmonostori conventi levéltár conservatorához f. évi julius 9-ről 25537 sz. a intézett leiratairól és az országos levéltár igazgatója, Pauler Gyula urnak e czélból Kolozsvárra és Gyulafehérvárra tett utja alkalmából a magas kormány azon szándéklatáról, mely szerint a gyula-fehérvári káptalani s a kolozsmonostori conventi levéltáraknak, az országos levéltárba leendő bekebelezése czéljából, Budapestre szállitása vétetett tervbe.

Annyival meglepőbb a magas kormány e szándéka, mert e kérdés országos törvény ellenére, uj országos törvény alkotása nélkül ama habár régi jelentőségéből vesztett, de ma sem jelentőség nélküli feladattal biró hiteles helyek, s a róm. kath. egyházkerület jogainak sértésével, magánosok érdekeinek veszélyeztetésével, egyházkerületünk megkérdezése nélkül, ugyszólván egyoldalu intézkedéssel s autonomiánk korlátaiba ütközőleg hozatott felszinre.

Nem ismerve az indokokat, melyek Nagyméltóságodat e lépésre birták, azok ellenében ellenindokokat felhozni meg sem próbáljuk, de jogunk és kötelességünk felfejteni Nmgod előtt azon érveinket, a melyek reméljük, hogy elég erősek és meggyőzők lesznek arra nézve, hogy Nmgodat teles helyi levéltáraink eddigi állapotában érintetlenül hagyása érdekében, a fenálló 1744-ik évi VII. törvényczikk álláspontján megtartsák.

Ismeretesek egyházi gyülésünk előtt a legujabb törvényhozás azon törekvései, s a képviselőház 1871. január 20-iki határozata, melyek a Bécsből hazánk fővárosába leszállitandó és hazai más levéltárakból egy országos levéltár felállitását czélozzák; de a törekvések távolról sem czélozták a hiteles helyek levéltárainak az alkotandó országos levéltárba leendő bekebele-

zését. Az államlevéltár ügyében a nmlgu belügyminiszterium által egybehivott enquête 1872. nov. 22-én kelt javaslatában az államlevéltár alkatrészei közé csak a magyar és erdélyi udvari cancelláriák, a helytartótanács és erdélyi kir. főkormányszék, a m. k. kamarai, és erdélyi fiscalis levéltárakat s a nádori levéltárt sorozta, kimondván, hogy ezek egyesitésénél egyelőre meg lehet állapodni.

A hiteles helyek levéltárairól azon véleményt nyilvánitotta az enquête, hogy a jogi élet tényezői lenni megszüntek, s csak tudományos becsök maradt meg. Számba vévén az enquête a viszonyokat, melyek nem engedik meg azt, hogy a hiteles helyek levéltárai az országos levéltárba kebeleztessenek, csak az iránt sürgetett intézkedést, hogy azok oklevélkincsei biztositassanak, s a levéltárak, a mennyiben eddig zárva voltak, a a tudományos használatnak nyittassanak meg.

Ezen javaslatra közbevetőleg megjegyzi státusgyülésünk, hogy a káptalan és conventi levéltárak a tudományos használatra nemcsak ma, hanem évtizedek óta meg vannak nyitva. Azon téves állitásra, mintha a hiteles helyek a jogi élet tényezői lenni teljesen megszüntek volna, épen ellenérvül kell felhoznunk, hogy igaz az államigazgatás tényezői lenni megszüntek ugyan, s ázért felesleges is az államlevéltárral kapcsolatban hozatalok, de a jogi élet legfontosabb letéteményei ma is épen az ily hiteles helyek, melyek számos családok és egyesek birtokainak, magánjogi viszonyainak természetére vonatkozó, eskü alatt, titoktartási igérettel a legfontosabb documentumait és leveleit őrzik.

Nmlgodnak a róm. kath. egyházzal kapcsolatban álló hiteles helyek ellen intézett ezen czélzata nem első a magyar kormányok életében. A XVI-ik évszázad második felében a saecularisatió keresztül vitelével világiakra bizattak a hiteles helyek s az Approb. Constit. IV. rész XVIII. czim 1. articulusa alatti intézkedéseivel e szervezetében tartattak fenn, a conservatoroknak fizetése a fejedelmi tárházból rendeltetvén, mignem III. Károly magyar király 1729-ben rendeletileg ugy a gyula fehérvári káptalani, mint a kolozsmonostori conventi levéltárt ujolag kapcsolatba hozván egyházunkkal, a gyulafehérvári káptalan gondozása alá rendelte. A gyulafehérvári káptalani levéltár még az évi április 1-én, a kolozsmonostori conventi ugyanaz évi május 6-án adatott át a világiaktól; a káptalan egy kanonokot küldvén ki a kolozsmonostori levéltár gondozására.

Ezen intézkedést az 1774. évi VII. tcz., mely a mai napig

érvényben van, még határozottabb alakban juttatá érvényre· „Articulis approbatis vel compilatis constitutionibus insertis," igy intézkedik a törvény, „aut alibi existentibus in quantum religioni rom. cathol. absque laesione aliarium religionium praejudicant, episcopum exludunt, canonicos a cura et custodia Archivorum Albensis videlicet et Kolosmonostrensis arcent . pro abrogatis declaramus."

Ez alkotmányos uton hozott törvény ma is érvényben van, s mig az érvényes uton keletkezendő uj törvény által változást nem szenved, egyházunk s a levéltárak felügyeletével nagy felelőséggel megbizott káptalan, egyszerü rendelet alapján, a levéltárak átadása iránt semmi lépésre sem kényszerithető.

Igaz, hogy e törvény ellenére részint e két levéltár egyesitésére, részint az azokban őrzött adományi, inscriptionalis, kiváltsági s beiktatási levelek transumptáinak a fökormányszéki levéltárba elhelyezésére tétettek kormányi intézkedések, de mind ezuttal, ugy annak idejében is a káptalan mindannyiszor törvény által megszabott hatásköre védelmére mindent megtett, amit tennie lehetett. Mária Terézia m. királynő s az akkori Erdély nagyfejedelme 1763. april 21-én kelt rendeletében, az ország rendeinek tudta és beleegyezése nélkül intézkedést tett, hogy a káptalani és conventi levéltárakban őrzött adományi és inscriptionalis levelek transsumáltatván, a transumptumok a gubernialis levéltárba tétessenek le. Ez intézkedés ellen azonban a gyulafehérvári káptalan 1763. junius 3-án a Guberniumhoz erélyes feliratot intézett, melyben felfejtette, hogy a munkálat a karok és rendek beleegyezése nélkül keresztül nem vihető, s mert a káptalan őrizetére bizott oklevelek az egyesek és családok, vagy községek tulajdonát képezik, a kik azokat az ősöknek hüségök, titoktartásuk és a levelek hü megőrzése iránt tett esküjében bizva megőrzés végett adták be a hiteles helyekre; annál sulyosabb beszámitás alá esnék a káptalan eljárása, mennél kevesebb gondot forditana ama kincsekre. Ez alkalommal mégis keresztül vitetett a kormány által adott hat irnok felhasználásával a transsumptumok elkészitése s azok a gubernialis levéltárban ma is feltalálhatók s egy indokkal többet képeznek arra, hogy Nagyméltóságod jelen rendeletnek keresztül vitelétől elálljon.

A törvényhozás 1792-ben a javaslatba hozott 113. sz. czikk által ép oda törekedett, hogy a más levéltárakban s magánosoknál található diplomatikai adatok ezen hiteles helyekre

beadassanak s az 1763-ban készitett káptalani transsumptumok is a gumberniale archivumból tétessenek vissza az emlitett hiteles helyekre és pedig a káptalaniak a convent és conventiek a káptalani levéltárba. Ez azonban csak törvényjavaslat maradott, de eléggé jelzi azt, hogy a hiteles helyek ügye az országgyülés tárgyát képezte.

De midőn az erdélyi főkormányszék a kolozsmonostori convent levértárának Gyula-Fehérvárra átköltöztetését s a requisitorok számának megapasztását sürgette, 1807. sept. 5-én e tárgyban kelt leiratában maga az uralkodó Felség elismerte, hogy e levéltárak ügyében kivántató mindezen intézkedések az országgyülés elébe tartoznak.

A közelmult abszolutismus idejében Schwarzenberg herczeg, báró Wohlgemuth és főtörvényszék elnöke, Umlauff, önkényü kézzel kivánván belenyulni a két hiteles hely levéltári ügyeibe, erélyes ellentállásra találtak s midőn azoknak jogait és nagy felelősségeit megismerték, a kényszer eszközeivel önkényt felhagytak.

Ezek előrebocsátása után tartózkodva minden további indokolástól, mivel a statusgyülés a káptalani és conventi levéltáraknak Budapestre szándékolt felvitelében nemcsak az országra nézve, hanem az érdekelt magánosokra és különösen a katholikus statusra nézve is sérelmet lát, mély tisztelettel kéri Nagyméltóságodat, miszerint a levéltárak felviteli szándékától elállani méltóztassék, annyival is inkább, mert a kérdés csak ugy és akkor lesz megoldható, ha az előzetesen minden oldalról meg lesz világositva s a statusgyülés, valamint az érdekelt magánosok ebbeli véleménye bevétetvén, a törvényhozás e tárgyban határozand, még kivánván jegyezni itt, hogy itt kifejtett álláspontjából kifolyólag a jelen ülésből a status-gyülés utasitotta a többször emlitett levéltárak conservatorait, hogy a mig a törvényhozás intézkedése bekövetkeznék, a levelek és okmányoknak hü megőrzésére tett esküjökhöz tartsák magukat. Mély tisztelettel stb. Gy.-Fehérvárt, 1877. julius 20-án.

f.) A vallásalap költségvetése jóváhagyatik az 1880-ik évre is, egyszersmind erre, valamint a többi költségvetésekre nézve is határozatul mondatott ki, hogy az egyes alapok költségvetési előirányzatai jövőben mindig nyomattassanak ki, és küldessenek meg jó előre a status-gyülés tagjainak tájékoztatás végett.

g.) Az igazgató tanácsnak a bizottság által is támogatott

ajánlatára Gönczy Lajos és Buczy Emil kolozsmonostori uradalmi tiszteknek, jutalmul hüséges szolgálatukért, csupán személyökre, fizetésök 10%-át tevő 10 évi fizetési pótlék szavaztatik meg;

h) A többi részeit a jelentésnek a statusgyülés helyeslőleg tudomásul veszi.

15.) A hozott határozatok kiegészitésére Ugron Gábor tagtárs két inditványt terjeszt elő, u. m.

α.) Hogy az igazgató tanács jövőre azoknak az eredeti fogalmazványoknak, a melyeket a miniszteri számvevőséghez fel kell küldeni, egy-egy mását mindig tartsa meg, hogy intézkedéseiben ne legyen csupán a tárgymutatókra utalva.

β.) Hogy jelentésében tüntesse ki az igazgató tanács összesitve azt is, hogy az igazgató tanácsosok közül ki hány ülésben jelent meg. A statusgyülés ez inditványokat elfogadja és az igazgató tanácsot e szerint utasitja.

Javaslat

az erdélyi rom. kath. tanitói nyugdijalap szabályainak módositásáról.

1. §. Az erdélyi rom. kath. tanitói nyugdijintézet tagjai mindazon erd. róm. kath. népiskolai világi papi és világi tanitók és tanitónők, kik az erd. róm. kath. iskolai alapból fizetést vagy segélyt huznak. Ök tehát ezen nyugdijalapból végkielégitést vagy nyugdijt nyernek s özvegyeik és árváik gyámolitásban részesülnek.

2. §. A végkielégités és nyugdijazás vagy az illető kérelmére, vagy pedig hivatalból történik.

3. §. Végkielégitést az nyer, ki végleges tanitói vagy segédtanitói kineveztetése után tiz évnél rövidebb ideig szolgált s önhibája nélkül véglegesen képtelenné vált a tanitásra és az, a ki nyugdij helyet végkielégitéssel óhajt a tanitói pályáról visszalépni.

4. §. A végkielégités összege az egész évi fizetés. Nyugdij helyet végkielégitéssel távozni óhajtók számára a végkielégités összege két évi fizetésök összege. Ez utóbbiak azonban kötelesek irásban kijelenteni, hogy ugy tanitói állásukról, mint azzal egybekötött minden nyugdij iránti igenyökről magnk, nejök s gyermekeik részére lemondanak és hiteles bizonyitványnyal tartoznak igazolni, hogy a tanitói pályán kivül keresetképesek.

5. §. Életök végéig élvezhető nyugdijba azok léphetnek,

kik legkevesebb tiz évig szolgáltak a tanitói pályán s önhibájuk nélkül alkalmatlanokká váltak a tanitásra.

6. §. A szolgálati éveket a szolgálatba lépés napjától kezdve számitjuk, akár egyelőre ideiglenesen és később véglegesen, akár már kezdetben véglegesen volt valaki tanitónak vagy segédtanitónak kinevezve.

Azoknak, kik nyugdijra s gyámolitásra jogositó tanitói állomásukból lépnek át intézeteinkhez, előbbi állomásaikon töltött szolgálati idejöket beszámitjuk.

A ki végkielégitéssel távozott el a tanitói pályáról s később arra visszavétetik, annak szolgálati éveit a szolgálat uj megkezdésének időpontjától számitjuk.

7. § Az évi nyugdij összege betöltött tiz szolgálati év után az évi tanitói fizetésnek egyharmada, tizenöt év után háromnyolczada, husz év után négynyolczada, huszonöt év után ötnyolczada, harminez év után hatnyolczada, harminczöt év után hétnyolczada, negyven év után egész évi fizetés. Negyven évnél hosszabb szolgálati időt nem lehet beszámitani.

8. §. A végkielégitéshez vagy nyugdijhoz igényttartó tanitó saját kérelme nélkül, sőt akarta ellenére végkielégitéssel elbocsátható vagy nyugdijazható, ha elmebetegség vagy testi elnyomorodás miatt — a tanitói hivatalnak betöltésére teljesen és véglegesen képtelen.

9. §. A kiket birói itélet büntényben elmarasztal, vagy saját hatóságuk fegyelmi eljárás útján vagy hanyagság, bithagyás, vallástalanság, erkölcsi kihágás miatt hivatalukból elmozdit vagy nyugdijok elvesztésére itélt; kétségkielégitésre, vagy nyugdijra való jogosultságukat elveszitik. Ugy azok is, kik az erd. róm. kath. iskolaalapból javadalmazott vagy segélyezett állomásukról akár önként, akár áthelyezés folytán véglegesen eltávoznak.

10. §. Gyámolitásban azon özvegy aszszony részesül, ki férjével annak tényleges szolgálata előtt vagy alatt kelt a canonjog szerént érvényes házasságra. Ezen gyámolitás végkielégitésből vagy folytonos segélyezésből áll.

11. §. A végkielégités azon özvegy aszszonyt illeti, kinek férje tiz évnél rövidebb ideig szolgált a tanitói pályán.

A végkielégités összege az elhunyt férj évi fizetésének negyede.

12. §. Folytonos segélyezésben azon özvegy asszony része-

sül, kinek férje tiz évnél hosszabb időig szolgált a tanitói pályán. Ezen segélyezés évi összege az elhunyt férj évi fizetésének egy harmada.

13. §. Gyámolitáshoz nincs joga azon özvegynek:

1.) Kinek férje nyugdijra való jogosultságát elvesztette.

2.) Ki férjével, annak végkielégitése vagy nyugdijaztatása után kelt házasságra — kivéve — ha férje — az egybekelés után — ismét tényleges tanitói szolgálatba lépett s egy évnél tovább szolgált.

3) Kit — saját hibája miatt — férjének ágyától és asztalától törvényes itélet elválasztott.

14. §, A már megnyert segélyezés megszünik, ha az özvegy ismét férjhez megy. De ha ismét özvegyen marad s utolsó férje után segélyt nem nyer előbbi segélypénze ujból folyósittatik; ha pedig utolsó férje után segélyben részesül, de az az előbbi segélynél kevesebb, annak összegére kiegészittetik.

Sulyos erkölcsi kihágás és birói itétettel sujtott büntény miatt a segélyezés megvonatik.

15. §. Gyámolitásban azon törvényesen született árvák részesülnek, kik atyjoknak illetőleg anyjoknak tényleges szolgálata előtt vagy alatt származtak. Az árvák gyámolitása végkielégitésből, vagy pedig folytonos segélyezésből áll.

16. §. Végkielégitést azon árvák nyernek, kiknek atyjok illetőleg anyjok tiz évnél rövidebb ideig szolgált a tanitói pályán. A végkielégités összege akár egy, akár több árva maradt, — az elhunyt atya, illetőleg anya évi fizetésének negyede.

17. §. Folytonos segélyezésben azon árvák részesülnek, kiknek atyjok, illetőleg anyjok tiz évnél hosszabb időig szolgált a tanitói pályán. A folytonos segélyezés vagy csak atyátlan, illetőleg anyátlan, vagy pedig teljesen szülőtlen árva gyermekeknek nyujtatik.

18. §. Az atyátlan illetőleg anyátlan árvák, akár egy, akár pedig több van, atyjok, illetőleg anyjok évi fizetésének egy hatod részét nyerik évi segélyül.

19. §. A szülőtlen árva gyermekek, azaz: kiknek sem atyjok sem anyjok nincs; vagy nem tanitónő anyjok van ugyan, de ismét férjhez ment, vagy nyugdijhoz igényt nem tarthat, vagy pedig nyugdijától elesett; együtt száz forint évi segélyben részesülnek, s e segélyösszeg mindaddig egészen kiutaltatik, mig az árvák között egy kiskoru van.

20. §. Az atyátlan, illetőleg anyátlan árvák segélyezése megszünik, ha a fiuk életök huszadik, a leányok életök tizen nyolczadik évét betöltötték; vagy pedig az utóbbiak tizennyolcz éves koruk előtt férjhez mennek; vagy: ha állásuk ösztöndijjal vagy nevelő intézetbe való felvétellel teljesen biztositva van.

21. §. A teljesen szülőtlen árvák, ha mindnyájan tulhaladták a huszadik, illetőleg tizennyolczadik életévet, a további segélyezéstől elesnek; ugy akkor is, ha ellátásuk ösztöndijjal vagy nevelőintézetbe való felvétellel teljesen biztositva van.

22. §. Az árvák segélyöket erkölcstelen élet vagy birói itélettel sujtott büntény miatt elvesztik.

23. §. Végkielégités, vagy nyugdij iránti jogosultságát elveszitett atyának árvái gyámolitáshoz igényt nem tarthatnak.

24. §. A fennebbiekben elsorolt végkielégitések, nyugdijazások és gyámolitások költségeit az erd. róm. kath. tanitói nyugdijalap bordozza.

25. §. Minden tanitó, ki ezen nyugdijintézet tagja, e nyugdijalapba évenként öt forintot, az egyházközségek pedig, minden száz lélek után évenként egy forintot fizetnek.

Azonban a kolozsvári népiskola kegyesrendi igazgatójának, a marosvásárhelyi, székelyudvarhelyi, csiksomlyói, széki, dévai és hátszegi szt.-ferenczrendi s a kantai és nagyenyedi minoritaházaknak mint tantestületeknek javadalmából a nyugdijilletékiszázalék nem vonatik le.

26. §. Az ezen nyugdijazásra szánt adományok és hagyományok az erd. róm. kath. tanitói nyugdijalapba beolvasztatnak.

27. §. Végkielégitésért, vagy nyugdijazásért folyamodó tanitók és tanitónők kérelmeiket, kinevezési s folytonos szolgálatukat tanusitó okmányokkal s orvosi bizonyitvánnyal támogatva, saját igazgatóságuk utján az erd. püspökhez nyujtják be, ki azokat az erd. róm. kath. Status-igazgató-Tanácsával együtt ellátja.

28. §. A hivatalból való végkielégitést és nyugdijazást az illetékes igazgatónak, kerületi esperesnek, az egyházi tanács és iskolaszéknek indokolt előterjesztésére hasonlókép az erd. püspök és ig. tanács látják el.

29. §. A gyámolitásért folyamodó özvegyek és árvák, illetőleg ezek gyámjai, az elhunyt férjnek és atyának tanitói kinevezési s áthelyezési okmányaival, házassági- és halotti bizo-

nyitványaival, az özvegyek együttélési bizonyitványaival s az árvák keresztleveleivel szerelik fel kérésüket, melynek ellátása az elébb emlitett módon történik.

30. §. A fizető hivatalok utasittatnak, hogy a nyugalmazott tanitók s tanitónőknek és segélyezett özvegyek s árváknak — csak az azok életben létét tanusitó lelkészi-bizonylattal ellátott nyugtáit fogadják el.

31. §. Az erd. róm. kath. elemi iskola-alapból fentartott vagy segélyezett intézetekbe más nyilvános intézetből átjövő és az 1875-ik évi XXXII törvény értelmében, az országos nyugdijpénztárból nyugdijra s gyámpénzre jogositott tanitóknak mindazon szolgálati éveit beszámitjuk, melyek az idézett törvény értelmében is beszámittatnának. (L. 1875. XXX. II. t. cz, 31. §. C. pontját.)

32. §. A kik az erd. róm. kath. tanitói-nyudijalapból már nyugdijban vagy gyámolitásban részesülnek, azok annak élvezésébe az eddigi mód szerint meghagyatnak.

A jelenleg szolgálatban levő tanitók és tanitónők, valamint azok özvegyei és árvái, a következő hat év alatt az eddigi szabályok szerint az erd. r. k. elemi iskolai-alapból vont fizetésük vagy segélyezésök aránya szerint fognak végkielégitésben, nyugdijban, illetőleg gyámolitásban részesülni. Hat év letelte után nyugdijazásuk, végkielégitésök, illetőleg gyámolitásuk egész fizetésök aránya szerint történik.

Ezen szabályok 1883-ik január 1-én lépnek életbe s azokat az erd. r. k. status ig. tanácsa hajtja végre.

Ezek letárgyalásával a következő határozatok kelnek:

a) Az elemi iskolák alapja számára meginditott gyüjtés aránylag csekély eredménye főleg azoknak a kedvezőtlen körülményeknek róható ugyan fel, a melyek a mult években oly nagy mértékben vették igénybe az adakozó közönség áldozatkészségét; mindazonáltal jó lesz meg nem elégedni a gyüjtésnek az eddigi mód szerinti folytatásával, hanem más módokat is kell alkalmazásba venni. Névszerint megbizatik az igazgató-tanács, hogy egy hatásos felszólitást intézzen a magyarországi egyházi nagy javadalmak birtokosaihoz, első sorban a herczegprimás ur ő Főméltóságához, és e felszólitást ne posta utján küldje meg, hanem kebeléből választott két tagja által adassa át személyesen. Nem különben ajánltatik a statusgyülés minden ügybuzgó tagjainak, hogy kiki a maga társadalmi körében az ily jótékony

czélokra rendezni szokott estélyek, előadások, vigalmak s effélék utján járulékokat gyüjtsenek a rá annyira szorult alapnak.

b) Az elemi tanitók nyugdijintézetéről szóló jelentés kapcsában Püspök Ur Ő nméltósága azt az ajánlatot tevén, hogy azt a 2000 frtnyi segélyösszeget, a melyet 10 év óta saját püspöki beneficumából az elemi tanitók segélyezésére forditott, királyi engedélylyel állandóan rá róván a püspöki beneficum terhére, ismét lehetne tetemes számu elemi tanitót ez iskolai alapból segélyezni. — A közgyülés hálás köszönettel fogadja a kegyes Főpásztor e nagylelkü ajánlatát és felkéri Ő Nmlgát, hogy kegyeskedjék erre a királyi engedélyt kieszközölni.

c) Az elemi tanitók alapja és az elemi tanitók nyugdijalapja, valamint a tanulmányi alap, 1879-iki költségvetési jóváhagyatnak és 1880-ra is kiterjesztetnek.

18. Inditvány terjesztetvén elő az iránt, hogy Csikmegyének a törvényhatóságra nézve immár használhatatlanná vált csiksomlyói székháza szereztessék meg, künlakó tanulók elszállásolható czéljára.

Megbagyatik az igazgató tanácsnak, hogy Csikmegye közönségével eziránt érintkezésbe tevén magát, a jövő status gyülésre terjeszsze elő jelentését arról, hogy a nemes megye hajlandó-e és mily feltételek mellett hajlandó ez épületet az érintett czélra átengedni.

21. Felhozatik, hogy a brassói gymnasiumhoz 1870-ben kinevezett tanárok fizetéséből az ottani adóhivatal egyénenként 73 frtnyi „szolgálati dijt“ vont le illetéktelenül, a melyet több rendbeli sürgetés után se lehetett visszanyerni.

Az igazgató tanács megbizatik, hogy tegye meg illetékes helyen a kellő lépéseket e sérelem orvoslására; miután ez egyszerüen csak egy hivatalos közeg tévedésére viendő vissza.

22. Inditványba jő, hogy azoknak a statusgyüléseknek a jegyzőkönyvei, a melyek még nincsenek kinyomtatva, nyomattassanak ki.

Az inditvány elfogadtatik.

23. Püspök Ur Ő Nmlga kijelentvén, hogy a jelen statusgyülés tárgyalásain örömmel, megelégedéssel észlelte és tapasztalta, hogy az a szép egyetértés, a mely oly áldást hozólag jellemezte mindig az anyaszentegyház kebelében működő erők együtt hatását, mint érlelődik meg mind jobban és jobban az erdélyi püspöki megye statusgyülésének egyházi és világi tagjai közt:

örömmel és megelégedéssel pillant vissza a lefolyt gyülés működésére és abbeli reményében, hogy e gyülések hová tovább mind üdvösebb működést fognak kifejteni a katholika anyaszentegyház méltósága fentartása és érdekei megóvása körül, főpásztori áldását adva a jelen levőkre, a gyülést bezárja. Mire a világi jegyző meleg szavakban köszönetet mondván Ő nagyméltóságának azért az atyai jóságért, a melylyel mindenütt a hol az isteni gondviseléstől főpásztori gondjaira bizott püspöki megyében anyagi, szellemi vagy erkölcsi segitségre és támogatásra van szükség, mint földön járó gondviselés jelen van tanácscsal, tettel, buzditással és példával, a gyülés eloszlott.

Az erdélyi római katholikus Statusgyülés 1882. November 20-án tartott első ülésének

jegyzőkönyvéből.

Püspök ur ő nmlga br. Jósika Lajos világi elnök ur ő nmlga kiséretében megjelenvén, a gyülést a következő beszéddel nyitotta meg:

Mélyen tisztelt katholikus Státusgyülés!

Három évi nem önkéntes szünetelés után ismét összegyült az erdélyi kath. Status, hogy törvényes ősi jogával élve, tanácskozzék a szent érdekek felett, melyek az erdélyi kath. egyház jogait, alapjait, iskoláit, nevelő intézeteit illetik.

Nem önkéntesnek jelzém a három évi szünetelést. Alig telt el az 1879. november 10-ki Statusgyülés óta egy félév, s a tisztelettel méltó agg főpásztort, kinek nevéhez az erdélyi kath. autonomiai intézmény ujabb szervezésének emléke füződik, 1880 május 1-én e teremben, s a vidám kedélylyel saját elnöklete alatt megkezdett szentszéki ülés folyama alatt érte el a megrendítő betegség, mely huszonhárom havi tartam alatt az erdélyi püspöki megyét folytonos aggodalomban tartotta, mig végre f. évi márczius 23-án áldásteljes földi életének véget vetett.

Sulyos betegsége korlátot szabott mindég kész tevékenységének, mindég buzgon előretörekvő jóakaratának. Huzamosabban tartó tanácskozások vezetésére a megtört test nem szolgáltathatta a szükséges erőt, és ezt akkor sajnálta legélénkebben, midőn a középtanodákról szóló törvényjavaslat az országgyülési

bizottság tárgyalása alá kerülendő volt s a kath. Status azon eshetőséggel állott szemben, hogy az erdélyi kath. középtanodák autonom kezelésétől elüttessék. A püspöki megyéje felett mindég ébren őrködő áldott főpásztor kath. Statusgyülést nem tarthatott, azonban megtette azt, mit az adott viszonyok között tennie lehetett: érintkezésbe tette magát a Status igazgató tanácsával, és ritkán érzett nagyobb örömet, mint midőn már alá irta az országgyüléshez intézett azon feliratot, mely a kath. Status nevében kath. középtanodáink számára a törvénynek ugyanazon intézkedését megállapittatni kéri, mely az autonomiával biró hitfelekezetek középtanodáira vonatkozólag ugyanazon törvényjavaslatban engedélyezve volt.

Fogarasy Mihály erdélyi püspök munkás és jótéteményekben gazdag életének ez volt utolsó nagyobbszerü autonomicus ténye. Ő elköltözött, hogy Istennél az igaznak jutalmát elvegye; de neve és emléke áldásban lesz közöttünk, kik soha sem fogjuk felejteni apostoli buzgalmát, főpásztori éberségét, munkásságát, erélyét, áldozatkészségét s az atyai szeretetet, melylyel 17 évre terjedő püspökségének egész folyama alatt a főpásztori gondjaira bizott hiveknek mindegyikét átölelni törekedett.

Örökségébe az erdélyi püspöki széken — én léptem, kevesebb tehetséggel, de nem kevesebb jó akarattal. A mint a dicső multtal biró erdélyi püspöki székbe beiktattattam, első gondom oda irányult, hogy az erdélyi kath. Statusgyülés megtartását eszközölhessem. Erre én őszintén és buzgó szeretettel vágytam és hálát mondok a méltóságos igazgató tanácsnak, hogy szives közreműködésével vágyam teljesülését lehetővé tette. De forró köszönetet mondok, mélyen tisztelt Statusgyülés! mindnyájoknak egyenként és összesen a szives készségért, melylyel meghivó kérésemnek engedtek, tanuságot tevén e megjelenés által azon vallási buzgóság, érdekeltség és támogatásról, melylyel földi legszentebb érdekeinknek, szeretett kath. anyaszentegyházunk érdekeinek előmozditására készek kivánnak lenni.

Nagy vigasztalás ez, mélyen tisztelt Statusgyülés! reám nézve, ki évtizedek során át szerzett közvetlen tapasztalásból ismerem az erdélyi püspöki Széknek nagy terheit és nem csak méltányolni, hanem bámulni is tanultam az egyesült erőknek eredményekben mindég gazdag müködéseit. És e tapasztalás indit engem kegyelmül kérni a mindenható Ur Istentől azt: hogy az erdélyi kath. hivek tekintélyes testülete hitben, vallási buzgó-

ságban és tevékenységben előrehaladva, egyháza jogainak megvédésében mindenkor egyesült erővel munkálkodjék, miszerint a mit az egyeseknek ereje kivivni nem képes, azt az együvétartozás szent érzetétől áthatott testület eredményre vezesse.

Buzdító példaként szól hozzánk e tekintetben a mult századokból kath. őseink hitbuzgósága és tevékenysége, kik felismervén és tisztelvén a katholicismusnak nemzetfentartó és regeneráló erejét, azt az áthatú üdvös befolyást, melyet a kath. egyház az erkölcsök nemesitésére, a józan tudomány és miveltség terjesztésére mindenkor és mindenütt kifejtett, lelkök egész erejével oda törekedtek, hogy a katholicismusban rejlő erő és áldás Erdély számára biztositva maradjon. Nem csekély önfeláldozással járt e törekvés; de szivökben oly nemes hit lángolt, mely hegyeket képes mozditani, s azért vallásos buzgó törekvéseiknek nyomában mindenütt ott volt a jó Istennek eredményt hozó áldása.

A küzdelem, a vallási buzgóság és tevékenység ideje soha sem jár le. Szükségünk van az éber őrködés és vallásos tevékenységre egyénileg minmagunkra nézve, nehogy a világosság, melyet az isteni hit fáklyája lelkünkben gyujt, földi és örök boldogságunkat veszélyeztető sötétséggé váljék, és szükségünk van a vallásos éberség és tevékenységre autonomicus testületünkben is, hogy ébren tartott kath. önérzettel megőrizzük anyaszentegyházunk elévülhetetlen jogait, fentartsuk és gyarapitsuk mindazon vagyont és alapokat, melyek nélkül szent és apostoli hitünk szerinti áldásos oktatás és nevelésnek eszközlése majdnem lehetetlenné válnék.

Lobogtassuk azért magasan az áldott kath. zászlót, melynek ragyogása édes magyar hazánkat nagygyá és dicsővé tette; vessük mérlegbe minden befolyásunkat nem kiváltságos kedvezmények kieszközlésére, hanem arra, hogy nagy Magyarország erdélyi részében egyházunk jogai és azon autonomicus állás, mely az erdélyi katholikusok iskoláit századok óta megillette, rövidséget ne szenvedjenek. Kath. egyházunk létérdeke van ezen iskolákhoz kötve és midőn azok kath. autonomicus kezelésének fentartására törekedünk, nem csak katholikus, hanem hazafias kötelességet is teljesitünk.

Mélyen tisztelt Statusgyülés! Istennek segitő szent kegyelmét kértük tanácskozásainkra a templomban; Isten kegyelmét és bő áldását kérem teljes szivemből gyülekezetünkre ezen ün-

nepélyes perczben is, midőn az 1882-iki kath. Statusgyülést ezennel megnyitottnak nyilvánitom.

Az elnöki megnyitó beszédre válaszolván Tamási Sándor, illőnek és a gyülésre nézve kötelességszerünek tartja azt, hogy szentséges Atyánkról megemlékezvén, áldását kérje ki; inditványozza tehát, hogy e czélból mindjárt a gyülésből távirat küldessék Rómába. Az inditvány közhelyeslésssel és lelkes acclamatióval fogadtatván,

Ugron Gábor püspök ur ő nmlgát azon ötletből, hogy a Statusgyülést mindjárt a püspöki széknek elfoglalása után egybehivni méltóztatott, üdvözli; de egyszersmind felhozván azt, miszerint arról kellene gondoskodni, hogy a Statusgyülésnek, mely három éven át össze nem hivatott, megtarthatása iránt garantia szereztessék, a megnyitó beszéd több pontjaiból kiindult fejtegetését ajánlja a Statusgyülés figyelmébe; minek folytán Gál János arra figyelmezteti a gyülést, miszerint minden tüzetesb tárgyalást megelőzőleg constituálni kellene magunkat; igaz ugyan, hogy arra, hogy mint katholikus hivek hódolatunknak adjunk kifejezést egyházunk feje Ő szentsége iránt és apostoli áldását kérjük, semmi constituálásra szükségünk nincs; de más tárgyalásokba belé nem mehetünk, mint meg nem alakult gyülekezet, azt inditványozza tehát, hogy a tagok igazolására küldessék ki egy bizottság, mely a meghivottak lajstromának és a megjelentek meghivó leveleinek nyomán számbavegye a tagokat s erről jelentését terjessze a gyülés elé. Az inditvány a constituálás szükséges voltát illetőleg elfogadtatván, püspök ur ő nmlga a bizottság kiküldését időnyerés tekintetéből mellőzhetőnek tartván, jónak látná, ha a meghivottak névlajstroma felolvastatván, a megjelent tagok ittlétöket jelezzék; mi közhelyeslésssel találkozván, a névlajstrom felolvasása után kiderült, hogy a jelen gyülésre megjelentek:

I. A z e g y h á z i r e n d b ő l. Nagyméltóságu Lönhart Ferencz erdélyi püspök úr, Barts Ferencz, Nagy Imre, Kardos Ignácz, Beke Antal, dr. Éltes Károly, Fábián Sándor, Pakó János, Veszely Károly, Kovács Ferencz, Várady Móricz, Gergely Ignácz, Kolosy Antal, Bálint Károly, György István, Möller Ede, Andrássy József, Wéber Béla, Márkovich Jakab, Ninger Ignácz, Csákány Adeodat, Jung Cseke Lajos, Darvas János, Kovács Simon, Molnár János, Gidófalvi Gergely, Décsei Péter, Sántha János, Vargyasi Ferencz, Buzás Mihály, Domokos János, Both

Ferencz, Piringer József, id. Lőrincz Ferencz, Finta István, Bakk Endre, Bálint László, Bárány Lukács, Puskás Alajos, Balog Elek, dr. Salzbauer János, dr. Tódor József, Balogh Ignácz, Pál István, Weisz József, dr. Suchy Béla, Biró Béla, Imets F. Jákó, Rieger Gottfried, dr. Vajda Gyula.

II. A világi rendből: Báró Jósika Lajos, világi elnök; Páll Sándor alelnök, br. Jósika Sámuel, Béldi Gergely, Pócsa József, Gál Lajos, Züllich István, dr. Török Albert, Finály Henrik, Benel János, id. K. Biasini Domokos, Tamási Sándor, dr. Farkas Lajos, Filker Elek, dr. Szamosy János, gr. Eszterházy Miguel, br. Bornemisza Tivadar, br. Szentkereszty György, br. Bálintitt József, Gál János, Sándor László, Máriaffy Albert, Groisz Károly, Girsik János, Cseh Lajos, Follért Ferencz, Mikó Bálint, Török Bertalan, Minorich Károly, Placsintár Dávid, Tompos Gergely, br. Apor Károly, Geczö János, Kovács János, Gábor Péter, Lukács Béla, Ugron Gábor, ifj. K. Biasini Domokos, Mihály Ferencz, Szilágyi Virgil, Ferenczi Miklós, Incze József, Miksa Elek, Kiss Bálint, Török Antal, Scharschmidt György, dr. Otrobán Nándor, Gidófalvy Géza, Madár Imre, Mikó Árpád, Császár József, Ponori Sándor, Korbuly Bogdán, Gál Domokos, br. Apor János, Szentiványi Ignácz, Krémer Sámuel, Wolf János, dr Groisz Gusztáv, Steiner Albert, Ávéd Jákó, Szentmiklósy Jenő, Móritz Gyula, Pál Gyula, Straubert Ödön, Szongott Kristóf, Czinege István, Sóo Gáspár.

Tehát egyházi 50 és világi 68.

E szerint az Ő Szentsége iránti hódolat kifejezésére a következő távirat küldetett el:

Eminentissimo Domino S. R. E. Cardinali Jacobini Status Secretario Romae. Congressus universalis Fidelium dioecesis Transsylvanae sub praesidio Episcopi sui Francisci Lönhart cum hodie Praesulis sui edicto convocatus in sede episcopali Albae Juliae congregaretur, priusquam ad opus suum accingeretur, ex intimo cordis sui adyto devotissima cum veneratione accedit ad sacratae Apostolicae Sedis pedes, verba filialis et sanctae devotionis promens; simulque humillime orans ut Sanctissimus Pater Apostolicus, Pontifex Maximus, et ecclesiae Dei Summus princeps Congressui huic fidelium, quibus propositum est, de salute et prosperitate ecclesiae et scholarum in commune consulere, Apostolicam Benedictionem largiri dignaretur. Franciscus Lönhart Episcopus Transsylvan.

S igy a fennebbiek megállapitásával Püspök úr ő nmlga a Statusgyülést megalakultnak nyilvánitja.

2. A megalakulás kiegészitésére tett inditvány alapján egyhangulag a jegyzői teendők végzésével megbizatnak a mult Statusgyüléseken már megválasztott jegyzők: Veszely Károly egyházi és Finály Henrik világi jegyző, a kik mellett dr. Éltes Károly volt előadó és Gál Domokos segédkezésre szólittatnak fel.

3. Pócsa József inditványára a Statusgyülés egyhangulag elhatározza, hogy elhunyt felejhetetlen főpásztora, a boldogult Fogarasy Mihály püspök ur ő nmlga dicső emlékét, mint azon püspökét, a kinek különben is áldásdús működése sok örökemlékü mozzanatai közül kiválóan kimagaslik az a fontos esemény, hogy alatta és az ő elnöksége alatt tartatott meg az uj korban ujra föléledett róm. kath. autonomiát ténylegesen gyakorló első Statusgyülés, jegyzőkönyvében is hálás kegyelettel megörökiti.

4. Ezzel kapcsolatban püspök ur ő nmlga az összes Statusgyülés egyhangu tetszésével találkozott inditványára: az utóbbi Statusgyülés óta a Statusgyülés tagjainak sorából elköltözött néhai Mikó Mihály és Simon Elek emléke is a jegyzőkönyvben kegyeletesen fölemlittetni határoztatik.

6. Az igazgató tanács jelentéséből: Midőn a névsoron végig tekintünk, fájdalommal veszszük észre azon sulyos veszteségeket, melyek a lefolyt néhány év alatt nemcsak igazgazgató tanácsunkat, hanem az egész erdélyi kath. Statust érték. Mert ime gyászolnunk kell Fogarasy Mihály püspökünket és elnökünket, az apostoli lelkü főpásztort s egyházi, iskolai és növeldei intézeteink kifogyhatatlan bőkezü jótevőjét. Bánkódnunk kell Mikó Mihály tanácsosunk elhunyta miatt, a ki bölcs gondolkodása és egyenes jelleme által kitünt közöttünk, s bonyolodott ügyeinket nem egyszer segitette óhajtott megoldásra. Sajnálkoznunk kell Simon Elek világi jegyzőnk elhalálozásán, a ki Statusunk igazainak dönthetlen védése által kitörölhetlen betükkel irta be nevét jegyzőkönyveinkbe. Ők elhunytak, lelkeik Isten kezében vannak, mi pedig emléköket kegyeletesen őrizzük.

De e gyászt nemsokára örvendetes esemény enyhitette, t. i. Ő cs. s apostoli királyi Felségének Pápa ő Szentsége által szentesitett azon legkegyelmesebb határozata, melylyel Mlgs és Főtiszt. Lönhart Ferencz fölszentelt püspököt és káptalani nagyprépostot az erdélyi püspöki székre fölemelni méltóztatott. Ezen

légfelsőbb királyi kegyelmesség, valamint az egész erdélyi egyházmegyét, ugy főleg igazgató tanácsunkat birta őszinte örömnyilvánításra, minthogy ő méltóságában nemcsak a kora ifjuságától kezdve kifejtett közhasznu ernyedetlen munkásságot, hanem azon buzgó szeretetet is tisztelni tanultuk, melylyel az erdélyi egyházmegye és Status ügyeit mindenkor erélyesen felkarolta, és igy ő benne az isteni gondviselés ügyeink előhaladásának biztos zálogát nyujtotta.

A főméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszterium részéről minden alkalommal kegyességet tapasztaltunk. Trefort Agoston minister úr ő nmlga, midőn velünk szemben Ő Felsége az apostoli király legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogát gyakorolta, egyszersmind azon hatáskört is megtartotta számunkra, melyet autonomiai jogainknál fogva elfoglalhatunk.

7. Geczö János arra utalván, hogy az igazgató-tanács nem Kolozsvárt lakó tagjaira az igazgató-tanács ülésein való megjelenés nemcsak erkölcsi kötelességet és munkát, hanem lakhelyöknek különböző távolságához képest többé kevésbbé tetemes költségeket is ró terhül, inditványt terjeszt elő arra nézve, hogy találjon módot a Statusgyülés e teher megkönnyebbitésére.

Az inditvány fontossága szembeötlő levén, előleges tárgyalás végett, mint különben is az első bizottsághoz utasitott tárgyakkal kapcsolatban levő, ugyanazon bizottsághoz utasittatik. Ez okból egyszersmind Geczö János ugyane bizottságba osztatik.

8. Kovács Ferencz főesperes felhiván a statusgyülés figyelmét arra a sajnos körülményre, hogy az egyes egyházközségek egyházi vagyonának az a része, a mely készpénzbeli tőkékből áll, a jelenleg divó kezelés mellett nagyon ki van téve oly tőkebeli veszteségeknek, a melyek egyes községekben esetleg aránylag rövid idő alatt az egész tőkék elveszthetéseig vezethetnének, intézkedést inditványoz e tőkék megmentésére, illetőleg biztositására.

Ez inditvány fölött élénk vita keletkezvén, a melynek folytában az inditványtevő maga visszavonta ugyan inditványát, Ugron Gábor ellenben fönntartotta, a Statusgyülés végre megnyugszik püspök ur ő nmlga abbeli nyilatkozatában, hogy az ő meggyőződése szerint e vagyonok legjobb biztositéka a püspök saját közvetlen főfelügyelete, és ha a multban fordultak is elő e vagyonok kezelésében hibák (mint a hogy hibák mindenütt fordulnak elő) erős elhatározása egész erélylyel oda hatni, hogy

jövőre ily hibák ne forduljanak elő. Egyébiránt szivesen intézkedni fog az iránt is, hogy czélszerü jelentések utján a Statusgyülésnek e vagyonok állapotáról részletes tudomása legyen.

14. Felszólalás történik az iránt, hogy a beterjesztett jelentésben nincs kitüntetve a tanitóképezdék müködése és e müködésnek eredménye.

Határozatik, hogy az igazgatótanács jelentése jövőre erre is terjeszkedjék ki.

15. Felvettetik az a kérdés, hogy népiskoláinkban melyik hatóság szemeli ki és birálja meg a használandó tankönyveket.

Népiskoláinkban a magyarországi püspöki kar utasitása nyomán a Szent-István-Társulat által kiadott és minden igénynek megfelelő tankönyvek használtatván, külön intézkedés szüksége annál kevésbbé forog fönn, minthogy Püspök ùr ő nmlga kinyilatkoztatja, hogy ha bármi uton tudomására jutna annak, hogy valamely iskolában e tekintetben szabálytalanság vagy visszaélés fordulna elő, azonnal intézkedni fog kellő orvoslás iránt.

16. Az előadói szükebb választás megejtetvén, a szavazatszedő bizottság jelenti, hogy beadatott összesen 107 szavazat, a melyekből 60 esett Biró Bélára és 47 Kolosy Antalra.

A szavazás ez eredményéhez képest Biró Béla megválasztottnak nyilvánittatik.

18. a) a statusvagyon értékpapirban levő tőkéi egy részének történt conversiója helyeslő tudásul vétetik, figyelmeztetvén az igazgatótanács, hogy jövőre, ha ily conversióra alkalom nyilnék, azt csak a reá vonatkozó tervezet a Statusgyülésnek történt bemutatása és ettől nyert jóváhagyása után hajthassa végre; azon esetre pedig, ha a Statusgyülés egybehivásának megvárását a körülmények nem engednék meg, ily conversio tekintettel az 1877-iki Statusgyülés 18. e) pontjára, csak is Püspök ùr ő nmlga előleges beleegyezésével ejthető meg.

b) a nagyalmási uradalomban és a jegenyei fürdőben eszközölt beruházásokra nézve a már megtörténteket a Statusgyülés ezuttal tudomásul veszi, azonban jövőre nézve határozottan oda utasitja az igazgató-tanácsot, hogy a szükségeseknek mutatkozó beruházásokat egész tervezetökben az évi költségvetés kapcsán mindig előlegesen terjeszsze a statusgyülés eleibe és az itt megállitott költségvetésen tul semmiféle beruházás eszközlésébe ne bocsátkozzék. A mi különösen a Jegenyében tett épitkezéseket illeti, a statusgyülés sokalja ugyan az odatett be-

ruházásokat, mindazonáltal a félben levők kiegészitésére a bizottság ajánlatának értelmében még egy ezer forintig terjedő összeget engedélyez, határozottan megszüntetvén Jegenyére nézve minden további beruházást mindaddig, a mig a fürdő jövedelmezősége alaposan ki nem lesz mutatva.

c) a statusgyülés az almási uradalomban életbeléptetett házi kezelést — noha az az 1877-iki statusgyülés 18. l.) számu határozatával ellenkezésben van — tekintve, hogy annak a kénytelenségnek a kifolyása, a mely alkalmas haszonbérlő nem jelentkezéséből származott, egyelőre fenntartandónak határozza, utasitja azonban az igazgató tanácsot, hogy mindenképen abban járjon, hogy a haszonbérleti rendszert életbe léptetesse és e végre járjon utánna, hogy — lehetőleg a legközelebbi statusgyülésig — haszonbérlőt keressen, a ki nem csak hajlandó a méltányos bérösszeget megfizetni, hanem erkölcsi és anyagi biztositékot is nyujt arra nézve, hogy a status vagyona az ő keze alatt sem jövedelmezőség, sem érték tekintetében hanyatlást, vagy károsodást szenvedni nem fog. Ebbeli eljárásának eredményét mutassa be a statusgyülésnek.

d) a költségvetés — a bizottsági javaslat elfogadásával — helybenhagyatik. Hogy azonban jövőre a költségvetés egyes ágaira nézve a statusgyülés minden irányban tisztázott és kellően felvilágositott jelentés alapján hozhassa a maga határozatait: Ugron Gábor, Lukács Béla, Groisz Károly és dr. Salzbauer János személyeiben állandó bizottság alakittatik, a melynek feladata lesz a vele idején közlendő költségvetest részletes tanulmány tárgyává tenni és kimeritő részletes jelentése kiséretében a statusgyülés eleibe terjeszteni.

19. a) a m. kir. vallás- és közoktatási ministerium esetőleg beterjesztendő középtanodai törvényjavaslatára nézve a statusgyülés egészen és minden részleteiben magáévá teszi és elfogadja a Fogarassy Mihály püspök ur ő nmlga az igazgató-tanáccsal egyetértőleg felterjesztett emlékiratát és felhatalmazza az igazgató tanácsot, hogy ha az uj törvényjavaslattal szemben a jogvédelem szükséges ége merülne fel, püspök ur ő nmlgával egyetértőleg ugyanazon szellemben tegye meg a további lépéseket a statusgyülés nevében. Egyuttal fölkéri a statusgyülés a kebléhez tartozó országos képviselő urakat, hogy a törvényhozó testületben a maguk befolyásával támogassák az ügyet.

b) a tandijt illetőleg a status gyülés a római és görög-

katholikus ifjuságra nézve megmarad az eddigi tandijszabályzattal, a felekezetiekre nézve az igazgató-tanács a püspök ur ő nagyméltóságával egyetértőleg az egyes tanintézetek részletes viszonyai tekintetbe vételével emelje fel a tandijt.

c) az igazgatótanács tegyen kellő intézkedéseket, hogy az egynemü tanintézetekben a lehetőségig ugyanazon tankönyvek használtassanak és csak akkor cseréltessenek fel másokkal, ha a változás okvetlenül szükséges.

d) jövendőbeli jelentéseiben az igazgató tanács mutassa ki a tanitás eredményeinek statisztikáját is, — ellenben a fegyelmi esetek kimutatásában szoritkozzék csak a fontos esetekre.

e) a kolozsvári finöveldék élelmezésének kérdésében oda utasittatik az igazgató-tanács, hogy a jövő statusgyülés eleibe terjeszszen oly részletes kimutatást, a melyből tisztán kivilágoljék, hogy az életbe léptetett élelmezési rendszer mennyiben előnyösebb és hasznosabb, vagy hátrányosabb és károsabb a más intézeteknél divó eljárásnál;

f) (A családi alapitványok érintetlenül meghagyandók).

g) a gróf Nemes Abrahám-féle alapitvány tárgyában felkéri a statusgyülés Pócsa József főispán urat, hogy személyes közbenjárásával sziveskedjék közremüködni a még fenforgó csekély nézeteltérés elenyésztetésére;

h) a brassói gymnasiumnál nem létező ösztöndijak megteremtése iránt — nem lévén semmi alap rá — jelenleg intézkedés nem történhetik.

20. Előterjesztetik a gymnasiumi tanárok kérése szállás-pénzök fölemelése tárgyában.

A tanulmányi alap nem nyujtván módot, hogy e kérésnek ez idő szerint eleget tenni lehessen, felhatalmaztatik az igazgatótanács, hogy ha állandó megtakaritások vagy jövedelem-szaporodások lehetségessé teszik, minden egyes tanárnak a szállás-pénzét 50 frttal megszaporithassa.

21. Püspök ur ő nmlga azon örömhirt tudatja a statusgyüléssel, hogy Jacobini bibornok államtitkár ur ő eminentiájától a következő távirat érkezett Rómából:

„Francisco Lönhart episcopo transylvan. Filialis obsequii et devotionis significationes, quae misso telegrammate continentur, peracceptae fuerunt summo pontifici, qui laboribus vestris in rei catholicae bonum susceptis laetos uberesque fructus ominatur ac tibi universoque conventui, cui praees, petitam aposto-

licam benedictionem peramanter impertitur. — L. Card. Jacobini "

Közörömmel és fiui hálával fogadtatott.

22. Inditványba jő, hogy miután a statusgyülésre meghivott választott képviselők mandatumai iránt különböző felfogások léteznek, mondja ki a statusgyülés határozatilag, hogy valamennyinek mandatuma a jelen statusgyülés végével lejárt, hogy tehát a képviselők mindenütt a jövő évben újra választandók; még pedig hat évi tartamra.

Elfogadtatik.

24. Tett inditványra a statusgyülés a lelépett előadó dr. Éltes Károlynak jegyzőkönyvileg fejezte ki elismerését buzgó és sikeres működéséért.

25. Tett inditványra határoztatik, hogy a statusgyülésnek azon jegyzőkönyvei, a melyek még nincsenek kinyomtatva, sajtó alá adassanak, különösen az 1866-iki statusgyülés jegyzőkönyvét illetőleg, melynek egyik hivatalos példánya tudomás szerint egyik statusgyülési tagnak birtokában van, annak megszerzése és kinyomatása az igazgató tanácsra bizatik.

29. A felolvasott jegyzőkönyv 19. g) számu határozata kapcsában határozatul mondatik ki, hogy a gróf Nemes Abrahám-féle alapitvány jelenlegi képviselője gróf Nemes János, mint ilyen, a Statusgyülésre mindig meghivassék, és épen ugy jövőben is és állandóan mindig az a tagja a gr. Nemes családnak, a ki az alapitvány képviselője lesz, ha római katholikus.

30. A jelen ülés jegyzőkönyve hitelesitésére Gál János, Mikó Bálint és Beke Antal személyeiben hitelesitő bizottság neveztetik ki.

Hitelesitik Gál János, Mikó Bálint, Beke Antal.

Püspök ur ő nmlga kimondván, hogy a kitüzött tárgysorozat ki van meritve, meleg hangon ad kifejezést örömteljes megelégedésének a Statusgyülés lefolyása és eredménye felett, köszöni mindenrendü tagjai szives közreműködését és reményét fejezvén ki, hogy az itt végzett működés törugói: a hitbuzgalom és az egyetértés továbbra is áldást hozzanak a Statusgyülés munkásságára, az ülést bereketeszti; mire Gál János a gyülés köszönetét és ragaszkodását tolmácsolván Ő Nagyméltósága iránt, a gyülés eloszlott.

Az erdélyi római katholikus Statusgyülés 1883. Október 9. 10. és 11 én tartott üléseinek

Jegyzőkönyvéből.

1. Püspök ur ő nagyméltósága a gyülést következő beszéddel nyitotta meg:

Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Szerencsésnek vallom magamat, hogy erdélyi püspökségem második évében az erdélyi kath. Status általam mélyen tisztelt képviselőit e teremben üdvözölhetem.

Teszem azt annál bensőbb örömmel, mennél nagyobb számban tisztelhetem itt a képviselőket, mennél hangosabban szól e nagy szám azon élénk érdeklődés és törekvésről, melylyel az erdélyi kath. Status nagynevü kath. öseinek áldott nyomdokain járni és egyháza szent érdekeit előmozditani buzgolkodik.

A jelen Statusgyülés megtartását, ha legfelsőbb helyen elfogadott szabályaink azt nem is kivánnák, ohajtottá, sőt szükségessé tette azon nagyfontosságu körülmény, hogy a középiskolákról szóló XXX. törvény, mely az $188^3/_4$ tanévben már életbe lépett, kötelességünkké teszi azon módozatokról gondoskodni, melyek szükségképen megállapitandók a végre, hogy kath. középiskoláink nemcsak a szentesitett országos törvény követelményeinek, hanem autonomicus állásunknak, történeti jogainknak s a katholicismus specialis érdekeinek és szükségleteinek is teljesen megfeleljenek.

A középiskolákról szóló törvénynek 41. czikke „az erdélyi részekben a kath. Status által fentartott és vezetett középiskolákra vonatkozólag mindazon jogokat, melyeket eddig a kath. Status gyakorolt, érintetlenül hagyja.“ Nagybecsü a törvénynek ezen határozata az erdélyi katholikusokra nézve, és én — visszapillantva azon lelkes küzdelmekre és jóakaratu támogatásra, mely a törvény ezen igazságos határozatának megállapitását lehetővé tette — azt hiszem, a mélyen tisztelt Statusgyülés szives helyeslésével találkozom, midőn ősi jogaink ezen nyilt elismeréséért és törvénybe iktatásáért, valamint a nagyméltóságu magyar királyi belügyi- és közoktatási miniszter uraknak, szintugy mindazon országgyülési képviselő uraknak is, kik ama határozatnak érvényesitését gondos tanácsuk, munkásságuk és sza-

vazatukkal előmozditották, az erdélyi kath. Statusnak legbensőbb háláját ezennel tiszteletteljesen kifejezem.

Nem tagadhatom ugyan, mélyen tisztelt Statusgyülés! ohajtottam volna, és a mennyiben tőlem kitelhetett, nyiltan törekedtem is arra, hogy az erdélyi kath. Statusnak az általa fentartott és vezetett középiskolákra vonatkozó jogai és hatásköre épen ugy részleteztessenek, a mint részletezve vannak a törvényben a hitfelekezeteknek jogai az általuk fentartott középiskolákra nézve. Ezen — nem teljesült ohajtásnak jogosultságát igazolja az erdélyi részekben az egykoron ugynevezett négy recepta religió számára ugyanazon erdélyi törvényben biztositott autonomia, és igazolja az osztó igazságnak azon követelménye, hogy az alkotandó törvény a részletekben ugyanazon irányadó biztosságot nyujtsa az autonomiával biró testületek egyikének, ugy mint másikának.

Azonban ezen észrevétel mit sem akar levonni azon hála bensőségéből, melyet imént kifejezni szerencsés voltam. A fő dolog ki van viva. Jogaink a kath. középiskolákra ünnepélyes elismerést nyertek. A részletekre nézve az erdélyi kath. Status, kezében a történelmi jogfolytonosság erejével, mindig biztosan fogja álláspontját megtarthatni, és azt a netán felmerülhető differentiák ellenében nem csak bebizonyitani, hanem meg is védeni.

Kellő tiszteletben akarjuk és fogjuk valamint ő cs. és apostoli királyi Felségének legfőbb kegyuri, ugyszintén a magyar királyi államkormánynak a középiskolákra vonatkozó törvényes jogait tartani, és midőn a törvény keretén belől középiskoláink rendezéséhez, azok anyagi és szellemi érdekeinek fejlesztéséhez, és biztositásához fogunk, teszszük és teendjük azt mindig azon szem elől soha el nem téveszthető czélból, hogy erdélyi kath. középiskoláink, valamint eddig, ugy ezután is, és pedig lehetőleg folyton előrehaladó mértékben, a kath. hitélet fejlesztői, a valódi tudomány terjesztői és a magyar állam és nemzet érdekeinek előmozditói lehessenek.

Még egyszer és szivem mélyéből üdvözlöm a kath. Statusgyülésnek minden egyes tagját és tanácskozásainkra a mindenható ur Istennek termékenységet adó legszentebb kegyelmét és áldását lekérvén, az 1883-ki Statusgyülést ezennel megnyitottnak nyilvánitom.“

A meghivatott 68 egyházi tagból megjelent 57, a 136 világiból 76, tehát összesen 133.

10. A státusgyülés hálás köszönetet mond püspök urunk ő nagyméltóságának azért a buzgó fáradozásért, a melylyel a középiskolai törvény szerkesztésében az erdélyi r. kath. megye autonomiai állását biztositó 41. czikk beigtatását kieszközölte, egyszersmind az országgyülési képviselő uraknak köszönetet szavaz ez ügyben tanusitott támogatásukért; Dr. Haynald Lajos bibornokérsek-ur ő főmagasságának ugyanez ügyben való hathatós közben járásáért külön feliratban fejezi ki hálás köszönetét; továbbá felkérendőnek határozza a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, hogy költségvetésébe szíveskedjék az erdélyi r. kath. egyházmegye vallásalapja fölsegitésére egy segélyösszeget felvenni, épen ugy, mint ahogy a felekezetek számára.

Kiküldetik egy háromtagu bizottság teljes felhatalmazással arra, hogy a tényállás számbavételével a nagyalmási birtokot vagy adja haszonbérbe, vagy rendezzen be ott egy czélszerü gazdasági kezelést. Ha előnyös haszonbérlet kinálkoznék, a haszonbéri szerződés csak püspök ur ő nmlga jóváhagyásával válik érvényessé.

A jegenyei fürdő jövedelmezősége mikénti emelhetésének kipuhatolására egy három tagu bizottság küldetik ki.

Határoztatik, hogy az igazgató tanács jövőre a kezén lévő összes jogügyeket csakis a Status jogtanácsosa utján vezettesse és más ügyvédnek külön meghatalmazást ne állitson ki; egyszersmind tett inditványra határoztatik, hogy küldessék ki egy 15 tagu bizottság a Statusgyülés kebeléből a végre, hogy az igazgató tanács jelentését előleges vizsgálat alá vegye, még pedig Kolozsvárt, az igazgató tanács jelenlegi helyén, a hol az összes levéltári adatok rendelkezésére állanak, a maga jelentését pedig legalább három nappal a Statusgyülés megnyitása előtt terjessze Püspök ur ő nagyméltósága elébe; az igazgató tanács jelentésének szétküldésére nézve határoztatván, hogy az nyolcz nappal a Statusgyülés előtt küldessék meg a tagoknak.

11. Az elemi tanitók nyugdijszabálya 7.ik czikke oda módosittatik, hogy mindazok a tanitók, a kik az elemi iskola alapból javadalmaztatnak, háromszáz forint nyugdijban részesülnek szolgálati idejök tekintetbe vételével, viszont ők tartoznak a szabályozott 5 frtnyi dijt a nyugdijalapba befizetni és a Státusgyülés megvárja, hogy az illető hitközségek is pontosan be fogják fizetni a lelkenkint kirótt egy-egy krajczárnyi illetéket; a nagy-

szebeni kir. r. kath. Terézárvaház igazgatójának pedig és az ottani tanítóknak tanúsitott buzgalmukért elismerés nyilvánittatik.

12. Határoztatik, hogy a Status 10.000 frton megveszi a csiksomlyói megyeházat, a vásár végleges megejtését püspök ur ő nmlgára és az igazgató tanácsra bizván. A kantai gymnasiumot illető javaslat az igazgató tanácsnak tanulmányozás végett adatik ki.

16. Határoztatik:

a) a 6400 db. A) betüs 100 frtos földtehermentesitési kötvény cseréltessék ki B) betüsre.

b) Az igy kicserélt értékpapirok adassanak ki pupilláris biztositék mellett 6% kamatra egyes birtokosoknak vagy községeknek, és ezzel törekedjék az igazgató tanács a tőkék jövedelmezőségét emelni.

17. Olvastatik a bizottság jelentése a középtanodai törvény életbe léptetésére vonatkozó javaslatáról az igazgató tanácsnak. Tekintve, hogy az erdélyi r. kath. Status autonomiája az Approbatæ Constitutiones (I. R. I. Tit. 3. és 9. §§.) ugyanazon törvényen alapszik, mint az erdélyi protestansoké; tekintve továábbá, hogy a Statusgyülés ezen autonomiát, a mennyiben az a középiskolákra vonatkozik, az 1883. évi XXX. törvényczikk, nek 41. §. általánosságban, a felekezeti iskolákra vonatkozó határozmányaiban pedig részletesen kellően biztositva látja, utasitja az igazgató tanácsot, hogy középiskoláinkra vonatkozó minden ügyben a püspökkel egyetértőleg eljárva, ugy jogainkat, mint kötelességeinket illetőleg ezen törvényhez tartsa magát; tegye ezt jelesül az érettségi vizsgálatokra vonatkozólag is, megtartván és megtartatván a XXX. törv. cz. 23. 24. és 46. §§-ainak a felekezeti iskolákra vonatkozó szabványait. Egyébiránt az igazgató tanácstól beterjesztett részleges javaslat az igazgató tanácsnak visszaadatik oly utasitással, hogy középtanodáinknak az országos törvény keretén belül, de autonomiánk alapján leendő szervezése, kezelése, felügyelete és igazgatása minden részleteire, valamint az ezekkel kapcsolatos fegyelmi ügyekre nézve a vallás-erkölcsi nevelés és oktatás elveit alapul véve egy kimerítő és organikus szabályzatot dolgozzon ki, e szabályzatnak nem csak elveire, hanem részleteire nézve is püspök ur ő nmlgával tökéletes egyetértésre jutván, ugy terjeszsze a legközelebbi Statusgyülés eleibe.

18. A tanári nyugdij gyarapitása tekintetéből tett javaslatra nézve elfogadtatik a kiküldött bizottság javaslata, a mely-

nek értelmében a tandijak fele részelesz oda csatolandó, kivéve a brassói gymnasiumot.

19. A finöveldékre vonatkozólag tett jelentés tudomásul vétetvén, határoztatik: Az alapiványokérti folyamodások egyenesen püspök ur ő nmlgához terjesztendők be, ki azokat az igazgató tanácshoz teendi át. Egyszersmind utasittatik az igazgató tanács, hogy az ujonan fölvett alapitványosok névsorát is vegye fel a jelentésbe.

20. A középtanodai tanárok tiz éves pótlékára nézve a Statusgyülés az 1876 iki Statusgyülésnek erre vonatkozó határozatát szabatosabban értelmezvén: minden egyes tanárra nézve a tiz éves dijpótlék akkor tétetik folyóvá, mikor rendes tanárságának tizedik éve betölt; azonban kivételesen azon tanárokra nézve, a kik 1876 előtt is mint tanárok szolgáltak, kimondatik, hogy azelőtti szolgálatjok az első tiz év kiegszitésére beszámittatván, első dijpótlékuk 1883. január elsejétől számitólag tétessék folyóvá, önként értetődvén, hogy minden egyes esetben, a pótlék kiutalása iránt fölszerelt folyamodvány püspök ur ő nmlgához adandó be, a melynek alapján az igazgató tanács a rendelkezésre álló alap számbavételével és módja szerint határozni fog.

Egyébiránt beleegyezik a Statusgyülés, hogy a végleg megállapitott tervezet a középtanodai törvény életbe léptetése iránt a bizottság javaslata szerint egy külön bizottságnak adassék ki előleges megvitatás és jelentéstétel végett.

21. A nagykászoni egyházközségnek a kepe szabályozása tárgyában beadott kérvényére adandó elutasitó válasz szövegezésére kiküldött bizottság beadván javaslatát:

A kiadandó válasz következő szövegben állapittatik meg:

„Folyamodók értesittetnek, hogy a kepefizetés eddigi rendszerének érvényben tartása mellett a Statusgyülés ezen kérdés beható alapos tanulmányozására egy bizottságot küldött ki, és igy folyamodók ezen kérdés végleges és jogérvényes szabályozásáig várakozásra és kötelezettségeik pontos teljesitésére utasittatnak.“

23. A korábbi határozatokban kiküldetni rendelt bizottságok püspök ur ő nmlgának ajánlatára következőleg alakittatnak meg:

A 10. pontban *g*) alatt kiküldetni rendelt 15 tagu bizottság tagjaiul megválasztatnak: Barts Ferencz, Beke Antal, Bálint Károly, Darvas János és Veszely Károly az egyházi rendből; br.

Apor Károly, Dorgó Albert, Geczö János, Mohay Sándor, Mikó Bálint, Csiki Victor, Placsintár Dávid, Seethal Ferencz, Török Bertalan és Pócsa József a világiakból.

A 20. pont végén kirendelt bizottság tagjaiul megválasztattak: Fábián Sándor, Imets F. Jákó, Avéd Jákó, Szigeti István, Bournáz Ernö, Pál Gyula, Dr. Vajda Gyula.

A jegenyei fürdö ügyében pedig a három tagu szakértö bizottság kiküldésére püspök ur ö nmlga kéretik meg.

24. Inditvány tétetvén, hogy Püspök ur ö nmlga kéressék fel Szegeden ö császári és apostoli királyi Felségének a Statusgyülés rendületlen hüségének contestatioját bejelenteni: az inditvány lelkes felkiáltással elfogadtatik.

25. A Statusgyülés ezen ülése jegyzökönyvének hitelesitésére Beke Antal, Gál János és Dr. Mohay Sándor küldetnek ki.

26. Püspök ur ö nmlga szives köszönetét fejezvén ki a Statusgyülés minden tagjának a tanusitott buzgó közremüködésért, a gyülést befejezettnek nyilvánitja.

Az erdélyi római katholikus status 1884. Szeptember 22—24 Gyulafehérvárt tartott gyüléseinek

jegyzökönyvéből.

1. Püspök ur ö nagyméltósága a Stausgyülést a következö beszéddel nyitja meg:

Mélyen tisztelt Statusgyülés!

„Az erdélyi katholikus ügyek iránti élénk érdeklödésnek vigasztaló jelét látom és tisztelem azon vallásos készségben, melylyel az erdélyi kath. Status tanácskozásaiban részt venni jogosult és általam tiszteletteljesen meghivott egyházi és világi férfiak meghivásomat elfogadni és a folyó évi Statusgyülésen ily tekintélyes számban megjelenni szivesek voltak.

Öszinte mély hálával fogadom a vallásos buzgalomnak, az érdeklödésnek ezen nyilvánitását, s ha bár mindig örömtöl áradozik föpásztori szivem valahányszor kedves hiveim körében időzhetek és munkálkodhatom; mégis legbensöbb örömet akkor találok, mikor összes erdélyi biveimet, azoknak kitünö képviselöiben e püspöki székhelyen tanácskozásra összegyülve látom és tiszteletteljesen üdvözölhetem.

A most megnyiló Statusgyülés, miként meghivó levelem

tanusitja, oly tárgyak felett lesz hivatva tanácskozni és határozni, melyek középtanodáinkat, kath. hitéletünk fejlődésének és biztositásának egyik leghatalmasabb tényezőjét érdeklik.

Már a mult évi Statusgyülés is foglalkozott e tárgyakkal; jelen tanácskozásunknak azonban nagyobb fontosságot kölcsönöz a nem várt körülmény, mely szerint kath. középtanodáinkra vonatkozó önrendelkezési jogunk, melyet legujabban a középtanodai országos törvény 41. §-a számunkra biztositott, annyiban csorbulást szenvedett, mennyiben a kath. Statustól megtagadtatott az általa mindig gyakorolt azon jog, hogy saját középtanodáiban tartandó érettségi vizsgálatok vezetésére saját biztosait kiküldhesse és azok ott elnököljenek.

A kath. Status bölcsessége bizonyára meg fogja találni a joga védelmére és biztositására szolgáló legjobb eszközöket, s ugy hiszem, mindaddig nyugodni nem fog, mig el nem éri azt, hogy a mit neki százados autonomiája az erdélyi ősi törvények, kir. leiratok, s a legujabb szentesitett törvény biztositottak, az tőle rendeleti uton el ne vonassék.

Nem adtunk okot a bizalmatlanságra; tiszteletben tartottuk mindig és tartjuk a legfelsőbb felügyeleti jogot; nem zárjuk el középtanodáinkat a magas kormány elől, hogy törvényszabta uton és módon középtanodáink állapotáról magának teljes és biztos meggyőződést ne szerezhessen; nem akarunk mást, mint szeretett kath. anyaszentegyházunk, a magyar édes hazának, az erkölcs tisztaságának, a tudomány és közmüvelődésnek előmozditását; nemes versenyre kelünk az autonomiával biró hitfelekezetek buzgó törekvéseivel; de midőn mint katholikusok és hazafiak munkálkodunk és munkálkodni soha meg nem szününk, legalább annyi figyelmet mi is igényelhetünk és igénylünk, hogy százados jogainkban, melyekkel soha vissza nem éltünk, meg ne zavartassunk.

És reménylem czélt fogunk érni. A magas magyar kormány, melynek igazságszeretetében és méltányosságában bizom, mely az 1883. XXX. törvényczikkben az erdélyi kath. Status által föntartott és vezetett középtanodákra vonatkozó autonomicus jogainkat elismerte, mely a közelmult években, midőn a Teréz árvaház és a káptalan alapitványi járandóságai megvonásának helytelenségéről Statusunk felterjesztéseiből magának meggyőződést szerzett, az orvoslatot hálára kötelező módon meghozta, most sem fogja orvosolatlanul hagyni a sebet, mely kath. auto-

nomiánkon az érettségi vizsgák autonom elnökségének megtagadása által ejtetett.

De nem időzöm tovább e tárgynál; inkább azon megörvendeztető képre irányzom szemeimet, melyet az erdélyi kath. hivek kitünőségeinek, lelkes képviselőinek itteni megjelenése állit elömbe, mely fényesen tanuskodik arról, hogy az erdélyi kath. hivek szent hitök iránti lelkesedésökben, egy sziv- és lélekkel oda akarnak és fognak törekedni: hogy az ősöktől átvett kincset megőrizzék és autonomiájok jogánál fogva nemcsak üdvös határozatokat alkossanak tan- és nevelő intézeteik berendezésére és felvirágoztatására, hanem áldozatokat is hozzanak e vallásos és hazafias felvirágoztatás biztositására.

Mihez Istennek segitő szent kegyelmét szivem mélyéből kérve, az 1884-ki Statusgyülést a nagyméltóságu világi elnök ur nevében is megnyitottnak nyilvánitom. A beszéd közlelkesedéssel fogadtatik.

2. A 202 meghivott statusgyülési tagból megjelent 111; még pedig 51 egyházi és 60 világi.

9. Élénk eszmecserére ad alkalmat egy felszólalás, a mely figyelmeztetvén azokra az ismételt veszteségekre, a melyek a vidéki egyházak tőkevagyonaiban felmerültek és a melyek jövendőbeli megelőzése egy külön ellenőrző és számontartó központi közeg beállitását követelné.

A gyülés megnyugszik püspök ur ő nmlga azon nyilatkoztatában, hogy — miután a beneficiumok fölötti rendelkezés püspöki körébe tartozik az egyházak, papi javadalmak és kegyes alapitványok tőkéit ujból össze fogja iratni.

13. Arra a felszólalásra, hogy az 1848-ki Statusgyülés jegyzőkönyvében az aggházak, névszerint a kolozsvári sz. Erzsébet-aggház is a statusgyülés főfelügyelete alá tartozónak van jelezve, püspök ur ő nmlga azt a felvilágositást adván, hogy az aggház tárgyában ő nmlga és a kolozsvári egyházközség képviselete között a tárgyalások folyamatban vannak, a Statusgyülés e nyilatkozatot megnyugtató tudomásul veszi.

14. Az értékátváltoztatás ötletéből felszólalás történvén, hogy a Statusnak anyagi érdeke mégis csak legjobban volna óva, ha az alapitványok tőkéit előnyös módon értékes és jól jövedelmező birtokba lehetne fektetni, tekintve, hogy az ily birtokvásár sikerülése leginkább attól függ, hogy a kinálkozó előnyös alkalmat a kellő időpontban megragadni és kihasználni lehessen: a Sta-

tusgyülés felhatalmazza az igazgatótanácsot, hogy ha alkalom kinálkoznék kiváló minőségü és nagy kiterjedésü birtokok előnyös, azaz: méltányos és jövedelmezőséget biztositó áron való megszerzésére, püspök ur ő nmlgával egyetértőleg érdemleges tárgyalásokba bocsátkozzék, esbetőleg a vásárt megejtse.

22. Felszólalás történvén az igazgatótanácsosok választására vonatkozó 1882. évi Statusgyülés határozata tárgyában oly értelemben, ha vajjon a gymnasiumi igazgatók és tanárok e határozat értelmében megválaszthatók-e igazgató tanácsosoknak vagy nem?

Alapos megvitatás után határoztatik, hogy a Statusgyülés a választásra nézve fentartja az 1873-ban adott utasitásban kimondott általános szabadságát a választásnak és kimondja, hogy minden tagja a Statusgyülésnek választható az igazgatótanácsba.

23. Tárgyalás alá kerül az érettségi vizsgák sérelmes ügye és felolvastatik az igazgató-tanácsnak e tárgyban szerkesztett felirata, a mint következik:

Nagyméltóságu vallás- és közoktatási magyar kir. Minister Ur!

Az erdélyrészi róm kath. Statusnak az erd. kath. iskolákra s azoknak a m. kormányhoz való viszonyára vonatkozólag igazgató-tanácsunk által folyó évi április 23-dikán 1234 sz. a. Nagy méltóságodhoz intézett tiszteletteljes telterjesztésére Nagyméltóságodtól f. évi május 2-án, 15,983 sz. a. leérkezett magas leiratot igazgató tanácsunk az erdélyi püspöki egyházmegye autonomicus jogai tekintetében felette sérelmesnek és a fennforgó ügyre nézve irányadó 1883-iki XXX-dik t. cz. szellemével és határozott intézkedéseivel egészben ellentétben állónak találván bár, mégis f. évi május 12-ről 571 sz. a. kelt tiszteletteljes feliratában arra tekintettel, hogy az érettségi vizsgálatok megtartása már küszöbön volt, autonomicus jogaink sérelmének hangsulyozása mellett alárendelte ugyan magát Nagyméltóságod fenn tisztelt leiratában, körvonalozott módozatoknak, de fenntartotta mindazonáltal a jogot arra, hogy adatszerüleg kimutathassuk a minket e tárgyban megillető jogot.

Ennek következtében s mert erkölcsi kötelességünk századokon át élvezett autonomicus jogainkat megvédelmezni, bárhonnan jöjön is a támadás, s azon meggyőződésben, hogy Nagyméltóságod, kellő felvilágositttatás után nem fog habozni jogaink elismerésében, bátorkodunk a fennforgó kérdésben minket megillető jogokat a következőkben tisztelettelljesen kimutatni.

Nagyméltóságod az érettségi vizsgálatokon való elnöklést, az irásbeli tételek kijelölésének jogával együtt, a tankerületi kir. főigazgatónak vindicalja, azon feltevésből indulván ki, hogy az erdélyi kath. gymnasiumok és a tankerületi kir. főigazgatóságok közötti viszonyra az 1883. évi XXX. t. cz. 45. §-a tekintendő irányadónak, annál is inkább, mert gymnasiumainknál az érettségi vizsgálatokon eddig is állitólag a kir. főigazgató volt a szabályszerü elnök.

Nagyméltóságodnak ezen kiindulási alapja nem felelvén meg a tények valóságának, csak természetes, hogy az abból levont conclusio sem lehet helyes.

Elvitázhatlan tény ugyanis az, hogy az 1883-iki XXX. t. cz. 41. §-a, midőn meghatározza: „hogy az erdélyi részekben a kath. Status által fenntartott és vezetett középiskolákra vonatkozólag mindazon jogok, melyeket eddig a kath. Status gyakorolt, érintetlenül hagyatnak", — kifejezetten elismerte és megerősitette az erdélyrészi kath. Statusnak a középiskolák vezetésére vonatkozó jogait, nemcsak, de elismerte implicite először is azt: hogy lényeges különbség létezik tényleg és jogilag az erdélyrészi kath. középtanodáknak egyfelől, másfelől pedig a királhágontuli magyarországi kath. középtanodáknak a kormányhoz való viszonya tekintetében és elismerte a fenebbi §. másodszor azt is, hogy az erdélyrészi kath. középtanodák a kath. Status által vezettetnek, következőleg nincsenek Nagyméltóságod közvetlen vezetése alatt. Ezen kétrendbeli elismerése a magyar törvényhozásnak pedig annyira fontos, hogy egyedül ezek alapján is már kimutatható az, hogy Nagyméltóságodnak fenn tisztelt leiratában elfoglalt álláspontja ellenkezik az országos törvény szellemével és határozott intézkedéseivel s épen ezért sérelmes is.

Mert ha Nagyméltóságod felfogása helyes volna, azaz ha az erd. kath. gymnasiumok és a tankerületi kir. főigazgatóságok közötti viszonyra csakugyan az 1883-diki XXX. t. cz. 45. §-a volna irányadónak tekintendő, akkor csakugyan tartalom nélkül való volna az idézett 41. §., mert akkor nem foglalnának el kivételes helyzetet az erdélyrészi kath. középtanodák s akkor a törvény által is kifejezetten megerősitett autonomicus jogaink csakugyan egészen illusoriusok volnának.

De hogy nem tartalom nélkül való az idézett §., hogy erdélyrészi kath. középtanodáink valóban kivételes helyzetet fog-

lalnak el a törvény intentiója szerint is, hogy tehát nem illusoriusok autonomicus jogaink, minden kétséget kizárólag kivilágolik azon körülményből is, hogy bárha a gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szóló, Nagyméltóságod által beterjesztett törvényjavaslatban eredetileg nem volt csakugyan semmi szó az erdélyi róm. kath. Status, mint autonom egyházmegye középiskoláiról, — bárha tehát nyilván való volt, hogy Nagyméltóságod, mint azon törvényjavaslat előterjesztője, az erdélyrészi róm. kath. egyházmegyét nem is czélozta az autonom egyházmegyék közé számitani s az erd. kath. Status középiskoláit is azon hazai középiskolák sorába szándékozott állitani, melyekről az eredetileg beterjesztett törvényjavaslat azt mondta volt: hogy mindazon középiskolák, melyek a vallás- és közoktatásügyi Minister kezelése alatt levő alapból tartatnak fenn, avagy általában, a melyek jelenleg a vallás- és közoktatásügyi minister rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanak, — maradnak továbbra is a vallás- és közoktatásügyi minister rendelkezése alatt és a törvénynek az államilag fenntartott középiskolákra vonatkozó határozatai reájok nézve is érvényesek, — mégis a törvénybe magába felvétetett a többször idézett 41. §., határozott elismeréseül autonom jogainknak kath. középtanodáink kivételes helyzetének.

Minthogy pedig az 1883-iki XXX. t. cz. 45. §-a, melynek 2-ik pontja a tankerületi főigazgató kötelessége és joga gyanánt emliti: „hogy ő vezeti az érettségi vizsgálatokat és azokon elnököl, — bevezető soraiban határozottan kiemeli, hogy ezen hatáskör a tankerületi főigazgatót csakis a Nagyméltóságod rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló, valamint a törvényhatóságok és községek, továbbá a társulatok és egyesek által fenntartott középiskolákban illeti meg, de nincs meg ezen hatásköre olyan középiskolákban, melyek magának a törvénynek határozott kijelentése és elismerése szerint a kath. Status által közvetlenül vezettetnek, nem szenvedhet semmi kétséget, hogy azon módozatok, melyek Nagyméltóságodnak f. évi május 2-án 15983 sz. alatt kelt magas leiratában is fentartattak, a fennálló törvények s az ebben is elismert autonomicus jogainkkal ellenkeznek.

Bárha tehát a tiszteletteljesen előre bocsátottak is már elegendően meggyőzhették álláspontunk jogosságáról, az ügy fontossága és nagy jelentősége elodázhatlan kötelességet szab

elönkbe még azon irányban is, hogy kimutassuk, hogy autonomicus jogainkkal nem csak birtunk évszázadok óta, hanem azokat tényleg gyakoroltuk is.

Világosan kitünik ugyanis az alább következökből, hogy:

a) az erd. róm. kath. egyházmegye hazai törvényeink, kir. rescriptumok és eskü által biztositott autonomiával bir s századokon át annak háboritatlan birtokában volt és gyakorlatában van jelenleg is; hogy

b) az erd. róm. kath. Status középiskolái nem a vallás- és közoktatásügyi miniszter kezelése alatt levő alapból tartatnak fenn; végül, hogy

c) az erd. róm. kath. Status középiskolái soha sem állottak s jelenleg sem állanak a kormány illetve a vallás- és közoktatásügyi minister rendelkezése és közvetlen vezetése alatt. És pedig

ad a) az erdélyi helvét és ágostai hitvallásu egyházak, nemkülönben az unitáriusok autonomicus jogait az Approbatae et Compilatae Constitutiones, Erdély köztörvényei biztositják. Ugyanezen köztörvények biztositották és biztositják az önkormányzati jogot az erdélyi róm. kath. egyháznak is, mivel a róm. kath. vallást mindenütt a négy recepta religióhoz számitják, ugyanazon függetlenséget, jogokat és kiváltságokat adnak a róm. kath. vallásnak is, mint a más három bevett vallásnak.

Elégséges arra nézve hivatkozni az Approbata I. rész, I. czim, III. és IX. szakaszaira, habár a törvénykönyv egyéb számos helyei is hasonlót bizonyitanak. Valamint a protestans atyapak Erdély sarkalatos törvényei által biztositott önkormányzati jogok alapján egyházi, iskolai és alapitványi ügyeket függetlenül kezeltek, ugyanazon törvényes jogoknál fogva az erdélyi róm. katholikusok is egyházi, iskolai és alapitványi ügyeiket századokon át, köteles tiszteletben tartván az uralkodók legfőbb felügyeleti jogát. Az önkormányzati jog folytonos gyakorlásáról tanubizonyságot tesznek az erdélyi róm. kath. Status által 1717. 1732, 1791-ben hozott határozatok.

Az erdélyi bevett négy vallás jogait s igy a róm. kath. Status autonomiáját is megerősiti Lipót 1691. deczember 4-iki hitlevele, melynek első pontja igy szól: „in causa receptarum ibidem religionum, templorum, scholarum, parochiarum . . . quam ibi nunc extant, nihil alterabitur, contradictionibus quibuscumque sive sacri, sive profani ordinis nihil unquam in

contrarium velentibus.“ A harmadik pontban pedig az áll: Approbatas et compilatas patriæ illius leges, constitutiones . . in vigore inviolabili permansuras declaramas.“

1775-ben, az erdélyi főkormányszék mellett, tekintettel a róm. kath. Status törvényes autonomiájára, a róm. kath. vallási, egyházi, iskolai és alapitványi ügyek kezelésére és intézésére „Catholica Commissio“ elnevezés alatt egy testület szerveztetett.

A „Catholica Commissio“ azonban a következő években felsőbb befolyás által, a törvényes autonomiával meg nem egyeztethető változáson menvén át, maguk az erdélyi karok és rendek, az 1791.ben tartott országgyülésből, 146 sz. a. a következő törvényjavaslatot terjesztették ő Felsége elé: „Quemadmodum directionem in religionis apud Helveticae et Augustanae Confessionis Evangelicos, prout et Unitarios tenore Approb. Const. Part. I. Tit. I. art. III. usuque contiguo et legali pei Status earundem religionum, seu illarum Consistoria gerere solent; ita a parte RCatholicorum etiam negotia Ecclesiarum scholarum item ac piarum fundationum annuente sua Maiestate SSma ipsissimis Statibus RCatholicis eorrumque Episcopo dirigenda concredantur sublatis vigore praesentis articuli Commissionibus cum influxu et sub directione Gubernii Regii hactenus celebratis.“ Ezen előterjesztésre a legfelsőbb elhatározás a következő intézkedésben fejeztetett ki: „Admissum, ut Catholici etiam negotia sua scholastica, fundationalia et ecclesiastica, postquam scilicet illa una cum ratione manipulationis clarius determinata nostraque regiae resolutioni substrata fuerint (exceptis illis, quae directe Episcopo reservata sunt) adinstar Consistoriorum reliquarum religionum sub suprema inspectione nostra regia, solitisque circa illa Majestatis juribus, seorsim pertractent, conficienda vero desuper protocolla authentica, tam Catholici, quam etiam reliquarum receptarum religionum consistoria Majestati nostrae medio Gubernii nostri regii de mense in mensem substernant.“

Az erdélyi róm. kath. Status törvényes önkormányzati jogát elismerő és ujból megerősitő eme legfelsőbb elhatározás következtében a „Catholica Commissio“ tekintettel a törvényes autonomiára, a főkormányszék mellett kath. férfiakból szerveztetett és a kath. egyházi, iskolai és alapitványi ügyeket a püspökkel együtt önállólag kezelte zavartalanul egészen 1884-ig. Törvényesen ki volt zárva minden befolyás, melyet más vallásfelekezetü egyének a róm, kath. egyházi iskolai és alapitványi ügyek elintézésére netán gyakorolni kivántak volna.

Az 1848/9-diki események a „Catholica Commissio“ békés működését is megzavarták s az absolut kormány alatt autonomiánk némi csorbát szenvedett ugyan, de az erdélyi püspökök a kath. Status egyházi, iskolai és alapitványi ügyeinek intézésére való befolyást akkor is hathatósan és kielégitő eredménynyel vindikálták.

Az absolut kormány tehát — önkormányzati jogaink törvényességéről felvilágosittatván és meggyőződvén azokat illő tiszteletben tartotta, épen ezért érthetetlen előttünk az, hogy a magyar alkotmányos kormány czélozzon minket elütni azon jogainktól, melyek alkotmányos törvényeken alapulnak!

Az erdélyi kir. főkormányszék 1861-ben viszszaállittatván, a kath. bizottság is szerveztetett s teendőit folytatta még a kir. főkormányszék feloszlatása után is.

Az alkotmányos aera reggelén, 1866 évi január 10-én az erdélyi kath. Status egyetemes gyülést tartván, feliratot intézett Ő cs. és apostoli királyi Felségéhez, kérvén hogy az erd. kath. egyháznak törvényeken és régi gyakorlaton alapuló teljes autonomiája visszaállittassék. E felterjesztésre, 1867 évi Szeptember 12-én 895 eln. sz. a vallás- és közoktatásügyi ministeri leirat szerint: Ő cs. és ap. királyi Felsége 1867 évi augusztus hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a Catholica Commissio hatásköréhez tartozott ügyek az erdélyi róm. kath. Statusnak 1866 évi január 10-én Kolozsvártt tartott gyülésén felvett jegyzőkönyvben körülirt szekezetü gyülésnek, s az annak kebeléből választandó bizottságnak befolyásával kezeltessenek és intéztessenek. E legfelsőbb elhatározás következtében a kath Statusgyülés 1868-ban és folytatólagosan 1873-ban megtartatván, ez utóbbi évben saját kebeléből az Igazgató-Tanácsot megválasztotta és utasitással ellátta, mit a vallás- és közoktatásügyi m kir. miniszterium 1873 évi junius 16-ról 1008 eln. sz. a. jóváhagyni méltóztatott. Azóta az erdélyi kath. Status több izben gyült össze és hozott üdvös határozatokat; az igazgató-tanács pedig a hatáskörébe utasitott ügyeket, jelesen az erdélyi kath. alapok kezelését, a kath. középiskolák feletti rendelkezést és közvetlen kezelést végzi.

A mondottakból főbb vonásokban kitünik az erd. r. kath. egyházmegye önkormányzatának eredete, fejlődése és jelenlegi állása s ezen önkormányzati jog törvényessége és folytonos gyakorlása.

Az erdélyi kath. Statust az autonomiától az unio sem foszthatta s nem is fosztotta meg; mert a Lipót-féle hitlevelet és az azzal együtt Erdélynek valamenynyi alaptörvényeit nemcsak Ferencz és Ferdinánd Ő Felségeik 1792-ben és 1837-ben kiadott ünnepélyes felavatási okmányokban, hivatkozva a királyi szó szentségére, megerősitették; hanem Ő cs. és ap. Királyi Felsége I. Ferencz József dicsően uralkodó fejedelmünk is esküvel biztositotta jogainkat. Az 1790—91-ki második törvényczikk a a királyi legfelsőbb megerősitést igy fejezi ki: „promittentes et assecurantes eosdam status et ordines verbo Nostro regio et principali, fideque apud Nos et augustam domum Nostram nunquam violabili, quod Nos juxta praeinsertum sacrum Diploma Leopoldinum legesque abinde diaetaliter latas, vel in futurum ferendas, universos et singulos magni principatus Transsylvaniae trium nationum et quatuor receptarum religionum status et ordines in suis legibus, juribus, libertatibus et approbatis consvertudinibus sancte illibate Conservabimus Conservarique curabimus.“ — Az 1867 évi koronázási eskü szavai igy hangzanak „Esküszünk . . hogy az Isten egyházait, Magyarország és társországai törvényhatóságait, egyházi és világi mindenrendü lakosait jogaikban, kiváltságaikban, szabadságukban, szabadalmaikban, törvényeikben, régi jó és helybenhagyott szokásaikban megtartandjuk.

Az erdélyi r. k. Status autonomiáját az unio részletes szabályairól szóló 1868 évi 43. t. cz. 14. §-e is elismeri és megerősiti mondván:

Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban ugynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati és önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közötti viszonyait s illetőleg hatáskörét biztositják, nemcsak sértetlenül fentartatnak; hanem egyszersmind a görög és örmény katholikus és a keleti görög szertartásu egyházakra is kiterjesztetnek.

Valóban nem titkolhatjuk el a feletti meglepetésünket, hogy az előre bocsátottakat tudva és ismerve, Nagyméltóságod az alkotmányos magyar birodalomban, az alkotmányos magyar törvények uralma alatt a legujabb 1883-iki XXX. t. cz. határozott elismerése daczára, az erd. róm. kath. egyházmegye törvényes önkormányzati jogát csak kérdésbe is teheti; még inkább meglep az, hogy Nagyméltóságod ugyanakkor, midőn protestáns

atyánkfiai önkormányzati jogát hangosan elismeri, az erd. róm kath. egyházmegye autonomiáját tagadásba kivánja venni.

Igen, Nagyméltóságod egyenesen tagadásba veszi autonomiánkat, midőn az erd. kath középiskolákra az 1883. XXX. t. cz. 45. §-át kivánja alkalmaztatni; mert ezen felfogás megczáfolhatlan bizonyitéka annak, hogy Nagyméltóságod az erd. kath. középiskolák egyfelől és a királyhágon tul való magyarországi kath. középiskolák helyzete és a kormányhoz való viszonya között másfelől, — bárha óhajtandó és igazságos volna, hogy ez utóbbiak jogköre is kiterjesztessék s ezek is az általuk eddig tényleg nem gyakorolt jogok élvezetére bocsáttassanak — különbséget tenni nem akar!

Pedig önkormányzati jogaink törvények, kir. hitlevelek és eskü által oly kétségtelenül vannak biztositva, hogy ha azoknak folytonos gyakorlatában nem lettünk volna is, jelenleg minden törvényes további intézkedés nélkül megkezdhetnők minden perczben ebbeli jogaink gyakorlását!

ad b) Az 1883 évi XXX. t. cz. 41. §-a kifejezetten elismeri, de a fennebb előadottakból is következik, hogy az erdélyi róm. kath. Status középiskoláinak fenntartására szolgáló tanulmányi-alap nem állott és jelenleg sem áll a kormány, illetőleg Nagyméltóságod kezelése alatt.

Ezen állitás megdönthetetlen igazságát bizonyitja az erdélyi róm. kath. tanulmányi-alap tetemesebb törzsvagyonának eredete, az alapnak a multban történt és a jelenben történő hasznositása, nemkülönben kezelése.

Tanulmányi alapunk legtetemesebb törzsvagyonát a kolozsmonostori uradalom képezi. Ezen uradalmat 1059 körül I. Béla adományozta a Szent Benedekrendieknek. Más királyaink ez alapitványt idők folytán tetemesen gyarapitották, de a 16-ik század sajnos mozgalmaiban Izabella és Zápolya János Zsigmond kormánya alatt az uradalom secularizáltatott. Később Báthori István Erdély fejedelme és Lengyelország királya, a kolozsmonostori uradalmat több mellékjavakkal együtt akkori tulajdonosaiktól saját pénzén megvásárolta és 1581 évi május 12-én kelt adomány-levelénél fogva a kolozsvári róm. kath. főiskolának adományozta.

Minthogy a főiskola vezetői a Jezsuiták voltak, az alapitvány övedelmét is ők élvezték; azonban az adomány-levél tartalma és intentiója bárkit is meggyőzhet arról, hogy ezen alapitvány

az erdélyi róm. kath. ifjuság oktatásának biztositására lett szánva kizárólagosan, s csak csetleges dolog az, hogy az uradalom jövedelmét a Jezsuiták is mint tanárok élvezték.

Nehány év letelte után, a megujult vallási zavargások idejében, a Jezsuiták az országból kiutasittatván, az erdélyi protestans fejedelmek alatt, a kolozsmonostori uradalom a katholikusoktól minden kárpótlás nélkül a Fiscus részére lefoglaltatott s egyes részei inscriptionaliter elzálogositattak. Midőn a 17-dik század vége felé Erdély a dicsően uralkodó austriai ház fenhatósága alá került és a Lipót-féle hitlevél kihirdettetett, a katholikusok és a protestansok között némely templomok és javak végett felmerült sérelmek tárgyalása következtében a Rendek között létre jött kölcsönös megállapodás folytán I. Lipót 1693 évi április 9-én kelt legfelsőbb elhatározásával az erdélyi Karok és Rendeknek megengedte: „quod quindecim florenorum millibus pagum Monostor a moderno possessore redimere et catholicis jure perennali in usus ecclesiarum et scholarum cath. applicandum tradere possint.“ A mi meg is történt s a katholikusok az uradalmat a Báthory-féle adomány-levél értelmében a Jezsuiták használatába bocsátották.

III. Károly 1732 évi október 15-én kelt legfelsőbb elhatározásával megengedte, hogy a Jezsuiták a kincstár minden megterheltetése s minden remélhető kárpótlás nélkül saját pénzükön a kolozsmonostori uradalom többi részeit is, melyek még idegen kézen vannak, kiválthassák. A váltságösszeg előállitására a katholikusok tetemes áldozatokat hoztak, igy például Báró Apor egymaga 30,000 forinttal járult a megváltási müvelethez. Az ekkép ismételten megvásárolt kolozsmonostori uradalom, mint az ifjuság nevelésére szolgáló kizárólag kath. tulajdon birtok, az 1744 évi 8-ik t. cz. által a korona javak (pura fiscalitas) sorából örök időkre kitöröltetett. Az erdélyi katholikusok az egész kolozsmonostori uradalmat ekkép megszerezvén, mi volt természetesebb, mint hogy az erdélyi kath. Status a dominiumot, mint kizárólagos saját tulajdonát, a Jezsuita rendeknek 1773-ban történt feloszlatása után, legfelsőbb jóváhagyással az erdélyi róm. kath. tanulmányi-alap törzsvagyonává tette.

Tanulmányi-alapunk kisebb törzsvagyonát képezi azon 116,618 forint, melyet a Jezsuita vagyonból Mária Terézia oktatási czélokra kiadatni rendelt. Az alap gyarapodott megtakaritások által és egyes jótevők adományaival, kik között Kovács

Miklós néhai erdélyi püspök 37,654 frt 80 kr. adománynyal tündöklik.

A tanulmányi alapot, mint egyéb erdélyi kath. alapokat, az apostoli Királyi Ő Felsége legfőbb felügyelete alatt a „Catholica Commissio“ kezelte. Névszerint a kolozsmonostori uradalmat hosszu időkön át, mint az erdélyi kath. Status időszerinti fejei, az erdélyi püspökök kezelték és szolgáltatták be a jövedelmet a tanulmányi alapba. 1849-ben törvényellenesen az uradalom a püspöki kezelés alól kivonatott ugyan és kincstári kezelés alá került, mi a tanulmányi-alap jövedelmének kipótolhatlan csökkenésével járt; de a magyar alkotmány helyreállításának kezdetén az uradalom is a kath. bizottság később az erdélyi egyházmegyei Igazgató-tanács kezelése alá került, s ezen autonomicus testület kezelése alatt van ma is.

A tanulmányi alap pénztőkéje az erdélyi kir. kincstárnál és magánosoknál volt elhelyezve. Úgy a pénztőkék, mint a kolozsmonostori alapitványi uradalom után befolyó jövedelmek a kincstárnál levő alapitványi pénztárba szolgáltattak be. A kincstár lévén tehát a tanulmányi-alapnak pénztárnoka, a püspök és a Catholica Commissio a jövedelmeket nyilván tartották, a kath. bizottság a püspök előterjesztésére a tanárok fizetését és az iskolák szükségeire megkivántató összegeket az alapitványi pénztárnál utalványozta. Igy történik ez ma is.

A bevételek és kiadások az alapitványi főpénztárnál s vidéken az adóhivatalok közvetitésével történvén, mi természetesebb, mint hogy a kincstár, mint az alap pénztárnoka, készíti el az ő tisztviselői által a bevételekről és kiadásokról szóló kimutatásokat, melyek az előirányzat és a számadás összeállitásához szükségesek. Az erdélyi róm. kath. tanulmányi alap költségvetését a ministeri számvevőség állitja össze az erdélyi egyházmegyei autonom testületnek, az Igazgató-Tanácsnak javaslatai és utasitásai alapján, ugyszintén a számodásokat is. Úgy a költségvetést, mint a számodásokat hozzánk netáni észrevételeink és hozzájárulásunk megtétele végett mindig leküldeni tartozik.

Nemcsak a kolozsmonostori uradalmat, hanem a tanulmányi alapnak az alapitványi főpénztárnál őrzött pénztőkéit is az erdélyi kath. Status állandó képviselői kezelik. Az alap ezen résznél időnként eszközölt pénzmüvelcteket az alapitványi főpénztár és a miniszteri számvevőség, az egyházmegyei Igazgató-

Tanács utasitására, úgy hajtja végre, mint az utasitás szól. Az alap megtakarithatott jövedelmeit tőkésités végett az Igazgató-Tanács helyezi el.

Az alap peres ügyeinek intézésére külön jogügyi tanácsost tartunk. A mi legdöntőbb, az alap költségvetésében csak azon szükségletek találhatnak fedezetet, melyeket a püspök és Igazgató Tanács ilyenekül javaslatba hoz vagy elismer. És épen ily nagyfontosságu az is, hogy a vallás- és közoktatásügyi ministerium, tekintettel az erdélyi egyházmegye önkormányzati jogaira, az erdélyi kath. alapokból utalványozásokat még a megállapitott költségvetés keretén belől sem tehet s igy az erdélyi róm. kath. tanulmányi alapból sem.

Nyilvánvaló tehát, hogy az erdélyi kath. középiskolák az erd. róm. kath. Status által oly alapból tartatnak fenn, mely nem Nagyméltóságod, hanem egyenesen és közvetlenül az erd. róm. kath. Status, illetőleg ennek kiküldöttje, az Igazgató-Tanács által kezeltetik; — nyilvánvaló, hogy nem lehet — ép ezen önkormányzati jogainkra tekintettel a mi erdélyi kath. középiskoláinkat egyenlő vagy csak hasontermészetüeknek is tekinteni a királyhágón tuli, magyarországi, az ottani tanulmányi alapból fentartott, kath. középiskolákkal.

ad c) Az erdélyi kath. Status önkormányzati jogaiból, kath. középiskoláink fentartására szolgáló alapunknak fennebb kifejtett eredete, hasznositása és kezeléséből önként következik végül az, a mi a legfőbb: hogy t. i. az erdélyi róm. kath. gymnasiumok soha sem állottak a kormány s jelenleg sem állanak a Nagyméltóságod rendelkezése és közvetlen vezetése alatt. Ezen állitás megdönthetlen igazságát folytonos és megczáfolhatlan tények igazolják.

Tény ugyanis, — a feloszlatott kir. főkormányszék kebelében működött, de önálló kath. commissio levéltára szakadatlan lánczolatban tanuskodik arról, hogy kath. középiskoláink bel- és külügyeit a Catholica Commissio, a kir. kormányszék feloszlatása után, az ideiglenes katholikus bizottság, az Igazgató-Tanácsnak megválasztása után ez utóbbi intézte az erdélyi püspökkel, mint az erdélyi kath. Status fejével egyetértve a tantervet megállapitotta, előirta, módositotta, a tankönyveket meghatározta stb., a mint azt a körülmények megkivánták s az iskolák haladása szükségessé tette; a tanárok fizetését szabályozta, megállapitotta s az intézetek szükségeinek fedezéséről gon-

doskodott ; a középiskolai igazgatók jelentései, javaslatai hozzá intéztettek és általa láttattak el, s a mit legelől kellett volna emlitenünk, mert legpraegnansabban fejezik ki az önálló rendelkezési és közvetlen vezetési jogot, — a középiskolai tanárok általa neveztettek ki s fizetésök általa utalványoztatott.

S ha a legujabb időket tekintjük is, e tekintetekben az erdélyi kath. Status jogai és jogainak tényleges gyakorlata korántsem szenvedtek megszoritást Ő császári és apostoli kir. Felségének 1867 augusztus hó 19-én kelt legfelsöbb elhatározása nyomán, sőt ujabb és további megerősitést nyertek, mert ujabban elismertetett ez alkalommal, hogy az erdélyi róm. kath. Statusnak 1866 évi január 10 én Kolozsvártt tartott gyülésén felvett jegyzőkönyvben körülirt szerkezetü gyülést s az annak kebeléből választandó bizottságot megilleti azon egész hatáskör, mely addig a catholica commissio s folytatólag a kath. bizottság hatáskörét képezte; és midőn a Statusgyülés 1873-ban sat ját kebeléből megválasztotta az Igazgató-Tanácsot s azt azon utasitással látta el, a melyet Nagyméltóságod 1873 junius 16-ról 1008 eln. sz. a. jóváhagyni méltóztatott, ezen utasitás minden egyes meghatározása s az Igazgató Tanácsnak már egy évtizedemeghaladólag ezen utasitáson nyugvó minden egyes ténykedése a leghatározottabb bizonyitéka annak, hogy az erdélyi kath. középiskolák jelenleg is az erdélyi róm. kath. Status, illetve a kath. Igazgató-Tanács kizárólagos, egyenes rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanak, — ezekre vonatkozólag a kormány, illetve Nagyméltóságod semmi irányban sem rendelkezett, ezeket közvetlenül nem s csakis közvetve, s csak annyiban ügyelte fel, a mennyiben az állam legfőbb felügyeleti jogát a szintén önkormányzati joggal biró protestans középiskoláknál is gyakorolni hivatva van,

Az előrebocsátottak után valóban nem vagyunk képesek felfogni, hogy minő alapon állithatja Nagyméltóságod, hogy a mi erdélyi kath. középiskoláink a kormány, illetve Nagyméltóságod rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanának, akkor, midőn mi kimutattuk és Nagyméltóságod által sem vonatik kétségbe, hogy kath. középiskoláinkat mi magunk tartjuk fenn s az állam részéről ezek tekintetében még csak segélyezésben sem részesülünk, — hogy kath. középiskoláinkhoz a tanerőket egészen függetlenül a kormánytól mi alkalmazzuk, mi mozditjuk el vagy nyugdijazzuk; hogy kath. középiskoláink minden bel- és kül-

ügyeit szintén függetlenül mi intézzük s mindezekhez a kormánynak jóváhagyását vagy megerősitését sem tartozunk kikérni. Ezen ténykedésnek, ugy vagyunk meggyőződve, kimeritik a rendelkezés és közvetlen vezetés fogalmát úgy, hogy a legfőbb felügyeleti jogon kivül, csakugyan nem marad fenn semmi a m. kormány, illetve Nagyméltóságod számára.

S ez utóbbi körülményt hangsulyozni annál is inkább szükségesnek tartjuk, minthogy Nagyméltóságod fenn tisztelt leiratában azt méltóztatik kiemelni, hogy az erdélyi kath. iskolák eddig a kormány, illetve a tankerületi főigazgató vezetése alatt is állottak.

Amde ezen „is“ szócskával egy — a fennebbiek szerint — történelmi valósággal meg nem egyező, sőt merőben ellenkező állapot jeleztetik, mert mint fenn részletesen kimutattuk, — erdélyi kath középiskoláinkra vonatkozólag a cath. Commissiot megilletett hatáskör, mely reánk szállott át maga egészében, teljesen kimeritvén a „rendelkezés“-t és a „közvetlen vezetés“-t a kir főigazgatónak „is“ rendelkezésére és közvetlen vezetésére semmi sem maradhatott fenn.

De végül az érettségi vizsgálatok megtartásának eddigi módozataiból, melyekre Nagyméltóságod, ugy látszik, szintén sulyt fektet, sem vezettethetik le önkormányzati jogainknak bármily irányban vagy bármily részben való szükebb értelmezése.

Utalunk ugyanis egész tisztelettel arra, hogy midőn az erd. kir főkormányszék 1861-ben előbbi hatáskörébe ismét visszahelyeztetett, a működését szintén ujból megkezdett Cath. Commissio a kath. Status egyházi, iskolai és alapitványi ügyeinek intézésében ép ugy mint az érettségi vizsgálatoknál is, egészen önállóan intézkedett.

Bizonyitja ezen állitásunkat többek közt azon körülmény hogy érettségi vizsgálati elnökül

a) a gyulafehérvári gymnasiumhoz az erdélyi püspökségnek ajánlatára 1864 május 9-én 15,656 sz. a a kath. Commissio által jelenlegi erdélyi püspökünk Ő nagyméltósága, — *b*) ugyancsak az emlitett gymnasiumhoz, ugyancsak az erdélyi püspök ajánlatára 1866 május 24-én 12,553 sz. a. hasonlólag a kath. Commissio által Bodnár Lajos kanonok, — *c*) a székelyudvarhelyi gymnasiumhoz ugyancsak az erdélyi püspök ajánlatára 1866 április 21,9912 sz. a Csató József, udvarhelykerületi főesperes, ugyancsak a kath. Commissio által neveztetett ki. Midőn pedig

1869-ben a kir. főkormányszék feloszlásával a kath. Commissio hatásköre az ideiglenes katholicus bizottságra ruháztatott át, ezen bizottság nevezte ki többek között 84. 1869 sz. a. Bodnár Lajos Főesperest a gyulafehérvári gymnasiumnál megtartandó érettségi vizsgálat elnökéül az erdélyi püspök ajánlatára; — ugyanezen bizottság kérte fel 357. 1870 sz. a. Páll Sándor kir. tankerületi főigazgató urat, mint azon bizottág tagját, az erdélyi kat. középiskolában megtartandó érettségi vizsgálatok elnökéül, ki 1870 május 20-iki átiratban a bizottságot felkéri, hogy az határozza meg a vizsgák napját és jelölje ki az irásbeli feladványokat, nemcsak, de nevezett 811. 1870 sz. a. a megtartott vizsgák eredményéről a bizottságnak, melynek kiküldöttje volt körülményes és részletes jelentést is tesz, mely jelelentés, minthogy jelentést tevő magát mint kir. tankerületi főigazgató irta alá, azon megjegyzéssel vétetett tudomásul, hogy jelentést tevő nem mint tankerületi főigazgató, hanem mint az erd. kath. bizottmány felkért biztosa elnökölt az érettségi vizsgálatok alkalmával. Ugyancsak az emlitett kath. bizottmány által kéretett fel Páll Sándor atyánkfia 491. 1871. 261. 1872. 247. 392 és 426. 1873 sz. a. hasonlólag mindannyiszor, mint az emlitett kath. bizottmány tagja és 625. 1873 és 750. 1874 sz. a. ily minőségben teszi meg eljárásáról szóló jelentését a kath. bizottmánynak, mint kiküldőjének.

Egész sorozata irattárunknak tanuskodik arról, hogy az irásbeli feladványok az Igazgó-tanács által mindannyiszor áttétettek ugyan Páll Sándor atyánkfiához, de mindannyiszor hozzá, mint az Igazgató-Tanács helyettes elnökéhez s mindig annak kiemelésével, hogy a feladványokat az Igazgató-Tanács előadójával egyetértőleg jelölje ki, mi mindanyiszor igy is történt s az Igazgató-Tanács közvetlenül ientézkedett, mint ezt megdönthetlenül igazolják többek között az Igazgató-Tanácsnak 322. 1875 423., 428., 489. 1875, — 207., 304, 1876, 381. 1877, — 421. 449., 468., 481 és 517. 1883 sz. a. intézkedései.

A tények szakadatlan lánczolata igazolja tehát, hogy még az érettségi vizsgálatokra vonatkozólag is önállólag rendelkezett, gyakorolta a közvetlen vezetési jogot a kath. commissio, később az ideiglenes kath. bizottmány és az Igazgató-Tanács, — hanem ha talán mi, mint a jelenlegi incidens mutatja, csak abban nem hibáztunk, hogy nem vonakodtunk soha a magas kormány fő felügyeleti jogát elismerni; hogy előzékenységünk oly nagy volt,

hogy az állam főfelügyeleti joga tényleges gyakorlásával felruházott kormányi megbizottat mi magunk értesitettük iskoláink ügyeiről, azok megtekintését készséggel szemléltük, az érettségi vizsgák és más alkalmakkor a kormány megbizottját, mint egyszersmind Igazgató-Tanácsunk tagját, megtiszteltük az elnöki functiók átruházásával; ezen loyalis előzékenységünk oka talán annak, hogy Nagyméltóságod most már erdélyi kath. középiskoláinkat a történelmi tényekkel és önkormányzati jogainkkal merő ellentétben — a magas kormány, illetve a Nagyméltóságod rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állóknak akarja tekinteni. Amde nem érvényesülhet Nagyméltóságod ezen czélzata jogállamban, ott, hol az alkotmányilag biztositott jogok s Királyunk Ő Felségének szava tiszteletben tartatni szokott; mert önkormányzati jogunk történelmi egész fejlődésének, a volt cath. commissio, ideiglenes kath. bizottság és Igazgató-Tanács hatáskörének behatóbb figyelembe vétele s azon körülménynek megfontolása, hogy Ő Császári és apostoli kir. Felségének 1867 augusztus 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával is arról biztositattunk, hogy élvezetébe lépünk az egész hatáskörnek, mely a kath. Commissiot megillette, bizonyára meggyőzendik Nagyméltóságodat arról, hogy az erdélyi kath. Status által fentartott erd. kath. középiskolák nem állanak a m. kormány, illetve Nagyméltóságod rendelkezése és közvetlen vezetése alatt, következőleg nem vonhatók azok az 1883 XXX. t. cz. 45. §-nak meghatározása alá.

Teljes bizalommal fordultunk ennek alapján Nagyméltóságodhoz azon kéréssel: kegyeskedjék azon elhatározásától, melylyel az 1883 évi XXX. t. cz. 41. §-ának értelmét és szellemét megváltoztatva, erdélyi kath. középiskoláinkat az idézett törvény 23. és 24. §-ának a felekezeti iskolákra vonatkozó szabványai alól kivenni s kath. középiskoláinkat is az idézett törvény 45. §. bevezető szakaszában érintett iskolák közé sorozni akarja, elállani; esetleg pedig, ha nem sikerült volna nekünk kérésünk jogosságáról Nagyméltóságodat meggyőzni, ezen kérésünk tárgyában, az 1883 évi XXX. t. cz. 41. §-nak értelmezését illetőleg a törvénynek kötelező erejü magyarázatára egyedül hivatott magyar törvényhozásnak elhatározását mielőbb kieszközölni.

Kelt Károlyfehérvárt az erdélyi róm. kath. Statusnak 1884-ik évi szeptember hó 23-ik napján tartott gyülésében.

A Statusgyülés az ez ügyre nézve előterjesztett különbö-

ző inditványok részletes megvitatása után a következő határozatokban állapodik meg:

a) a felolvasott feliratnak szövegét a czimzésen és zárszavain kivül módositás nélkül elfogadja és magáévá teszi;

b) a megállapitott szöveggel a felirat terjesztessék a vallás- és közoktatásügyi minister ur ő nmltga eleibe oly zárszóval, a mely kéri, hogy ha a felirat érvelése nem birná őt eddig elfoglalt álláspontja elhagyására, terjessze az ügyet a minisztertanács elejébe eldöntés végett; egyuttal intéztessék ugyan e felirat melléklésével egy rövidebb kérés a miniszterelnök ur ő nmlgához, mint a minisztertanács elnökéhez, a melyen figyelme e sérelmes ügyre felhivatván, az ügy kedvező ellátása kérelmeztessék;

c) hogy a két beadvány ne egyszerü felküldés utján, hanem egy egyházi és világi tagokból püspök ur ő nmltga vezetése alatt a főrendi ház tagjaiból és az országos képviselőkből alakitott küldöttség adja át a két miniszter urnak és szóval is támogassa a beadványokat;

d) arra az esetre, ha a beadványnak nem találna kivánt sikere lenni, felhatalmaztatik az igazgató-tanács, hogy ugyan e kérést mint a Statusgyülés beadványát terjessze a törvényhozó testület mindkét háza elé;

e) püspök úr ő nmga felkéretik, hogy az emlékiratnak egy példányát a maga sajat kisérő iratával terjeszsze fel dr. Haynald Lajos bibornok érsek úr ő eminentiájának és annak pártolására kérje fel őt;

f) arra nézve, hogy ez ügy végleges eldöntéseig minő magatartást kövessen az igazgató-tanács a tankerületi főigazgatóval szemben, az igazgató tanács utasittatik, hogy tartsa magát a mult évi Statusgyülés ez ügyben a 17. pont alatt hozott határozatához.

26. *„Gymnasiumaink szabályzata."*

I. Bevezetés.

1. §. Az erdélyi róm. kath. Státus gymnasiumainak az a feladata, hogy az ifjuságot valláserkölcsi alapon magasabb általános müveltséghez juttassák és a felsőbb tudományos képzésre előkészitsék.

A gymnasium e feladatot a minden irányu humanisticus, főleg ó classicai tudományok segélyével oldja meg.

2. §. Ezen gymnasiumok az autonom joggal biró erdélyi

róm. kath. status tanintézetei és az erdélyi püspök és a róm. kath. igazgató-tanács együttes főtanhatósága alatt állanak.

3. §. Az erdélyi róm. kath. Status autonomiája tanintézeteit illetőleg az Approbatae Constitutiones (I. R. I. Tit. 3. és 9. §§.) ugyanazon törvényen alapszik, mint az erdélyi protestánsoké s egyéb országos törvényeken, fejedelmi alapitó- és kiváltságleveleken, valamint szokáson kivül, legujabban megerősitést nyert az 1883. évi XXX. törvényczikk 41. §. ban.

II. A tanárokról.

4. §. Az erdélyi r. kath. Státus gymnasiumaiban működő tanárok rendesek vagy helyettesek.

A rendes tanárok véglegesen neveztetnek ki évi 800 frt fizetés, 100 frt lakpénz vagy természetbeni szállás és 100 frt tiz éves pótlékkal; nyugdijigénnyel birnak és állásuktól csak szabályszerü fegyelmi eljárás utján foszthatók meg.

A helyettes tanárok 600 frt fizetés és 100 frt lakpénzzel csak ideiglenesen alkalmaztatnak és bármikor elmozdithatók, nyugdijra csak azon esetben tarthatnak igényt, ha rendes tanárokká lettek előmozditva, mely esetben helyettes minőségben töltött szolgálati idejök is beszámittatik.

5. §. Rendes tanár csak olyan feddhetetlen előéletü róm. kath. magyar honpolgár lehet, ki tanári oklevelet nyert, és helyettes minőségben három éven át kifogástalanul működött.

6. §. A jelenleg már alkalmazásban lévő tanárok közül azok, a kik a rendes tanári fizetést (800 frtot) élvezik, a fizetés utalványozásának idejétől rendes tanároknak tekintetnek.

7. §. Okleveles tanárjelöltek először csak helyettes tanári minőségben és helyettes tanári fizetéssel alkalmaztatnak három évig, s ha ez idő alatt hivatásuknak kellőleg megfelelnek, léptetbetők elő rendes tanárokká.

8. §. Oklevelet még nem nyert egyének helyettes tanárokul is csak okleveles egyének hiányában alkalmazhatók, s oly feltétellel, hogy három év lefolyása alatt a tanári szigorlatot letegyék, különben állomásukon tovább meg nem hagyatnak. Az ilyen állomások végleges betöltése is pályázat utján történik, önként értetvén, hogy a ki a tanszéket helyetteskép megfelelőleg betöltötte, hasonlók közt mindenkor előnnyel bir a végleges betöltésnél.

9. §. Az erdélyi róm. kath. Státus gymnasiumaiban működő tanárok a kinevezés módozatát illetőleg háromfélék, u. m.

a) püspöki kinevezéstől függő hittanárok;

b) olyan egyházi és világi tanárok, kiket a püspök és az igazgató tanács együttesen neveznek ki;

c) szerzetes rendi tanárok a kolozsvári, csiksomlyói és kantai gymnasiumoknál, kiket az illető rend főnöke rendel ki.

10. §. A hittanárokat a püspök nevezi ki, s e kinevezést az igazgató-tanácscsal közli tudomásvétel és a fizetés utalványozása végett. A hittanárok a szabályszerű három év elteltével rendes tanárokká mozdittatnak elő, ha ez idő alatt hivatásuknak megfeleltek.

11. §. A 9. §. b) pontja alatti tanárok kinevezése következőleg történik: mihelyt valamely tanári állomás megürül, az igazgató-tanács pályázatot hirdet. A pályázati kérvények szerelvényeikkel együtt az erdélyi püspökhöz adatnak be, ki azokról minősitvényi táblázatot készittet s ezeknek átküldése mellett a pályázók közül a legalkalmasabb három egyént kijelöli, ezek közül az igazgató-tanács egyet tanárnak megválaszt, kinek azután a püspök a kinevezési oklevelet oly szövegezéssel, melyben az igaz.-tanácscsal való egyetértő eljárás kifejezésre jusson, kiadja s ennek másolatát a fizetés utalványozása iránti intézkedés alkalmával az igazgató-tanácsnak megküldi.

12. §. A 9. §. c) pontja alatti szerzetes rendektől, névszerint a kegyes-rendtől, szent Ferenczrendtől és minoritáktól nyert tanárok beállitásánál, az illető rend szervezeti szabályainak tiszteletben tartásával, a rendtől küldött egyén csak abban az esetben fogadható el, ha az illető az 1883. XXX. t. cz. 29. §. feltételeinek minden tekintetben megfelel, miért is az illető rendfőnök tartozik az egyéneket püspök úr ő nmlgának előlegesen bejelenteni".

Fegyelmi szabályok a gymnasiumi tanulókra vonatkozólag.

1. §. Az értelmi fejlődés helyes menetelének hatályos gyámola a vallásos érzésnek ápolása és a hitéleti tények gyakorlása s ezek által az ember kiváló nemesitése. Ezen okból minden tanuló tartozik a vallási gyakorlatokban részt venni, jelesen pedig:

a) A reggeli istenitiszteleten megjelenni.

b) A vasárnapi és ünnepi bitoktatásban, ugyszintén az egyházi évközben tartatni szokott körmenetekben részt venni, elma-

radás esetén pedig magát a hitoktatónál alapos okokkal igazolni.

c) A tanév folyama alatt az igazgatóság által kitüzendő napokon gyónni és áldozni.

d) Az egyház legdicsőbb ünnepe, vagyis a husvéti ünnep alkalmából tartandó szent gyakorlatokat elvégezni.

e) A róm. kath. tanintézetekbe járó felekezeti és más vallásu tanulók kötelesek a vallásukbeli istenitiszteleten és vallási gyakorlatokban résztvenni s e tekintetben teljesiteni mindazt, mi vallásuk köréhez tartozik.

2. §. A templomba való bemenetel és az onnani kijövetel szép rendben történjék; a szent mise vagy vecsernye alatt mindenki egyszer elfoglalt helyét az egész szent ténykedés alatt tartsa meg; társával ne beszélgessen, hanem áhitatos imával vagy szent énekléssel dicsérje az Urat.

3. §. Tekintve azon nagy áldozatokat, melyeket a szülők gyermekeik neveltetése és tanitása érdekében hoznak: minden tanuló lelkes szorgalommal és feddhetetlen magaviselettel, s az isteni gondviseléshez mondandó naponkénti forró imával igyekezzék irántok fiui báláját leróni.

4. §. A szülők után a tanárok lévén legnagyobb jóltevői sők vállalván el helyettük a gondozást és felelősséget, viseltessék a tanuló tanárai iránt kellő tisztelettel, fogadja intéseit szeretettel, engedelmeskedjék odaadó készséggel annál is inkább, mivel csak belső meggyőződésből származó engedelmesség fogja kieszközölni, hogy tanulói pályáján kitüzött müködési czélját elérhesse, s egy hosszu év alatt kifejtendő fáradalmait siker koszoruzza.

5. §. A külső magatartásból következtethetni a belső szivbeli és értelmi mivelődésre.

Azért minden tanuló, akár az iskolában, akár azonkivül, kellő tiszteletet tanusitson a felsőbb rangu személyek iránt, s keresztényekhez s tanuló ifjakhoz illő „Dicsértessék a Jézus Krisztus!“ köszöntéssel üdvözölje a nálánál öregebbeket, vagy általán mindazokat, kikkel érintkezése van.

6. §. Szeresse és becsülje tanulótársait, hogy azok viszont szeressék és becsüljék, óvakodjék mindenféle viszálykodástól. Ha tanulótársa megbántotta, elégtételt ne vegyen, hanem orvoslást az osztálytanárnál vagy az igazgatónál keressen, kik kellőleg megvizsgálván ügyét, azt elintézik. Azon esetben, ha vala-

mely tanuló a másikat megkárositotta, a megkárositott azonna jelentse fel ügyét az osztály-tanárnak, nehogy a késedelem által a dolog tisztába hozatala meg legyen nehezitve. Ha több tanulónak közös kérése, vagy panasza találna lenni, ne járuljanak tömegesen előljárójok elé, hanem válasszanak maguk közül kettőt, kik ügyöket előadják.

7. §. A tanintézeti épület és tanterem azon hely, hol az ifju saját jövő boldogságának alapját veti meg, minek okáért kerülendő abban minden, mi ama nagy czél elérését gátolja, vagy annak méltóságával ellenkezik; ilyen a lárma, illetlenkedés, veszekedés, pörlekedés stb.

8. §. Előadás előtt a tantermekben vagy a folyosókon nem szabad összecsoportosulni, vagy egyik teremből a másikba szaladgálás által zajt ütni, hanem mindenki a feladott leczke felől gondolkodjék. Az előadás kezdetét jelző csengetés után mindenki saját tantermében kijelölt helyét foglalja el és legnagyobb csendben várja be az előadó tanárt.

9. §. A tanintézetbe jövetel és az onnan való távozás mindenkor csendben és rendben történjék. Az iskolában tisztán és illedelmesen öltözködve jelenjék meg minden tanuló, ugy, hogy külsője által is tanulóhoz illő müveltséget tanusitson.

10. §. Megkivántatik, hogy mindenki a szükséges, tisztántartott irószerek- és könyvekkel ellátottan jöjjön az intézetbe. Iskolai kézikönyveken kivül más könyvet, vagy akármely tárgyat, melyre ott szükség nincs, magával hozni lefoglalás büntetése alatt tilos.

11. §. Előadások alatt a legnagyobb csend és figyelem követeltetik, mert ezek nélkül a tanulmányokban kellő haladást tenni nem lehet. Minden tanuló szoros kötelessége a tanároknak a tanulásra vonatkozó utasitásait pontosan követni.

12. §. Az előadásokra későn jönni, azokat szükségtelen kimenés-, egymás kikopogtatása által, vagy bármily módon zavarni szigoruan tiltatik.

13. §. Szünetek alatt az iskolai épület előtt való ácsorgás, mivel a jó renddel ellenkezik s a tanuló szorakozottságát mozditja elő, meg nem engedtetik. A második és harmadik előadási óra közt engedélyezett 10 percznyi szünet alatt a tanulók a tantermet elhagyhatják, hogy az igazgatóság által a helyi viszonyokhoz képest e czélra kijelölt helyen a szabad levegőt élvezhessék.

14. §. Betegség vagy egyéb fontos okból eredő minden iskolamulasztást a szülék vagy helyetteseik az osztályfönöknél mielőbb bejelenteni, a tanulók pedig az iskolában való legelső megjelenésük alkalmával igazolni tartoznak. A tanári kar elvárja, hogy a szülék s helyetteseik a kellemetlen következmények kikerülése végett az igazolás ügyében is a legnagyobb lelkiismeretességgel fognak eljárni.

15. §. Előrelátható akadályozás esetében a tanuló, ha mulasztása egy napnál tovább nem fog terjedni, az osztály-főnöknél, ha a mulasztás egy napnál több időre terjedne, az igazgatónál tartozik előre engedélyt kieszközölni, de mindenkor szüleinek, vagy azok helyettesének irásbeli kérelme alapján.

16. §. Azon tanuló, ki igazolatlanul, ha bár szakadozottan is, annyi órát mulaszt el, mennyi a heti órák száma, a tanintézetből kilépettnek tekintetik Azon esetben, ha ily tanuló az intézetbe ismét visszalépni kiván s ez iránti kérelmével az igazgatósághoz folyamodik, a visszalépés engedélyezhető ugyan, de csak a felsőbb tanhatóság által és azon feltétel alatt, ha az illető az elmulasztott időben előadott tananyagrészletből kellő sikerrel vizsgát tesz.

17. §. A tanintézet közvagyona ellen intézett merényletnek tekintetik bárminemü megkárositás; nem szabad tehát az iskolai padokat faragás vagy más erőszakos tény által megrongálni, a falakra rajzolni, irni vagy azokat máskülönben bemocskolni; nem szabad a taneszközökben és butorokban kárt tenni, annál kevésbbé a padokon vagy az előadási asztalon lépdelni s ezt feszegetni vagy épen idegen kulcscsal erőszakosan fölnyitni. Azon esetben, ha valaki e pont ellen vét, a kárt megtériteni tartozik, s ha a kártételhez rosszakarat is járult, szigoru fegyelmi büntetés alá esik; — oly esetben pedig, ha a kárositás makacs elhallgatás, vagy könnyelmü föl nem jelentés következtében nem tudatik ki, az illető osztály tanulói egyetemlegesen fognak fegyelmi vizsgálat alá esni.

18. §. Nem szabad pénzt kölcsönözni, ugyszintén a szülék, vagy gyámok által megszerzett ruhákat, könyveket, irószereket vagy egyéb taneszközöket és tárgyakat elzálogositani, elidegeniteni, vagy szülői beleegyezés nélkül mással kicserélni vagy eladni. Az ezen tekintetben elkövetett kihágásokat a tanári testület szigoruan bünteti, valamint — mitől Isten őrizzen — a netán elkövetett lopást is, annál is inkább, mivel a meglevők-

nek elvesztegetése nem kevésbbé sulyos megitélés alá esik, mint a másénak elsajátitása.

19. §. Egyesületeket és társulatokat csak a tanári kar, illetőleg az igazgatóság felügyelete és ellenőrzése mellett, az igazgatóságtól vagy az egyesület s társulat minőségéhez képest, a felsőbb tanhatóságtól nyert engedély alapján lehet alakitani.

20. §. Az iskola körén kivül eső egyesületek vagy társulatok tagjai tanulók semmi esetre sem lehetnek.

21. §. Korcsmába, kávéházba, nyilvános mulatóhelyre csak a szülék vagy azokat helyettesitő oly egyének társaságában szabad menni, a kik a tanuló magaviseletéről kezeskedhetnek.

22. §. Szinházba s müveltkörü tánczmulatságba a tanulók szülőik vagy ezek helyettesei nélkül csak az osztály-főnöktől esetről-esetre nyert engedélylyel mehetnek.

23. §. Az oktatás és nevelés nagyhorderejü érdeke mindenesetre megkivánja, hogy a tanári testület és igazgatóság a tanulóknak elszállásolását figyelemmel kisérje és a szálláson történő viszonyokat is nyilván tartsa, minek okáért a tanulók a lakást, hová év elején elhelyezkedtek, az igazgatóságnak a beiratás alkalmával bejelenteni kötelesek, ugyszintén tartoznak minden alkalommal bejelenteni a szállás-változtatást is, melyet évközben előforduló körülmények netán szükségessé tettek, mindkét esetben a szülék vagy helyetteseik beleegyezése feltétlenül megkivántatván.

24. §. Tilos általában minden nyerészkedő játék, ugyszintén a dohányzás vagy szivarozás is.

25. §. Nemkülönben tilos a fegyverek vagy veszélyesebb sértésre alkalmas botok hordása, s éneklő madarak s tojásaik pusztitása, a helybeli hatóság által kitüzött helyeken kivüli csuszkálás, korcsolyázás, csonakázás és a szabadban való fürdés.

26. §. Minden tanuló tartsa szoros kötelességének az „Értesitőket“ szülőinek bemutatni, általuk vagy gyámjaik által aláiratni s igy 14 nap alatt az osztálytanárnak visszaadni; az iskolai bizonyitványt pedig, mint a következő tanév elején történendő felvételnek szükséges kellékét, tisztán megóvni s a maga idejében előmutatni.

27. §. Az időszaki értesitő és iskolai bizonyitvány meghamisitását szigoru fegyelmi vizsgálat követi s a hamisitás tényálladékának megállapitása az intézetből való kizárást vonja maga után.

28. §. A tanulóknak télen esti 8, tavaszszal és őszszel 9, nyáron 10 órán tul a szállásról kimaradni meg nem engedtetik.

29. §. Ezen szabályok elleni vétségek következő fegyelmezési fokozattal fognak büntettetni, illetőleg következő büntetési fokozatok alkalmaztatnak.

a) A tanár által való magános figyelmeztetés és intés, a tanuló hibájának kellő megvilágositásával.

b) Az osztály előtt való nyilvános megdorgálás, ez különben minden oly esetben már előbb is alkalmaztatik, a hol az ifju magaviselete közbotrányt okozott.

c) A tanuló hibájának szigoru feddése az osztályfőnök által.

d) Az igazgató elé idézés, ki ez alkalommal, ha szükségét látja, ajánlhatja a tanuló csendes eltávozását az intézetből.

e) Bezáratás az iskolában szellemi foglalkozás és a tanárok felügyelete mellett.

f) A tanári szék elé idézés azon figyelmeztetéssel, hogy nem javulás esetében kizáratik az intézetből.

g) Kizáratás az intézetből, mely fölött a tanári szék dönt, a kizáratási határozat azonban a felsőbb tanhatósághoz megerősités végett felterjesztetik.

A fegyelmi büntetések egyes fokozatai az előfordult kihágások minősége és a tanári kar belátása szerint ismételten is alkalmazandók, mielőtt a szigorubb fokozat alkalmazásának hely adatik.

30. §. Minden ily büntetés alkalmazásáról a tanuló szülői vagy azok helyettesei azonnal értesittetnek. A kizáratás esetében, valamint a csendes eltávolitáskor is, e büntetések alkalmazásának oka az elmeneti bizonyitványban kitétetik.

31. §. A tanári testület jogában áll, oly esetben, a midőn félreismerhetetlen az erkölcsi romlottság, s az bármely intézet erkölcsiségét veszélyeztetné, az illető tanulónak az ország összes iskoláiból való kitiltását is javaslatba hozni saját felsőbb hatóságánál.

32. §. Mivel tehát e büntetés fokozatok szerint az intéseket, a megdorgálásokat és bezárásokat az intézetből való csendes eltávolitás vagy kizárás követi: a tanulók az iskolai törvények csekélyebb áthágásától is gondosan őrizkedjenek, hogy ismételt vétségeik által a büntetés egész szigorát magukra ne vonják; a szülék s helyetteseik pedig minden tőlük kitelhető

módon oda hatni törekedjenek, hogy gyermekeik s illetőleg a gondviselésükre bizott tanulók kötelességeiket mindenben pontosan teljesitsék, az iskolai törvényeket a legnagyobb tiszteletben tartsák; nehogy különben az ifju jövőjét koczkáztassák.

33. Püspök úr ő nmlgának azon kegyességeért, hogy népiskolai czélokra a mult iskolaév folyama alatt hat ezer forintot méltóztatott áldozni, a Statusgyülés lelkes éljenzések közt köszönetet szavaz. Ez alkalommal tett felszólalásra a Statusgyülés határozatilag kimondja, miszerint elvárja, hogy az islafenntartó egyházközségek, melyek azt megtehetik, néptanitóik fizetését legalább a törvénykövetelte összegre emeljék fel.

36. A kötvények conversiójára vonatkozólag a Statusgyülés a következő szövegü felterjesztést fogadta el:

Nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi magyar királyi Miniszter ur!

A mult 1883. évi október 9—11 napjaiban Gyula Fehérvárt tartott tanácskozásunk alkalmával beható megfontolás és elhatározás után fölhatalmaztuk volt igazgatótanácsunkat, hogy az erdélyi róm. kath. tanulmányialap vagyonához tartozó 636,420 frt erd. földtehermentesitési A. betüs kötvénynek B. betüs vagyis szelvényes kötvényekkel való kicserélése iránt tegyen lépéseket, illetőleg Nagyméltóságod magas beleegyezését ezen kicserélésre kérje ki.

Inditott pedig minket akkor ezen elhatározásra többek közt azon Nagyméltóságod előtt is ismert körülmény, hogy középiskoláink jó karban tartása s a tudományos haladás és törvény követelményeinek megfelelő fokozatos tovább fejlesztése napról napra több anyagi erőt igényel, hogy ennek folytán mi is arra vagyunk utalva, hogy értékpapirjaink kicserélése és jövedelmezőbb kamatláb melletti elhelyezése által tanulmányi alapunk jövedelmét is szaporitsuk s ily uton az emelkedő szükségek fedezésére is módot találjunk.

Sajnosan értesültünk igazgatótanácsunk évi jelentésének ezen ügyre vonatkozó részéből, hogy Nagyméltóságod az ezen tárgyban tisztelettelj esen fölterjesztett kérést mostanig válasz nélkül hagyni méltóztatott, mi által a különben üdvös és culturalis szempontból is igen fontos czél elérése lehetetlenné vált. Továbbá arról is értesültünk, hogy a kisorsolt kötvények kész-

pénzben való kifizetése azon okból tagadtatott meg, hogy az alapok kihuzott kötvényeinek összege ismét hasonló kötvényekbe viszsza fektetendő.

Minthogy azon körülmények, melyek nekünk mult évben a kicserélésre vonatkozó elhatározásunknál indokul szolgáltak, ma is fönnforognak, s minthogy a dolog természetéből kifolyólag, de önkormányzati állapotunknál fogva is elvitázhatlan jogunk van arra, hogy vagyonunkat czélszerü átváltoztatás által gyarapitsuk annál is inkább, hogy ezen eljárásunk az államnak legkisebb megterheltetésével sincs összekötve, mély tisztelettel párosult azon kéréssel járulunk Nagyméltóságod elé, méltóztassék igazgatótanácsunknak folyó évi márczius 31-én 410 szám alatti fölterjesztésére válaszolólag magas beleegyezését adni abba, hogy a tanulmányi alaphoz tartozó fönebb emlitett erdélyi föld, tehermentesitési A. betüs kötvények, ugyszintén a többi alapok tulajdonában levő hasonló kötvények B. betüsökkel kicseréltessenek s utóbbiak, nem különben az alapokhoz tartozó magyar vasuti kölcsön kötvények többet kamatozó más államkötvényekre convertáltassanak.

Legalázatosabban kifejezett kérésünk teljesitését annál biztosabban reméljük, mert meg vagyunk győződve, hogy Nagyméltóságod az erdélyi sajátlagos viszonyoknál fogva is igen fontos cultur törekvéseink utjában nem kiván akadályt gördíteni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletünk őszinte nyilvánitását.

Kelt Gyula-Fehérvártt, 1884 Szeptember 22-én tartott gyülésünkben.

38. Püspök úr ő nmlga javaslata folytán:

a) az igazgatótanács jövő jelentésének tárgyalására kiküldendő bizottság tagjaiul: Barts Ferencz, Beke Antal, György István, Möller Ede és Jung Cseke Lajos az egyháziakból; — b. Apor Károly, Zsigmond Dezső, Geczö János, Mohai Sándor, Győrfy Gyula, dr. Csiki Viktor, Placsintár Dávid, Seethal Ferencz, Török Bertalan és dr. Török Albert a világiak közül;

b) a költségvetési és zárszámadási egyesitett bizottság tagjaiul: dr. Salzbauer János, Lukács Béla, Ugron Gábor, Istvánfy József és Kremniczky Armánd;

c) az iskolai bizottság tagjaiul végre: Fábián Sándor, Imets F. Jákó, Karácson Márton, dr. Vajda Gyula, Avéd Jákó, Pál Gyula és Szigethy István küldetnek ki.

39. Az ügysorozat ilyképeni letárgyalása után püspök úr ő nmlga felhivja a mult Statusgyülés által a kepeügy tanulmányozására kiküldött bizottságokat, hogy eddigi munkásságukról jelentést tegyenek.

E bizottságok, valamint a Statusgyülés több tagjának felszólalásából kiderülvén az, miszerint a kepe ügye korán sincs azon stadiumban, hogy a Statusgyülés e tekintetben bármily határozatot hozhasson: a kiküldött bizottságok, elhalt Demeter Endre helyébe Jung-Cseke Lajos és a csiki bizottságba Márton Ferencz és dr. Éltes Károly választatván meg, felhivatnak, hogy a tanulmányozást folytassák és egyöntetü eredményre jutni törekedjenek, más szakférfiakat is a tanácskozásba meghiván, sőt a többi vallásfelekezetekkel is e tekintetben érintkezvén.

40). A Statusgyülés e harmadik ülése jegyzőkönyvének hitelesitésére Barts Ferencz, Beke Antal, dr. Mohai Sándor és Avéd Jákó küldetnek ki.

41. Püspök ur ő nagyméltósága ezek után a Statusgyülés összes tagjainak a tanusitott buzgó közremüködésért köszönetet mondván, világi elnök ő nmlga emelkedett viszonzó és hilibi Gál János meleg bucsu- és püspöki áldást kérő szavai után a gyülést lelkes éljenzések közt befejezettnek nyilvánitja és főpásztori áldásban részesiti.

Az erdélyi római katholikus Statusgyülés 1885. szeptember 21. 22. és 23-kán tartott üléseinek

Jegyzőkönyvéből.

1. A Szent-Lélek segitségül hivása után Püspök ur ő nmlga a gyülés lelkesült üdvözletével fogadtatván, azt a következő beszéddel megnyitja:

Mélyen tisztelt kath. Statusgyülés!

Ma Isten segitségével az erdélyi püspökségem idejére eső negyedik Statusgyülést van szerencsém megnyitni.

Örömmel teszem azt, mert minden Statusgyülésben alkalmas tényezőt látok az erdélyi püspöki megye anyagi és szellemi ügyeinek fejlesztésére, a kath. öntudat és munkásság ébresztésére, s azon hazafias törekvések ápolására, melyek a kath. vallási, oktatási és nevelési érdekek terjesztése által a közmüvelődést s a haza közboldogságát legbiztosabban előmozditják.

Ily tényező lesz a most megnyiló kath. Statusgyülés is,

mely a tanácskozás tárgyát képező nagyfontosságu pontokat te kintve, oly nagy és nemes feladat előtt áll, melynél fontosabbat a közelebbi években megtartott Statusgyülések alig tárgyaltak.

Nem bocsátkozom ezen pontozatoknak részletes felemlitésébe; azok az igazgatótanács által beterjesztett s a mult évi Statusgyülés kebléből kiküldött bizottság által előlegesen megvitatott munkálatban a Statusgyülés előtt állanak és hiszem rendületlenül, hogy azok teljesen higgadt tanácskozásunk folytán Isten segedelmével oly megállapodásra fognak eljuttatni, mely hőnszeretett kath. anyaszentegyházunk és édes hazánk javára és előmenetelére fognak szolgálni.

És én ezt annál biztosabban merem reményleni, mert minket tanácskozásainkban s a határozatok hozatalában sem politikai pártszinezet, sem magánérdek nem vezethet. Mi ennél magasabb szinvonalon szeretünk állani. Mi nem személyes, hanem közérdeket tartottunk és tartandunk mindig szemelőtt Statusgyüléseinkben: a kath. egyház érdekét, mely életünket megszenteli és örök boldogságunkat biztositja, s a haza érdekét, mely mindent magában foglal, mi előttünk becses és drága lehetne. E két érdekbe folynak össze személyes érdekeink, ha amazokat vallásos és hazafias lelkülettel hatályosan és kitartóan előmozditani törekedtünk, megfizetve mindent, mivel csak tartozánk: akkor az egyház áldásában s a haza felragyogó üdvében saját boldogságunkat fogjuk feltalálni.

Ezen meggyőződésben van szerencsém a Statusgyülés minden egyes tagját őszinte szivből üdvözölni, és tanácskozásainkra Istennek segitő szent kegyelmét és áldását lelkérve, az 1885-iki kath. Statusgyülést ezzel megnyitottnak nyilvánitom."

A megnyitó beszéd hangosan nyilvánuló örömüdvözlettel fogadtatik.

2. A meghivott 67 egyházi és 135 világi tag közül megjelent és igazoltatott 53 egyházi és 69 világi, összesen 122 tag.

4. Inditványoztatik: utasittassanak a jegyzők, hogy ezután minden egyes határozat bevezetésébe szóról-szóra vegyék be az igazgató-tanács jelentésének azt a pontját, valamint a 15-ös bizottság vonatkozó észrevételeit, a melyek alapján az illető határozat keletkezett.

Az inditvány avval a módositással fogadtatik el, hogy miután az igazgató-tanács jelentése ugy is ki van nyomtatva, csakis a

15-ös bizottság észrevételei és esetleg javaslatai, vagy inditványai vétessenek fel szó szerint a jegyzőkönyvbe.

7. Inditvány tétetik az iránt, hogy sok bonyodalmat, de különösen késlekedést okozván az a körülmény, hogy az igazgató tanács nem a püspöki székhelyen működik, és inditványozó nézete szerint azok az akadályok, a melyek miatt az igazgatótanácsot Kolozsvárról máshová áthelyezni nem lehetett, ma már nem létezvén, intézkedjék a Statusgyülés ugy, hogy az igazgatótanács székhelyét a maga rendjén át lehessen tenni Gyulafehérra a püspök székhelyére, és különösen az ujonnan választandó igazgató-tanácsosok kiszemelésénél legyen tekintettel e körülményre. Más oldalról kiemeltetvén, hogy az inditványozott áthelyezés ez idő szerint legalább is nem korszerü, ajánltatik az inditvány mellőzésével a napirendre térés.

A Statusgyülés az inditványt ez idő szerint mellőzvén, napirendre tér.

Ajánlatba hozatik, hogy Filker Elek volt buzgó és munkás titkár elhunyta felett a Statusgyülés is jegyzőkönyvi részvétét fejezze ki.

A javaslatot a Statusgyülés avval az örömteljes készséggel teszi magáévá, a mely egy erkölcsi kötelesség teljesitésével jár; ezért a jelen jegyzőkönyvben nyilt őszinteséggel fejezi ki elismerését azokért a buzgó, szorgalmas és sikeres munkákért, a melyeket a boldogult titkár Filker Elek a Status szolgálatában évek hosszú során át egész odaadással végzett és egyszersmind fájdalmas részvétét fejezi ki a boldogultnak emberszámitás szerint véletlenül bekövetkezett kimulta felett.

Az erd. r. k. egyházmegyei Igazgatótanácsnak ügyrendtartása következőképen állapittatik meg:

1. §. Minden az 1873-ki Statusgyülés által adott utasitás 7—19 §§ ban részletesen fölemlitett ügyek tanácsban intézendők el; az ezen ügyek előkészitésére vonatkozó intézkedések, valamint az igazgatótanács határozatainak végrehajtása s az ezek körül fölmerülő hivatalos levelezések, kebli ügykezelés sat. folyó ügyeket alkotnak.

A folyó ügyeket az elnök az előadóval egyetértőleg tanácson kivül intézi el.

2. §. Az igazgatótanács ülései rendesek és rendkivüliek. A

rendesek azok, melyek minden hónapban egyszer, előre meghatározott napon, rendkivüliek, melyek különös fontosságu vagy halasztást nem szenvedő ügyek tárgyalása végett az előbbieken kivül tartatnak.

Mindkét nemü ülésekre a tagok külön meghivandók.

Rendkivüli ülések alkalmával csakis a rendkivüli ülés összehivására alkalmat adott ügy tárgyalható és határozható el.

3. §. Minden tag köteles a szabályszerüleg kihirdetett ülésen megjelenni.

4. §. Az igazgatótanács ülései nem nyilvánosak s minden tag az azokon tárgyalt ügyek körüli tanácskozás, szavazás és határozatokra nézve, mennyiben ezt a dolog természete megkivánná, titoktartásra van kötelezve.

5. §. A tanácsban az elnök, akadályoztatása esetén az alelnök, illetőleg az igazgatótanács legidősebb tagja elnököl. Ő határozza meg a napi rendet, vezeti a tanácskozást és szavazást, kihirdeti a határozatot vagy a körülményekhez képest az ülést elnapolja.

6. § A tanácsban az ügydarabok előadását az előadó, vagy ennek akadályoztatása esetében a tiszteletbeli előadó, esetleg a titkár végzi.

Minden előadandó ügydarab előadási ivet kap, melynek baloldalán az ügydarab száma és lényeges tartalma, jobboldalán az előadó határozati inditványa foglal helyet.

7. §. A tanácskozás az utolsó ülés jegyzőkönyvének hitelesitésével veszi kezdetét. Ezt követi a folyó ügyek (1. §) elintézési módjának az iktató könyv alapján (18. §.) rövid közlése és az ülési tárgyak előadása.

8. §. Az előadói vélemény meghallgatása után minden tagnak joga van a tárgyhoz szabadon hozzászólni, azon sorrendben, a mint erre az elnöknél jelentkezik.

9. §. A megvitatás után az elnök a tanácskozás eredményét még egyszer röviden összefoglalván, a kérdést felteszi és szavazás alá bocsátja. A kérdés mindig ugy teendő fel, hogy arra egyszerü igen-nel vagy nem-mel lehessen szavazni.

10. §. A szavazás személyi ügyekben titkosan történik, minden más ügy élő szóval történendő szavazás utján döntetik el.

11. §. Érvényes határozat hozatalára az elnökön kivül legalább öt, vagyont illető és más fontosabb ügyekben az elnö-

kön kivül hat tag jelenléte kivántatik. A szavazatok általános többsége döntő; a szavazatok egyenlősége esetében pedig az a vélemény lesz határozattá, melyhez az elnök csatlakozik.

Az igazgatótanács azon tagja, a ki a tanács elé terjesztett valamely ügyben akár anyagilag, akár rokoni összeköttetéseknél fogva érdekelve van, a kérdéses ügy tárgyalásában és a fölötti határozathozatalban részt nem vehet.

12. §. Minden tagnak joga van az előadói véleménynyel szemben saját véleményét külön inditvány alakjában előterjeszteni és ezt azon esetre, ha el nem fogadtatnék, mint különvéleményt jegyzőkönyvre vétetni. Szavazás alá ilyenkor először az előadó inditványa bocsáttatik.

13. §. Minden tagnak joga van a tanácskozásba hozott ügyeken kivül, ezek letárgyalása után, önálló inditványokat akár élő szóval, akár irásba foglalva előterjeszteni. (L. 2. §. harmadik bekezdés)

14. §. Minden ülésről jegyzőkönyv vitetik, melybe az ülés napja, a jelenlevők nevei, és a tanácsban tárgyalt ügyek oly módon iktattatnak be, hogy a jegyzőkönyv baloldala az ügyviteli számot, a tanácskozás kivonatos tartalmát, esetleg különvéleményeket, jobb oldala pedig a hozott határozatot tartalmazza.

15. §. A jegyzőkönyvet az elnök és a titkár irják alá.

16. §. A jegyzőkönyv hitelesitése után az abban foglalt határozatokon utólagos változtatásnak helye nincs.

17. §. Az igazgatótanács érvenyesen hozott határozatai azonnal végrehajthatók.

18. §. Az igazgatótanács saját iktató könyvet tart, melybe a hozzá intézett ügydarabok folyó és irattári száma, a beadás napja, a beadvány lényeges tartalma, elintézésének ideje és módja iktatandók.

E mellett pontos betürendes tárgymutató lajstrom (index) vezetendő.

19. §. A beadványokat az elnök, esetleg az előadó veszi be és bontja fel.

20. §. Az igazgatótanács kiadványait az igazgatótanács irodája végzi.

21. §. Minden kiadvány az elnök és titkár aláirásával láttatik el és hivatalos pecsét alatt megy ki.

22. §. Az elintézések után az irományoknál maradó ügydarabok, fogalmazványok az iratárba tétetnek. (25.) §.

23. § Az irodát az elnök felügyelete alatt közvetlen az előadó vezeti. Különösen ő készitteti és vizsgálja át a kiadványokat, őrködik az irodai személyzet eljárása felett.

24. §. Az előadó segitségére van a titkár. O végzi annak akadályoztatása esetében a 23. §-ban irt teendőket; teljesiti az igazgatótanács tanácsaiban a jegyzői teendőket; nyilvántartja az időszaki beadványokat.

Ha a rendes titkár betegség vagy más menthető ok folytán hivatalos működésében akadályozva van, helyét a tiszteletbeli titkár pótolja.

25. §. Az igazgatótanács iratai rendbentartására és megőrzésére az irattár szolgál, melynek felelős őre a titkár.

26. §. Az irattárba beérkezett ügydarabok az iktató számok sorrendje szerint helyeztetnek el.

27. §. Az irattár hivatalos iratai magán személyeknek ki nem adhatók.

28. §. Az igazgatótanács irodájának hivatalos órája vasár- és ünnepnapokat kivéve, d. e. 9—1. Az irodaszemélyzetre nézve ennek meghosszabitása az elnök hatáskörébe tartozik.

29. §. Az igazgatótanács a maga ügykezeléséről csak a Statusgyülésnek felelős.

11. Inditványoztatik, hogy a Statusgyülés feliratban ujólag kérje fel a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur ő Nagyméltóságát a vallásalap segélyezésének mielőbbi megvalósitására.

Az inditvány elfogadtatik.

14. A Statusgyülés a radnóthi uradalom megvásárlása körül követett eljárását az igazgatótanácsnak jóváhagyja és ugy e vásárnál, valamint az azzal kapcsolatos conversionál tanusitott körültekintésért köszönetét fejezi ki; éppen ugy jóvákagyja abbeli határozatát, hogy a bekebelezéssel biztositott jelzálog-kölcsönből hátralevő 287,635 frt 70 kr. tartozást nem egyszerre, hanem a szabályszerű törlesztési terv szerint akarja törlesztetni.

19. Tárggalás alá vétetik a radnóthi uradalom jövőbeli kezelésére vonatkozó javaslat, ujból felolvastatván a 15 ös bizottság erre vonatkozó javaslata, a mint következik;

„Beható tanácskozás alá vevén a jelentésnek a radnóthi uradalom jövendőbeli kezelése iránt a VI. pontban előadott javaslatát, miután általán véve ugy a házi, mint a haszonbérleti vagy fix administratio szerinti kezelés gazdasági czélszerüsége indokolt lehet s az egyes kezelési módszerek közötti választás

attól függ, hogy a jószágra nézve fennforgó különös viszonyok melyiket teszik kivánatosabbá, már pedig a megvétel óta eltelt idő nem volt elegendő arra, hogy akár a jószág jövedelmezőségi viszonyai, akár alkalmas bérlő vagy fix administrator nyerhetése tekintetében oly tapasztalatok tétessenek, melyeknek alapján a jövőre való kezelés végleges elhatározása megnyugvással volna eszközölhető, miután a jelen nyomasztó gazdasági viszonyok között kielégitő haszonbérlet kötésére ily terjedelmes jószágra nézve nem kinálkozik alkalom, de másfelől a házi kezelés végleges berendezésének előnyös volta sincs az eddigi tapasztalatok által kellőleg földeritve, inditványozzuk, bizza meg a Statusgyülés az igazgatótanácsot a házi kezelésnek az eddigi módozatok szerint még egy évig leendő folytatására és utasitsa, miként az ez idő alatti tapasztalatokat felhasználva s esetleg minden tekintetben garantiát nyujtó haszonbérlő vagy fix administrator szerzése iránt lépéseket téve, terjesszen a kezelés módozatának végleges megállapitására vonatkozó tervet a jövő évi Statusgyülés elé."

A tárgy minden oldalról alaposan megvitattatván, egy közbevetett inditvány alapján Püspök ur ő nmlga könnyebb tájékozódhatás érdekében négyfelé osztja a kérdést és igy szavazás alá bocsátván, határoztatik:

a) a Statusgyülés kimondja, hogy a házi kezelést nem fogadja el;

b) minthogy azonban rögtön a haszonbérbeadás már csak azért sem volna foganatositható, mivel sem a haszonbér föltételei sem a megállapitandó haszonbérösszeg mekkorasága iránt sem a Statusgyülés, sem az igazgatótanács alaposan és pontosan tájékozva nincs, elfogadtatik az igazgatótanács és a 15-ös bizottság abbeli javaslata, hogy a jelenleg fönálló ideiglenes házi kezelés 1886-iki deczember végéig változatlanul fönntartassék;

c) elvben kimondatik, hogy ez ideiglenes állapot végéig minden intézkedés megtétessék arra, hogy a radnóthi uradalom előnyösen oly haszonbérlőnek adathassék haszonbérbe, a ki a haszonbérleti tárgy teljes értékben való föntartása, valamint a haszonbérösszeg részleteinek pontos befizetése iránt minden irányban elfogadható és megnyugtatható biztositékot nyujt;

d) a haszonbérbeadás előkészitésére a Statusgyülés a maga kebeléből egy öttagu bizottságot küld ki oly megbizással, hogy a hely szinén számba vevén és értékileg megbecsülvén azokat az alkotó részeit a radnóthi uradalomnak, a melyek a haszon-

bérlet tárgyai lesznek, alapos és kimerítő javaslatot terjesszen az igazgatótanács utján a Statusgyülés elejébe arra nézve, hogy a kiadandó birtok és a jelenleg rajta levő fölszerelés mennyi tőkeértéknek felel meg, mekkorára lehet átlagosan az okszerü gazdálkodás utján belőle huzható tiszta jövedelmet tenni; mily feltételek és óvadékok volnának a megkötendő haszonbér-szerződésben megállapitandók és végre mekkora a legkisebb bérösszeg, a melyért, és az időtartam, a melyre az uradalmat kiadni lehet.

20. A Statusgyülés az igazgató-tanácstól szerveztetni ajánlott jószágigazgatóságnak feállitását, valamint általában a fönálló szervezet módositását czélzó más inditványokat mellőzvén, a jelenlegi állapotot fönntartja; ennélfogva:

a) elhatározza, hogy titkárt választ ugyanazoknak a hivatalos teendőknek teljesitésére, ugyanazon javadalmakkal, a hogy az elhunyt titkár végezte és élvezte;

b) az előadó, valamint a titkár számára ajánlatba bozott ötödéves dijpótlékokat nem adja meg;

c) a titkárválasztásra kijelölő bizottságot nem alkot; hanem erre épen ugy, mint az alelnök választásra föntartja a szabad választást.

23. Az igazgató tanács már mult évi Statusgyülés jegyzőkönyvének 23-ik pontja alatt fel volt hatalmazva, hogy ha az érettségi vizsgálatok ügyében az akkor elfogadott és felterjesztendőnek határozott feliratnak kivánt sikere nem lenne, ugyanazt a törvényhozás elé terjessze: de miután egyfelől a 7044—1885. számu vallás és közoktatásügyi miniszteri leirat később érkezett, sem mint a felirat az országgyülés mult ülésszaka alatt felterjeszthető lett volna; másfelől az idézett vallás- és közoktatásügyi miniszteri leirat oly uj érveket és álláspontot nyilvánit, melyek ujabb hathatós czáfolatot igényelnek, czélszerünek mutatkozik a bemutatott uj és terjedelmesebb feliratnak most már a Statusgyülés által leendő felterjesztése."

A Statusgyülés az előterjesztett javaslat értelmében a bemutatott emlékiratot magáévá teszi és a törvényhozás mindkét háza elé felterjeszteni határozza, egyszersmind a feliratot kinyomatni és a két ház tagjai közt kiosztani rendeli. Püspök úr ő Nagyméltóságát felkéri az iránt intézkedni, hogy a felterjesztés kellő uton a két ház elibe jusson és a katholikus képviselő uraktól elvárja, hogy ugy a tárgyaláskor, mint a szavazáskor hathatósan pártolják és támogassák autonomiánk ügyét.

A felirat szövege véglegesen következőleg állapittatik meg

Mélyen tisztelt Képviselőház! (Főrendiház.)

Alkotmányos fogalmaink szerint, de törvényeink értelmében is, a fennálló törvénynek kötelező erejü magyarázatára egyedül a magyar törvényhozás lévén hivatott, de még nem létezvén hazánkban közigazgatási legfelsőbb bíróság, mely hivatva volna a kormány sérelmes eljárását birálata és elhatározása tárgyává tenni, miután az erdélyi róm. kath. Statusnak az erdélyrészi kath. iskolákra s azoknak a magas kormányhoz való viszonyára vonatkozólag, vallás és közoktatási magy. kir. Miniszter úr ő nagyméltósága, az 1883. évi 30-ik törvényczikk életbeléptetése daczára is, sőt ép arra támaszkodva, oly állást foglalt el, mely meggyőződésünk szerint, a mellett, hogy tett, vagy netalán teendő intézkedéseiben következetesen érvényre emelkedve hazai törvényeinkben biztositott autonom jogainkat érzékenyen megtámadja, és végkövetkezményeiben autonomiánknak tényleges lerombolására vezethetne, a fenn idézett törvény szellemével, de tiszta és félremagyarázhatlan rendelkezésével is merő ellentétben áll: erkölcsi kötelességünk a törvény által biztositott jog megvédése czéljából a mélyen tisztelt képviselőháznál (főrendiháznál) orvoslást keresni, illetőleg kötelező erejü törvénymagyarázatot kérni, annyival is inkább, mert az autonomia a jogok oly lánczolata, melynél csak egy, és még oly csekélynek látszó lánczszem áttörése, vagy szétrepesztése megfosztja az éltető erejétől s eredményezi az egyik lánczszemnek a másik után való elhullását!

A kérdés első sorban és ez idő szerint az erdélyrészi róm. kath. gymnasiumok és a tankerületi királyi főigazgatóságok közötti viszonyt illeti, melyre vonatkozólag vallás és közoktatási magy. kir. Miniszter úr ő Nagyméltósága azon feltevésből indul ki, hogy e tekintetben az 1883. évi 30. törvényczikk 45. §-a irányadó, miből kifolyólag a tankerületi kir. főigazgatónak vindicálja a jogot, hogy érettségi vizsgálatainkon elnököljön s ő jelölje ki az irásbeli tételeket: egyszóval: oly intézeteknek tekinti erdélyrészi kath. gymnasiumainkat, mintha azok az ő rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanának s melyekre is vonatkoznék tehát az idézett törvény 45. §-ának intézkedése, annyival is inkább, — mint ezt 15,983—1884. számu magas leiratában hangsulyozza — mert gymnasiumainknál az érettségi

vizsgálatakon eddig is állitólag — a kir. tankerületi főigazgató volt a szabályszerü elnök.

Miután az ellentétes és egymással ki nem egyeztethető felfogás tárgyát az 1883. évi 30-ik törvczikk 45. §-a képezi, vagyis az a kérdés tárgya, vajjon az idézett törvény értelmében erdélyrészi kath. gymnasiumaink az autonom felekezetü középiskolák közé tartoznak-e s azokra ennek következtében az idézett törvény 23 és 24. §§-ainak rendelkezései alkamazandók-e vagy oly iskolák azok, melyek a vallás és közoktatási Miniszter úr rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanak, melyekre tehát az idézett törvény 45-dik § a volna alkalmazandó, a végre, hogy a mi felfogásunk helyességét kimutassuk, mely abban összpontosul, hogy gymnasiumainkra csakis az idézett törvényczikk 23. és 24. §§-ai jöhetnek alkalmazásba, s hogy feltüntessük sérelmességét azon nézetnek, melyet vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr ő nagyméltósága vall s mely szerint gymnasiumaink az ő rendelkezése és közvetlen vezetése alá tartoznának, melyekre ép azért a törvény 45. §-a nyerne alkalmazást, csak azt kell kell igazolnunk, hogy:

a) törvényen gyökeredző autonomiával birunk;

b) ezen autonomiánkat az 1883-iki 30. t. cz. is határozottan elismeri;

c) erdélyrészi katholikus gymnasiumaink soha sem állottak a vallás és közoktatási m. kir. Miniszter úr ő nagyméltóságának rendelkezése és közvetlen vezetése alatt.

Az erdélyi helvét és ágostai vallásu egyházak, nemkülönben az unitáriusok autonomicus jogait az Approbatae és Compilatae Contitutiones Erdély köztörvényei biztositják. Ugyanezen köztörvények biztositották és biztositják az önkormányzati jogot az érdélyi róm. kath. egyháznak is, mivel a róm. kath. vallást mindenütt a négy recepta religiohoz számitják, ugyanazon függetlenséget, jogokat és kiváltságokat adnak a róm. kath. vallásnak is, mint a már három bevett vallásnak.

Elégséges arra nézve hivatkozni az Approbata I. rész, I. czim, III. és IX. szakaszaira, habár a törvénykönyv egyéb számos helyei is hasonlót bizonyitanak. Valamint a protestans atyafiak Erdély sarkalatos törvényei által biztositott önkormányzati jogok alapján egyházi, iskolai és alapitványi ügyeiket függetlenül kezelték és intézték, ugy intézték s kezelték ugyanazon

törvényes jogoknál fogva az erdélyi róm. katholikusok is egyházi, iskolai és alapitványi ügyeiket századokon át, köteles tiszteletben tartván az uralkodók legfőbb felügyeleti jogát. Az önkormányzati jog folytonos gyakorlásáról tanuságot tesznek az erdélyi róm. katholikus Status által 1717. 1732. és 1791-ben hozott határozatok.

Az erdélyi bevett négy vallás jogait s igy a róm. kath. Status autonomiáját is megerősiti Lipót 1691. deczember 4-iki hitlevele, melynek első pontja igy szól „in causa receptarum ibidem religionum, templorum, scholarum, parochiarum . . quam ibi nunc extant nihil alterabitur contradictionibus quibuscunque sive sacri, sive profani ordinis, nihil unquam in contrarium valentibus.“ A harmadik pontban pedig ez áll: „Approbatas et compilatas patriae illius leges constitutiones in vigore inviolabili permansuras declaramus.“

1775-ben az erdélyi főkormányszék mellett tekintettel a róm. kath. Status törvényes autonomiájára, a róm. kath. vallási egyházi, iskolai és alapitványi ügyek kezelésére és intézésére „Catholica Commissio“ elnevezés alatt egy testület szerveztetett. A „Catholica Commissio“ azonban a következő években felsőbb befolyás által az autonomiával meg nem egyeztethető változáson menvén át, maguk az erdélyi karok és rendek az 1791-ben tartott országgyülésből 146. sz. alatt a következő törvényjavaslatot terjesztették ő Felsége elé: Quemadmodum directionem in religiosis apud Helveticae et Augustanae Confessionis Evangelicos prout et Unitarios tenore Approb. Const. Part. I Tit. I. art. III. usuque conntiguo et legali per Status earundem religionum seu illarum Consistoria gerere solent; ita a parte R Catholicorum etiam negotia Ecclesiarum, scholarum item ac piarum fundationum annuente sua Maiestate SSma ipsissimis Statibus R. Catholicis eorumque Episcopo dirigenda concredantur, sublatis vigore praesentis articuli Commissionibus cum influxu et sub directione Gubernii Regii hactenus celebratis.“ Ezen előterjesztésre a legfelsőbb elhatározás a következő intézkedésben fejeztetett ki: „Admissum, ut Catholici etiam negotia sua scholastica fundationalia et ecclesiastica, postquam scilicet illa, una cum ratione manipulationis clarius determinata nostraeque regiae resolutioni substrata fuerint, (exceptis illis, quae directe Episcopo reservata sunt, ad instar Consistoriorum reliquarum religionum sub suprema inspectione nostra regia, solitisque circa illa Ma-

jestatis juribus seorsim pertractent, conficienda vero desuper-protocolla authentica, tam Catholici, quam etiam reliquarum receptarum religionum consistoria Maiestati nostrae medio Gubernii nostri regii de mense in mensem substernant."

Az erdélyi róm. kath. Status törvényes önkormányzati jogát elismerő és újból megerősitő eme legfelsőbb elhatározás következtében a „Catholica Comissio," tekintettel a törvényes autonomiára, a főkormányszék mellett katholikus férfiakból szerveztett és a kath. egyházi, iskolai és alapitványi ügyeket a a püspökkel együtt önállólag kezelte zavartalanul egészen 1848-ig. Törvényesen ki volt zárva minden befolyás, melyet más vallásfelekezetü egyének róm. kath. egyházi, iskolai és alapitványi ügyek elintézésére netán gyakorolni kivántak volna.

Az 1848/9-iki események a „Catholica Commissio" békés müködését is megzavarták s az absolut kormány alatt autonomiánk némi csorbát szenvedett ugyan, de az erdélyi püspökök a kath. Status egyházi iskolai és alapitványi ügyeinek intézésére való befolyást akkor is hathatósan és kielégitő eredménynyel vindicálták.

Az absolut kormány tehát önkörmányzati jogaink törvényességéről felvilágisittatván és meggyőződvén — azokat illő tiszteletben tartotta, épen azért érthetetlen előttünk az, hogy a magyar alkotmányos kormány czélozzon minket elütni azon jogainktól, melyek alkotmányos törvényeken alapúlnak!

Az erdélyi kir. főkormányszék 1861-ben visszaállittatván, a kath. bizottság is szerveztetett s teendőit folytatta még a kir. főkormányszék feloszlatása után is.

Az alkotmányos aera reggelén, 1866. évi január 10-én az erdélyi kath. Status egyetemes gyülést tartván, feliratot intézett Ő Cs. és apostoli királyi Felségéhez, kérvén: hogy az erdélyi kath. egyháznak törvényeken és régi gyakorlaton alapuló teljes autonomiája visszaállittassék. E felterjesztésre 1867. évi szeptember 12 én 896. eln. szám alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszteri leirat szerint: Ő cs. és apostoli királyi Felsége 1867. évi augusztus 19-én kelt legfelső elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a „Catholica Commissio" hatásköréhez tartozott ügyek az erdélyi róm. kath. Statusnak 1866. évi január 10-én Kolozsvárt tartott gyülésén felvett jegyzőkönyvben körülirt szerkezetü gyülésnek, s az annak kebeléből választandó bizottságnak befolyásával kezeltessenek és intéztes-

senek. E legfelsőbb elhatározás következtében a kath. Status gyülés 1868 ban és folytatólagosan 1873 ban megtartatván, ez utóbbi évben saját kebeléből az igazgató-tanácsot megválasztotta és utasitással ellátta, mit a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 1873. évi junius 16-ról 1008. eln. sz. alatt jóváhagyni méltóztatott. Azóta az erdélyi kath. Status több izben gyült össze és hozott üdvös határozatokat; az igazgató-tanács pedig a hatáskörébe utasitott ügyeket, jelesen az erdélyi kath. alapok kezelését a kath. középiskolák feletti rendelkezést és közvetlen kezelést végzi.

A mondottakból főbb vonásokban kitünik az erd. róm. kath. egyházmegye önkormányzatának eredete, fejlődése és jelen legi állása s ezen önkormányzati jog törvényessége és folytonos gyakorlása.

Az erdélyi kath. Statust az autonomiától az unio sem foszthatta s nem is fosztotta meg; mert a Lipót-féle hitlevelet és az azzal együtt Erdélynek valamennyi alaptörvényeit nem csak Ferencz és Ferdinánd Ő Felségeik 1792-ben és 1837-ben kiadott ünnepélyes felavatási okmányokban, hivatkozva a királyi szó szentségére, megerősitették; hanem Ő cs. és apostoli királyi felsége I. Ferencz József dicsően uralkodó fejedelmünk is esküvel biztositotta jogainkat. Az 1790—1791-iki második törvényczikk a királyi legfelsőbb megerősitést igy fejezi ki: „promittentes et assecurantes eosdem Status et ordines verbo Nostro regio et principali, fideque apud Nos et augustam domum Nostram nunquam violabili, quod Nos juxta praeinsertum sacrum diploma Leopoldinum legesque abinde dietaliter latas, vel in futurum ferendas universos et singulos magni principatus Transsylvaniae trium nationum et quatuor receptarum religionum status et ordines in suius juribus, legibus, libertatibus et approbatis consvetudinibus sancte et illibate conservabimus, conservarique curabimus.“

Az 1867. évi koronázási eskü szavai igy hangzanak: Esküszünk . hogy az Isten egyházait, Magyarország és társ-országai törvényhatóságait, egyházi és világi minden rendü lakosait jogaikban, kiváltságaikban, szabadságukban, szabadalmaikban, törvényeikben, régi jó és helyben hagyott szokásaikban megtartandjuk.“

Az erdélyi róm. kath. Status autonomiáját az unio részletes szabályozásáról szóló 1868. évi 43. t. cz. 14. §-a is elis-

meri és megerősiti, mondván: „Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban ugynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlati és önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közötti viszonyait s illetőleg hatáskörét biztositják, nem csak sértetlenül fentartatnak, hanem egyszersmind a görög és örmény katkolikus és a keleti görög szertartásu egyházakra is kiterjesztetnek.“

De elismeri autonomiánkat az 1883. évi 30-ik törv.-czikk is kifejezetten, midőn 41. §-ában hangsulyozza külön, hogy az erdélyi részekben a kath. Status által fentartott és vezetett középiskolákra vonatkozólag mindazon jogok, melyeket eddig a kath. Status gyakorolt, érintetlenül hagyatnak “

Kifejezetten elismerte a magy. törvényhozás ezen intézkedése által azt, hogy lényeges különbség létezik tényleg és jogilag az erdélyrészi kath. középtanodáknak egy felől, másfelől pedig a királyhágóntuli magyarországi kath. középtanodáknak a kormányhoz való viszonya tekintetében, sőt hogy a magy. törvényhozás intentiója volt épen ezen lényeges különbségnek határozott kifejezést adni, felfogásunk szerint kétségbevonhatlanul kiviláglik magából azon tényből, hogy daczára annak, hogy a gymnasiumi és reáliskolai oktatásról szóló, a mélyen tisztelt képviselőházhoz beterjesztett miniszteri törvényjavaslatban eredetileg csakugyan semmi szó sem volt az erdélyi róm. kath. Status, mint autonom egyházmegye középiskoláiról; daczára annak tehát, hogy az eredeti törvényjavaslat az erdélyrészi róm. kath. egyházmegyét tényleg nem czélozta az autonom egyházmegyék közé számitani s az erd. kath. Status középiskoláit is azon hazai középiskolák sorába szándékozott állitani, melyekről az eredeti törvényjavaslat azt mondotta volt: „hogy mindazon középiskolák, melyek a vallás és közoktatásügyi Miniszter kezelése alatt lévő alapokból tartatnak fenn, avagy általában a melyek jelenleg a vallás és közoktatásügyi Miniszter rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanak, maradnak továbbra is a vallás- és közoktatásügyi Miniszter rendelkezése alatt és a törvénynek az államilag fenntartott középiskolákra vonatkozó határozatai reájok nézve is érvényesek“; mégis törvénybe iktatta a magy. törvényhozás az 1883. évi 30 ik t. cz. 41. §-nak tartalmát, határozott elismeréseül autonom jogainknak s kath. középiskoláink kivételes helyzetének, szemben a királyhágóntuli magyarországi kath. középiskolákkal.

S miután e § ban autonomiánkat látjuk határozottan elismerve s ugy vagyunk meggyőződve, hogy ezen §. szerint épen az erdélyrészi róm. kath. középiskolák az autonom felekezeti középiskolák sorába tartoznak, mert ellenesetben a 41. § nak törvénybeiktatása valóban értelem nélkül való volna, annyival is inkább, mert a vallás és közoktatásügyi m. kir. Miniszter urnak 7044/1885. számu m. leiratában foglalt azon érvelését, mintha az esetben, ha az 1883. évi 30. t. cz. 41. §-nak szavai oda értetnek, hogy az erdélyrészi kath. középiskolák az autonom felekezeti középiskolák közé tartoznak, ak kor a törvány 46. § a mellett, mely az autonom felekezeti iskolákról szól, a 41. §. teljesen felesleges és értelem nélkül való volna, egyáltalában nem oszthatjuk, sőt tévesnek tartjuk.

Kellett szükségkép intézkedni a 41. §-ban kifejezetten az erdélyrészi kath. középiskolákra vonatkozólag éppen azért, hogy azok az autonom felekezeti középiskolák közé minden kétséget kizárólag sorolandóknak tekintessenek; azok sorából, melyek a vallás- és közoktatásügyi Miniszter rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanak határozottan kivétessenek; kellett pedig intézkedni azért, mert miután Erdélynek az anyaországgal való egyesülése jogilag és tényleg megtörtént, de az anyaország róm. katholikusai autonomiával mind ez ideig — fájdalom! — csakugyan nem birnak, nagyon valószinüleg azon téves felfogás vált volna uralkodóvá, mintha egyenlő elbirálás alá esnének az összes kath. középiskolák, s mely a királyhágóntuli magyarországi kath. középiskolák csakugyan a vallás és közoktatási magy. kir. miniszter rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanak, az idézett 41. § nak törvénybe iktatása nélkül nagyon is közel állott volna azon feltevés, hogy az erdélyi kath. középiskolák is ily természetüeknek tekintessenek. S nem lehetett volna a tényeknek valódi állásának megfelelő kifejezést adni az által sem, ha egyszerüen az idézett törvény azon ezikkelyeinél, hol a felekezeti tanintézetek helyzete és viszonya szabályoztatik, a felekezeti tanintézetek mellett kifejezetten fel emlittettek volna az erdélyi kath. középiskolák is, mert bárha ugy a kath. Status, mint a többi bevett vallások törvény által biztositott autonomiával birnak, mégis mig a katholikusok autonomiájánál az állam legfőbb felügyeleti jogán kivül Ő Felsége gének, mint magyar apostoli Királynak, ezen minőségéből folyó legfelsőbb kegyuri joga megóvandó volt, addig a többi bevett

vallásfelekezetek autonomiáját illetőleg csakis az állam legfőbb felügyeleti jogának épségben tartásáról kellett gondoskodni; ezért volt tehát elkerülhetlen az idézett törvény 41 § nak intézkedése, s ezért foglaltatik abban ezen tétel „mindazon jogok, melyeket eddig a kath. Status gyakorolt."

Az előrebocsátottakban, úgy hisszük, megdönthetlen alapon mutattuk ki azt, hogy az erdélyi kath. Status autonomiája hazai törvényeinkben életerős gyökeret nyert, melynek folytonos életműködését és életjogosultságát legujabban az 1883. évi 30. t. cz. is kifejezetten elismerte.

És e mellett legerősebb bizonyitéka saját felfogásunk helyességének és a vallás- és közoktatási magy. kir. Miniszter úr Ő nagyméltósága által elfoglalt állás törvényellenességének egész erővel jelentkezik ép a gyakran idézett törvény 45. §-ban, melynek 2-dik pontja a tankerületi kir. főigazgató kötelessége és joga gyanánt emliti ugyan, hogy: „ő vezeti az érettségi vizsgálatokat és azokon elnököl," a bevezető sorokban azonban maga ezen törvény a tankerületi kir. főigazgatónak ezen jogát azzal korlátolja, hogy: ezen hatáskör őt csak is a vallás- és közoktatásügyi miniszter r e n d e l k e z é s e é s k ö z v e t l e n v e z e t é s e a l a t t á l l ó, valamint a törvényhatóságok és községek, továbbá a társulatok és egyesek által fentartott középiskolákban illeti meg; nyilván való pedig — maga a törvény 41. § a határozottan elismeri és kijelenti — hogy az erdélyrészi kath. középiskolák az erdélyi kath. Status által tartatnak fenn és általa vezettetnek!

Mi magunk tartjuk fenn középiskoláinkat s fenntartjuk oly alapból (az erdélyi róm. kath. Status középiskoláinak fentartására szolgáló tanulmányi alapból), mely nem állott ezelőtt sem, de nem áll jelenleg sem a kormány, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. Miniszter kezelése alatt. Ezt bizonyitja az erdélyi róm. kath. tanulmányi alap tetemesebb törzsvagyonának eredete, az alapnak a multban történt s a jelenben történő hasznositása ép ugy, mint annak kezelése.

Tanulmányi alapunk legtetemesebb törzsvagyonát a kolozsmonostori uradalom képezi. Ezen uradalmat 1059. körül I. Béla adományozta a Szent-benedekrendieknek. Más királyaink ez alapitványt idők folytán tetemesen gyarapitották, de a 16. század sajnos mozgalmaiban Izabella és Zápolya János Zsigmond kormánya alatt az uradalom saecularizáltatott. Később Báthori

István Erdély fejedelme és Lengyelország királya a kolozsmonostori uradalmat több mellék-javakkal együtt akkori tulajdonosaitól saját pénzén megvásárolta és 1581. május 12-én kelt adomány-levelénél fogva a kolozsvári róm. kath. főiskolának adományozta.

Minthogy a főiskola vezetői a Jezsuiták voltak, az alapitvány jövedelmét is ők élvezték; azonban az adomány-levél tartalma és intentioja bárkit is meggyőzhet arról, hogy ezen alapitvány az erdélyi róm. kath. ifjuság oktatásának biztositására lett szánva kizárólagosan, s csak esetleges dolog az, hogy az uradalom jövedelmét a Jezsuiták is mint tanárok élvezték.

Nehány év letelte után a megujult vallási zavargások idejében a Jezsuiták az országból kiutasittatván, az erdélyi protestans fejedelmek alatt, a kolozsmonostori uradalom a katholikusoktól minden kárpótlás nélkül a Fiscus részére lefoglaltatott s egyes részei inscriptionaliter elzálogositattak. Midőn a 17-ik század vége felé Erdély a dicsően uralkodó ausztriai ház fennhatósága alá került és a Lipót-féle bitlevél kihirdettetett, a katholikusok és protestansok között némely templomok és javak végett felmerült sérelmek tárgyalása következtében a Rendek között létrejött kölcsönös megállapodás folytán I. Lipót 1693. évi április 9-én kelt legfelsőbb elhatározásával az erdélyi Karoknak és Rendeknek megengedte: „quod quindecim florenorum millibus pagum Monostor a moderno possesore redimere et catholicis jure perennali in usus ecclesiarum et scholarum cath. applicandum tradere possint.“ A mi meg is történt, s a katholikusok az uradalmat a Báthory-féle adomány-levél értelmében a Jezsuiták használatába bocsátották.

III. Károly 1732. évi october 15-én kelt legfelsőbb elhatározásával megengedte, hogy a Jezsuiták a kincstár minden megterheltetése és minden remélhető kárpótlás nélkül saját pénzükön a kolozsmonostori uradalom többi részeit is, melyek még idegen kézen vannak, kiválthassák. A váltság összeg előállitására a katholikusok tetemes áldozatokat hoztak, igy például báró Apor egymaga 30,000 forinttal járult a megváltási müvelethez. Az ekép ismételten megvásárolt kolozsmonostori uradalom mint az ifjuság nevelésére szolgáló kizárólag kath. tulajdon birtok az 1744. évi 8 ik t. cz. által a korona javak (pura fiscalitas) sorából örök időkre kitörültetett. Az erdélyi katholikusok az egész kolozsmonostori uradalmat ekép megszerezvén, mi volt termé-

szetesebb, mint hogy az erdélyi kath. Status a dominiumot, mint kizárólagos saját tulajdonát, a Jezsuitarendeknek 1773-ban történt feloszlatása után, legfelsőbb jóváhagyással az erd. róm. kath. tanulmányi-alap törzsvagyonává tette.

Tanulmányi alapunk kisebb törzsvagyonát képezi azon 116,618 forint, melyet a Jezsuita-vagyonból Mária Terézia oktatási czélokra kiadatni rendelt.

Az alap gyarapodott megtakarítások által és egyes jótevők adományaival, kik között Kovács Miklós néhai erd. püspök 37,654 frt 80 kr. adománynyal tündöklik.

A tanulmányi alapot, mint egyéb erdélyi kath. alapokat, az apostoli Király Ő Felsége legfőbb felügyelete alatt a „Catholica Commissio" kezelte. Névszerint a kolozsmonostori uradalmat hosszú időkön át, mint az erdélyi kath. Status időszerinti fejei, az erdélyi püspökök kezelték és szolgáltatták be a jövedelmet a tanulmányi alapba. 1849-ben törvényellenesen az uradalom a püspöki kezelés alól kivonatott ugyan és kincstári kezelés alá került, mi a tanulmányi alap jövedelmének kipótolhatlan csökkenésével járt is; de a magyar alkotmány helyreállításának kezdetén az uradalom is a kath. bizottság, később az erdélyi egyházmegyei igazgató tanács kezelése alá került, s ezen autonomikus testület kezelése alatt van ma is.

A tanulmányi-alap pénztőkéje az erdélyi kir. kincstárnál és magánosoknál volt elhelyezve. Ugy a pénztőkék, mint a kolozsmonostori alapitványi uradalom után befolyó jövedelmek a kincstárnál lévő alapitványi pénztárba szolgáltattak be. A kincstár lévén tehát a tanulmányi alapnak pénztárnoka, a püspök és a Catholica Commissio a jövedelmeket nyilvántartották, a kath. bizottság a püspök előterjesztésére a tanárok fizetését és az iskolák szükségeire megkivántató összegeket az alapitványi pénztárnál utalványozta Igy történik ez ma is.

A bevételek és kiadások az alapitványi főpénztárnál s vi déken az adóhivatalok közvetitésével történvén, mi természetesebb, mint hogy a kincstár, mint az alap pénztárnoka készíti el az ő tisztviselői által a bevételekről és kiadásokról szóló kimutatásokat, melyek az előirányzat és a számadás összeállitásához szükségesek. Az erdélyi róm. kath. tanulmányi-alap költségvetését a miniszteri számvevőség állitja össze az erdélyi egyházmegyei autonom testületnek, az Igazgató-tanács javaslatai és utasitása i alapján, ugyszintén a számadásokat

is. Ugy a költségvetést mint a számadásokat hozzánk, netáni észrevételeink és hozzájárulásunk megtétele végett mindig leküldeni tartozik.

Nemcsak a kolozsmonostori uradalmat, hanem a tanulmányi alapnak az alapitványi főpénztárnál őrzött pénztőkéit is az erd. kath. Status állandó képviselői kezelik. Az alap ezen részénél időnkint eszközölt pénzmüveleteket az alapitványi főpénztár és a miniszteri számvevőség, az egyházmegyei Igazgató-tanács utasitására, ugy hajtja végre, mint az utasitás szól. Az alap megtakaritható jövedelmeit tőkésités végett az Igazgató-tanács helyezi el.

Az alap peres ügyeinek intézésére külön jogügyi tanácsost tartunk. A mi legdöntőbb, az alap költségvetésében csak azon szükségletek találhatnak fedezetet, melyeket a püspök és Igazgató-tanács ilyenekül javaslatba hoz, vagy elismer. És épen ily nagy fontosságu az is, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium, tekintettel az erdélyi egyházmegye önkormányzati jogaira, az erdélyi kath. alapokból utalványozásokat még a megállapitott költségvetés keretén belül sem tehet s igy az erdélyi róm. kath. tanulmányi-alapból sem.

Nyilvánvaló tehát, hogy az erdélyi kath. középiskolák az erd. róm. kath. Status által oly alapból tartatnak fenn, mely egyenesen és közvetlenül az erd. róm. kath. Status, illetőleg ennek kiküldöttje, az Igazgató-Tanács által kezeltetik; nyilvánvaló, hogy nem lehet — ép ezen önkormányzati jogainkra tekintettel — a mi erdélyi kath. középiskoláinkat egyenlő, vagy csak hasontermészetüeknek is tekinteni a királyhágóntuli magyarországi, az ottani tanulmányi alapból fentartott kath. középiskolákkal.

Legkevésbbé sem alterálja ezen tételt azon körülmény — melyről fennebb tettünk említést, — hogy alapitványi pénztárunkat a kir. kincstár gondozza, hogy a bevételek és kiadások az alapitványi főpénztárnál s vidéken az adóhivatalok közvetitésével tétnik, hogy a kincstár készitteti el tisztviselői által a bevételekről és kiadásokról szóló kimutatásokat s állittatja össze a mi utasitásaink alapján évi költségelőirányzatunkat.

Nem egyéb ez, mint még fennálló maradványa azon kornak, melyben a róm. kath. vallás államvallás jellegével birt; azon kornak, melyben a kath. vallás kiváló fejedelmi patrociniumban részesült, azon fejedelem részéről, ki apostoli királyi minőségben

amugy is a katholikus egyház legfensőbb kegyura! Az érintett állami közegek csak pusztán végrehajtói a Status, illetőleg az igazgató-tanács meghagyásainak, melyet a rendelkezés joga megillet s ezen végrehajtás körüli teendőkért a Status évi 2297 frttal az illető közegeket dijazza is.

Az erdélyi kath. Status önkormányzati jogaiból kath. középiskoláink fenntartására szolgáló alapunknak fennebb kifejtett eredete-, hasznositása- és kezeléséből önként következik végül az, a mi a fennforgó kérdésnél a fegfőbb, hogy t. i. az erd. róm. kath. gymnasiumok soha sem állottak a kormány s jelenleg sem állanak a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. Miniszter úr rendelkezése és közvetlen vezetése alatt. Folytonos és megczáfolhatlan tények igazolják ezen állitásunk valóságát.

Tény az ugyanis, hogy — mint fennebb már történelmileg levezetve volt — 1775-ben már az erdélyi főkormányszék mellett, tekintettel épen a róm. kath. Status törvényes autonomiájára, a róm. kath. vallási, egyházi, iskolai és alapitványi ügyek kezeésére és intézésére „Catholica Commissio“ elnevezése alatt egy testület szerveztetett; tény az is, hogy ezen, a főkormányszék mellett ugyan, de önállólag működött cath. commissio — mint levéltára szakadatlan lánczolatban bizonyitja — kath. középiskoláink bel- és külügyeit, a kir. főkormányszék feloszlatása után pedig az ideiglenes kath. bizottság, az igazgató tanács megválasztása után végül ez utóbbi intézte az erd. püspökkel mint az erdélyi kath. Status fejével egyetértve; a tantervet megállapitotta, előirta, módositotta, a tankönyveket meghatarozta stb. a mint azt a körülmények megkivánták s az iskolák haladása szükségessé tette; a tanárok fizetését szabályozta, megállapitotta s az intézetek szükségeinek fedezéséről gondoskodott; a középiskolai igazgatók jelentései, javaslatai hozzá intéztettek és általa látattak el s a mit legelől kellett volna emlitenünk, mert legpregnansabban fejezi ki az önálló rendelkezési és közvetlen vezetési jogot, a középiskolai tanárok általa neveztettek ki s fizetésök általa utalványoztatottt.

És nem mulaszthatjuk el e helyen a cath. commissio jogi állását közelebről is megvilágitani, nehogy azon téves felfogás, mely vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter urnak 7044/1885. sz. a. kelt magas leiratában kifejezésre jutott, melyben az állittatik, hogy: „mert e commissio a kormányszéknél állott fenn, az nem volt független,“ s melyben az is mondatik,

hogy: „köztudomásu dolog és a volt erdélyi fökormányszék minden actái eléggé bizonyitják, hogy nem volt e commissio egyéb, mint a fökormányszék alárendelt organuma, mely a kormány tanácsosaiból állott s melynek határozatai csakis javaslatok természetével birván, a fökormányszék üléséből, annak nevében és pecsétjével emelkedhettek rendeleti érvényre, — általunk elismertnek tekintessék s esetleg következkre találjon, s hogy szembetünövé váljék, mily könnyedén czéloztatik egy történelmi institutio maga eredeti jellegéből kivetkeztetni!

Az erdélyi kath. Status autonomiája akkor, midön 1775-ben s folytatólag 1790-ben a cath. commissio szerveztetett, vita tárgyát már nem képezte, a katholikusok autonom joga is hazai törvények és kir. eskü által biztositva lévén. A cath. commissio szervezése tehát nem volt egyéb, mint egy modus vivendinek megállapitása arra vonatkozólag, hogy miképen gyakoroltassanak állandólag azon autonom jogok, melyek a csak hosszú időközökben összeülő Statust magát megillették. Azon körülmény már, hogy az autonom jogokat folytonosságban gyakorolni hivatott testület a kir. fökormányszék kebelében alkottatott meg a „Catholica Commissio" alakjában, korántsem tekinthető olyná, mintha ezen alakzatban az államkormány befolyása és rendelkezési joga czéloztatott volna megállapittatni és biztosittatni, mert ezen feltevés ellenkeznék határozottan az autonomiát biztositó hazai törvényekkel és az annyiszor elhangzott az autonomiát biztositó királyi esküvel. A szervezés ama módozata szoros összefüggésben állott az akkori állami és társadalmi viszonyokkal. A kir. fökormányszék volt a legfelsőbb államhatalom képviselője, az erdélyi püspök a tanácsnak tagja volt, tanácsosai és főtisztviselői sorában Erdély legkiválóbb családainak elismert tehetségü ivadékai tündököltek, a kormányszék tanácsosai maga az országgyülés által választattak. Azon időben tehát, midön még azon körülmény sem hagyható tekinteten kivül, hogy ha törvényileg talán nem is, de tényleg a kath. vallás uralkodó vallás volt, mondhatni legtermészetesebbnek látszhatott azon testületet, mely hivatva leendett gyakorolni folytonosságban a kath. Status autonom jogait, épen a kir. fökormányszék kebelében, mint az a fökormányszéknél felállitani; mert ily módon látszha' épen biztositottnak az, hogy a leghivatottabbak, legképzettebbek, legtekintélyesebbek fogják intézni az ügyeket, sőt mert a fökormányszéki tanácsosok választás utján jutottak a tanácsba, ez uton a cath. commissio megalkotására a világi

katholikusok befolyása is némileg előtérbe helyezettnek tünt fel.

Hogy a kath. Commissio tagjai ezen szervezet mellett egyszersmind a kormány-tanács tagjai voltak, korán sem enged következtetést vonni arra, mintha a kath. Commissio a kir. főkormányszékhez alárendelt vagy függő viszonyban állott volna.

Az ilyen alárendelt, vagy függő viszony ellen tanuskodik első sorban ép azon körülmény, hogy a kath. Status autonom jogaiból felmerülő ügyek nem ugy, mint más kormány- vagy államügyek a főkormányszék valamely ügykezelési osztályára bizattak, hanem szerveztetett egy külön testület a főkormányszéknél s már ezen körülmény is mutatja, hogy nem subordinalt viszony forgott fenn, hanem a szervezett testületnek épen önállósága czéloztatott.

De határozott és elvitázhatlan kifejezést nyert ezen önállóság és a főkormányszéktől való függetlenség magában a szervezett mikéntjében. Mert nem áll az, mit a Miniszter úr ő nagyméltósága m. leiratában az elvitázhatlan történelmi tényekkel ellentétben állit, mintha a „Cath. Comissio“a „kormány tanácsosai“-ból állott volna minden megkülönböztetés nélkül, sőt épen az a szervezet jellemzője, az a kétségbe vonhatlan bizonyitéka annak, hogy a Catholica Commisionál nem állunk kormány-közeggel szemben, hogy e commisionak tagjai csak is a katholikus vallásu tanácsosai és titkárai a kir. főkormányszéknek lehettek s a kormányzó is csak az esetben elnökölhetett a cath. commissio üléseiben, ha róm. kath. vallásu volt.

Az ilykép tisztán és kizárólag kath. férfiakból alakult bizottság a dolog természetéből kifolyólag függetlenül és önállólag kellett, hogy határozzon, miután más vallásunak a kath. ügyek intézésébe semmi szin alatt sem folyhattak be, következőleg a kir. főkormányszék, mint vegyes vallásuakból álló testület, mint olyan nem is jöhetett azon helyzetbe, hogy esetleg feljül birálja saját ülésében a Catholica Commissio határozatait, vagy, mint a miniszter Úr Ö nagyméltósága képzeli, a catholica commissio javaslatait rendeleti érvényre emelhesse. S épen az hogy a kir. főkormányszék nem birt hatáskörrel soha arra, hogy a Catholika Commissio határozatait felülvizsgálja, vagy rendeleti érvényre emelje, legfényesebben az által van igazolva, hogy a Catholica Comissionak a kormányszéknél fennállása egész idejéből (1790-től 1869-ig, vagyis a főkormányszék feloszlatásáig), tehát 80 évi szakadatlan működés tartamából egyetlen esetre

actára sem lehet akadni a főkormányszék levéltárában, mely arra mutatna, hogy ilyesmi csak megkiséreltetett volna is!

Ezen önállóság és függetlenség mellett bizonyit még — ha a fennebbieken kivül még bizonyitás szükségéről lehetne szólani — a kir. főkormányszék feloszlatása után életbeléptetett ideiglenes katholikus bizottmány s a kath. Status által legfelsőbb jóváhagyás mellett megválasztott kath. igazgató-tanács müködése.

S ha a legujabb időket tekintjük is, az erdélyi kath. Status jogai és jogainak tényleges gyakorlata korán sem szenvedtek megszoritást Ő Császári és Apostoli Királyi Felségének 1867. augusztus hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározása nyomán, sőt ujabb és további megerősitést nyertek, mert ujabban elismertetett ez alkalommal, hogy az erd. róm. kath. Statusnak 1866. évi január 10-én Kolozsvárt tartott gyülésen felvett jegyzőkönyvben körülirt szerkezeti gyülést s az annak kebeléből választandó bizottságot megilleti azon egész hatáskör, mely addig a catholica commissio hatáskörét képezte; és midőn a Statusgyülés 1873-ban saját kebeléből megválasztotta az igazgató-tanácsot s azt azon utasitással látta el, a melyet vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur ő nagyméltósága 1873. junius 16-ról 1008. eln. sz. alatt jóváhagyni méltóztatott, ezen utasitás minden egyes meghatározása s az Igazgató-Tanácsnak már egy évtizedet meghaladólag ezen utasitáson nyugvó minden egyes ténykedése a leghatározottabb bizonyitéka annak, hogy az erdélyi kath. középiskolák jelenleg is az erdélyi róm. kath. Status, illetve a kath. igazgató-tanács kizárólagos egyenes rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanak, ezekre vonatkozólag a kormány, illetve a vallás és közoktatási m. kir. Miniszter úr semmi irányban sem rendelkezett, ezeket közvetlenül nem s csak is közvetve s csak annyiban ügyelte fel, a mennyiben az állam legfőbb felügyeleti jogát a szintén önkormányzati joggal biró protestans középiskoláknál is gyakorolni hivatva van.

Ezen önállóságon és függetlenségen mit sem változtatnak a fenntisztelt legfelsőbb elhatározásnak a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr által 7044/1885. sz. a. kelt magas leiratában különösen hangsulyozott azon végszavai: „legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogaim csorbitása nélkül"; mert a mi a legfőbb felügyeleti jogot illeti, az szabályozva van az 1883. évi 30 ik tö[illegible]nyczikkben az összes autonom felekezetek által fenntartott középiskolákra nézve, s mi is csak azt és ép azt kiván-

juk, hogy e tekintetben reánk se alkalmaztassanak más szabályok, mint melyek a többi autonom felekezetekre nézve alkalmazást nyernek; Ő Felsége az Apostoli Király legfőbb kegyuri joga elől pedig mi soha sem zárkoztunk el, csak hogy ezen legfőbb kegyuri jog nem összetévesztendő a legfőbb felügyeleti joggal, mert mig az utóbbinak gyakorlása az államhatalmat illeti s a gyakorlás mikéntjének módozata tárgyát képezi az állami törvényhozásnak, és szabályoztatott is az 1883. évi 30-dik törvényczikkben, addig a legfőbb kegyuri jog a mindenkori apostoli király személyes áttiributuma s ennek gyakorlása mikéntje saját legfelsőbb elhatározásától függ. Azt tehát csakugyan nem lehet állitani, hogy az 1883. évi 30-ik t. cz. az apostoli királyt megillető jogot s annak mikéntjét szabályozta volna.

A döntő e kérdésnél az, hogy a kath. Statust, illetőleg annak igazgató-tanácsát Ő csász. és apostoli királyi Felsége a kir. főkormányszék mellett fennállott cath. Commissio egész hatáskörével ruházta fel régi hazai törvényeiken gyökeredző autonomiánknak megfelelőleg; tény az, hogy maga a vallás és közoktatási magy. kir. Miniszter úr ő nmlga is éppen e legfelsőbb elhatározás nyomán 1867. szeptember 12-én 896. eln. sz. alatt kibocsátott leiratában határozottan arra utal, hogy az igazgatótanács az összes, eddig a kath. commissio hatáskörébez tartozott ügyeknek ugyanazon hatáskörrel való intézésére hivatott, azt pedig — ugy hisszük — fennebb begyőzőleg megmutattuk, hogy a kath. Commissio egészen függetlenül, önállóan vezette a kath. Status minden ügyeit.

De nem vezettethetik le végül önkormányzati jogainknak bármily irányban, vagy bármily részben való szükebb értelmezése az érettségi vizsgálatok megtartásának eddigi módozataiból sem.

Utalunk ugyanis egész tisztelettel arra, hogy midőn az erdélyi kir. főkormányszék 1861-ben előbbi hatáskörébe ismét visszahelyeztetett, a működését szintén újból megkezdett Catholica Commissio a katholikus Status egyházi, iskolai és alapitványi ügyeinek intézésében ép ugy, mint az érettségi vizsgálatoknál is egészen önállóan intézkedett.

Bizonyitja ezen állásunkat többek közt azon körülmény, hogy érettségi vizsgálati elnökül

a) a gyulafehérvári gymnasiumhoz az erdélyi püspökség nek ajánlatára 1864. május 9 én 15,656. sz. alatt a Catholica-Commissio által jelenlegi erdélyi püspökünk Ő nagyméltósága;

b) ugyancsak az emlitett gymnasiumhoz ugyancsak az erdélyi püspök ajánlatára 1866. május 24-én 12,553. sz. alatt hasonlólag a catholica Commissio által Bodnár Lajos kánonok;

c) a székely-udvarhelyi gymnasiumhoz ugyancsak az erdélyi püspök ajánlatára 1866. április 21—9912. sz. alatt Csató József, udvarhely kerületi főesperes ugyancsak a cath. Commissio által neveztetett ki. Midőn pedig 1869-ben a királyi főkormányszék feloszlatásával a catholica Commissio hatásköre az ideiglenes kath. bizottságra ruháztatott át, ezen bizottság nevezte ki többek közt 84—1869. sz. alatt Bodnár Lajos főesperest a gyulafehérvári gymnasiumnál megtartandó érettségi vizsgálat elnökéül az erd. püspök ajánlatára; ugyanezen bizottság kérte fel 357—1870. sz. alatt Páll Sándor kir. tankerületi főigazgató urat mint azon bizottság tagját, az erdélyi kath. középiskolákban megtartandó érettségi vizsgálatok elnökéül, ki 1870. május 20-iki átiratában a bizottságot felkéri, hogy az határozza meg a vizsgák napját és jelölje ki az irásbeli feladványokat, nemcsak, de nevezett 811—1870. sz. alatt a megtartott vizsgák eredményéről a bizottságnak, melynek kiküldöttje volt, körülményes és részletes jelentést is tesz, mely jelentés, minthogy jelentést tevő magát, mint kir. tankerületi főigazgató irta alá, azon megjegyzéssel vétetett tudomásul, hogy jelentést tevő nem mint tankerületi főigazgató, hanem, mint az erdélyi kath. bizottmány fölkért biztosa elnökölt az érettségi vizsgálatok alkalmával.

Ugyancsak az emlitett kath. bizottmány által kéretett fel Páll Sándor atyánkfia 491/1871., 261/1872., 247. 392. és 426/1873. szám alatt hasonlólag mindannyiszor, mint az emlitett kath. bizottmány tagja és 626,1873. és 750/1874. szám alatt ily minőségben teszi meg eljárásáról szóló jelentését a kath. bizottmánynak mint kiküldőjének.

Egész sorozata irattárunknak tanuskodik arról, hogy az irásbeli feladványok az Igazgató-Tanács által mindannyiszor áttétettek ugyan Páll Sándor alyánkfiához, de mindannyiszor hozzá, mint az Igazgató-Tanács helyettes elnökéhez s mindig annak kiemelésével, hogy a feladványokat az igazgató-tanács előadójával egyetértőleg jelölje ki, mi mindannyiszor igy is történt s az igazgató tanács közvetlenül intézkedett, mint ezt megdönthetetlenül igazolják többek között az Igazgató-Tanácsnak 322/1875., 423. 428. 489/1875, 207 304/1876., 381/1877., 421. 449. 468. 481. és 517/1883. szám alatti intézkedései.

A tények szakadatlan láncolata igazolja tehát, hogy még az érettségi vizsgálatokra vonatkozólag is önállólag rendelkezett, gyakorolta a közvetlen vezetési jogot a kath. Commissio, később az ideiglenes katholikus bizottmány és az Igazgató-Tanács;

hanem ha talán mi, mint a vallás és közoktatási Miniszter úr ő nagyméltóságának az 1883. évi 30-ik törvényczikk életbeléptetése után való magatartása mutatja, csak abban nem hibáztunk, hogy nem vonakodtunk soha a magas kormány főfelügyeleti jogát elismerni; hogy előzékenységünk oly nagy volt, hogy az állam főfelügyeleti joga tényleges gyakorlásával felruházott kormányi megbizottat mi magunk értesitettük iskoláink ügyeiről azok megtekintetését készséggel szemléltük, az érettségi vizsgák és más alkalmakkor a kormány megbizottját, mint egyszersmind Igazgató-tanácsunk tagját, megtiszteltük az elnöki functiok átruházásával; ezen loyalis előzékenységünk oka talán annak, hogy most már erdélyi katholikus középiskoláink a történelmi tényekkel és önkormányzati jogainkkal merő ellentétben, a magas kormány, illetve a vallás- és közoktatási miniszter rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állóknak czéloztatnak tekinteni.

Amde ezen előzékenységünk, ugyszintén azon, vallás és közoktatásügyi magy. kir. Miniszter úr által nagyon is hangoztatott körülmény, hogy a tankerületi kir. főigazgató, kit mi küldöttünk ki mint igazgató-tanácsunk tagját az érettségi vizsgálatok elnökéül, minden egyes érettségi vizsgálati bizonyitványt kizárólag mint tankerületi kir. főigazgató irt alá, törvényen nyugvó jogainkat sem nem gyengithette, sem nem enyésztethette el.

[illegible] naga a vallás- és közoktatásügyi magy. kir. Miniszter ur ő nagyméltósága a tankerületi kir. főigazgató ily természetü müködésére csakis 8886/1869. számu, a tankerületi kir. főigazgatóhoz intézett rendelete kibocsátása óta utalhat; ámde a mi autonom jogaink korábbi keletüek, törvényen és az apostoli Király legfelsőbb elhatározásán alapulnak — s mint fennebb megmutattuk legujabban is ő császári és apostoli Királyi Felségének 186[illegible]. augusztus 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával ismertetett el, hogy Igazgatótanácsunk birja a ma egész hatáskört, mely a volt cath. Commissiót megillette, az igazgatótanácsunk egészen függetlenül élt is e hatáskörrel az érettségi vizsgálatok alkalmával ép ugy, mint minden egyéb iskolai ügy intézésénél és vezetésénél; midőn tehát vallás és közoktatásügyi magy. kir. Miniszter ur ő nagyméltósága 8886 — 1869. sz. alatt az autonomi[illegible]kat s igy középiskoláink vezetését és azok felett való rendelkezést számunkra biztositó hazai törvényeink a folytonos törvényes tényleges gyakorlat és ő cs. és

apostoli királyi felségének 1867. augusztus 19-iki legfelsőbb elhatározása daczára és ellenére hatáskörünket csorbitólag intézkedett, s a tankerületi királyi főigazgató ezen intézkedésnek hódolva eljárt, csak hatalmi tulkapás ténye állott be, mely éppen azért, mert hatalmi túlkapás volt, volt ugyan törvényellenes és sérelmes, de a törvényen alapuló s a legfelsőbb kegyur által is elismert hatáskörünket nem szüntethette meg, sem nem korlátozhatta.

Az előre bocsátottak után valóban nem vagyunk képesek felfogni, hogy mikép merülhetett fel azon nézet, mintha erdélyrészi kath középiskoláink a kormány, illetve a vallás és közoktatási magyar királyi Miniszter ur rendelkezése és közvetlen vezetése alatt állanának, akkor, midőn kimutatva van, hogy kath. középiskoláinkat mi magunk tartjuk fenn, az állam részéről ezek tekintetében még csak segélyezésben sem részesülünk, a tanerőket, egészen függetlenül a kormánytól, mi alkalmazzuk, mi mozditjuk el, mi nyugdijazzuk, minden bel- és külügyeit szintén függetlenül mi intézzük s mindezekhez a kormánynak jóváhagyását, vagy megerősitését sem tartozunk kikérni. Ezen ténykedések — ugy vagyunk meggyőződve — annyira kimeritik a „rendelkezés és közvetlen vezetés“ fogalmát, hogy a legfőbb felügyeleti jogon kivül csakugyan nem maradt fenn semmi a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi Miniszter ur számára. Ily viszonyok között csakugyan tartalom nélkül való és nem egyébb, egyszerü, a tényekkel ellentétben álló állitásnál a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur ő nagyméltóságának 7044/1885. számu magas leiratában foglalt azon tétel, mintha középiskoláink „mégis bizonyos mértékben a miniszter vezetése alatt állanának.“

Statusunk — mely, önérzettel elmondhatjuk, sokat, nagyon sokat tett és áldozott a hazai nevelés terén, — nem nézheti el tovább, hogy törvényes jogai megtámadtassanak, és megszorittassanak, akkor, midőn már odáig ment ez uton közoktatási kormányunk, hogy gyakran idézett 7044 — 1885. sz. m. leiratában elég sajátságosan még azt is kegyelemképen tünteti fel, hogy kegyesen megengedni méltóztatik, hogy a kath. Status saját pénzén fentartott intézeteihez az érettségi vizsgálatra — egyszerüleg, csendesen szemlélő — megbizottat küldjön. Meg vagyunk győződve, hogy a magyar törvényhozás, mely azért alkot törvényt, hogy azok megtartassanak nem csak a nép, de a kormány által is; mely

azért alkot törvényt, hogy biztositsa a haza minden polgárának jogait, midőn az 1883. évi 30-ik törvényczikk 41. §-át megalkotta, nem egy tartalom nélkül való tételt iktatott törvénybe, hanem azzal ennuntiálni szándékozott azt, hogy bárha az anyaország római katholikusai ez idő szerint még nélkülözik az autonomia áldásait, az erdélyi róm. kath. Status évszázadokon át élvezett autonomiájánál fogva meghagyassék továbbra is autonom jogainak gyakorlatában, miből kifolyólag az általa fentartott és mindig sajátrende lkezése és közvetlen vezetése alatt állott középiskoláira vonatkozólag az autonom vallásfelekezetek középiskoláit tárgyazó intézkedései a törvénynek alkalmazandók is.

A fentebbiekben jeleztük azon álláspontot, melyet az 1883 évi 30-ik törvényczikk végrehajtása körül a magas kormány elfoglalt. Kifejtettük, törvényekre, szokásra és gyakorlatra hivatkozva kimutattuk, hogy velünk szemben a törvénynek oly értelmezés adatik, mely meggyőződésünk szerint téves és mely a törvényhozásnak nem állhatott szándékában. Két álláspont, a törvénynek kétféle magyarázata áll egymással szemben, az egyik a magas kormánynak, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak többször idézett rendeleteiben és leirataiban körvonalozott álláspontja; a másik a mi álláspontunk, melyet e felterjesztésben kifejtettünk.

Megkisértettük ismételten, hogy a magas kormányt meggyőzzük arról, miszerint a törvénynek velük szemben alkalmazott végrehajtási módozata téves és nem egyeztetbető meg azon szándékkal, mely a törvényhozó előtt a törvény hozásakor lebegett. Fájdalom, nekünk nem sikerült meggyőzni a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi Miniszter urat.

Miután azonban az általunk elfoglalt, többször hangsulyozott és e felterjesztésben részletesebben indokolt álláspont helyességéről, törvényességéről mélyen meg vagyunk győződve; miután másként kötelességünk ragaszkodni ahhoz, a mit igaz hittel és erős meggyőződéssel — hazánk törvényeivel és törvényes intézményeivel nem ellenkező jogunknak és birtokunknak vallunk:

bizalommal és tisztelettel kérjük a mélyen tisztelt képviselőházat (főrendiházat) méltóztassék a jelen felterjesztésünkben előadott törvénymagyarázat miatti sérelmet beható megfontolás tárgyává tenni és mindenesetre érdemlegesen határozni a fölött, hogy az 1883. évi 30-ik t. cz. emlitett rendelkezéseinek melyik értelmezése helyes, melyik felel meg a törvényhozás inten-

tióinak? az-e, mely a nmltgu vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr emlitett leirataiban foglaltatik) vagy az-e, melyhez mi ragaszkodunk?

Mi bizunk benne, hogy az illetékes törvényhozási tényezők részéről hozott törvénymagyarázat, illetőleg érdemleges határozat, vissza fog helyezni minket jogainkba és meggyőzni fogja a nagyméltóságu minister urat, hogy az 1883. 30. t. c. 41 §-át csak egyféleképen lehet értelmezni, t. i. autonom jogaink védelme és elismerése értelmében.

Az erdélyi róm. kath. Statusgyülés 1885. szept. 22-én Gyulafehérvárt tartott üléséből.

25. Barts Ferencz, Gergely Ignácz és Gidófalvy Gergely egyháziak; dr. Groisz Gusztáv, br. Szentkereszty György, Páll Sándor, Ugron Gábor, dr. Csiky Viktor és Novák Ferencz világiak három évre igazgató-tanácsosokká választottaknak nyilvánittatnak: hasonlólag tiszteletbeli előadónak dr. Farkas Lajos, tiszteletbeli titkárnak dr. Szamosi János megválasztottaknak jeentetnek ki. Az általános többség el nem érése miatt az alelnöki és titkári választás eredményre nem vezetvén, a szükebb új választásnak ugyanazon szavazatszedő bizottság előtt azonnal a gyülés szine előtt leendő keresztülvitele elhatároztatik, kijelöltetvén az alelnökségre az első szavazás eredménye szerint br. Jósika Sámuel és Züllich István; a titkárságra; Szentkirályi Kálmán és Avéd Jákó. A szavazás azonnal kezdetét veszi.

26. A szavazatszedő bizottság bejelenti a szavazás eredményét. E szerint az alelnökségre beadatott 91 szavazat, a melyből br. Jósika Sámuelre 56, Züllich Istvánra 35 esett; a titkárságra jött be 90 szavazat s ebből Szentkirályi Kálmánra 53, Avéd Jákóra 37 esett

Ez eredményhez képést kimondatik, hogy alelnöknek br. Jósika Sámuel, titkárnak Szentkirályi Kálmán lett megválasztva

30. Püspök úr ő Nmlgának elemi iskolai czélokra és szegény gyermekek tartására áldozott 11,068 frt 60 kr adományáért.

A Statusgyülés készörömest legőszintebb és legmélyebb hálaját fejezi ki Püspök úr ő Nmlgának a nevelésügy előmozditására hozott új áldozatokért.

38. Püspök úr ő Nmlga bemutatja a székelyföldi kepe tárgyában kiküldött vegyes bizottságnak kimeritő jelentését azzal az észrevétellel, hogy e terjedelmes munkálat a Statusgyülést megelőzőleg oly rövid idővel jutott a kezéhez, hogy még egy-

szeri átolvasására sem szakaszthatott időt, annál kevésbbé a benne foglalt javaslatok méltányolására. Minthogy különben is a tizenti zsinat határozatai értelmében köteles e munka felől, papi javadalmak átváltoztatásáról levén benne szó, káptalana véleményét meghallgatni, nem látja annyira előkészitve az ügyet. hogy most rögtön tárgyalás alá lehessen venni. Ezért azt javasolja, hogy a statusgyülés fejezze ki elismerését a kiküldött bizottságnak a benyujtott munkálat létrehozásában tanusitott buzgalmáért s adja át e munkálatot a püspöknek, a ki amugy is főpásztori gondjai egyik legfontosbikának tartja a püspöki megyebeli lelkészek kellő javadalmazása iránt gondoskodni.

Püspök úr ő Nmlgának ez inditványa közhelyesléssel fogadtatik.

39. A halálozások és választások által a Statusgyülés állandó bizottságaiban megürült helyek kiegészitésével e bizottságok a következőleg alkottatnak meg:

a) a 15-ös bizottság tagjai lesznek: Barts Ferencz, Beke Antal, Möller Ede, Ninger Ignácz, Jung-Cseke Lajos egyháziak;

Br. Apor Károly, Gal Lajos, Sigmond Dezső, Geczö János, dr. Mohay Sándor, Györffy Gyula, Placsintár Dávid, Seethal Ferencz, Török Bertalan, Török Albert világiak;

b) a költségvetések és zárszámadások megvizsgálására kiküldött bizottság tagjaiul megválasztattak: Dr. Salzbauer János Lukàcs Béla, Benel János, Istvánffy József és Kremniczky Amánd;

c) az iskolai bizottság tagjaiul megválasztattak: Fábián Sándor, Avéd Jákó, Imets F. Jákó, Paal Gyula, dr. Vajda Gyula, Szigeti István.

40. Hogy ismételten ne merülhessen fel az a nehézség, hogy az igazgató-tanács jelentése oly késöre készüljön el, hogy alig jut ideje a 15 ös bizottságnak a meghivó vétele után Kolozsvárra érkezni és a terjedelmes jelentést elég részletességgel tárgyalni.

Határoztatik:

a) a gymnasiumi igazgatóságok végjelentésének beadására julius 14-ike tüzetik ki zárhatárnapul;

b) a 15-ös bizottság tagjainak egybehivásával ne várassék be az évi jelentés teljes elkészülése, hanem a meghivók még egy nehány nappal a teljes bevégzés előtt küldessenek szét;

c) a 15-ös bizottság nem Kolozsvárra, hanem Gyulafehérvárra hivassék egybe.

41. Püspök úr ő Nmlga köszönetet mondván a Statusgyülésen megjelent híveknek és különösen a világi elnök úr ő Nmlgának azért a kitünő buzgalomért, a melylyel oly szép egyetértésben együtt működtek e Statusgyülésen, meghatottan kiemeli, hogy csak is ez egyetértés és összetartás ápolásában és mind inkább megszilárditásában fogja á Status meglelelni azt az erőt, a melylyel főpásztora vezérlete alatt ügyeit óhajtott sikerre vezetheti.

Ismételve köszönetét és a jegyzőkönyv hitelesitésére Beke Antal, Fábián Sándor, Avéd Jákó és dr. Mohay statusgyülési tagokat felkérve a gyülést elosztja.

Mire br. Jósika Lajos világi elnök úr Ő Nmlga tolmácsolván a Statusgyülés összes tagjainak hálás köszönetét a kegyelmes Főpásztor bölcs atyai vezetéséért és tántorithatlan ragaszkodását szeretett főpásztorához, az összes egybegyültek kérésére Püspök Úr Ő Nmlga főpásztori áldást adván,

A Statusgyülés emelkedett hangulatban eloszlott.

Az erdélyi római katholikus Statusnak 1886. szeptember 20. 22-én Gyulafehérvárt tartott gyüléseinek

Jegyzőkönyvéből.

Elnökölt; Lönhart Ferencz erdélyi püspök úr ő nagyméltósága.

Báró Jósika Lajos világi elnök úr ő nagyméltósága.

Jelen volt 46 egyházi, 50 világi összesen 96 igazolt meg. hivott tagja a Statusgyülésnek.

Jegyeztek: Veszely Károly egyházi, Finály Henrik világi jegyzők.

Püspök úr ő nagyméltósága a következő beszéddel nyitja meg a gyülést:

Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Isten és a jóakaratu emberek előtt kedves jelenség az, midőn valamely közügynek szolgálatában tanácskozásra többen összegyülnek, hogy bölcseségük, buzgóságuk és odaadó munkásságuk által megfelelő lendületet adjanak azon ügynek, melynek felvirágzását, előhaladását és megszilárditását élénken óhajtják

Mi is ily kedves jelenséget mutatunk a világnak, midőn

hivatali és társadalmi állásunk vagy kedves hitrokonaink bizalma folytán ma itt összegyültünk, hogy az erdélyi püspöki megyének nagyfontosságu ügyei felett tanácskozzunk és egyetértő akarattal oly határozatokat hozzunk, melyek annak anyagi és szellemi javára szolgáljanak.

Gyülésünknek szent és magasztos czélja van, ezen czélnak eredményes előmozditása jótétemény az egyházra, jótétemény a hazára és annak közmüvelődésére, mely az erdélyi katholikusok mindenkori óhajtásának és törekvéseinek szem elől soha el nem tévesztett tárgyát képezte.

Történelmi példákkal nagyon fényesen lehetne azt az igazságot illusztrálni, hogy a katholicismus Erdélyben is mindenkor a vallásosság, a magyar nemzetiség, a magyar közmüvelődés dicső hordnoka és terjesztője volt, szüntelen arra törekedvén, hogy hivei nem csak a katholikus élet és tiszta erkölcsökben kitünő hivők, hanem királyuk és hazájuk iránti odaadó szeretétben igaz hazafiak is legyenek.

De minek a példákra való hivatkozás? A katholicismus egész élete Erdélyben, hosszú századok lefolyása alatt, hangosan bizonyit a tétel igazsága mellett és bizonyitani fog jövőben is szakadatlanul, mert a katholicismusban rejlő isteni erő mindig érvényesiteni fogja magát és azért nincs és nem is lesz az erdélyi püspöki megyében buzgó katholikus szív, mely midőn egyházához hiven és tántoritbatatlanul ragaszkodik: ne tanusitana egyszersmind szeretetet és önfeláldozást magyar hazája iránt, melyet teljes szivéből tronusában és kunyhójában nagynak és dicsőnek óhajt.

Ezen igazságnak élénk tudata lelkesit és felemel engem is, midőn az erdélyi püspöki megyének minden tiszteletre méltó jeles képviselőit a püspöki székhelyen ma komoly tanácskozásra egybegyülve látom és az Ur Jézus Krisztus legszentebb nevében üdvözölhetem. Ünnep ez reám nézve, mely bátorit és vigasztal, hogy a gyenge vállaimra nehezedő főpásztori kötelességeket azon odaadással igyekezzem teljesiteni, melyet a kedves katholikus hivek töllem méltán megvárhatnak.

Legyen Istennek segitő szent kegyelme és áldása ez évi gyülésünkön, melyet ezennel megnyitottnak nyilvánitok.

A nagy lelkesedéssel fogadott megnyitó beszédre világi elnök úr ő nagyméltósága válaszol, köszönetet mondva a kegyes főpásztornak buzditó és lelkesitő szavaiért, kiemeli, hogy a Sta

tusgyülés autonom jogát ugy fogja fel, hogy tanácskozásainak és határozatainak czélja nem lehet egyesek jogainak és érdekei nek megtámadása vagy oltalmazása, hanem csakis az egész egyházmegye és összes intézményei közérdekének előmozditása és megvédése és ennek alapján a maga és az egész gyülés nevében felfogadja, hogy csakis ily értelemben fog mindenki a napirendre kerülő tárgyak és ügyek megvitatásához szólni.

VIII. Püspük úr ő nmlga megragadja az alkalmat, hogy hálásan és kegyeletesen emlékezzék meg a Statusgyülés és igazgatótanácsnak a mult évi Statusgyülés óta az Urban elhunyt tagjairól, báró Apor Károly, Gáll Lajos és Kolosi Antal neveit emlitve fel, meleg szavakkal ecseteli azt a lankadatlan buzgalmat, azt az odaadó készséget és azt a vallásos szent hevet, a melylyel a boldogultak szolgálták Statusunk közügyét és méltányolván az elköltözött hü munkások hervadhatatlan érdemeit, felszólitja a Statusgyülést, hogy jegyzőkönyvileg adjon kifejezést ugy e méltó elismerésnek, mint fájdalmának a boldogultak elvesztése felett.

A Statusgyülés br. Jósika Lajos világi elnök ő nagyméltósága pótinditványára általános felállással ad kifejezést fájlalásának, egyszersmind br. Apor Károly, Gáll Lajos és Kolosi Antal elhunyt jelesei neveit megörökiti jegyzőkönyvében, hogy maradjon meg emlékük a Statusgyülés müködéséről szóló ez emlékiratban is, a melyben különben is oly gyakran fog találkozni az utókor hervadhatatlan érdemeik emlitésével.

X. Ugron Gábor inditványt terjeszt elő a Congrua revisioja és a változott viszonyoknak megfelelő uj szabályozása iránt.

Püspök úr ő nagyméltóságának ez ügyben adott felvilágositása alapján püspök úr ő nagyméltósága felkéretik, hogy püspöki jogából kifolyólag kegyeskedjék a kérdéses javadalmak kimeritő és pontos összeirását mielőbb eszközölni és azután káptalanjával és az igazgatótanácscsal tanácskozva és egyetértve a kiosztásra nézve szükségeseknek és üdvöseknek mutatkozó módositásokat és ujitásokat megállapitani és életbe léptetve foganatositani.

XVII. Báró Jósika Sámuel világi alelnök ur ő méltósága szót emelvén, megköszöni a Statusgyülésnek a mult évben iránta tanusitott bizalmát, de felfejtvén, hogy hivatalos bokros teendői mellett physikai ideje sincs az alelnöki tiszt olyan betöltésére,

hogy az azzal járó fontos teendőknek lelkiismerete szerint meg tudjon felelni, s igy nem is vállalhatván magára az e teendőkkel, kivált az uradalmak igazgatásával járó súlyos felelősséget, az alelnöki tisztről lemond és kéri a Statusgyülést, hogy e lemondást tudomásul venni sziveskedjék.

E nyilatkozat általános sajnálattal fogadtatván és a gyülés élénk nyilatkozatával ujból kifejezve feltétlen bizalmát a méltóságos Báró iránt, ő méltósága ismételten megköszöni e megtisztelő bizalmat és lemondó nyilatkozata eshető visszavételét attól teszi függővé, hogy az uradalmak igazgatása körül mennyiben fogja a Statusgyülés hozandó határozata könnyiteni az alelnök felelősségét.

XIX. Napirendre tüzetvén a radnóthi uradalom jövendőbeli kezelésének tovább tárgyalása és felvétetvén a félbeszakasztott vita fonala, a hosszas és élénk vita végre is arra a pontra jut, hogy a vélemények két inditvány körül csoportosulnak. Az egyik inditvány Ugron Gábor inditványa, a mely igy szól:

„A radnóthi uradalom haszonbérletére vonatkozó ügyiratok további intézkedés végett áttétetnek az igazgató-tanácshoz, a következő utasitással:

1. A mult évi közgyülési határozat fentartásával igyekezzék haszonbérbe adni.

2. Ha ez nem sikerülne, akkor a házi kezelést ideiglenesen rendezze be.“

A második inditvány a Geczö János inditványa, a mely igy szól:

„A radnóthi uradalom kezelésére vonatkozólag a haszonbérbeadási kisérlet sikertelensége, a kath. Status ez idő szerint jól felfogott érdeke és a kezelési rendszer bizonytalanságának nagy hátrányai egyaránt tanácsolják a házi kezelés fentartását, illetőleg a házi kezelésnek hosszabb időtartamra a lehető legczélszerübb és tervszerü berendezését.

Ezen okokból.

A Statusgyülés, mult 1885. évi jegyzőkönyve 19-ik pontja alatt kelt határozatának megváltoztatásával, utasitja az igazgató-tanácsot, miszerint teljesen szabad kéz hagyatván neki a személyi kérdések körül, teljesen megbizható és szakavatott gazda tisztekkel a radnóthi uradalom házi kezelését rendezze be, az irányadó felügyelet teljesitésére igyekezzék a Status birtokos tagjainak egyikét megnyerni, vagy bizza meg azzal az igazgató

tanács tagjainak egyikét, állapitsa meg a gazdaság tervszerü ejlesztés ének, s az erre szükséges beruházásoknak egymásutánját s az ezen fokozatos beruházások szükségletét fedezze a 45,000 frt évi tiszta bevételt tulhaladó jövedelemből."

Az ezen inditványok körül folyt vita berekesztésére püspök ur ő nagyméltósága legelébb is szavazás alá bocsátja Ugron Gábor inditványát, a mely felett névszerinti szavazás történvén, e szavazás eredménye volt, hogy 41 szavazat mellette, 46 szavazat ellene nyilatkozván,

Püspök ur ő nagyméltósága mint a szavazás eredményét kimondja, hogy a többség nyilatkozata szerint Ugron Gábor inditványa elejtetvén Geczö János inditványát kell elfogadottnak tekinteni. A midőn azonban az alkotmányosság elvének hodolva a szavazás eredményét mint határozatot elnökileg kimondja, egyszersmind kinyilatkoztatja, hogy mint püspök e határozathan nem találja megnyugvását és e nyilatkozatának a jegyzőkönyvben kiván kifejezést adni.

A kimondott határozat szerint elfogadott inditvány teljesedésbe vétele iránt a Statusgyülés kimondja, hogy az igazgató-tanács a házi kezelés állandó beállitása iránt a kellő intézkedéseket megtévén, a személyzet szervezésében tartsa magát a gondnoki és pénztárnoki állás rendszeresitése iránt tett inditványa felett hozandó határozathoz. A szükséges beruházások és felszerelések tekintetében, minthogy az inditványban e végre rendelkezésére bocsátott jövedelem többlet csak a zárszámadásban lesz kimutatható, némely beruházások pedig azonnal és sürgetőleg szükségesek, az igazgató-tanács felhatalmaztatik, hogy püspök ur ő nagyméltósága jóváhagyásával 5000 frt erejéig rendelhessen ily beruházásokat oly feltétellel azonban, hogy ez az 5000 frt mint előleg az inditványban kijelölt remélhető jövedelem többletbe beszámittassék.

XXV. Az evi jelentésnek az alapok kezelési járulékának felemeléséről szóló IX. szakaszára a XV-ös bizottság jelentése igy szól:

K.) A jelentésnek az alapok kezelési járulékának felemelésére vonatkozó IX. pontját tárgyalván, inditványozzuk, hogy a Statusgyülés ezen 923 frtnyi kezelési járulék felemelését ezuttal ne szavazza meg, hanem utasitsa az igazgató-tanácsot, hogy a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz inté-

zendő felterjesztésben fejtse fel, miként alapjaink a reájuk utalt szükségletek által annyira igénybe vannak véve. hogy a legszükségesebbek fedezhetése végett kénytelenek voltunk állami segélyért kérvényezni, amit eddig megnyerni szerencsénk nem volt, és kérje a ministert, miszerint a kezelési járulék felemelésétől annál inkább tekintsen el, mert ha ezen eddigi számvevőségi és adóhivatali kezelésben nyujtott szives segély megtagadtatnék, bár nem örömest, de kénytelenek lennénk szervezetünket akkép rendezni be, hogy az alapokat saját közegeink által és költségünkön kezelhessük.

A Statusgyülés magáévá tévén a XV-ös bizottság javaslatát, annak értelmében utasitja az igazgató-tanácsot a további teendők iránt.

XXVI. A 15-ös bizottság a gymnasiumi ügyek tárgyalásánál azon meggyőződésre jutván, hogy gymnasiumaink tekintetében bizonyos tervszerübb eljárás és hivatásaiknak megfelelő irány fejlesztés a tanügy elömozditása érdekében mellőzhetetlennek mutatkozik, inditványozza, hogy a statusgyülés bizza meg az igazgató-tanácsot tervszerü javaslat készitésére a statusi vezetése alatti középiskoláknak fejlesztése és a növeldék berendezése tárgyában általán és különösen az iránt:

1) Mind fentartandók-e a jelenleg fenálló közepiskolák?

2). Mikép lennének a fentartandó négy—hat osztályu középiskolák nyolcz osztályra kiegészithetők?

3). Mikép lehetne a tanárok javadalmazását az állami tanárok javadalma mennyiségére felemelvé rendszeresiteni?

4). Megjelölendők azon módozatok, melyek mellett az államsegély igénybe veendő, és hogy minő mérvben és mely középiskoláknál lenne az indokoltabb.

5). Az erzsébetvárosi és szamosujvári városi középskolákra vonatkozólag, ha ezen középiskolák a kath. status hatósága alatt megtartandók lesznek, részletezendő a status és a nevezett városok közötti jogviszony, és részletezendők különösen azon jogok és kötelezettségek, melyek e status vezetési és felügyeleti törvényszerü kötelessége érvényesithetésére szükségesek.

6). Mikép lennének a finöveldék berendezhetők a czélból, hogy azok valóban nevelőintézetek legyenek? az élelmezés tiszta házi kezelésénél mikép rendeztessék be a kezelés és különösen az ellenőrzés?

7). Nem lenne-e óhajtandó a tanulók mindnyájára a conviktualis rendszer létesitése és mikép lenne ez valósitható?

A jelentés 15-ik pontját illetőleg az igazgatótanács részéről felhozottt indokok alapján inditványozzuk, hogy az érdemsorozati jegyek tekintetében az erdélyi róm. kath. Status vezetése alatti tanintézeteknél általában a vallás- és közoktatás ügyi miniszter által 12,787—1876 sz. a. kiadott rendtartás 45. §-a alkalmaztassék, és méltányolandónak tartjuk az igazgatótanács azon buzgalmát, melylyel a Status autonomicus jogait a helytelen kifejezésekkel szemben óvás által is védelmezte.

A testgyakorlat, szabadkézi rajz és szépirás alóli felmentés ügyét tartalmazó XVI. jelentési pontra való vonatkozással, minthogy az 1883. évi XXX. t. cz. 5. §-a szerint az ily felmentéseket az intézet illetékes felekezeti főhatósága van hivatva megadni, minden oly intézetnél, mely felekezeti főhatóság vezetése alatt áll, minthogy ezen jogot úgy 1883 előtt, mint az 1883. évi XXX. t. cz. életbe lépte óta Statusunk igazgatótanácsa gyakorolta, inditványozzuk, miként ezen felmentési jog az igazgatótanács részére feltétlenül fentartassék és az igazgatótanács ezen irányban utasittassék azon megjegyzéssel, hogy ezen jog gyakorlata az id. törvényszakasz értelmében kizárólag a főhatóságot illetvén, ennek a gymnasiumi igazgatóságokra való részleges átruházását nem helyeselhetjük, és hogy minden ily felmentést a tankerületi főigazgatóval közöljön.

A XV-ös bizottság jelentése szerint az illető szakaszokban foglalt jelentések tudásul vétetnek és az igazgatótanács ez irányban tett intézkedései helyeseltetnek.

A gymnasiumokra vonatkozólag a fenebbi XXI. pont alatt fölvetett kérdések, mint melyek ugy is állandó tanulmányok tárgyai, továbbra is figyelmébe ajánltatnak az igazgatótanácsnak.

XXVII. A gymn. tanárok szolgálati és fegyelmi szabályzata a következő szövegben állapittatik meg: (a szövegét lásd a függelékben!)

XXVIII. A népiskolákról szóló jelentésben fel lévén tüntetve, hogy kegyelmes főpásztorunk népiskoláink felsegélésére a mult évben is 8000 frtot meghaladó kegyadományokat nyujtott a maga jövedelméből, a Statusgyülés nagy lelkesedéssel fejezi ki buzgó hálaját ő nméltóságának a nevelésügyre bozott e nemeslelkü áldozatáért.

XXXV. Sorra kerülvén a Status gymnasiumi tanárainak az iránt beadott kérése, hogy az 1882. évi Statusgyülésről nekik megszavazott 50 frtnyi szálláspénz pótlék számukra folyóvá té

XXXVI. Püspök úr ő nagyméltósága tárgyalás alá bocsátván a székelyföldi kepe ügyét, e már sokszor és sok oldalról, tanulmány tárgyává tett és megvitatott ügy felett élénk vita fejlődik ki, a melyben a kepe fizetés eredete, természete tessék. Az évi 50 frtnyi szálláspénz-pótlék az illető tanárok szá. mára a folyó $188^{8}/_{9}$-ik tanév elejétől számitólag folyóvá tétetik. fejlődése és jogi minősége történelmileg, jogilag és gazdaságilag alaposan fejtegettetett, a mely fejtegetések alapján határozatilag kimondatik, hogy:

1. A kepe-fizetés mint egyfelől a hivek tartozása, másfelől a lelkészek papi javadalma ősi időktől fogva nemcsak tényleg létezik, hanem számos törvény és fejedelmi rendelet világos szavaiban szentesitést nyert tartozás és jog, és mint ilyen érinthetetlen és megingathatatlan ehez hozzányulni nem szabad.

2. A mennyiben azonban tagadhatatlan tény, hogy a tartozás lerovása a jelenleg divó mód és rendszer szerint némely helyen és vidéken nagy, sőt olykor csaknem megbirhatatlan teherrel nehezedik a kötelezettekre, püspök úr ő nagyméltósága felkéretik, hogy ez ügyben érintkezésbe tevén magát a felekezetek egyházi főhatóságaival, ezekkel egyetértve kisértse meg akár törvényhozás akár miniszteri rendelet útján oly egyöntetü eljárás létesitésitéséneka lehetőségét kieszközölni, a mely vagy megváltás, vagy birtokkiszakitás utján a papi javadalom csonkitatlan fentartása mellett,a kepefizetéssel tartozók terhét vállairól levenné, vagy legalább tetemesen megkönnyitené. Arra az esetre, ha a felekezetek egyházi főhatóságai ily közös és egyetértő eljárás végett csatlakozni nem volnának hajlandók, vegye ő nmlga az ügyet a maga kezébe és tanácskozva káptalanjával és az igazgatótanáccsal, igyekezzék a megoldásnak oly módozatát találni, a mely az elvet épségben fenn tartva, helyről-helyre méltányolván a helyi és gazdasági viszonyokat, az érdekelt felek igényeinek kielégitését úgy eszközölje hogy valamennyien megnyughassanak benne.

XXXVII. Olvastatik a II-ik napi ülés jegyzőkönyve. Hitelesittetik.

XXXVIII. Püspök úr ő nagyméltósága sajnálattal tudatja a Statusgyüléssel, hogy b. Jósika Sámuel világi alelnök ő mlga előtte és több statusgyülési tag előtt kinyilatkoztatta, hogy lemondását fentartani kénytelen, és ujból kéri, hogy az alelnöki tiszt alól felmentessék.

A Statusgyülés egyhangulag kimondja, hogy a mlgs. báró

urat ujból felkéri, hogy az alelnöki székben megmaradni szíveskedjék, mert személyében az ügyvezetés pontos és kifogástalan voltának oly biztositékát látja, a melyet éppen ez idő szerint alig tudna nélkülözni a Status. A mennyiben bokros teendői olykor akadályozhatnák ő mlgát a személyes jelenlétben, az ügyrend nyujt neki módot, hogy ily esetekben az igazgatótanács tagjai közül egy-egy kényes ügyben a maga bizalmi férfiát helyettesithesse és eljárására nézve kellően utasithassa.

XXXIX. Sorra kerülvén az állandó bizottságok kinevezése. Minthogy az eddig működött bizottságok eljárása és működése nem ad okot a változtatásra, a mult évi Statusgyülésből kiküldött bizottságok megbizása fentartatik a tagok számára, csak a 15-ös bizottság elhalálozott két tagja helyébe Kühnle József és gr. Lázár Jenő; a számvevő bizottságba a kilépett Lukács Béla helyébe Lukács László mint uj tagok jelöltetnek ki.

XL. A 3-ik napi ülés jegyzőkönyve felolvastatván, a gyülés szine előtt hitelesittetik.

Ezek után Püspök ur ő nmlga megilletődött szavakban elbucsuzván a Statusgyülés tagjaitól, és a Gál Jánostól tolmácsolt kérésre apostoli áldását adván rájuk, az 1886. évi Statusgyülést berekeszti.

Az erdélyi római katholikus status 1887. Oktober 10— 11-én Gyulafehérvárt tartott gyüléseinek

Jegyzőkönyvéből.

1. Püspök ur ő nmlga a gyülést a nagyméltóságu világi elnök ur nevében is a következő beszéddel nyitja meg:

Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Az imádandó isteni gondviselés megengedte érnem az örömet, hogy püspökségem idejére eső hatodik státusgyülést összehivhassam és annak itt megjelent tiszteletre méltó tagjait üdvözölhessem.

Ezen statusgyülés, miként az a meghivóban jelezni szerencsés voltam, főleg középtanodáink és neveldéink épületeinek ujjá alakitásával fog foglalkozni.

Nagy és nehéz feladat ez, mert habár a tudomány és közmüvelődés előmozditásában mindig előljáró kath. egyház Erdélyben is örök hálára méltó nagynevü jóltevők segitségével

mindent elkövetett, hogy a tudomány és nevelés számára megfelelő hajlékokat emeljen, tagadni még sem lehet, hogy a mi évtizedekkel ezelőtt jó és czélszerü volt, az ma már elégtelenné vált szemben azon fokozott igényekkel, melyeket a középtanodai törvény s az előhaladó tudomány követelményei támasztanak s a melyek elől kitérni sem nem lehet, sem nem akarunk. A kath. status bizonyára saját dicső jövőjének biztositása tekintetéből is kész megtenni mindazt, a mi tan- és nevelő intézeteinket épületeinek czélszerü átalakitásában is a kor szinvonalára emelheti; a nehézség reá nézve csak az, hogy tettre kész buzgó jóakaratát és törekvéseit nem támogatja az annak érvényesitésére szükséges anyagi erő, mely a szükséglet nagyságával arányban nem áll.

Legyőzhetetlen lesz-e ránk nézve ezen nehézség? azt reménylem nem! Nagy és nehéz feladatok kivitelére idő és jóakaratot támogató nemcsak szellemi, hanem anyagi erő is kivántatik; de Róma sem épült fel egy év alatt, és én azért rendületlenül bizom a mélyen tisztelt statusgyülés bölcsességében, mely bizonyára megtalálandja az utat és módot, miként lehessen biztos egymásutánban a nagy és nehéz feladatot az e tekintetben igénybe vehető alapok tulterheltetése vagy veszélyeztetése nélkül megoldani.

Szemben a mindinkább előtérbe nyomuló szükségletekkel minők az emlitett épitkezéseken kivül még tanáraink javadalmazásának óhajtott felemelése, a tanszközök kibővitése, a tornászati helyiségek felállitása: kötelességemnek tartom a m. t. statusgyülés becses figyelmét még az igazgatótanács jelentésének azon pontjára is felkérni, mely az alapitványi uradalmak kezelő tisztjeire és azoknak hatáskörét és fizetését körüliró szabályokra vonatkozik.

Az alapitványi uradalmak helyes kezelése és előhaladó biztos jövedelmezősége reánk nézve életkérdés; minden veszteség, mely minket e tekintetben érhetne, templomainkat, iskoláinkat, nevelőintézeteinket és azoknak önfeláldozó munkásait éri.

M. t. Statusgyülés! Isten nevében gyültünk össze, Isten segitő szent kegyelmét kértük le tanácskozásainkra, Isten áldását kérem le mindnyájunkra, hogy atyafiságos szeretetben egymással tanácskozva, oly megállapodásokra juthassunk, melyek dicső anyaszentegyházunknak és édes magyar hazánknak javára és előmentelére szolgáljanak.

Az 1887-iki statusgyülést Isten nevében ezennel megnyitóttnak nyilvánitom.

5. Inditvány tétetik az iránt, hogy a gyülés megalakulása után mindenekelőtt követve az eddigi szokást, de tekintettel azon szerencsés körülményre is, hogy szentséges atyánk a jelen év végén áldozársága 50-ik évfordulóját fogja megülni, ő szentségét fiui ragaszkodásunkról és tántorithatlan hüségünkről egy táviratban biztositsuk, jubileumára üdvözöljük s működésünkre apostoli áldását kérjük ki.

Az inditvány közlelkedéssel elfogadtatván, pápa ő szentségéhez a következő hódolati és köszöntő felirat táviratoztatott.

Beatissime Pater!

Fideles diœcesis Transylvanicæ Hungari tam ecclesiastici quam sæculares vocatu meo huc circa sedem episcopalem congregati, út mecum de rebus circa prosperitatem ecclesiae et fidelium necessariis consilia capiant, memores pium opus, cui accinguntur, nonnisi divina benedictione posse ad optatum finem perduci, per me humillima cum devotione orant Sanctitatem Tuam, ut apostolicam eisdem benedictionem largiri, simulque fausta omnia, quæ occasione huius anni Jubilaris Sanctitati Tuæ precantur, clementissime accipere dignari velit.

Mire október 11-én a következő válasz érkezett.

Pia Tua ac diœcesis fidelium sive eclesiasticorum sive sæcularium, qui isthuc convenerunt, vota summus Pontifex libenti gratoque animo excipiens apostolicam ipsis benedictionem quam postulant, peramanter impertit, Deum rogans ut eorum consiliis in bonum Ecclesiæ capiundis benignus adsit atque ad optatum exitum perducat Cardinalis Rampolla.

6. Az igazgató-tanács rendes és rendkivüli üléseit illetőleg határozatul kimondatik, hogy az igazgatótanács elnöksége oly esetekben, midőn a sürgősség valamely ügy tárgyalásának semmi halasztását nem engedi meg, az igazgatótanács helyi jelenlevő tagjaival saját felelősségére értekezletet tarthat.

Miután a gróf Nemes Abrahám alapitványából ösztöndij jal ellátott reáliskolai ifjak egyike már abba az osztályba lép, a melyben az alapitványi levél értelmében a 300 frtos ösztöndijra igénye van, meghagyatik az igazgató-tanácsnak, hogy mihelyt az inditványban felemlitett körülmény hivatalosan elébe felterjesztetik, az alapitolevél értelmében intézkedjék.

21 Török Bertalan azon észrevételére nézve, miszerint az igazgató-tanács az apostoli király előtt Kolozsvárt megjelent és az évi jelentés első pontja 4-ik alpontjának utolsó kikezdésében jelzett hódoló küldöttségéről a felolvasott jegyzőkönyvben sem. mi említés nem fordul elő, a miért ez örökemlékü tényt megörökités végett a jegyzőkönyvbe iktatni obajtja, határoztatik, hogy a felszólalónak észrevételét követő obajtása inditványnak vétetvén, az elfogadtatik s a királylátogatás megörökitése végett püspök ur ő nmlga apostoli királyunk ő felségéhez intézett üdvözlő beszéde s ő felségének erre adott legkegyelmesb válasza a jegyzőkönyvbe iktattatik.

Szól pedig az üdvözlő beszéd a következőkép:

„Császári és apostoli királyi Felség!
Legkegyelmesebb Urunk!

Az erdélyi püspöki megyének érdemetlen püspöke, a káptalan, a világi és szerzetes papság és a törvényes autonomiával biró erd. kath. Statusnak képviselői a legmélyebb tisztelettel jelentek meg Cs. és Apostoli Királyi Felséged szine előtt, hogy azon legmélyebb hódolatnak, azon tántorithatlan alattvalói hüség és ragaszkodásnak, melyet Cs. és Apostoli Királyi Felséged legmagasabb uralkodói családja iránt szive mélyéből érez és az életben tettleg kifejezésre juttatni örömének és dicsőségének tarja, a lelki gondjaira bizott hivek nevében is legbensőbb tisztelettel kifejezést adjon. Mindennapi imáinkban és szent áldozatainkban Istennek végbetetlen kegyelmét és áldását szoktuk Felséged apostoli Királyi személyére és a legmagasabb uralkodói családra felkérni. Örömmel fogjuk ezt ezentul is tenni, annál buzgóbban, mennél nagyobb a hála, melylyel cs. és ap. kir. Felséged, mint apostoli Királyunk és mint az erdélyi püspöki megye halhatatlan jótevője iránt visel tetünk.

Fogadja Felséged legkegyelmesebben szivbeli hódolatunk és hálánknak legmélyebb tisztelettel párosult kifejezését, melylyel magunkat és hiveinket cs. és ap. kir. Felséged legmagasabb királyi kegyelmébe legalázatosabban ajánlva, szivvel és lélekkel kivánjuk, hogy császári és apostoli királyi Felséged az emberi kor legvégsőbb határáig éljen, éljen!“

Ő Felsége legkegyelmesebb válasza ekképen szól;

„Örömmel fogadom és legbensőbb köszönetemmel viszonzom a róm. kath. Status és klerusnak üdvözletét és hü érzel-

meik tanusitását. Tudom mily fontos és sulyos feladatuk; különféle vallásfelekezetek és nemzetiségek laknak az országrészben, de nem kétlem, hogy vallásunknak az igazságra, békére és felebaráti szeretetre alapitott elveivel s az itteni ősi intézmény a római kath. Ttatus közreműködésevel önök mindenkor példaképen első sorban készek leendenek eme feladatuk teljesitésére, az erkölcsiség emelésére, valamint a testvéries egyetértés fentartására, őszintén ohajtván ugyanis, hogy hiveik és más felekezetbeli polgártársaik közt a hiten kivül más válaszfal fenn ne álljon. Kegyelmem e működésnél önöknek biztos; ég kegyelmét és áldását pedig tesen akarjuk kikérni a Mindenhatótól!"

25. Az erdélyi róm. kath. gymnasiumi és tanképezdei tanárok nyugdij-intézete szabályainak szövege következőképen állapittatik meg: 1. §. Az erdélyi róm. kath. gymnasiumi és tanitóképezdei világi papi és világi állandósitott tanárok egyenlő képen kötelesek az ezen szabályokban szervezett nyugdij-intézetbe belépni, végkielégitésre és nyugdijazásra jogosultak s utóbbiak özvegyei és árvái gyámolitásban részesülnek. A szamosujvári örménykatholikus és az erzsébetvárosi Rataeli gymnasiumok tanárai az ezen szabályokban a többi erd. róm. kath. gymnasium alapjaira rótt kötelezettségek elvállalása után ezen nyugdijintézetbe a többi nyugdijképes tanárokéval egyenlő előnyök biztositása mellett beléphetnek.

2. §. A végkielégités és nyugdijazás vagy az illető kérelmére vagy pedig hivatalból történik s a beszámitás alapjául a tanártól legutóbbi tényleges szolgálata idejében élvezett tanári rendes fizetés, a tizedéves pótlékot is ideértve szólgál.

3. §. Végkielégitést az nyer, ki tiz évnél rövidebb időig szolgált s önhibája nélkül véglegesen képtelenné vált a tanitásra.

Az egyházmegyei paptanároknak a végkielégitésre igényük fenmarad akkor is, ha hivatalból a lelkészi pályára rendeltetnek, de ily esetben a tanári szolgálati évek után járó végkielégitési összeget csak akkor kaphatják ki, midőn a lelkészi állomáson nyugdijaztatnak.

4. § A vigkielégités összege öt évi s öt évnél rövidebb szolgálati idő után a tanári rendes évi fizetésnek fele, öt évnél hoszszabb szolgálati idő után az egész évi fizetés.

5. §. Életük végéig élvezhető rendes nyugdijba azok lép-

hetnek kik legkedvesebb tiz évig szolgáltak s önhibájuk nélkül alkalmatlanokká váltak a tanitásra.

6. §. A szolgálati évek a szolgálatba lépés napjától kezdve számittatnak. A kik az erdélyi püspök s az igazgatótanács előtt igazolt rendkivüli körülmények által kényszeritve végkielégités nélkül távoznak el tanári állásukról s később arra visszatérnek, azoknak nyugdijazásuk alkalmával előbbi szolgálati idejök beszámittatik. Ugy azoké is, kik nyugdijra s gyámolitásra jogositó állomásokból lépnek át tanintézeteinkhez. Azonban az egyházmegyei papi tanároknak csak tanári szolgálati éveik számittatnak be. A ki pedig végkielégitéssel távozott, annak ismételt alkalmaztatása esetében, előbbi évei csak akkor számittatnak be, ha a kapott végkielégités összegét 8% félévenként tőkésitett kamatjaival együtt a nyugdijalapnak visszafizeti.

7. §. A nyugdij az alapjául szolgáló beszámitható fizetésnek (2. §.) 10 szolgálati év után 40%-ával s 10 évet meghaladó beszámitható szolgálat minden további éve után 3—3%-kal magasabb összegben állapittatik meg, ugy, hogy 30 évi szolgálat kitöltése után a beszámitható fizetésnek teljes összege jár. 30 éven felüli szolgálati idő külön nem számittatik be.

8. §. A végkielégitéshez vagy nyugdijhoz igényt tartó tanár saját kérelme nélkül, sőt akarata ellenére is végkielégitéssel elbocsátható vagy nyugdijazható, ha a tanári hivatalnak betöltésére képtelen.

9. §. Kik az erd. róm. kath. középtanodai tanári pályáról akár önként, akár hivatalos intézkedés folytán eltávoznak, azoknak ezen nyugdijalapból végkielégitéshez, illetőleg nyugdijazáshoz való igényük megszünik. Az egyházmegyei papi tanárok azonban, kik hivatalos intézkedés folytán lelkészi állomásra küldetnek, a lelkészi állomáson való nyugdijaztatásuk esetében a papi nyugdijon kivül igényt tarthatnak azon tanári nyugdij egész részére is, melyet tanári szolgálati éveik után kiérdemeltek. Azon paptanárok, a kik tanári minőségben 30 évet kiszolgáltak s ennek következtében teljes nyugdijra jogot nyertek, e teljes nyugdij háborithatlan élvezetében megmaradnak, ha szinte azután lelkészi állomásra alkalmaztatnának is.

10. §. Mindazon akár szolgálatban levő, akár nyugdijazott tanárok, kiket birói itélet büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt elmarasztal, vagy saját hatóságuk fegyelmi eljárás utján vagy hanyagság, hithagyás, vallástalanság, erkölcsi

kihágás miatt hivatalukból elmozdit vagy nyugdijuk elvesztésére itél, végkielégitésre, illetőleg nyugdijra való jogosultságukat elvesztik.

11. §. Gyámolitásban azon özvegy asszony részesül, ki férjével annak tényleges szolgálata előtt vagy alatt kelt a canonjog szerint érvényes házasságra. Ezen gyámolitás vagy végkielégitésből vagy folytonos segélyezésből áll.

12. §. Végkielégités az özvegyet illeti, kinek férje tiz évnél rövidebb ideig szolgált. A végkielégités összege az elhunyt férjet esetleg illethetett végkielégités összegének 40%-a.

13. §. Folytonos segélyezésben azon özvegy részesül, kinek férje tiz évig vagy tiz évnél hoszszabb ideig szolgált. Ezen segélyezés évi összege az elhunyt férj beszámitható javadalmazásának 600 frtig 40%-ában, az ezen összeget meghaladó résznek pedig 20%-ában állapittatik meg.

14. §. Gyámolitáshoz nincs joga azon özvegynek:

1) Kinek férje végkielégitésre, illetőleg nyugdijra való jogosultságát elvesztette.

2) Ki férjével annak végkielégitése vagy nyugdijaztatása után kelt házasságra, kivéve azon esetet, ha férje az egybekelés után ismét tényleges tanári szolgálatba lépett s egy évnél tovább szolgált.

3) Ki férjével saját hibájából annak halálakor nem élt együtt.

4) Kit saját hibája miatt férjének ágyától és asztalától törvényes itélet elválasztott.

15. §. A már megnyert segélyezés megszünik, ha az özvegy ismét férjhez megy, megvonatik pedig sulyos erkölcsi kihágás és birói itélettel sujtott büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt.

16. §. Gyámolitásban a törvényes árvák részesülnek. Az árvák gyámolitása is végkielégitésből vagy folytonos segélyezésből áll s mindkét esetben fejenkint külön-külön állapittatik meg.

17. §. Végkielégitést azon árvák nyernek, kiknek atyjuk a tanári pályán tiz évnél rövidebb ideig szolgált. A végkielégi és összege anyával maradt árvák részére az anya végkielégitési összeg't is hozzá számitva 60%-a az atyát illethetett végkielégitésnek, mostoha anyával maradt, valamint teljesen szülőtlen árvák részére az atyát illethetett végkielégitésnek 40%-a.

18. §. Folytonos segélyezésben azon árvák részesülnek, kiknek atyjuk tiz évig vagy tiz évnél hosszabb ideig szolgált a tanári pályán. A folytonos segély összege anyával maradt árvák részére egynek-egynek az anyát megillető folytonos segély $^1/_6$-od részében, mostoha anyával maradt, valamint teljesen szülőtlen árváknál pedig ugyanannak $^1/_4$-ed részében állapittatik meg s az atya halálának napjától kezdve folyósittatik. Mindazonáltal e folytonos segélyezésnek valamennyi gyermekre eső összege az anyai életében az anyának segély összegét, mostoha anyával maradt, valamint teljesen szülőtlen árváknál, annak másfélszeresét meg nem haladhatja.

19. §. Az a körülmény, hogy a férj illetőleg atya a tényleges szolgálat tartama alatt vagy pedig már nyugdijazott állapotban halt-e meg, az özvegy és gyermekek állandó ellátásának jogosultságára befolyással nincsen; ha azonban a férj, illetőleg atya, nyugdijazott állapotban halt el, az özvegy és gyermekek járandósága sem egyenkint, sem együttvéve nem lehet nagyobb, mint a nyugdij, melyet a férj, illetőleg atya élvezett.

20. §. Ha az özvegy nő férjhez megy s e miatt özvegyi segélyezése megszünik, valamint ha elébb házassági elválás vagy egyéb hibája miatt a segélyezés tőle megvonatik, ugy szintén halála esetében az árvák teljesen szülőtleneknek tekintetnek.

21. §. Az árvák segélyezése megszünik: 1) ha a fiuk életük 20-ik; a leányok 18-ik évet betöltötték vagy pedig ez utóbbiak 18 éves koruk előtt férjhez mennek; 2) ha ellátásuk ösztöndijjal vagy nevelőintézetbe való felvétellel biztositva van.

22. §. Az árvák segélyezésüket erkölcstelen élet vagy birói itélettel sujtott büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt elvesztik.

23. §. Végkielégités vagy nyugdij iránti jogosultságát veszitett atyának árvái gyámolitáshoz igényt nem tarthatnak.

24. §. A folytonos segélyezést vagy végkielégitést élvező özvegynek és árváknak a folytonos segélyen, illetőleg végkielégitésen kivül még temetési járulékra is van igényük. A temetési járulék tényleges szolgálatban elhalt tanár után a legutóbb élvezett beszámitható javadalmazásnak, nyugdijazott tanár után pedig a nyugdij összegének 25%-ában állapittatik meg.

25. §. A fentebbiekben elősorolt végkielégitések, nyug-

díjazások és gyámolitások költségeinek bordozására az „Erdélyi róm. kath. gymnasiumi és tanitóképezdei tanárok nyugdijalapja“ czimén önálló nyugdijalap létesittetik.

26. §. Ezen nyugdijalap létesitésére fordittatik:

1) Farkas Lajos jogtudor, kolozsvári m. kir. egyetemi tanár s az erd. róm. kath. status ig. tanácsa tiszteletbeli előadójának 500 frt és Váradi Móricz kolozsvári kegyesrendi házfőnök, gymnasiumi igazgató s az emlitett tanács tagjának 50 frt alapitványa.

2) Az erd. róm. kath. tanulmányi alapból, annak költségvetésében 1873-ik évben felvett 940 frt s az 1874—78 évekre felvett 1000—1000 frt o. é. 5%-os félévenként tőkésitett kamataival együtt az 1879. szeptember havi tőzsdei árakban erd. földtehermentesitési kötvényekre átszámitva.

3) Az 1879 évben 1060 frt s a következő 1880—1892 években 1000—1000 frt hasonlókép e nyugdijalap számára tőkésités végett kiutalva.

4) A csik-somlyói tanodai alapból 1879-től számitva husz éven át ezen alapba fizetendő 139 frt 50 kr. és Csikmegye nevelési pénztárából ugyanennyi időre évente 11 frt 62½ kr.

5) A brassói gymnasium alapjából 1879-től számitva husz éven át évente 139 frt 50 kr.

6) Az egyes gymnasiumoknál a tandijból 1877—78 tanév végéig tőkésitett összegek gyergyó-szent-miklósi Fogarasy Mihály erdélyi püspök és államtanácsos úr ő nmltsga által 20,000 frtra kiegészitve s e nyugdijalapba beszolgáltatva.

7) Minden nyugdijképes tanár évi fizetése 300 frtot meghaladó részének s minden újabb 100 frt javitott fizetésének egyharmada egyszersmindenkorra tizenkét havi részletben levonva.

8) A nyugdijképes tanárok évi 300 frton felüli fizetése után évenkint havi részletekben ezen alap javára mindaddig levonandó 2%-os nyugdijilleték, mig e nyugdijalap a rendes szükségleteket fedezni teljesen képesitve lesz. Az ideiglenesen alkalmazott s alkalmazandó tanárok, kik a végleges kinevezést maguknak megszerezni elmulasztották, illetőleg a három próba év eltelése után elmulasztják, végleges kineveztetésük alkalmával az elmult, illetőleg elmulandó évekre eső s ezen, valamint az előbbi pontban meghatározott nyugdijilletékeket 8%-os kamataikkal együtt kötelesek a nyugdijalapba befizetni. Szemé-

lyes fizetési pótlék, szálláspénz, igazgatói jutalom s egyéb járulékok után, melyek rendes tanári fizetést nem képeznek, nyugdijilleték nem fizettetik.

9) Az 1878—79-ik tanévtől kezdve a tandijakból, a tanszerek beszerzése költségeinek fedezése után, fenmaradó rész minden tanév végén e nyugdijalapba beszolgáltatva.

10) Az ezen nyugdijalap javára szánt adományok és hagyományok.

27. §. Végkielégitésért vagy nyugdijazásért folyamodó tanárok kérelmeiket, kinevezési s folytonos szolgálatukat tanusitó okmányokkal és orvosi bizonyitványnyal támogatva, saját igazgatóságuk útján, az erdélyi püspökhöz terjesztik be, ki azokat az erd. róm. kath. status igazgatótanácsával együtt ellátja.

28. §. A hivatalból való végkielégitést és nyugdijazást az illetékes igazgatónak, püspöki biztosnak és világi gondnoknak indokolt előterjesztésére hasonlókép az erd. püspök és ig. tanács rendelik el.

29. §. A gyámolitásért folyamodó özvegyek és árvák, illetőleg ezek gyámjai, az elhunyt férjnek és atyának tanári kinevezési s áthelyezési okmányaival, házassági s hallotti bizonyitványaival, s az árvák keresztleveleivel szerelik fel kérésüket, melynek ellátása az emlitett módon történik.

30. §. A fizető hivatalok utasittatnak, hogy a nyugalmazott tanároknak és segélyezett özvegyek s árváknak nyugtáit csak az azok életbenlétét tanusitó lelkészi bizonylattal fogadják el.

31. §. A szolgálatban levő nyugdijképes tanárok fizetése — e szabályok életbeléptetése alkalmával — előleges részletekben tétetik folyóvá, az első havi fizetés a nyugdijalap részére nyugdij illeték gyanánt viszszatartatik és a fenmaradó nyug dijilletéki részlet tizenkét hónap alatt a havi fizetésekből levonatik. —

29. Az erdélyi róm. kath. Statusgyülés püspök úr ő nagyméltóságának a népiskolák és nevelés czéljainak előmozditására saját jövedelmeiből 10690 frtban tett nagylelkü adományaiért lelkes éljenzések közt hálás köszönetet mond és azt jegyző könyvébe iktatni határozza.

32. Bálint Károly, mint az alelnöki állomás betöltése végett megejtendő választásra kiküldött bizottságnak elnöke, beterjeszti a választás eredményét, jelentvén, hogy a beadott 58

szavazatból Züllich István 30, dr. Groisz Gusztáv 26, Béldi Gergely 1, és Cseh Lajos 1 szavazatot kapott.

Püspök úr ő nmlga ennek folytán Züllich Istvánt igazgató-tanácsi alelnöknek igazgató tanácsossága időtartamára megválasztottnak nyilvánitja.

33. A Statusgyülés állandó bizottságai a következő módon alakittatnak meg:

a) 15-ös bizottság tagjaiul kiküldetnek: Barts Ferencz, Balogh Elek, Möller Ede, Ninger Ignátz, Jung Cseke Lajos egyháziak; Gróf Lázár Jenő, Sigmond Dezső, Geczö János, Seethal Ferencz, Török Bertalan, Török Albert, dr. Mohay Sándor, Györffy Gyula, Künle József és Gál Domokos világiak.

b) a költségvetések és zárszámadások megvizsgálására kiküldött bizottság tagjai lesznek: dr. Salzbauer János, Benel János, Istvánffy József és Kremnitzky Amánd.

c) az iskolai bizottság tagjaiul megválasztatnak: Fábián Sándor, Imets F. Jákó, dr. Vajda Gyula, Avéd Jákó és Paál Gyula.

35. Püspök úr ő nmlga meleg szavakban szives köszönetét fejezvén ki a megjelent tagok azon kiváló buzgóságáért, melyet a különböző ügyeknek oly szép egyetértésben való tárgyalás alatt tanusitottak, egyszersmind azon reményét nyilvánitja, miszerint e buzgalom a jövőben még fokozódni fog, hogy a Statusgyülés az egyház és a haza érdekeinek előmozditásában mind inkább megfelelend a neki hazai törvényeink által kitüzött hivatásnak.

A jegyzőkönyv hitelesitésére dr. Tódor József, Avéd Jákó és Szentmiklósy Jenő tagokat felkérve a gyülést bezárja.

Mire Gál János meghatott szivből fakadt szavakban püspök úr ő nmlgának a Statusgyülés tagjainak nevében bölcs atyai vezetéséért hálás köszönetet mond, s a kegyelmes főpásztort hiveinek rendületlen ragaszkodásáról, valamint arról biztositván, hogy a mise canonjában szentséges atyánk, apostoli királyunk és a főpásztorért mondott imához a világi hivek is csatlakoznak buzgó fohászaikkal, ő nagyméltóságát arra kéri, hogy főpásztori áldásában a Statusgyülés tagjait részesiteni méltóztassék. A Statusgyülés püspök úr ő nagyméltósága áldásának kinyerése után eloszlott.

Az erdélyi római katholikus Status 1888. szeptember 24-25-én Kolozsvárt tartott gyüléseinek

Jegyzőkönyvéből.

I.

Püspök ur ő nagyméltósága a gyülést a következő beszéddel nyitja meg:

Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Saját magam és sokaknak óhajtása teljesül, midőn az erdélyi kath. Status ezen évi gyülését a kolozsvári róm. kath. plebánia körében megnyitni szerencsém van.

Ezen plebániában tartatott 1848-ik évben a fontos határozatokat hozott Statusgyülés; innen indult ki 1866. évben az erdélyi róm. kath. autonomiának uj szervezete, mely Ő császári és apostoli királyi Felségének 1867. augusztus hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározása és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. főméltóságu miniszteriumnak 1867. évi szeptember hó 12-én 890. és 1873. évi junius hó 16-án 1008. elnöki számok alatt kelt leiratai által szentesitést nyervén, erős vára lett az erdélyi katholiczizmusnak; itt e nemes város kebelében Ő császári és apostoli királyi Felségének ajkairól hallottuk a magasztos és vigaszteljes szót, melylyel az erdélyi kath. Statusnak autonomiáját „Ősi intézménynek" jelezni és ez által már az erdélyi fejedelmi korban törvény által biztositott autonomiánkat királyi szavának védelme alá helyezni méltóztatott.

E nemes városban, melyhez engem tiz és fél évi boldog lelkészkedésemnek szent emléke füz, fogjuk tehát idei közgyülésünket megtartani.

A tárgysorozat oly ügyeket ölel fel, melyek figyelmünket és érdeklődésünket nagy mértékben felköltik. Egész buzgóságunkra lesz szükség, mondhatnám, áldozatkészségünkre, ha azokat a kath. név- és érdeknek megfelelőleg megoldani akarjuk. Különösen a székelyudvarhelyi és brassói gymnasiumoknak elodázhatatlanul szükségessé vált épitkezése, valamint az erdélyi püspöki megyében a lelkipásztori terheket viselő papság congruájának felemelése igényli különös figyelmünket, és meg vagyok győződve, hogy mélyen tisztelt Statusunk minden lehetőt el fog követni arra, hogy ezen kiválóan fontos ügyek szerencsés megoldást nyerjenek.

Mélyen tisztelt Statusgyülés! mielőtt érdemleges tárgyalásba bocsátkoznánk, méltóztassanak nekem megengedni, hogy egy közelebbről elhunyt férfiu iránt, ki a magas magyar-kormány tanácsában ülve, legfőbb érdekeink, az oktatás és nevelés érdekeinek 16 éven át bölcs vezetője és intézője volt, Statusunk nevében az elismerés és hála adóját lerójam. Trefort Agoston vallás és közoktatásügyi m. kir. volt miniszter urat értem, ki erdélyi kath. ügyeink iránti méltányos és igazságos eljárása által el nem évülő érdemeket szerzett. Soha el nem felejthetjük, hogy midőn árvaházi alapunk és egyéb járulékok, melyek a vallás-alapba befolytak, országgyülési határozat következtében igen érzékeny veszteség esélyeinek voltak kitéve, Trefort Agoston volt az, ki a jog és elévülhetetlen igazság terére állva, mindaddig meg nem nyugodott, mig alapjaink követeléseinek jogosságát ki nem deritette és nemcsak a megtámadott tételeknek az országos költségvetés előirányzatába való visszaállitását, hanem a szünetelés idejére a veszteségek teljes kárpótlását is kieszközölte. Élénken meg volt győződve az erdélyi kath. egyház magyar nemzeti culturmissiójáról és ezen meggyőződésének szóval és irásban többször határozott kifejezést is adott. Innen van, hogy midőn a kath. Status a szegényül dotált lelkészek járandóságainak feljavitását, és az erdélyi kath. vallás-alapnak évi dotatióval leendő segélyezését kérte, szivesen hajolt kérelmére, s mind a két irányban a megfelelő segélyezési összeget vette fel budgetjébe; jóakarata ugyan tőle nem függő okok miatt hajótörést szenvedett: de mi azért az elismerés és hálá meg nem szünő érzetével adózunk emlékének.

Az 1888-diki Statusgyülést, világi elnök ur ő nmlga nevében is megnyitottnak nyilvánitom.

A szeretett kegyes főpásztor beszéde lelkes tetszéssel fogadtatik.

II.

A jelentkezett 45 egyházi és 76 világi, összesen 121 tag igazoltnak nyilvánittatik.

VIII.

Előterjesztettik a XV-ös bizottság jelentésének *C*) szakasza, a mint következik:

„*C*) A jelentésnek az egyházi ügyekre vonatkozó III-ik pontját erdélyi püspök ur ő nagyméltóságának a congrua ügyben kel előterjesztésével kapcsolatosan vettük tárgyalás alá

s a midőn a jelentés ezen pontját tudomás vételre, illetőleg a görgény-szent-imrei templomépités ügyében előadottakat jovahagyásra ajánljuk, — őszinte tisztelettel kell adóznunk ő nagyméltóságának a congrua ügyben tanusitott páratlan buzgalma és azon áldozatkészsége iránt, melynélfogva e czélra saját jövedelméből évenkint 4310 frtot juttatni határozott és kérjük a Statusgyülést, hogy köszönetét jegyzőkönyvileg megörökiteni méltóztassék.

Ezen nemeslelkü adomány a mint egyfelől alapját képezi a congraügy rendezhetésének, másfelől módot nyujt arra, hogy saját erőnknek e mellett leendő kihasználásával ezen rendezést olykép eszközölhessük, hogy ez által a püspök ur ő nmlga előterjesztésében oly helyesen hangsulyozott autonomiának legcsekélyebb sérelme is mellőzhető legyen.

Mert nézetünk szerint, ha a congruaügy saját erőnkön rendezhető, nem kivánatos, hogy akár az ő nmlga által rendszeresitett adomány, akár azon járulékok, melyek e czélra saját forrásainkból fordithatók lesznek, a magyarországi általános congruaalapba helyeztessenek.

És ezen önerőnkön való rendezést lehetségesnek tartjuk.

Ugyanis kiindulva abból, hogy a lelkészi javadalmaknak 600 frt. minimalis összegben való megállapitása, ha ugy anyagi eszközeink korlátoltságát, mint a tisztes megélhetési viszonyokat tekintjük, — megfelelőnek mutatkozik, — ha még te kintetbe vesszük, hogy a vesztegintézeti káplánságok és a kir. kincstár, valamint mások kegyurasága alatt levő plebániák javadalmazásának feljavitására nézve a kincstár, illetőleg kegyur hozzájárulása igényelhető s erre nézve a szükséges lépések, nézetünk szerint, tovább folytatandók s illetőleg tárgyalás inditandó meg, addig pedig, mig ezen lépések végelintézésben nem részesülnek, eme javadalmak kérdése függőben hagyható: a javadalmak ama minimalis összegre való felemeléséhez önerőnkön hozzáfoghatunk, illetőleg ezt megkezdhetjük olyképpen, hogy a mennyiben egyelőre a teljes 600 forintig való feljavitás nem volna lehetséges, ez nem egyszerre, hanem rendre és fokozatosan történjék.

Mert püspök ur ő nmlga 4310 frt.-nyi kegyes adományához *a*) hozzávehető nézetünk szerint a vallás alap 1889. évre előirányzott jövedelmi feleslegéből, mely uj egyházi épitkezések és beruházásokra szokott fordittatni és melynek egy része a

beruházások némi megszoritása mellett nagyobb hátrány nélkül elvonható, évenként mintegy 3000 frt. *b*) oly plebániáktól, melyek elegendő dotátióval birnak, a vallás alapból eddig élvezett segély visszavonása folytán ezen czélra volna fordítható, évenként mintegy 1000 frt. *c*) az erdélyi püspöki megye segélyalapja javára a megállapitott szabályzat szerint fizetendő évi járulékokból, melyek ezentul nem volnának tőkésitendők, hanem közvetlenül egész összegükben a dotátiók feljavitására volnának fordithatók, a szabályszerinti járulékok pontos kiszabása és bevételezése esetén remélhető volna évi 1500 frt, ugy, hogy az e czimeken a congrua rendezésre fordítható összeg körülbelől 9810 frtot tenne.

A dotatiónak 600 frtra leendő felemelésére szükségesnek mutatkozó 12060 frt 16 krral szemben, maradna tehát — egy 2250 forintnyi összeg fedezetlenül, melyet — ugy hisszük — részint jóltevők nagylelkűsége, részint a javadalom már jelzett fokozatos emelése közben felfedezendő más erőforrások segélye mellett, különösen ha a kincstári és más kegyuraság alatt álló javadalmak egyelőre mellőztetnek, előállitani sikerülend.

Inditványunk tehát oda irányul, méltóztassék a congrua ügy rendezését a fennebb részletezettek alapul vétele mellett határozni el.“

Ezzel kapcsolatban olvastatik püspök ur ő nmlga előterjesztése a congrua ügyében, a mint következik:

Az erdélyi püspök előterjesztése a congrua ügyben.

Ő császári és apostoli királyi Felségének Budapesten, 1887 Martius 22-én kelt és a vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz a congrua-ügyben intézett legfelsőbb elhatározásának 5-ik pontja megfontolandónak mondja valjon a congrua szabályozása Erdélyre is kiterjesztessék-e? mely esetben mellőzhetetlenül az erdélyi róm. kath. Status is meghallgatandó s az ottani különleges viszonyok figyelembe veendők.“

Ezen legfelsőbb elhatározásra való tekintetből, miután kétséget nem szenved az, hogy az erdélyi püspöki megye az ország legszegényebb püspöki megyéi közé tartozik s ha valahol, bizonyára Erdélyben kiáltóan felmerül a congrua szabályozásának szüksége, folyó évi május 10-én kibocsátott körrendeletemben a plebániák javadalmazásának pontos összeállitását rendeltem el, hogy az a megindítandó tárgyalásnál biztos tájékozásul szolgáljon.

Az összeirások az erdélyi püspöki megye mind a 16 es-

peresi kerületéből beérkeztek, azokból kitűnik, hogy a gyergyó-alcsik- és felcsik-espereskerületi plebániákban a lelkészek javadalmazásai legkevesebb kívánni valót hagynak magok után, ezek után következik a kézdi-orbai kerület, a többi 12 espereskerületi plebániák jó része több-kevesebb pénzsegélyre szorul, hogy megélhető állapotra juthasson.

Az összeirásból kihagyva azon plebániákat, melyeknek dotatiója az évi 700 frtot megüti, vagy felülhaladja, egy külön kimutatást készitettem azon plebániákról, melyeknek évi javadalmazása, vagy évi 500 frton alól áll, vagy fokozatonkint emelkedik, de a 700 frtot meg nem üti. Ilyen plebánia az erdélyi püspöki megyében a ./· mellékelt kimutatás szerint van 100. Ha ezen plebániák évi javadalmazását, nem érintve azokat, melyeknek évi dotatiója a 600 frton felül áll, évi 600 frtra akarjuk felemelni, akkor az összeg, mely e czélra szükséges, felmegy 12060 frt 16 krra; ha pedig az évi congruát 700 forintban állapitjuk meg, akkor az összes szükséglet 21015 frt 2 krra emelkedik.

A különbség, mely a segélyezendő plebániák számában 1884 és 1888 évi kimutatásokban előfordul, onnan ered, hogy 1884-ben 1) a vesztegintézeti 7 káplánság a kimutatásba azért nem volt felvéve, mivel ezek dotatiójának felemelése miatt a cultusminiszteriumnál külön tárgyalások folytak: 2) mivel a királyi kincstár kegyurasága alatt levő, összesen 24 plebánia, a mennyiben azok jó részének évi javadalmazása megfelelőnek nem mutatkozuék, a patronussal folytatandó külön tárgyalásoknak tartatott fenn; azért most is fölmerül és megoldásra vár a kérdés: valjon azon plebániákra nézve, melyek akár kincstári, akár községi, akár egyesek patronátusa alatt állanak és 600 vagy 700 forint évi javadalmazásban nem részesülnek, minő eljárás követendő? valjon a patronátust képviselő kincstár, községek és egyes urakkal érdemleges tárgyalás inditandó-e meg és ennek lejárata előtt az érdekelt plebániák javadalmazásának ügye függőben tartassék-e?

E kérdésen kivül a congrua kérdésének megoldásdánál még a következő szempontok figyelembe veendők:

1) minő legyen a lelkészek javadalmazásának maximuma? — 1884-ben, midőn 63 lelkész fizetésének feljavitása iránt a magyar királyi vallásügyi miniszteriummal folytak a tárgyalások, a maximum évi 500 frtban volt megállapitva és mégis e

maximum csak ugy lett volna elérhető, ha a magas kormány, mit akoron kértük is, vallásalapunkat 11,389 frt 50 krral segélyezi.

Jelenleg, midőn 100 lelkész fizetésének kiegészitése forog szóban és e fizetésnek maximumát kell elhatározni, miután évi 500 frt. bizonyára nem tekinthethetik illő dotatiónak, tekintve azt, hogy a lelkésznek magasztos hivatásának magaslatán állónak és épen azért anyagi gondoktól mentnek kell lenni, nemcsak, hanem őt azon állapotba kell a lehetőségig helyezni, hogy a további tudományos előhaladásra a legszükségesebb eszközöket magának megszerezhesse és jótékonyságot is gyakorolhasson; azért, ugy gondolom, egy plebánosnak évi dotátióját 6 vagy 700 forintnál kevesebbre szabni nem lehet, Ez évi 12060 forint 16 kr, esetleg 21,015 frt 2 kr. szükségletet tételez fel, a szerint, a mint a dotatio maximumát 6 vagy 7 százban állapitja meg.

2. Honnan fogjuk ezen nagy összeget beszerezni? a) legelől emlitem a püspöki jövedelmet, melyből szegény papok congrua javitására, folyó évi julius 1-től kezdve évi 4,310 forintot utalványoztam; szivesen fogok tovább is menni: de midőn az elemi tanitók javadalmazásának kiegészitésére és az uradalomra átvett állandó teherként évi 3000 frtot fizetek, iskolák felállitásához járulok a lehetőségig, annál kevésbbé kötelezhetem magamat nevezetesebb összeg kiutalványozására, mert az uradalomra nehezedő adó, az uradalmi és iroda személyzet fizetése, az irodai szükségletek fedezése, az évi visitationalis költségek, a tetemes birtok rendezési kiadások, uradalmi épületek, gátok és hajok fentartása, a háztartási kiadások, más jótékonysági cselekedetek gyakorlása, melyek mennél tovább, annál sürübben fordulnak elő, jövedelmeimet nagyon is igénybe veszik:

b) a vallás-alap, melynek 1889. évre előirányzott 49,872 frt bevétele soknak látszik, de csak látszik, mert az évenkint előforduló templomok és plebániaházak épitése, vagy renovatiója a jövedelemnek majdnem felét elemészti; abból a mi congrua czimen előirányozva van, lehetne olyan plebániákból, melyek az ujabb összeirás szerint elegendő dotatióval birnak, a segélyt visszavonni, de ez mindössze sem fog akkora összeget eredményezni, mely a congrua felemelésének ügyét tetemesen elősegitené; e tekintetben az erdélyi vallásalap revisiója, melyet az Igazgató-Tanáccsal egyetértőleg akarok eszközölni, meg fogja mutatni, menynyit lehet a congrua javitására forditani;

c) van az erdélyi püspöki megyének néhai áldott emlékü püspök Fogarasy Mihály által létesitett segély-alapja, melybe minden pap jövedelmének bizonyos százalékát fizeti be s a melyből eddig is már több plebániának dotatiója feljavittatott ezt is a congrua javitás kérdésében igénybe fogom venni;

d) még volna az erdélyi püspöki megyének egy ugynevezett szegény papok és kántortanitók alapja, melyből azonban állandó dotatióra keveset lehet forditani, a nagyobb jövedelmi részt alapitványszerüen csak is időleges segélyezésekre lehet forditani egyes felmerülő esetekben.

Más forrásaink, melyekből a congrua felemelésében segélyt nyerhetnénk, nincsenek, ha csak az isteni gondviselés nagylelkü jóltevőket nem támaszt, kiknek adományaik segitségünkre lehetnek.

3) A mennyiben tudom, a magyarországi püspöki kar, önmagát nagylelküen megadóztatva, egy pénzalapot fog létesiteni, melyből a magyarországi szegényül dotált latin és görögszertartásu katholikus lelkészkedő papság congruájának kiegészitését eszközölni fogja.

E tekintetben azon kérdés merül fel:

Csatlakozom-e adományommal a magyarországi püspöki karhoz, vagy pedig tegyem be azt az erdélyi kath. vallás-alapba? én autonomiánkra való tekintetből az utóbbit választanám, annál inkább, mert az erdélyi püspöki megyének külön alapjait, melyekből a congrua-kiegészitési ügyben némi segedelmet reménylhetünk, kézből ugy sem adhatnám ki.

Károlyfehérvárt, 1888. Szeptember hó 18-án. Lönhart Ferencz, erdélyi püspök.

Beható és részletes megvitatás után határoztatik:

1, A vallás-alapból eszközlött épitkezések, igazitások, telekvásárlások jóváhagyó tudomásul vétetnek, a görgény-szent imrei uj templom épitése iránt javaslatba hozott kiszakitása a kir. kincstártól a vallás-alapnak megtérített 50,733 forintból fenmaradt 9948 frt 6 kr.-nak a vallásalapból hasonlóképen jóváhagyatik és az Igazgató-Tanács felhatalmaztatik ez összegnek a kijelölt czélra való felhasználására.

2. A Statusgyülés egy szivvel, lélekkel őszinte mély hálaját fejezi ki püspök ur ő nmlga iránt ezért a nagylelkü áldozatkészségeért, a melylyel nem csak utba inditni méltóztatott a congrua-kérdése megoldását, hanem a sikeres megoldásnak alap-

ját is kegyeskedett megvetni a püspöki javadalom rovására ön ként elvállalt tetemes évi járulékkal. E háláját nem csak szóval kifejezni, — hanem jegyzőkönyvében megörökiteni is óhajtja.

3. Püspök ur ő nagyméltóságával teljesen egyetértve kimondja a statusgyülés, hogy a congrua ügyet igenis rendezni kivánja, elérkezettnek is látja e rendezés idejét, és ennél fogva a Királyhágóntuli egyházmegyékkel egyidejüleg fog a rendezéshez, de nem közösen, hanem az erdélyi püspökmegyei kath. Statust megillető önkormányza[illegible] alapján külön és önállóan.

4. A lelkészi javadalom mennyiségére nézve egyelőre alsó határul elfogadja a 600 frt. évi javadalmat oly módon, hogy a rendelkezésre álló módokkal igyekszik az évi jövedelmet mindenütt 600 frtra feljavitani, de itt nem szándékszik megállapodni, hanem ha ezen 600 frt. évi javadalom már mindenütt el lesz érve, oda fog törekedni, hogy uj források nyitásával és a régiek okszerü fejlesztésével fokozatosan előteremtse a módot arra, hogy a javadalom a már most elvileg elfogadott 700 frtra feljavittassék.

Hogy e czél elérése végett mily módon és minő arányban vétessék igénybe a hivek megadóztatása is, e tekintetben utasittatik az igazgatótanács, hogy a Statusgyülés elé javaslatot terjesszen be.

5. A mennyiben a XV-ös bizottság jelentésében kijelöl fedezeti tételek nem csak nem birják még fedezni a 600 frtig való feljavitásra szükséges összegeket, de még az se bizonyos, hogy nyujtanak-e állandóan és általában annyit, a mennyit az előleges számitás tőlük vár; a mennyiben továbbá a szükséglet összeszámitásánál alapul felvett bejelentések sem készültek mindenütt egyenlő felfogással, és igy a rájok épitett eredmény sem egészen megbizható: felkéretik püspök ur ő nmlga, hogy mindezeket az előmunkálatokat ujabb revisió alá vétetni méltóztassék, hogy igy a szükséglet és fedezet véglegesen és pontosan megállapittathassék.

6. Határoztatik egy kérelem intézése Ő császári és apostoli királyi Felségéhez, mint legfőbb védurhoz, a melyben felfejtetvén annak a szükségessége, hogy az erdélyi püspöki megyében a congrua ügye e püspöki megye autonomikus állásához mérten önállóan rendeztessék és hogy ez idő szerint a megye vallás-alapja az erre szükséges módot püspök ur ő nmlga nagylelkü tetemes áldozata mellett se birja nyujtani, vétessék

igénybe ő Felsége legkegyelmesebb segélye, különös kiemelésével annak, hogy azokban a plebániákban, melyek a királyi kincstár kegyurasága alatt állanak, a javadalmak kellő feljavitása tulajdonképpen a kir. kincstárt illeti és hogy az egyházmegyére nézve már az is tetemes segélynek volna tekinthető, ha a kir. kincstár ezeknek a védurasága alatt álló plebániáknak jövedelem javitását magára vállalná, illetőleg ha ő Felsége e tehér elvállalását a kir. kincstár részéről legkegyelmesebben elrendelni méltóztatnék.

XXII.

Az évi jelentésnek a gymnasiumok 1887—1888. évi állapotáról szóló XVI. fejezetét a XV-ös bizottság a következő észrevétellel kiséri:

„A jelentésnek a gymnasiumok 1887/8. évi állapotáról szóló XVI. pontját tudomásvételre ajánljuk, tekintettel azonban azon közegészségügyi tekintetben türhetetlen állapotra, hogy a kolozsvári róm. kath. főgymnasium ifjusága a városi torna-vivódába hol egyetlen egy teremben az összes kolozsvári középtanodák ifjusága részesül torna-oktatásban, — egészségét a folytonos por s rosz levegő miatt állandóan veszélyezteti; méltóztassék utasitani az Igazgató Tanácsot, hogy a r. k. lyceum épületben alkalmas torna-csarnokat rendezzen be.“

A gymnasiumok állapotáról szóló jelentés tudásul vétetik, a kolozsvári róm. kath. főgymnasium számára a maga saját épületében berendezendő tornahelyiség ügye az Igazgató-Tanácsnak különös figyelmébe ajánltatik, különben is tudva lévén, hogy e kérdés már évek óta foglalkoztatja az igazgató-Tanácsot.

XXIII.

1. A gymnasiumok tanártestületeiben előfordult személy változások tudásul vétetnek.

2. A püspöki lyceum egyesitése a gy.-fehérvári gymnasiummal, örvendetes tudásul vétetik és püspök úr ő nmlga ez iránt kikötött feltételei teljtartalmulag elfogadtatnak.

3. A kolozsvári róm. kath. lyceum helyiségének kicserélése és a tanári esküminta módositása ügyében az Igazgató-Tanács eljárása jóváhagyatik és az Igazgató-Tanács felhatalmaztatik, hogy javaslata értelmében irjon vissza a közoktatásügyi miniszteriumnak.

XXIV.

Az évenként fizetendő tandij a gyulafehérvári, kolozsvári és brassói gymnasiumoknál 8 frtra, a többi gymnasiumoknál 6

frtra emeltetik, nem katholikus növendékek ennek kétszeresét lévén kötelesek fizetni; a tandij felemeléséből származó bevételi többlet osztatlanul és egészen az illető tanintézetek könyvtárai és tanszertárai kiegészitésére és gyarapitására forditandó, az eddig fizetett tandij pedig a fenálló szabályok értelmében csak fele részben lesz ezután is e czélra felhasználandó, másik fele a tanári nyugdij alapját illetvén.

XXVI.

Csikmegye közönségének, mely a csiksomlyói internatus felszereléséhez 800 frttal járult, áldozatkészségeért, a Mikó Bálint főispán ur elnöksége alatt kiküldött helyi bizottságnak buzgó és sikeres közreműködéseért köszönet szavaztatik.

XXVII.

Kimondatik határozatul, hogy a kantai gymnasium kibővitése és továbbfejlesztése, csak azután lesz megindítandó, ha a székelyudvarhelyi és brassói tanintézetek felépitése és kellő felszerelése be lesz végezve.

Továbbá jóváhagyatik az Igazgató-Tanács intézkedése a kantai tanárok fizetése javitása iránt és az Igazg. Tanács továbbra is felhatalmaztatik, hogy az eddig követett módon igyekezzék a kantai gymnasiumnak szellemi szinvonalát a jelenlegi terjedelem fentartása mellett emelni, felhatalmaztatván arra is, hogy a 200 frt. személyes pótlékot azon tanárok részére, kik jelenleg ezen intézetnél rendszeresitve vannak, ha valami akadály nem forogna fön, s a tanulmányi-alap megbirja, az 1889. évi január 1-től kezdve folyósithassa.

A Statusgyülés örömmel és lelkesedéssel ragadja meg ez alkalmat, hogy püspök ur ő nmlgának, kegyelmes főpásztorának a népiskolák iránt ujból és ismételten tanusitott atyai gondoskodásáért és nagylelkü nemes áldozatkészségeért forró háláját nyilvánitsa.

XXXIII.

A Statusgyülés állandó bizottságai a következőleg alakittatnak meg:

a) 15-ös bizottság tagjaiúl kiküldetnek: Barts Ferencz, Balog Elek, Möller Ede, Ninger Ignácz, Jung Cseke Lajos egyházjak. Gróf Lázár Jenő, Sigmond Dezső, Geczö János, Seethal Ferencz, Török Bertalan, Török Albert, dr. Mohay Sándor, Györffy Gyula, Künle József és Gál Domokos világiak.

b) a költségvetések és zárszámadások megvizsgálására ki-

küldött bizottság tagjai lesznek: Dr. Salzbauer János, Benel János, Istvánffy József, Kremnitzky Amánd.

c) az iskolai bizottság tagjaiul megválasztatnak: Fábián Sándor, Imets F. Jákó, dr. Vajda Gyula, Avéd Jákó és Paál Gyula.

XXXV.

Világi elnök báró Jósika Lajos ur ő nagyméltósága indokolt előterjesztésben kifejtvén, hogy az Igazgató-Tanács működése ellen olykor felmerülő és nem mindig indokolatlan észrevételeknek és kifogásoknak oka nem az Igazgató-Tanácsosok személyeiben, hanem inkább a Statusgyülés és az Igazgató-Tanács szervezetében és ügyrendében keresendő, szükségét hangsulyozza, annak, hogy e szervezetben és ügyrendben bizonyos reformok eszközöltessenek; ezért inditványozza, hogy e reformok megbeszélésére és iránt ok egy indokolt javaslat előterjesztésére egy külön bizottság küldessék ki.

Az indítvány egyhangulag elfogadtatván, a bizottság indítványozó elnök ur ő nmlga elnöklete alatt gróf Béldi Akos, hilibi Gál János, dr. Szamosy János, dr. Éltes Károly és Biró Béla előadó személyeiben megalakittatik.

XXXVI.

Püspök ur ő nagyméltósága a maga s elnöktársa nevében meleg szavakban fejezvén ki köszönetét a megjelent tagoknak szives megjelenésökért és a tárgyalások folytában tanusitott keresztény katholikus érzületökért, buzgóságokért és higgadtságokért és kijelentvén megelégedését az elért eredményekkel, a gyülés kérésére ráadja az egybegyültekre az apostoli áldást és ezzel $1^1/_2$ órakor d. u. az idei Statusgyülést bezárja és az összes tagoktól kisérve élénk éljenzések közt elhagyja a termet.

Az erdélyi római katholikus Status 1889. szeptember 24—25-én Kolozsvárt tartott gyülésének

Jegyzőkönyvéből.

A jelen, hat évi tartamra megejtett választás alapján összejött statusgyülés tagjainak névsora:

A gyülésre meghivattak:

I. Igazgató tanács: Báró Jósika Lajos világi elnök, Züllich István világi alelnök. Biró Béla előadó, Dr. Farkas Lajos t.

előadó, Dr. Szentkirályi Kálmán titkár, Dr. Szamosy János t. titkár. Tanácsosok az egyházi rendből: Kovács Ferencz, Bálint Károly, Dr. Éltes Károly, Fábián Sándor, Dr. Barts Ferencz, Gergely Ignácz, Möller Ede, Veszely Károly; a világi rendből: Gr. Eszterházy János, Dr Finály Henrik, Mikó Bálint, Gr. Haller Jenő, Cseh Lajos, Novák Ferencz, Dr. Haller Rezső, Pótsa József, Báró Jósika Sámuel, Dorgó Albert, Dr. Groisz Gusztáv, Ugron Gábor, Dr. Győrffy Gyula, Csiky Viktor, Báró Szentkereszty György.

II. Patronusok, dignitáriusok, főrendi tagok: Gróf Bethlen Márk, Gr. Eszterházy Miguél. Gr. Béldy Akos, Gr. Teleky Sándor, Gr. Haller György, Gr. Haller Ferencz, Gr. Nemes János, ifj. gr. Haller György, Gr. Kornis Viktor, Gr. Mikes Miklós, Báró Bornemissza Károly, ifj. Báró Huszár Károly, Báró Bornemissza Tivadar, Báró Apor István, Báró Nopcsa Ferencz, Báró Jósika Pál, Báró Jósika Andor, Báró Bálintitt József, Báró Apor Gábor, Báró Szentkereszty Béla, Gajzágó Salamon, Gáll János, Tolnai Reginald, Pekry Sándor, Toroczkay Sándor, Máriaffy Lajos, Betegh Sándor, Török Antal, Béldy Tivadar, Páll Sándor, Báró Szentkereszty Zsigmond, Elekes Pál.

III. Királyi kincstári képviselők: Girsik János, Juchó Ferencz, Dologh János.

IV. Fő- és alispánok, polgármesterek: Albach Géza, Dr. Török Albert, Török Bertalan, Placsintár Dávid, Lengyel Márton, Győrffy Pető, Hilibi Gál Domokos, Pellion Márton, Sándor László, Hochmeister Vilmos.

V. Magyar királyi itélő tábla: Oberschall Adolf, Dr. Vavrik Béla, Kovács János, Csány Ferencz, Bocskor Mihály, Szentkirályi Lajos, Kozma Gyula, Boros Elek.

VI. Országgyülési képviselők: Gr. Eszterházy Kálmán, Gr. Horváth Tholdy Lajos, Báró Huszár Károly, Báró Nopcsa Elek Lukács Béla, Tolnay Gábor, Maurer Mihály, Molnár József, Mikó Arpád, Boér Antal, Szathmáry György, Lázár Arpád, Hollaky Imre, Miksa Elek, Dr. Papp Sámuel, Tibád Antal, Zsigmond Dezső, Boér Béla, Torma Miklós, Dr. László Mihály, Dr. Molnár Antal, Dr. Mohay Sándor, Dániel Márton.

VII. Esperesikerületi világi képviselők: Teleki József, Aczél Béla, Lukács László, Drégán János, Seethal Ferencz, Bogdán Arthur, Kremniczky Amánd, Groisz Jakab, Éltes Elek, Endes Gábor, Becze Antal, Madár Imre, Dr. Kein Adolf, Dr. Antalfy Manó,

Kedves Tamás, Lázár Menyhért, Lázár György, Kapcza Gyula, Szabó József, Korbuly Bogdán, Sperker Ferencz, Gyárfás Károly, Dr. Bánffy Zsigmond, Gábor Péter, Berzenczey István, Dániel Ferencz, Simai Gergely, Krémer Sámuel, Betegh Ferencz, Sándor János, Szabó Dénes. Soó Károly.

VIII. Espereskerületi papi képviselők: Sántha János. Apostol Alajos, Vincze István, Bakk Endre, Koncz István, Bálint Lázár, Weiss József, Ferenczi Károly, Miske Gyula, László József, Péter József, Veress Lajos, Csiki Péter, Bárány Lukács, Lőrincz Ferencz, Andrásy József.

IX. Káptalani tagok, egyházi dignitáriusok: Andrásy István, Nagy Imre, Kapatán Márton, Dr. Tódor József.

X. Szentszéki tanácsosok: Nagy Lajos, Kovács Simon, Schnabl Ferencz, Molnár János, Takó János, Pál István, Steiniczer Ede.

XI. Püspöki irodai személyzet: Tamási Aron, Butyka Sándor.

XII. Kerületi esperesek. Rácz István, Ninger Ignácz, Búzás Mihály, Murányi Kálmán, Márkovich Jakab, Both Ferencz, Weber Béla, Agoston Lajos, Csákány Adeodát, Jung Cseke Lajos, Bálint László.

XIII. Nagyobb egyházközségek képviselői: Tamási Sándor, Dr. Nagy Ferencz, Dr. Haller Károly, Dr. Vajna Gábor, Dr. Kábdebó Oszkár, Jánosi Sándor, Boga Bálint, Fülöp István, Mihály István.

XIV. Szerzettartományi főnök: P. Simon Jenő.

XV. Papnöveldei tanárok: Dr. Veress Ferencz, Sándorffy Nándor, Korody Péter.

XVI. Finöveldei igazgatok: Imets Jakab, Szabó István, Dániel Joakim, Karácson Márton, Dr. Salzbauer János, Wittmann Agoston.

XVII. Kir. kath. terézárvaházi igazgatóság: Roszkosni Elek.

XVIII. Gymnasiumi képviselők: Avéd Jákó, Dr. Vajda Gyula, Soó Gáspár, Paál Gyula, Hássák Vidor, Szongott Kristóf, László Dávid, Agoston Lajos, P. Nemes Felix.

I.

Püspök úr ő nagyméltósága a Státusgyülest a következő beszéddel nyitja meg:

„Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Ma egy éve volt szerencsém az 1888-diki nevezetes Statusgyülést megnyitni, mely a lelkészi Congrua feljavitása iránti

nemes törekvés és határozatával, valamint a székely-udvarhelyi és brassói róm. kath gymnasiumok újraépitése iránti szives gondoskodása által maradandó becsü emléket állitott magának az erdélyi püspöki megye történetében.

Megelégedéssel tekintek vissza a lelkesedésre, mely ezen határozatok hozatalában kath. szivhez méltó módon érvényesült és reményt meritek belőle, hogy hasonló lelkes törekvés nyilvánuland a most megnyitandó Statusgyülésben is culturális intézményeink további fejlesztésében Isten dicsőségére, anyaszentegyházunk és hazánk előmenetelére.

A jelen Statusgyülés hat évi időtartamra megejtett választás alapján jött össze; és ha örömmel constatálhatom azt, hogy a mult évi státusgyülési tagok legtöbbje iránt a kath. választók bizalma ismételten fordult, és én azon szerencsében részesülök ma, hogy őket az ujabban választottakkal együtt itt a gyülés szine előtt melegen üdvözölhetem, nem tehetem uraim! hogy fajdalommal ne emlékezzem meg azokról, kiket körünkből a halál rideg keze kiragadott, Künle Józsefet, sepsi-szent györgyi főgondnok és választott képviselőt, ki statusgyülési tanácskozásainkban mindig élénk részt vett, — és Béldy Gergely álladalmi belső titkos tanácsos urat, ki mindenkor hithü őseinek vallási buzgóságát teljes életében egész odaadással folytatván, példány képül szolgált a kath. hiveknek és bizonyára méltó, hogy emléke közöttünk mindenkor áldott legyen.

A hála és kiváló tiszteletnek hódolok, midőn egy minket közelebbről érdeklő kedves eseményről megemlékezem. Dr. Haynald Lajos bibornok kalocsai érsek ur ő Eminentiája huszonöt év előtt volt kedves püspökünk, most jeles metrapolitánk, folyó évi október hó 15-én fogja áldozárságának ötven éves jubileumát megünnepelni. Megtéttem az intézkedést, hogy ezen reánk nézve is emlékezetes nap egyházilag méltóan megünnepeltessék és módot nyujtottam kedves hiveimnek, hogy egy már megrendelt diszes albúmhoz, s a hozzá csatolandó üdvözlő felirathoz szives névaláirásaikkal járuljanak, és örömmel mondhatom, hogy az aláirások oly nagy tömegben érkeznek be az erdélyi püspöki megyének minden plebániájából, mely minden ékesszóló dicsbeszédnél fényesebben és meghatóbban tanuskodik azon nagy szeretet és tiszteletről, mely a hivek kebelében most is él a nagy férfiu iránt, ki az 1852—1864-diki időszakban az erdélyi püspöki megyének nagy tevékenységü buzgó apostola és örök

hálával emlitendő joltevője volt, ki a metropolitai szék magaslatáról is atyai szeretettel emlékezik az erdélyi hivekről, kiknek kebelében érznél maradandóbb emléket állitott magának.

És most t. Statusgyülés hozzá foghatunk az elönkbe adandó ügyek tárgyalásához. Szivből óhajtottam volna — statusunk nagyérdemü világi elnökét, báró Jósika Lajos belső titkos tanácsos urat körünkben tisztelni, kinek bölcsesége és ügyszeretete tanácskozásainkat mindig szerencsés eredményre vezette; azonban gyengélkedése ő nagyméltóságát a világi elnöki szék elfoglalásában akadályozván, azon hő óhajtásomnak adok imaszerü kifejezést, vajha az isteni gondviselés ő nagyméltóságát számunkra egészségben megtartaná.

Istennek szent kegyelmét és áldását kivánom tanácskozásainkra és az idei Statusgyülést ezennel megnyitottnak nyilvánitom."

A megnyitó beszéd, folyama alatt is többszörös helyesléssel kisértetvén, lelkesült éljenzéssel fogadtatik.

II.

A Statusgyülés szervezkedésének czéljából püspök ur ő nmltga a megjelent tagok igazolását tüzvén ki napirendre, annak megejtésére Seethal Ferencz elnöklete alatt Jung-Cseke Lajos, Murányi Kálmán, Kremnitzky Amánd és Török Antal bizottsági tagokul való kiküldését hozza javaslatba, valamint azt is inditványozza, miszerint e bizottságnak hagyassék meg, hogy a gyulafehérvári plébániához tartozó több választónak az alsófehérmegyei hegyaljai espereskerületi világi képviselők választása ellen benyujtott felszolamlását, illetőleg a választáskor netalán előfordult szabálytalanságot vizsgálja meg és indokolt véleményét terjessze be.

Jegyzőkönyv, felvétetett Kolozsvártt, 1889-ik évi szeptember hó 24-én a Statusgyülés egyházi s világi képviselőinek igazolására kiküldött bizottság ülésében.

Jelen vannak: Alólirtak.

Meghivatott egyházi képviselő: 63. világi 143. Összesen 206.

Megjelent és igazoltatott egyházi: 44, világi: 69. Összesen 113.

Beható tárgyalás alá vétetvén a gyulafehérvári plébániához tartozó némely róm. kath. hiveknek a méltóságos igazgató-tanácshoz intézett felszólamlása az alsó-fehérmegyei hegyaljai es-

pereskerületi világi képviselők megválasztása ellen, mire nézve az igazoló bizottság egyhangulag a nevezett kerületben megválasztott képviselők megválasztására nézve megsemmisitési véleményt ád, a következő indok alapján.

Hogy az 1866. január 10-dikén tartott Statusgyülésen megállapitott szervezeti szabályok 4-ik pontja pontosan körülvonalozza a statusgyülési képviselők mikénti megválasztását, melynek egyetlen pontja sem tartatott meg a nevezett espereskerületi választásoknál.

Ezzel a jegyzőkönyv felolvasás után bezáratott és aláiratott. K m. f. Seethal Ferencz sk. elnök, Jung-Cseke Lajos sk., Murányi Kálmán sk. Kremnitzky Amánd, sk. Török Antal sk.

Az igazolás eredménye és a bizottságnak az alsó-fehérmegyei hegyaljai espereskerületi választásra vonatkozó véleménye a gyülés által egyhangulag elfogadtatván, püspök ur ő nmltsga azt határozatul kimondja. E szerint az alsó-fehérmegyei hegyaljai espereskerületben új választás lesz elrendelendő.

III.

Püspök ur ő nmltsga ajánlatára

Veszely Károly egyházi és Finály Henrik világi jegyzőknek közfelkiáltással megválasztatnak, a kik legott a jegyzéshez hozzá is fognak.

V.

Inditvány tétetvén az iránt, hogy miután világi elnök ő nagyméltóságát gyengélkedése megakadályozta a világi elnöki szék elfoglalásában, az alelnök foglalja el helyét: az inditvány elfogadtatik és alelnök Züllich István világi elnöki széket elfoglalja.

VI.

Azon inditvány, hogy főméltóságu dr. Hajnald Lajos bibornok, kalocsai érsek urhoz, egykori nagynevü püspökünkhöz áldozárságának ötvenéves jubileumának alkalmából a Statusgyülés részéről is üdvözlő felirat intéztessék, közlelkesültséggel elfogadtatván, a felirat szerkesztésével a Statusgyülés jegyzői bizatnak meg.

VII.

Inditvány tétetik az iránt, hogy időnyerés végett a Statusgyülés tagjainak igazolására egy állandó bizottság küldessék ki, a mely e tisztét a Statusgyülés megkezdése előtt teljesitené és az eredményt mindjárt a megnyitó után felolvasná.

Az inditvány azon módositással fogadtatatik el, hogy az igazoló bizottság tagjai nem állandóul, hanem csak a jövő Statusgyülés alkalmára, még pedig a többi bizottságokkal együtt a jelen gyülés végén választassanak meg.

IX.

Olvastatik a 15-ös bizottságnak ajánlata, hogy az igazgatótanács jelentésének második, az ügykezelésről szóló pontja tudomásul vétessék.

A bizottság ajánlata elfogadtatik, elejtésével azon inditványnak, hogy az igazgatótanács jelentései, a Statusgyülés jegyzőkönyvei s más hivatalos kiadványai minden plébánia könyvtárának ingyen vagy pedig megfelelő árban megküldessenek.

XI.

Olvastatik a 15-ös bizottságnak az a lelkészi congrua rendezése, illetőleg fölemelése czéljából eddig történt intézkedésekre vonatkozó javaslata, amint következik:

„D., A lelkészi Congrua felemelésének kérdését illetőleg a jelentés IV. pontjában előterjesztettekből örömmel győződtünk meg arról, hogy az igazgató-tanács az ügy fontosságához mért kellő buzgalommal fogott a Congrua feljavitását czélzó intézkedések megtételéhez s a jelentés ezen pontjában foglaltakat erdélyi püspök ur ő nagyméltóságának f. hó 11-ről 2961 szám alatt az igazgató-tanácshoz intézett és ez által még nem tárgyalt átiratával kapcsolatosan vettük tanácskozás alá.

Nézetünk szerint a Congrua kérdésében való eljárásra nézve két egymással kapcsolatos szempontnak kell irányadónak lennie; egyik az, hogy ott, hol a segély a legszükségesebb, ez lehető gyorsan következzék be; a második pedig az, hogy a végleges rendezés annál kevésbbé történhetik elhamarkodottan, mert ez számos, részben bonyolult kérdésekkel állván kapcsolatban, ezeknek jól megfontolt tekintetbe vétele nélkül az állandóság némi jellegével biró intézkedés nem képzelhető.

Ide járul az, hogy nézetünk szerint, a hivek megadóztatásának ügye a kepe kérdésével oly összefüggésben áll, hogy a kepe megváltoztatása, vagy legalább rendezése nélkül a megadóztatás megnyugtató megoldása be nem következhetik. Ugyan azért avégett, hogy a Congrua ügyének sikeres eredményre vezetése az intézkedésekben követendő rendszeresség által is előmozdittassék, a jövőben követendő eljárás iránt következőket inditványozzuk:

1. A megadóztatás kérdése teljesen különittessék el a congrua feljavitásának más forrásokból merithető eszközeitől és bizassék meg az igazgató-tanács, hogy a megadóztatást a kepe megváltása, esetleg rendezésének ügyével kapcsolatosan vegye beható tanulmány alá s ennek eredményéről annak idején jelentést tegyen.

2. Ettől elkülönitetten vegye fontolóra a congrua feljavitásának egyébb forrásait, a mult évi Statusgyülés határozatai alapján; vegye tárgyalás alá a püspök ur ő nagyméltóságának 2961.—1889. számu átiratában foglaltakat, nevezetesen a lelkészek kinevezésének, a leányegyházakkal összekötött plébániák lelkészi bővebb javadalmazásának, a káptalannak a lelkészi jövedelmek megváltoztatása ügyében való meghallgatásának kérdéseit és mindezekről a jövő évi Statusgyülés elé terjesszen kimeritő indokolt jelentést.

3. Addig is, mig a végleges rendezés ezen előfeltételei valósulnának, a szegényebb javadalmazásu lelkészek segélyezése ott, a hol az legszükségesebbnek mutatkozik — egyelőre a már rendelkezésre álló s a mult évi bizottság által kijelölt források részbeni igénybevételével — már a jövő 1890. évi január 1-sejével életbe léptetendő volna.

A bizottságnak e fontos tárgyra vonatkozó jelentésének felolvásása után terjedelmes mederben és az ügyhöz méltó érdeklődéssel indult meg a tanácskozás, melynek folytán több oldalról tétettek hol az igazgató-tanács, hol a 15-ös bizottság, jelentésére vonatkozó inditványok, javaslatok és interpallatiók.

Püspök ur ő nmltgának azon kijelentése után, hogy az általa a legszegényebbül dotált lelkészek congruajának fölemelésére felajánlott évi 4310 forintnyi adományából némely kincstári plébániáknak is juttat; valamint azon felvilágositásul tett megjegyzése után, hogy némely községek nemcsak a vallás-alapból nyert lelkészi dotatio következtében estek el a választási jog gyakorlatától, hanem azért is, mert templomaikat, iskoláikat plébánusaik lakházát nem lévén képesek fentartani, e tekintetben is a vallásalap segélyezésére szorulnak s azért a patronatusi jog teljes élvezetében azon esetre, ha csupán a lelkészeik által él vezett vallás-alapi segély fizetését magukra vállalják, még nem részesithetők; végre azon inditványnak hosszasb megvitatása után miszerint arra volna utasitandó az igazgató-tanács, hogy a Status

érték vagyonának egy földhitelintézet keretében történendő kezelése iránt, mi által jövedelmeink forrásai jelentékeny szaporodást nyernének, tegye meg a szükséges tanulmányozásokat s azok eredményéről a jövő évi Statusgyülésnek terjessze be a jelentését, a következő határozatok hozattak

Jóváhagyó tudomásul vétetvén az igazgató-tanács azon eljárása, melynél fogva Ő Felségéhez egy legmagasabb szine elé fölterjesztett kérvényben az iránt folyamodott, hogy Ő Felsége a kincstári plébániák javadalmának fölemelését a kir. kincstárnál legkegyelmesebben megrendelni méltóztassék, és elfogadtatván a 15-ös bizottság azon javaslata, hogy a congrua kérdésében követendő eljárást illetőleg ott, hol a segély a legszükségesebb, ez az igénybe vehető forrásokból ugy eszközöltessék, hogy már az 1890-ki év elején élethe léptethessék, a végleges rendezes pedig a vele szoros kapcsolatban álló kérdések együttes megoldásával indittassék meg, az igazgató-tanácsnak megbagyatik:

a) hogy a megadóztatás kérdését a congrua feljavitásának más forrásokból meritheto eszközeitől elkülönitvén. azt a kepe megváltásának, esetleg rendezésének ügyével kapcsolatosan vegye beható tanulmányozás alá s ennek eredményéről annak idején tegyen jelentést;

b) hogy a mult évi Status-gyülés határozatainak alapján mindazon forrásokat, melyekből a congrua feljavitására eszközöket meritheini, számba vevén, vegye tárgyalás alá püspök ur ő nmltgának 2961—1889. számu átiratában foglaltakat, nevezetesen a lelkészek kinevezésének, a fiókegyházakkal összekötött terhesebb plébániákat adminisztráló lelkészek bővebb javadalmazásának és a lelkészi jövedelmek megváltoztatása ügyében a káptalan meghallgatásának kérdéseit és mindezekről a jövő évi Statusgyülés elé terjeszszen kimeritő, indokolt jelentést;

c) hogy addig is, mig a congrua végleges rendezesének ezen föltételei végrehajtatnak, tegye meg a szükséges lépéseket az iránt, hogy a szegényebb javadalmazásu lelkészek segélyezése ott, a hol az legszükségesebbnek mutatkozik, a most rendelkezésre álló források igénybevételével már a jövő 1890. évi január 1-től kezdve lehetőleg megindittassék;

d) hogy a Status érték vagyonának egy földhitelintézet keretében leendő kezelése iránt tett inditványt vegye tanulmányozás alá s annak eredményéről a jövő Statusgyülésnek terjeszsze be jelentését.

XIX.

Az igazgató-tanács utasittatik, hogy a 15-ös bizottságnak az 1886-ik évi Statusgyülés elé a Status vezetése alatt álló középiskolák fejlesztése iránt terjesztett javaslata értelmében tanácskozásai keretébe és tanulmánya tárgyául fölvevén azt az inditványt is, melynél fogva a minorita-rend főnökével a m.-vásárhelyi gymnasium átvétele esetleg néhány tanárral való ellátása iránt tárgyalásokba kellene bocsátkozni, gymnasiumaink czélszerü és a tanügy előhaladottabb kivánalmainak megfelelő rendezése és szervezésére vonatkozó javaslatát terjessze a Statusgyülés elé.

XX.

Olvastatik a 15-ös bizottságnak következő javaslata:

Bizottságunk már az 1886. évi Statusgyülés elé terjesztett jelentésében behatóan foglalkozott ezen kérdés megoldásának alapfeltételeivel s nevezetesen az igazgatótanácsot utasittatni kérte a Status vezetése alatti középiskolák fejlesztése és a növeldék berendezése tárgyábani tervszerü javaslat készitésére és különösen arra, hogy a tanulmány tárgyává tegye a következő kérdéseket:

1. Mind fentartandók-e a jelenleg fenálló középiskolák?

2. Mikép lennének a fentartandó négy hat osztályu középiskolák nyolcz osztályra kiegészithetők?

3. Mikép lehetne a tanárok javadalmazását az állami tanárok javadalma mennyiségére felemelve rendszeresiteni?

4. Megjelölendők azon módozatok, melyek mellett az államsegély igénybe veendő, és hogy minő mérvben és mely középiskoláknál lenne az indokoltabb?

5. Az erzsébetvárosi és szamosujvári városi középiskolákra vonatkozólag, ha ezen középiskolák a kath. Status hatósága alatt megtartándók lesznek, részletezendő a status és a nevezett városok közötti jogviszony és részletezendők különösen azon jogok és kötelezettségek, melyek a Status vezetési és felügyeleti törvényszerü kötelessége érvényesithetésére szükségesek.

6. Miképen lennének a finöveldék berendezhetők a czélból, hogy azok valóban nevelő-intézetek legyenek? Az élelmezés tiszta házi kezelésénél mikép rendeztessék be a kezelés és különösen az ellenőrzés?

7. Nem lenne-e ohajtandó a tanulók mindnyájára a convictualis-rendszer létesitése és mikép lenne ez valósitható?

A Statusgyülés XXVI. szám alatt kelt határozatával e kér-

déseket, melyek ugy is állandó tanulmány tárgyai, az igazgató-tanácsnak továbbra is figyelmébe ajánlotta.

Ez óta három év telvén el, azt hiszszük, hogy az igazgatótanács, mely előadó ur szóbeli felvilágositása szerint a gymnasiumok ügyét mindig élénk figyelemmel kisérte, sőt az államsegélynek a brassói gymnasiumra nézve történt sürgetése, az udvarhelyi gymnasium korszerü fejlesztése és a csiksomlyói internatus berendezésével, középiskoláink fejlesztésére irányuló buzgalmának tényleges bizonyitékait szolgáltatta — állandó tanulmányaival már azon helyzetbe juthatott, hogy ama tervszerü javaslatot jövő évi jelentésének feladatai közé felvehetné.

És ezt annál ohajtandóbbnak tartjuk, mert e javaslat keretében véljük egyuttal czélszerüen megoldhatónak a középiskolai tanári javadalmazás felemelésének kérdését, miáltal a középiskolai tanárok tömeges kérvényei is, talán kedvező elintézést nyerhetnének."

A 15-ös bizottság javaslata elfogadtatik és annnak a megelőző pont határozatával kapcsolatos elintézésével az igazgatótánács bizatott meg.

XXI.

Az igazgató-tanácsnak jelentése XV. pontja alatt tett és a tanári szolgálati szabályzat 54. §-ára, vagyis a helyettesités dijra vonatkozó következő javaslata:

a) oly esetekben, midőn tényleg be nem töltött tanszék egész éven át helyettesittetik, a helyettesitő tanárok részére a helyettesitési órák aránya szerint kiosztandólag a szolgálati szabályzatban megállapitott évi 600 frt. helyettes tanári fizetés rendes dijazásként utaltassék ki a tanulmányi alapból.

b) oly esetekben, midőn évközi kisebb időtartamu, de hat héten túl terjedő helyettesités bármi okból történik, vagy a tanár betegsége miattt egész évi helyettesités végeztetik, a helyettesitő tanárok dija ugyancsak a helyettesitési órák arányában felosztvaaz évi 600 frt helyettes tanári fizetésnek60%-a legyen, jövendőbeli eljárásra vonatkozó szabályul elfogadtatik és az igazgatótanácsnak utasitásul adatik.

XXIII.

Az igazgató-tanács utasittatik, hogy a tanári fizetések felemelésének és az államsegély kérésének kérdéseit is a középiskolákról a jelen jegyzőkönyv 19. és 20 pontjai alatt hozott határozatok értelmében készitendő tervszerü javaslat keretébe vegye fel és megoldás elé vezesse.

XXIV.

Püspök ur ő nagyméltóságának a népiskolai czélokra forditott 11,569 forintnyi nagylelkü adományozásaiért a Statusgyülés hálás köszönetét lelkes éljenzések között jegyzőkönyvbe iktattatni határozza.

XXX.

Püspök ur önmltga a Statusgyülés figyelmét a szervezeti szabályok reformálására kiküldött bizottságnak kinyomtatott és a gyülés tagjai közt szétosztott jelentésére hivja fel, és azt a kérdést teszi, kivánja-e az e jelentésbe foglalt inditványokat és ajánlatokat tárgyalni.

A gyülés tekintettel arra, hogy Magyarországon az autonomia még nincsen szervezve, s ennek folytán nem volna tanácsos a történelmi tradiciok alapján alakult szervezetünkön változtatni; továbbá tekintettel arra, hogy a javaslatba hozott bizottságok teendőit az igazgató-tanács kebelében munkálkodó és az általa időnkint kiküldetni szokott bizottságok sikeresen végzik, a miért nekik a megelőző pontban köszönet szavaztatott, a jelentést leveszi a napirendről.

XXXI.

Olvastatik báró Jósika Lajos ur ő nagyméltóságának a Statusgyülléshez intézett levele, melyben az erdélyi róm kath. Status világi elnökségéről megrongált egészsége miatti lemondását bejelenti és annak elfogadását kéri, a mint következik:

„Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Kimondhatatlanul nagyra tudom becsülni azt a tisztességet, mely ért, midőn az erdélyi róm. kath. püspöki megye hivei, a Statusgyülés és igazgató-tanácsa világi elnökének egyhangu kikiáltással kinevezni és többszöri határozataiban ezen állásban megmarasztalni szivesek voltak. S ha mindemellett ezen hivatalból való kilepési szándékomat bátorkodom ezennel a t. Státus előtt kijelenteni, méltóztassanak arról meggyőződni, hogy nem szt. vallásunk, — melyhez lelkesedéssel ragaszkodom, — érdekei iránt való közömbösség, nem hanyagság, mely közérdekben működni unatkozik, ennek oka, hanem azon öntudat, mely elismerteti velem, hogy előrehaladott korom és hanyatló elmetehetségeim a nagy horderejü és a közvélemény előtt nagy moralis felelősséggel járó feladatnak kielégitőleg megfelelni nem képesek, s ha a természet rendje szerint aggkorom mellett ezen hivatali állást csak névvel és ideig, óráig tölthetem be, eljött

ideje, hogy a Statusgyülés friss és jobb erők beállitásáról gondoskodjék, és hogy az ezen gondoskodást gátló akadály félreálljon.

Hatvan évet tul járó ideje telt el annak, hogy hol alkalmam nyilt a közjó érdekében müködni, azt el nem mulattam, s ha a közélet különböző térein való közremüködésem kiváló sikert sehol nem tud mutatni, dicsekedhetem mégis azzal, hogy hol királyom parancsa, polgártársaim bizodalma bármi kényes feladat teljesitésére felszólitott, szolgálatkészségemnek tehetségem szerint megfelelni soha sem vonakodtam. Dicsekedhetem, hogy közszolgálatomat haszonlesés, vagy részrehajlás vágya sohasem sujtotta, dicsekedhetem, hogy hivataloskodásom ha egyebet nem, de igyekezetem a jó akaratom elismerését minden oldalról kiérdemlette. Nem több érdem ez, mint a menynyire minden becsületes és tisztességes polgártársunk közremüködésében találunk. De oly érdemek, melyek után a közélet müködései közt kifáradott aggastyán a közönségtől megvárhatja, hogy olyan feladatokkal ne terhelje, melyeknek megfelelni hanyatló tehetségei már nem képesek, és hogy engedje meg nekie, hogy munkás hosszu élete végnapjait, távol a közélet mozgalmainak zajától, otthona csendes magányában nyugalmasan tölthesse.

Teljes bizalommal lévén tehát, hogy a t. Statusgyülés felhozott indokaimat méltányolva, azon hivatalom elbucsuzásától eltiltani nem fog, melyre nézve, hogy feladatának megfelelhessek, elveszett bizodalmam, és melyet ha ideig, óráig nevemmel még betölthetek is, ujabbi betöltésének szüksége elodázhatlanul a küszöbön áll.

Fogadja tehát t. Statusgyülés lemondásomat, mint annak jelét, hogy a Status érdekeinek biztositása mindenek felett szivemen fekszik, és a mint a Statusgyülés és igazgatás elnöki hivatalra való kinevezés tisztességét csak is azon reménységgel fogadtam el, hogy hitsorsosaim támasza mellett a feladatnak megfelelni képes leszek: ugy most is tehetségeim elgyengülésének jelei birtak mindenekfelett a lemondásra.

Fogadja el továbbá hálás köszönetemet azon megtisztelteté sért, melyre a Statusgyülés legjelentékenyebb hivatalos állása felruházásával bizodalma juttatott — azon támaszáért, melylyel kötelességeim teljesitésében munkatársaim segitettek, — azon engedékenység és elnézéséit, melylyel gyengeségem tévedései iránt viseltetett. Fogadja végtére kegyesen azon nyilatkozatomat

is, hogy ha egyházi életünk keretében vezérszerep vitelére magamat alkalmasnak nem érezvén, ilyent viselni hajlandó nem lehetek, de Egyházunkhoz való ragaszkodásom lelkesit, hogy Statusgyülésünk mindenben, mit tehetségeim megbirnak és minden időben, minden körülmények közt bennem szolgálatkész hivére fog találni. Ki is maradok mélyen tisztelt Statusgyülés Budapest, szept 20. 1889.

alázatos szolgája
Id. br. Jósika Lajos, s. k.

A levél felolvasása után inditványoztatván, hogy a Statusgyülés ő nmlgának már többször ismételt lemondásába belenyugodjék és a status világi elnökévé br. Jósika Sámuel válassza meg: a gyülés eddigi, az erdélyi róm. kath. Status autonomikus ügyei körül elévülhetlen érdemeket szerzett világi elnökének lemondásába közsajnálattal belenyugszik és az uj korszaki Statusgyüléseken azok elsejétől idáig tanusitott lelkes közremükö désért hálás köszönetét egy önmlgához intézendő iratban kifejezni határozza; egyuttal br. Jósika Sámuelt a Status világi elnökévé lelkesült éljenzések közt egyhangulag megválasztja, mi püspök ur önmlga által határozatul kimondatik.

XXXII.

Ezek után a következő bizottságok kiküldése hozatik javaslatba.

a) a tizenötös bizottság, melynek tagjai lesznek: Buzás Mihály, Jung-Cseke Lajos, Murányi Kálmán, Ninger Ignácz és dr. Tódor József, egyháziak;

br. Bálintitt József, Gál Domokos, gr. Haller Jenő, Krémer Sámuel, Dr. Mohay Sándor, Seethal Ferencz, Sigmond Dezső, dr. Török Albert és Török Bertalan világiak;

b) az igazoló bizottság következő tagjaival: Seethal Ferencz elnöklete alatt: Jung-Cseke Lajos, Soó Károly, dr. Tódor József és Török Bertalan;

c) a tanügyi bizottság: Avéd Jákó, Fábián Sándor, Imets F Jákó, Paál Gyula és dr. Vajda Gyula;

d) számvizsgáló bizottság:

Benel János, Girsik János, Kremnitzky Ámánd, dr. Salzbauer János.

A javaslat elfogadtatik és a nevezettek az illető bizottságok tagjaiul megválasztottaknak nyilvánittatnak.

XXXIII

Püspök ur ő nmlga a jelen Statusgyülés elé tüzött ügyek ilyetén letárgyalása után a következő beszédet mondja:

„Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Tárgyalásainkat az idei Statusgyülésen bevégeztük s Isten segedelmével mindenki hazájába ismét visszatér.

Én szivből köszönöm a részvétet, melyet a Statusgyülés tagjai a tárgyalások iránt tanusitottak. Óhajtottam volna ugyan azt, hogy mindazok, kik a Statusgyülés tagjai, tartsák kötelességüknek, hogy a mire megválasztattak, annak meg is feleljenek. A tagoknak körülbelül fele jött ide, mert 241 közül 113 jelent meg. Azonban nem zárkózhatom el annak kifejezésétől, hogy fontos okok tarthatták vissza, nem pedig az ügy iránti érdeklődés hiánya és a választók iránti kötelesség teljesitésének mellőzése.

Remélem, hogy a jövő Statusgyülésen többen és mindazok is részt fognak venni, kiket részint a választók bizalma tisztelt meg a küldetéssel más honorációk czime alatt a Statusgyülés tagjai.

Köszönöm szivem mélyéből mindnyájuknak azon érdeklődését, melyet a Statusgyülés iránt tanusitottak. Köszönöm különösen a 15-ös bizottság előadójának munkásságát és köszönöm a tisztelt jegyző uraknak is azon szives fáradságát, melyet a jegyzőkönyv szerkesztésével tanusitottak.

Engedje az isteni gondviselés, hogy mindnyájukat, kiket itt tisztelek, legyen szerencsém a jövő évi közgyülésen is tisztelni.

A gyülés Püspök ur ő nagyméltóságának záró beszédjét, valamint Gál János tagtárs szavait, melyekkel a kegyelmes főpásztor odaadásáért és bölcs vezetéséért a gyülés köszönetét tolmácsolta, lelkesült éljenzéssel fogadván, a püspöki áldás vétele után eloszlett.

Az erdélyi római katholikus Status 1890. szeptember hó 23-án Kolozsvárt tartott gyülésének

Jegyzőkönyvéből.

1. Püspök ur ő nmlga a gyülést a következő beszéddel nyitja meg:

Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Meggyengyült testi egészséggel ugyan, de bizva az örök

isteni kegyelem támogatásában jelentem meg az idei Statusgyülésnek megnyitására.

Nagy és az erdélyi kath. egyház életébe mélyen bevágó ügyek fogják a Statusgyülés tárgy alásainak sorozatát képezni.

Nem sorolom fel ezen ügyeket. A statusgyülési meghivó és az igazgatótanács évi jelentése részletesen sorolják fel azokat és én hiszem, hogy mindnyájan, kik e Statusgyülésnek tagjai vagyunk, azon komoly elhatározással léptünk e terembe, hogy igaz kath. ügyszeretettel lelkesen fogunk egyházunk javára munkálkodni és annak jól felfogott érdekeit szivvel-lélekkel előmozditani.

Mert tisztelt Uraim! ezen elhatározás és annak érvényesitése nélkül ideiglen ugyan tehettünk valamit — maradandót sohasem; használhatunk talán magán érdekeinknek — de a kath. közjó háttérbe fog szorulni.

Lehetne-e az ilyen eljárás üdvös és hasznos az erdélyi kath. hitéletre, a kath. intézményekre? várhatnánk-e állandóságot a buzgóságban, a lelkesedésben, a tetterős munkásságban?

Bizonyára nem! az örök isteni kegyelem az ő hathatós segitségével azokat támogatja, kik az ur nevében a hitnek egész buzgóságával és szeretetével munkálkodnak. Az apostolok egész éjen át halászva eredménytelenül munkálkodtak: de midőn az Ur Jézus nevében eresztik meg hálójukat, a fogott halaknak nagy bőségét eredményezte munkásságuk.

Tartsuk ezt szem előtt tisztelt Uraim! e Statusgyülés alatt tárgyalásra kerülő ügyekben is, és biztosak lehetünk benne, hogy velünk lesz Istennek segitő szent kegyelme és áldása, melyet mindnyájoknak főpásztori szivem mélyéből kivánok.

Még valamit. Visszapillantva az 1889-ki Statusgyülés óta lefolyt évre, a fájdalmas részvét, a kegyelet és hála érzelmei közt emlékezem meg azon statusgyülési tagokról, kiket az Ur ezen idő alatt magához szólitott.

Andrási István apát-kanonok az erdélyi Dioecesis Nestora, ki 88 évre terjedő életében a böles munkásság és jótékonyság mintaképe volt, dr. Éltes Károly apát kolozsvári plebános, az erdélyi Status volt előadója, a püspöki megyének disze és reménye, — Szabó István a székelyudvarhelyi finövelde buzgó igazgatója, — dr. Veress Ferencz theologiai tanár, Nagy Lajos t. kanonok és csik-szentgyörgyi plebános, és lovag Krémer Sámuel a deési kath. egyháznak buzgó főgondnoka, ki az egyház és haza iránti

kiváló érdemeivel érecznél maradandóbb emléket biztositott magának.

Legyen áldott emléketezetök és az örök világosság fényeskedjék nekik.

Az 1890 ki Statusgyülést ezennel megnyitottnak nyilvánitom

A gyülés — 44 egyházi és 77 világi — tagjai a megnyitó beszédet, folyama alatt is hangosan nyilvánuló helyeslésel kisérvén, lelkesült éljenzéssel fogadják.

3. Püspök ur ő nagyméltósága előterjesztvén, hogy báró Jósika Sámuel a mult évi Stausgyülés benne helyezett bizalmát elfogadta és a világi elnökségről való lemondását visszavette, de a jelen gyülésre még nem jöhet el, kéri báró Jósika Lajos ő nagyméltóságát, hogy mint a gyülésnek korban és érdemekden legelőkelőbb tagja, foglalja el fia távollétében a világi elnöki széket.

A gyülés püspök ur ő nagyméltóságának a világi elnökségre vonatkozó jelentését örömmel veszi tudomásul és midőn báró Jósika Lajos ő nagyméltósága a világi elnöki széket azon kijelentéssel foglalja el, hogy ezután is kész a status ügyeinek a rendelkezésére álló erővel szolgálni, azt lelkesült éljenzéssel fogadja.

7. A gyüles az igazgató tanács évi működéséről szóló jelentést tevékenységének elismerése mellett tudomásul veszi, a dr. Éltes Károly elhunyta felett kifejezett részvétét maga részéről is jegyző könyvében megörökiteni határozza.

9. A statusgyülés a 15-ös bizottság azon javaslatát, hogy az igazgató-tanács a kincstári lelkészségek részére utalványozott összegeknek, vagyis a felemelés okozta többletnek a király kincstár terhére leendő átvételét sürgesse, jóváhagyja.

10. A gyülés megnyugodván püspök ur ő nagyméltóságának azon nyilatkozatában, miszerint azon községeknek, melyek a patronatust illetőleg a kanonjogi követelményeknek eleget fognak tenni, a papválasztási jogot készséggel engedélyezni fogja, a közjárulék és egyházi és iskolai közalap szervezetét a következő szövegben állapitja meg:

Az erdélyi róm. kath. püspöki egyházmegyei „Egyházi és Iskolai Közjárulék“ és „Egyházi és Iskolai Közalap.“)

I.

Alapszabályok.

1. §.

Hogy róm. kath. egyházunk erdélyrészi hiveinek hitbeli és

közmivelődési érdeke hathatósabban is előbbre vitessék, az erre szolgáló intézményei jobban megerősödjenek és tovább fejlődjenek: a Statusgyülés a közterhek viselésének általános kötelezettségét kimondva, elhatározza — az „Egyházi és iskolai közjárulék" behozatalát, valamint az ebből befolyó évi jövedelemből az „Egyházi és iskolai közalap" megalkotását. Ezen alap tulajdonosa a róm. Kath. Status.

2. §.

A közalap alapitási tőkéjét teszi: a) az első évben kirótt járulékok összege; b) a további években az évi járulékok 20%-a és az alap egész évi jövedelme, mig az alap 50.000 frtra növekedik; c) ez időtől kezdve az alap jövedelmének évről-évre tőkésitendő 20%-a; d) az alap javára tett végrendeleti hagyományok és más kegyes adományok; e) az évi zárszámadás után mutatkozó pénztári felesleg.

3. §.

Az egyházi és iskolai közjárulékot hordozni köteles minden önálló róm. kath. hivő, a ki az erdélyi püspöki egyházmegyéhez tartozik.

4. §.

A fizetési kötelezés alól kivétetik:

a) az egészen vagyontalan és keresetre képtelen, közvagy magán adakozásból élő;

b) a gyámi hatalom alatt álló kiskoru is, de csak azon esetben, ha vagyonának évi jövedelme fentartási és nevelési költségein felül felesleget nem mutat;

c) azon egyházközség tagja, a ki pap, tanitó és kántor javadalmához — a fennálló ősi rendszer alapján képével járul.

§.

A közjárulék készpénzben fizetendő és pedig kinek-kinek vagyonához mérve, oly módon, hogy az arra köteles az alább (7. §.) kitüntetett osztályozásban legalább egy ezredrészét fizeti annak az összegnek, melyet önkéntes bevallása szerint évenkint háztartására, illetőleg önfentartására — rendes körülmények között forditani szokott.

6. §.

Mindenkinek joga van az évi járulékot egyszer s mindenkorra aképen megváltani, hogy annak huszszorosát a közalapba készpénzben befizeti. Ilyen esetben az alap csak ezen megváltási összeg évi kamatját fordithatja kiadásainak fedezésére.

7. §.

A bevallási eljárás, beszedés és pénztárkezelés módját külön szabályzat állapitja meg, a mely részleteiben, az egyelvüség lehető megóvása mellett, a vidéki, vagy a helyi viszonyokhoz alkalmazandó.

Általánosan kötelező azonban a bevallásoknál a következő:

a) az évi járulék megállapitása, osztályba sorozás által, öt évenként történik. Van pedig 12 osztály, melyek valamelyikébe az illető saját bevallásához képest beiratkozik — névszerint — az I. osztályba az, akinek évi járuléka 10—20 kr á II. osztályba 20—30 kr; a III. osztályba 30—40 kr; a IV. oszt. 40—50 kr; az V. oszt. 50—70 kr. a VI. oszt. 70 kr. — 1 frt. a VII. oszt. 2 frt. a VIII. oszt 4 frt. a IX. oszt. 6 frt. a X. oszt. 8 frt. a XI. oszt. 10 frt. a XII. oszt. 12 frt.

A magasabb ajánlattétel, az egyeseknek hitbeli buzgósá gára bizatik.

b) Közönséges szabály továbbá, hogy a kellő módon, és végleg helyesbitett évi tartozás teljesitésére köztörvényi kötelezés áll fenn; a minélfogva az azt hanyagul teljesitő, vagy konokul megtagadó és ellenszegülő ellenében az állam közigazgatási segélye is felhasználható, ugyanazon módon, a mint eddig is az egyházi szolgáltatások behajtásánál történt.

8. §.

Az „Egyházi és iskolai közjárulék" és „Egyházi és iskolai közalap" ig azgatása, illetőleg kezelése az erdélyi róm. kath. Status Igazgató-[illegible]ynek tisztjéhez tartozik, különösen

a) az évi előleges költségvetés elkészitése;

b) a zárszámodások felülvizsgálata;

c) a javadalmazások és segélyezéseknek a Statusgyülés által jóváhagyott költségvetés alapján kiutalása;

d) a közjárandósági alap megőrzése és védelméről — valamint a fennebb (2. §.) kijelölt, vagy az idők és körülményeknek megfelelő más megengedett módokon való gyarapitásáról gondoskodni.

9. §.

A javadalmazás és segélyezés a Statusgyülés joga, melyet az Igazgató-tanácsának püspök Urral egyetértőleg megállapitott javaslata alapján évi közgyülései alkalmával gyakorol.

10. §.

A közjárulék és közalap czélja első sorban a hitbeli sze-

retet és közösségen alapuló kötelességek egyetemlegességének a közösség és egyenlőség törvénye szerint való igazságos és méltányos elosztása és kiegyenlítése lévén, a befolyt jövedelem fordítható és fordítandó:

a) egyházak szervezésére olyan községekben, a hol erre róm. kath. hitet valló hivek elegendő számmal vannak és saját erejükből arra nem képesek,

b) rendes évi javadalmazására vagy segélyezésére minden olyan egyháznak, a mely saját erejéből templomát, papját, kántorát, iskoláját, vagy óvójátés tanitóját fentartani nem tudja, vagy

c) a hol a vallás és elemi iskolai alapokból már eddig is nyujtott javadalmazások pótlására más segélyforrás nem kapható; ugyszintén végre

d) a tanulmányi alapból fentartott gymnasiumok dologi szükségleteinek és főleg tanárai fizetésének olyan mértékben való kipótlására, hogy az évi fizetés az állami középiskoláknál rendszeresitettet — lehetőleg — egyenlősitve legyen.

11. §.

A közjárulék kiróvása az 1892-ik évvel kezdődik.

12. §.

A Statusgyülés megbizza az Igazgató-tanácsot, hogy az életbeléptetésre szükséges munkálatokat ideje korán tegye meg.

II.

Szabályzat az Egyházi és iskolai közjárulék kezeléséhez.

Az erd. róm. kath. Statusgyülés az 1890. évi szeptember hó 23-án tartott ülésében az Egyházi és iskolai Közjárulék és Egyházi és iskolai Közalap kezelésére nézve a következő szabályzatot állapitotta meg:

1. §.

A közjárulék fizetésére való kötelezés az 1892-ik év január 1-évei veszi kezdetét.

2. §.

Az alapszabály 7. §-ban felvett elvek fentartásával, a bevallások és az egyes osztályokba való bejegyzések az egyházközségi tanács illetőleg választmány által foganatosittatnak a következő módon:

a) A Status Igazgató-tanácsa minden egyházközségnek a */. alatti minta szerint készült rovatos iveket küld.

b) Az egyházközségi tanács, illetőleg választmány a közjáruléK fizetésére köteles egyháztagokat a legalkalmasabb mó don felszólitja, hogy a kitüzött helyen és időben bevallásaikat megtegyék és magukat a közjáruléki osztályok valamelyikébe bejegyeztessék.

Ha valaki a bevallástól vonakodnék, az egyháztanács, illetőleg választmány, az illetőt megfelelő osztályba saját belátása szerint jegyezi be.

c) Az osztályba való beiratás után az egyházközségi tanács vagy választmány a rovatos iveket megtekintés végett az egyházközség valamely erre alkalmas helyén kiteszi s ezt a hiveknek kellő módon értésére adja.

Az ivek 15 napig maradnak közszemlére kitéve, mely idő alatt joga van az egyes tételekre vonatkozólag minden érdekelt félnek észrevételeit az egyházközségi tanács vagy választmány által kijelölt helyen akár élő szóval, akár irásban megtenni.

d) E határidő elteltével az egyházközségi tanács vagy választmány a rovatos iveket gondosan megvizsgálja és a lelkész és gondnok aláirásával azon záradékkal látja el, hogy azokban minden fizetésre köteles neve bennfoglalva van.

Egyszersmind véleményt mond arra nézve is, hogy vajjon az alapszabályzatban foglalt mértékkel egyezők-e, esetleg mikép volnának helyesbitendők.

e) Az ily módon elkészült bevallási rovatos iveket két egyező példányban kerületi espereséhez a hitközség lelkésze 8 nap alatt beszolgáltatja.

3. §.

A kerületi esperes a kerületéből beküldött rovatos iveket felülvizsgálván, egyházközségenként összegezi és saját észrevételeivel ellátva 30 nap alatt a püspöki hatóság útján az Igazgató-Tanács elé terjeszti.

Azon esetben, ha valamely bevallás vagy kirovási tétel az alapszabályban feltett mértékkel meg nem egyezőnek találna, helyesbitési eljárást indithat. Az illető községbe kiszállva meghallgatja az egyházközségi tanács vagy választmány véleményét vagy esetleg a bizalmi tagokét és belátása szerint az osztályozás, illetőleg évi tartozás összegét helyesbiti és erről fizetésre köteles felet mindjárt értesiti, a kinek joga van a kiigazitás ellen észrevételét vagy panaszát, vagy mindjárt jegyzőkönyvre vétetni, vagy irásban beadni, a mit a kerületi

esperes köteles a fennebbi módon az Igazgató-Tanács elé terjeszteni.

4. §.

A bevallások és osztályozások végleges megállapitása az Igazgató-Tanácsnak feladata. E végett részletesen megvizsgálja a rovatos iveket, eldönti a vitás kérdést, megsemmisiti az alapszabálylyal ellenkezőt és uj eljárást rendelhet el.

A végleg helyesbitett rovatos ivek egyik példányát a megerősitési záradékkal ellátva, a kerületi esperes utján a beszedés eszközlése végett az illető egyházközségeknek visszaküldi, a másik példányt saját irattárában helyezi el.

Ha az esperesi kerület községei, vagy az esperesi kerületek között, a bevallásoknál feltünő aránytalanságot találna, erre az illető esperesnek, esetleg a Statusgyülésnek figyelmét felhivhatja.

5. §.

Az évi közjárulék beszedése a végleg megállapitott kirovási ivek alapján az egyházközségi tanács vagy választmány feladata, melyet az egyházközségi gondnok vagy pénztáros által foganatosit.

Az egyházközségi tanács vagy választmány a befolyt összeget számba véve, a rovatos ivek kiséretében, melyeket a lelkész és gondnok irnak alá, az illetékes espereshez szolgáltatja be.

6. §.

A kerületi esperes az egyházközségek évi járulék összegét a rovatos ivek adataival pontosan összevetve, községek szerint készitett végkimutatással a püspöki hatóság utján az Igazgató-Tanácshoz terjeszti, mely a számadást a maga részéről is gondosan átvizsgálja és a befolyt pénzek biztos elhelyezéséről és gyümölcsöztetéséről az alapszabály értelmében gondoskodik.

7. §.

Az egyházközség pénztárába befolyt pénzekért az egyházközség, az espereshez beküldöttekért az esperes, a hozzá beszolgáltatottakért pedig az Igazgató-Tanács felelősök.

8. §.

A közjárulék beszedése a bevallási ivek végleges megállapitásával kezdődik; de minden év október 31-ig befejezendő.

A fizetés 10—40 krig egyszerre, azon felüli összegnél két

egyenlő részben is történhetik. Másnemü halasztásnak nincs helye.

9. §.

A közjárulék anyaszentegyházunk intézményei iránt és a keresztény felebaráti szeretetből eredő kötelesség által ránk mindnyájunkra eső szolgáltatás levén, a szeretet buzgóságával legyen kérve és adva. Ennélfogva a kezelő hatóságok és személyek szép és nemes feladata marad azon érzületnek ugy a hivekben, mint saját ténykedésük alkalmával való folytonos ébrentartása és tanusitása.

10. §.

Jelen szabályzat határozványain csak a Statusgyülésnek van joga változtatni. —

11. A gyülés határozatul kimondja, miszerint az igazgatótanácsot arra utasitja, hogy a jelzálogintézet felállitása érdekében a szükséges lépéseket tegye meg; azonban döntő elhatározást csak akkor hozhat, ha püspök ur ő nagyméltósága ahhoz beleegyezést megadta.

12. A tizenötös bizottság az évi jetentés VII pontját, melyben az igazgatótanács tudatja, hogy a gör. kath. Vikáriusok illetménye az erdélyi vallásalap terhéről levétetett, G alatt tudomásvételre ajánlja.

Tudomásul vétetik.

13. A gyülés Mikó Miklós nagyváradi egyházmegyei nyug. lelkésznek, ki 1200 frtos, Erőss Elek csiks zerdai polgármesternek, ki 2000 frtos és Nagy Imre erdélyi székesegyházi kanonoknak, ki az általa Fitódon épitett diszes népiskola fentartására és a kántor-tanitó fizetésére 8300 frtos alapitványt tett, köszönetet szavaz és ezt jegyzőkönyvében megörökiteni elhatározza.

16. A jelentésnek az italmérési jogok kártalanitására vonatkozó XV. pontjából és az ehez füzött táblázatban feltüntetett adatokból azon elszomoritó jelenséget látjuk, hogy alapjaink a kártalanitás folytán tetemes jövedelem-csökkenésnek vannak kitéve. Feltünő az aránytalanság, mely az uradalmak részéről bejelentett és kért s a kincstári képviselő részéről megajánlott kártalanitási összegek között majd minden egyes községet illetőleg, de főkép a legértékesebb kolozsvári italmérési jognál mutatkozik. E jelenség annyira kihivta különös figyelmünket, hogy az ügy állásáról részletes felvilágositásokat kértünk, a minek

során aztán arról kellett meggyőződnünk, hogy az uradalom igé nyeivel szemben a kincstári képviselő részéről elfoglalt állás-pont a méltányosság követelményeit tekinteten kivül hagyja. És e körülmény annál elszomoritóbb, mert azon magasztos czélok, melyeket alapitványaink segélyével előmozditunk, az állami feladatok megoldásában és előrevitelében hathatós tényezőkként szerepelvén, méltán elvárhattuk volna, hogy igényeink nemcsak a jogosság, hanem egy kissé a méltányosságnak is tekintetbe vételével intéztessenek el.

A végérvényesen eldöntött ügyek, mint már meg nem változtathatók felett napirendre kell térnünk ugyan, azonban azt hisszük, hogy a még el nem intézetteknél előnyös lesz szavunkat felemelnünk és a lehetőt elkövetnünk a további jöve delem-csökkenés megakadályozása érdekében.

Inditványozzuk tehát, hogy a Statusgyülés vallás és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltóságához intézendő felirat során még el nem intézett kártalanitási ügyeinket és főkép a kolozsvárit ajánlja különös figyelmébe s kérje fel őt, hogy a pénzügyminiszter urnál ügyeink kedvező elintézésének érdekében hathatós befolyását érvényesiteni méltóztassék.

A bizottságnak azon javaslata, hogy a Statusgyülés egy a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltóságához inté zendő felirat során még el nem intézett kártalanitási ügyeinket és főkép a kolozsvárit különös figyelmébe ajánlja, felkérvén őt, hogy a pénzügyi miniszter urnál ügyeink kedvező elintézésének érdekében hathatós befolyását érvényesiteni méltóztassék, elfogadtatik és a javaslat értelmében szükséges teendők végrehajtásával az igazgató-tanács bizatik meg; egyszersmind a Statusgyülésnek országgyülési képviselői és megyei bizottsági tagjai felkéretnek, hogy a szóban forgó ügyeink kedvező elintézését hatáskörükben előmozditani törekedjenek.

17. A számvizsgáló bizottság jelentésének végén tett azon megjegyezésére, hogy az uradalmak még 1888-dik évi zárszámadásai sem voltak tárgyalhatók, mivel azok a ministeri számvevőségtől még nem érkeztek vissza, az igazgató-tanács utasittatik, hogy azon esetre, ha a számadások az óhajtott időben le nem érkeznek, azoknak a statusgyülés által kiküldött számvizsgáló bizottság használatára való ideiglenes leküldését eszközölje ki, a vett használat után pedig azokat ismét küldje fel.

20. Tüzetes tárgyalás folytán kiderülvén az, hogy jelenleg a

gymnasiumaink rendezése körül felmerült bajokból való kibontakozásra más mód nincs, mint az állami segély elfogadása. és módozatainak megállapitása, az igazgató-tanács ez ügyben folytatott és bejelentett eljárása tudomásul vétetik, az államsegélynek az évi jelentésben jelzett módon és feltételek alatti kinyerésére az igazgató-tanács felhatalmaztatik és ez ügyben további lépések megtételére utasittatik.

21. A gymnasium uj rendtartásról és a görögnyelv ügyében, a 15-ös bizottság által tett azon inditványra nézve, hogy az igazgató-tanács autonomikus állásunknak iskoláinkat illetőleg a kormánynyal szemben való végleges rendezése végett egy indokolt javaslatot terjeszszen a jövő Statusgyülés elé, e fontos kérdésnek hosszasb tárgyalása után a következő határozat kelt:

A Statusgyülés az e tekintetben fenforgó sérelmeket összefoglaló és azok orvoslását sürgető memorandum elkészitésére és a vallás és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltóságához való felvitelére a maga kebeléből egy bizottságot küld ki, tagjainak megválasztását az állandó bizottságok a gyülés végén történendő választásának alkalmára halasztván.

A finöveldéink állapotáról értesités, kiemelvén azon kiváló buzgalmat, melyet dr. Salzbauer János kolozsvári finöveldei igazgató az intézetnek ugy szellemi vezetésében, mint anyagi ellátásában tanusitott, ajánlja, hogy ez elismerésben őt a Statusgyülés is részesitse.

A kolozsvári finöveldei igazgató részére inditványozott elismerés megszavaztatik.

24. A népiskoláink ügyéről szóló értesités szerint püspök ur Ő nagyméltósága határtalan bőkezüsége folyton emelkedő arányban fordul népiskoláink gyámolitására. E tanév áldozatai 17.819 frt 90 krt tesznek.

A gyülés tehát püspök ur Ő nagyméltóságának ezen nagylelkü támogatásért, melyben népiskoláinkat ez iskolai év alatt is maecenasi bőkezüséggel részesiteni kegyeskedett, hálás köszönetet szavaz és azt jegyzőkönyvében megörökiti.

26. Bálint Károly, mint a szavazatszedő bizottság elnöke, beterjesztvén az előadói állomás betöltésére és az igazgató-tanács kiegészitésére megejtett választás eredményét, jelenti, hogy a kitüzött határidőig beadatott összesen 103 szavazatlap, melyek összeszámitása folytán kiderült, hogy az előadói állásra Pál István 88, dr. Tódor József 11 és Szentkirályi Kálmán 2 szavazatot nyertek; két lap üres volt.

Az igazgató-tanácsi tagságra az egyháziak közül Biró Béla 102, Veszely Károly 100, Fábián Sándor 65, Gidófalvy Gergely 34, dr. Tódor József 2, Jung Cseke Lajos 2, P. Simon Jenő 2 és Tamási Aron 1 szavazatot nyertek;

a világiak közül pedig:

gr. Eszterházy János 103, Pótsa József 103, Dorgó Albert 100, Török Albert 91. Csch Lajos 95, Betegh Ferencz 11, Gál Domokos 3, dr. Haller Károly 3, dr. Nagy Ferencz 3, Betegh Sándor 1 szavazatot nyertek.

Ezek nyomán, mint legtöbb szavazatot nyertek: Pál István előadónak, Biró Béla, Veszely Károly és Fábián Sándor egyházi; — gr. Eszterházy János, Pótsa József, Dorgó Albert, Török Albert és Cseh Lajos világi igazgató-tanácsosokul megválasztottaknak nyilvánitatnak.

27. Tekintettel az igazgató-tanács inditványában és a 15-ös bizottság javaslatában felhozott indokokra, dr. Szentkirályi Kálmán titkárnak rendszeresitett 1000 forint fizetésén kivül évi 500 frt személyes pótlék s a rendszeresitett 100 frt lakpénzen felül 200 frt lakpénzpótlék szavaztatik meg.

28. Tett inditványra

a 15-ös bizottságnak és fáradhatlan előadójának dr. Mohay Sándornak buzgó munkásságukért köszönetet szavaz a gyülés.

29. Javaslatba hozatik, a hogy sérelmeket összefoglaló memorandum elkészitésére és a vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz való vitelére kiküldött bizottság tagjaiul báró Jósika Sámuel világi elnök elnöklete alatt Biró Béla, dr. Csiky Viktor, dr. Farkas Lajos, dr. Groisz Gusztáv, dr. Szamosi János, dr. Tódor József választassanak meg és az ezekhez való csatlakozásra az összes statusgyülési országgyülési képviselők felkéressenek.

A javaslat elfogadtatik és a megnevezett statusgyülési tagok a memorandum készitésére és felvitelére kiküldött bizottságba beválasztatnak.

Továbbá az állandó bizottságokba beválasztatnak, még pedig a) 15-ös bizottságba: Buzás Mihály, Jung Cseke Lajos, Murányi Kálmán, Ninger Ignácz és dr. Tódor József egyháziak; br. Jósika Lajos, br. Bálintitt József, Gál Domokos, gr. Haller Jenő, gr. Kornis Viktor, dr. Mohay Sándor, Seethal Ferencz, Sigmond Dezső, dr. Török Albert és Török Bertalan világiak;

(b az igazoló bizottságba: Seethal Ferencz elnöklete alatt

Jung Cseke Lajos, Soó Károly, dr. Tódor József és Török Bertalan;

c) a tanügyi bizottságba: Avéd Jákó, Fábián Sándor, Imets Fülöp Jákó, Paal Gyula és dr. Vajda Gyula;

d) a számvizsgáló bizottságba; Benel János, Girsik János, Kremnitzky Amánd, dr. Salzbauer János.

30. Azon lelkes szavakkal előadott inditványra, hogy a Statusgyülés Biró Bélának, a status ügyeinek vezetésében szerzett érdemeinek méltánylásául jegyzőkönyvileg fejezze ki elismerését, a gyülés az inditványba hozott elismerést közhelyeslés-sel szavazza meg és jegyzőkönyvébe iktattatja.

31. Püspök ur Ő nagyméltósága a kitüzött ügyek letárgyalása után a jegyzőkönyv hitelesitésére Biró Bélát, dr. Csiky Viktort és Dorgó Albertet kérvén fel, a gyülést bezárja, főpásztori örömét fejezvén ki a felett, hogy ismét alkalma volt ama szives figyelemről meggyőződni, melylyel a Statusgyülés tagjai katholikus érzületükhöz hiven a tárgyalásokban kitüntek és a melyet az által is tanusitottak, hogy e gyülésen annyian jelentek meg, a mennyien eddig egyszer sem. Mig ez vigasztalására szolgál, egyszersmind főpásztori szivét annak kinyilatkoztatására ösztönzi, hogy ezen fokozódó buzgóságáért, a mélyen tisztelt Statusgyülés minden egyes tagjának köszönetet mondjon. Azon hő kivánsága mellett, misszerint engedje az isteni Gondviselés hogy a Status iránti érdeklődést és buzgalmat a gyülés minden tagja magával vihesse, azoknak közmunkálkodására áldást mond köszönetet a munkásságért a 15-ös bizottságnak és előadójának a jegyzőknek, és a gyülés minden egyes tagjának, kiknek azt kivánja, hogy egy év mulva ismét találkozva, mint buzgó tagokat ismét üdvözölhesse és hogy Isten áldása mindnyájokkal maradjon.

Az erdélyi római katholikus Status 1891. szeptember hó 22-én Kolozsvárt tartott gyülésének

Jegyzőkönyvéből.

1. Püspök ur ő nagyméltósága a Statusgyülést a következő beszédel nyitotta meg:

Mélyen tisztelt Statusgyülés!

Megengedte az imádandó isteni Gondviselés, hogy az idei

Statusgyülés megnyitására és vezetésére a kolozsvári tekintélyes kath. hitközségben megjelenhessek.

Minthogy ezen időtájban Ő cs. és apostoli kir. Felsége Besztercze vidékét legmagasabb látogatása örömében részesiteni méltóztatott, megragadtam a kedvező alkalmat, hogy az erdélyi papság és a kath. Status képviselőinek alattvalói hódolatát legmélyebb tisztelettel bemutassam; mire Ő cs. és apost. kir. Felsége következőleg válaszolni kegyeskedett: „Az erd. róm. kath. egyházmegyei papság és Status hagyományos hü ragaszkodásának ez ujabbi biztositását örömmel s a legszivélyesebb köszönet tel veszem tudomásul. Legyenek önök ezentul is hiveik körében a vallás, erkölcsösség buzgó terjesztői, s az ég bő áldásáért esdve ez irányban való működésükre, biztositom önöket változatlan királyi kegyelmemről."

Midőn e legfelsőbb nyilatkozatot örömmel hozom a mélyen tisztelt Statusgyülés szives tudomására, visszaemlékezem Ő Felségének a kath. Status 1887-iki hódolatteljes tisztelgésére adott azon örökbecsü szavaira, melyekkel autonomiánkat „ősi intézmény"-nek nevezte és megragadom ezen alkalmat annak kijelentésére, hogy mi ezen ősi intézményhez szivünk egész odaadásával ragaszkodni és azt bárhonnan jövő támadások ellenében megvédeni kötelességünknek fogjuk tartani. Mert habár a katholiczizmus nem követelő s nem is akar jogkörén tul terjeszkedni: de conservativ természeténél fogva törvényes jogaihoz szorosan ragaszkodva, meg nem engedheti, hogy autonom jogai megcsorbittassanak. Különösen áll ez kath. középtanodáinkra nézve, melyek, mióta fenállanak, katholikusok voltak: vezetésökben, tanáriak alkalmazásában, fegyelmi ügyeikben, egész mivoltukban, miként azt határozottan kitünteti azon memorandum, melyet az erdélyi róm. kath. Statusgyülés 1885. szeptember 25-én Gyulafehérvárott tartott üléséből a magas képviselőházhoz intézett s melynek minden betüjét most is fentartjuk. — Fentartjuk mert miként egykori nagynevü püspökünk és jóltevőnk Dr. Haynald Lajos, kinek emlékét a hálának soha meg nem szünő érzetével kisérendjünk, 1860. deczember hó 26-án gróf Mikó Imre akkori erdélyi kormányszéki elnökhöz intézett hivatalos előterjesztésében irá: „Bölcsen tudvák Nagyméltóságod előtt a vallások önkormányzati jogát biztositó törvények. Legféltékenyebb kincsét képezte az a különböző vallásfelekezeteknek: mert mindnyájan az autonomiában keresték és találták fel szabad és bé-

kés fejlődésöknek tényezőjét és biztositását.“ Én a nagynevü biboros érsek e nyilatkozatát ragyogó főpásztori munkásságának szebb emlékei közé sorolom annál is inkább, mert ugyanazon előterjesztésében nyiltan kimondotta azt: „hogy e kérésének indoka semmi más, mint azon jogos törekvés, hogy a törvények érvényesitése által a kath. egyháznak autonomiáját, miként azt a más vallásfelekezetüek magok érdekében érvényre juttatni jogosan törekednek, főpásztori kötelességéből kifolyólag biztositsa.“

Legyenek az idézett sorok lelkesitő buzditás reám és a Status minden egyes tagjára nézve, hogy autonomiánkhoz ez ősi intézményhez hiven ragaszkodjunk és azt szentül megőrizni törekedjünk.

Szent kötelességet teljesitek még, midőn az Urban elhunyt hilibi Gál János m. kir. nyugalmazott kuriai bíróról hálás kegyelettel megemlékezem. Ő az ősi intézménynek szóval és tettel egyik legbuzgóbb hive volt. A kath. alapok, a káptalani javadalmazás, az árvabázi dotatiónak visszaszerzése és biztositása ügyében tett eredményes fáradozásai által érecnél maradandóbb emléket biztositott számára. Buzgó kath. érzülete tiszteletre méltó volt mindenkor és én, ki emlékét teljes szivemből áldom, kérem a jó Istent, hogy adja meg hü szolgájának az égi jutalmat.

Az 1891. évi Statusgyülést, világi elnök ur ő Méltóságának nevében is, megnyitottnak nyilvánitom.“

A gyülés tagjai az elnöki megnyitó beszédet, a melyet folyama alatt ismételten és hangosan nyilvánuló helyesléssel kisértek, végül lelkesen megéljenezték.

2. A mult évi Statusgyüléstől kiküldött igazoló bizottság jelenti, hogy az igazolt tagok száma 40 egyházi, 63 világi.

3. Püspök úr ő nagyméltósága ajánlatára Veszely Károly egyházi és Dr. Szamosi János világi jegyzőknek közfelkiáltással megválasztattak.

5. Inditvány tétetvén az iránt, hogy a Statusgyülés jegyzőkönyvileg adjon kifejezést annak a belső egyetértésnek, a mely elnöke, illetve püspöke és közötte a Status legvitálisabb ügyeit illetőleg létezik és hogy a Statusgyülés az elnöki megnyitóban hangoztatott elveket egyenkint és együttesen lelke mélyéből eredőknek ismeri el: az inditvány egyhangulag és lelkesedéssel elfogadtatott.

7. Az igazgatótanács Simor János esztergomi biboros

érsek, herczegprimás és Haynald Lajos kalocsai biboros érsek elhalálozásával az egész magyar katholikus egyházat érintő gyász folytán részvétét hozván kifejezésre, azt inditványozza, hogy a két kiváló egyházfő emlékét és az erdélyi róm. kath. status fájdalmas részvétét a Státusgyülés jegyzőkönyvileg örökitse meg.“

A statusgyülés is egyhangulag kifejezést ad jegyzőkönyvében őszinte fájdalmának és részvétének ama sulyos csapás fellett, a mely a magy. kath. egyházat két biboros főpapjának gyászos elhunytával érte.

9. A 15-ös bizottság az igazgatótanácsnak a vallásalap államsegélyezése iránt követett eddigi eljárását ismerteti s utasitandónak véli az igazgatótanácsot, hogy e kérdést folyton élénk figyelemmel kisérve a segélyezést a magas kormánynál állandóan sürgesse.

A 15-ös bizottság javaslata elfogadtatik.

10. Az egyházi és iskolai közjárulékra vonatkozó szabályzat legmagasabb jóváhagyásának kieszközlése iránt a kellő lépések megtörténtek ugyan, de a jóváhagyás még mindeddig be nem következett. — Azért az igazgatótanács eljárása tudomásul vétetik azon megjegyzéssel, hogy a mennyiben a jóváhagyás ez év folyamán meg nem történnék, nagyon természetszetes, hogy a közjárulék kiróvása az 1892. évben meg nem kezdhető és általában a kiróvás csakis azon évben eszközölhető, melyet megelőzőleg a legmagasb jóváhagyás bekövetkezett.

11. A 15-ös bizottság az igazgatótanács által a kepe megváltása gyakorlati foganatositásának tekintetében körvonalozott azon módozatokat, melyek a megváltást a közhelyekből kiszakitandó területek felajánlása vagy törlesztési kölcsönök utján válik eszközlendőnek, helyeselvén, czélszerünek vélné, hogy e két módozat a kepéző községeknek mint eredménnyel kecsegtető különös figyelmébe ajáltassék. S minthogy a különböző hitközségek sajátos, egymástól elütő viszonya az egységes és általános szabályok szerinti eljárást megnehezíti, csakugyan czélszerünek véli az igazgatótnács azon inditványát, hogy vidékenkint bizalmi férfiak volnának felkérendők, kik az egyes kepéző községekben megjelenvén, közvetlen érintkezés és a helyszinen keresztül viendő tárgyalás utján a hitközségek különleges viszonyaival, felfogásával és ohajtásaival megismerkedve, a hitközségeket a megváltás előnyeiről jobban felvilágosithatnák és a

megváltás helyileg czélszerü módozatát a hitközségek egyetértőleg javaslatba hozhatnák. — E bizalmi férfiak eljárása folytán e status oly becses adatokhoz jutbatna, melyeket más uton meg nem szerezhet, de melyek egyuttal biztositni volnának hivatva azt, hogy ezen felette fontos ügy megoldásához annak teljes ismerete és gyakorlati megvalósitásának minden előfeltétele mellett megnyugvással lehessen hozzá fogni.

Hosszabb és beható tárgyalás után, a melyben egyrészről a kepének dézma természete hangsulyoztatván, az állami megváltást ajánlották, mint egyedüli helyes módot, másrészről főleg a pénzintézetekkel való alkudozás megkisértését helyezték előtérbe; a Statusgyülés a 15-ös bizottság véleményét, mint a mely nemcsak az igazgatótanács jelentésével egyezik, hanem alapjában minden nézetet egyesit — elfogadta.

12. A Statusgyülés Mikó Miklós nyug. lelkésznek, ki a mult évben tett 1200 frtos alapitványát 2000 frtra kiegészitette, Nagy István brassói bankigazgatónak, ki egy a brassói r. kath. főgymnasiumába járó, szegénysorsu, jómagaviseletü tanulónak kézi ösztöndijjal való ellátására egy 2000 frtos alapitványt tett, Buzás Mihály főesperesnek, ki a cs. somlyói finöveldében egy r. kath. gymn. tanuló számára 2000 frttal egy magán ösztöndij állomást alapitott, dr. Náthán Bernát orvosnak, ki a fehérvári r. kath. főgymnhoz egy 100 frtos, Laiber Antal lelkésznek, ki a székelyudvarhelyi r. kath. gymnasiumhoz egy 100 frtos alapitványt tett, köszönetet szavaz és ezt jegyzőkönyvében megörökiti, megörökitvén egyszersmind néhai Petelei Jánosné emlét is, ki a m. vásárhelyi r. k. gymnasiumhoz egy szegénysorsu és jó magaviseletü tanuló számára 200 frtos alapitványt tett.

15. Benel Jánosnak a kolozsmonostori hátralékok feldolgozásában tanusitott szorgalmáért köszönet szavaztatik.

19. A Statusgyülés a költségvetések és zárszámadások megvizsgálására kiküldött bizottság tagjainak, névszerint Girsik Jánosnak, Benel Jánosnak, Dr. Salzbauer Jánosnak fáradozásukért köszönetet szavaz s ezt jegyzőkönyvbe felveszi.

23. A statusgyülés az igazgató tanács álláspontját és eljárását, melyet a nem katholikus hitoktatásnak tanintézeteink helyiségeiben való berendezés iránt kibocsátott vallás- és közoktatásügyi ministeri intézkedéssel szemben követett, teljesen és egyhangulag osztja és idegen felekezeti hitoktatásnak tanintézeteinkben való engedélyezését részéről is katholikus elvi

szempontokba ütközőnek tartja azért az igazgatótanácsot ez álláspont szigoru fentartására utasitja, továbbá ezen ügy tárgyalása alkalmából egyhangulag kimondja, hogy tekintve a.) a vallás és közoktatásügyi m. kir. minister ur folyó évi január 29-én 2589. sz. és április 27-én 17199 sz. magas leiratában használt kifejezéseket, a melyek homlokegyenest ellenkeznek az 1883 évi XXX. t. cz. 41. §. következő szavaival: „az erdélyi részekben a katholikus Status által fenntartott és vezetett középiskolák;“ tekintve b) hogy a méltóságu minister úrról nem lehet feltenni, hogy tudva és szándékosan használ a törvénybe ütköző kifejezéseket: utasitja az igazgató tanácsot, hogy a Statusgyülés nevében és megbizásából utasitsa határozottan vissza az illető kifejezéseket, melyek szerint autonom iskoláink „csak a Status vagy az igazgató tanács befolyásával“ vezetett iskolák; s egyúttal kérje fel a minister ur ő Nagyméltóságát, kegyeskedjék tisztviselőit és közegeit oda utasitani, hogy jövőre az 1883. XXX. t. cz. 41. §-át szem előttt tartani el ne mulaszszák.

25. A gymnasiumaink ügyében tartott miniszteriumi értekezlet eddigi lefolyásáról a kivánt felvilágositást adván a világi elnök báró Jósika Sámuel ur ő méltósága, kérte a Statusgyülést: vegye az ügyet, mint még be nem fejezettet, egyelőre tudomásul. Ezzel szemben hangsulyoztatott, hogy a Statusgyülésnek meg kell ismerkedni az enqueten előfordult kérdésekkel, meg a Status képviselőinek elfoglalt álláspontjával.

A hosszabb és behatő tárgyalás alapján a Statusgyülés kimondja, hogy az enquête-en jelen volt Status tagoknak a kormányhoz beterjesztett emlékiratát a délutáni gyülésen felolvastatja; a mult évi Statusgyüs jegyzőkönyvének 29. pontja alatt megválasztott sérelmi bizottsághoz még megválasztja Tamási Aron, báró Apor Gábor, Tamási Sándor és Mikó Bálint statusgyülési tagokat.

26. Az igazgató tanácsnak a 15-ös bizottságtól is pártolt inditványa, „hogy az alapitvány mindazoktól vétessék el, a kiknek a tanév végén több elégséges, mint ennél jobb tanjegyük van,“ nagy szótöbbséggel elvettetik. — Dr. Salzbauer János finöveldei igazgatónak köszönet szavaztatik.

27. Márkos János új-tusnádi tanitónak, ki a csomlyoi tanitóképezdei Simor-alapnak Simon Jukundián iránti hálából 50 frtot ajándékozott, köszönet szavaztatik.

29. Püspök ur ő Nagyméltóságának, ki eddig ez irányban **többször tapasztalt áldozatkészségénél fogva a népiskolákra az elmult tanévben is 14.360 frtot sajátjából forditott:**

Lelkes éljenzés közt a szeretett főpásztornak évenkint megujuló nagylelkűségéért jegyzőkönyvileg köszönet szavaztatik.

31. A mult évi Statusgyülés a jegyzőkönyv 11. pontja alatt az igazgató-tanácsot utasitotta, hogy a jelzálog hitelintézet felállitása érdekében a szükséges lépéseket tegye meg; azonban döntő elhatározást csak akkor hozhat, ha püspök ur ő nagy méltósága ahoz beleegyezését megadta. — Az igazgató-tanács ehez képest a kellő lépések megtételére egy bizottságot küldött ki és Ugron Gábort, mint inditványozot felkérte, hogy püspök ur ő Nagyméltóságának a mult Statusgyüléskor kifejezett aggályait oszlassa el, ebbeli észrevételeit az igazgató-tanácscsal közölje és a tervbe vett intézet jövedelmezőségére vonatkozó általános és részletes adatokat állitsa egybe. — Később Ugron inditványára az igazgató-tanács Pallavicini Ede őrgróf és Maurer Victor bankigazgató urak szakvéleményét is kikérte, a kiknek részletes szaknyilatkozatait Ugronnal azon felkéréssel közölte, hogy azon nyilatkozatokat is szem előtt tartva, javaslatát dolgozza ki és terjeszsze az igazgató-tanács elé. — Püspök ur ő Nagyméltóságát is az igazgató-tanács felkérte, hogy mivel ezen annyira fontos ügy a személyes érintkezést és a kölcsönös megbeszélést igényli, erre az igazgató tanács kebeléből ez ügyben kiküldött bizottságnak módot nyujtani méltóztassék, hogy igy a Statusgyülés elé ő Nagyméltósága és az igazgató-tanács együttes megállapodása terjesztessék. — Ő Nagyméltósága a személyes érintkezésre és kölcsönös megbeszélésre az időt folyó hó 16-ára tüzte ki, a mikorra a bizottság tagjai is összehivattak. Itt egymás kihallgatása és a tett nyilatkozatok után — mivel püspök ur ő Nagyméltósága aggályai eloszlatva nem lévén, sőt Pallavicini és Maurer nyilatkozatai után fokoztatván, régi álláspontján megmaradt. — Ugron inditványát visszavette és az értekezlet az ügyet a tárgyalásról levette.

A kiküldött bizottságnak ezt a megállapodását az igazgató tanács is az nap tartott ülésében magáévá tette.

Ezen tényállás alapján különös tekintettel arra, hogy a földhitelintézet felállitása iránti inditványt maga inditványozó viszszavonta, a földhitelintézet felállitásának ügye a napirendről végleg levétetett.

32. A gyulafehérvári gymnasiumi tanári kar 1721. sz. alá iktatott kérésében a tanári szolgálati szabályzat II. része 56. §-nak és a nyugdijszabályzat 24. § nak a temetési negyedre vo-

natkozó részét olykép kéri módositani, hogy a temetési járulék kiadassék tekintet nélkül arra, hogy özvegy vagy árva maradott-e hátra vagy sem, továbbá a helyettesitésre vonatkozó intézkedések oly értelmü revisiójáért illetőleg magyarázásáért folyamodik, hogy a helyettes tanári dijazásként megállapitott évi teljes 600 frtnak a helyettesitési időre eső része, illetőleg annyi tizede a hány hóra a helyettesités történt, legyen kiutalandó.

A statusgyülés e kettős folyamodványra nézve határozza: a) hogy a helyettesitésről szóló határozatok revisiója szükségtelen, b) hogy temetési járulék ugy a tényleg szolgálatban levő, mint a nyugdijazott tanárt akkor is megilleti, ha özvegyet vagy árvát nem hagy maga után; ennél fogva a szolgálati szabályzat 56.§.a a következő szövegezéssel: 56 §.A tanár elhalálozása esetén az élvezett évi fizetés három havi részlete „temetési negyed" czimen kiadandó, ezenkivül joga van az özvegynek és árvának a nyugdijszabályzat értelmében a megfelelő nyugdijhoz, végkielégitéshez vagy segélyhez; a nyugdijszabályzat 24. §-sa pedig következő szövegezéssel: „24. §. A tanár halála esetén temetési járulék folyósitandó E járulék tényleges szolgálatban elhalt tanár után a legutóbb élvezett beszámitható javadalmazásnak, nyugdijazott tanár után pedig a nyugdijnak 25%-ában állapittatik meg" — felcserélendő.

34. Inditványoztatván, hogy a Statusgyülés a 15-ös bizottságnak általában s különösen a bizottság fáradhatatlan előadójának Dr. Mohay Sándornak buzgó munkásságukért köszönetet szavazzon, egyhangulag elfogadtatik.

35. A szavazatszedő bizottság elnöke felolvasván az igazgató-tanácsosokra, továbbá a tiszteletbeli előadóra és tiszteletbeli titkárra megejtett szavazás eredményét, a Statusgyülés elnöke ennek alapján kimondja, hogy három évi tartamra megválasztattak az igazgató-tanácsba tanácsosoknak:

a) az egyháziak közül: Barts Ferencz, Gergely Ignácz, Möller Ede;

b) a világiak közül: Dr. Csiky Viktor, Dr. Groisz Gusztáv, Dr. Győrffy Gyula, Br. Szentkereszty György, Ugron Gábor;

c) Tiszteletbeli előadónak: Dr. Farkas Lajos; Tiszteletbeli titkárnak: Dr. Szamosi János.

36. A Statusgyülés világi elnöke előadja, hogy a vallás, és közoktatásügyi miniszter ur Ő Nagyméltósága felszólitására a mult Statusgyülésből kiküldött sérelmi bizottság választottai-

val (Biró Béla, Dr. Groisz Gusztáv, Dr. Mohay Sándor) együtt julius 8. és 9. napjaira a miniszteriumban Dr. Berzeviczy Albert államtitkár elnöklete alatt tartott értekezleten megjelent. A miniszterium részéről jelen voltak. Dr. Klamarik János miniszteri tanácsos, Dr. Erődy Béla volt kolozsvári főigazgató, a Ferencz József nevelő-intézet kormányzója, Dr. Finály Henrik, mint a kolozsvári tankerület helyettes főigazgatója, Dr. Csorba Ferencz miniszteri fogalmazó, mint jegyző. Az enquete-ről jegyzőkönyv vétetett fel. A tanácskozás a miniszter ur ő Nagyméltóságától kitüzött kérdő pontok körül folyt, de csak részben vezetett eredményre. A Status képviselői álláspontjukat nemcsak a jegyzőkönyvbe vett nyilatkozatokban fejezték ki, hanem azon kivül kidolgozott emlékiratban is felfejtették. És az emlékirat egész terjedelmében felolvastatván:

a Statusgyülés egyhangu határozatával kimondja: hogy

a) örömmel veszi tudomásul a kiküldötteknek emlékiratából, hogy mindenben az erdélyi róm. kath. Status autonomiája szellemében jártak el;

b) egészben véve helyesli és magáévá teszi az emlékiratban foglaltakat s utasitja őket, hogy jövőre is, ha alkalom adja elé magát, e szerint járjanak el;

c) a kiküldötteknek köszönetét és teljes elismerését fejezi ki.

37. Püspök ur ő Nagyméltósága előterjesztésére az állandó bizottságokba megválasztattak:

a) az igazgató tanács jelentését biráló tizenötös bizottságba: Buzás Mihály, Jung Cseke Lajos, Murányi Kálmán, Ninger Ignácz, Dr. Tódor József egyháziak; Báró Jósika Lajos, Br. Bálintit József, Gál Domokos, Gr. Haller Jenő, Gr. Kornis Viktor, Dr. Mohay Sándor, Seethal Ferencz, Sigmond Dezső, Soó Gáspár és Török Bertalan világiak;

b) az igazoló bizottságba: Seethal Ferencz elnöklete alatt Jung Cseke Lajos, Soó Károly, Dr. Tódor József és Török Bertalan;

c) a tanügyi bizottságba: Avéd Jákó, Fábián Sándor, Imecs F. Jákó, Paál Gyula és Dr. Vajda Gyula;

d) a számvizsgáló bizottságba: Benel János, Girsik János, Kremniczky Armand, Dr. Salzbauer János.

38 Püspök ur ő Nagyméltósága, miután a napirendre kitüzöttek mind letárgyaltattak, a jegyzőkönyv hitelesitésére fel-

kéri Biró Bélát, Dr. Csiky Viktort és Dorgó Albertet és a Statusgyülést bezárja, örömét fejezvén ki a felett, hogy ismét alkalma volt meggyőződni arról a figyelemről és buzgóságról, a melylyel az erdélyi róm. kath. egyházmegye közgyülésének minden egyes tagja a Status érdekeit a tárgyalásoknál kisérte s a melylyel autonomiánk épségének fentartásáért lelkesül; kéri a Statusgyülés tagjait, tartsák meg továbbra is ezt a buzgóságot és lelkesedést s hogy fáradozásukat a kivánt siker koronázza; erre a Mindenható áldását kéri. — Végül különösen kifejezi köszönetét mindazoknak, a kik ugy a gyülést előzőleg, mint annak tartama alatt megbizatásukban buzgóan eljártak.

A gyülés a főpásztort és bucsu szavait lelkesen megéljenezve eloszlott.

Függelék.

Az erdélyi róm. kath. Status gymnasiumai tanárainak szolgálati és fegyelmi szabályzata. *)

I. Rész. A tanártestület kötelességei.

I. Az igazgató.

1. §. Az igazgató a tanintézet vallási, erkölcsi, szellemi és anyagi összes ügyeinek közvetlen és felelős vezetője.

Az igazgató hivatalba lépése előtt tartozik az előirt hivatali esküt az erd. róm. kath. püspök vagy ennek megbizottja előtt letenni.

Az eskü szövege a következő:

Én N. N. mint az erdélyi róm. kath. Státus főhatóságától megválasztott és kinevezett gymnasiumi igazgató, esküszöm az élő Istenre, Boldogságos Szűz Máriára és Istennek minden szenteire, hogy főtanhatóságom rendeleteit tisztelni és pontosan megtartani fogom, tisztemet legjobb tudomásom szerint lelkiismeretesen viselem s minden visszaélést, különösön[illegible]mely az államra, vallásra és erkölcsiségre veszélyes, mellőzök; a gondviselésemre bizott intézet tanárai irányában magamat sem gyengén, sem hatalmaskodva nem viselem, hanem őket erélyesen, de egyszersmind illedelmesen és jóakarólag czélszerü összmüködésre vezérlem, vagy szoritom; a tanuló ifjuság közt nemcsak a tudományokat, melyeknek tanitására az intézet hivatva van, hanem a vallásosság, erkölcsiség, hazafiság érzelmeit is teljes erömből ébresztem és terjesztem, és ügyelek, hogy a mennyire csak lehetséges, a tanárok is ébresszék és terjesszék; továbbá, hogy a vizsgálatoknál és a tanulók előmenetelének megitélésénél lelkiismeretes szigorral és részrehajlás nélkül járok el; a tanintézet valódi javát mindenkor szem előtt tartom és magamat ezen kötelességek teljesitésétől sem kedvezés, vagy félelem, sem bármely más tekintetek által eltántorittatni soha sem hagyom. Valamint pedig jelenleg

*) Lásd a 319. lapot.

semminemü titkos, hatóságilag meg nem engedett, egyház- vagy alkotmány ellenes, vagy az anyaszentegyháztól tiltott társulatnak vagy egyesületnek tagja nem vagyok, ugy jövőre sem fogok ilyesbe belépni. Isten engem ugy segélyjen!

2. §. Az igazgató, mint az erdélyi róm. kath. Status tisztviselője, engedelmességgel tartozik nevezett Status főtanhatósága iránt. Ezen főtanhatóság áll a püspökből és az igazgató-tanácsból. (L. 1884 Statusgyülés jegyzőkönyv. 26. p. I. 2. §.) Tartozik ennélfogva:

a) annak rendeleteit és intézkedéseit pontosan végrehajtani, illetőleg azok kellő teljesitéséről és végrehajtásáról a tanárok és tanulók részéről gondoskodni;

b) a nevezett főtanhatóságot, ha oly körülmények forognának fenn, melyek valamely intézkedés vagy rendelet végrehajtását akadályozzák, azonnal értesiteni;

c) a „Rendtartás"-ban és más rendeletekben előirt kimutatásokat, jelentéseket, tanácskozások és értekezletek jegyzőkönyveit meghatározott időben és előirt módon a püspökhöz mint főtanhatósági elnökhöz beterjeszteni;

d) minden fontosabb személyi, didaktikai és fegyelmi ügyről rendkivüli időben is, külön felszólitást nem várva, azonnai jelentést tenni;

e) ha valamely tanszék megürül, erről jelentést tenni, esetleg a tanszék ideiglenes betöltésének módja iránt vélményt is adni.

3. §. Az igazgató az egész iskolaépületnek és valamennyi hozzátartozó helyiségnek felügyelője. Ő gondoskodik azoknak tisztán tartásáról, valamint arról is, hogy a szükséges kisebb javitások a kezéhez kiutalt átalány keretén belől haladéktalanul megtétessenek. Nagyobb mérvü átalakitások vagy javitások szüksége esetén kellő időben és az előbbiekben előirt módon a főtanhatóságnak tesz jelentést.

Az ő ellenőrző felügyelete alatt állanak az iskolai butorok, az intézet könyvtárai, mindenféle gyüjteményei és taneszközei. Ő gondoskodik arról, hogy ezek mindenkor jó karban és kellő rendben legyenek.

Az iskolai butorokról és valamennyi taneszközről főleltárt vezet és évenként legalább egyszer megvizsgálja a könyvtár és gyüjtemények állapotát. A vizsgálatról jegyzőkönyvet vétet fel, melynek kiteles másolatát az évi zárszámadáshoz mellékli, az eredeti példányt az irattárban őrizvén meg.

Orködik a felett, hogy se az intézet helyiségei, se taneszközei más czélokra ne fordittassanak a főtanhatóságnak esetről esetre kieszközlendő engedélye nélkül.

Az igazgató gondoskodik arról, hogy a tanári tanácskozmányban kijelölt szaktanárok mint a gyüjtemények gondnokai és választott könyvtárnok vagy könyvtárnokok a tanszergyüjteményeket rendben tartsák.

4. §. Az iskolai szükségletekre s egyéb folyó kiadásokra kezéhez kiutalt összegről, nem különben a tandijról pontos számadást vezet s ez összegekről a tanév végével a kiadástigazoló bélyeges számlákkal beszámol.

5. §. A szükséges taneszközök és könyvek beszerzésénél következőképen jár el: Minden tanév május havában a tanári tanácskozmányon a szaktanárok előterjesztései alapján megállapittatik a beszerzendő taneszközök és könyvek jegyzéke, mely jóváhagyás végett a főtanhatóságnak beterjesztetik. A jóváhagyás alapján beszerzett tárgyakat leltárba vezetvén, az illető gyüjtemények gondnokainak, illetőleg a könyvtárnoknak adja át.

6. §. Az igazgató a főtanhatóságtól érkező iratokat, rendeleteket és más az intézetet érdeklő intézkedéseket, abban a rendben a mint érkeznek, a főiktató könyvbe bejegyzi, kellően őrzi és ugy rendezi, hogy az illetékes látogató bármikor könnyen tájékozhassa magát az intézet külső és belső állapotáról. Hasonlóképen jár el a hivatalos kiadványokkal.

7. §. A beérkező hivatalos ügyiratok, az anyakönyvek mindennemü értekezletek és tanácskozmányok jegyzőkönyvei, a főnévkönyvek, az osztályozó könyvek, az osztálynaplók, a leczkekönyvek, az érettségi, felvételi és másféle vizsgálatok iratai a különböző jelentések stb. teszik az intézet irattárát, mely az iskola pecsétjével együtt az intézet épületében e czélra kijelölt hivatali helyiségben az igazgató hivatalos felügyelete és zára alatt áll.

8. §. Az igazgató állitja össze saját felelőssége alatt az évi értesitő hivatalos részét.

9. §. Az igazgató felfogadja a szolgaszemélyzetet és ügyel arra, hogy az kötelességét pontosan teljesitse. Mulasztás esetében figyelmezteti, megdorgálja és ha szükséges elbocsátja.

10. §. Az igazgató az egész tanári kar elnöke és közvetlen elöljárója.

Mint ilyen ő vezeti be az ujonnan belépő tanárokat hiva-

talukba, megismerteti őket teendőikkel és kötelességeikkel; ő veszi be a rendes tanároktól első kineveztetésök alkalmával két rendes tanár jelenlétében az előirt hivatali esküt; ő ügyel fel arra, hogy a tanártestület minden egyes tagja mindenben eleget tegyen hivatalos kötelességeinek, az ő kötelessége mindent elháritani, a mi a nevelés és tanitás czéljaival és a tanári tiszt tekintélyével ellenkezik. Ha tehát e tekintetben valamely tanár ellen észrevétele van, fokozatosan az illető tanárt először négyszem közt és bizalmasan figyelmezteti, majd a tanártestület ülésén hivatalosan meginti, végre ha figyelmeztetése és intése nem használtak, a főtanhatóságnak tesz jelentést. (III. Rész. 67. §.)

11. §. A tanár betegsége vagy más elháritbatlan akadályok esetében annak helyét vagy maga az igazgató tölti be, vagy más tanárral tölteti be, még pedig a mennyire csak lehet, osztályok összevonása és órák elmaradása nélkül. Önként értetik, hogy a helyettesitendő órák felosztásánál lehetőleg gondoskodik arról, hogy a munka egyenletesen osztassék meg.

12. §. Okadatolt megkeresésére a tanárnak sürgős esetekben három egymás után következő napra, és semmi esetre sem többre, szabadságot adhat. Hosszabb szabadság iránti és irásban beadott kéréseket saját személyes véleményével kisérve a főtanhatóságnak terjeszti be. Ha a tanár előrelátólag hosszabb ideig (6 hétnél tovább) tartó betegség által akadályoztatnék kötelességének teljesitésében, az igazgató a helyettesitésre nézve javaslatot terjeszt a főtanhatóság elé.

13. §. Az igazgató, mint elnök, hivja egybe a tanártestületet a rendtartásban előirt módszertani, ellenőrzési, osztályozási és valahányszor szükséges, rendkivüli tanácskozásokra, értekezletekre. Ő állapitja meg a tárgyak sorrendjét és vezeti a tanácskozásokat, valamint a szavazást is. Szavazatok egyenlőségénél mindig az a nézet lesz határozattá, melyhez ő csatlakozott. Két tanárnak irásban beadott és indokolt kérésére is tartozik rendkivüli ülést egybehivni, de ennek az ülésnek más tárgya nem lehet, mint a rendkivüli gyülést sürgető tanároktól előre bejelentett tárgy.

14. §. Ha az igazgató a többség véleményével egyet nem ért, az általa sürgősen szükségesnek talált intézkedést azonnal életbe léptetheti, vagy a fenállót felfüggesztheti, de köteles erről a főtanhatóságnak haladéktalanul jelentést tenni, mely

azután véglegesen dönt az ügyben. Kivételt szenved az az eset, midőn valamely tanuló kizárása forog fenn; az igazgató ugyanis a többség ellenére a főtanhatóság intézkedéseig a tanulót az intézetben tarthatja, de a többség ellenére ki nem zárhatja.

15. §. Az igazgató kötelessége arról gondoskodni, hogy minden nemü tanácskozmányról és értekezletről hü és pontos jegyzőkönyv vétessék fel és az szabályszerüen hitelesittessék. E végre a tanártestület egy-egy tanévre állandóan választ egy rendes tanárt jegyzőnek, a ki azután hetenként 2 tanórával kevesebbet kap. Minden jegyzőkönyv két példányban állittatik ki; az egyik, mely az összes jelenlevő tanárok aláirásával van ellátva, az intézet irattárában marad, a másik az igazgató és jegyző aláirásával okvetlenül 8 nap alatt a főtanhatósághoz terjesztetik fel.

16. §. Az értekezletek alkalmával közli az igazgató a tanári karral az összes főtanhatósági rendeleteket és leiratokat, melyek időközben érkeztek.

17. §. A tanácskozmányok határozatait, a mennyiben nincsenek arra szánva, hogy másokkal is közöltessenek, az igazgató is hivatalbeli titoknak tartozik tartani.

18. §. Az igazgató az intézet összes tanitásának vezetője és felügyelője, és maga is részt vesz a tanitásban. Ő a rendes tanárok közt az első, a ki egyuttal az igazgatói czimet és tisztet viseli. Heti tanitási óráinak száma a teljes gymnasiumoknál legfeljebb 10, a nem teljeseknél legfeljebb 15.

19. §. Ő osztja ki a tanév végén, esetleg a tanév kezdete előtt a tantárgyakat, az osztályfőnökségeket és a heti órák számát az egyes tanárok közt, kellő tekintettel az oktatás érdekeire, valamint az egyes tanárok képesitésére, hajlamaira, és a mennyire lehetséges, kivánságaira. Nevezetesen köteles ugy intézkedni, hogy az alsóbb osztályokban lehetőleg egy kézben csoportositassanak a rokon szakok. A tanárok tudományos haladása szempontjából mindegyikére a felsőbb osztályok valamelyikében is bizni kell egy-egy szakot, más részről azonban az is kivánatos, hogy azok a tanárok, kik leginkább a felső osztályokban tanitanak, az alsó osztályokban is foglalkozzanak koronként. Minthogy a legtöbb tantárgy számára két-két tanár van alkalmazva, az igazgató azon legyen, hogy ezek az alsó és felső osztályokban tanitsanak olyképen, hogy lehetőleg mindenik tanár egészen a legfelsőbb osztályig vezesse tanitványait.

20. §. A heti órák kiosztásánál az igazgató tekintettel tartozik lenni a tantárgyra, a tanulók számára azokban az osztályokban, melyekben a tanár tanit; továbbá a javitások nagyságára és azok számára, a tanitáshoz való technikai előkészületekre, a szolgálati évek számára, osztályfőnökségre és arra is, vajjon a tanitási órákon kivül visel-e a tanár az intézetben más, dij nélküli tisztet, mely szintén igénybe veszi idejét.

Tizenöt óránál kevesebbet azonban csak a főtanhatóság engedélyével adhat valamely tanárnak.

Az esetleg szükségesekké váló helyettesitések miatt az igazgató arra is ügyel, hogy a tanárok tanitási időn belül más intézetekben tulságosan ne legyenek elfoglalva.

Ha a tanár az igazgató beleegyezése nélkül az intézeten kivül több foglalkozást vállalna el a tanitási időn belül, erről az igazgató a főtanhatóságnak jelentést tesz.

21. §. Az igazgató szemmel tartván, hogy mindenik tanár pontosan teljesitse kötelességeit, azon legyen, hogy az oktatás minden egyes szakban a megállapitott tanterv értelmében és keretében történjék.

E czélból tartozik minden egyes tanár tanóráit több izben meglátogatni, a tanitás módját és eredményét figyelemmel kisérni a házi feladatokról és azok javitásáról meggyőződni, s e végre a tanév minden szakában legalább egyszer a tanulók kijavitott irásbeli dolgozatait átnézni. Ott, hol mulasztást vagy hiányt vesz észre, kötelessége jóakaró észrevételeit, szükség esetén intézkedéseit azonnal megtenni. Önként értetik, hogy semmiféle figyelmeztetés vagy intés sem történhetik az ifjuság előtt.

22. §. Az igazgató gondoskodik arról, hogy a tanév kezdetén minden felekezet hitoktatója megkapja a felekezetéhez tartozó beirt tanuló névsorát, és hogy a hitoktatók az időszakok és a tanév végén pontosan beszolgáltassák az osztályozást egyébb szükséges adatokkal együtt.

23. §. Az ifjuság vallásos és erkölcsi érzésének ápolása az iskola jó szellemének megőrzése minden egyes tanár hivatása és kötelessége. Az igazgató tiszte e tekintetben is nemcsak jó példával előljárni, hanem felelőség terhe alatt felügyelni arra, hogy ez irányban is mindenki kötelességét pontosan teljesitse; továbbá szelid, mivelt bánásmóddal oda hatni, hogy az ifjuságban a vallásosság, hazafiság, kegyelet, engedelmesség, jó magaviselet és szorgalom erényei minél erősebb gyökeret verjenek.

24. §. Az igazgató tiszte a beirások, a felvételi-, pót-, magán-, rendes évi és érettségi vizsgálatok idejét kellő módon közzé tenni, a beirást végezni és a vizsgálatokat a rendtartásban s illető szabályzatokban előirt módon vezetni, illetőleg ellenőrizni.

25. §. Az igazgató szedi be, kezeli és számolja el a főtanhatóságtól megállapitott különböző dijakat és illetékeket.

26. §. Az igazgatónak jogában áll azoktól a szülőktől és gyámoktól, kik nem laknak az intézet helyén, a beirás alkalmával kivánni, hogy bemutassák neki azt az egyént, a kire a tanulóra való felügyelet kötelességét bizzák. Ha az igazgató alapos okoknál fogva elégtelennek vagy éppen károsnak tartja a tanuló feletti házi felügyeletet, megkövetelheti, hogy e tekintetben czélszerü változtatás történjék.

27. §. Az igazgató gondja a fegyelmi szabályoknak kellő időben és módon való kihirdetése.

28. §. Az igazgató tartozik magának a tanév alatt minél gyakrabban biztos tudomást szerezni a tanulók előmeneteléről. E végből gyakran megnézi, valjon az egyes időszakok alatt be vannak-e jegyezve a tanulók egyes feleletei az okvetlenül és pontosan vezetendő magán osztályozó könyvbe, elégszer szólittatnak-e fel minden egyes időszakban főleg a gyengébb tehetségü vagy csekélyebb szorgalmu ifjak, s ő maga is, a tanórák látogatása alkalmával, az ilyeneket ismételten felhivja, buzditja, inti, feddi.

29. §. Az igazgató kötelessége az érdemjegyek megállapitásánál a kellő, igazságos szigort ellenőrizni.

30. §. Az igazgató hitelesiti aláirásával, illetőleg látja el az intézet pecsétjével az osztályfőnököktől kiállitott értesitőket és bizonyitványokat.

31. §. Az igazgató felügyelője és ellenőre a rendtartásban, illetőleg fegyelmi szabályokban megállapitott büntetéseknek.

32. §. Az igazgató, mint az intézet képviselője és felelős vezetője eszközli a közlekedést az intézet és hatóságok s egyesek közt. Ő végzi a hivatalos levelezést, s ő terjeszti fel a tanárok és tanulók beadványait, illetőleg kérelmét a főtanhatósághoz.

33. §. Azokat a rendeleteket, iratokat és felterjesztéseket, melyeket az igazgató mint az intézet felelős vezetője saját felelőssége mellett bocsát ki, csak ő maga irja alá; azokat azon-

ban, melyeket az egész tanári testület, illetőleg intézet nevében ad ki, a tanári testület, illetőleg az ülés jegyzőjével, a bizonyítványokat pedig az osztályfőnökkel aláiratja.

34. §. Az igazgató csak a tanév végével mondhat le tisztéről.

2. A tanárok.

35. §. A rendes tanár hivatalba lépése előtt tartozik az előirt hivatali esküt letenni (10 §.) mely eskünek szövege a következő:

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, Boldogságos Szűz Máriára, Istennek minden szenteire, hogy főtanhatóságom rendeleteit tisztelni és pontosan megtartani fogom; tanári tisztemet legjobb tudomásom szerint teljesitem, s minden visszaélést, különösen mely az államra, vallásra és erkölcsiségre veszélyes, mellőzök; az intézet igazgatója irányában magamat tisztelettel és engedelmesen viselem; tanártársaimmmal mindenkor az összhangzó együttműködésre törekszem; a reám bizott tanuló ifjuság közt nem csak a tudományokat, melyeknek tanitására hivatva vagyok, hanem a vallásosság, erkölcsiség és hazafiság érzelmeit is különös hatáskörömben teljes erőmből ébresztem és terjesztem, a vizsgálatoknál és a tanulók előmenetelének megitélésénél lelkiismeretes szigorral és részrehajlás nélkül járok el, s magamat ezen kötelességek teljesitésétől sem kedvezés vagy félelem sem bármely más tekintetek által eltántoritani sohasem hagyom. Valamint pedig jelenleg semminemü titkos, hatóságilag meg nem engedett, egyház- vagy alkotmányellenes, vagy az anyaszentegyháztól tiltott társulatnak vagy egyesületnek tagja nem vagyok, ugy jövőre sem fogok ilyenbe lépni. Isten engem ugy segéljen!

36. §. Minden tanár első és legfőbb kötelessége nevelve tanitani. E végre kötelessége

a) vallásosság, erkölcsiség és hazafiság tekintetében jó példát mutatni;

b) nemcsak közvetlen tanitványainak, hanem általában a tanintézet növendékeinek magaviseletére ugy a tanintézetben, mint azon kivül ügyelni, azok erkölcsi és értelmi nevelését tanártársaival közösen előmozditani;

c) az értekezleteken és tanácskozásokban pontosan részt venni, az ott reábizottakat teljesiteni;

d) az órarendben kijelölt tanóráira kellőképen előkészülve és pontosan megjelenni, azokat végig kitartani.

A tanórára megjelenésében akadályozott tanár tartozik az igazgatót az ok lelkiismeretes megjelölésével idejekorán értesiteni, hogy az kellő helyettesitéséről gondoskodhassék. A helyettesitésre felszólitott tanár pedig tartozik távollevő tanártársa óráját betölteni. A tanórákat, vagy bármi más tanári teendőt, az igazgató előleges beleegyezése nélkül, más tanárra ruházni nem szabad.

e) Köteles tantárgyait a tanterv és utasitások, nem különben a módszertani értekezletek megállapodásai szerint, s a többi tanszakok tanáraival összevágólag, a főtanhatóságtól engedélyezett tankönyv alapján tanitani, igyekezvén a kimért tananyagot alaposan elvégezni és jól megtanitani a kiszabott időre, és ha ez kivihetőnek nem mutatkoznék, az igazgatóság utján a főtanhatóságnak az okok felfejtésével bejelenteni.

f) Köteles tanitása közben a tantervben az egész tanfolyam eredményeül kitüzött müveltséget mint czélt folytonosan szem előtt tartani s általában azon lenni, hogy a tanulók értelmi és jellemképzésére nevelőleg hasson.

g) Köteles tanóráján a rendet és fegyelmet fentartani s e tekintetben tett tapasztalatait a rendtartásban meghatározott módon az osztályfőnökkel, illetőleg igazgatóval és tanári gyüléssel közölni.

Az előadást megelőző szünet alatt az ifjuságra felügyelni az a tanár tartozik, a kinek órájába a szünet beleesik.

h) Köteles a meghatározott időben házi és iskolai gyakorlatokat adni, s azokat gondosan átnézni, illetőleg kijavitani.

i) Köteles magát mindenben a rendtartáshoz és más főtanhatósági rendeletekhez alkalmazni.

37. §. Minden tanár tartozik engedelmeskedni a főtanhatóság rendeleteinek és közetlenül az igazgató intézkedéseinek.

38. §. Minden tanár tartozik az igazgatótól (19. §.) kiszabott óraszámot, hetenként legfeljebb 18-at, a rajztanár 20-at, elvállalni. Ennél többre csak rövid, legfeljebb 6 hétig tartó helyettesités alkalmával kötelezhető. Hat hétnél tovább tartó helyettesitésért, a fennemlitett kötelező óraszámon túl helyettesitési dij jár.

39. §. Minden tanár tartozik az igazgatótól kijelölt osztály főnökséget, a 15. §. értelmében a jegyzőséget, a szaktárgyához

tartozó tanszerek, gyüjtemények gondozását; a tanári értekezlet megbizásából pedig a könyvtárnokságot elvállalni és pontosan teljesitni.

Önként értetik, hogy mindezek a terhek a dolog természete és a méltányosság szerint osztandók be a tanári testület tagjai közt. Ha azonban valamely tanár magát e tekintben túlterhelve, vagy mások javára igazságtalanul terhelve érzi, szabadságában áll ez iránt az igazgató utján indokolt felterjesztést tenni a főtanhatósághoz.

40. §. Köteles minden tanár a 36. §, a) értelmében az ifjuságnak példát adandó az egyházi körmeneteken, az isteni tiszteleten, husvéti szent gyakorlatokon az ifjusággal együtt jelen lenni, nemkülönben a vasár- és ünnepnapi miseballgatás és husvéti gyónásra vonatkozó vallási szent kötelmeket hiven végezni.

41. §. Általában mindenütt, hol az intézeti ifjuság mint ilyen testületileg jelen van, a tanári karnak is jelen kell lenni, még pedig legalább annyira, hogy minden egyes osztályra egy-egy felügyelő tanár jusson.

42. §. Köteles az ifjusággal jóakarólag, szeliden és még a büntetésnél is atyailag eljárni. A tanulókat durva szavakkal, gúnynevekkel illetni, vallásukra, nemzetiségökre, vagy épen testi fogyatkozásaikra vonatkozó megjegyzéseket tenni, még kevésbbé tettleg bántalmazni nem szabad.

43. §. Köteles a tanár arra is ügyelni, hogy az iskolától minden a tanulók egészségét koczkáztató dolog vagy körülmény távol tartassék.

44. §. Tiltva van a tanárnak minden olyan mellékfoglalkozás, mely

a) a tanári állással illendőség tekintetéből össze nem fér;

b) a tanár idejét és erejét hivatalos teendői rovására igénybe veszi;

c) mely a foglalkozás minősége és a tanár állásához való viszonya szerint a tanárt kötelessége teljesitésében elfogulttá teheti.

45. §. Minden tanár tartozik a tanári tanácskozmányok határozatait és minden tanintézeti hivatalos ügyet, a menynyiben nincsenek arra szánva, hogy másokkal is közöltessenek, hivatalbeli titoknak tartani.

46. §. A tanár semmiféle titkos, hatóságilag nem enge-

délyezett, az anyaszentegyház vagy az alkotmány iránt ellenséges társulatnak vagy egyesületnek tagja nem lehet.

47. §. Ha a tanár állását végkép elhagyni akarná, ezt csak a tanév bevégeztével tehetí, de szándékát köteles legalább három hóval előbb irásban az igazgatónál bejelenteni.

II. Rész. A tandrtestület jogai.

48. §. Minden rendes tanár élethossziglan van kinevezve s ettől az állástól csak fegyelmi vizsgálat vagy birói itélet alapján fosztható meg,

49. §. Harminez évi szolgálat után, a nyugdijszabály értelmében, joga van teljes fizetéséhez, beleszámitva a tizedéves pótlékot is, mint nyugdijösszeghez.

50. §. Ezen időn belől, elbetegedés vagy munkaképtelenség esetére, joga van a nyugdijszabályzatban megállapitott nyugdijösszeghez, illetőleg végkielégitéshez.

51. §. Minden rendes tanár a Státusgyüléstől megállapitott fizetését, illetőleg évtizedes járulékait havi előleges részletekben kapja ki szabályszerüen bélyegzett nyugtájára.

52. §. Minden tanárnak joga van a Státusgyüléstől megállapitott szálláspénzhez, illetőleg természetbeni lakáshoz. Ha a lakás értéke (a helyi lakbéreket véve kulcsul) a Státusgyüléstől megállapitott szálláspénzt nem érné el, a különbözet készpénzben fizetendő.

53. §. Minden igazgató az igazgatói teendőkért külön, a Statusgyüléstől megállapitott igazgatói tiszteletdijban részesül, mely a nyugdijösszegbe nem számittatik be.

54. §. Minden tanárnak joga van hat hétnél tovább teljesitett helyettesitésért, vagy valamely rendkivüli tantárgy tanitásáért szabályszerüleg megállapitandó dijhoz.

55. §. Minden tanárnak joga van, ha őt vagy családját súlyos vagy huzamos betegség, vagy szerencsétlenség éri — mi kellőkép igazolandó — fizetésének három havi részletét előlegül legfeljebb husz havi részben való törlesztés kötelezettsége mellett, kérni. Súlyosabb esetekben rendkivüli segélyt kérhet. Az esetek megitélése és az összegek megállapitása a főtanhatóság hatáskörébe tartozik.

56. §. A tanár elhalálozása esetén joga van az özvegynek és az árváknak a tanártól élvezett évi fizetés három havi részletéhez temetési negyed czimen és a nyugdijszabályzat értel-

mében a megfelelő nyugdijösszeghez, végkielégitéshez vagy segélyhez.

57. §. Az ugynevezett nyári nagy szünidő alatt a tanárok állomási helyükről szabadon távozhatnak, csak eltávozásukat és tartózkodási helyüket kötelesek az igazgatónak bejelenteni. Azok a tanárok, kiknek gondjára könyvtár vagy valamely más tanszer-gyüjtemény van bizva, kötelesek azt rendben hátrahagyni és a kulcsokat az igazgatónak átadni.

A nyári nagy szünidő alatt távol levő minden egyes tanár tartozik legkésőbb augusztus 26-án állomásán megjelenni s az igazgatónál azonnal jelentkezni.

58. §. A nagy szünidő alatt, a szabályszerü végjelentés beküldése után, az igazgatónak is szabadságában áll állomását elhagyni, de tartozik ezt előre a főtanhatóságnak bejelenteni helyettesét kijelölvén.

59. §. A tanév ideje alatt sem az igazgató, sem a tanárok állomásukat el nem hagyhatják engedély nélkül.

60. §. A tanárnak sürgős esetekben az igazgató adhat három egymásután következő napra, de semmi esetre sem többre, terjedő szabadságot. Azontúl terjedő szabadságért a főtanhatósághoz kell folyamodni.

61. §. Az igazgatónak jogában áll elhalaszthatlanul sürgős esetekben három napra előleges engedélykérés nélkül is távozni, de tartozik ezt távozáskor azonnal a főtanhatóságnak bejelenteni, helyettesét megnevezvén. Azon túl terjedő szabadságért folyamodnia kell, helyettest hozván javaslatba.

62. §. Ha a tanügy érdeke kivánja, rendkivüli esetekben a méltányosság kellő figyelembe vételével, és az illetőnek meghallgatásával egyes tanárok vagy igazgatók hivatalból áthelyezhetők vagy csak meghatározott rövidebb időre, vagy véglegesen. Minden ilyen esetben az illetőnek részletesen felszámitott és beigazolt útiköltsége megtérittetik, s azon felül méltányos butorzási pótlékot kap.

63. §. A helyettes, gyakorló és bejáró tanárok, valamint a rend kivüli tantárgyak tanitói szintén mindenben kötelesek a rendes tanárok részére előirt szabályokat a főtanhatósággal, az intézet igazgatójával s magával az intézettel szemben pontosan szem előtt tartani. Azonban a tanértekezleteken a főtanhatóságtól alkalmazott gyakorló és bejáró tanárok, ugyszintén a rendkivüli

tantárgyak tanitói csak tanácskozási, a helyettes tanárok pedig szavazati joggal is birnak.

III. Rész. A tandrtestület fegyelmi szabályzata.

64. §. Az a tanár, illetőleg igazgató, ki valamely kötelességét megszegi, vagy hanyagul teljesiti, vagy rendelleni, vagy fegyelmi vétséget követ el.

65. §. Rendelleni vétséget követ el a tanár, ha a tanitás vagy a nevelés körül kisebbszerü rendetlenséget vagy mulasztást követ el.

66. §. A rendelleni vétségek ismétlése fegyelmi vétséggé fokozza még a kisebbszerü rendelleni vétséget is.

67. §. A rendelleni vétségek fokozatos büntetései:

a) az igazgató részéről való figyelmeztetés, illetőleg megintés négy szem közt;

b) az igazgató részéről való komoly megintés, illetőleg a vétség nagyságához mérve rosszalás a tanári értekezleten, mi minden egyes esetben jegyzőkönyvre veendő;

c) a főtanhatóság feddése, annak határozott kijelentésével, hogy az illető tanár ujabb rendelleni vétség esetében fegyelmi vizsgálat alá fog vonatni.

68. §. Az igazgató figyelmeztetése és megintése ellen jogorvoslatnak nincs helye. A jegyzőkönyvre vett megintés, illetőleg rosszalás ellen a tanár a főtanhatósághoz 8 nap alatt felfolyamodhatik.

69. §. Ha a kötelességszegés komolyabb, az igazgató az esetet tartozik a főtanhatóságnak feljelenteni, ki belátása szerint s a körülmények figyelembe vételével, azonnal a rendelleni vétségek legnagyobb büntetését: a feddést alkalmazhatja.

70. §. Rendelleni vétséget követ el az igazgató, ha igazgatói kötelességeinek teljesitésében kisebbszerü rendetlenséget, vagy mulasztást követ el.

71. §. Az igazgató rendelleni vétségeinek fokozatos büntetései:

a) a főtanhatóság részéről való megintés, illetőleg rosszalás csak személyéhez intézett leiratban;

b) a főtanhatóság részéről való megfeddés személyéhez intézett leiratban ugyan, de annak kijelentésével, hogy ismétlés esetében ellene a fegyelmi eljárás fog alkalmaztatni.

72. §. A rendelleni vétségeknek a főtanhatóságtól kimondott

büntetései a tanárokról vezetett nyilvántartási könyvekbe bevezetendők. Három évi kifogástalan és buzgó működés után azonban az illető kérésére a főtanhatóságtól hatályon kivül helyezhetők.

73. §. Fegyelmi vétséget követ el az igazgató vagy tanár általában:

a) ha vallási kötelmeinek teljesitését elhanyagolja; ha vallásellenes tanokat hirdet és vallásgunyoló nyilatkozatokat tesz; mely esetben a fegyelmi eljárás keresztülvitele és az itélet kimondása az erd. róm. kath. püspöknek tartatik fenn, ki az itéletet végrehajtás végett az igazgatótanáccsal közli;

b) ha nagyobb mértékben megsérti vagy hanyagul teljesiti a törvényben és szabályrendeletekben megszabott kötelességeit;

c) ha botrányt okozó erkölcstelen életet él, vagy ilynemü kihágást követ el:

d) ha durva bánásmód vagy tettleges bántalmazás álta hatalmával ismételten visszaél.

74. §. Fegyelmi vétséget követ el az igazgató vagy tanár különösön:

a) ha visszaesés tapasztaltatik oly rendellenes vétségek elkövetésében, a melyekért a 67. vagy 72. §§. értelmében már büntetve volt (Lásd 66. §).

b) ha a főtanhatóság részéről kibocsátott rendeleteknek ellenszegül;

c) ha hivatalbeli állásával haszonleső szándékból visszaél;

d) ha a tanár igazgatója irányában engedetlenséget és ellenszegülést tanusit;

e) ha a tanár az igazgató, a gondnok, illetve főtanhatóság intései daczára hivatalbeli ügyekben tanártársaival szemben megférhetetlen magatartást tanusit;

f) ha az igazgató a tanárokkal szemben igazságtalan, részrehajló, indokolatlanul gáncsoskodó vagy épen durva és hatalmaskodó magaviseletet tanusit;

g) ha ismételt intés és rosszalás daczára a tanulók irányában tulságos, nem indokolható, igazságtalan szigoruságot vagy tulságos elnézést tanusit, vagy ha a tanulókkal figyelmeztetés és intés daczára durván bánik, vagy tettleg bántalmazza;

h) ha előtte tudvalevőleg rossz hirben álló egyénekkel bizodalmasan és gyakran érintkezik;

i) ha részegségre, könnyelmü adósságcsinálásra és szenvedélyes játékra adja magát.

75. §. A fegyelmi vétségek büntetései:

a) rosszalás,

b) pénzbüntetés,

c) az állásból való eltávolitás.

76. §. A pénzbüntetés csupán csak a szabályszerü fizetés emelés élvezetének meghatározott időre való elhalasztásából állhat.

77. §. Az állásból való eltávolitás nemei és fokozatai:

a) Athelyezés más tanitézethez a költözködési költségek megtéritése nélkül. Az áthelyezés más tanintézethez kapcsolatban a rosszalással és a pénzbüntetéssel is elrendelhető;

b) az igazgatókra nézve az igazgatói tiszttől való megfosztás esetleg áthelyezéssel kapcsolatban;

c) nyugdijaztatás a rendes fizetésnek és a betöltött szolgálati éveknek megfelelő szabályszerü nyugdijösszeggel;

d) elbocsátás végkielégitéssel olyanoknál, kik tiz évnél rövidebb ideje, hogy szolgálnak;

e) hivatalvesztés.

78. §. A fegyelmi határozatban kimondott hivatalvesztés maga után vonja az illettő tanár czimének, fizetésének, nyugdijának és mindazoknak az előnyöknek elvesztését, melyeket a tanár szolgálata alapján az erdélyi róm. kath. Statustól élvezett volna.

Azonban a Statusgyülés a főtanhatóság indokolt előterjesztésére, tekintettel az illető családjának nyomasztó helyzetére, a hivatalvesztésnek a nyugdijra vonatkozó következményeit enyhitheti; de ez a kedvezmény legfeljebb egy harmadrész értéke erejéig terjedhet annak a járandóságnak, mely azt szolgálata után a nyugdijszabályzat értelmében különben megilletné.

79. §. A hivatalvesztésről szóló indokolt itélet az 1883. évi XXX. t. cz. 38. §. értelmében a vallás és közoktatásügyi miniszteriumnak haladéktalanul feljelentedő.

80. §. Hogy a 75, 76, 77. §§-ban. felsorolt fegyelmi büntetések közül melyik alkalmazandó, az a vétség nagyságától, elkövetése módjától és netáni ismétlésétől függ, továbbá a belőle származott vagy származhatott hátrányoktól és a bepanaszolt tanárnak egyébkénti magaviseletére való tekintetektől. Mindezen körülmények igazságos figyelembevétele az illető fegyelmi bíróság lelkiismerethe vágó tiszte.

81. §. A fegyelmi büntetések a tanárokról vezetett nyilván-

tartási könyvbe bevezetendők. Öt évi kifogástalan és buzgó működés után azonban (természetesen a nyugalmaztatás, végelbocsátás és hivatalvesztés eseteit kivéve) az illető kérésére hatályon kivül helyezhetők.

82. §. Fegyelmi bíróságok a következők;

a) Az elsőfoku fegyelmi bíróság áll a világi gondnokból a kerületi fungens esperesből és az illető gymnasium tanári karától választott egy rendes (illetőleg pót-) tagból, melynek elnöke, ha a fegyelmi eljárás világi tanár ellen foly, a világi gondnok, ha pedig egyházi ellen, a kerületi esperes;

b) a másodfoku fegyelmi bíróságot a püspök elnöklete alatt az igazgatótanács kebeléből választott négy tag alkotja kikből kettőt a püspök, kettőt az igazgatótanács választ.

83. §. Az igazgatótanács a püspökkel együtt lévén intézője gymnasiumai ügyeinek, természetes, hogy az elsőfoku fegyelmi bíróságok jogerős itéleteinek végrehajtása a főtanhatóság hatáskörébe tartozik.

84. §. A másodfoku bíróság elé tartoznak a felebbezett ügyek. Az elsőfoku bíróság határozata mindazon esetekben, midőn az állásból való eltávolitás valamelyik neme mondatott ki, hivatalból terjesztendő fel a másodfoku bírósághoz, mely az ügyet felülvizsgálja s a határozatot a bepanaszolt javára meg is változtathatja.

85. §. Onként értetik, hogy a fegyelmi ejárás nem praejudicálhat az egyházi egyéneknél sem a püspöki jurisdictionak sem a szerzetesek rendi szabályainak.

86. §. A fegyelmi vizsgálat keresztül vitele az első foku fegyelmi bíróság hatáskörébe tartozik. Tanárok ellen a panaszosi tisztet a panaszos magánfél vagy az igazgató gyakorolja; igazgatók ellen pedig a másodfoku bíróság közvetlenül és hivatalból jár el, határozata ellen föllebbezésnek helye nincsen.

87. §. A fegyelmi vizsgálat folyamán netalán szükségessé válandó felfüggesztés a főtanhatóság hatáskörébe tartozik.

88. §. Ugy a vizsgálat folyamatba tétele, mint a tovább érdemleges határozatok a főtanhatóságnak bejelentendők.

89. §. A fegyelmi panasz kivétel nélkül mindenkor a főtanhatósághoz irásban adandó be. Ez a panaszt hiteles másolatban közli a bepanaszolttal, felszólitván öt, hogy záros határidő alatt magát a panasz tételeivel szemben irásban igazolja.

90. §. A panasz és a bepanaszolt igazolása alapján a

főtanhatóság elhatározza, van-e helye a fegyelmi vizsgálat bevezetésének vagy nincs. Ha a bepanaszolt irásos igazolást a kitüzött határidőre nem küldi be, a főtanhatóság kizárólag a panasz alapján határoz a fegyelmi vizsgálat megindítása ügyében.

91. §. Ha a főtanhatóság elhatározza, hogy a fegyelmi vizsgálat megtartandó, akkor a vizsgálat bevezetése iránti rendeletét megküldi az elsőfoku bíróság elnökének (82. §.), ki a bíróság megalakitása czéljából felszólitja a tanári kart egy rendes és egy póttagnak megválasztására a rendes tanárok közül.

92. §. A fegyelmi eljárás áll a) vizsgálatból, b) a végtárgyalásból.

93. §. A vizsgálat megtartása czéljából az elsőfoku fegyelmi bíróság (85. §.) illetőleg a püspök (73. §. a.) vagy ha a vizsgálat igazgató ellen folyik, a főtanhatóság (85. 86. §§.) esetről esetre vizsgáló biztost küld ki. A vizsgáló biztos a bepanaszolt tanárt, illetőleg igazgatót a panaszpontok előleges tudtul adása mellett megidézi, és ha az megjelenik, két intézetbeli tanár jelenlétében, (kik a fegyelmi bíróságnak nem tagjai) kihallgatja. Szükség esetében a vizgáló biztos a bepanaszoltnak a panasz tárgyát tevő ügyre vonatkozó könyveit és iratait is megvizsgálja, sőt le is foglalhatja. Ezen kihallgatáson a panaszos a szembesitést kivéve jelen nem lehet.

A vizsgáló biztos kihallgatja a panaszost is. A mennyiben tanuk, szakértők és más érdekelt felek kihallgatása is szükséges, ezeket is kihallgatja, illetőleg a kihallgatás eszközléséért az illetékes hatóságot megkeresi. A tanuk és szakértők kihallgatásánál a vizsgáló biztos is jelen lehet és az ezekhez intézendő kérdések iránt inditványt tehet.

Az érdekelt felek, valamint a tanuk és szakértők kihallgatásánál sem a panaszos, sem a bepanaszolt, a szembesitést kivéve, jelen nem lehetnek.

94. §. Ha a bepanaszolt a biztos felszólitására a vizsgálatra meg nem jelent, a vizsgáló biztos felszólitja őt, hogy záros határidő alatt irásban és kellőleg indokolva terjessze be hozzá mindazt, a mit saját védelmére felhozhat.

95. §. A záros határidő lejártával, tekintet nélkül arra, valjon benyujtotta-e a bepanaszolt védiratát vagy sem, a vizsgálóbiztos a teljesitett vizsgálatról felvett összes jegyzőkönyveket

és iratokat a formulázott panasziuditvánnyal együtt az illető fegyelmi bíróság elnökének átküldi.

96. §. Úgy a bepanaszolt, mint a panaszos, ha a megtartott vizsgálatot hiányosnak tartják, továbbá a panaszos, ha a vizsgáló biztos eljárását sérelmesnek találja, indokolt beterjesztésben annak kiegészitését, illetőleg megujitását kérhetik. E kérelem jogosultsága felett az illető fegyelmi bíróság dönt. Határozata ellen a főtanhatósághoz lehet felebbezni.

97. §. A fegyelmi bíróság tartozik az iratok átvételétől számitott 14 nap alatt összeülni, szabályszerüen megalakulni és előadót választani, a panasziratot másolatban bepanaszolttal közölni s őt, valamint a panaszost is, meghatározott napra szóbeli tárgyalásra megidézni. A szóbeli tárgyalásra a tanuk és szakértők is meghivhatók.

98. §. A bepanaszolt tanár védőt, illetőleg megbizottat is fogadhat magának.

99. §. Bepanaszoltnak vagy megbizottjának jogában áll az az időzés átvétele után iratokat a maga helyén megtekinteni, abból jegyzeteket tenni, sőt esetleg le is másolni.

100. §. A tárgyalás szóbeli, de nem nyilvános:

a) A tárgyalást a fegyelmi bíróság elnöke nyitja meg a kitüzött ügy megnevezésével. A panaszos rövid kivonatban előadja a panaszirat tartalmát, illetőleg a panaszpontokat.

b) Erre következik a bepanaszolt kihallgatása a tényálladék kideritése czéljából.

Ha a bepanaszolt a panasz tárgyát tevő tényt vagy tényeket beismeri, akkor a fegyelmi bíróság további bizonyitási eljárást be is szüntetheti. Ha ellenben a bepanaszolt a panasz tárgyát tevő tényeket nem ismeri be, a kihallgatás, illetőleg bizonyitási eljárás annak rendje és módja szerint megtartatik.

c) Az elnök után a fegyelmi bíróság minden tagja tehet kérdéseket nem csak a bepanaszolthoz, hanem a panaszoshoz, a tanukhoz és szakértőkhöz is. Továbbá ugy a panaszos, mint a bepanaszolt is tehetnek kérdést az elnök utján egymáshoz, nem különben a tanukhoz és a szakértőkhöz.

101. §. Befejeztetvén a szóbeli tárgyalás, a panaszos, vagy ha magánfél, annak megbizottja, a tárgyalás eredményét összefoglalván, előterjeszti inditványát a bepanaszolt elitélésére.

102. §. A panaszos inditványát követi a bepanaszolt védelme. Ugy maga a bepanaszolt, mint meghatalmazott védője

válaszolhatnak a panaszra. Ezt követi a panaszos válasza, az egészt befejezik a bepanaszolt, illetőleg megbizottja végszavai.

103. §. A beszédek befejezése után a bíróság tanácskozásra visszavonulván, lelkiismeretes meggyőződése alapján határozatot hoz ugy a panasz, mint esetleg a büntetés megállapitása dolgában.

104. §. A határozathozatalnál a szavazatok száma dönt. A szavazás titkosan golyókkal történik.

A határozat, melynek indokolva kell lenni, azonnal kihirdettetik; legfeljebb 15 nap alatt indokaival együtt a főtanhatóságnak felterjesztetik, s egyuttal irásban mindkét félnek is kiadatik.

105. §. A tárgyalásról hü jegyzőkönyv vezetendő, mely a bíróság tagjainak, a jelen volt összes érdekelt feleknek és képviselőiknek, nemkülönben a tanuknak és szakértőknek neveit, a tárgyalás lényeges mozzanatait, a hozott határozatot és indokolását foglalja magában. A jegyzőkönyvet a fegyelmi bíróság mindhárom tagja irja alá. A jegyzőkönyv vezetésére a tanári kar egyik tagja szólittatik fel, ki a felszólitásnak engedelmeskedni tartozik.

106. §. Ha a határozatban a bepanaszolt vétkesnek mondatik ki, a fegyelmi bíróság megállapitja egyuttal a fegyelmi eljárásnak az elmarasztalttól viselendő költségeit is. Ha a határozat felmentő, akkor a felmerült költségeket (péld. a tanuk és szakértők dijazása) a státus hordozza.

107. §. Ha a szabályszerüleg megidézett vádlott a tárgyalásra sem meg nem jelent, sem elmaradását alapos okokkal nem igazolta, sem maga helyett védőt, vagy megbizottat nem küldött, sem pedig védelmét irásban be nem terjesztette: az eljárás a fennebb meghatározott szabályok értelmében mégis megtartatik, s a bíróság a vizsgálat eredményéhez képest jogérvényes itéletet hoz.

108. §. Ha ellenben a bepanaszolt alapos okoknál fogva nem jelenhetik meg és azokat a tárgyalás megkezdése előtt kellőleg igazolja, a tárgyalásra uj határnap tüzendő ki. — Utólagos igazolásnak semmi esetre sincs helye.

109. §. A meg nem jelent bepanaszolt védője, illetőleg megbizottja által helyettesittetheti magát. Azonban a fegyelmi bíróságnak mindig jogában áll, hol a szóbeli kihallgatás lényeges befolyással lehet a tárgyalásra, a bepanaszolt személyes megje-

lenését követelni azzal a figyelmeztetéssel, hogy meg nem jelenése esetében a védő vagy megbizott által való képviseltetés meg nem engedtetik, a tárgyalás a panasz alapján megtartatik és az itélet meghozatik.

110. §. Ha a panaszló fél vádját visszavette, a fegyelmi kereseti eljárás a bepanaszolt ellen azonnal beszüntetendő.

111. §. Az elsőfoku fegyelmi bíróság határozata ellen mindkét fél részéről felebbezésnek van helye. A felebbezés vagy azonnal szóval bejelentetik s ilyenkor jegyzőkönyvre vétetik, vagy a bíróság elnökéhez irásban történik. Utóbbinak az itélet kézbesitésétől számitott 5 nap alatt kell a bíróság elnökéhez beadatni. A felebbezés bejelentésétől számitva még 15 nap adatik a felebbezés indokolásának a főtanhatósághoz való beterjesztésére.

112. §. A főtanhatóság tartozik a másodfoku fegyelmi bíróságot a felebbezés indokolásának vételétől számitott 15 nap alatt megalakitani, mely bíróság ismét tartozik a kiküldetés vételétől számitott 8 nap alatt működését megkezdeni és legfeljebb további 8 nap alatt a felebbezett ügyet ellátni.

113. §. A másodfoku fegyelmi bíróság az igazgatók elleni keresetnél épen ugy jár el, mint az elsőfoku bíróság.

114. §. Ha valamely tanár vagy igazgató vétségért, vagy kihágásért a bünfenyitő bíróság részéről a büntető törvénykönyv alapján büntetést kapott, de hivatalvesztésre nem itéltetett, a főtanhatóság határozza el, vajjon az illető ellen még külön fegyelmi eljárást indit-e vagy sem.

115. §. Bünténnyért elitélt egyén tanári állását elveszti.

116. §. Mindazon esetekben, midőn az igazgató vagy tanár bünténnyért bünvizsgálat alatt állott, de felmentetett, eltekintve attól, vajjon ártatlannak nyilvánittatott, vagy a fölmentés bizonyitékok hiánya vagy elégtelensége miatt történt, a bünvizsgálati iratok az igazgatótanács által átkérendők, mely, ha fegyelmi vétség nyomainak fenforgását látja, az illetékes fegyelmi bírósághoz teszi át. —

Az erd. r. kath. Gymnasiumok rendtartása.*)

I. A tanulók felvétele.

1. §. Az iskolai év szeptember 1-én kezdődik és a következő évi junius hó végéig tart.

*) Lásd a II. rész. 366 lapját.

2. §. A tanév megkezdése előtt augusztus hó utolsó napjain tartandók meg a felvételi, javító és pótló vizsgálatok, szeptember három első napján pedig a tanulók felvétele és beirása. Ezentul egy hétig csakis a késedelmőket szigoruan igazoló tanulókat veheti fel az igazgató. A még később jelentkezők felvételét az igazgatóság útján benyujtott folyamodványra, a tanév két első havában az erd. r. k. status, mint főtanhatóság, ezentúl a vallás- és közoktatásügyi minister engedheti meg.

Azoknak, akik a tanév első hónapja után lépnek be az intézetbe, az addig végzett tananyagból vizsgálatot kell kiállaniok.

3. §. A felvételt az összes ifjuságra nézve az igazgató teljesiti, a beirást pedig az I. melléklet rovatai szerint készült jegyzékbe minden osztályra nézve az illető osztályfőnök végzi. E jegyzékeket a beirások után az igazgató veszi őrizete alá.

4. §. Minden tanuló minden évben az ifjusági könyvtárra, az értesitőre stb. az erdélyi r. k. status mint főtanhatóság engedélyével meghatározott mérsékelt összeget tartozik fizetni.

A tandijra nézve az 1888-ik évi Statusgyülés által megállapitott szabályzat az irányadó.

5. §. Mind a gymnasium, mind a reáliskola első osztályába, az 1883. évi XXX. t.-cz 10. §-a értelmében csak oly növendékek vétetnek fel, kik életök kilenczedik évét már betöltötték és vagy arról, hogy a népiskola négy alsó osztályát jó sikerrel végezték, nyilvános népiskolától nyert bizonyitványt mutatnak elő, vagy felvételi vizsgálaton igazolják, hogy hasonló mértékü képzettséggel birnak. A felvételkor tartozik a tanuló felmutatni születési bizonyitványát, továbbá orvosi bizonyitványt, arról, hogy mikor volt utolsószor beoltva s mily eredménynyel?

Tizenkét *évesnél idősebb* tanuló felvétele felett a tanári testület határoz.

6. §. Ugyanazon iskola egyik osztályából a következő felsőbb osztályba csak az a tanuló léphet, ki az elvégzett osztály rendes tantárgyaiból — nem számitva ide a szépirást és tornázást — legalább is elégséges osztályzatot kapott.

Nyilvános középiskolából a megfelelő ugyanazon nemü intézetbe átlépni kivánók előbbi intézetök iskolai okmányaival (bizonyitvány és évi értesitő) tartoznak igazolni, hogy a megelőző osztályt a rendes tantárgyakból legalább is elégséges sikerrel végezték.

Más középiskolából jövő növendékek csak akkor vehetők fel a következő osztályokba, ha az általok elhagyott tanintézet okmányaival (bizonyitvány és évi értesitő) igazolják, hogy a, közvetlen előbbi osztályban kielégitő sikerrel tanulták legalább is azokat a tárgyakat, a melyek rendes tantárgyak abban az intézetben, a melybe felvétetni óhajtanak.

Azok a tanulók, kik nyilvános gymnasiumból vagy polgári iskolából reáliskolába, úgy szintén azok, kik reál- vagy polgári iskolából gymnasiumba akarnak átmenni, kötelesek felvételi vizsgálatot tenni. E vizsgálat az elhagyott és ujonnan választott iskola tantervei közt mutatkozó lényeges különbözetre terjed ki.

Minden tanulónak a megelőző évi iskolai bizonyitványa az iskolai év végéig, illetőleg a tanulónak az intézetből való távozásaig az igazgatóság irattárában marad.

7. §. A gymnasium V. osztályába belépő tanuló szülője illetőleg gyámja köteles kijelenteni, vajjon fia, illetőleg gyámoltja az 1890. évi XXX. t.-cz. értelmében a görög nyelvet avagy az idézett törvényczikk által meghatározott más tantárgyakat fogja-e tanulni.

Ha oly tanuló, ki már egy vagy több osztályban „görög nyelvet és irodalmat“ tanult, akár átlépés esetében, akár ugyanazon intézet kebelében, a „görög nyelv és irodalom“ helyett tanitott tantárgyakban való oktatásra jelentkezik, az illető tantárgyakban amaz intézet megelőző osztályaiban elvégzett tananyagból fölvételi vizsgálatot tartozik tenni. Viszont a „görög nyelv és irodalom“ illető tananyagából tartozik fölvételi vizsgálatot tenni az a tanuló is, a ki azután jelentkezik a „görög nyelv és irodalom“ tanulására, miután már egy vagy több osztályban az 1890 évi XXX. t. cz. 2-ik §-ában megnevezett tantárgyakat tanulta. Az ily tantárgyváltoztatások idejére nézve az 1883. évi XXX. törvényczikk 13-ik §-ának az átlépésre vonatkozó rendelkezései érvényesek.

8. §. A felvételi vizsgálatokat az igazgatónak vagy helyettesének elnöklete mellett azon *tanintézet és osztály tanári testülete tartja*, melybe a tanuló belépni kiván. E vizsgáló bizottság határoz a felvétel felett. E vizsgálaton kell, hogy az elnökön kivül legalább két vizsgáló tanár állandóan jelen legyen.

9. §. A felvételi vizsgálatok dija 10 forint. Minden vizsgálati dijat a vizsgálat megkezdése előtt kell megfizetni.

10. §. Egyik tanintézetből a másikba az átlépés rendesen csak a tanév kezdetén történhetik. Évközben más intézetből jövő tanuló a tanári testület határozata alapján csak a változtatás okainak igazolása mellett vehető fel.

A felvételt megtagadó határozat ellen a felsőbb tanhatósághoz lehet folyamodni.

11. A középiskolák egy-egy osztályába rendszerint 60 nyilvános tanulónál több nem vehető fel, kivéve, ha párhuzamos osztályok állanak rendelkezésre. (L. az 1883. évi XXX. t.-cz. 17. §-át.)

12. §. Minden tanuló a felvételre személyesen, és rendszerint atyja, anyja vagy gyámja, illetőleg azok valamely külön megbizottja kiséretében tartozik az igazgatóságnál jelentkezni. Azok a szülők vagy gyámok, kik nem laknak az intézet helyén gyermekük vagy gyámfiuk felvételekor alkalmas helyettest tartoznak bejelenteni, kire a házi felügyelet és nevelés tekintetében kötelességüket és jogukat átruházzák, hogy a gondviselésére bizott tanuló felől az igazgatóság vagy osztályfőnök értesitését elfogadhassa. A szülők és gyámok e részben minden változtatást személyesen vagy irásban tartoznak bejelenteni az igazgatónál; ennek viszont joga és kötelessége ott, hol alapos oknál fogva a gondviselést elégtelennek vagy a befolyást épen károsnak tartja, megkövetelni, hogy e tekintetben czélszerü változás történjék.

II. Fegyelmi intézkedések.

13—18. §. Lásd a II. rész 275 és következő lapjain a gymnasiumi tanulókra vonatkozó, az 1884. évi statusgyülés által megállapitott fegyelmi szabályokat.

III. Tanulmányi ügyek.

19. §. Az iskolai évet az igazgató alkalmi iskolai ünnepélylyel nyitja meg.

20. §. A tanitás folyama az egész tanéven keresztül megszakitás nélkül halad a helyi tanterv, a megállapitott tanmenet, s az időnként tartott módszeres értekezletek határozatai értelmében.

A törvényesen meghatározott rendes tantárgyak tanulása alól felmentésnek helye nincsen; kivéve testi fogyatkozás miatt a tornázás, a mértani rajz (technikai része) és a szépirás tanu-

lása alól. A felmentést a fennálló szabályrendelet értelmében az igazgató az 1886. évi statusgyülés határozata értelmében az erd. r. k. status, mint főtanhatóság adja meg.

A tanulók a tanév alatt tanusitott szorgalmuk és előmenetelük feltüntetésére évenkint kétszer kapnak Értesitőt, még pedig deczember 23-án és márczius 31-én.

Az értesitőt a tanulók kötelesek szüleiknek vagy gyámjuknak aláirás végett bemutatni. *A szállásadók az értesitőt nem irhatják alá.*

21. §. A tanulmányi órarendet minden tanári testület akként állapitja meg, hogy a tanitást a vasárnapi és ünnepi szüneten kivül más egész napra terjedő szünet ne szakitsa meg.

A rendes heti szüneteken kivül szünnapok általában a vasárnap s a meghatározott ünnepek. A karácsoni szünidő deczember 24-ikétől bezárólag január 2-ig, a husvéti szünidő virágvasárnaptól husvét utáni keddig bezárólag tart. Iskolai szünet tartandó még a király születése és nevenapján, továbbá a koronázás évfordulóján. Végül az igazgató minden évben három nem egymás után következő napot engedélyezhet szünnapul. A 2442—888. ig. tan. sz. alatt kiadott rendelettel megállapitott rendkivüli szünnapok további intézkedésig érvényben maradnak.

22. §. Az iskolai tanulmányok kellő vezetése az intézeti igazgató föladata; ő osztja be a tanárok meghallgatása után minden tanév végén előzetesen a jövő tanévre nézve a tantárgyakat az egyes tanárok között, kellő tekintettel az oktatás érdekeire, továbbá az egyes tanárok képesitésére, szükség esetén képességeikre és lehetőség szerint kivánságaikra.

Az igazgatónak feladata akként intézkedni, hogy különösen az alsóbb osztályokban lehetőleg egy kézben legyenek a rokon szakok, de figyelmének arra is ki kell terjednie, hogy, amennyire lehetséges, a tanárok tantárgyaik tanitásában a felsőbb osztályokba is jussanak.

Az igazgató osztja fel a tanárok között az intézeti mellékteendőket is, u. m. a jegyzőséget, a tanári és ifjusági könyvtárnokságot, a szertárak felügyeletét, az önképző kör vezetését stb. mindig tekintettel az intézet érdekeire és a teendők egyenletes megosztására. (E § az erd. r. k. status gymnasiumai tanárainak szolgálati és fegyelmi szabályzatával összhangzóan alkalmaztatik.)

23. §. Az igazgató az egyes osztályok számára közvetetlen

gondozásuk és vezetésök végett külön-külön osztályfőnököt fendel; rendszerint azt a tanárt bizza meg az osztályfőnökséggel, a kinek legtöbb órája van az illető osztályban.

Az osztályfőnöknek tiszte a gondjaira bizott osztályban a regyelemnek, a tanitásnak és nevelésnek egységes szellemben való kezelését minden módon ápolni és elősegiteni.

Jegyzet Az osztályfőnöknek mennél többet kell érintkeznie az osztályában tanitó tanárokkal, s minthogy osztályában neki van rendesen legtöbb órája s igy legjobban ismerheti a tanulókat, figyelmeztetni köteles a többi tanárokat is az egyes tanulók hibáira, hogy a javitásra közremüködésöket megnyerje. Az osztályfőnök jelöli ki az egyes tanulók helyét. Ügyel arra, hogy az osztály tiszta legyen s a benne levő butorok és tanszerek rendben legyenek. Az osztályfőnök hajtja végre osztályában az igazgató intézkedéseit s a tanári tanácskozások határozatait; közli osztályában és bejegyzi a fegyelmi naplóba a nagyobb büntetéseket, átnézi hetenkint a tanulmányi naplót s az esetleges hiányok pótlására tanártársait figyelmezteti. (Mint a 22. §-nál)

24. §. A középiskolai oktatás az 1883. évi XXX. t. cz. 49. §-ának megfelelő tankönyvek alapján adandó; a tananyag tolba mondása minden esetre tilos.

Valamely engedélyezett tankönyv használatba vételére, vagy uj tankönyv engedélyezésének kieszközlésére a vallás- és közoktatásügyi minister által kiadott szabályzat irányadó.

Az igazgatónak különös figyelmet kell forditnia arra, hogy a segédkönyvek s egyéb taneszközök megszereztetésében visszaélések elő ne forduljanak.

25. §. Minden intézetben tanári felügyelet alatt álló ifjusági könyvtárt kell berendezni, mely az iskolai oktatással kapcsolatos és azt kiegészitő olvasmányt nyujtson.

A tanulók által az ifjusági könyvtárra befizetett dijakból történik az uj könyvek beszerzése és jó karban tartása. A beszerzést a tanári testületnek különböző szaktudományú tagjaiból alkotott bizottság állapitja meg.

26. §. A két legfelsőbb osztály tanulói magán szorgalmuk és munkásságuk gyarapitására önképző kört is alakithatnak, de mindig valamely szaktanár személyes vezetése s felügyelete és az igazgató szigorú ellenőrzése mellett.

Kiváló gond forditandó főleg az osztályfőnökök részéről arra, hogy az önképző köri müködés a tanulók házi munkásságát az iskolai tanulmányoktól ne csak el ne vonja, hanem ellenkezőleg azokat támogassa és ferde irányba ne terelje; azért

az önképző kör működésének figyelemmel kisérése a többi tanároknak is feladatuk, hasonlóan feladatuk meggyőződést szerezni arról is, minő könyveket olvasnak a tanulók.

Az oly tanulót, ki iskolai kötelességeinek meg nem felel, az önképző körben való részvételtől egy időre vagy végleg el kell tiltani.

Az önképző kör működálatainak nyilvánossá tétele tilos.

Az igazgatónak vagy valamely tanárnak vezetése, felügyelete s ellenőrzése mellett alakulhatnak az intézet kebelében másnemü pl. ének, zene, vagy egyéb gyakorlatokra szánt, vagy szegény tanulókat segélyező körök is, oly módon és azon feltétel alatt, hogy működésüket egyedül és kizárólag az intézet körére szoritják s a nyilvánosságot a felsőbb tanügyi hatóság engedélye nélkül igénybe nem veszik.

Középiskolai tanuló semminemü az intézeten kivül fennálló társulatnak vagy egyesületnek tagja nem lehet.

27. §. Minden tanárnak kötelessége a reá bizott tantárgyat a megállapitott tanmenet s a módszeres tanácskozások megállapodása szerint pontosan, az oktatás minden segédeszközét felhasználva, elvégezni. A minden tanórára való beható, tudatos előkészület ép oly mulhatatlan követelménye hivatásának, mint a kiszabott tanóráknak rendes időben való megtartása és lelkiismeretes felhasználása. Az iskolai jó rend érdekében minden akadályoztatása esetén az igazgatót ideje korán értesitenie kell, hogy helyettesitéséről intézkedhessék. (Mint a 22. §-nál.)

28. §. Minden tanárnak feladata a tanitás közben való figyelem fentartására tett intézkedések végrehajtásáról gondoskodni. Kötelessége minden fontosabb intézkedését a tanulók nyilvántartására, az iskolalátogatásra is szolgáló (a II. melléklet szerint összeállitott) fegyelmi naplóba bejegyezni s ekként az osztályban tanitó többi tanárnak is tudomására hozni. Egész osztályra vonatkozó intézkedéshez, vagy egyes tanulók ülőhelyének megváltoztatásához az osztályfőnök hozzájárulása is szükséges. (Mint a 22. §-nál)

29. §. Az egyes tanórák között tiz perczuyi szünet van, mely a tanulók üdülésére s a tanterem szellőzésére van szánva. Ez idő alatt a csend s az illedelmes magaviselet fentartására az a tanár ügyel, a kinek a tanórája következik.

30. §. Minden tanár minden egyes tanitási órája után a

tanulmányi naplóban tantárgya rovatába bejegyzi az órán át elvégzett anyagot úgy, hogy e bejegyzés minden más tanárnak kellő felvilágositásúl szolgálhasson.

A fegyelmi és tanulmányi naplót az igazgató legalább havonkint egyszer átnézi és láttamozza.

31. §. Az osztályfőnöknek feladata a tanulmányi és fegyelmi naplóból s szükség esetén osztályának többszöri meglátogatása alapján állandóan tudomást szerezni az oktatás állapotáról, különösen figyelve a tanulók házi munkásságára bizott feladatok s gyakorlatok minőségére és mennyiségére. Az ő figyelmének kell kiterjednie arra, hogy a házi feladatok és gyakorlatok összetorlódása a tanulókat meg ne terhelje, viszont, hogy a munka aránytalan megosztása által időközönkint a tanulók teendője igen csekély ne legyen.

Az osztályfőnök a tanitás és fegyelmezés egyenletessége érdekében szükséges megjegyzéseit tanártársaival kellő alkalommal megbeszéli, a hol pedig különös intézkedés mutatkozik szükségesnek, az igazgatóhoz fordul.

32. §. Az igazgató gyakorolja a közvetetlen felügyeletet tanulmányi és fegyelmi tekintetben az egész intézet fölött. Az ő tiszte felügyelni mindarra, a mi a tanulók erkölcsi és tudománybeli haladására befolyással van. Tartsa tehát szemmel, hogy minden tanár pontosan teljesitse kötelességés, hogy az egyes szakokban a tanterv s a megállapitott tanmenet értelmében teljesittessék; e czélból szükséges, hogy minden egyes tanárt minél több izben, de minden osztályt havonkint legalább egyszer meglátogasson. Látogatásai alkalmával kisérje figyelemmel minden egyes tanár tanitása módját és eredményét. Az igazgatónak tudomást kell szereznie a tanulók feladványairól s javitásaik módjáról, ezért minden három hónapban legalább egyszer tekintse meg a kijavitott dolgozatokat. (Mint a 22. §-nál.)

A hol az igazgató hiányt vagy mulasztást vesz észre, utólagosan, de semmi esetre sem a tanuló ifjuság előtt, megteszi észrevételeit és a szükséges intézkedéseket.

IV. Tanári tanácskozások.

33. §. Az iskolai év megnyiltával és pedig a felvételi, javitó és pótló vizsgálatok előtt tartja minden tanári testület évi alakuló tanácskozását, melyen az igazgató közli a végleg

megállapitott tantárgyfelosztást, valamint azt, hogy kik bizatnak meg egyéb teendőkkel (tanácskozási jegyző, szertárak őrei stb.)

34. §. Minden tanári testület az erd. r. k. status mint főtanhatóságtól elfogadott, esetleg a helyi viszonyok tekintetbe vételével módositott és jóváhagyott helyi tanterv értelmében megállapitott tanmenet szerint teljesitvén az oktatást, a személyváltozás vagy más körülmény miatt szükséges módositások megállapitása végett minden tanév kezdetén, továbbá január és április hó első hetében úgynevezett módszeres tanácskozást tart. E tanácskozásoknak feladata megállapitani az iskolai és házi feladatok számát és idejét, továbbá kijelölni az olvasmányokat és könyv nélkül megtanulandó irodalmi darabokat. Az igazgató e tanácskozásokban főleg azt érvényesitse, hogy középiskoláinkban a tanitás szakok szerint több tanár között oszolván meg, a tanitás szükséges egyöntetüsége és kellő összefüggése csak akkor érhető el, ha minden egyes tanár az összes végzendőkről nemcsak általában, hanem azok részleteire, sőt a követendő eljárásra nézve is, kellő tájékozást nyert. Ezért kivánatos, hogy a tanulmányi naplót minden tanár óráról-órára pontosan betöltse s főleg a rokon szakok tanárai egymás tanitásának menetét éber figyelemmel kisérjék.

35. §. Az ellenőrző tanácskozások minden tanév október utolsó hetében, továbbá február és május közepén tartandók, és pedig osztályonként külön osztálytanári, végül együttes tanártestületi tanácskozás.

Az ellenőrző osztálytanári tanácskozások feladata minden egyes osztály tanulmányi és fegyelmi állapotának feltüntetése Az osztályfőnökök végig menve osztályuk névsorán, elsorolják mind a saját, mind pedig az osztályukban működő tanárok észrevételeit minden egyes tanulóról. Közös megállapodás utján kijelölik az egy-egy osztályban működő tanárok, hogy mely tanulók méltók a megdicsérésre vagy megintésre, esetleg megrovásra.

Az együttes tanártestületi tanácskozás feladata az osztályfőnökök előterjesztései alapján az egész intézet tanulmányi s fegyelmi állapotát feltüntetni. E tanácskozás tárgyalja az osztálytanári tanácskozások eredményeit, s határoz az egyes osztályok s egyes tanulók irányában követendő eljárás felett. (Pl. egyes osztály megdicsérése jegyzőkönyvi kivonat felolvasásával; a megintett tanulók szüleinek értesitése.)

Mindennemü tanártestületi tanácskozáson az igazgató elnököl és minden ily tanácskozáson az összes tanároknak elejétől végig jelen kell lenniök.

Jegyzet A jegyzőkönyveket a hozott határozatokra való tekintettel és nem napló alakjában kell szerkeszteni. Ennélfogva csak az előterjesztett s elfogadott, vagy el nem fogadott inditványokat és határozatokat kell belevenni.

A tanári testület mindig szótöbbséggel határoz, de a kisebbség, sőt egyesek is követelhetik irásba foglalt külön véleményöknek a jegyzőkönyvhez való csatolását.

A jegyzőkönyvet a tanácskozásban részt vett minden tanárnak alá kell irnia.

36. §. A deczemberben és márcziusban kiosztandó Ertesitők érdemjegyeinek megállapitására külön tanáskozás tartandó. Ekkor ismét birálat alá kerül minden tanuló fegyelem és előmenetel tekintetében. Oly esetben, ha a tanuló magaviseletére vagy szorgalmára, vagy pedig az egyes tanulmányokban való haladására nézve a tanári kar állandó hiányt tapasztal, e körülmények az Ertesitőnek Megjegyzések rovatában külön kiemelendők, hogy a bajt a szülői ház segitségével orvosolni lehessen.

37. §. Az Ertesitőt, mely bélyegmentes, az osztályfőnökök osztják ki deczember 23-án és márczius 31-én az utolsó tanitási óra után, s minden tanulónak kötelességévé teszik, hogy atyjának vagy gyámjának (l. a 20. §.-t) azonnal átadja, vele aláirássa, és a kijelölt időben neki visszahozza.

38. §. A visszakerült Ertesitőket az igazgató irattárában őrzi a jövő tanév elejéig. Oly esetekben, midőn a tanuló az iskolai év alatt hagyja el az intézetet, az Ertesitő szolgál törvényes bélyeggel, pecséttel s uj kelettel ellátva, elmeneti bizonyitványul.

V. Iskolai vizsgálatok.

39. §. Minden tanév végén (junius második felében) több tárgyból alkotott csoportok szerint osztályonként nyilvános vizsgálatok tartandók, melyeknek főczélja, a tanárnak a tanuló előmeneteléről évközben szerzett tapasztalatait kiegésziteni, A vizsgálatokon, — a hol a tanulóknak egész évi dolgozatai is kitétetnek, főleg oly tételek és feladatok tüzendők ki, melyek alkalmat szolgáltatnak arra, hogy a tanuló szerzett ismereteiről nagyobb összefüggésben adhasson számot. A vizsgálatokon az

igazgató vagy megbizottai elnökölnek. A vizsgálaton minden tanuló felel, de nem okvetlenül minden tantárgyból; azonban az elégtelen és kétes előmenetelü tanulók, (a kiknek érdemjegye jeles és jó, vagy jó és elégséges, vagy elégséges és elégtelen között ingadozik), mindenesetre felhivandók az illető tantárgyból, mivel a vizsgálati felelet befolyással van az érdemjegy végleges megállapitására.

Az igazgatónak gondja legyen tehát arra, hogy az elégtelen és kétes előmenetelü tanulók mindenesetre feleljenek; azért az osztályok látogatása alkalmával lehetőleg iparkodjék meggyőződést szerezni arról, hogy mely tanulók azok, a kiknek szorgalma változó, előmenetelük elégtelen vagy kétes.

40. §. A nyilvános vizsgálatok előtt minden tanári testület tanácskozást tart, melyen minden tanulónak magaviseleti és előmeneteli érdemjegyei ideiglenesen megállapittatnak, de le nem záratnak. Itt történik az elégtelen és kétes előmenetelü tanulók kijelölése.

A magaviselet jelzésére a jó, szabályszerü, kevésbbé szabályszerü és rossz érdemjegyek szolgálnak, a két utolsó érdemjegy alkalmazásánál a bizonyitványba az ok is kiiratik, a miért a tanuló ez érdemjegyeket kapta.

Az előmenetel érdemjegyei: jeles, jó, elégséges, elégtelen.

41. §. A vizsgálatok után véglegesen megállapittatnak a bizonyitványba irandó érdemjegyek s minden tanulóra vonatkozólag megállapittatik az általános itélet, mely a következőleg fejezendő ki: felsőbb osztályba léphet, javitóvizsgálatra bocsáttatik, osztályismétlésre utasittatik.

Az igazgató kötelessége őrködni a fölött, hogy egyrészt valóban csak oly tanulók bocsáttassanak felsőbb osztályba, kik megfeleltek az elvégzett osztály követelményeinek, s minden egyes kötelező tantárgyból legalább elégséges érdemjegyet kaptak, másrészt osztályismétlésre csupán azok utasittassanak, kik állandó hanyagság következtében maradtak el ugy, hogy mulasztásuk pótlása a következő felsőbb osztályban önszorgalmuktól nem remélhető.

Oly tanulóknak, kik egy kötelező tantárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet, és a kiket a tanári testület képeseknek

tart arra, hogy a szünidő alatt önszorgalmukból pótolhatják mulasztásukat, megadhatja a jogot, hogy a jövő iskolai év kezdetén javító vizsgálatot tehessenek, de csupán abban az intézetben, a hol tanultak. Ezen javító vizsgálat dijtalan.

Azok a tanulók, a kik két kötelező tantárgyból kaptak elégtelen érdemjegyet, az igazgatóság utján csak fontos okok alapján folyamodhatnak javító vizsgálatra való engedélyért a felsőbb tanügyi hatósághoz.

42. §. Ha valamely tanuló a vizsgálatokat betegség vagy egyébb fontos ok miatt le nem teheti vagy megszakitani kénytelen, a tanári testülethez folyamodhatik a következő tanév kezdetén tartandó pótló vizsgálatra való engedélyért. A betegség igazolására hatósági, vagy hatóságilag megerősitett orvosi bizonyitványt kell mellékelni. A pótló vizsgálat csak teljes vizsgálat lehet, melyért semmi dijat sem kell fizetni.

43. §. A VIII-ik osztályt végzett tanulók az osztályvizsgálat után érettségi vizsgálatot is tesznek, melyről külön szabályrendelet, az Erettségi vizsgálati utasitás intézkedik.

(Az érettségi vizsgálat tárgyában a kényszernek engedve a jelenlegi gyakorlat türetik ugyan, azonban az erd. róm. kath. status autonom jogaihoz ragaszkodik, s ennek ez úton is kifejezést ad.)

44. §. Osztályok összevonását, azaz egy év alatt két osztálynak elvégzését, az 1883. XXX. t. cz. 14. §-a szerint, a nyilvános tanulóknak csak kivételesen, a tanári testületi és az erd. r. k. status, mint főtanhatóság indokolt ajánlatára engedheti meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter abban az esetben, ha az illetőnek a legutóbb végzett osztályról szóló bizonyitványában osztályzata jeles, életkora a rendesnél előhaladottabb s ugy testi, mint értelmi fejlettsége lehetővé teszi egy év alatt két osztály elvégzését, s az illető az előző tanévet ugyanazon intézetben végezte.

Az engedélyt nyert tanuló mindkét, vagy legalább egyik osztályból magánvizsgálatot tesz.

45. §. Magántanulók, kik magán uton vagy magán intézetben tanultak, és előmenetelükről nyilvános középiskolától kivánnak bizonyitványt nyerni, az 1883. évi XXX. t.-cz. 15-ik §-a szerint az illető iskola igazgatójánál való előleges bejelentés és annak kimutatása mellett, hogy a közvetlenül lefolyt tanévet mely magánintézetben, illetőleg hol és mily rendszerü ta-

nulmányozással töltötték, tehetnek vizsgálatot az e czélra megállapitott időben.

Egy év alatt több osztályból csak a tanári karnak és az erd. r. k. statusnak mint főtanhatóságnak ajánlatára, a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével tehetnek vizsgálatot abban az esetben, ha kimutatják, hogy az elvégzett osztályok tantárgyainak megtanulására elegendő időt forditottak, s hogy életkoruknál és fejlettségüknél fogva eléggé elsajátithatták azokat az ismereteket, melyeket az illető osztályokban tanitani kellett. Ez esetben is minden osztályból külön vizsgálat teendő le, és legfőlebb két osztályból vizsgálhatók egyszerre, de akképen, hogy az illetőnek mindkét osztály tananyagából kellő tanultsága kitünjék.

A magánvizsgálatokról szóló jegyzőkönyvek a készitett irásbeli dolgozatokkal és a vizsgálattevőnek minden, erre vonatkozó igazolványaival felterjesztendők az erd. r. kath. Status hoz, mint főtanhatósághoz.

46. §. A magántanulók vizsgálatai csak a kijelölt időben tartandók meg. A vizsgáló bizottságnak tagjai az igazgató és azon osztálynak tanárai, a melyből a tanuló magánvizsgálatot tesz. A vizsgálat irásbeli s részletes szóbeli vizsgálat, mely akként tartandó, hogy a tanulónak az egyes osztályok összes tananyagában való jártassága kellően kitünjék.

Jegyzet. Ha az igazgató szükségesnek látja, a magántanulónak személyazonosságát okmánnyal kell igazolnia.

A magánvizsgálatnak a tornázásra nem kell okvetlenül kiterjednie

47. §. Az egy osztályra terjedő magánvizsgálat dija a felvételi és tandijon kivül 40 frt, az osztály- összevonással tartott magán vizsgálat dija 60 frt.

Minden dijat a vizsgálat előtt kell lefizetni.

48. §. A 15 krajczáros bélyeggel ellátott iskolai bizonyitványt az osztályfőnök állitja ki és irja alá; aláirja az igazgató is, és ellátja az intézet pecsétjével.

Az eredeti osztálybizonyitvány elvesztése esetében másolatot kellő igazolás után, ha visszaélés gyanuja nem forog fenn, az igazgató állithat ki. A másodlat kiállitásáért a bélyegen kivül 1 frt fizetendő.

49. § Azon hitoktatókra nézve, a kik nem rendes tanárai az intézetnek, az igazgató intézkedik, hogy a vallásukbeli tanulók névjegyzéke osztályonként az iskolai év kezdetén kezükhöz

jusson, s hogy ők viszont mind az időszaki értesitő, mind a bizonyitvány megállapitása idejéig pontosan beszolgáltassák jelentésöket a tanulók előmeneteléről s a hatáskörükbe vágó egyéb adatokról.

VI. A tanév bezárása.

50. §. A tanév bezárása előtt minden tanári testület zártanácskozásra gyül össze. E tanácskozás feladata a tanév bezárása és a következő tanévre vonatkozó intézkedéseknek, az előleges tárgyfelosztásnak megállapitása. Ekkor előadhatja minden tanár szóval vagy irásban kivánságát, javaslatait, inditványait az osztályfőnökök átadják az igazgatói zárjelentéshez szükséges adatokat.

51. §. Az iskolai év végén, junius 29-én vagy 30-án, az intézet zárünnepet rendez, a melyen kiosztatnak a bizonyitványok, az évi értesitő s esetleg a szorgalmi dijak és jutalmak.

52. §. Az évi értesitő valamely nevelésügyi vagy oktatásügyi kérdésről szóló vagy valamely helyi érdekü tudományos értekezésen kivül a következő rovatokat tartalmazza:

a) az intézetnek lefolyt évi történetét, különös tekintettel a tanári karnak a nyilvánosságot érdeklő személyes viszonyaira, irodalmi és közmüvelődési tevékenységeire, s a felsőbb tanügyi hatóságnak rendeleteire;

b) a tanári testület névjegyzékét munkakörük megjelölésével;

c) a bevégzett tananyagot osztályonként a tanár, tankönyv és heti óraszám pontos kitételével;

d) a tanulók névjegyzékét osztályonkét (classificatio, érdemsorozat);

e) a tanulókra vonatkozó főbb statisztikai adatok kimutatását (különösen az évi nagy statisztikai kimutatás I. *a*), *b*), *c*), *d*), *e*), *f*), II. *a*). és III. rovatai szerint), ezenfelül a tanulók illetőségének számbeli kimutatást megyék szerint;

f) a szertárak gyarapodását;

g) a jövő tanévre vonatkozó értesitéseket.

53. §. Minden középiskola igazgatója a vezetésére bizott intézet évi állapotáról kimeritő jelentést készit, mely kiterjed a lefolyt tanév minden fontosabb mozzanatára.

Az igazgató évi zárjelentése a következő pontok szerint szerkeszthető:

I. *Az intézet állapota.*

1. A tanári személyzet. A rendes, helyettes, óraadó, okleveles vagy nem okleves tanárok száma, a hittanárok és a rendkivüli tanárok száma. Változások az előbbi tanévhez képest. Szabadságolás, betegeskedés; mindezen esetekben a helyettesités módja.

2. A tanulók. A fontosabb statisztikai adatok, hivatkozva az évi értesitő táblázataira, főleg a növekedés vagy apadás okainak feltüntetése.

3. Az intézeti szolgák. Számuk és működésük.

4. Az épület. Épitkezés, butorzat, rendbentartás, netaláni szükséglet.

5. A tanszerek. Gyarapodásuk szám és érték szerint vétel és ajándék utján.

E pont sommásan megemliti a) a tanári, b) az ifjuságí könyvtár, c) a természetrajzi, d) a földrajzi, e) physikai, f) a chemiai szertárak, g) a rajzolási, h) a tornászási eszközök és szerek, i) az éremgyüjtemény, k) a történeti és müvészeti gyüjtemények gyarapodását. Egyuttal kiemelendők a tanári testületnek a szertárakra vonatkozó kivánságai.

6. A költségek.

a) Honnan fedeztetnek (ki tartja fenn az intézetet)? Mekkora a költségek összege?

b) Mekkora az igazgató, egy rendes, egy helyettes tanár, fizetése. (Mekkora az óraadó tanár dija? Mekkora a tandij és a felvételi dij s mekkorák más dijak (fejenkint)?

7. Segélyezési ügy: a) intézeti alapitványok; b) ösztöndijak; c) segélyező egyesületek.

II. *Az intézet müködése.*

1. Fegyelem. Az igazgató zárjelentése nem elégedhetik meg a fegyelmi állapotnak általános jellemzésével, nevezetesen nem a magaviselet jelzésére szolgáló érdemjegyek összegezésével, hanem ki kell terjeszkednie az erkölcsi nevelést előmozditó vagy akadályozó körülményeknek megfontolására is. Különösen figyelembe veendő e tekintetben, hogy a szülői ház közremüködött-e az erkölcsi nevelésben, a tanulók teljesitették-e pontosan iskolai teendőiket, s azonfelül vallási kötelmeiket is? Az intézetnek a jó nevelés érdekében tett intézkedései, a tanároknak ez irányban tanusitott tevékenysége részletezendők; a sulyosabb vétségek és büntetésük módja egyenkint felemlitendők.

2. Oktatás. Szóba kerülnek a következő pontok:

a) a bevégzett tananyag, hivatkozással az állandó tanmenetre és az évi értesitő adataira, de csupán általánosságban;

b) a tankönyvek; mennyiben segitik elő a tanitást; a feltünőbb hiányok kiemelése:

c) a tanitás eredménye általában; áttekintés osztályok és tantárgyak szerint számokban és százalék szerint; az egyes tantárgyakban mutatkozó hiányoknak okai;

d) a tanárok intézeti működésének eredménye, a tanácskozások eredményei, a tanárok tudományos tevékenysége, elfoglaltságuk más intézetekben vagy a közéletben; az igazgató intézkedései a tanitás eredményének biztositására;

e) az érettségi vizsgálatok eredménye;

f) a rendkivüli tantárgyak, tanitásuk módja és eredménye külön-külön elsorolva, a rendkivüli tárgyak tanitóinak képessége.

g) az ifjusági könyvtár és egyesületek munkássága, különös tekintettel az oktatás eredményében látszó hatásukra.

III. Általdnos ügyek. Érintkezés a felsőbb tanügyi hatóságokkal, főigazgatói látogatások, érintkezés a közönséggel (iskolai ünnepélyek, népszerü felolvasások, vizsgálatok); az intézet müvelődési befolyása a környékre.

Jegyzet. A zárjelentéshez mellékelendő az évvégi Értesitő egy példánya.

A zártanácskozás jegyzőkönyvében és az igazgató zárjelentésében előforduló kivánságok, amennyiben inditványok természetével birnak és mielőbbi érvényesitésre számitanak, tárgyankint külön jelentésekben terjesztendők a felsőbb tanhatóság elé.

VII. Az igazgató tiszte.

54. §. Az igazgató az intézet tudományos és fegyelmi ügyeinek vezetője és ellenőrzője, s arról első sorban felelős (l. a 32. §.-t). Végrehajtója a középiskolai törvényeknek, a szabályzatoknak és rendeleteknek; gondoskodik arról, hogy a felsőbb tanügyi hatóság rendeletei a rendes tanári tanácskozásokban a tanárok tudomására jussanak s e végből szükség esetén rendkivüli tanácskozást is köteles egybehivni.

Az igazgató felelős az iroda, valamint az intézet állapotát, az oktatás haladását nyilvántartó könyvek rendes vezetéséért. Köteles arról gondoskodni, hogy a tanári tanácskozásokban a testület egyik tagja, a jegyző, pontos jegyzőkönyvet szerkeszszen,

hogy a jegyzőkönyvek hiteles másolatai, valamint a hozzátartozó mellékletek, jelentések, statisztikai kimutatások a felsőbb tanügyi hatósághoz ideje korán fölterjesztessenek. Egyáltalában tiszte külön megbizás és felszólitás nélkül is, egyedül az intézet javát és érdekét tartva szem előtt, a körébe eső minden fontosabb esetről a felsőbb tanügyi hatóságot azonnal értesiteni, illetőleg az iránt inditványt tenni.

Az intézet tanárainak testületi vagy magán beadványai is az igazgató útján s véleménye hozzácsatolásával terjesztendők fel.

Jegyzet. Ha az igazgató a tanári tanácskozásokban a többség véleményével egyet nem ért, az általa sürgősen szükségesnek talált intézkedést azonnal életbe léptetheti vagy a fennállót felfüggesztheti, de köteles erről haladék nélkül a felsőbb tanügyi hatóságnak jelentést tenni, mely aztán véglegesen dönt az ügyben.

Két rendes tanár kivánságára is egybehivandó a rendkivüli tanácskozás, de az illetők kötelesek a tanácskozás czélját és tárgyát az igazgatónak előre megjelölni.

Melléklet

az 1891-ki statusgyülés jegyzőkönyvének 36. pontjához kivonva az igazgató tanács ugyanazon évi jelentéséből:

Gymnasiumaink és a nemkathoiikus hitoktatás.

A kir. tankerületi főigazgató urak közül a kolozsvári 700—1890. sz. a., a nagyszebeni pedig 1187—1890. sz. a. átirt, hogy ha róm. kath. gymnásiumaink valamelyikében előfordulna, hogy az egyes felekezetek hitóktatói a tanitást nem a középiskola épületében végzik, ezen helytelen gyakorlat megszüntetése iránt intézkedjünk és — mint a kolozsvári főigazgató ur 65—1891. sz. a. kelt átiratában kivánja, gymnasiumaink igazgatóit utasitsuk, hogy hivják fel a hitoktatókat, hogy a tanitást mindig és okvetlenül nyilvánosan a középiskola épületében tartsák.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága pedig 51730/1890. sz. alatt a kir. tankerületi főigazgatóknak a következő rendeletet adta ki:

Miután értesülésem szerint kétség merült fel arra nézve, vajjon a hitoktatásnak a középiskola épületében való tanitása érdekében 1890. évi deczember hó 11-én 51730. sz. a. kiadott rendeletemben a rendelkezésem és vezetésem alatt állóknak mondott középiskolák alatt, mely középiskolák értendők:

mihez tartás végett tudatom a főigazgatósággal, hogy e kitétel alatt minden oly középiskola értendő, a mely nem áll autonomiával biró felekezetnek (ág. ev., ev. ref., unitárius és gör. keleti) főhatósága alatt, ugyszintén az erdélyi kath. status középiskolái is.

Budapest, 1891. február hó 17-én.

A másolat hitelül
Grabotsay Adolf, s. k.,
aligazgató.

Ezen rendeletét a miniszter ur Püspök ur ő nagyméltóságához ugyanazon szám alatt kelt következő iratával küldötte meg:

Szives tudomásvétel végett van szerencsém a főhatóságot tisztelettel értesiteni, hogy miután arról értesültem, miszerint ugy a rendelkezésem, mint a vezetésem alatt álló középiskolák némelyikében egyes felekezetek hitoktatói a tanitást nem a középiskola épületében, hanem sokszor magánlakáson, vagy más oly helyen végzik, mely a tanitást magántermészetüvé teszi, e helytelen gyakorlat megszüntetése czéljából valamennyi tankerületi főigazgatóhoz ./. alatt ide csatolt rendeletet intéztem.

Budapest, 1891. február 17-én.

Gróf Csáky, s. k.

Püspök ur ő nagyméltósága ezen két miniszteri iratot azzal tette hozzánk át, hogy a miniszteri nyilatkozatnak azon kifejezése ellen, mely az erdélyi róm. kath. status gymnasiumait is a miniszter rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolák elnevezés alatt kivánja értetni, a tiltakozást illetőleg nézetünket nyilvánitsuk, egyuttal azt is kijelentvén püspök ur ő nagyméltósága, hogy kizárólagos tulajdonunkat képező kath. gymnasiumainkban nem katholikus vallás tanitására hely kath. elvi szempontból nem adható.

Igazgatótanácsunk az egész ügyet a f. évi márczius 13-iki rendes ülésében tárgyalta, a honnan 448 sz. alatt felkértük püspök ur ő nagyméltóságát, hogy a miniszter urnak a kath. status autonom álláspontját megtámadó kijelentésével szemben méltóztassék óvását felterjeszteni, annak kinyilvánitásával, hogy a kath. status által fenntartott iskolákban a közvetlen rendelkezés és vezetés joga a kath. statust illeti meg s hogy kizárólagos tulajdonunkat képező kath. gymnasiumainkban nem

katholikus vallás tanitására hely kath. elvi szempontból nem adható.

Püspök ur ő nagyméltósága óvását a miniszter urhoz 1287—1891. sz. a. a következő felterjesztésében tette meg.

Nagyméltóságu Grófi, vallás és közoktatási m. kir. Miniszter Ur!

Méltóztatott Excellentiád f. évi február hó 17-én 51730 ex 1890. szám alatt a tankerületi kir. főigazgatókhoz intézett s másolatban velem is közölt magas rendeletében az erd. róm. kath. status középiskoláit a Nagyméltóságod rendelkezése és vezetése alatt álló intézetek közé sorozni, illetve kijelenteni, hogy az Excellentiád rendelkezése és vezetése alatt álló középiskolák elnevezés alatt az erdélyi katholikus status középiskolái is értendők.

Minthogy Excellentiádnak az erdélyi róm. kath. középiskolákra vonatkozó ezen magas kijelentése — ... — a kath. statusra nézve sérelmes, mert a kath. status által fentartott iskolákban évszázados gyakorlat s az 1883. évi XXX. t. cz. 41. §-a nyilt szavai szerint is a rendelkezés és vezetés joga a kath. statust illeti meg; ezért Excellentiád emlitett sérelmes kijelentése ellen az egyházmegyei igazgató-tanáccsal egyetértőleg a status nevében ezennel óvást emelek, tisztelettelteljesen kinyilvánitván azt is, hogy a kath. status kizárólagos tujajdonát képező kath. gymnasiumokban nemkatholikus vallás tanitására hely kath. elvi szempotból nem adható.

Többiben megkülönböztetett mély tisztelettel vagyok

Nagyméltóságodnak

Károly-Fehérvártt, 1891. április hó 9-én.

alázatos szolgája

Lönhart Ferencz, s. k.

erdélyi püspök.

Erre a Miniszter ur 17199. sz. alatt a következő választ irta.

Nagyméltóságu Püspök Ur!

Nagyméltóságod f. évi április 9-én 1287. sz. a. tett becses előterjesztésében óvást méltóztatott emelni az ellen, hogy a különböző felekezetbeli hittanitásnak a középiskolai épületben való eszközlése érdekében f. évi február 17-én 51730/90. sz. alatt kiadott intézvényemet az erd. kath. Status befolyása mellett vezetett középiskolákra is kiterjesztettem és egyszersmind ki-

nyilvánitani méltóztatott, hogy e rendeletem teljesitésének kath elvi szempontból hely nem adható.

A tett óvásra vonatkozólag megjegyzem, hogy az erdélyi kath. középiskolákat illetőleg azon jogállást, a melyet a közelmultban több izben kifejezésre juttattam, fenntartom és meg. vagyok győződve, hogy a fenforgó vitás jogviszony rendezése tárgyában a közel jövőben megtartandó tárgyalások során elfoglalt állásom jogossága nyilvánvalóan meglesz állapitható.

Hasonlóképen nem ismerhetem el helyesnek Nagyméltóságodnak azon állitását sem, hogy jelölt intézményemben kifejezett kivánságom kath. elvi szempontba ütközik, mert nem egy kath. jellegü, sőt nem egy kath. egyházi testület által fentartott középiskola is van az országban, a hol régtől fogva valamennyi hitfelekezet az intézet épületében végzi a hit tanitást.

Fogadja nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.

Budapesten, 1891. évi április, hó 27-én.

Gróf Csáky, s. k.

A püspök ur ő Nagyméltósága ezen két iratot is másolatban velünk közölvén, mivel ezen miniszteri válaszirat is sérelmes kifejezéseket tartalmaz, az május 13-iki rendes ülésünkből az előbbi iratokkal együtt áttettük a státusgyülés által kiküldött sérelmi bizottsághoz

Legujabban a miniszter ur a különböző felekezetbeli hitoktatásnak a középiskola épületében való tanitása érdekében 21108 és 21458. sz. alatt a kolozsvári és nagyszebeni kir. tankerületi főigazgatókhoz intézett rendeleteinek másait hozzánk is megküldötte, hogy azoknak érvényre emelését és érvényben tartását saját hatáskörünkben elömozditsuk. Ezen rendeletei szerint ő Nagyméltósága kivánatosnak tartja, miszerint a kolozsvári róm. kath. főgymnasium összes nem kath. vallásu tanulóinak hitoktatása a jövő tanévvel kezdődőleg e főgymnasium épületében eszközöltessék. Ha azonban ez csak némi nehézség leküzdése árán volna megvalósitható, tekintettel a fenforgó sajátlagos helyi viszonyokra, egyelőre nem tesz észrevételt az ellen sem, hogy a hitoktatás az ottani állami tanitóképezdében végeztessék. A marosvásárhelyi, gyulafehérvári és szamosujvári gymnásiumok különböző felekezetbeli összes hitoktatói e minőségökben csakis nyilvános iskolai épületben tanithatnak. A székelyudvarhelyi róm.

kath. főgymnasiumi, g. k., ág. evang., ev. ref. és izraelita vallású tanulók hitoktatása ugy kombinálandó, hogy az az állami reáliskola épületében történhessék meg. A csiksomlyói róm. kath. főgymnasium ev. ref. vallású tanulóinak hitoktatása magán jellegü helyiségben nem folyhat.

Mivel a minister ur ő Nagyméltósága ezen legujabb rendeletei szerint nem látszik mereven kivánni, hogy kath. iskolákban a nemkatholikus hittanitásra hely adassék: az eddig ezen ügyben történtek talán csak egyszerüen tudomásul lennének veendők. Különben méltóztassék utasitani, hogy mitevők legyünk azon esetben, ha a miniszter ur ő Nagyméltósága kiadott rendeletét sürgetni fogná.

A tanári tanácskozasokról felvett jegyzőkönyvek aláirási ügye.

Az erdélyi róm. kath. státus gymnasiumai tanárainak szolgálati és fegyelmi szabályzata 15-ik §-ában ezt mondja: „Minden jegyzőkönyv két példányban állittatik ki, az egyik, mely az összes jelenlevő tanárok aláirásával van ellátva, az intézet irattárában marad, a másik az igazgató és jegyző aláirásával okvetlenül 8 nap alatt a főtanhatósághoz terjesztetik fel.“ A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter ur 1890-ik évi 23.583 sz. a kelt rendeletével kiadott középiskolai Rendtartás 35. §. pedig azt mondja, hogy a jegyzőkönyvet a tanácskozásban részt vett minden tanárnak alá kell irnia; az 54. §. meg azt rendeli, hogy a jegyzőkönyvek hiteles másolatai terjesztendők a felsőbb tanügyi hatósághoz. Mivel a szolgálati szabályzatot a statusgyülés határozta meg, s mivel a Rendtartást is a mult évi statusgyülés az 1766—1890. ig tan. szám alatt kiadott módositásokkal fogadta el, a módositások pedig a Rendtartás 54. §-ra azt mondják, hogy az az 1886-ik évi statusgyüléstől hozott „Az erdélyi róm. kath. status gymnasiumai tanárainak szolgálati és fegyelmi szabályzata“ határozmányaival összhangzóan alkalmaztatik: az igazgatótanács mindig a szabályzat 15. §. által megszabott aláirásokkal kivánta fel a jegyzőkönyveket és tette használat végett át a kir. tankerületi főigazgatókhoz is. Azonban a kolozsvári kir. tankerületti főigazgató ur ismételten azt kivánta, hogy a jegyzőkönyveket a Rendtartás 35. §-a értelmében a tanácskozásban

részt vett valamennyi tanár irja alá és hozzá az ő irattára számára egy hiteles másolatban kiállitott 3-ik példány tétessék át.

Az igazgató-tanács, mivel eljárása statusgyülési határozaton alapszik, nem teljesithette a főigazgató ur kivánságát. De mivel a főigazgató ur kivánsága a Rendtartás emlitett §§-ai szempontjából jogos, hogy ezen önmagában semmiségnek mondható alakiság ne legyen alkalom az egymással való torzsalkodásra; a szolgálati szabályzet 15. §-ának a következő módositását hozzuk javaslatba: „Minden jegyzőkönyv az összes jelenlevő tanárok aláirásával ellátva két példányban (egy eredeti és egy másolati példány) állittatik ki; az eredeti az intézet levéltárában marad, a másolati példány pedig az igazgató és jegyző aláirásával hitelesitve okvetlenül 8 nap alatt a főtanhatósághoz terjesztetik fel.“ Méltóztassék ezen módositási javaslatunkhoz hozzájárulni és azt határozattá emelni. A főigazgató ur abbeli kivánságát, hogy a jegyzőkönyvek mindig egy 3-ik példányban tétessenek át hozzá, nem véljük teljesithetőnek, mert ez igen nagy terhet róna a tanári karokra épen akkor, a mikor az irodai teendőket miniszter ur is, a hol lehet, mindenütt apasztani igyekszik. Különben is mi a jegyzőkönyveket soha sem azért küldjük a főigazgató urakhoz, hogy azokat irattárukba tegyék, vagy felsőbb helyre juttassák, hanem csakis betekintés végett visszavárólag mindig azzal a kéréssel tesszük át, hogy azokat vett használat után mindig sziveskedjenek visszaküldeni. Máskülönben méltóztassék erre nézve is utasitani.

Az államsegély és gymnasiumaink rendezése.

A mult 1890. évi statusgyülés jegyzőkönyvének 20-dik pontja alatt utasittatott az igazgató tanács, hogy az államsegélynek az 1890 ik évi igazgató-tanácsi jelentésében jelzett módon és feltételek alatt való kinyerésére a további lépéseket tegye meg. Igazgató-tanácsunk e megbizás folytán nyomban az alább szószerint közlött kérelmet intézte a vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz.

Nagyméltóságu gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter urnak

Budapest.

A brassói róm. kath. főgymnásium részére kért s Nagy-

méltóságod boldog emlékezetü elődje Trefort Agostontól 20959 —1887 sz. a. kilátásba is helyezett államsegély ügyében a tárgyalások azon ponton akadtak meg, hogy az ország pénzügyi helyzete az államsegélynek a költségvetésbe való felvételét meg nem engedte s a segélyezés feltételeire nézve a néhai minister ur az igazgatótanácstól eléterjesztett javaslatot elfogadni nem méltóztatott.

Ha Nagyméltóságod a magyar nemzeti kultur-intézetek során végig pillantani méltóztatik, bizonyára el kellend ismernie, hogy mostohább viszonyok mellett egyik sem oldotta meg feladatát sikeresebben és az állam pénzbeli segitségének igénybe vétele nélkül, mint az erdélyi róm. kath. status, a mely által fentartott iskolákra az állam pénztára évszázak óta egy krajczárnyi áldozatot sem hozott.

A középiskolai törvény életbelépésével a felekezeti jellegü iskolákban biztositott csekély befolyást az egyes felekezetek részére bőven osztogatott segélyekkel enyhitette a magas kormány, ugy mindazonáltal, hogy mig protestans atyánkfiai az erdélyi róm. kath. status ősi autonomiájánál jóval szélesebb körü önkormányzatot sértetlenül élveznek s mégis állami segélylyel nemcsak iskoláik állandó szükségletei lettek busásan kipótolva, hanem egyszersmindenkorra adott segélyösszegekkel az egyes tanintézetek pompás épületekkel el is láttattak, addig az erd. róm. kath. status valahányszor valóban égető szükségletei részben való fedezését kérte, mindannyiszor kegyes igéretekkel lett egy jobb jövővel biztatva s igy pusztán saját maga erejére hagyatván, a magas kormány tényleg elismerte ezen kultur intézmény teljes önállóságát, ha a terhek hordozásáról volt szó, de legnagyobb következetességgel nyirfa körül jobban és jobban ősi joga százados fájának lombjait akkor, mikor a saját erejéből fentartott iskolák pedagogiai és didactikai vezetése került szóba.

Ily körülmények daczára sem veszti el az erd. róm. kath. status bizalmát a magas kormány közoktatási politikai működése iránt, mert azon tudat éltet, hogy a magyar hazafias köznevelési czélok megoldása valamennyi magyar kultur institutió közös és vállvetett munkásságát igénylik s mert ugy vagyunk meggyőződve, hogy a mi ellentétek tényleg még fennállanak, azokat az érdekeltek egyforma meleg ügyszeretete és jóindulata a legüdvösebb módon kiegyenliteni fogja.

Az erdélyi róm. kath. statusnak saját erejével fentartott iskoláit a fedezet elégtelen volta miatt már közvetlenül a szabadságharcz lezajlása után apasztania kellett. Igy szüntek meg az oly kultur missiót betöltő zalathnai, továbbá a gyergyószentmiklósi gymnásiumok; a többiek fedezetét is a legnagyobb takarékosság s az alkalmazott tanárok önfeláldozó lemondása volt képes csak biztositani.

Egészen a 70-es évek közepéig ugyanis a tanárok évi fizetése 500—600 frt, lakpénze 100 frt. volt. Az alkotmányos élet beálltával a közoktatás terén beállott lendület a szemléltető eszközök, gyüjtemények rendszeresitésével a költségeknek uj és azóta folyton szaporodó forrását nyitotta meg, de e mellett a haladó kultura az életmódot is megdrágitván, a tanárok fizetését a többi szellemi munkások fizetésével szemben aránytalanul kicsinynek tüntette fel.

E szükségletek elől az erd. róm. kath. status sem zárkózhatott el s habár intézeteink nem is rendelkeznek pompás palotákkal és pazar gyüjteményekkel, a milyenekkel az ujabban alapitott állami intézetek némelyike el van látva; a folytonos haladás lépcsőjén mi sem mentünk hátrafelé, hanem a lehetőség szerint előre törekedtünk. Ez időre esik a gyüjteménytárak és könyvtárak beállitása, az iskoláknak uj padokkal ellátása, a tanári fizetésnek 800 frtra, a lakpénznek 150 frtra való felemelése és 100—100 frt tizedéves pótlék rendszeresitése s végre a tanári nyugdij-alap megalkotása.

A kiadások e szaporodását az alábbi adatok teszik nyilvánvalóvá:

Az erdélyi róm. kath. tanulmányi alapnak (mely érték-papir vagyonból, a kolozsmonostori uradalomból és a radnóth uradalom $^1/_3$-ad részéből áll) évi kiadása volt a rendelkezésre álló zárszámadási adatok szerint: 1869-ben 44754 frt $35^1/_2$ kr, 1872-ben 60568 frt $71^1/_2$ kr. 1876-ban 56763 frt $84^1/_2$ kr, 1877-ben 58479 frt 54 kr, 1878-ban 60214 frt $92^1/_2$ kr, 1879-ben 61198 frt 55 kr, 1880-ban 62512 frt $84^1/_2$ kr, 1881-ben 74667 frt $84^1/_2$ kr, 1882-ben 63866 frt $08^1/_2$ kr, 1883 ban 69343 frt $70^1/_2$ kr, 1884-ben 68139 frt $31^1/_2$ kr, 1885-ben 71873 frt 35 kr, 1886-ban 83055 frt 85 kr, 1887-ben 81044 frt 01 kr, 1888-ban 80707 frt $53^1/_2$ kr, 1889 ben 84877 frt 70 kr és 1890-ben hozzávetőleges számitás szerint az 120000 frtot meghaladta. De ezen az 1890. év rendkivüli kiadásaitól eltekintve is 1869-

től 1889-ig eltelt 20 év alatt az évi kiadások átlága kerek számban 44000 frtról 84000 frtra hágott s igy 40000 frttal emelkedett.

E tetemesen szaporodó szükségletek fedezését csak az alapitványi vagyon körültekintő, gondos kezelésével lehetett elérni s az abszolut korszakban ránk nehezedő állami kezelés idejében elért jövedelmet majdnem megkétszerezni, mert hisz ez idő alatt e vagyon sem ujabb alapitványokkal nem gazdagodott, sem valamelyes dotatióban nem részesült; s ime mégis az 1869-ben 1.181.263 frt 46 krt tevő tőke 1889-ben 1.397.707 frt 26 krra, tehát 200000 frtnál többel szaporodott.

Épen e lelkiismeretes és nem sikertelen munkásság tudatában, mely egymagában biztositja az autonomia létjogosultságát, vettük érzékenyen Nagyméltóságodnak nem egy rideg sürgetését épületeink és felszereléseink némely hiányai eloszlatása iránt, melyekkel a többek között a gyulafehérvári, székelyudvarhelyi, brassói és kantai gymnásiumoknak uj épületekkel való ellátását oly erélyesen méltóztatott szorgalmazni, mintha a saját magas aláirásával jóváhagyott évi költségvetésekből és záró számodásokból nem is lenne tudomása arról, hogy az erdélyi róm. kath. tanulmányi alap e több százezer forintra rugó kiadást meg nem birja, mert ha ezen összeg tőkéiből kiszakittatik, az évi kamat jövedelem fog 10—12 ezer forinttal csökkenni.

Amde az épületek hiányai mellett ott van első sorban fedezendő szükséglet tanáraink fizetésének az állami gymnásiumok tanárai fizetésével való egyenlősitése, mert e nélkül a legdiszesebb csarnokokban is csak a szegénységgel küzdő és igy munkakedvökben megcsappanó tanári karral fogunk operálhatni. Sőt maholnap az ujonnan megürülő állásokat sem tudjuk betölteni, s a legjobb fiatal erőket, kiket valamely különös érdek egy helyhez nem köt, kénytelenek vagyunk elveszteni.

Számot vetve e körülményekkel első teendő a tanárok fizetésének feljavitása, minden intézetben okleveles rajz és torna-tanári állások szervezése, a felszerelésekre eddig forditott összeg növelése s végül a gymnásiumi épületeknek részben vagy egészben való kiépitése.

E teendők körül a tanszerek fokozatos szaporitását a tandijnak felemelésével már tényleg folyamatba vettük. Az épitkezések sorozatát pedig a csiksomlyói, kantai és székelyudvar-

helyi épitkezésekkel megkezdettük, de fájdalom ez utóbbi czimen előálló mintegy 90—100 ezer forint kiadás már a tanulmányi alaptőke állományára nehezedik.

A tulkiadás az 1889-ik évi záró számadásban már érezhetővé is vált, mert a tényleges kiadások a tényleges bevételeket 5359 frt 71 krral multák felül.

Ehhez járul az is, hogy az uradalmak jövedelme az italmérési jogok megváltásával jelentősen csorbul. Ezrekre megy a tanulmányi alap vesztesége e czimen évenkint. Hiszen egyedül Kolozsvár városban vesztett italmérési joga kártalanitásánál 52000 frt tőke összeggel károsodott.

Kilátásba van helyezve végül, hogy az eddig nem fizetett illeték egyenértékét is kell ezután — és jó szerencse, ha nem a multra visszamenőleg is — az alapoknak fizetni, mi a tanulmányi alapnál évi 2084 frt 72 krt fog kitenni.

Ily körülmények között nem nehéz a következtetés, hogy jelenlegi anyagi erőinkkel nem csak a tervbe vett ujabb épitkezéseket, beruházásokat és fizetés felemelést nem lehet foganatositani, hanem a mostani terheket sem lehet fedezni.

Felvethetni talán az orvoslásnak egyedüli módjaként tan intézeteink számának kevesbitését. Amde ez nemcsak katholikus, hanem nemzeti és közgazdászati szempontokból káros és igy nagyon megfontolandó. Mert épen most, mikor a magyar nemzeti állam kiépitésén lázasan dolgozik a hivatalos és a társadalmi Magyarország s mikor e czélból ép ugy kell istápolni és fejleszteni a városi középpontokat, melyekből a hazafias kultura kisugározzék, mint kell szilárd tárgyakat elhelyezni a jegeczedő folyadékba, hogy legyen az atomok elrendeződésének és tapadásának oka és iránya: egyáltalában semmi sem szól a mellett, hogy a középiskolákat kevesbitsük s ez által városaink kultur szinvonalát alább szállitsuk.

Zalathna, melyet Erdély Kis-Athénéjének neveztek egykor középiskolája megszünésének is tudja be nagy alá hanyatlását.

Ezért a legutolsó kényszer nyomása alatt fordulunk Nagyméltóságodhoz, hogy az állam segélyének megadásával szerencsésebb viszonyok közé juttatni méltóztassék.

E segély mérvére nézve a következő számitást tesszük:

Egy tanintézet évi kiadása átlagosan:

a) 13 tanár fizetése á 1200 frt	=	15600 frt
b) 13 „ lakpénze á 200 „	=	2600 „

c) egy igazgató tiszteletdija	300	„
d) egy torna-tanár fizetése	500	„
e) „ iskolaszolga „ .	250	„
f) fölszerelés, kellékek, gyüjtemények, könyvtár gyarapitása évenkint	800	frt
g) fütés, világitás, tisztogatás, épület-fenntartás stb. évenkint .	800	„
összesen	20.850	frt.

Ezen évi kiadás fedezetéhez való hozzájárulást három főgymnasium u. m. a csiksomlyói, a gyulafehérvári és a brassói részére kérjük.

A csiksomlyói rk. főgymnasium a keleti határszélen a legészakibb székelységnek egyedüli kultur-intézete, a gyulafehérvári rk. főgymnasium a nagyobbára román ajku lakosokból álló alsó Fehérvármegye déli, tehát exponáltabb részeiben a magyar állameszme bü támogatója, mig a brassói rk. főgymnasium az országnak szászok és románok lakta délkeleti határán a magyarság védő bástyája.

E középiskolák fontosságát Nagyméltóságod előtt bővebben fejtegetni felesleges, egy tekintet Magyarország hely- és néprajzi térképére azt nyilvánvalóvá teszi.

Midőn tehát az 1883. évi XXX. t. cz. 47 §-a az iskola fentartók részére az államsegélyt, mint törvényen alapuló kedvezményt kilátásba helyezi, ha azt országos miveltségi vagy fontos helyi érdekek kiválóan igénylik, ugy véljük, hogy akkor midőn ez államsegélyből minden felekezeti főhatóság már oly busásan kivette a részét, az erd. róm. kath. status is, mint iskolafentartó, arra fenti tanintézetei részére igényt tarthat.

A segély összege egy főgymnasiumnál 10000 frtban, háromnál évi 30000 frtban lenne megállapitható, az 1883. év XXX. t. cz. 47. §-a d) pontjának intentiójára figyelemmel, mely összeg mint évi állandó hozzájárulás volna az állampénztárból folyósitandó; ezenkivül pedig, hogy az épületeknek Nagyméltóságodtól is oly sokszor sürgetett hiányain pénzügyi egyen sulyunk nagyobb megzavarása nélkül segithessünk, a brassói gyulafehérvári és a székelyudvarhelyi épitkezésekre kérünk egyszer s mindenkorra 120.000 frtot.

A segélyezés föltételeire nézve 51—887. sz. a. kelt tiszteletteljes fölterjesztésünkben előadottak alapján állunk; azonban a mennyiben a megállapodás kölcsönös engedményeket kivánna,

hajlandók vagyunk elmenni azon határig, melyet autonom álláspontunk megenged.

Jól tudjuk, hogy e segélyezés a rendelkezésnek és igazgatásnak teljes függetlenségét a törvény idézett szakasza szelleme szerint nem csorbithatja, de fájdalom, azon nyomasztó helyzet, melyben autonomiánk a mai viszonyok között áll, midőn az államositás és központositás áramlatai az önkormányzat kifejlődésének épen nem kedveznek, előkészitettek arra, hogy önkormányzati jogainknak csakis legsarkalatosabbjait igyekezzünk sértetetlenül fentartani.

Ezen irányozó elv lebeg szemünk előtt a feltételek megállapitásánál, melyek a törvény világos rendelkezésére való figyelemmel — nézetünk szerint — az államkormány és az erd. róm. kath. status közötti jogviszony rendelkezésével lesznek végleg construálhatók.

Az előreboesátottak alapján mély tisztelettel van szerencsénk Nagyméltóságodat felkérni, hogy kérelmünk méltányos igazára kegyes figyelemmel lévén, kedvező elhatározásával minél előbb megörvendeztetni s addig is, mig a végleges megállapodás létre jönne, a segélyezésre szánt összeget az állami költségvetési javaslatba jó eleve felvenni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletünk nyilvánitását.

Kolozsvárt, 1891. jan. 29-én.

Dr. Szentkirály Kálmán s. k. titkár. *Züllich István* s. k. alelnök.

E kérelemre miniszter urtól a következő válasz érkezett.

Folyó évi január 29-én 2589. sz. a. kelt előterjesztésére van szerencsém a méltóságos igazgató-tanácscsal tudatni, hogy a méltóságos ig.-tanács befolyásával vezetett kath. középiskolák államsegélyezésére irányuló kérelmet kész vagyok azonnal érdemleges tárgyalás alá venni, a mint azon nézeteltérések kiegyenlittettek, a melyek az ezen középiskolákhoz való jogviszony tekintetében egy részről közöttem és közegeim, és más részről a méltóságos ig.-tanácsot illetőleg a gyulafehérvári kath. püspök ur között fennforognak.

Ez eltérések kiegyenlitése érdekében legközelebb a mélt. igazg.-tanács képviselőinek közbenjöttével, értekezletet szándékozom tartani, a minek hiszem, hogy kellő eredménye lesz.

A segélyezést illetőleg már most megjegyzendőnek tartom, hogy annak feltételeit a középiskolai törvény alapján, a mélt.

igazg.-tanácsot megillető igazi jogállásnak megfelelőleg fogom meghatározni, s hogy e segélyezés mérvét és egymásutánját a méltóságos igazg.-tanács befolyásával vezetett valamennyi középiskola szemügyrevételével fogom majd megállapitani.

Budapesten, 1891 évi május hó 19-én.

Gróf *Csáky* s. k.,

Ezt a választ a status-gyülés által kiküldött sérelmi bizottságnak oly felkéréssel tettük át, hogy az államsegély ügyében a kölcsönös nézeteltérések tisztázása után a kellő lépéseket tegye meg.

Méltóztassék eljárásunkat tudomásul venni.

Az 1892-ki erd. róm. kath. statusgyülés nevezetesb mozzanatai.

A)

Püspök ur ő nagyméltósága szeptember 19-én Kolozsvárott a plebániai templomban tartott „Veni Sancte“ és sz. mise után a belvárosi leányiskola dísztermében a gyülést a következő beszéddel nyitotta meg:

Mélyen tisztelt kath. statusgyülés!

Teljes szivemből üdvözlöm az erdélyi kath. státusnak az 1892 ik évre összehivott gyülésén megjelent tiszteletreméltó tagjait és Istennek segitő szent malasztját és bő áldását kivánom tanácskozásainkra, miszerint azokat szeretett anyaszentegyházunk javára s előmenetelére megkezdhessük, folytathassuk és szerencsésen be is végezhessük.

Ha azon évre, mely utolsó státus gyülésünktől a mai napig lefolyt, visszatekintünk, miként az életben többnyire mindenkor és mindenütt, ugy itt is sok és nagy veszteségekkel találkozunk, de vigasztaló tényekre is rámutathatunk, melyekkel az isteni Gondviselés megvigasztalt, hogy midőn a veszteségek feletti fájdalmainkat mérlegeljük, akkor ellensulyozó vigasztalást is találhassunk a vallásos buzgóság fényes tetteiben, melyek sziveinket nemcsak megvigasztalják, hanem hasonló nemes tettek utánzására is buzditják.

Legnagyobb veszteségeink közé számitom, uraim! nmltsgu báró Jósika Lajos álladalmi valóságos belső titkos tanácsos és aranygyapjas vitéz, az erdélyi kath. státus sok évi hü és buzgó elnökének halálát, ki az 1891. évi statusgyülés után, melyben még részt vett, éppen két hónappal fejezte be dicsőséges, munkás életét. Teljes élete hü kifejezése volt annak, miként lehet

az édes haza, a felséges trón, a közjó iránti kötelmeket egyesiteni a kath. egyház iránti hü odaadással és munkaszeretettel, melyet főuri családjának soha meg nem szegett hagyományként igyekezett kifejezni és utadóinak követendő például hagyni. És mert vallásos és hazafias érdemei oly nagyok, oly kimagaslók valának, mert a példaadás, melyet kath. autonomiánk fejlesztése és megszilárditása ügyében kifejtett, az idők hosszu során át fog ragyogni: azért iránta és emléke iránti legbensőbb hálám kifejezéseül az egész püspöki megyében elrendeltem, hogy lelke üdveért ünnepélyes rekviemek tartassanak, Istent kérve, hogy buzgó vallásos tetteinek bő jutalmát neki az örökkévalóságban megadja.

Veszteségeink közé tartozik hatolykai Páll Sándor, igazgatótanácsunknak sok éven át munkás alelnöke és Nagy Imre gyfvári székesegyházi kanonok, kinek a népoktatás terén hozott bő áldozatai, a Fitódon általa emelt iskolaépület felállitása és a a tanitó javadalmazása számára örökkétartó emléket biztosit.

A vigaszteljes események közé számitom azon áldozatokat melyeket a lefolyt évben buzgó hitsorsosaink részéről örömmel tapasztaltunk, jelesen:

Demény Gábor és neje Szabó Julianna a katholikus nevelés előmozditására 2000 forintos alapitványt tettek.

Bándi József és neje Stefánovics Emilia 4689 forint 25 krajczárral járultak a nevelés oltárához.

Br. Bornemisza Tivadar és neje született báró Josika, korán elhunyt kedves leányuk Máriának örök emlékére 1200 forintos alapitványt tettek, hogy annak kamatjai egy a marosilyei plébánia körében valláserkölcsös buzgóságban és kitünő jó magaviseletben jeleskedő 15—16 éves leánynak jutalmazására szolgáljanak.

De mindenekfelett nagy hálával kell kiemelnem az özvegy gróf Kálnoky Felixné, született báró Beess Crostin Ludmilla ő méltóságának azon kimagasló alapitványát, melylyel Sepsi-Kőröspatakon „gróf Kálnoky Felix, Ludmilla, Imre és Pál“ név alatt egy kisdedóvodát és leányneveldét emelt és azt a sz. Viuczéről nevezett irgalmas nők gondozására bizta azon czélból, hogy az Istennek élő irgalmasnők „a kisdedeket és serdülő leánykákat, minden szükséges és hasznos ismeretekben ugy oktassák, miszerint a hasznos ismeretek gyarapitásával gyarapodjék egy-

szersmint ártatlan lelkükben és életükben az ájtatosság, a jámborság, az isteni félelem, a keresztény önzetlen és őszinte szeretet, a szeplőtelen erkölcs, a munkás szorgalom és világos áldásaival elárasztó sz. hitünk iránti azon tántorithatatlan szeretet és ragaszkodás, mely az embert Istenhez, Isten felemelő segitségét az ember szivébe vezérli.“ És ezen magasztos czélu intézet számára egy majdnem három hold területü belső telkén az özvegy grófné 22 ezer forinton diszes épületeket és kápolnát emelt, annak a szükséges tüzifával való ellátását elrendelte és évi javadalmazására 30 ezer forint alapitványi tőkét adományozott. A vallásos lelkü, mély érzelmü mitgos özvegy grófnőnek minden dicséreten felülálló ezen alapitványa bizonyára az egész kath. státus elismerésére és hálájára méltó, melyet ezennel lelkem mélyéből kifejezni kedves kötelességemnek és örömemnek tartok.

Legyen hála és elismerés mindazon jótevők részére is kifejezve, kik a kath. ügy emelésére és szilárditására alapitványaikkal hozzájárultak.

Engedje az isteni gondviselés, hogy a jótétemények példája buzditólag hasson kedves hitsorsosaink életére és érezzék lelkökben és életökben azon örök igazságnak hatását, hogy Isten áldó jutalma az osztott jótéteményekért elmaradni soha sem fog.

Az 1892-iki státusgyülést, a méltóságos báró világi elnök ur nevében is, ezennel megnyitottnak nyilvánitom.

B)

A nagy örömben, hogy az ország herczegprimási állása és a kalocsai érsek-metropolitai szék betöltetett, az igazgatótanács is részt akarván venni, 1891. évi november hó 13-án tartott rendes havi ülésében elhatározta, hogy az uj egyházfejedelmeket, az egyiket, mint az ország főpapját, a másikat, mint az erdélyi egyházmegye metropolitáját feliratilag üdvözli.

Az ország főpapját a következő felirattal üdvözölte:

„Főméltóságu Herczeg Primás! Nagyméltóságu Ersek! Kegyelmes Ur! Magyarország minden polgárát őszinte örömmel töltötte el ő császári és apostoli királyi Felségének legkegyelmesebb elhatározása, mely herczegségedet a Szent-Benedek-rend pannonhalmi főapáti székéből a magyar katholikus egyház vezetésére szólitotta el. Mert a történeti jogok védelmében küzdő

nemzetnek jól eső, hogy oly férfiut lát ülni a magyar primási trónon, ki tetteinek rugóját és mértékét a legigazabb birónak: a történelemnek tanuságaiban találja meg s ki élete folyamát oly rend szolgálatában tölté vala, mely a magyar nemzetet a keresztény polgárosodás forrásához vezette és a nemzet hagyományaihoz soha sem volt hütelen.

Istennek különös parancsolatja az erdélyi kath. egyházmegyének a küzdelemből bő részt juttatott. Védekeznie kelle a nemzet pogány ellenségei, de protestans atyánkfiai támadásai ellen is. E védelmi harczok ébren tartották és megpecsételték vallási hüségünket s megtanitottak a hitbeli türelem nemes erényére.

Ezek a nehéz idők teremtették meg az erdélyi önkormányzatot, valamint megteremti a természet a partnak szikláit, hogy védelmezze a talaj növényzetét a tenger hullámcsapásaitól. És az önkormányzat a püspökeitől, lelki vezéreitől évszázak lefolyásán keresztül megfosztott egyházmegyében a katholikus szellemet kipusztulni nem engedte s a katholikus törekvéseket istápolta és győzelemre segitette.

Ez a mi örökünk Főméltóságu Herczeg Primás! a katholikus autonomia, melyhez hiven ragaszkodunk s melyet kegyelettel ápolni meg nem szününk! De ez nemcsak a multnak emléke, hanem magva amaz intézménynek is, mely a jövő kétes harczaiban hivatva lesz a hivők buzgalmát fokozni s az egyház érdekeiért való küzdelemre fellelkesiteni.

Herczegséged tapasztalt vállaira sulyos feladatok nehezednek az egyházpolitikai függő kérdések megoldásában. S a katholikus egyház hivői és magyar haza állampolgári érdekei egyforma igazságos kielégitésüket remélik.

Ha e sulyos feladat teljesitésében lehet valami biztató és megnyugtató: úgy az a nemzetnek amaz egyértelmü lelkesedése, mely Herczegségedet a primási székben körülveszi.

A lelkesen üdvözlők seregéből az erdélyi katholikus status sem maradhat el, s midőn őszinte szerencsekivánatainkat tolmácsolni bátrak vagyunk, kérjük herczegségedet, hogy azt kegyesen elfogadni és az erdélyi róm. kath. önkormányzatot, az egyetemes katholikus egyház terebélyes fájának e ritka hajtását, magas és hatalmas pártfogásába részesiteni méltóztassék.

Kik magunkat Herczegséged főpásztori áldásba és imáiba ajánlottan örökkönk alázatos szolgái és hivei"

A mire Ő Főméltósága a következőkben válaszolt:

„Mélyen tisztelt Uraim! A kitartó küzdelemnek, az igaz hazafiui lelkesedésnek, az egyházhoz való törhetetlen hűségnek, ritka példájaként ragyogott és fog ragyogni Erdély katholikus lakosságának autonomiája. A hosszu harczok alatt, melyeket a Magyarság mentsvárának védelmében a többi lakokkal együtt vivtanak, megedzette lelkűket, hogy legszentebb érdekeiket, a vallásiakat is megóvják s mindenek irigyletére győzelemhez juttassák. E lélekemelő harczok és küzdelmek lefolytában rejlik magva amaz őserőnek, mely intő jelül szolgál másoknak a katholikusokban élő nemes lelkesedés, erős önérzet és jogvédelem esetleges harczait illetőleg.

Az a krisztusi szeretet, mely a katholikusság szivét hevíti, s mely az apostol szavai szerint türelmes, jóságos s semmit nem cselekszik hiába, megtanitotta és minden időben meg fogja tanitani bármely ország kath. lakosságát, miként viselkedjék Istene, királya és polgártársai irányában!

A kitartás és eredményes munka hőseit van szerencsém üdvözölni nékem is az erdélyi kath. status bajnokaiban, a kik lankadatlanul törnek előre azon az uton, mely Erdély katholikusait mind politikai, mind gazdasági, mind művelődési tekintetben biztos pálmával kecsegteti.

S midőn egyuttal kifejezem hálás köszönetemet rendkivüli megtisztelő figyelmükért, melylyel csekélységemet primássá történt kinevezésem alkalmából kitüntetni kegyeskedtek, nem mulaszthatom el, hogy az egyházi hitélet s a katholikusság erejének és befolyásának érdekében kifejtett szerencsés küzdelmeikhez ne gratuláljak s minden hasonló törekvésökre és munkájokra Istennek szent áldását ne kivánjam.

A magam részéről csak annyit mondok, hogy erdélyi hitsorsosaim érdekeit és nemes törekvéseit egész odaadással pártolni és bármely időben tőlem telhetőleg előmozditani igyekezem. Panuonhalmán, 1891. deczember hó 22-én igaz tisztelőjük Vaszary Kolos, s. k."

Az egyházmegye metropolitájához küldött üdvözlő felirat a következőleg szól:

„Nagyméltóságu Ersek! Kegyelmes ur! Kétszeres kegyel

lettel tekintenek az erdélyi részeknek katholikus hivei a kalocsai érseki székre, mert ki abból kormányoz, az erdélyi püspöki megyének törvényszerint való egyházi fejedelme, és mert ki abban legutóbb oly dicsőségteljesen ült, Erdélynek egykori áldott emlékü püspöke s mindvégig önkormányzatunknak oltalmazó pártfogója volt.

A mi hitbeli buzgóságunk kiállotta az idők sulyos próbáját és évszázakon keresztül püspökeinktől megfosztva a kényszerítő szükség adta az erdélyi katholikus hivők kezébe az eszközt és a jogot, mely mindenütt másutt az egyházi rendnek való kiváltsága, hogy az egyház belső ügyei intézésében részt vegyünk. És ezt az eszközt és jogot: a kath. önkormányzatot, most, nyugalmasabb napokban is, egész odaadással gyakorolni meg nem szününk.

És a ki az idők tejleményeit higgadt elmével és magasabb szempontok szerint mérlegeli, lehetetlen, hogy ne lássa, miként ebben az önkormányzatban magvát birjuk annak az intézménynek, mely a küzdelmek felhőivel elboritott jövőben hivatva lesz az egyház és hivők között bensőbb viszonyt teremteni és amannak védelmét biztos alapokon szervezni.

Épen ezért töltötte el keblünket örömmel Ő császári és apostoli királyi Felségének legkegyelmesebb elhatározása, melylyel a kalocsai érseki székbe Nagyméltóságodat méltóztatott felemelni. — Mert Nagyméltóságodnak fényes egyházi és hazafiui erényei, fennkölt szelleme, a széphez és örök igazhoz való mély ragaszkodása, széles látkörü tudása és gyöngéd szeretete képesek egybekapcsolni mindazokat a nagy érdekeket, melyek a főpásztori szék őrizetére bizvák és melyek az egyetemes egyház és a magyar haza iránt való hivői és hazafiui kötelességek minden vonalon való teljesitésének egyforma istápolásában a legjobbnak, a legbölcsebbnek ereiét is kemény próbára teszik.

Fogadja nagyméltóságod az üdvözlők seregében benső szeretettel hiveinek, az erd. róm. kath. Statusnak szerencsekivánatát s vegye atyai pártfogásába önkormányzatunkat, melynek védelme őseinktől ránk maradt kegyes örökünk.

Adjon az Isten Nagyméltóságodnak hosszu, boldog életet és engedje meg, hogy e hosszu élet minden napján szemlélhesse egyházfejedelmi bölcs kormányzásának gyümölcseit: a hazafias kultura és katholikus hitélet semmitől meg nem zavart áldásos fejlődésében.

Kik főpásztori imáiba ajánlottan vagyunk alázatos szolgái."

Ő Nagyméltósága a következőkben méltóztatott válaszolni:

„Méltóságos Báró Elnök Ur! Megtisztelő reám nézve a kegyes üdvözlet, melylyel azon alkalomból fordult felém a dicső multú erdélyi róm. katholikus Status, hogy Ő Felsége Apostoli Fejedelmünk engem a kalocsai érseki székre s igy az erdélyi egyházmegye Metropolitájává legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Annál nagyobb a hálám a kitüntető szives üdvözletért, mert rég megtanultam teljes mértékben méltányolni érdemeit az erdélyi rk. Statusnak önkormányzata sokszor súlyos időkben kivivása és föntartásában, mely az erdélyrészi katholikus ügy felvirágzásának egyik hatalmas tényezője.

Fogadják kérem szivbeli őszinte köszönetemet jó kivánataikért azon biztositással, hogy őszintén óhajtom, miszerint a katholikus hitéletért lelkes ősöknek az önkormányzatban hagyott drága öröksége megóvassék, és a boldogemlékü nagynevü elődöm hathatós oltalma alatt lélekemelő példaként bő áldással müködött Status jövőre is a Mindenható kegyelméből, nagyméltóságu főpásztoruk bölcs vezérlete s a hivek buzgó, egyetértő közremüködése által Erdély egyházának javára a kivánt fölvirágzásnak örvendhessen.

Többiben kitünő nagy tisztelettel vagyok

Szepeshely, 1891. deczember 17 én Méltóságodnak alázatos szolgája

Császka György."

C)

A kepeügyre vonatkozó tárgyalást illetőleg kiemeljük a kepebizottság munkálatából a következőket:

Tekintettel a kepének uj alapon való kirovásával járó nehézsegekre és kellemetlenségekre, a melyek könnyen a hitélet békéjére hathatnának károsan: a statusnak tevékenységét főleg mégis arra kellend irányitania, hogy a jelenlegi kepeszolgáltatás alapulvétele mellett történjék a hivek áldozatkészségétől függővé tett megváltás. Ennélfogva mindenek előtt ott, a hol közhelyek vagy más értékek vannak, azok felhasználására kell a statusnak törekedni, a hol azonban ilyenek nincsenek, ott czélszerü volna a törlesztési kölcsönökhöz fordulni. E kölcsönökre nézve legczélszerübb lenne, ha az egyes kepézők vál

lalnának garanciát ingatlanaikkal, de tekintettel ennek nehézségeire, jó lenne megkisérleni, hogy a kepeszolgáltatás lehetőleg szabatosan meghatároztatván s a tehetősebbek külön felajánlásokra is buzdittatván, maga ez a szolgáltatás szolgáljon a kölcsön-részletek biztositására s a kölcsönvevő fél legyen maga a hitközség.

Mig azonban a törlesztési kölcsönök a biztositási alap előteremtésénél felmerülő nehézségek folytán csak nehezen lesznek megvalósithatók, addig a hivek önkéntes adakozása által létesitendő kepemegváltási alapok mindenütt alkotbatók s azok is idővel és nagyobb megrázkódtatás nélkül a kellő gyümölcsöket meghozandják. Nem szabad tehát a legcsekélyebb kezdetet sem kicsinyleni s nem szabad, hogy a nagy gyorsasággal czélra törekvő kisérletek meghiusulta elcsügesszen. Igy látjuk, hogy a marosi egyházkerületben az önkéntes adakozásból, kis kezdetekből alapitott magtárak jövedelme minden évben egy-egy községet segit elő a megváltás keresztülvitelében.

Midőn azonban a megváltási tőkék előteremtésére a hitközség buzgalmát felhivjuk, egyszersmind arra is figyelmeztetünk, hogy a tőkék kamatjövedelme hova-tovább apadni fog s igy a mennyiben a váltság-tőkével nem vesznek földbirtokot, hanem azt pénzben jövedelmeztetik: a kamatjövedelemnek bizonyos része mindig tőkésitendő, a tőke kamatjának csökkenésével előálló jövedelem kevesebblet ellensulyozására és pótlására.

A beérkezett jelentések továbbá arról is tanuskodnak, hogy a kepemegváltás ügye ismét egy lépéssel előre haladt s a Statusgyülés ez irányu fáradozását bizonyára a kivánt siker fogja követni. Hogy azonban a megváltás ügye iránt a kedvező hangulat mindig ébren tartassék s a jó példák üdvös hatását a hitközségekre buzditólag alkalmazni lehessen, óhajtandó, hogy az igazgató-tanács a kepeügy állását folytonosan nyilván tartsa. E czélból kimutatások szerzendők be, hogy minden egyes hitközségben mennyi a megváltandó kepe, és a szolgáltatás pénzértékben mily évi összeget s ez ismét mekkora tőkét képvisel s ezzel szemben mily nagy váltságtőke áll már rendelkezésére, mennyi hiányzik még s ennélfogva mikorra remélhető a megváltás keresztülvitele?

Az e czélból szükséges kiegészitésekkel egyidejüleg, az irányban is kiegészitések teendők, hogy minden egyes lelkész

a hitközség tagjaival érintkezve adja meg a megváltásra vonatkozó feleletét, s hogy minden egyes hitközségre nézve hozassanak javaslatba megfelelő számu bizalmi férfiak (legalább is kettő), megjegyeztetvén, hogy egy egyén, ha vállalkozik, több községben felkérhető bizalmi férfinak. A javaslatba hozott bizalmi férfiak az esperes által kimutatásba foglalandók s az illetők a statusgyülés nevében kérendők fel tisztük elvállalására.

Egyuttal felhivandó püspök ur ő nagyméltósága figyelme arra, hogy nem mindegyik lelkész munkálkodik a kepe-megváltás ügyében akkora buzgalommal, a mekkora az ügy fontosságához méltó lenne s hogy az tapasztaltatott, hogy a hol áldozatok e czélra már hozattak, a megváltás a sikert elérte, vagy ahhoz közel jutott: ott ez a hivek és a lelkész jó egyetértésének köszönhető, mig a megváltásnak akadálya nem ritkán az, hogy a lelkész a kellő hangot hiveivel szemben eltalálni nem képes vagy nem akarja, vagy a jó ügynek nem áldozik a megfelelő buzgalommal.

Végül a bizottság azt hjánlja, hogy a bizalmi férfiak felkérésével egyidejüleg bocsáttassék ki az egyes hitközségekhez a megváltásra nézve felhivás, a melyben a czél nemes és hasznos voltát s az előző jó példák sikeres eredményeit felfejtve, a hivek a megváltás megi ditására, illetve folytatására buzdittassanak. Az igazgatótanács és ajánlatára a statusgyülés a 15-ös bizottság e javaslatát elfogadta.

D)

Kegyes alapitványokat tettek: Szentkatolnai Demény Gábor és neje Szabó Juliánna, kik 2000 frtnyi alapitványt tettek ösztöndijul egy az alapitókkal rokonságban álló, vagy ennek hiányában egy más kizárólag szentkatolnai származásu jómagaviseletü és szorgalmas ifju számára. Szentpéteri János volt brassói főgymnáziumi tanár 200 frtnyi alapitványt adományozott, két, a brassói r. kath. gymnáziumba járó jómagaviseletü és szorgalmas tanuló megjutalmazására. Náthán Bernát dr. Gyulafehérvár városa főorvosa, a gyulafehérvári római katholikus főgimnáziumnál egy jó magaviseletü és szorgalmas tanuló jutalmazására ismételten egyszáz forintnyi örök alapitványt tett elhunyt neje emlékére.

Végül Darvas János alesperes plébános a csiksomlyói főgimnázium filologia muzeumának felszerelésére 300 frtot adományozott. Kiknek hálás köszönet szavaztatott.

E)

Az uradalmakról tett jelentésnek tudásul vétele után a statusgyülés azoknak a bizottsági tagoknak, kik a kolosmonostori,

nagyalmási és radnóthi uradalmak megszemlélésére ki voltak küldve, azon buzgalmukért, melyet ezen szemle foganatosításában a status anyagi érdekei előmozditása körül tanusitottak, köszönetet szavazott.

F)

I. Összegezése

az egyes alapok 1880-ik év végén maradt tiszta vagyonának.

Az alapok megnevezése.	Pénzösszeg	
	forint	kr.
1. Vallás-alap	697.579	73
2. Tanulmányi-alap . .	1.284.454	55½
3. Ösztöndij alap (1878. végével)	805.556	48
4. Teréz-árvaházi alap	361.602	87½
5. Elemi iskolai alap	129.372	93
6. Elemi iskolatanitói nyugdijalap . . .	114.295	66½
Főösszeg	3.263.489	30½

II. Összegezése

az egyes alapok 1891-ik év végén maradt tiszta vagyonának.

Az alapok megnevezése.	Pénzösszeg	
	forint	kr.
A. Vallás-alap	819.906	29½
B. Tanulmányi-alap	1.397.042	79½
C. Ösztöndij-alap .	870.234	18
D. Teréz-árvaházi-alap	439.191	34½
E. Elemi iskolai alap . .	205.100	04½
F. Elemi iskola tanitói nyugdij-alap	183.468	80
G. Gymn. és képezdei tanári nyugdij-alap	114.295	66½
H. Gr. Nemes Abrahám féle id. ösztöndij alapitvány .	26.560	44
I. Tisztviselők nyugdij alapja . . .	10.171	05
Főösszeg	4.065.970	61½

Itt a számok beszélnek, bizonyságot tevén az erdélyi r. kath. autonomia intézményének minden állami segély nélkül elért kedvező eredményeiről.

G)

Az erdélyi egyházmegye népiskolái az 1891/92. tanévben.

Az erdélyi egyházmegye 290 lelkészségében jelenleg van 297 népiskola, 19 helyen nincs iskola; van még 68 államilag segélyezett községi iskola és 16 közös iskola. A tanítók száma 451, kik közül oklevéles 396, nem oklevéles 32.

A tanítók ez évi összes jövedelme 147.937 frt 78½ kr, a miből átlag egy tanítóra 328 frt 2 kr esik.

A tankötelesek száma 36.043, a miből egy tanítóra 79 esik. A tankötelesek közül az iskolát 27.095 látogatta, nem látogatta 8948. Az iskolát látogatók közül átlag egy tanítóra 60 esik, a mi a törvény által megengedett létszám magasságán alúl marad.

Az iskolák közül a népoktatási törvények kivánalmainak megfelel 295, nem felel meg 2. Az iskolákban — 49 kivétellel — mindenütt a püspöki kar által előirt tanterv tartatik meg.

Az erdélyi egyházmegye népiskoláinak ügyeit közvetlenül és kizárólag püspök ur Ő Nagyméltósága vezeti. Ő Nagyméltósága az 1891/92. tanév eredményéről részletes kimutatásokat készittetvén, azokat külön mellékletben van szerencsénk előterjeszteni. Hogy népiskoláink ügye évről-évre oly jelentékenyen fejlődik, abban elévülhetlenül az érdemes Püspök ur Ő Nagyméltóságának, ki a lefolyt tanévben is különböző czélokra és segélyezésekre összesen 16.644 ftot volt kegyes saját házipénztárából áldozni, a mely tekintélyes összegnek részleteit a következőkben van szerencsénk felsorolni:

Egrestői és sárpataki iskola építéséhez pótlók	650 frt.
Csiksomlyói praeparandia számára harmonium	120 „
Abosfalvi iskola szálláspénze .	12 „
Bereczki leányiskola építéséhez segély	92 „
Sámsondi iskolának fára „ „	20 „
Turi iskolának fára	20 „
Boiczai leány-tanitónő fizetése .	350 „
Csik-szentkirályi iskola építéséhez	1500 „
Gyergyó-Szentmiklósi leányiskola építéséhez	1000 „
Szovátai elemi „ „	1600 „
Szerdahelyi „ „ „	1200 „
Szász-zsombori „ „ „	1800 „

Vajdahunyadi elemi leányiskola építéséhez	1200 frt
Jobbágyfalvi „ „ „	1200 „
Nyárádtői tanitó fizetésjavitás	50 „
Tövisi „ „	150 „
Medgyesi munkatanitónő fizetése .	40 „
Négy praeparanditsa 60 frt stipendiuma	240 „
40 tanitónak 50 frttal állandó segély .	2000 „
Nagyszebeni Orsolyáknál 2 világi tanitónőnek dijazására . .	500 „
Ugyanoda fa szükséglet . .	100 „
18 szegény fiu- és leány-tanuló felsegélésére . . .	2800 „
Összesen:	16644 frt.

Felemlitjük még azon 1829 frt 80 krt, a melyet Ő Nagyméltósága $^3/_4$ részben a bolyai, $^1/_4$ részben pedig a kiskapusi róm. katk tanitó javára az elemi iskolai alapba örök alapitványképen méltóztatott elhelyezni.

Az igazgató-tanács püspök ur ő Nagyméltóságának azon igazán nemes és böles nagylelkűségéért, a melynél fogva jótékonyságából évről-évre fokozódó bőkezűséggel juttat a főpásztori segitségre valóban rászorult elemi iskoláknak és tanitóknak is, hálás köszönetét jegyzőkönyvileg fejezte ki, mit a statusgyülés is a maga részéről határozatul kimondott.

H)

Az elemi iskolai tanitói nyugdijalap ügye.

Az erdélyi róm. katholikus status 1876-ik évi julius 6-án és következő napjain tartott gyülésében a gimnasiumi és képezdei tanárok, néptanitók és tanitónők, nevelők és nevelőnők nyugdijalapjának szabályait megállapitotta volt (Lásd a II. rész 187. és következő lapjait.) De b. e. Tréfort Agoston miniszter úr e szabályoktól a jóváhagyást az 1875-ik évi XXXII. országos törvényczikk nyomán megtagadta, és fennálló ilyetén nyugdijalapunk további fentartását csak azon erd. róm. kath. népiskolai világi papi és világi tanitók és tanitónők számára engedte meg, kik az erdélyi róm. kath. elemi iskolai alapból fizetést vagy segélyt huznak.

Az 1879-ki statusgyülés tehát ily értelemben nyugdijalapunk szabályait módositotta. (Lásd a II. r. 233. és következő lapjait.) Minek folytán ez alapunknak csak 69 tagja van.

A néptanitók sorsának javitását s azok és hátramaradottjaik végellátási igényei kedvezőbb szabályozását czélzó 1891-ik évi 43. t. cz. 13. §-a értelmében az erdélyi róm. kath. status, mint az 1875-ik évi 32-ik t. cz. 31. §-ában foglalt kedvezmény alapján az országos tanitói nyugdijintézethez való hozzájárulás kötelezettsége alól felmentett iskola fentartó, ezt a kedvezményt a külön nyugdij-intézetbe már felvett tanitókra és tanitónőkre nézve jövőben is feltétlenül élvezi. Az idézett törvény hatályba lépte után azonban csak az esetben lett jogositva a status az erdélyi róm. kath. elemi iskolai tanitói nyugdijalapba uj tagokat felvenni, ha a törvény szentesitésétől, tehát 1891. évi deczember hó 27-től számitott hat hónap alatt, tehát f. évi junius hó 27-ig irásban kijelentette, hogy az érintett határidő után nyugdijintézetébe felveendő tanitók és tanitónők részére, azoknak az 1891-ik évi 43-ik tczikkben megállapitottnál nagyobb megterheltetése nélkül legalább is annyi és oly mérvü végellátást s más előnyöket biztosit, mint mennyit az idézett törvény nyujt.

Az igazgató-tanács azt a nézetet vallván, hogy e fontos kérdésben végérvényesen nyilatkozni az erd. róm. kath. status részéről csak az erd. róm. kath. statusgyülés hivatott, mert a kath. önkormányzatnak egy már megszerzett jogáról csak is e gyülés hivatott rendelkezni, egy terjedelmes alapos munkálatban kimutatván azon előnyöket, melyek a külön nyugdijalap fentartásából erednek, de vizsgálata tárgyává tette a külön nyugdijalap fentartásával járó akadályokat és másfelől azt a helyzetet is, mely előállana, ha a status a külön nyugdijalap kiváltságáról lemondana.

A jelzett vizsgálat eredményeül az igazgató tanács azt javasolta, mondja ki a statusgyülés, s az igazgató tanácsot hatalmazza fel, hogy az esetben, ha a külön nyugdijalap jelenlegi tagjait az országos alapnak méltányos fizetési feltételek mellett s oly módon, hogy ők is részesüljenek, az 1891. évi 43. t.-cz. kedvezményeiben, átadni lehet, az átadást foganatositsa s a külön nyugdij-alap fentartásának kedvezményéről mondjon le, s az elemi iskolai alapnak a tényleges nyugdijazások és segélyezések által igénybe nem vett jövedelméhez az elemi iskolai szükségletekre való fordítására nézve a jövő évi statusgyülés elé terjesszen részletes javaslatot; ha pedig az egyezség méltányos és előnyös fizetési feltételekkel nem teljesithető, akkor a külön nyugdij-alapszabályokat a törvény által is megkivánt elvek szerint

módositva ideje korán mutassa be a közoktatásügyi kormánynak. Utóbbi esetben a tényleg már felvett nyugdij-alap tagoknak jogukban álland saját tetszésük szerint, vagy a mostani fizetési módozat mellett — az évi 5 frt dij fizetés mellett megmaradni — de egyuttal a régi alapszabály szerint biztositott kedvezményekkel beérni, vagy pedig a felemelendő dijakat fizetni, a multba visszamenőleg is, s az uj kedvezményeket magunknak s családjuknak biztositani.

A statusgyülés e javaslatot egyhangulag elfogadta és határozatul kimondotta.

f)

Az erdélyi r. kath. hitközségi egyházi és iskolai tanács szervezete.

D. a. J. Kr!

Sz. 50—1877. Terjedelmes egyházmegyénkben a hitközségek saját templomaik és iskoláik ügyeibe s azok fentartásának kérdéseibe már régóta rendesen megválasztott képviselők által szoktak befolyást gyakorolni. S miután önkormányzati szervezetünk alapzatát a templom és iskola ügyeire gyakorolt és gyakorlandó befolyás képezi, már 1869. évi 2200 sz. a. kiadott főpásztori körlevelünkben siettünk az egyházközségi tanácsok szervezetét és hatáskörét megállapitani, határozott szabályokba foglalni s ezen szabályokat miheztartás végett előirni. Most emlitett körlevelünkben, jelesen az iskola ügyeire vonatkozólag az 1868. évi XXXVIII-ik t. cz. intézkedéseit tartottuk szem előtt. De azóta megalkottatván a népiskolai hatóságokról szóló 1876 évi XXVIII-ik országos törvényczikk, mely a közös községi iskolaszékek szervezetét és hatáskörét az eddiginél szélesebb alapra fekteti — szükségessé vált, hogy a hitközségi iskolaszékek is a most emlitett törvényczikk intézkedéseinek figyelembe vételével ujból rendeztessenek, szervezetük s hatáskörüket körvonalozó ujabb szabályokkal láttassanak el. — E végből a magyarországi nagyméltóságu püspöki kar együttes tanácskozásra gyülvén össze, a hitközségi iskolaszékek szervezete és hatáskörére vonatkozó rendszabályokat kidolgozta. — Mi nem késtünk ezen rendszabályokat a nálunk már érvényben állott hasonló szabályokkal gondosan összevetni, hogy igy tekintettel egyházmegyénk különleges viszonyaira, a hitközségek egyházi és iskolai tanácsainak szervezetét és hatáskörét felölelő oly rendszabályo-

kat állithassunk össze, melyek a népiskolai hatóságokról szóló törvényczikk intézkedéseinek megfeleljenek, s e mellett a hitközségi tanácsnak, a) mint egyházi tanácsnak, b) mint iskola széknek hatáskörét és teendőit szabatosan és kimeritően elősorolják. Minthogy a hitközséget ugyanazon egy szent hitben élő vallásos családok összesége képezi, s a valóban hitbuzgó család az iskolát — igen helyesen — az egyház veteményes kertjének s a templom előcsarnokának tekinti, önkényt következik, hogy a családok összességéből alakult hitközség is annak tekintse; és valamint a hitközség ugyanazon egy szent vallásban élő családok összességéből származik: ugy a hitközség iskolája is azon egy üdvözitő hitben élő családoknak köszönі eredetét, mely családok növendék magzataikat, az iskola gondjaira bizzák, hogy helyettük és nevükben azok nevelését folytassa, ártatlan lelkiüket és fogékony szivüket az anyaszentegyház által birdetett isteni igazságokkal táplálja, a szent ségek és kegyszerek malasztjával megszentelje. — Az iskola ezen magasztos eredetéből kézzel foghatóan következik, hogy az iskola és ezzel a nevelés csak akkor áll biztos és üdvös alapon, ha a vallás szent igazságaira van fektetve, és hogy a valódian vallásos keresztény család legdrágább kincsét, szive magzatját oly iskolára, melyben, mint a községi közös és állami iskolákban a hitoktatás csak kegyelemből nyer helyet s igy is a legutolsót — nem bizhatja.

Az olyan iskolák, melyekben a hitoktatás csak mellékes ügynek tekintetik, a vallásos családok bizományosai nem lehetnek soha, mert a család nevelői küldetését Istentől nyervén, az iskola s annak tanitója pedig a családoktól, mi sem világosabb mint az, hogy az olyan r. k. szülők, kik gyermekeiket vallásközönbös, vagy nem róm. kath. vallásu iskolába küldik, Istentől nyert nevelői hivatásukat teljesen félreismerik, magukat Isten legszentebb rendelésével ellentétbe helyezik és saját lelkiisme retükkel szükségképen meghasonlásba jőnek.

Ily szoros és szent kapocs lévén a vallásos család, az egyház és iskola között jónak, hasznosnak és felette üdvösnek találtuk, hogy az egyházi, templomi és iskolai ügyek felett minden hitközségben ugyanazon egy testület, mint egyházi és iskolai tanács őrködjék. E czélból az alább közlendő ujabb szabályokat is ugy állapitottuk meg, hogy a templom- és iskolára vonatkozó ügyeket magukba foglalják. Habár a szabályokban

a hitközségnek a dolog természeténél fogva egymástól elválaszthatlan igen fontos két ügye az egyház és iskola ugyanazon egy testület őrködése és körültekintő gondozására bizatik, a nagyobb, főkép a városi hitközségek képviselő testületét felhatalmazzuk, hogy ha czélszerű és ohajtandónak találja, mint hitközségi tanács saját kebeléből külön iskolaszéket alakithasson, s az iskolára vonatkozó teendőket ezen iskolaszékre bizhassa, mely külön iskolaszéknek elnöke szintén a helybeli lelkész leend. — Továbbá a népesebb, jelesen a nagyobb városi hitközségekben, eltérőleg a szabályok 5. §.-ától, ha a körülmények ohajtandóvá teszik, 12 tanácsosnál több is választható.

Ezeket előre bocsátva, felhivjuk a tisztelendő lelkészkedő papságot, a kerületi esperestanfelügyelő urakat, Krisztusban kedvelt Fiainkat és munkatársainkat, hogy:

1) Mindazon hitközségekben, melyekben az egyházi és iskolai tanács az 1869-ben kiadott szabályok értelmében szervezve nem volna, azt az ujabb szabályok értelmében azonnal szervezzék.

2) Azon hitközségekben, melyekben az emlitett egyházi és iskolai tanács a régibb szabályok szerint rendezve van, azt a mennyiben szükséges szervezzék és alakitsák az ujabb szabályok szerint.

3) Az egyházi és iskolai tanács tisztelt tagjait, Krisztusban kedvelt hiveinket pedig Isten szent nevére kérjük, hogy magukat a hitközség bizományosainak tekintvén a gondjaikra bizott egyházi és iskolai ügyekben Isten szent tetszése szerint, meg bizóik s ezek gyermekeinek lelki üdvére hiven eljárni iparkodjanak.

Fennemlitett 1869. évi 2200 számu körlevelünk bevezető sorait és végszavait, valamint az azokban lerakott örökérvényü nevelési elveket változatlanul fenntartva s mindnyájatoknak ujbóli átolvasás és megszivlelés végett melegen ajánlva, az egyházközségi tanácsok szervezetére és hatáskörére vonatkozólag akkor kiadott szabályokat ezennel hatályon kivül helyezzük, s addig is, mig a kath. népiskolák számára kidolgozott tantervet megküldhetnők, a hitközségi egyházi és iskolai tanács szervezete és hatáskörére vonatkozó uj rendszabályokat ezennel előirjuk és miheztartás végett közöljük amint következik:

A hitközségi egyházi és iskolai tanács szervezete és hatásköre.

1. §. Minden hitközségben az egyház és iskola külső és belyi ügyeit ugyanazon hitközségnek arra jogosult tagjai intézik és gondozzák ,

a) együttesen a hitközségi közgyülésben,

b) állandóan az egyházi és iskolai tanácsban, a helybeli lelkipásztornak mint rendszerinti elnöknek vezérlete alatt.

A fiókegyházak, ha csak külön érdékek és tekintetek mást nem kivánnak, önkormányzati tekintetben az anyaközséghez csatoltatnak.

I. A közgyülésről (megyegyülés).

2. §. A hitközségben minden kathol. családfő, ki önnálló házat tart, és semmi bélyegző s botránykoztató cselekedettel keresztény kathol. jellegét be nem szenyezte, a hitközségi közgyülésnek tagja, s mint ilyen, szavazattal bir az előforduló egyházi és iskolai ügyek elintézésében.

3. §. A hitközségi közgyülés hatásköre kiterjed a községi templomra és iskolára, ezeknek vagyonára, a községben létező kegyes alapitványokra, a keresztény tisztességes élet és rendtartás védelmére, továbbá a lelkész és kántortanitók megválasztására is a teljesitett kegyuri kötelességeknél fogva arra jogosult hitközségekben.

4. §. Hitközségi közgyülés rendesen minden évben egyszer összehivandó, hogy az azon évben lefolyt egyházi és iskolai ügyek állásáról és sürgősebb szükségeiről értesittessék, s ezek iránti intézkedéseit megtehesse. A gyülést a plébános hivja össze, ki annak rendes elnöke.

II. Az egyházi és iskolai tanács alkatrészei.

5. §. A hitközség közgyülésén kivül a hitközség egyházi és iskolai ügyeit minden parochiában állandóul képviseli az egyházi és iskolai tanács, melynek tagjai:

Hivatalnál fogva:

1. a plebános vagy helyettes plebános,

2. a hitközségi népiskolák rendes tanitói; kik azonban hol négyen vagy azon felül nyolczig vannak, egyet, — hol nyolczan vagy azon felül vannak, kettőt három évről három évre kebelökből megválasztanak:

Választás utján:

3. a főgondnok,

4. az algondnok,

5. kisebb községekben hat, nagyobb községekben és városokban 12 tanácsos, kik a hitközségi közgyülésben szavazattöbbséggel választatnak.

Ezek közül a főgondnok és az algondnok a püspöki hivatal megerősitése alá tartozik, de a megválasztott tanácsosok is oda, tudomásvétel végett feljelentendők.

III. Az egyházi és iskolai tanács megalakulása.

6. §. Választó képességgel bir minden kath. férfi, ki a 2-ik §. értelmében a hitközség tagja, és az egyházi s iskolai ügyek fenn és jókarban tartásához hozzá járul.

7. §. Választó képességgel nem birnak azok, kik az 1871 évi XVIII. t. cz. 39 §-ának a) b) c) és d) pontjai értelmében a községi választásokból ki vannak zárva. Jelesen:

a) a hadsereg állományában tettleg szolgáló katonák, valamint tettleges állományban lévő honvédek;

b) kik valamely büntény miatt vizsgálati fogságban vannak.

c) kik valamely büntény miatt elmarasztaltattak, a marasztaló itélet kiherdetésétől a büntetés egész tartalma alatt;

d) a csőd alatt lévők.

8. §. Egyházi és iskolai tanács-tagokul megválaszthatók azon hitközségbeli választók, kik érett koruak, keresztény jámbor életet élnek, az egyházi és iskolai ügyekhez lehetőleg értenek, olvasni és irni tudnak.

9. §. Az első választás alkalmával a választók összeirását és a választást az illetékes plébános, vagy h. plébános a hitközség két választott tagjával eszközli, illetőleg vezeti; a következő választásoknál azonban, vagy ott, hol az egyházi s iskolai képviselet már életben van, ez saját kebeléből kiküld két tagot, kik a plébános elnöklete alatt az összeirást és a választást eszközlik.

10. §. A választók lajstroma megtekintés és netaláni felszólamlás végett három napig kitétetik. Ezen idő alatt a felszólamlások az összeiró bizottságnál bejelentendők, mely azokat saját véleménye kiséretében végeldöntés végett az egyházmegyei hatósághoz felterjeszti.

11. §. Az összeirás befejezése és a felszólamlások elintézése után a választás napját a plébános vagy h. plébános nyolcz

nappal előbb a szószékről kihirdeti A hirdetmény azután a templom vagy iskola ajtajára kifüggesztetik. A hirdetményben a választás helye és módja is határozottan kitüzetik.

12. §. A választás szavazás által, vagy élőszóval, vagy irott jegygyel történik. A szavazó tartozik személyesen megjelenni.

13. §. A szavazatokat az elnök és a bizottság szedi, s az eredményt kihirdeti.

14. §. A megválasztásra egyszerü szavazattöbbség elégséges; egyenlő szavazatszámnál a nagyobb életkor dönt.

15. §. A megválasztott tag ellen a választás után nyolcz napig a püspöki hatóságnál kifogást tenni szabad. Ez a kifogást megvizsgálja, és ha alaposnak találja, a választást megsemmisiti; ellenkező esetben a kifogás elvetésével a választást megerősiti. A kitörölt tag helyét az foglalja el, ki a megválasztottak után legtöbb szavazattal bir. Ugyanez történik valamely tanácstagnak időközbeni elhalása esetében is.

16. §. A tagok három évre választatnak, de ezen idő letelte után ujra megválaszthatók. A főgondnok hivatala állandó.

17. §. Ha az illető hitközség a tagok megválasztását a három év letelte után négyhét alatt ujonnan nem eszközölné, ezeket a hitközség tagjaiból a plébános és az egyházkerületi tanfelügyelő felterjesztésére a püspöki hatóság nevezi ki, melynek működése egy évig, s ezután pedig addig tart, mig a hitközség választási jogával élni nem akar.

18. §. A hitközség egyházi és iskolai tanácsának elnöke a helybeli lelkipásztor, s ha ez gátolva volna, a főgondnok. Jegyzőt a tanács maga kebeléből választ.

19. §. A tanács üléseiben minden határozat a jelenlévők általános szavazat-többségével hozatik. A tanács kebelében megejtett választásoknál a választott tagok kétharmadának, más érvényes határozatok hozatalára pedig általános szavazó többségnek jelenléte szükséges. Egyenlő szavazatszámnál az elnök dönt.

20. §. A tanács választott tagjai hivataluk pontos teljesitésére lelkiismeretben kötelesek. A főgondnok és algondnok ilyen esküdt tesznek:

„Én N. N. esküszöm az élő Istenre, a bold. szüz Máriára és Isten minden szentjeire, hogy mint az n--i egyházi és iskolai tanács gondnoka, kötelességeimet hiven és pontosan teljesi-

teni, az egyház és iskola javát tehetségem szerént előmozditan[1] és annak rám bizott vagy bizandó mindennemü vagyonát lelkiismeretesen kezelni fogom Isten engem ugy segéljen.“

21. §. A tanács hatásköre kiterjed a hitközség plébániai, templomi, iskolai, kegyes alapitványi vagyonára, az egyház javának és az iskolai tanügynek előmozditására, de a püspöki joghatóság, a kegyuri és rendes tanhatósági jogok sértetlen fentartása mellett.

22. §. A tanács rendesen minden hónapban egyszer gyülést tart, és ezen kivül mindannyiszor, valahányszor az elnök s a tanácstagok fele, vagy az egyházi és iskolai ügyek érdekei megkivánják. A gyülést a plebános hivja össze, vagy akadályoztatása esetében és tudtával a főgondnok.

IV. A hitközségi egyházi tanács főbb teendői:

23. §. A hitközségi tanács főbb teendői az egyházi ügyekben a következők:

a) Az egyházközség vagyonát s annak jövedelmeit, ugyszintén az egyházközség javára tett alapitványokat rendeltetésükhöz hiven, s az azokra vonatkozólag fennálló szabályok pontos megtartásával a püspöki hatóság felügyelete alatt és rendeleteí szerént kezeli. A mennyiben pedig az ily alapitványok kezelését az alapitó kifejezett szándéka szerént másra bizta volna, azok szabályszerü és rendeltetésöknek megfelelő kezelését ellenőrzi.

b) ügyel a templom, a plébánia és iskola épületeinek jó karban tartására, s illetőleg a mennyiben ez nem a kegyur teendője volna, arról rendelkezik.

c) egyházi és iskolai nagyobb épitkezések iránt a püspöki hatóságnak jelentést teszen, attól engedélyt kér, a nyert engedély és rendelés szerént az épitést eszközli. Halasztást nem szenvedő javitásokat pedig felelősség és utólagos feljelentés mellett rögtön eszközöltet.

d) az egyházközség tőkésithető pénzeit 100 forintig bezárólag kikölcsönzi, s földeit, ha czélszerübbnek tartja, bérbe adja, arra figyelni tartozván, hogy a kölcsönvevő legalább kétszer annyi értékü biztositékot nyujtson. A kötelezvények és biztositékok másolatai utólagosan a püspöki hatósághoz felterjesztetnek, s a kikölcsönzött összegért a tanácsnak minden tagja az elnökkel együtt, s egyenként felelős. Száz forintnál nagyobb összegek, valamint a földek bérbe adása a püspöki hatóságnak

előlegesen a kötelezvények, szerződések és biztositékok felmutatása mellett bejelentendők, ugy hogy az illető kikölcsönzés vagy bérlet csak a püspöki hatóság jóváhagyása után és rendelése szerént érvényesithető. Az elnök és vagyonkezelő gondnok működésök tartama alatt a templom pénztárából kölcsönt nem vehetnek.

e) A kisebbb valamint nagyobb pénzösszegeket (az utóbbiakat addig, mig azok elhelyezéséről a püspöki hatóság engedélyével és intézkedése szerint rendelkezhetik,) jó hitelü takarékpénztárba adhatja.

f) A szükséges évi kiadásokról gondoskodik. De ha a rendszeresitett kiadásokon felül egy czimen 50 forintnál nagyobb kiadások szükségeltetnének, ezekre az egyházmegyei hatóságtól engedélyt kér.

g) Ha ájtatos alapitványok tétetnek, minthogy azok az egyházmegyei hatóság jóváhagyásától függnek, az azokról szóló három példányban kiállitott szabályszerü alapitványi leveleket, s egyébb ide tartozó okmányokat megerősités végett ugyanazon püspöki hatósághoz felterjeszti.

h) A templomi, plébániai és iskolai leltárt elkésziti és rendben tartja.

i) A templomi és iskolai számadásokat megvizsgálja.

V. A hitközségi tanácsnak, mint iskolai széknek főbb teendői:

A) A tanügyre nézve:

24. §. Az egyházközségi tanácsnak mint iskolai széknek elnöke, az elnökök és tagok névsorát az espereskerületi tanfelügyelő utján a püspöki hatóságnak, és az illetékes állami tanfelügyelőnek haladék nélkül irásban bejelenti.

25. §. Minden év végén az iskolai számadások megvizsgálása végett ülést tart, ezen kivül pedig minden hónapban és valahányszor az elnök, vagy a tanácstagok fele kivánja. A gyülést rendszerént az egyházi elnök, akadályoztatása esetében, az ő tudtával és beleegyezésével a világi elnök (főgondnok) hivja egybe.

26. §. A tanácskozásokról rendes jegyzőkönyvet vezet, melyet az elnök és a jelen voltak két megbizottja hitelesit. E jegyzőkönyvet az egyházi elnök őrzi, az egyházkerületi esperes tanfelügyelő pedig hivatalos iskola-látogatása alkalmával aláirja.

A jegyzőkönyv kivonata minden, a fennálló szabályok szerint püspöki elintézést vagy jóváhagyást igénylő ügyben, s különben is valahányszor a püspöki hatóság kívánja, az egyházi elnök és a jegyző aláírásával ezen hatóság elé terjesztetik.

27. §. A tanitókat a megüresült oly állomásokra, melyeket a hitközség vagy teljesen vagy legalább jelentékeny részben tart fenn, mindenkor előlegesen kihirdetett pályázat folytán, az e hivatalra képesitettek közül, az egyházkerületi esperes—tanfelügyelőnek vagy helyettesének, mint egyházhatósági biztosnak jelenlétében, a választásra jogosultak által megválasztatja. A megválasztási jegyzőkönyvet a megválasztott tanitó bizonyitványaival együtt, az egyházkerületi tanfelügyelőség utján a választás megerősitése végett a püspöki hatósághoz felterjeszti.

Oly esetekben, midőn valamely tanitói állomás véglegesen be nem tölthető, arra képesitett segéd-tanitót az egyházmegyei hatóság jóváhagyásával ideiglenesen alkalmaz.

Ha pedig a hitközség a tanitó-választásra eddig jogosulva nem volna, az iskolai szék arra törekszik, hogy a hitközség az iskola emelése, és a tanitói állomások jobb dotátiója által a választás jogát kiérdemelje; addig pedig az ily tanitói állomások üresedési eseteiben a püspöki hatóságnál jelentést teszen, és alkalmas tanitók kinevezését szorgalmazza.

28. §. A szükségesekké vált segédtanitói állomásokat felállitja és betölti. E végett okleveles tanitókat vagy képezdét végzett egyéneket segédtanitókul meghivhat, mit ha nem teljesitene, a segédtanitót az egyházkerületi esperes-tanfelügyelő alkalmazza. Ezen meghivás vagy alkalmazás a püspöki hatósághoz megerősités végett felterjesztendő.

29. §. A megválasztott és püspökileg megerősitett tanitó az egyházkerületi tanfelügyelő, vagy ennek akadályoztatása esetében a helybeli plébános által leszen hivatalába bevezetendő, és pedig a hivők jelenlétében, a templomban, hol a tridenti szent zsinat határozata szerinti hitvallást ünnepélyesen leteszi.

30. §. A rendes és segédtanitók fizetését, a helyi körülmények szerint, tekintettel a népiskolai törvény 142 §-ára megállapitja, s arról az egyházkerületi tanfelügyelőség utján a püspöki hatóságnak jelentést teszen. A megállapitott tanitói dijlevél az egyházkerületi tanfelügyelőség utján az illetékes püspöki hatóságnak két példányban előre felterjesztendő és csak annak

jóváhagyása után lesz érvényes Jóváhagyás után az egyik példány a püspöki hivatali levéltárba letétetik, a másik az iskolai széknek visszaküldetik. A tanitónak hiteles másolat adatik.

31. §. Az összeirt tankötelesek névsorát a községi elöljáróságtól átveszi és szigoruan felügyel, hogy ezek az iskolába rendesen járjanak; a mulasztók szülöit vagy gondviselöit első izben meginti, azután a mulasztások jegyzékét minden két hétben a községi elöljáróságnak a büntetések kiszabása végett átadja, és attól a behajtott büntetés pénzeket az iskola javára átveszi.

32. §. Intézkedik az iskolák szükséges tanszerekkel való ellátásáról, és a tanitók illetményeinek pontos kiszolgáltatásáról.

33 §. A szükséges tankönyvek beszerzéséről gondoskodik, ügyelvén, hogy az iskolában oly könyvek és térképek ne használtássanak, melyek a püspöki hatóság által engedélyezve nincsenek, vagy melyek használatát a kormány eltiltotta.

34. §. Felügyel, hogy a tanitók a püspöki hatóság által megállapitott és hitelesitett tantervet szorosan megtartsák.

35. §. Mint a hitközségben a népnevelés ügyének őre, gondoskodik, hogy a népiskolai törvény 50-ik §-a értelmében az ismétlő oktatások mindenütt megtartassanak, és azokra a 13—15 éves tanulók pontosan eljárjanak; továbbá, hogy a körülményekhez képest a hitközségben kisdedóvoda, felsőbbb népiskola, vagy polgári iskola állittassék fel.

36. §. Kiküldöttjei által az iskolát hetenként meglátogatja. E kiküldöttek a tanitásba bele nem szólhatnak, hanem csak az iskolát és a tanitás menetét szemlélik meg. Tudomást szereznek arról, valljon a gyermekek rendesen járnak-e iskolába? a a tanitás imádsággal kezdődik és végződik-e? a leány gyermekek külön oldalon ülnek-e? a tanitót az iskola netaláni szükségei felöl kikérdezik, és a tapasztaltakról az iskolai széknek jelentést tesznek.

37. §. A hanyag vagy rossz magaviseletü tanitót az egyházkerületi tanfelügyelőnek feljelenti; ellenben a szorgalmas és kitünő tanitó ügyekezetének jutalmazásáról gondoskodik.

38. §. Iskolai fegyelmi ügyekben, ugy szintén a szülők és tanitók között felmerülhető perekben intézkedik és első folyamodásulag itél; határozata ellen azonban mindkét fél 15 nap alatt a püspöki hatósághoz fellebbezhet.

39. §. Az iskolai szorgalmi és szünidők tartását a tör-

vényszabta korlátok között meghatározza, a szorgalomidő kezdetét legalább két héttel előbb kihirdeti.

40. §. Az évi vizsgálatokon jelen van, és a kitünő tanulók megjutalmazásáról gondoskodik.

41. §. Az iskolában tapasztalt nevezetesebb hiányokat vagy szükséges javitásokat a mennyiben azokat maga el nem háríthatná, illetőleg nem eszközölhetné, az egyházkerületi tanfelügyelő utján a püspöki hatóságnak feljelenti.

42. §. Az erdélyi egyházmegyei néptanitók nyugdijintézetének a tanitóktól a kibocsátott szabályok szerént fizetendő illetékeket beszedi, s maga idejében a nyugdijalap igazgatóságának átszolgáltatja.

43. §. Atalában felügyel, hogy a püspöki hatóságnak az iskolai ügyekre vonatkozó minden rendelete pontosan végrehajtassék.

44. §. A megállapitott és hitelesitett tanterv alapján a tanitók hozzájárulásával a helyi körülményekhez s a tanitók számához mért, tanitási tervet (órarend) dolgoz ki évről évre, melyet a tanitó a tanterem falára kifüggeszt, és tanitási eljárásában pontosan követ.

45. §. Felügyel a hitközségi iskolában a közegészségi állapotra; s ugy az 1868 évi XXXVIII. t. cz. 27. és 28 §§-ban valamint a közegészségügy rendezéséről szóló 1876 évi XIV. t. cz. 27—35 §§-ban foglalt rendeletek megtartására.

46. §. A tanügyi statisztikai adatokat elkészíti, hogy azokat kivánatra vagy a püspöki hatóságnak, vagy a kormány képviselőjének kiszolgáltathassa.

47. §. Az iskolai ügyekben a közigazgatási bizottságtól hozzá intézett megkeresésseknek eleget teszen, a bekivánt táblázatokat, kimutatásokat stb. kiadja, s a sérelmes eseteket a püspöki hatóságnak feljelenti.

48. §. Szigorun felügyel a rendes és segédtanitóknak erkölcsi magaviseletére, hivatali kötelességeik pontos és szorgalmas teljesitésére, a növendékkel való bánásmódjukra, valamint arra is, hogy a népiskolai törvény 141 §-ának értelmében a kántori szokott teendőkön kivül semmi más hivatalt ne viseljenek, vagy a püspöki hatóság által meg nem engedett mellékfoglalkozást ne gyakoroljanak.

49. §. Határoz a tandij behozatala vagy megszüntetése iránt, de mindig tekintettel a népiskolai törvény 1, 50, és 51-ik

§§-aira, melyekben a tankötelezettség, és szegénységöket kimutató gyermekek tandijmentessége van kimondva.

B) Az iskolai vagyon kezelésére nézve:

50. §. Az iskola ingatlan vagyonát, jövedelmeit és tőkéit a 23 §. pontjai szerént, a hol a szükség megkivánná egy külön iskolai gondnok közbejöttével kezeli.

51. §. Az iskola évi szükségleteiről ide értve a tanitók járandóságait is, rendes költségvetést készit, melyben pontosan felsorolja mindazon forrásokat, melyekből az iskola évi jövedelmét meriti.

52. §. Felügyel az iskolai épület és a tanitói lakjókarban tartására és az iránt a szükséghez képest intézkedik.

53. §. Nagyobb iskolai épitkezések iránt a püspöki hatóságnak a terv és költségvetés mellékelésével felterjesztést teszen, attól engedélyt kér, s az engedély és rendelet szerint az épitésteszközli. Halasztást nem türő javitások esetében pedig a 23. §. d. pontja szerént jár el.

54. §. Az iskolai tőkepénzek elhelyezésében és biztositásában a 23. §. d. pontja szerint jár el.

55. §. Gondoskodik az évi iskolai kiadások fedezetéről De ha a rendszeresitett kiadásokon felül egy czimen ötven forintnál nagyobb kiadás lenne szükséges, arra a püspöki hatóságtól az egyházkerületi tanfelügyelőség utján engedélyt kér.

56. §. Ha az iskola javára alapitványok tétetnek, azok iránt a 23. §. g. pontja szerént jár el.

57. §. Az iskolai leltárt évenkint elkésziti és rendben tartja.

58. §. Az iskolai számadásokat megvizsgálja, és felülvizsgálat végett, (miután azt a hitközség teljes gyülésének bemutatta,) az egyházkerületi tanfelügyelőség utján a püspöki hatósághoz felterjeszti.

VI. Az egyházi és iskolai tanács tisztviselői.

59. §. A) Elnök. Az elnök összehivja a gyülést, kitüzi az elintézendő tárgyakat, vezeti a tanácskozásokat, kimondja és aleirja a határozatokat, s azok végrehajtását eszközli. A hitközséget az egyházi és iskolai ügyekben képviseli.

60. §. B) Gondnok. A gondnok

a) hivatalba léptekor leltár mellett átveszi a kezelendő vagyont, annak jövedelmeztetésére felügyel, az egyházi tanács utasitásait végrehajtja, az iskolai épületek tisztántartásáról gondos-

kodik, a szükséges javitásokat a tanácsnak bejelenti, s annak utasitása szerint eszközli.

b) A templom és iskola bevételeit és kiadásait egymástól lehetőleg elkülönitve, felelőség terhe alatt kezeli, az iskola tartozásait beszedi. Azonban mind a bevételekre vonatkozó ellennyugtákat, mind a kiadási nyugtákat a plebános ellenjegyzi, melyek csak igy érvényesek. Mindamellett az évi rendszeresitett kiadásokon felül rendkivül szükségekre a tanács előleges jóváhagyása vagy utasitása nélkül,egy czimen 10 forintnál nagyobb összeget nem adhat ki.

c) A kiadásokról és bevételekről hiteles, a plébános mint elnök által ellenjegyzett s okiratokkal ellátott számadást vezet, és naplóját havonként, végszámadását pedig az év végével a hitközségi tanács, illetőleg a teljes gyülés elé terjeszti.

61. §. A főgondnok teendőit akadályoztatása esetében az algondnok végzi.

62. §. C. Jegyző. A jegyző vezeti a tanácsülések jegyzőkönyveit, elkésziti a szükséges kivonatokat és kimutatásokat, felszereli a jelentéseket, s midőn szükséges, az elnökkel együtt aláirja.

Kelt Károly Fehérvártt, 1877. évi január 10-én.

Mihály, s. k.,
erd. püspök.

Befejezés.

Mindezekből, noha a legszükségesb adatok közlésére szoritkoztam, a jóakaratu olvasó — ugy hiszem — képes lesz magának erdélyi róm. kath. püspöki megyénk csaknem három százados autonomiájáról, annak törvényeken alapuló jogosultságáról és az idők folyamán történt fejlődéséről és különböző, az idők körülményeihez alkalmaztatott alakulásairól egy világos képet alkotni. Látni fogja a küzdelmeket, melyeken önkormányzatunknak csaknem folytonosan át kellett mennie; de egyszersmind lelki örömmel is veendi azon üdvös eredményeket, melyeket ez intézmények egyházunk és hazánk legszentebb érdekeinek szolgálatában elődeink lángoló hitbuzgalma és hazaszeretete által kivivnia sikerült.

Nyomukban járni törekszik mostani nemzedékünk is, melynek még mindig a küzdelem jutott egyik osztályrészeül; de a melyet azon felemelő remény is kecsegtet, hogy a hullámzások áramlatából a végleges megállapodás partjára fogja önkormányzatunk hajóját kikötbetni. E remény bizonyára teljesülni fog, mihelyt dicsőségesen uralkodó apostoli királyunk, a magyar egyház legkegyelmesebb Főpátronusa ő felségének azon, 1867 iki augusztus 19-én kelt legfelsőbb elhatározásának véglegesen fog elég tétetni, melyben azt méltóztatik legkegyelmesebben elrendelni, hogy „azon módozatok, melyek szerint az ezelőtt a kath. commissio hatásköréhez tartozott ügyek az erdélyi róm. kath. státusnak 1866-ik évi január 10 dikén Kolozsvártt tartott gyülése jegyzőkönyvében körülirt szerkezetü gyülésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával leszsznek kezelendők és elintézendők, ő Felségének magyar kormánya által az összes érdekeltekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és felügyelői jogainak csorbitása nélkül fognak megállapittatni és legfelsőbb elhatározása alá terjesztetni.“

Es mik ezen módozatok? Kik ezen érdeklettek? A feleletet e kérdésekre megadta az, ki 1866-ban az autonomiát ujból felélesztette, s kinek feleletét nagyon is illetékes véleménytül és némi tájékozásul a tisztelt olvasó közönséggel ezennel megismeretni czélszerünek tartjuk. Szól pedig az következőképen:

„Ezen összes érdeklettek, mint a történeti okmányok mutatják 1) Ő cs. ap. királyi Felsége, legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogánál fogva, 2) az erdélyi püspök egyházmegyéjével, annak egyházközségeivel és intézményeivel együtt az egyházi és hazai törvények s történetileg kifejtett jogok és szokások alapján, 3) az erdélyi róm. kath. statusgyülés és annak kebeléből választott igazgató tanács az egyházmegyei hagyományok s királyi főkegyuri leiratoknál fogva. Mindezekről semmi kétség sem forogván fenn, az ezen különböző tényezők által követendő összhangzatos eljárási módozat megállapitásánál a közvagyon kezelésére és hasznositására, a vegyes ügyek végzésére és a tan- s nevelő-intézetek igazgatására kell hogy figyelemmel legyünk.

I. Ő cs. s ap. királyi Felsége legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak épen tartása.

A) Az erdélyegyházmegyei hat közalap kezelésében és hasznositásában Ő cs. s ap. királyi Felsége legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak épen tartásával megállapitandó eljárási módozatnál azoknak elhelyezése, pénzügyi kezelése és hasznositásának módja lesz meghatározandó.

1) Mi a hat alap elhelyezését és pénzügyi kezelését illeti, arra nézve két eljárási módozat lehetséges, vagy tudnillik azon alapok ezentul is a királyi kincstárnál s annak pénzügyi kezelésénél maradnak, mint eddig; vagy pedig az erdélyi kath. statusgyülés, illetőleg igazgató tanács kezelésére bocsáttatnak. A vallás és közoktatásügyi minister ur 1873-iki junius 16-ikán 1008 elnöki szám alatt az 1873-ik évi erdélyi statusgyülés azon föliratára, miszerint a kath. közalapok a statusgyülés által megválasztott igazgató tanácsnak átadassanak, aképen válaszolt, hogy e kivánalomnak az erdélyi püspöki megyét illetőleg külön és kivételesen azért nem tehet eleget, minthogy ezen kérdés együttesen az összes magyar állami kath. egyházra végérvényesen létesitendő önkormányzat megállapitásának alkalmá-

val és azzal szervezetesen fog annak idején elintéztetni. Ezen válasz a státusgyülés emlitett jogos és méltányos kivánatának teljesitését egyenesen nem tagadta meg, hanem csak elhalasztotta. Azon esetben, ha ezen alapok az igazgató-tanács kezelésére bocsáttatnak, oly szabályzatok lesznek megállapitandók, melyek, mig egyfelől azoknak biztonságáról és pontos fizetheté-séről gondoskodnak, másfelől a legfelsőbb kegyuri és felügyelői jogokat is tiszteletben tartatják, Mert Erdély katholikusai soha sem feledhetik, hogy a dicsőségesen uralkodó Habsburg-Lotharingiai magyar királyi háznak köszönik nagy részben közvagyonukat s az abból fentartott közintézeteiket.

2) Mi ezen közalapok hovafordítását illeti, legyenek azok akár a királyi kincstár, akár az igazgató-tanács kezelése alatt ő cs. s ap. kir. Felsége legfelsőbb kegyuri s felügyelői jogainak biztositása végett megtartandó azon eljárási módozat, melyet a volt kath. bizottság követett és mely most is gyakorlatban van, hogy tudniilik

a) ezen alapok ő Felsége dicső emlékü őseinek, mint azok létesitőinek, s illetőleg visszaállitóinak és gyarapitóinak, ugyszintén más jótevőknek szándéka szerint a kath. egyház és vallás szellemében az erdélyi katholikusok lelki és müvelődési javára fordittassanak, mint azt az 1791-iki 54-ik erdélyi törvényczikk is rendeli, *)

b) Az alapoknak ő cs. s ap. királyi Felsége dicső elődei helybenhagyásával a különböző lelkészségekre, iskolákra, nevelő és egyébb jótékony intézetekre állandósitott kiadásai csak ő Felsége legfelsőbb beleegyezésével változtathatók meg. meg.

Minden évben az alapok állásáról kimutatást kell a Felséghez fölterjeszteni: Valamint

d) minden évben a jövő évi költségvetést helybenhagyás végett be kell mutatni a Felségnek. Mindez az erdélyi kath. közalapok ismertetett eredetéből, természetéből és czéljából, és a magyar apostoli király szent István utóda legfelsőbb kegyuri jogaiból önként következik.

*) Sacratissima sua Majestas singulas religiones securas benigne reddit, quod piae fundationes ad mentem ac intentionem fundatorum administrabuntur et cum fundationibus aliarum religionum non commiscebuntur, salvo circa illas superinspectionis jure Majestati Regiae competente.

B) A vegyesegyházi ügyek elintézésében, a mennyiben azok a polgári közhatósághoz tartoznának vagy azokhoz vitetnének, ő Felségének s magyar királyi kormányának jogai a hazai törvények által biztositva lévén, azoktól eltérő eljárási módozat megállapitásának helye nincs.

C) Az erdélyegyházmegyei közalapokból fentartott róm. kath. tan. és nevelő intézetek igazgatásában ő cs. s ap. királyi Felsége legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak épségben tartását hasonlókép a hazai törvények biztositják.

II. Az erdélyi püspök, egyházmegyéje, annak egyházközségei s intézetei iránti tekintet.

A) A ker. kath. anyaszentegyház törvényei a püspököt az egyházmegyéjében levő minden egyházi vagyon felügyelőjének tekintik*), kinek az egyházi vagyon kezelői erről évenkint számot adni kötelesek. Ezen egyházi törvények, valamint az egész magyar egyházban, ugy az erdélyi egyházmegyében mindig**) érvényben voltak s most is kötelezők. Minélfogva az erdélyi püspök számára az egyházmegye minden egyházi vagyonának kezelésében a felügyelői jogot kétségtelenné teszik.

Továbbá kétféle egyházi vagyont kell az erdélyi egyházmegyében megkülönböztetni, tudniillik a már emlitett hat közalapot és egyéb egyházi vagyont, mely egyes egyházközségek és intézetek tulajdona. Az egyházmegyei vagyon ezen utóbbi nemének az illető egyházközségi tanácsok élükön a plebánosokkal és az intézeti előljárók közvetlen kezelői és törvényesen elismert jogi képviselői, a kerületi főesperesek felügyelete s a püspök főfelügyelete alatt és számadásaik fölül vizsgálása a székeskáptalan tagjaiból s a püspöki szék kebelében levő papokból és világiakból a püspök által szervezett egyházmegyei számvevő hivatalhoz tartozik.

Ezen vagyon kezelésében és a kezelés ellenőrzésében az eddigi eljárási módozat meghagyandó: mert abban a hiveknek az al-és főgondnokok és egyházközségi tanácsok által minden egyházközségben gyakorolt befolyása a püspöknek csak ellenőrzési joga által van korlátozva; mert abba a volt katholikus

*) c. 2 — 7. c. 10. q. 1. Conc. Trid. de ref. sess. 22. c. 9.

**) Már Bethlen Gábor fejedelem Fejérdi Mártont és Rákóczy György Szalinai Istvánt biztositották a trienti szent zsinat által a vicariusoknak engedett jogokban, tehát az egyházmegyei vagyonkezelés és felügyelés jogában is.

bizottság sem szólott bele; mert különben arra egy külön költséges hivatalt kellene beállitani minden ok nélkül, minthogy azt mint eddig, ugy ezentul is a székes káptalan és püspöki számvevő hivatal minden költekezés nélkül elvégezi és mert az idézett egyházi törvények értelmében a püspököt illeti az egyházmegyei vagyon kezelésének ellenőrzése és fölmentése, következőleg a számadások akármely testület kezén mennének keresztül, mégis utoljára a püspök elébe kellene, hogy kerüljenek jogérvényes fölülvizsgálás és helybenhagyás végett.

A mi pedig az egyházmegyei hat közalapot illeti, azokra nézve is a püspök fölügyeleti joga épségben tartandó. Ezt követelik az egyházi törvények, melyek a püspöket minden egyházmegyei vagyon fölügyelőjének ismerik. Ezt kivánta az alapitó Felségeknek legmagasabb akarata. Ezt a magán alapitók szándéka is, kik többnyire erdélyi püspökök és áldozárok lévén, az időnkinti erdélyi püspökök betekintését alapitványaik kezelésébe nem zárták ki, Ezt a dolog természete, mert a püspök lévén egyházmegyéjének kormányzója és minden erdélyi róm. kath. tan, nevelő és jótékony intézet főigazgatója, szükség kép tudomást kell hogy birjon azon alapok állásáról, melyekből az egyházak, iskolák és intézetek szükségei födöztetnek. Ezt követeli a folytonos gyakorlat által szerzett jog, mert bizonyos, hogy mióta ezen közalapok léteznek, azok kezelését a püspök mindig figyelemmel kisérte s azok állapotáról évről évre kimutatás terjesztetett a püspök elébe, a költségvetés vele mindig közöltetett s a számadásokra kötelezettek az ő utján nyerték fölmentvényeiket, Ezt megkivánja végre az egyházmegye egységes vezetése, minek egyik követelménye az egyházmegye fejének a közvagyon fölötti fölügyelése, hogy ne emlitsük azon érvet, miszerént ezen fölügyelet az alapok fenmaradásának, hüséges kezelésének és rendeltetésökre fordításának legerősebb biztositéka.

Ezekből következik, hogy az egyházmegyei közalapok kezelésében meg kell tartani azon eljárási módozatot, melyet már a kath. bizottság megállapitott volt 1776-ban november 20-ikán s mely azóta folytonos gyakorlatban van, hogy tudniillik az alapok állásáról szóló kimutatások az erdélyi püspökkel észrevétele megtevése végett minden évben közöltetnek, hasonlóképen közöltetik minden évben az előlegesen megállapitott költségvetés s az ezen alapok kiadásairól szóló számadásokat az

illetők a püspökhöz nyujtják be s a püspök utján nyerik ki a fölmentvényeket,

B) A vegyes egyházi ügyek végzésében a püspökkel egyetértő eljárás az egyedül helyes módozat, ugy a kegyuri jog gyakorlásának eddigi módja is.

C) Az erdélyi püspöknek az erdélyi rom. kath. tan- és nevelőintézetek fölötti főigazgatóságának s azon eljárási módozatnak, melyet ez ügyben a volt kath. bizottság szemben az erdélyi püspökkel követett, megtartása mellett igen fontos érvek szólanak. Szól tudniillik ezen iskolák egyházmegyei természete, melyek ennélfogva a püspök joghatósága alá tartoznak; szól némelyeknek alapitó oklevele, annak a Jézustársaság föloszlatása után az egyházi jog erejénél fogva közvetlen püspöki joghatóság alá vétele; szól azok igazgatásának szükséges összhangzata s az igazgatás megóvandó tekintélye, szólnak végre a legfelsőbb királyi leiratok, a több mint százados gyakorlat s annak a mostoha viszonyok daczára ezen iskolák fenntartásában s nagy részt a püspökök gondoskodása s adományozásai általi gyarapodásában s emelkedésében kedvező eredménye.

Ezen jog gyakorlatának az igazgatótanácscsal szükséges eljárási összhangzat által követelt módozata történelmi alapon az érdekek méltányos tekintetbe vételével s remélhetőleg az illető intézetek nyereményére is az, hogy az igazgató-tanács az erd. rom. kath. tan- és nevelés-ügy állapotáról magának a püspök utján szerezzen tudomást. A gymnasiumok és növeldék igazgatói és a főesperesek mint kerületi elemi iskolai fölügyelők, valamint az iskola-gondnokok jelentéseiket a tan- és nevelőintézetekről, mind eddig, az erdélyi püspökhöz terjeszszék be, ki azokat átteszi az igazgató-tanácshoz, mely a püspökkel egyet értőleg gondoskodik a fölmerült hiányok orvoslásának s az intézetek előhaladásának eszközeiről s az egyetértőleg szükségeseknek itélt intézkedéseket a püspök végrehajtja.

A tanárok kinevezése pedg ekép történjék A tanulmány alapból fenntartott gymnasiumokhoz tanárjélöltek akár a püspöknél, akár az igazgató-tanácsnál jelentkezzenek, kérelmeiket és okmányaikat az igazgató-tanács megvizsgálja, azokról előterjesztést tesz a püspökhöz s veleményeik kölcsönös kicserélése után a legalkalmasabbat a püspök kinevezi ezen záradékkal „Az erdély-egyházmegyei igazgató-tanáccsal egyetértőleg“ A hitoktatói s nitelemzői, ugy minden tanitói és nevleői állomás

betöltése a püspöket illeti. A szerzetes rendek tanintézeteinél a tanári és nevelői állomások betöltése az illető szerzetfőnökök joga. Azon tanári állomások betöltése, melyekre a kinevezési jog az alapitványi levelek által szabályozva van, eddigi mód szerént történjék. Ezen eljárási módozatban csupán a népiskolák állásáról szóló kimutatások áttevése az igazgató-tanács és a tanár kinevezés módja lenne uj, minthogy a volt katholikus bizottsághoz a püspök rendszerént csak az elemi iskolai alapból fentartott népiskolák kimutatásait tette át, a tanárok kinevezése pedig minden egyéb befolyás mellőzésével csak a püspöket illette.

III. Az erdélyegyházmegyei róm. kath. status-gyülés és igazgató-tanács hatásköre és eljárási módja.

Az erdélyegyházmegyei róm. kath. status-gyülés és az annak kebeléből megválasztott igazgató-tanács az 1867-ik évi augusztus hó 19-én kelt legkegyelmesebb felségi engedélyezésnél fogva a volt kath. bizottság hatáskörébe lépvén, ezen hatáskör pedig az apostoli királyi Felség kegyuri és főfelügyelői jogai, valamint az erdélyi püspök jogos és törvényes hatásköre által, mint a fentebbiekben kimutattatott, több tekintetben határozódva lévén: ezek szerént kell az emlitett status-gyülésnek és igazgató-tanácsnak hatáskörét s az annak betöltésében követendő eljárási módot körülirni. És pedig

A) mi a status-gyülést illeti, miután az az 1867-iki aug. hó 19-én kelt felségi legfelsőbb határozat erejénél fogva a volt kath. bizottság helyébe lépett, 1) annak tárgya mindaz, mi ama bizottság hatáskörébe tartozott. Hogy tudniillik a status-gyülés a püspök tudtával és beleegyezésével tanrendszert állapitson meg, tanárok és tanitók állását javitsa, intézetek fölállitásáról gondoskodjék, nyugdijakat tervezzen és alapitson, a közalapokat kezelje, gyarapitsa, nyilvántartsa, de a Felség leg kegyelmesebb beleegyezése nélkül se el ne adhassa, se meg ne változtathassa vagy meg ne terhelje; hogy az azokról szóló számadásokat megvizsgálja, hogy az igazgató-tanácsot megválaszsza, utasitsa, annak jegyzőkönyveit átvizsgálhassa, hogy a közalapok költségvetéseit megállapitsa és egyes ügyek állásáról magának tudomást szerezhessen, hogy ezeken fölül a püspök vegyes egyházi ügyeket is, melyek üdvös eredményü elintézésére

egy ily népes gyülés tekintélye befolyással lehet, annak tárgyalása alá bocsáthasson stb. minderre a status-gyülés az erdélyi egyházmegye régi gyakorlata, főkép pedig az idézett felségi legkegyelmesebb elhatározás által van jogositva.

2) A statusgyülés tárgyalásának rendét és módját maga ezen gyülés természete határozza meg. Az erdélyi kath. statusgyülés többé nem politikai statüs gyülése, sem pedig nem kormányközeg, hanem egyházmegyei intézmeny, következőleg az erdélyi megyés püspök joghatósága alatt áll. Ennélfogva minden inditványt, mielőtt a gyülésen tárgyaltatnék, a püspök kel közölni kell és az ő tanácsa szerént lehet és kell a gyülés tanácskozására bocsátani. A gyülés határozatainak érvényessége pedig a püspök beleegyezésétől függ. Indokolva van a statusgyülés és a püspök ezen viszonya részint az által, hogy, mint emlitők, a siatusgyülés egyházmegyei intézmény, részint a királyi leiratok által. melyekben maga a Felség által a kath. bizottságnak és a királyi főkormányszéknek elnöke oda volt utasitva, hogy a minden kath. egyházi, iskolai és vagyoni ügyet tárgyalás előtt a püspökkel közöljön és csak miután vele egyet értésre jutott, azután tárgyalja vagy tárgyaltasse; részint pedig indokolva van a dolog természete s viszonyok által, mert mig a magyarországi kath. autonomiai szervezés életbe léptetve nem lesz, különállván, szükségképen lenni kell az ő kebelében a gyülés fölött álló forumnak, mely annak határozatát uj birálat alá vehesse: ez pedig a megyés püspök, mint az a kath. egyháznak szervezéséből, melyszerént az egyházmegye törvényhozója és kormányzója a megyés püspök, önként következik.

B) Mi az igazgató-tanácsot illeti, annak hatáskörébe a fennebb ismertetett meglévő és ezután keletkezhető közalapok kezelése és hasznositása, a püspök által esetről esetre előterjesztendő vegyes egyházi ügyek tárgyalása s az iskolák és nevelőintézetek kormányzása tartoznak, korlátozva ő cs. s apost kir. Felségének legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogaival. az erdélyi püspök törvényes hatáskörével és a status-gyülés fennt kijelölt működési körével. Melyeknek keretei között az igazgató-tanács számára következő eljárási módozat, illetőleg utasitás volna meg állapitandó.

1) A közalapok kezelésében a) a közalapok papirjai és egyébb tőkéi mindaddig, mig azok az erdélyi róm. kath. statusnak ki nem adatnak, a kolozsvári megyei királyi főpénztárnál

maradjanak letéve, még pedig olyformán, hogy azok ama pénztárból, illetőleg az erdélyi egyházmegye határaiból ki ne vitessenek, annál kevésbbé pedig elzálogositassanak vagy elidegenittessenek. b) Ezen alapokra és azokhoz tartozó minden ingó és ingatlan javakra az igazgató-tanács fölügyel, megőrzésökre, megvédésökre és gyarapitásukra a szükséges intézkedéseket megteszi, peres és perenkivüli esetekben minden b[illegible]zai hatóság előtt amaz alapokat, azokból fenntartott intézeteket s általában az erdély egyházmegyei róm. kath. statust képviseli. c) Ezen alapok állását, jövedelmeit és kiadásait pontosan részletezve nyilvántartja. Az ingatlan javakat bérbeadás végett kihirdeti s árverezteti, a biztositékokat beveszi s nyugta mellett az alapitványi főpénztárba helyezi s egyátalában szerződik ugy és azon módon, a hogy az alapokra nézve hasznosabbnak itéli. d) Az alapok fekvő birtokainak jövedelmeit az alapitványi főpénztárba az uradalmi tisztviselők által nyugta mellett beszolgáltatja, a kiadásokat pedig ugyanazon főpénztárnál utalványozza. e) Az alapokat azoknak részletesen megállapitott czéljaikra forditja, rendszeresitett kiadásaikat jövedelmeikből födözi, de a költségvetésen tul csak azon esetben mehet, ha az alapokat vagy az erdélyi kath. status közérdekét kell valamely kártól megőrizni. Minden évben az alapok állásáról okmányokkal ellátott kimutatást kér a királyi kincstártól és számadást az arra kötelezett egyénektől, kik azt a püspökhöz beterjesztik, a püspök pedig saját véleménye kiséretében átteszi az igazgatótanácshoz. g) A királyi kincstár kimutatása, a felek számadásai és saját okmányai alapján az igazgató-tanács minden évben az alapok állásáról, jövedelmeiről, kiadásairól és pereiről részletes kimutatást készit, a püspök elébe terjeszti, ki azt a status-gyülésnek meg vizsgálás végett bemutatja. h) Az uj épitkezések és ujonnan rendszeresitendő lelkészi, tanári és tanitói állomásokról a püspökkel egyetértőleg költségvetést készit s azt a status-gyülésnek bemutatja. i) A rendszeresitett kiadásokat fennakadás nélkül, az ujonnan rendszeresitendőket pedig ő cs. s apost. kir. Felsége legkegyelmesebb helybenhagyásának kinyerése után utalványozza. k) Megválasztja és beállitja az uradalmi tisztviselőket, segéd- s szolgaszemélyzetet, saját pénztárnokát, számvevőjét, ellenőrét, jogtanácsosát, irnokait és irodaszolgáit s ezek fizetését a püspök és status-gyülés helybenhagyásával megállapitja.

2) A püspök által elébe terjesztett vegyes egyházi ügyek

kedvező elintézését tanácsával és tekintélyével elősegiti s a mennyiben azok hatáskörébez tartoznak, határozatával elvégzi. És gyakorolja a vallás alapot megillető kegyuri jognálfogva, mint a volt kath. bizottság, a lelkészfelajánlási jogot. Az üresedésbe jött püspök i javadalom leltár melletti átvételénél és átadásánál, valamint az üresedésben levő püspöki szék ily javadalmai jövedelmeinek kezelésénél a káptalan hozzájárulásával teljesiti mindazt, mi hasznosnak és szükségesnek mutatkozik.

3) Az erdélyegyházmegyei róm. kath. tan. és nevelőintézetek kormányzását illetőleg az igazgatótanács a) az alapitványokat és ösztöndijakat tekintettel a püspök előterjesztésére adományozza vagy visszavonja, e részben azonban az alapitók szándéka és rendelkezése szerént köteles eljárni. b) A tanulmányi alapból fenntartott tanszékekre folyamodó tanárjelöltek kérelmeit és okmányait megvizsgálja, azokról előterjesztést tesz a püspökhöz s a vélemények kicserélése után a legalkalmasabbat a püspök ezen záradékkal: „Az erdélyegyházmegyei igazgatótanáccsal egyetértőleg“ kinevezi. A hitoktatói és hitelemzői, ugy minden tanitói és nevelőintézetei állások betöltése a püspököt illeti.

A szerzetes rendek tanintézeteinél a tanári és nevelői állások betöltése, az illető szerzetes főnökök joga. Azon tanári állomások betöltése melyekre a kinevezési jog az alapitványi levelek által szabályozva van, az eddigi mód szerént történend. c) A gymnasiumok és neveldék igazgatói, a főcsperesek mint az elemi iskolai alapból fenntartott tanodák kerületi felügyelői, valamint az iskolagondnokok a tan- és nevelőintézetekről jelentéseiket egyenesen a püspökhöz beterjesztik, ki azokat észrevételeivel együtt átteszi az igazgatótanácshoz. d) Az igazgatótanács a püspökkel egyetértőleg gondoskodik a felmerülő hiányok orvoslásáról s az intézetek előhaladásának eszközeiről. e) A megállapitott intézkedéseket a püspök az intézetek előljárói s iskolai felügyelők és gondnokok által végrehajtatja, kik az eredményről jelentést tesznek a püspöknek, ki azt az igazgatótanáccsal közli. f) A mely esetekben a főméltóságu magy. kir. miniszterium vagy más állami hatóságok közbelépése megkivántatik, azokat az igazgatótanács a püspökkel egyetértőleg megtalálja. g) A közalapokból uj iskolák és tanszékek felállitásának vagy uj tanrendszer behozatalának tervét az igazgató-tanács a püspökkel egyetértőleg elkészíti, ki azt bővebb tanácskozás vé-

gett a statusgyülés elébe terjeszti. h) Az igazgatótanács minden évben kimeritő jelentést készit az erdélyegyházmegyei tanügy állapotáról, a püspöknek átteszi, ki azt a statusgyülésnek bemutatja.

Ezen eljárási módozat, mint első tekintetre kilátszik, lényegében megegyez a volt katholikus bizottság számára megállapitott és a fennebbiekben ismertetett módozattal. Némi eltérés a statusgyülésre való tekintettel s a statusgyülésnek és igazgatótanácsnak, mint többé nem politikai testületnek, nem pedig kormányközegnek, hanem mint egyházmegyei intézményeknek állásával indokoltatik.“*)

JEGYZETEK:

1) A 127. lapon, ötödik sorban 1873 olvasandó.

2) A 320. lapon az ötödik és hatodik sor első és második sornak teendő.

---

*) A volt erdélyi kir. főkormányszék kebelében fennállott katholikus Bizottság hatásköréről és az erdélyi kath. statusgyülés és igazgatótanács által követendő eljárási módozatról eredeti okmányok alapján. Gy.-Fehérvár, 1876.

A II. RÉSZ.

TARTALOMJEGYZÉKE.

Alapitványokért miképpen és hová kell folyamodni? . 254.
Alapjaink kebli kezelés alá vételének megengedését sürgeti a statusgyülés. . . . . 178.
Államadóssági kötvények hazai földtehermentesitési kötelezvényekkel való kicserélése megengedtetik. 178.
Államsegély és gymnasiumaink rendezése. 418.
Alapok pénzével földbirtokok vásárlásáról.
Alapjaink vagyonainak összegezése. 435.
Autonomiánk ősi eredete. . . 6.
Benel Jánosnak köszönet szavaztatik. . . . 372.
Buzás Mihálynak alapitványáért köszönet szavaztatik. 372.
Csikmegye közönségének köszönet szavaztatik. 341.
Csiksomlyói internatus felállitása. 238.
Congrua ügyének tárgyalása. . 333.
Conrua ügyében tett további lépések. . . . . 348.
Conversiója értékpapiroknak helyeseltetik, de csak püspök előleges beléegyezésével indittathatik meg. . . . 246.
Darvas János, Demény Gábor és neje, Náthán Bernát alapitványokat tesznek. . . . . 434.
Egyházi és iskolai közjárulék és közalap szabályai. . 358.
Egyházi községek vagyonának kezelése püspöki közvetlen főfelügyelete alatt áll. 245.
Egyházi és iskolai tanács szervezete. 439.
Elemi néptanitók nyugdijalapja. . . . . 437.
Eötvös József báró leirata a Statusgyülés engedélyezeséről. 23.
Előadó más hivatalt nem viselhet. 129.
Érdemsorozati jegyek. . . . . 319.
Érettségi vizsgák sérelmes ügyében kelt felirat. . . . 257.
Érettségi vizsga ügyében a képviselő és főrendi házhoz intézett felirat. . . . . 291.
Farkas Lajos dr. előadói honoriumát a középtanodai tanárok nyugdijalapjának alkotására adományozza. . 127.
Felirat ő cs. és apostoli kir. Felségéhez az 1866-ki statusgyülésből. . . . . 13.
Felirat a n. szebeni orsolya apáczák leánynöveldéjének kir. alapitványát; a károly fehérvári káptalant; a Terézárvaházat

— a kincstári patronatus alatt álló plebániák javadalmazását illető ügyekben. . . . . 111—120
Felségkérvény a n.szebeni árvaház, fehérvári káptalan, n.-szebeni apáczák és a brassói ferenczrendiek ügyében. 132. . . . . 158.
Ferencz József cs. és apostoli kir. Felsége erdélyi utazása alkalmával elmondott üdvözlő püspöki beszéd és a király válasza jegyzőkönyvben megörökittetik. . . 324.
Fogarasi Mihály emléke Pótsa József inditványára jegyzőkönyvben megörökittetik. . . 244.
Gál Jánosnak, mint a status megbizottjának köszönet szavaztatik. . . . . 177.
Gymnasiumi tanárok, elemi tanitók stb. nyugdij alapjának javaslata jóváhagyatik. . . . . 182.
Gymnas. tanárok fizetése emelésének módja. . . . . 183.
Gymnasiumi tanárok, elemi tanitók stb. nyugdij alapjának szabályai . . . . . 187.
Gymnasiumi tanárok tiz éves pótléka. 254.
Gymnasiumaink szabályzata. . 273.
Gymnasiumi tanulók fegyelmi szabályai . . . . . 275.
Gymnasiumi tanárok szálláspénzének pótléka folyóvá tétetik. 320.
Gymnasiumi és képezdei tanárok nyugdijalapjának szabályai 325.
Gymnasiumainkban a tandijak ujabb rendezése. . . 340.
Gymnasiumi tanárok szolgálati szabályzata 54. §-ának módositása. . . . . 352.
Gymnasiumok ujabb rendtartása és a görög nyelv. . 366.
Gymnasiumi tanárok szolgálati és fegyelmi szabályzata. 378.
Gymnasiumok rendtartása. 397.
Haynald Lajos 25 éves püspöksége jubileuma. . . . 200.
Haynald Lajos érsek, Lönhart Ferencz püspök és országos képviselőinknek köszönet szavaztatik gymnasiumaink érdekében tett közbenjárásukért. 252.
Helyettesitésre vonatkozó határozatok . . 375.
Igazgató tanács számára utasitás állapittatik meg. . . . 92.
Igazgató tanács szerveztetik és tagjai megválasztatnak. 104, 105
Igazgató tanács működésének birálata. . . . . 158.
Igazgató tanácsnak utasitás adatik az 1883 évi XXX. t. cz. 41. §-a iránt. . . . . 253.
Igazgató tanácsba minden statusgyülési tag megválasztható. . . . . 358.
Igazgató tanács ügyrendtartása. . . . . 285.
Igazgató tanács utasittatik fölfejteni, hogy az alapok házi kezelése nem ellenkezik O Felsége kegyuri és főfelügyelői jogaival. . . . . 181.
Igazoló bizottság tagjai mikép választandók . . . . 348.
Iskolaügyekben is az igazgató tanács a püspökkel egyetértve járjon el. . . . . 181.

Jegyzőkönyve az 1873-ki statusgyülésnek. 85 és köv. ll.
Jelzálog hitelintézet levétetik a tárgyalásról. . . . . 374.
Jósika Lajos bárónak világi elnökségéről lemondásakor hálás köszönet szavaztatik, emléke jegyzőkönyvben megörökittetik. . . . . 355.
Jósika Samuel báró világi elnök felkiáltással világi elnöknek választatik . . . . . 355.
Kantai gymnasium ügyében kelt határozat. . . . 341.
Káptalani és k. monostori conventi levéltárak ügyébeni felirat 229.
Kegyesrendiek tartományi főnökének levele. . . . 169.
Kegyesrendi kolozsvári gymn. tanároknak fizetése a többi erdélyi r. kath. tanárok fizetésével egyenlősittetik. 182.
Kepe ügyében hozott határozatak. 320.
Kepeváltás egyedüli helyes volta. . . . . 371.
Kepeváltás ügyében hozott további határozatok. . . . 432.
Kolozsvári gymnasium épületében torna csarnok berendezendő 340.
Kötvények conversiójára vonatkozó felirat 281.
Középtanodáink ügyében tett további lépések. 351.
Liber Antalnak köszönet szavaztatik. . . . . 372.
Leo (XIII) pápa áldozársága 50 éves jubileumára üdvözlő felirat küldetik. . 323.
Levéltárak ügyébeni felirat. . . . . 202.
Lönhart Ferencz fölszentelt püspök és káptalani nagy prépost erdélyi püspökké neveztetik ki. . . . . 244.
Lönhart Ferencz püspök úr ő nmlga a népiskolákra fordított nagyleiku adományozásai 317. 330. 353. 366. 373. 437.
Lyceumi helyiségek visszavételének ügye. . . 208 217.
Mikó Miklós, Nagy István, Petelei Jánosné, Márkos Jánosnak tett alapitványaikért köszönet szavaztatik. 372.
Mohay Sándornak elismerést szavaz a statusgyülés 375.
Nagy Imre kanonok népiskolát épittet és dotál. . . . 427.
Nemes Ábraham gróf egy háromszéki r. kath. reáliskolára tett hagyományozása 169. 228. . . . . 249. 323.
Nem kath. hitoktatás tanintézeteinkben való berendezése 372. 413.
Népiskoláinkban ki szemeli ki a tankönyveket? . 246.
Népnevelés ügye,. . . . . 164 436.
Névsora a statusgyülési tagoknak 1866-ból .3.
„ „ „ 1868-ból 41.
„ „ „ 1873-ból 85.
„ „ 1882. 242. 1889-ből . . . . . 342.
IX. Pius pápához 50 éves püspöksége jubileumának alkalmából felirat küldetik. . .200 207.
Radnothi uradalom házi kezelés alá vétetik. . 316.
Salzbauer János dr.-nak elismerés szavaztatik. . . 373.
Sérelmi ügyek. . . .132 375.
Szervezeti szabályok. . . . 17. 43. 353.
Simon Jukundiannak kösz. szavaztatik . . . . . 372.

Simor János és Haynald Lajos emlékének megörökítése. 370
Statusgyülések jegyzőkönyvei: 3. 41. 85. 122. 225. 239. 250. 255. 283. 313. 321. 342. 356. 365
Statusgyülés nevezetesebb mozzanatai 1892-ben. . . . 426
Statusgyülési választott tagok mandatumának időtartama. 24
Statusgyülés és püspök közötti egyetértés jegyzőkönyvileg konstatáltatik. 370
Széll Kálmán miniszternek, feliratban kösz. szav. . . . 223
Szentpéteri Jánosnak alapitványért köszönet szavaztatik. 372
Tanári tanácskozásokról szerkesztett jegyzőkönyvek aláirási ügye.
Tandij iránti intézkedések. . .202. 247. 253.
Tanitói nyugdijalap 203. . . . 233. 252.
Tankönyvek iránti intézkedés. . . . . 248.
Tizenötös állandó bizottság választása határoztatik el. 252.
Tizenötös bizottság tagjainak elismerés szavaztatik. . . 375.
Tréfort Agosten vallás és közoktatásügyi ministernek hálás köszöneti felirat küldetik. . . . . .184. 223.
Vaszary Kolos herczegprimás és Császka György kalocsai érsek urakhoz kineveztetésük alkalmából küldött üdvözlő feliratok. . . . . 428.
Vélemény az erd. önkormányzat végleges alakitásáról. . 453.
Vidéki egyházak, papi javadalmak és kegyes alapitványok összeiratása iránti intézkedés . . . . . 257.
Világi elnök, előadó és titkár állomásai általános szavazattöbbséggel töltendők be. 129.

Kovács B. Albert könyvkötészete
Gyulafehérvárt.

ANTIC... M.-CIUC